

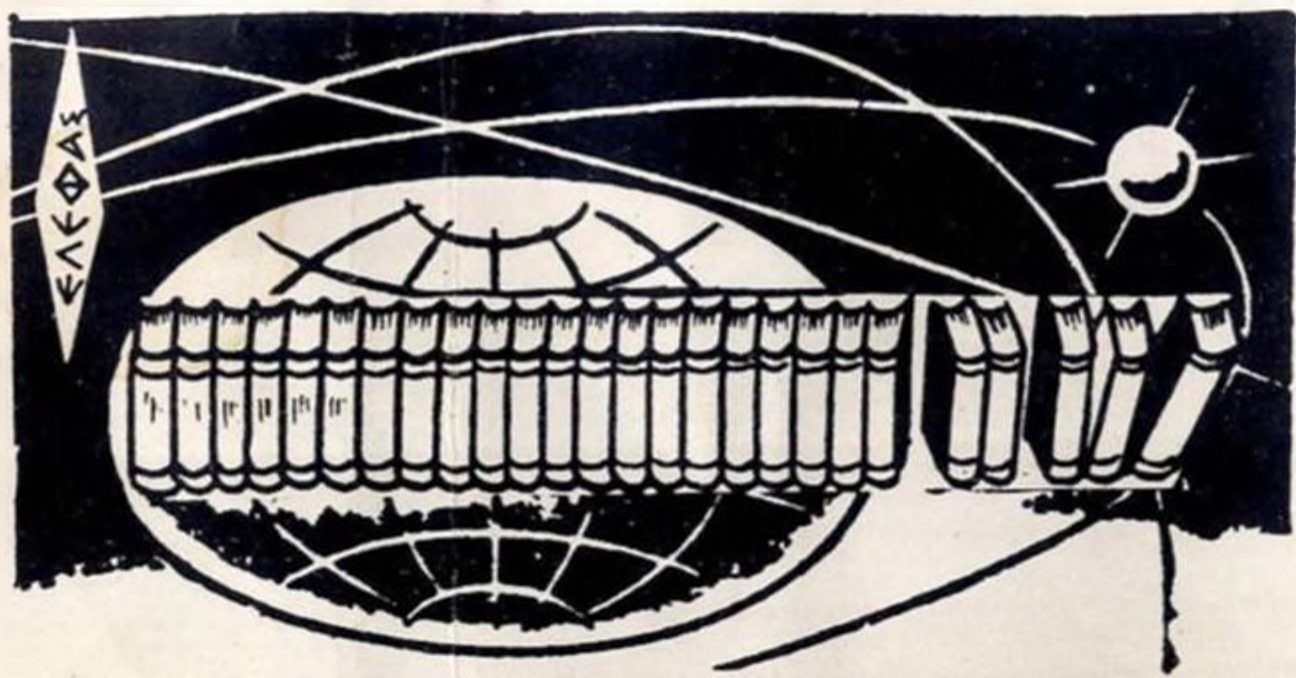
Ε Π Ι Θ Ε Ω Ρ Η Σ Η
Τ Ε Χ Ν Η Σ

ΑΡΙΘ. ΤΕΥΧΟΥΣ 96

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1962

Σ Ο Β Ι Ε Τ Ι Κ Η
Λ Ο Γ Ο Τ Ε Χ Ν Ι Α

**ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ
ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ
ΤΩΝ ΝΕΩΝ**

**Τὸ μεγαλύτερο ἐκδοτικὸ
γεγονὸς τῆς ἐποχῆς μας.**

Στὸ δεκάτομο μνημειῶδες αὐτὸ ἔργο, περιέχεται ὅλη ἢ μέχρι σήμερα ΣΟΦΙΑ & ΓΝΩΣΗ τοῦ ἀνθρώπου, τὰ μεγαλύτερα μυαλά τοῦ Κόσμου μετέσχον στή σύνταξι καὶ διάρθρωσί του. Προηγούμενο ἢ παρόμοιό του δὲν ὑπάρχει Σ' ΟΛΟΚΛΗΡΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ. Στοιχεῖα ὅλων τῶν ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ περιέχονται σ' αὐτό, καθὼς καὶ ὅλες οἱ μέχρι σήμερα ἐμπειρίες τοῦ ἀνθρώπου.

Εἶναι αὐτὸ πού μέχρι τώρα ΕΛΕΙΠΕ ἀπὸ τὴν ἀγορὰ τοῦ ἑλληνικοῦ βιβλίου. ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΗ ἀπὸ τὴ βιβλιοθήκη κανεὶνός ἐπιστήμονος, διανοουμένου σπουδαστοῦ, μὰ ἀκόμη καὶ ὁ κάθε ἐργάτης πού φιλοδοξεῖ νὰ μορφώσῃ τὰ παιδιὰ του πρέπει πάση θυσία νὰ τοὺς τὸ ἐξασφαλίσῃ. ΗΔΗ εὐρισκόμεθα εἰς τὸν 5ον ΤΟΜΟΝ καὶ ἐντὸς ἔτους ἀποπερατοῦται πλήρως ἡ ἐκδοσις. —

**Ἀκαδημαϊκαὶ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Σταδίου 33 - Τηλ. 232.850**

**ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΣΕ ΤΕΥΧΗ
ΔΙΣ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ**

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΔΡΧ. 20

Ε Π Ι Θ Ε Ω Ρ Η Σ Η Τ Ε Χ Ν Η Σ
 ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ
 Δ Ι Ε Υ Θ Υ Ν Ε Τ Α Ι Α Π Ο Ε Π Ι Τ Ρ Ο Π Η

"REVUE D'ART., REVUE MENSUELLE DES LETTRES ET DES ARTS
 Dirigée par un Comité — Rue Stadiou 39 — Athènes — Grèce

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΤΟΣ Η' ΤΟΜΟΣ ΙΣΤ'

Δεκέμβριος 1962

Ἄριθ. τεύχους 96

Α Ρ Θ Ρ Α		σελις
	Η ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΕΧΝΗΣ	
Μ Ε Λ Ε Τ Ε Σ	Τὸ Ἀφιέρωμα στὴ σοβιετικὴ λογοτεχνία	563
	ΜΙΧΑΗΛ ΚΟΥΖΝΕΤΣΟΦ	
	Τὸ καινούργιο στὴ σοβιετικὴ λογοτεχνία	564
	Α. ΒΟΓΙΑΖΟΣ	
	Ματιές στὴ σοβιετικὴ ποίηση	710
Π Ο Ι Η Σ Η	ΜΙΚΡΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΣΟΒΙΕΤΙΚΩΝ ΠΟΙΗΤΩΝ	
	Ἀνθολογοῦνται οἱ Μ. Ἀλιγκερ, Ν. Ἀσέγιεφ, Μπέλλα Ἀχμαν- τούλινα, Α. Βοζνεσένσκι, Ρ. Γκαμζάτοφ, Ε. Ἐβτουςένκο, Ν. Ζαμπολότσκι, Γ. Λεονίτζε, Βλ. Λουγκοφσκόι, Λ. Μαρτίνοφ, Ματσαβαριάνι, Ε. Μεζελάιτις, Ἀ. Ποζενιάν, Ρ. Ροζντεστβένσκι, Μπ. Σλούτσκι, Γ. Σμελιακόφ, Β. Σοσνόρα, Α. Τβαρντόφσκι, Β. Τσίμπιν, Α. Φέντοροφ	736
ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ	ΣΟΒΙΕΤΙΚΟΙ ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΙ	
	Διηγήματα τῶν Σ. Ἀντόνοφ: «Στὸ ἤσυχο χωριουδάκι» — Β. Ἀξιόνοφ: «Μπαμπᾶ, τί γράφεις;» — Γ. Βλαντίμοφ: «Ἡ μεγάλη φλέβα» — Ἡλ. Ἐρενμπουργκ: «Στὸ μέτωπο» — Ε. Καζακιέ- βιτς: «Ἐχθροί» — Γ. Καζακόφ: «Οἱ δύο τους τὸ Δεκέμβρη» — Γ. Κουράνοφ: «Ἡ φωτογραφία» — Ο. Μπέργκολτς: «Ἀστέρια τῆς μέρας» — Γ. Μπόνταρεφ: «Οἱ τελευταῖες μπαταρίες» — Β. Νεκράσοφ: «Ἡ δευτέρα νύχτα» — Β. Πανόβρα «Βαλόντια» — Κ. Παουστόφσκι: «Ζώνη γαλήνης» — Α. Ρεχεμτσούκ: «Ἀνώδυνα» — Κ. Σίμονοφ: «Συζήτηση τὴν Αὐγὴ» — Β. Τεντριακόφ: «Ἡ δίκη» — Κ. Φέντιν: «Ἡ φωτιά»	5
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ	Β. ΑΞΙΟΝΟΦ — Α. ΒΟΖΝΕΣΣΕΝΣΚΙ — Ε. ΕΒΤΟΥΣΕΝΚΟ — Γ. ΚΑΖΑΚΟΦ	
	Οἱ νέοι σοβιετικοὶ συγγραφεῖς μιλοῦν γιὰ τὸ ἔργο τους	706
ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ	Δ. ΣΤΑΥΡΑΚΑΣ	
	Γιὰ τὴν «Ἡλέκτρα» τοῦ Καχογιάννη	753
	ΚΛΕΙΤΟΣ ΚΥΡΟΥ	
	Ἡ Γ' ἐβδομάδα ἐλληνικοῦ κινηματογράφου	754
	Ν.Β.Κ.	
	Ἡ πνευματικὴ ἀντίσταση στὰ Γιάννινα	754
	Θ.Ζ.	
	Ἐνῆς λαϊκὸς ἀντιστασιακὸς ποιητὴς	755

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

Η ΣΥΝΤΑΞΗ

Τὸ δημοψήφισμα γιὰ τὴν ἀναγέννηση τῆς Παιδείας — Τὸ Β' Ἀρχιτεκτονικὸ Συνέδριον — Τὰ μνημεῖα λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς — Ὑποτροπὴ τῆς ὑστερίας — Ὁ μουσικὸς διαγωνισμὸς τοῦ Ε.Ι.Ρ. — Ἡ μικρὴ Ὀρχήστρα Ἀθηνῶν — Ὁ θάνατος τοῦ δάσκαλου — Ἡ ἐλεύθερη συνείδηση — Μανώλης Γλέζος — Ἡ ἀγορὰ βιβλίων — Ἡ ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη καὶ οἱ ταυτότητες 753-760

Κ. ΠΟΡΦΥΡΗ

Γαλάτεια Καζαντζάκη 761

Ω — — Φιλικὴ κουβέντα μὲ τὸν Μπορίς Πολεβόι 752

ΤΑΣΟΣ ΒΟΥΡΝΑΣ

Συνάντησις μὲ τὸ Λουντέμη 763

— — — Οἱ ἀποφάσεις τοῦ Β'. Ἀρχιτεκτονικοῦ Συνεδρίου 764

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Η ΣΥΝΤΑΞΗ

Τὸ βιβλίον στὴν ΕΣΣΔ — Ἡ βιβλιοθήκη Λένιν — Οἱ συζητήσεις τῶν ἀναγνωστῶν 766-767

ΔΗΜ. ΦΩΤΙΑΔΗΣ

Τὸ βιβλίον: Εἶδος πρώτης ἀνάγκης 768

ΝΙΚΗΦ. ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου «Τὸ παράθυρον τοῦ κόσμου» — Σπύρου Ξανθάκη. «Ὁ θάνατος μὲ τὸ ἄλλο πρόσωπον» — Μήτσου Κατσίνη «Εἰρήνη». Ἄρη Δασκαλόπουλου «Τὸ σχῆμα τῆς ἀπουσίας» 773

Δ. ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ

Μένη Κουμανταρέα: «Τὰ μηχανάκια» 774

ΒΕΑΤΡΙΚΗ ΣΠΗΛΙΑΔΗ

Μ. Ἀλεξαντρόπουλου: «Νύχτες καὶ Αὐγές» 776

ΟΜΑΔΑ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ

Κριτικὴ ἐπισκόπησις τῶν νέων βιβλίων 779

Μ. Ο.

Τὸ ξένο βιβλίον: Paul Eluard «Lettres de jeunesse» 783

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΟΤΤΟΥ-ΓΡΑΙΚΙΩΤΟΥ

Στοχασμοὶ πάνω στὸ ἔργο τοῦ Μπουζιάνη 785

ΕΙΚΟΝΕΣ

Β. ΛΕΜΠΟΡΤ-Β. ΣΙΝΤΟΥΡ-Ν. ΣΙΑΙΣ

Δισκοβόλος (εἰκόνα ἐξωφύλλου)

ΣΟΒΙΕΤΙΚΟΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ

Εἴκοσι εἰκόνες ἐκτὸς κειμένου μὲ ἔργα Σοβιετικῶν ζωγράφων, χαρακτῶν καὶ γλυπτῶν.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΜΠΟΥΖΙΑΝΗ

Σχέδιο

Φωτογραφίες σοβιετικῶν συγγραφέων

ΤΑΣΟΣ ΧΑΤΖΗΣ

Καλλιτεχνικὴ ἐπιμέλεια τεύχους

ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ: Ἰδιοκτῆτης Νίκος Σιαπκίδης, ὁδὸς Βλαβιανοῦ 1.

Ἑπεύθυνος συντάκτης Π. Κονίδης (Κ. Πορφύρης) Θεμιστοκλέους 79. — Ἀθῆναι

Ἑπεύθυνος Τυπογραφείου: Δ. Κούβαρης, Ἰκαρίας 14, Πετρούπολις

ΓΡΑΜΜΑΤΑ: Ἐπιθεώρηση Τέχνης — Ἐμβάσματα: Μιχ. Μπάζαν Σταδίου 39, 8ος ὄροφος Ἀθῆναι. Τ.Τ. 121 — Ἀριθ. τηλ. 238-064

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ: Ἐξωτερικοῦ: Ἐτήσια Δολ. 8 — Ἐσωτερικοῦ: Ἐτήσια Δρχ. 120 — Ἐξάμηνη Δρχ. 60

Ε Π Ι Θ Ε Ω Ρ Η Σ Η Τ Ε Χ Ν Η Σ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ

ΤΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΣΤΗ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἀφιερώνοντας ἓνα τεῦχος στὴ σοβιετικὴ λογοτεχνία, ἡ Ε.Τ. δὲν πιστεύει βέβαια ὅτι ἀνοίγει μιὰ ἀντιπροσωπευτικὴ ἐκθεσὴ τῆς. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν πρώτων μεταφράσεων τοῦ Γκόρκυ στὴν Ἑλλάδα ἔχουν γίνεи δεκάδες ἐκδόσεις βιβλίων, ἑκατοντάδες καὶ χιλιάδες δημοσιεύσεις στὸν τύπο κι ἔτσι ἡ νέα αὐτὴ λογοτεχνία, στὸν κόσμο, δὲν εἶναι ἄγνωστη. Ποτὲ δὲν ἔγινε, βέβαια μιὰ συστηματικὴ καὶ ὀλοκληρωμένη παρουσιάσή της — κάτι πού συναντοῦσε σχεδὸν ἀξεπέραστες δυσκολίες, ἰδιαίτερα στὴ χώρα μας—κι ἔτσι οὔτε γνωστὴ εἶναι. Γνωστὴ καὶ ἄγνωστη ὡστόσο, ἀγαπημένη καὶ παρεξημένη, ἐκείνη μεγάλωνε σὲ χρόνια καὶ σὲ ρεαλισμὸ καὶ καὶ σήμερα ἔχει τὴ νεότητα 45 μεγάλων χρόνων. Καὶ πιὸ πολὺ τὴ σεβαστὴ νεότητα τῆς πάλης τῆς, τοῦ προβληματισμοῦ τῆς.

Αὐτὴ λοιπὸν τὴν ὄχι νεαρὴ ἀλλὰ νέα λογοτεχνία, πού ἀποδέχεται τὴ βαριὰ κληρονομιά τῆς μεγάλης ρωσικῆς λογοτεχνίας τοῦ 19ου αἰῶνα καὶ τὴν τεράστια παράδοση τῆς παγκόσμιας προοδευτικῆς λογοτεχνίας ὄλων τῶν ἐποχῶν καὶ πού προπαντὸς ἀποδέχεται τὴν ταυτότητα τῆς δικῆς τῆς μεγάλης ἐποχῆς, δὲν ἔχουμε τὴν ἀφέλεια νὰ θέλουμε νὰ τὴν «παραρουσιάσουμε» σ' ἓνα τεῦχος. Ἡ Ε.Τ. θέλησε νὰ φέρει μόνο κάτι ἀπὸ τὴ σημερινὴ τῆς ἀνάσα πού εἶναι πάλι καυτὴ ὅπως στὰ πρῶτα τῆς ρομαντικὰ καὶ ἐπικὰ χρόνια, τὰ χρόνια τοῦ Γκόρκυ, τοῦ Μάμπελ καὶ τοῦ Μαγιακόφσκι. Γιατὶ αὐτὴ ἡ ἀνάσα, αὐτὸς ὁ βηματισμὸς πού καταλύει ὅλα τὰ χειμερινὰ ἀνάκτορα τῶν προκαταλήψεων, τῶν συγκαλύψεων καὶ τῶν κομφορμισμῶν, ἀνήκει στὰ αἰῶνια νιάτα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς κουλτούρας, ἀνήκει στ' ἀληθινὰ νιάτα ὄλων τῶν τόπων. Κάνοντας τιμὴ στὴ νέα σοβιετικὴ λογοτεχνικὴ γενιὰ—ἃς μᾶς ἐπιτραπεῖ νὰ τὴν ὀνομάσουμε γενιὰ τοῦ 20οῦ Συνεδρίου—τιμᾶμε τὴν πιὸ νέα κραυγὴ τῆς νέας μιλιᾶς τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐκφράζουμε τὶς εὐχαριστίες μας στοὺς ἐγκατεστημένους στὴν ΕΣΣΔ Ἑλληνες συνεργάτες μας γιὰ τὴν πολύτιμη συμβολὴ τους στὴ συγκέντρωση καὶ μετάφραση τῆς ὕλης τοῦ τεύχους αὐτοῦ, καθὼς καὶ στὸ Πρακτορεῖο ΑΠΕΕΝ πού μᾶς βοήθησε στὴ συλλογὴ φωτογραφικοῦ ὕλικου, στοιχείων καὶ πληροφοριῶν.

ΜΙΧΑΗΛ ΚΟΥΖΝΕΤΣΟΦ

Ἄν προσπαθήσουμε νὰ καθορίσουμε μὲ μιὰ λέξη τὸν πυρήνα τῶν νέων φαινομένων, ποὺ συντελοῦνται στὴ σοβιετικὴ λογοτεχνία, αὐτὴ ἡ λέξη θὰ εἶναι: ἀνθρωπιὰ.

Ἄκριδῶς, ἀνθρωπιὰ! Ὅχι ἡ ἀνθρωπιὰ ποὺ τὰ συχωράει ὅλα, οὔτε ἡ συναισθηματικὴ ἀνθρωπιὰ, ἀλλὰ ἡ βαθεῖα ἀνθρωπιὰ ποὺ εἰσχωρεῖ παντοῦ, μὲ τὸ πιὸ ὑψηλό της νόημα, ὅπως ἔχει καθιερωθεῖ στὸ βασικὸ ἠθικὸ ἔμβλημα τῆς σημερινῆς σοβιετικῆς κοινωνίας: «Ὁ ἀνθρώπος γιὰ τὸν ἀνθρώπο εἶναι φίλος, σύντροφος καὶ ἀδελφός». Ἡ νίκη, μέσα στὸν ἀνθρώπο, τοῦ καθαροῦ καὶ τοῦ καλοῦ ἀπέναντι στὸ σκοτεινὸ καὶ στὸ κακό. Ἡ καλωσύνη. Ἡ ἀδιαλλαξία ἀπέναντι στὸ κακό. Ἡ ψυχικὴ θερμότητα, ἡ ἐμπιστοσύνη, ἡ δύναμη τῆς συντροφικότητος καὶ τῆς ἐνότητος. Τὰ ὑψηλὰ ἠθικὰ κριτήρια, ποὺ ἀποτελοῦν τὴ

Τ Ο Κ Α Ι Ν Ο Υ Ρ Ι Ο Σ Τ Η Σ Ο Β Ι Ε Τ Ι Κ Η

βάση γιὰ νὰ κρίνεται ὁ ἀνθρώπος. Ἡ ἀγάπη.

Τὸ πρόβλημα «ἀνθρώπος καὶ κοινωνία» ἀπὸ τὴ γέννηση τῆς σοβιετικῆς λογοτεχνίας μπήκε στὸ κέντρο τῆς προσοχῆς της, ἰδιαίτερα στὸ κέντρο τῆς προσοχῆς τῆς πεζογραφίας καὶ τοῦ «βασίλειά» της, τοῦ μυθιστορήματος. Αὐτὸ εἶχε τὶς ἱστορικές του αἰτίες, γιὰτὶ στὴ σοβιετικὴ λογοτεχνία κυριαρχοῦσαν τὰ ἔργα, ὅπου τὸ πανόραμα τῶν γεγονότων, τὰ γενικὰ προβλήματα, προβάλλονταν στὸ πρῶτο πλάνο. Νομίζω πὼς γιὰ τὸ σημερινὸ στάδιο τῆς σοβιετικῆς λογοτεχνίας εἶναι συμβολικὸς ὁ τίτλος τοῦ γνωστοῦ διηγήματος τοῦ Μ. Σόλοωφ: «Ἡ μοῖρα ἐνὸς ἀνθρώπου».

Ναί, ἡ μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου τῆς νέας κοινωνίας, δοσμένη μὲ ὅλη της τὴ δραματικότητα, τὸν ἥρωισμό, τὴν πολυμορφία καὶ τὴν πληρότητα τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, ἡ μεγάλη προσοχὴ στὸν ψυχικὸ κόσμον καὶ στὴ γένεση τῆς ἀτομικότητος, καὶ ταυτόχρονα ἡ καλλιτεχνικὴ σύνθεση «τῆς μοίρας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς μοίρας τοῦ λαοῦ» — αὐτὸ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ ἀντικείμενον τῆς σημερινῆς λογοτεχνίας ὅλων τῶν εἰδῶν. Στὸ δοκίμιον τὸ βασικὸν εἶναι ἡ σκέψη γιὰ τὴ μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου, στὸ μυθιστόρημα βασικὸν εἶναι πὼς τὰ γεγονότα παραμερίζονται ἀπὸ τοὺς χαρακτήρες καὶ στὸ διήγημα καὶ στὴ νουβέλλα βασικὴ εἶναι ἡ τάση ὄχι μόνο (μερικὲς φορὲς καὶ ὄχι τόσο) νὰ δίνεται ἡ ἐξω-

τερική κίνηση τών γεγονότων, αλλά να γίνεται βαθειά διείσδυση στον ψυχικό κόσμο του ανθρώπου της εποχής μας.

Στο διήγημα του Σόλοχοφ ή εποχή σαν να γίνεται διάφανη μέσα από την προσωπικότητα ενός συνηθισμένου ανθρώπου. 'Ο 'Αντρέϊ Σόκολοφ — ο ήρωας του διηγήματος, σωφέρ, στρατιώτης, αίχμάλωτος, άνθρωπος που δοκίμασε αφάνταστα και πρωτάκουστα βάσανα — έμεινε σταθερός, έμεινε σταθερός σαν άνθρωπος και όχι σαν μνημείο, σαν άνθρωπος δασανισμένος και θαρραλέος, ευαίσθητος και ευκολοπλήγωτος... Στη «Μοίρα ενός ανθρώπου» συντελείται το ίδιο το θαύμα της τέχνης, όταν πίσω από μιὰ ανθρώπινη ιστορία υπάρχουν εκατομμύρια άνθρωποι, ενώ ταυτόχρονα αυτή ή μεμονωμένη ιστορία είναι ανεπανάληπτη στην ατομικότητά

σμου του ανθρώπου, άρχισε να μιλάει πληρέστερα για τις κινήσεις της ψυχής του, για τις σκέψεις του, για τους σκοπούς και τα όνειρά του, για τα βάσανα και τις χαρές του. Τα μεγάλα προσόντα τών δημιουργών του κομμουνισμού, αυτό είναι που όμορφαίνει τους ήρωες της λογοτεχνίας μας». Τα λόγια αυτά είναι πολύ άληθινά, το άποδείχνουν τα έργα της σοβιετικής λογοτεχνίας στα τελευταία χρόνια.

Πριν από λίγο καιρό κυκλοφόρησε σε ιδιαίτερη έκδοση το μυθιστόρημα «'Η πυρά» ενός από τους πιο μεγάλους στα χρόνια συγγραφείς, του Κωνσταντίν Φεντίν. Το βασικό θέμα του Φεντίν - μυθιστοριογράφου είναι οί δρόμοι της διανόησης στη νέα κοινωνία. 'Ο Φεντίν είναι οικόδομος στη λογοτεχνία. Κάθε μυθιστόρημά του μάς κάνει έντύπωση για

*«Κι αισθήματα καλά
ξύπνησα με τή λύρα μου»
'Αλέξανδρος Πούσκιν*

Λ Ο Γ Ο Τ Ε Χ Ν Ι Α

της. 'Ιδιαίτερα σπουδαίο είναι και το τέλος του διηγήματος. Δεν είναι μόνο ή συνάντηση δυο άγαπημένων πολεμιστών — ή άκριβέστερα δυο μπαρουτοκαπνισμένων πολεμιστών — ενός άντρα και ενός παιδιού... 'Όχι, είναι μιὰ έκρηξη αγάπης και αυτοθυσίας. 'Η νίκη τών «καλών αισθημάτων», το φτάσιμο στο τώρα, στη σημερινή μέρα.

'Ενδεικτικό από αυτή την άποψη είναι και το δεύτερο βιβλίο της «Ξεχερσωμένης γής» του Μιχαήλ Σόλοχοφ. Το βιβλίο αυτό είναι αισθητά φτωχότερο σε δράση από το πρώτο. Αυτός όμως ήταν ο σκοπός του συγγραφέα: εδώ υπάρχουν πολλές σκέψεις, συλλογισμοί για όσα γίνονται, που μάς αναγκάζουν να σκεφτούμε και να κρίνουμε με καινούργιο τρόπο και τα γεγονότα και τους χαρακτήρες. 'Η αφήγηση επιβραδύνεται, αλλά βαθαίνει, και αυτό το βάθαιμα δυναμώνει τη διείσδυση στον έσωτερικό κόσμο τών ήρώων.

Αυτή είναι ή γενική τάση της πεζογραφίας.

'Ενας νεαρός Κιργίσιος συγγραφέας, ο Τσιγγκίς 'Αϊτμάτοφ, που τα έργα του είναι πια γνωστά και έξω από τα σύνορα της Σοβιετικής 'Ενωσης, έγραφε στην «Λιτερατούραγια Γκαζέτα» της Μόσχας: «'Υστερα από την εκδίωξη της προσωπολατρίας από το κόμμα, ή λογοτεχνία μας σε πλατύ μέτωπο κινήθηκε προς τα βάθη του έσωτερικού κό-

την αρχιτεκτονική του και ποτέ δεν έπαναλαμβάνει τα προηγούμενα. Το μυθιστόρημα «'Η πυρά» είναι το τρίτο μέρος μιὰς τριλογίας. Τα δυο πρώτα μέρη της ήταν τα μυθιστορήματα «πρώτες χαρές» και «'Ασυνήθιστο καλοκαίρι».

Είναι πολύ ενδιαφέρον να αντιπαραθέσουμε τις αρχές της δομής τών δυο μυθιστορημάτων «'Ασυνήθιστο καλοκαίρι» και «'Η πυρά». Και τα δυο όχι μόνο παρουσιάζουν κοινούς ήρωες, αλλά έχουν για θέμα τους τον πόλεμο. Το «'Ασυνήθιστο καλοκαίρι» παρουσιάζει το 1919, που ο εμφύλιος πόλεμος στη Ρωσία βρισκόταν στο αποκορύφωμά του. Το μυθιστόρημα «'Η πυρά» παρουσιάζει το καλοκαίρι του 1941, τους πρώτους μήνες του πολέμου με τους χιτλερικούς. Στο μυθιστόρημα «'Ασυνήθιστο καλοκαίρι», όπως έγραψε ο ίδιος ο συγγραφέας, στο πρώτο πλάνο «προβαλλόταν το θέμα της ιστορίας». 'Ιδιόμορφο κλειδί στην αρχιτεκτονική του μυθιστορήματος είναι ο πίνακας τών πολεμικών επιχειρήσεων. 'Ο μυθιστοριογράφος επανέρχεται επανειλημμένα στο χαρακτηρισμό της πολεμικής κατάστασης, υπάρχουν μάλιστα και ειδικά κεφάλαια όπως ο «Πρόλογος στον πολεμικό πίνακα», όπου το βήμα του άφηγητή το καταλαμβάνει σταθερά ο ιστορικός. Παρακολουθούμε συνέχεια κάτι σαν πανόραμα της ιστορίας, με έπικό πλάτος,

βλέπουμε τὸν κόσμον νὰ παρελαύνει μπροστά μας ἢ, ὅπως λένε οἱ κινηματογραφιστές, βλέπουμε τὴν κυριαρχία τοῦ «γενικοῦ» πλάνου.

Ὁ πόλεμος τοῦ 1941-1945 ξεπερνάει βέβαια σὲ κλίμακα τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως, τὸ μυθιστόρημα «Ἡ πυρὰ» δὲν ἔχει τίποτε κοινὸ μετὰ ἓνα «μυθιστόρημα - πολεμικὸ χάρτη». Ὅλο φαίνεται σὰν νὰ εἶναι πλεγμένο ἀπὸ τέσσερις ζωές: τὴ μοῖρα τῶν Βερίγκιν, τὴ μοῖρα τοῦ Ἰζβίκοφ, τὴ μοῖρα τοῦ Παστούχωφ καὶ — τὸ ὠραῖο νῆμα! — τὴ μοῖρα τῆς ἠθοποιοῦ Ἄνας Οὐλίνα. Ἡ κλίμακα αὐτοῦ τοῦ μυθιστορήματος δὲν πετυχαίνεται μὲ τὴν ἀπεικόνιση τοῦ κόσμου σὲ «γενικὸ» πλάνο, οὔτε μὲ διοράματα καὶ πανοράματα, ἀλλὰ μὲ τὸ βάθος τῶν ψυχολογικῶν χαρακτηρισμῶν τῶν ἡρώων.

Ὁ συγγραφέας προσπαθεῖ μὲ συνέπεια νὰ δείξει ὅλα τὰ γεγονότα καὶ τὶς φάσεις τῆς ἱστορίας μόνο μέσα ἀπὸ τὴ μοῖρα τῶν ἡρώων καὶ ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἀτομικὲς γραμμὲς σχηματίζεται ὁ πίνακας τῆς μεγαλόπρεπης λαϊκῆς μοίρας. Εἶναι ἀκόμα δύσκολο νὰ ἐκτιμήσουμε πῶς διαμορφώνεται τὸ σύνολο, γιατί ἀκόμα βρίσκεται μπροστά μας μόνο τὸ πρῶτο μέρος τοῦ ἔργου, ὥστόσο «Ἡ πυρὰ» ὑπόσχεται πολλὰ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ σοβιετικοῦ μυθιστορήματος.

Αὐτὸ τὸ μυθιστόρημα εἶναι βαθειὰ σύγχρονο στὰ προβλήματα, στοὺς χαρακτήρες, στὶς συγκρούσεις καὶ ἡ μορφή του ἀξίζει τὴν πιὸ μεγάλη προσοχή. Εἶναι ἓνα ἔργο γιὰ τὰ νέα ἠθικὰ κριτήρια, ποὺ δίνει ὁ χρόνος στὸν ἥρωα. Γιὰ τὰ ἠθικὰ κριτήρια τοῦ νέου οὐμανισμού, ποὺ ἐπαληθεύονται, καὶ γιὰ τὰ προσόντα τοῦ ἐπαναστάτη, καὶ γιὰ τὸ πατριωτικὸ καθῆκον κάθε ἀνθρώπου, καί, τέλος, γιὰ τὸ δικαίωμα στὴν τέχνη, τὴν πραγματικὰ σύγχρονη καὶ ἀπαραίτητη στὸ λαὸ τέχνη. Ὁ Φεντίν σ' αὐτὸ τὸ ἔργο ἀναζητεῖ τὴν πιὸ ἀνθρώπινη μορφή τοῦ μυθιστορήματος.

Θὰ ἤθελα νὰ σταθῶ ἀκόμα καὶ σὲ ἓνα ἄλλο συγγραφέα τῆς παλιάς γενιάς, τὴ Βέρα Πανόβα.

Τὸν περασμένο χρόνο κυκλοφόρησε τὸ βιβλίο τῆς «Σεριόζα, Βολόντια, Βάλια, Εὐδοκία», ποὺ περιέχει διηγήματα καὶ νουβέλλες γραμμένες στὰ τελευταῖα χρόνια. Τί ἀποτελεῖ τὴ βάση ὅλων αὐτῶν τῶν ἔργων, ποὺ διαφέρουν στὸ θέμα καὶ στὴ δημιουργικὴ τεχνολογία; Βάση ὅλων τους εἶναι ἡ ψυχικὴ καὶ ποιητικὴ διείδυση στὸ βάθος μιᾶς εὐγενικῆς πορείας, ποὺ εἰκονίζει πῶς ὁ ἄνθρωπος μαθαίνει στὸν ἄνθρωπο τὸ καλὸ. Ἄς πάρουμε τὸ διήγημα «Βολόντια». Βρισκόμαστε στὸν τελευταῖο σκληρὸ χρόνο τοῦ πολέμου. Ἐνα τραῖνο κατευθύνεται ἀπὸ τὴ Σιβηρία στὸ Λένινγκραντ. Μ' αὐτὸ ταξιδεύει ὁ μικρὸς Βολόντια. Δὲν ἔχει εἰσιτήριο καὶ ὁ ἐλεγκτὴς τὸν πιάνει. Τὸ τραῖνο πηγαίνει πρὸς τὴ δύση, ἀλλὰ ἡ ἀφήγηση τραβάει πρὸς τὴν ἀνατολή, πρὸς τὸ παρελθὸν το μικροῦ. Στὸ Λένινγκραντ μένει ὁ πατέρας του, ποὺ ἀπὸ 14 χρόνια (σχεδὸν ἀπὸ τότε ποὺ γεννήθηκε ὁ Βολόντια) δὲ ζεῖ

πιὰ μὲ τὴ μητέρα του. Ἐχει κάνει ἄλλη οἰκογένεια.

Ὅταν οἱ Γερμανοὶ ἔφτασαν κοντὰ στὸ Λένινγκραντ, ἡ μητέρα του μαζί μὲ τὸν Βολόντια ἔφυγαν καὶ πῆγαν πέρα ἀπὸ τὰ Οὐράλια. Ἡ μητέρα του ζοῦσε ἄσχημα. Δὲν ἦταν μόνο οἱ περιπλανήσεις στὰ ξένα μέρη καὶ οἱ στερήσεις — ἡ μητέρα του ἦταν ἀπὸ ὄλες τὶς ἀπόψεις ἀδύνατη γυναίκα, ἀκόμα καὶ στὴν ἠθική. Ἐμπαζε στὸ σπῆτι ἓναν ἠλικιωμένο λοχαγό. Ἡ ὑπόθεση τέλειωσε ἀξιοθρήνητα. Ἡ μητέρα του γέννησε ἓνα κοριτσάκι καὶ ὁ λοχαγὸς ἔπαψε νὰ ἐμφανίζεται. Ὅλα πῆγαν ἄσχημα. Ἡ μητέρα του ἀρρωσταίνει, οἱ γείτονες τὴν κατακρίνουν καὶ τὸ μεροκάματο τοῦ μικροῦ δὲν φτάνει γιὰ τοὺς τρεῖς. Ὁ Βολόντια ἀποφασίζει νὰ πάει στὸν πατέρα του, στὸ Λένινγκραντ, καὶ νὰ ζητήσει τὴ βοήθειά του.

Σ' αὐτὸν ὅμως τὸ δύσκολο καὶ αὐστηρὸ κόσμον ὑπάρχουν ἀνιδιοτελεῖς δυνάμεις τοῦ καλοῦ. Διάφοροι ἄνθρωποι παίρνουν μέρος στὴ μοῖρα τοῦ Βολόντια. Ὁ ἐλεγκτὴς καὶ οἱ δυὸ ὁδηγοί, ὅταν μαθαίνουν τὴν ἱστορία του, ἀποφασίζουν νὰ διακινδυνέψουν καὶ νὰ μεταφέρουν τὸν Βολόντια στὸ Λένινγκραντ. Ἀκόμα πιὸ πρὶν ὁ Βολόντια εἶχε μιλήσει γιὰ τὰ βάσανά του στὸν γέρο κομμουνιστὴ ἐργάτη Μποντρόφ, ποὺ δούλευαν μαζί στὸ ἴδιο ἐργοστάσιο, καὶ ἐκεῖνος τὸν εἶχε βοηθήσει θερμά, μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ του. Στὸ Λένινγκραντ ὁ συνομήλικός του, ὁ νεαρὸς ἐργάτης Ρόμκα, μοιράστηκε ὅ,τι εἶχε μὲ τὸν Βολόντια... Τελικὰ γίνεται ἡ συνάντηση μὲ τὸν πατέρα του... Ὁ πατέρας μιλάει λογικά. Κανένας νόμος δὲν τὸν ὑποχρεώνει νὰ πληρώσει τὰ σπασμένα γιὰ τὴ συμπεριφορὰ τῆς μητέρας τοῦ Βολόντια. Ἐχει ἄλλη οἰκογένεια, ἄλλο γιό, γυναίκα. Ὁ νόμος δὲν τὸν ἀναγκάζει, ὑπάρχει ὅμως καὶ ὁ νόμος τῆς συνείδησης. Ἐνῶ λοιπὸν ὡς τώρα ἄλλοι ἄνθρωποι δίδαξαν στὸν Βολόντια τὴν καλωσύνη, τώρα ὁ Βολόντια διδάσκει τὴν καλωσύνη στὸν πατέρα του.

Ὅλα αὐτὰ εἶναι γραμμένα χωρὶς ἴχνος αἰσθηματολογίας, μὲ μεγάλη ἀκρίβεια, μὲ βαθιεῖς σύγχρονες ἀποχρώσεις, ποὺ βασίζονται στὴ συστηματικὴ ψυχολογικὴ ἀνάλυση.

Ὁ ἄνθρωπος διδάσκει τὴν καλωσύνη στὸν ἄνθρωπο — αὐτὸ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ βασικὰ γνωρίσματα ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν ἴδια τὴ ζωὴ καὶ ὅλο τὸ σημερινὸ στάδιο ἀνάπτυξης τῆς σοβιετικῆς κοινωνίας. Αὐτὴ ἡ ἰδέα γονιμοποιεῖ τὰ σημερινὰ ἔργα τῆς πεζογραφίας μας.

Ὁ ἄνθρωπος στὸν πόλεμον

Εἶναι φανερὸ πῶς ὑπάρχει μιὰ νομοτέλεια στὸ γεγονὸς πῶς πολλοὶ συγγραφεῖς ξαναγυρίζουν στὰ βιώματα τοῦ πολέμου. Ὁ δεῦτερος παγκόσμιος πόλεμος ἀσφαλῶς θὰ γίνεαι καὶ θὰ ξαναγίνει θέμα γιὰ μεγάλα καλλιτεχνικὰ ἔργα. Γιὰ τὸν πόλεμον γράφουν οἱ παλιοὶ συγγραφεῖς, στὰ τελευταῖα ὅμως χρόνια κυκλοφόρησαν καὶ νέα βιβλία γιὰ τὸν

πόλεμο αρκετών προικισμένων, κατά τη γνώμη μου, νεώτερων πεζογράφων.

...Αυτούς τους συγγραφείς οι φίλοι κριτικοί της λογοτεχνίας τους αποκαλούν πολλές φορές στ' άστεία άνθυπολοχαγούς. Όταν βρόντηξαν οι πρώτες όμοβροντίες, αυτοί οι συγγραφείς πήγαιναν ακόμα στο γυμνάσιο. Ξεκίνησαν για τὸ μέτωπο ἀπὸ τὴν ἑνατὴ ἢ τὴν δέκατὴ τάξη. Ἡ μέρα τῆς νίκης τοὺς βρῆκε μὲ τὸν πρῶτο ἀστερίσκο τοῦ άνθυπολοχαγοῦ. Ὁ ἀποχαιρετισμὸς στὴν παιδικὴ ἡλικία, τὰ νειάτα, τὸ ἄντρωμα — ὄλα αὐτὰ ἔγιναν μέσα στὴ φωτιά τοῦ πολέμου. Αὐτὲς εἶναι οἱ βιογραφίες τοῦ Γκριγκόρι Μπακλάνοφ, τοῦ Βασίλι Μπίκοφ καὶ τοῦ Γιούρι Μποντάρεφ.

Ὁ Γκριγκόρι Μπακλάνοφ παρουσιάστηκε μὲ τὰ διηγήματα «Μιά σπιθαμὴ γῆς» καὶ «Οἱ νεκροὶ δὲν πρέπει νὰ ντροπιάζονται». Τὸ πρῶτο ἀπὸ αὐτὰ προκάλεσε μεγάλες ἀντιγνωμίες στὴν κριτικὴ. Οἱ ἀντιγνωμίες ἔγιναν κυρίως γιὰ τὴν ἐκλογή τοῦ ἥρωα ἀπὸ τὸν συγγραφέα καὶ γιὰ τὴν ἀρχὴ τῆς δομῆς τοῦ ἔργου, γιὰ τὸ συγγραφέα τὰ ἐξωτερικὰ τραγικὰ γεγονότα τοῦ πολέμου τὰ προβάλλει ἀδιάκοπα πάνω στὴν ὀθὴν τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ άνθυπολοχαγοῦ Μοτοβίλοφ. Ὁ ἥρωάς του εἶναι γενναῖος καὶ θαρραλέος, ξέρει γιὰτὴ μάχεται, ξέρει πῶς ὁ σκοπὸς του — ἡ ἀπελευθέρωση τῆς πατρικῆς γῆς — εἶναι ἀνώτερος καὶ δίκαιος. Παρ' ὄλα αὐτὰ ὁμως, ἐπειδὴ εἶναι θαθεῖα εὐαίσθητος καὶ συναισθηματικὸς, καὶ ἔχει ζωερὴ καὶ τολμηρὴ σκέψη, δὲ μπορεῖ νὰ μὴν νιώθει τὴν τραγικὴ, τὴν ἀπάνθρωπη οὐσία τοῦ πολέμου. Καταλαβαίνει τὴν ἀπόλυτα ἱστορικὴ ἀναγκαιότητα τῆς αἱματηρῆς σύγκρουσης, δὲν ξεχνάει ὁμως τὸ μεγάλο τίμημα ποὺ χρειάστηκε γιὰ νὰ ἐξασφαλισθεῖ ἡ νίκη. Ὁ Μοτοβίλοφ εἶναι ἀνθρωπιστής, πολεμάει καὶ σκέφτεται, ἡ ψυχὴ του ἀποκαλύπτεται ἀπὸ τὸν καλλιτέχνη μὲ ὄλη τὴν ἀντιφατικὴ τῆς πραγματικότητας.

Ὁ λοχαγὸς Νοβίκοφ ἀπὸ τὸ ἔργο «Οἱ τελευταῖες ὁμοβροντίες» τοῦ Μποντάρεφ, στὰ χρόνια λίγο μόνο εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν Μοτοβίλοφ, ἀλλὰ εἶναι πιὸ συγκεντρωμένος καὶ ὠριμος. Σὰν διοικητῆς πυροβολαρχίας, ἔχει βαθὺ τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύνης γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, γι' αὐτοὺς ποὺ τοῦ ἔχουν ἀναθέσει νὰ διοικεῖ, γι' αὐτοὺς ποὺ μαζί τους δημιουργεῖ τὴν ἱστορία. Ἡ δράση τοῦ διηγήματος παρουσιάζεται στὸ τέλος τοῦ πολέμου, ὅταν ἡχοῦν οἱ τελευταῖες ὁμοβροντίες, ὅταν λάμπει κιόλας ἡ αὐγὴ τῆς νίκης, ἡ αὐγὴ τῆς σωτηρίας γιὰ τὴ μοῖρα τοῦ στρατιώτη. Αὐτὲς ὁμως οἱ τελευταῖες ὁμοβροντίες ἀπαιτοῦν θυσίες. Στὸ τέλος τοῦ πολέμου χάνονται ἄνθρωποι, ποὺ ἡ μοῖρα τοὺς λυπήθηκε στὰ τέσσερα αἱματοβαμμένα χρόνια. Σ' αὐτὲς τὶς ἀνεπανόρθωτες ἀπώλειες στρέφεται πάντα ἡ σκέψη τοῦ Νοβίκοφ: «Πῶς νὰ κάνω τὸ καλό;». Στὸ διήγημα τοῦ Μποντάρεφ δείχνεται ἡ περίπλοκη καὶ τραγικὴ διαλεκτικὴ τοῦ πολέμου (τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὸ ἄλλο του ἔργο—«Τὰ τάγματα ζητοῦν πῦρ»—ποὺ εἶναι πραγματικὴ τραγωδία σὲ πεζὸ λόγο).

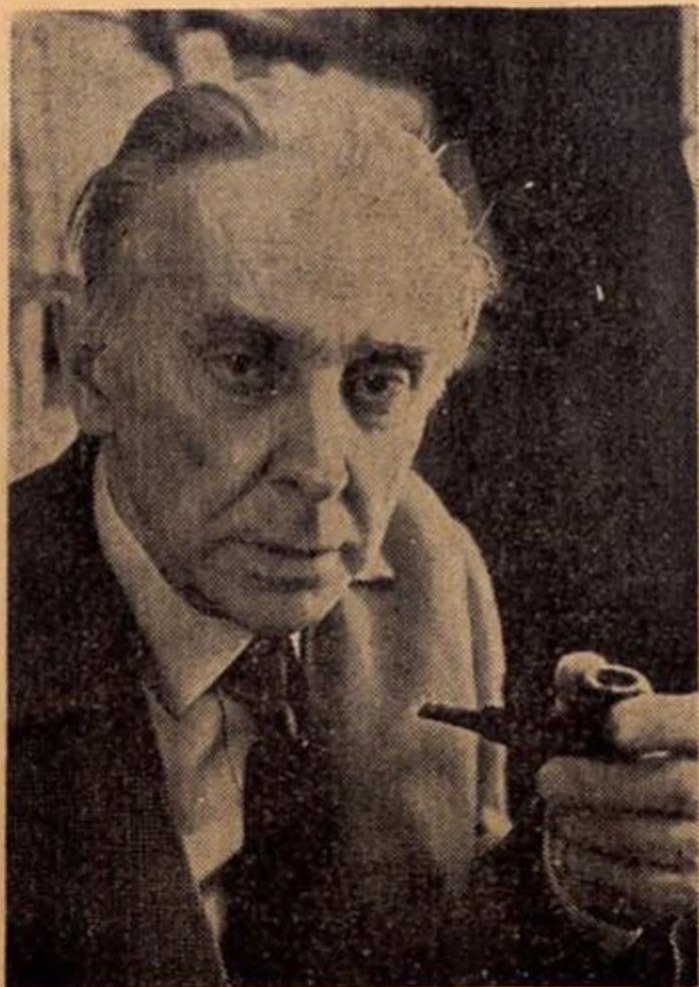
Πῶς μπορεῖ κανεὶς στὸν πόλεμο, σ' αὐτὴ τὴν κακὴ ὑπόθεση, νὰ εἶναι ἀνθρωπιστής; Τὸ ἔρωτημα τοῦ Νοβίκοφ ἀντηχεῖ πικρὰ πολλές φορές: «Ποῦ βρίσκεται τὸ καλό, στὴν καθαρὴ μορφή του; Ποῦ; Πάντως δὲ βρισκόταν στὸν πόλεμο...»

Ναί, τὸ «καθαρό», τὸ ἀφηρημένο καλὸ δὲ βρίσκεται στὴ γῆ, ἀλλὰ, σὰν σπάνιο μέταλλο, βρίσκεται πάντα ἀνακατωμένο. Ὁ άνθυπολοχαγὸς Ὁβτσίνικοφ δειλίασε, πέταξε τοὺς πληγωμένους καὶ τὸ ὄπλο του. Ὑστερα ὁμως, καταλαβαίνοντας τὸ ἔγκλημά του, ρίχτηκε νὰ σώσει τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ πάλι ὁμως τὰ κατάστρεψε ὄλα. Ἐφυγε μέρα-μνημέρι, ἀνοιχτά, ἀποκαλύπτοντας στὸν ἐχθρὸ ἓνα μυστικὸ — τὸ πέρασμα μέσα ἀπὸ ἓνα ὑπονομευμένο χωράφι... Τί ἔπρεπε νὰ κάνουν οἱ ζωντανοί; Ἐπρεπε νὰ πυροβολήσουν τὸν Ὁβτσίνικοφ. Ἡ μοῖρα ὁμως ἀποφάσισε ἄλλοιῶς. Ὁ Ὁβτσίνικοφ δὲν ἔπεσε ἀπὸ σφαίρα τοῦ Νοβίκοφ, πιάστηκε αἰχμάλωτος. Ἐρχονται οἱ τελευταῖες στιγμὲς τῆς ἀντιφατικῆς του ζωῆς, καὶ τότε καταλαβαίνουμε: εἶναι πολὺ ἀληθινὸς χαρακτήρας, ὁ συγγραφέας τὸν ἔχει πάρει ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πραγματικότητα. Πολὺ εἶχε μπερδευτεῖ ὁ Ὁβτσίνικοφ στὴ ζωὴ του, ὁ θάνατός του ὁμως ἦταν ἀπλὸς καὶ ἀνώτερος. Ἐτσι εἶναι ὄλο αὐτὸ τὸ διήγημα — λιτό, αὐστηρό, δείχνει χωρὶς πάθος ὄλη τὴν πολυπλοκότητα καὶ τὴν τραγωδία τῆς ζωῆς. Σκοτώνεται ὁ Νοβίκοφ, σκοτώνονται οἱ σύντροφοί του, ὁ θάνατός τους ὁμως εἶναι τὸ ἀνώτερο ἀγαθὸ, εἶναι ἡ ἀνθρωπία, ποὺ ἐπισφράγισαν μὲ τὸ αἷμα τους οἱ Σοβιετικοὶ ἄνθρωποι.

Ὁ Μποντάρεφ ξεχωρίζει γιὰ τὴν ἀκρίβεια ποὺ μ' αὐτὴν ἀντικρῦζει τὴ ζωὴ, γιὰ τὴν ὀργανικὴ ἔχθρα του πρὸς κάθε ἔμφαση, πρὸς κάθε ρητορικὴ καὶ πρὸς κάθε μελοδραματικὴ ἀπόχρωση. Οἱ πίνακες τῆς πραγματικότητας στὰ διηγήματά του (καθὼς καὶ στὸ καινούργιο του μυθιστόρημα «Ἡρεμία», ὁποῦ ἀφηγεῖται τὸ γυρισμὸ ἑνὸς ἥρωα άνθυπολοχαγοῦ ἀπὸ τὸν πόλεμο) μᾶς τραβάει μὲ τὴν ἀσυμβίβαστη ἀλήθειά του, τὴ ζηλευτὴ ἱκανότητα τῆς ἀφήγησης, τὴ λαμπρὴ ψυχολογικὴ ἀνάλυση.

Πολὺ θερμὰ ἔγινε δεκτὸ ἀπὸ τὴν κριτικὴ καὶ τὸ ἀναγνωστικὸ μας κοινὸ τὸ διήγημα «Ἡ τρίτη σφαίρα» τοῦ νεαροῦ Λευκορώσου πεζογράφου Βασίλι Μπίκοφ. Ἡ λευκορωσικὴ πεζογραφία δὲν ἔχει τόσο πλούσια παράδοση ὅπως ἡ ρωσικὴ. Στὴ Λευκορωσία ὡς τὸν τελευταῖο καιρὸ ἀκόμα τὰ πρωτεῖα ἀνήκαν στὴν ποίηση. Τὸ διήγημα «Ἡ τρίτη σφαίρα» εἶναι, μὲ τὸ κυριολεκτικὸ νόημα τοῦ ὄρου, πεζογραφία στὸ ἐπίπεδο τῶν πιὸ συγχρόνων ἀπαιτήσεων, πεζογραφία μυῶδης, «πυκνὴ». Μέσα σὲ λίγες σελίδες ὑπάρχει ἐξαιρετικὰ πλούσιο ὕλικό, μὲ λεπτὲς ἀποχρώσεις, μὲ πλούσιες σκέψεις.

Τὸ διήγημα «Ἡ τρίτη σφαίρα» εἶναι καὶ αὐστηρό, γιὰτὴ σ' αὐτὸ ἐκφράζεται ἡ ἀλήθεια τοῦ πολέμου, εἶναι καὶ γεμάτο μὲ τὰ θαθεῖα σημερινὰ ἠθικὰ προβλήματα, μὲ τὰ

ΚΟΣΤΑΝΤΙΝ ΦΕΝΤΙΝ

ΑΝΑΤΟΛΙ ΚΟΥΖΝΕΤΣΟΦ

άνωτερα ηθικά κριτήρια, που μ' αυτά αντι-κρύζουμε τον άνθρωπο της εποχής μας. Με το δίκιό του ο ήρωας ρίχνει την τελευταία σφαίρα (όταν εξαντλήθηκαν όλα του τα φυσίγγια) στον προδότη, τον άτιμο, που είχε εισχωρήσει στις γραμμές των Σοβιετικών στρατιωτών. Γιατί ο ανθρωπισμός είναι και αδιαλλαξία. Δέ μίλησε άσχημα ένας σημερινός ποιητής, όταν είπε: «το καλό πρέπει να υπάρχει μαζί με τις γροθιές». Και στον Μπίκοφ το καλό υπάρχει μαζί με τις γροθιές. Και όμως είναι καλό!

Θα φαίνεται ίσως παράδοξο πώς υπάρχουν έργα που μιλάνε για τις σκληρότητες του πολέμου και ταυτόχρονα μιλάνε για το καλό. Το θέμα όμως «ο άνθρωπος στον πόλεμο» εξηγείται έτσι: ο άνθρωπος κατά του πολέμου. Και η λέξη άνθρωπος πρέπει να γράφεται με κεφαλαία γράμματα: ΑΝΘΡΩ-ΠΟΣ.

Για το σύγχρονο σύγχρονα

Στη σοβιετική λογοτεχνία, που προσπαθεί να καθρεφτίσει ζωντανά τα φαινόμενα της πραγματικότητας και να πάρει μέρος στη διαπαιδαγώγηση του ανθρώπου του μέλλοντος, μεγάλες δυνατότητες ανοίγονται για το είδος των χρονικών, που έγινε ενεργό είδος της λογοτεχνίας.

Το πρώτο κύμα των χρονικών νέου τύπου εμφανίσθηκε σε μās στα 1954 - 1956 και αντιπροσωπεύθηκε με τα έργα του Β. Όβέτσνικ, του Β. Τεντριάκοφ, του Σ. Ζαλίγκιν, του Γ. Τρογιελπόλσκι και άλλων. Η ποίηση της κατανίκησης των δυσκολιών στη ζωή του χωριού αποτέλεσε το βασικό πάθος των χρονικών, που είναι συγκεκριμένα, ζωντανά και βλέπουν με ακρίβεια την τοποθέτηση των σημερινών προβλημάτων της ζωής. Οί ήρωες αυτών των έργων κινούν το ενδιαφέρον του αναγνώστη με τη «ζωντανή», ενεργό πλευρά του χαρακτήρα τους. Αυτοί οί άνθρωποι αντιμετωπίζουν τα όξυτατα, και πολλές φορές μεγάλα προβλήματα της εποχής μας έρευνητικά, αγωνιστικά, αναζητούν και βρίσκουν, μέσα σε σκέψεις και αμφιβολίες, το δρόμο για τη διόρθωση των ελλείψεων. Αυτή ή «ζωντανή» τάση της λογοτεχνίας μας έπαιξε θετικό ρόλο.

Άργότερα άρχισαν να παρουσιάζονται χρονικά διαφορετικού τύπου. Τα χρονικά «Δρομάκια του Βλαντίμηρ» του Β. Σολοούχιν και «Ήμερολόγιο του χωριού» του Ε. Ντόρος, κακ' οί ταξιδιωτικές έντυπώσεις για τη Γαλλία και την Ίταλία — «Πρώτη γνωριμιά» — του Β. Νεκράσοφ είναι κι αυτά γεμάτα με όξυτατα και επίκαιρα προβλήματα. Στα έργα όμως αυτά έντείνεται το ποιητικό στοιχείο, δίνεται μεγαλύτερη θέση στα τοπία και στο λυρισμό, βρίσκουμε ολοένα συχνότερα αφηγήσεις του συγγραφέα για τον εαυτό του, για τις σκέψεις και τις ιδέες του. Το ποιητικό και βαθύ, γεμάτο σκέψεις χρονικό, είναι πολύ χαρακτηριστικό για το σημερινό στάδιο της λογοτεχνίας.

Ἄς πάρουμε σὰν παράδειγμα τὸ χρονικὸ «Παγωμένο βιβλίο» τοῦ Ἑσθονοῦ Γ. Σμούουλ. Εἶναι μία πηγαία, πρόσχαρη καὶ ἐξυπνη ἀφήγηση γιὰ τὸ ταξίδι τοῦ συγγραφέα στὴν Ἀνταρκτίδα καὶ γιὰ τὸ γυρισμὸ του. Στὸ βιβλίο αὐτὸ ὑπάρχει καὶ μιὰ «μικρὴ ἰδιομορφία» — ὁ συγγραφέας γράφει ὄχι σὰν παρατηρητὴς, ἀλλὰ σὰν μέτοχος τῶν γεγονότων. Γιατὶ ἐκεῖ στὴν Ἀνταρκτίδα, μέσα στὴν ἀφάνταστη παγωνιά καὶ στὸν τρομερὸ ἀέρα, ἔσυρε ἀπειράριθμα βαρέλια μὲ καύσιμα καὶ κιβώτια μὲ ἐφόδια, βοήθησε στὸ ξεφόρτωμα ἐνὸς βαρειοῦ σταθμοῦ γιὰ τὴ μέλητὴ τῆς κοσμικῆς ἀκτινοβολίας καὶ πήρε μέρος, ὅπως οἱ ἄλλοι, σὲ ὅλες τὶς βάρδιες τῆς δουλειᾶς.

Γι' αὐτὸ ἀκριδῶς στὸ «Παγωμένο βιβλίο» δὲ λείπει οὔτε ἀπὸ μιὰ σειρὰ ἢ ἀλήθεια, ἢ ἀλήθεια τοῦ ἀνθρώπου ποὺ πήρε ὁ ἴδιος μέρος στὰ γεγονότα, καὶ ὄχι τοῦ παρατηρητῆ.

Ὁ συγγραφέας ἀντικρύζει τοὺς ἥρωές του χωρὶς καμιὰ προκατάληψη καὶ καμιὰ ἀνώφελη κατηγορηματικότητα. Συνδυασμὸς δουλειᾶς καὶ ἐπιστήμης, χρυσὰ χέρια καὶ δημιουργικὰ κεφάλια, γνώσεις ἐπιστήμονα καὶ θάρρος ἀφασιωμένου δουλευτῆ, μεγάλος πατριωτισμὸς καὶ ἄπληστο πάθος γιὰ τὴν τέχνη — ἀπὸ αὐτὰ τὰ γνωρίσματα εἶναι πλασμένοι οἱ χαρακτήρες τῶν κατακτητῶν τῆς Ἀνταρκτίδας.

Στὸ βιβλίο αὐτὸ ὑπάρχει καὶ ἓνας ἄλλος ἥρωας, μὲ χαρακτήρα ὄλο πάθος καὶ εὐγενική ἀνησυχία, ἐφοδιασμένος μὲ ζωντανὴ καὶ ὀξύτατη σκέψη. Αὐτὸς ὁ ἥρωας εἶναι ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας.

Τὸ «Παγωμένο βιβλίο» εἶναι ταυτόχρονα καὶ ταξιδιωτικὸ ἡμερολόγιο, καὶ περιγραφή τῶν σοβιετικῶν κατακτητῶν τῆς φύσης, καὶ βιβλίο μὲ σκέψεις γιὰ τὴ θέση τοῦ συγγραφέα καὶ τῆς τέχνης στὸ σημερινὸ ἀγῶνα γιὰ τὸν κομμουνισμό. Ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Σμούουλ πρέπει νὰ ἀναφέρουμε καὶ ἓνα ἀκόμα πιὸ χαρακτηριστικὸ καὶ πρωταρχικὸ γνώρισμα — ἐκεῖ ποὺ μιλάει γιὰ τὰ «σημεῖα τοῦ πόνου».

Αὐτὸς ὁ ἱατρικὸς ὅρος σημαίνει πὼς ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει ὑψηλὰ «σημεῖα πόνου» εἶναι ἐλάχιστα εὐαίσθητος στὸν πόνο, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει χαμηλὰ «σημεῖα πόνου» εἶναι πάρα πολὺ εὐαίσθητος στὸν πόνο. Ὁ Σμούουλ πιστεύει πὼς αὐτὸς ὁ ὅρος πρέπει νὰ διαδοθεῖ καὶ στὴ λογοτεχνία:

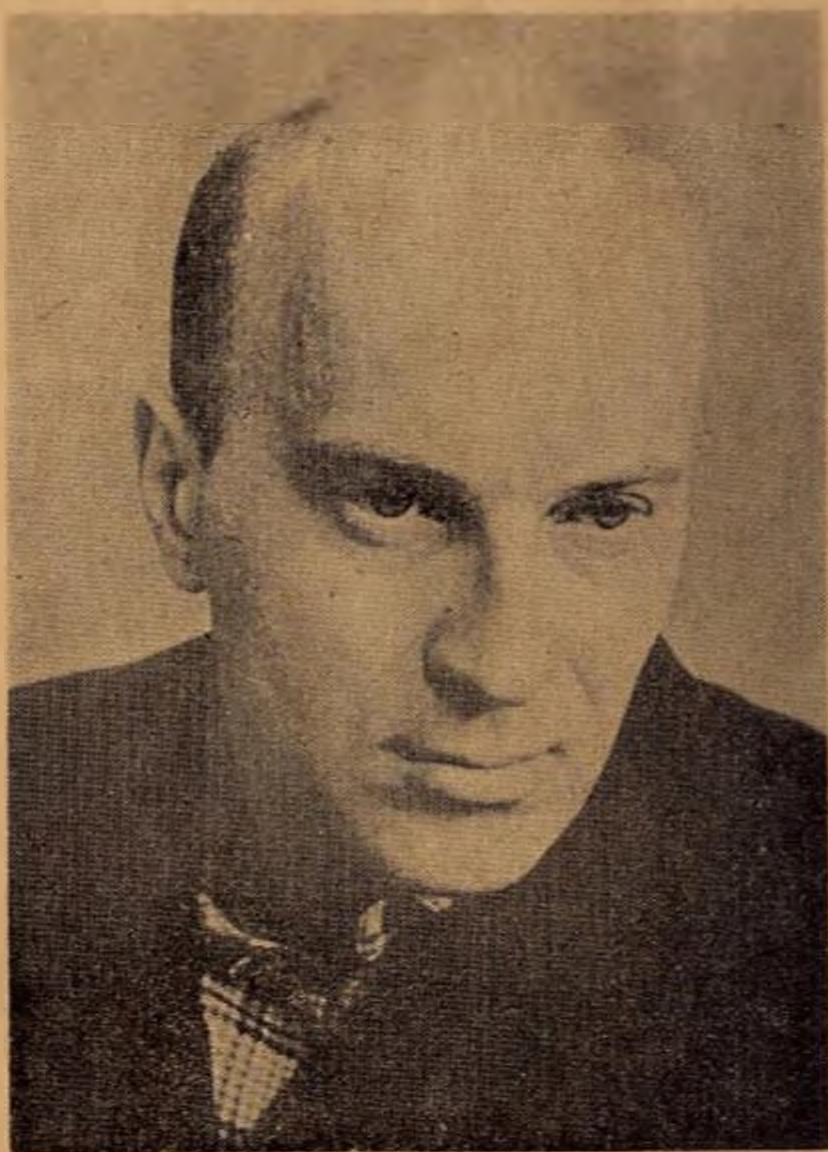
«Σὲ μᾶς τοὺς συγγραφεῖς τὰ «σημεῖα τοῦ πόνου» πρέπει νὰ εἶναι χαμηλὰ σὲ σχέση μὲ κάθε τι ποὺ πονάει ἢ προκαλεῖ πόνο γύρω μας. Οἱ πόνοι τῶν ἀνθρώπων πρέπει νὰ μᾶς βασανίζουν, νὰ εἰσχωροῦν ἀνεμπόδιστα μέσα μας, νὰ γίνονται μέρος τοῦ ἑαυτοῦ μας, νὰ τρυποῦν τὴν καρδιά μας. Εἶναι ἀλήθεια βέβαια πὼς τότε φθειρόμαστε γρηγορώτερα, γεράζουμε νωρίτερα καὶ ἡ ζωὴ μας δὲν εἶναι πραγματικὰ ἡρεμὴ, δὲν ἔχει ὅμως κανένα νόημα νὰ ζοῦμε διοφορετικά».

Αὐτὴ ἡ θέση εἶναι πρωταρχικὴ καὶ βασική, θαρραλέα καὶ ἐντιμὴ, εἶναι μιὰ θέση ἐντελῶς ἀπαραίτητη γιὰ τὸν καλλιτέχνη τῆς νέας κοινωνίας.

ΒΕΡΑ ΠΑΝΟΒΑ

ΓΙΟΥΡΙ ΚΑΖΑΚΟΦ

ΓΙΟΧΑΝ ΣΜΟΥΟΥΑ

ΓΙΟΥΡΙ ΝΑΓΚΙΜΠΙΝ

Πολύ έκφραστική φυσιογνωμία, πολύ χαρακτηριστική για τις σημερινές αναζητήσεις της σοβιετικής πεζογραφίας, είναι ο Βλαντίμιρ Τρεντιάκοφ. Κι αυτός άρχισε γράφοντας δοκίμια, δοκίμια όξύτατα, αποφασιστικά, που μαστιγώνουν με πάθος την άδικία και τη ζωντανή δύναμη του παλιού. Τα επόμενα έργα του, διηγήματα, μυθιστορήματα, νουβέλλες, είναι όλα αφιερωμένα στην εποχή μας, και μάλιστα στα πιο σύνθετα και δραματικά της προβλήματα. Ο συγγραφέας κρίνει αυστηρά τον γραφειοκράτη, που έφτανε στο σημείο να γίνει δολοφόνος («Οι χαράδρες»), ανοίγει, σαν χειρουργός με το νυστέρι, το απόστημα του θλιβερού κόσμου της αγροτικής οικόγενειας των Ριασκίνιχ, που όλοι αρνούνται επίμονα κάθε καινούργιο στο σημερινό σοβιετικό χωριό («Παράξενη γωνιά») και τονίζει σε όλη του την έκταση το πρόβλημα της άγωγής του σημερινού νέου ανθρώπου, του ανθρώπου - αγωνιστή (στο μυθιστόρημα «Πίσω από τη μέρα που τρέχει»)...

Ο Β. Τεντριάκοφ είναι συγγραφέας μαχητής για το καινούργιο, το πρωτοπόρο, το δίκαιο, το κομμουνιστικό, κινηγάει πάντα «τη μέρα που τρέχει». Κάθε νέο έργο του προκαλεί ζωηρές συζητήσεις στους κύκλους των αναγνωστών και των κριτικών και οι κινηματογραφιστές σπεύδουν να το κάνουν ταινία... Ο σφυγμός της εποχής μας πάλλει στα γεμάτα πάθος έργα αυτού του πεζογράφου.

Δραματικό και γεμάτο όξύτατα προβλήματα είναι το διήγημά του «Η δίκη». Το διήγημα αυτό αρχίζει με ένα τραγικό περιστατικό στο κυνήγι. Πυροβόλησαν μια άρκούδα, σκότωσαν όμως όχι μόνο το θηρίο, αλλά και έναν διαβάτη. Πυροβόλησαν δυο άνθρωποι, ο Ντουντάρεφ, επικεφαλής της οικοδόμησης και καθοδηγητής χιλιάδων ανθρώπων, και ο γέρος βοηθός γιατρός Μιτιάγκιν, άνθρωπος άσηματος και, όπως έλεγαν οι γείτονές του, «όχι σοβαρός». Η ανάκριση δεν μπορεί να καθορίσει ποιός είναι ο ακούσιος δολοφόνος. Δεν υπάρχουν άπτες αποδείξεις. Ο Ντουντάρεφ είναι θαυμάσιος άνθρωπος, το καμάρι όλης της περιοχής και δεν υπάρχει καμιά απόδειξη έναντίον του...

Στο πτώμα όμως της άρκούδας ο γιατρός ανακαλύπτει τελικά μια σφαίρα. Είναι από το όπλο του Μιτιάγκιν. Μπροστά μας δεν έχουμε κανένα αίνιγμα ντέτεκτιβ, γιατί ο φόνος ήταν άπρομελέτητος, έντελώς τυχαίος, και γι' αυτό δεν καταδικάζεται κανένας... Γίνεται ήθικη δίκη. Και αυτή άκριδώς είναι ή όξύτητα του προβλήματος: δε γίνεται τίποτα παράνομο, γύρω υπάρχουν συνήθως «καλοί» άνθρωποι, που δείχνουν κατανόηση στη ζωή.

Και ο Μιτιάγκιν, και ο Ντουντάρεφ δικαιώνονται από νομική άποψη. Οί ήρωες όμως δεν άντεξαν στις ήθικες δοκιμασίες... Το διήγημα δείχνει πόσο ύψηλο έχει γίνει τώρα στη σοβιετική χώρα το ήθικò κριτήριο του ανθρώπου.

Οί σοβιετικοί συγγραφείς όλοένα συχνότε-

ρα βάζουν τόν ήρωά τους νά προσκρούει στα δύσκολα προβλήματα τής ζωής καί, κάνουν τόν αναγνώστη νά συνηθίση στη σημερινή έρευνητική δουλειά τής σκέψης, που άπαιτεί βαθειά συνείδηση, ήθικη καθαρότητα καί ψυχική γενναιοδωρία.

Νέα, νεανικά, δροσερά με ταλέντο

Μίλησα κιόλας για τους νέους — δηλαδή για τόν 'Αϊτμάτοφ, τόν Μποντάρεφ, τόν Μπακλάνοφ καί τόν Τεντριάκοφ, που πριν άπό λίγα χρόνια άποκαλούνταν «νέοι»... Έδώ καί λίγον καιρό στον τύπο έγινε συζήτηση για τόν Γιούρι Καζάκοφ, σαν για ένα «νέο» που προκαλεί τις περισσότερες αντίγνωμίες. Αυτός ό νουβελλογράφος ανήκει σε μιá λογοτεχνική σχολή, που σαν ιδρυτής της θεωρείται ό μεγάλος Ρώσος συγγραφέας του 20ού αιώνα 'Ιβάν Μπούνιν καί ή τεχνοτροπία της συνίσταται στην άπεικόνιση του κακού στη ζωή. 'Ο Καζάκοφ ώστόσο απέδειξε πως δέν είναι επίγονος, αλλά αυτοδύναμος συγγραφέας, που μπορεί νά αναπτύσσει δημιουργικά την παράδοση. Εικονίζονται χαρακτήρες φορτωμένοι με τό βάρος του παλιού, παραμορφωμένοι άπό τή ρουτίνα, τήν άπάθεια καί τή στασιμότητα, τους αναγκάζει χωρίς δισταγμούς καί συμβιβασμούς νά παρουσιάζονται μπροστά στον αναγνώστη όπως άκριβώς είναι. 'Η πεζογραφία του είναι πραγματικά «άκριβής καί γυμνή» καί, πρέπει νά προσθέσουμε, άνελέητη! Αυτό όμως δέν σημαίνει πως ό Καζάκοφ είναι μονότονος καλλιτέχνης. Πριν άπό λίγο καιρό κυκλοφόρησε τό βιβλίο του «Στό δρόμο», όπου υπάρχουν καταπληκτικά ποιητικές καί βαθιές λυρικές σκέψεις. Με τό βιβλίο «Βόρειο ήμερολόγιο» γνωρίσαμε τόν Καζάκοφ σαν καθαρά λυρικό συγγραφέα.

Γνωστή φυσιογνωμία ανάμεσα στους νέους συγγραφείς έγινε ό νεαρός γιατρός Βασίλι 'Αξιόνοφ. 'Ο συγγραφέας αυτός παρουσιάστηκε για πρώτη φορά με τό διήγημα «Οί συνάδελφοι», όπου έδινε μιá εικόνα για τό πως διαμορφώνονται οί χαρακτήρες των νεαρών συναδέλφων του στο 'Ινστιτούτο Ιατρικής. Τό μυθιστόρημά του «Ούράνιο εισιτήριο», που σαν επίκεντρο έχει τή νεολαία που μόλις τελειώνει τό σχολείο, δέχεται διάφορες επιρροές καί δέν αναγνωρίζει καμιά άσθεντία, προκάλεσε μεγάλη πολεμική εναντίον του στον τύπο. Τώρα κυκλοφόρησαν καί καινούργια του διηγήματα. Νομίζω πως πρέπει νά προσεχθεί ιδιαίτερα τό διήγημά του «Μπαμπά, τί γράφει;». Στο έργο αυτό δέν υπάρχουν σχεδόν έξωτερικά γεγονότα, ή γοητεία του έγκειται στην παρουσίαση τής εσωτερικής άτμόσφαιρας τής σύγχυσης, τής άσύνειδης άνησυχίας του νεαρού ήρωα, ενός «πρώην» ποδοσφαιριστή, που θέλει νά ξεφύγει άπό τή συνηθισμένη ρουτίνα τής ζωής του... Ύστερα άπό αυτό τό διήγημα φαίνεται καθαρά πως ό 'Αξιόνοφ έδραιώνει τή θέση του σαν καλλιτέχνης καί δικαιώνει τις έλπίδες μας.

Θά ήθελα νά έπιστήσω ιδιαίτερα τήν προσοχή των Έλλήνων αναγνωστών σε ένα ό

Β. ΣΟΛΟΥΧΙΝ

ΒΑΣΙΛΗ ΜΠΙΚΟΦ

νομα έντελώς καινούργιο στη σοβιετική λογοτεχνία, στο όνομα του Γκεόργκι Βλαντίμοφ. Άλλωστε δεν είναι και έντελώς νέο αυτό το όνομα, γιατί ο Γκεόργκι Βλαντίμοφ είχε γίνει από πριν γνωστός σαν διορατικός και προικισμένος κριτικός της λογοτεχνίας. Τώρα εμφανίσθηκε με το διήγημα «Άφθονο μετάλλευμα», που είναι τόσο ζωντανό, ανέλπιστα και προικισμένο, ώστε αξίζει να σταθούμε κάμποσο σ' αυτό.

Ό τόπος της δράσης του είναι ένα σιδηρομεταλλείο. Όλοι εκεί περιμένουν το «μεγάλο κοίτασμα», ενώ οι μηχανές θγάζουν ακόμα «κενά» πετρώματα... Όλοι ζούν περιμένοντας με αγωνία το άφθονο μετάλλευμα, και ο διευθυντής, και ο σωφέρ, και εκείνη που πουλάει μεταλλικό νερό... Αυτό είναι το πρώτο πλάνο του διηγήματος.

Το δεύτερο πλάνο του είναι ή ιστορία του σωφέρ Βίκτωρα Προνιάκιν. Ό σωφέρ αυτός κάθε άλλο παρά είναι ιδανικός άνθρωπος. Έχει αλλάξει πολλές φορές τόπο δουλειάς, φοβάται τη βότκα σαν «άνθρωπος που είχε κιάλας κάποτε κατρακυλίζει ως το τελευταίο σκαλοπάτι» και από την αρχή δεν μπόρεσε να προσαρμοσθεί με τη ζωή των άλλων σωφέρ του μεταλλείου... Αυτή όμως είναι μόνο ή μία πλευρά του περίπλοκου χαρακτήρα του. Μόλις βλέπουμε τον Βίκτωρα στη δουλειά, σαν να μάς διαποτίζει ξαφνικά μιὰ συγκρατημένη, αγαθή δύναμη. Είναι λίγο να πούμε γι' αυτόν πως έχει «χρυσά χέρια», στη δουλειά του υπάρχει πραγματική εμπνευση και ευγένεια. Και όλα αυτά δίνονται χωρίς καθόλου ειδυλλιακό τόνο, το διήγημα είναι αυστηρό, άδρό και τραγικό. Μας καταπλήσσει με την όμορφα της αλήθειας του, μιὰς αλήθειας που δεν έχει καθόλου ώραισποιηθεί.

Με άτμόσφαιρα μεγάλης φυσικότητας δίνεται στο διήγημα και ή συγκινητική πορεία της ανανέωσης του Βίκτωρα Προνιάκιν. Ό σωφέρ αυτός θέλει να τελειώσει μιὰ για πάντα με την παλιά του ζωή, «να πλυθεί, να σηκώσει ψηλά το κεφάλι». Βιάζεται. Ξαφνικά φανερώνεται στη συνηθισμένη ζωή του κάτι μεγάλο, ή άπλη και θερμή επιθυμία «να ζήσει σαν άνθρωπος», «να έχει ένα σπιτάκι»... ή όλο άνησυχία και πάθος άναμνή του μεγάλου κοιτάσματος, άναμνή που τους έχει κυριεύσει όλους εκεί, εισβάλλει ξαφνικά και στον έσωτερικό κόσμο του Προνιάκιν. Πιστεύει πως όταν θα φθάσει αυτό το μετάλλευμα, θα αλλάξουν όλα γι' αυτόν, θα αλλάξει ή γεμάτη σύγχυση ζωή του. Και βιάζεται ακόμα περισσότερο... και σκοτώνεται!

Πόσο ανέλπιστα αποκαλύπτεται ξαφνικά μπροστά μας μέσα στην αγάπη αυτός ο χαρακτήρας. Άνέλπιστα, γιατί ο συγγραφέας μάς θυμίζει αυτό τον ήρωα τις λίγες ώρες που του άπόμειναν να ζήσει μετά το άτύχημα. Μας δίνονται δυο σκηνές. ή πρώτη είναι ο χωρισμός με την άρραβωνιαστικιά του. Για ποίο λόγο κατηγορεί τη Νατάσα; Την παλιά έντολη «κανέναν πριν παντρευτείς...» την τηρεί με ευλάβεια. Και όμως, ξαφνικά, μέσα στη νύχτα, το πρόσωπό της φάνηκε γερασμέ-

νο στον Βίκτωρα, γιατί στις δικαιολογίες της άνήχησε ξαφνικά ή κουδουνιστή φωνή του ύπολογισμού. Μόνο μιὰ άπόχρωση ψευτιάς συλλαμβάνει ο Βίκτωρ στη φωνή της Νατάσας, αυτό όμως, καθώς είναι ντόμπρο παλληκάρι, του φαίνεται άνυπόφορο φεύγει για πάντα.

Και τότε ακολουθεί ή δεύτερη σκηνή, που είναι συνέχεια της πρώτης. Ό Βίκτωρ πηγαίνει με τα πόδια στο σιδηροδρομικό σταθμό. Καθώς περιμένει το τραίνο, γνωρίζει την πωλήτρια του μπουφέ, μιὰ νέα γυναίκα, χωρίς ένδοιασμούς. Περνάει μαζί της μιὰ νύχτα, ύστερα και δεύτερη... Στο τέλος της δεύτερης νύχτας, έντελώς ανέλπιστα, μιὰ έντελώς φυσικά για το χαρακτήρα του Βίκτωρα, του έρχεται στο στόμα ή φράση: «Άς φύγουμε», δηλαδή να φύγουμε μαζί. Αυτό σημαίνει πως έχει έμπιστοσύνη σ' αυτήν, πως ή λάσπη δε μένει για πάντα πάνω σ' έναν άνθρωπο, πως δε χάθηκαν όλα γι' αυτήν...

Καλά αίσθήματα — να τί θριαμβεύει και φουντώνει μέσα στην καρδιά αυτού του σωφέρ. Το άφθονο μετάλλευμα του σημερινού ανθρώπινου χαρακτήρα ξεπετιέται μέσα από το άσήμαντο και το ταπεινό.

Άν συνοψίσουμε αυτές τις άναζητήσεις, που είναι χαρακτηριστικές για τους νέους συγγραφείς, θα δούμε πως το βασικό στοιχείο τους είναι ή άναζήτηση του ήρωα, του ανθρώπου, που μέσα του να διαγράφονται καθαρά τα γνωρίσματα του μέλλοντος.

ή πεζογραφία είναι ποίηση

Ποιά είναι ή σημασία του σημερινού ύφους; Για το ζήτημα αυτό γίνονται πολλές συζητήσεις στη σοβιετική λογοτεχνία. ή αυστηρή και άνελέπη πεζογραφία του Γιούρι Κοζάκοφ δε μοιάζει καθόλου με το όλο πάθος κήρυγμα του Τεντριάκοφ, και αυτό το ύφος πάλι δε μοιάζει καθόλου με τη συγκινητική συναισθηματική πεζογραφία του Άνατόλι Κουζιιετσώφ, συγγραφέα του βιβλίου «ή συνέχιση του θρύλου» και πολλών διηγημάτων... Ένας από τους μεγαλύτερους και καλύτερους πεζογράφους μας, ο Κωνσταντίν Παουστόφσκι μάς παρουσιάζει ένα όλόκληρο δίκτυο από ρομαντικά χαμόγελα και άναπτύσσει με έπιτυχία την παράδοση του ρομαντισμού. Μεγάλος άριστοτέχνης της έποχής μας στον τομέα της άπείριτης, λακωνικής πεζογραφίας, που είναι γεμάτη από έσωτερική ένταση, ο Βίκτωρ Νεκράσωφ (πριν από λίγο καιρό κυκλοφόρησε το βαθύ, περιεκτικό του διήγημα «Κίρα Γκεοργκίεβνα») εκφράζει άνοιχτά την αντίθεσή του για την «ύψηλη πεζογραφία».

Δεν έχουμε εδώ τη δυνατότητα να σταθούμε στις άντιγνώμεις και στις συζητήσεις, καθώς και στον χαρακτηρισμό των διαφόρων τάσεων. Θα ήθελα όμως να πω λίγα λόγια για μιὰ τάση (που είναι ποικιλόμορφη στο σύνολό της). Πρόκειται για τη λυρική πεζογραφία.

Αίσθητη άλλαγή γίνεται στη φυσιογνω-

μία του έργου, και στον ήρωα, και στον συγγραφέα, και στον αναγνώστη. Στον ήρωα παρατηρούμε μια επιθυμία για μια πλήρη ζωή, γεμάτη αισθήματα, για όλοπλευρο ψυχικό πλούτο, όπως είπαμε και παραπάνω. Ο συγγραφέας διαρκώς συχνότερα προσπαθεί να «επικοινωνήσει» με τον αναγνώστη, στηριζόμενος στην υποκειμενική του πείρα, μιλώντας για τον έαυτό του σαν για άνθρωπο που αποτελεί ένα μέρος από το γενικό άγωνα του λαού. Γενιέται μια ιδιαίτερη μορφή του έπικού είδους — ή λυρική έποποιία.

Ο Β. Σολοούχιν έγραψε το διήγημα - έξομολόγηση «Σταγόνα δροσιάς», που τελειώνει με τις λέξεις: «Μου άρέσει να κοιτάζω το χωριό μου, και με συνηθισμένο βλέμμα, έσωτερικό, πόσο μου άρέσει να κοιτάζω την άτελεύτητα μικρή στρογγυλή σταγονίτσα της κρυστάλλινης δροσιάς, που έχει συγκεντρωθεί στην πράσινη παλάμη του φύλλου μέσα στο άτελεύτητα τεράστιο άνθισμένο λιθάδι, το μικρό ήλιο που καθρεφτίζεται σ' αυτή τη σταγόνα, τα μικροσκοπικά γύρω αντικείμενα, και τον μικροσκοπικό έαυτό μου, που καθρεφτίζεται κι αυτός».

Σ' αυτό το διήγημα γίνεται το καταπληκτικό θαύμα της τέχνης, όταν ο συγγραφέας φαίνεται σαν να γράφει μόνο για τον έαυτό του, για τα προσωπικά του βιώματα, και καταφέρνει να γράφει για το πιο βασικό. Μέσα από τα θαυμαστά τοπία, μέσα από τις θερμές και τρυφερές ανάμνησεις της παιδικής ηλικίας ολοένα πιο καθαρά παρουσιάζεται ή άνοδική ιστορία του ρωσικού χωριού στην τρίτη, τέταρτη, πέμπτη και έκτη δεκαετία του αιώνα μας. Είναι όμως μια ιδιόμορφη ιστορία. Τη βλέπουμε μέσα στην καρδιά του ποιητή.

Τα διηγήματα του Β. Σολοούχιν είναι μόνο ένα από τα φαινόμενα αυτού του ρεύματος της λυρικής πεζογραφίας, που συναντάμε τα τελευταία χρόνια. Αυτό το «λυρικό ρεύμα» της λογοτεχνίας εκφράστηκε γενικά με το ποίημα «Μακρινοί όρίζοντες» του Άλεξάντρ Τβαρντόφσκι. Στην πεζογραφία το εκφράζουν τα «Άστρα της ήμέρας» της Όλγας Μπεργκόλντς, και ως ένα βαθμό το «Παγωμένο βιβλίο» του Γ. Σμούουλ, το βιβλίο «Άνθρωποι, χρόνια, ζωή», του Ή. Έρενμπουργκ, ο αυτοβιογραφικός κύκλος του Παουστόφσκι και τα βιβλία των νέων — «Η συνέχιση του θρύλου» του Α. Κουζνιετσώφ και «Έδώ ζούμε» του Β. Βάινοβιτς. Όλα αυτά είναι πολύ ποικίλα έργα και περισσότερο διαφέρουν παρά μοιάζουν μεταξύ τους. Όμως έχουν και μια όμοιότητα, που πρέπει να την εξετάσουμε.

Η Όλγα Μπεργκόλντς πιστεύει πως ό σημαντός αναγνώστης περιμένει να βρει στο βιβλίο «όχι μόνο την έξωτερική κίνηση των γεγονότων», όχι μόνο τη δράση, αλλά πάνω από όλα τον πιο βαθύ, τον πιο άληθινό κόσμο της ψυχής του. Θέλει να βρει τον ήθικό κόσμο του χωρίς στολίδια και χωρίς άφαιρέσεις, χωρίς παρασιωπήσεις και χωρίς υπερβολές, αλλά και χωρίς υποτιμήσεις.

Ένα από αυτά τα έργα είναι και το βιβλίο «Άστρα της ήμέρας» της Όλγας Μπεργκόλντς. Στο βιβλίο αυτό υπάρχουν μεγάλα γεγονότα της έποχής μας: ό εμφύλιος πόλεμος, ό θάνατος του Λένιν, ό άποκλεισμός του Λένινγκραντ... Όλα όμως αυτά παρουσιάζονται σαν έξομολόγηση της καρδιάς της ποιήτριας. Τα «Άστρα της ήμέρας» κάθε άλλο παρά είναι άτομικό, υποκειμενικό βιβλίο, αντικείμενό του είναι ή μοίρα του αιώνα μας.

Το βιβλίο της Μπεργκόλντς είναι ακόμη πιο καταπληκτικό, γιατί μέσα του βρίσκεται ό συνδυασμός του «έξωτερικού» και του «έσωτερικού». Είναι μια αφήγηση για τα χρόνια του εμφυλίου πολέμου, για το θάνατο του Λένιν, για τον άφάνταστο ήρωισμό των πολιορκημένων κατοίκων του Λένινγκραντ, και ταυτόχρονα είναι μια αφήγηση για την ανθρώπινη καρδιά, για τις παρορμήσεις της ψυχής, για την πίστη και την ευγένεια, για τον μύχιο και βαθύ κόσμο των έσωτερικών διωμάτων... Είναι βιβλίο με νέα σύνθεση — συνθέτει τη μοίρα του άτόμου με τη μοίρα του λαού.

Η καλλιτέχνης βλέπει πολλούς δεσμούς ανάμεσα στον έαυτό της και την κοινωνία. Όταν το κοινωνικό σύστημα στηρίζεται στην άδικία, στο θρίαμβο των καταπιεστών, κατά των καταπιεζομένων, στα έργα του πρωτοπόρου καλλιτέχνη κυριαρχούν κυρίως αισθήματα άπώθησης για την κυρίαρχη κοινωνία. «Γεννήθηκα στον κόσμο, για να μη δέχομαι συμβιβασμούς», — αυτό το έμβλημα διάλεξαν πολλοί. Στη νέα όμως, τη σοβιετική κοινωνία γεννιούνται άλλες σχέσεις ανάμεσα στην προσωπικότητα του καλλιτέχνη και στο περιβάλλον του. «Είμαι ευτυχισμένος, γιατί αποτελώ ένα κομμάτι αυτής της δύναμης» — είπε ό Μαγιακόφσκι στην αύγή ακόμα του σοσιαλισμού. Η νέα ένότητα του καλλιτέχνη και του λαού γεννήθηκε και αναπτύχθηκε στην πορεία της ιστορίας της σοβιετικής κοινωνίας. Η ένότητα αυτή βρήκε την έκφρασή της στο σύστημα της λογοτεχνίας του σοσιαλιστικού ρεαλισμού, που σ' αυτό περιλαμβάνεται και ή μορφή της λυρικής έποποιίας.

Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός πως και ή Βέρα Πανόβα, που γράφει σε ύφος έντελώς διαφορετικό από το ύφος των βιβλίων «Άστρα της ήμέρας» και «Μακρινοί όρίζοντες», μιλάει για τη σημερινή «βαθεία ανάγκη ψυχικής επικοινωνίας». Σε αυτή την ανάγκη ανταποκρίνεται ή τάση της λογοτεχνίας για όλοπλευρη άποκάλυψη της προσωπικότητας του οικόδομου του κομμουνισμού, ή προσοχή που δίνουν οι καλλιτέχνες στις πιο άνώτερες, λεπτές και κρυφές παρορμήσεις της ψυχής του και ταυτόχρονα στην πολύχρωμη, πνευματικά και συγκινησιακά άνώτερη άπεικόνιση της ζωής σε όλη την αντιφατική της ποικιλία, στην κίνησή της προς τα έμπρός. Παράπλευρα με τα έργα καθαρά έπικού χαρακτήρα, έμφανίζονται νομοτελειακά και βιβλία, όπου ήρωας γίνεται ό ίδιος ό συγγραφέας. Τα βι-

βλία όμως αυτά δεν είναι απλά απομνημονεύματα, αλλά κάτι διαφορετικό. Είναι ή ιστορία της σοβιετικής κοινωνίας, που φανερώνεται μέσα από την ατομική μοίρα του συγγραφέα.

Σήμερα σε όλη τη σοβιετική λογοτεχνία, και ιδιαίτερα στο μυθιστόρημα, είναι φανερή ή τάση για ανώτερο βαθμό σκέψης. Ο συγγραφέας διατυπώνει φιλοσοφικές και αισθητικές σκέψεις. Για το χρόνο και για τον έαυτό του. Βλέπει τον έαυτό του σαν μέρος του συνόλου, σαν μαχητή της μεγάλης στρατιάς και οικοδόμου του κομμουνισμού. Γι' αυτό μέσα του δεν υπάρχει έδαφος για κανένα έγωκεντρισμό. Αυτό είναι ένα από τα δριια στην πορεία για την άνθηση της προσωπικότητας στην κομμουνιστική κοινωνία.

Ας πάρουμε το βιβλίο «Ανθρωποι, χρόνια, ζωή» του Ήλια Έρεμπουργκ. Τυπικά το βιβλίο αυτό είναι βιβλίο απομνημονευμάτων. Ο συγγραφέας αναφέρεται στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, στην επανάσταση, στα χρόνια 1920 - 1940, στο δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, γράφει για τον Μαγιακόφσκι, τον Πικασσό, τον Μοντιλιάνι, τον Άραγκόν, τον

Μπάμπελ, τον Χεμινγουάι, τον Κολτσόφ... Οι κρίσεις του συγγραφέα είναι υποκειμενικές, ατομικές, δεν συμφωνούν με αυτές όλων οι αναγνώστες... Άρχισαν πολλές συζητήσεις για αυτό το βιβλίο και είναι φανερό πως θα συνεχισθούν ακόμη για πολύ καιρό. Παρ' όλα αυτά όμως το βιβλίο αυτό δεν είναι μόνο απομνημονεύματα. Είναι ένα ιδιόμορφο καλλιτεχνικό έργο, που ο βασικός του άξονας αποτελείται από σκέψεις για το παρελθόν και το παρόν, από σκέψεις για την ιστορία με σκοπό την κατανόηση του αurianού ανθρώπου.

Το διήγημα ή το μυθιστόρημα - έξομολόγηση είναι μια από τις πολυάριθμες μορφές, που αποτελούν τη σημερινή σοβιετική λογοτεχνία. Έχει πολλή κίνηση, πολλές καταστάσεις και αλλαγές. Όσο γοητευτικό κι αν είναι το παρόν μας, ακόμα γενικότερο περιμένουμε να είναι το μέλλον. Και το ουσιαστικό στοιχείο που καθορίζει τη σημερινή λογοτεχνία μας είναι ή νικηφόρα καλωσύνη. «Βιάσου να δημιουργήσεις το καλό» — φώναζε ο μεγάλος Γκαίτε εδώ και ένα μισό αιώνα. Τώρα το έμβλημα αυτό έγινε δπλο όλης της λογοτεχνίας του καινούργιου κόσμου.

ΤΟ ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΜΑΣ

Ο σοβιετικός γλύπτης Βλ. Λέμπορτ κοντά στο έργο του «Ο δισκοβόλος» που εικονίζεται στο εξώφυλλό μας.

ΣΕΡΓΚΕΙ ΑΝΤΩΝΟΦ

Ο πεζογράφος και λυρικός Σ. Αντόνωφ ξεκίνησε από την ποίηση. Το 1947, όταν έκλεισε τα 32 του χρόνια, δημοσίευσε το πρώτο του διήγημα «Ανοιξη» και κατόπιν την πρώτη του συλλογή διηγήματα με τον ίδιο τίτλο. Δημοσίευσε τις συλλογές «Τετράστιχα του Ποντούμπescu» (1951), «Αυτό έγινε στο Πενκόβο» (1956), «Αλένκα» (1960).

Ο Αντόνωφ παίρνει τους ήρωές του προπάντων από την αγροτική νεολαία. Έχει γράψει επίσης δοκίμια και κινηματογραφικά σενάρια. Στη Σοβιετική Ένωση τρεις ταινίες έχουν γυρστεί με σενάρια από τα διηγήματά του.

ΣΤΟ ΗΣΥΧΟ ΧΩΡΙΟΥΔΑΚΙ

Το βράδυ ήρθε στης Βασιλίσσας Μιχάηλοβνας για κουρέντα ο Νικοντίμ Πάβλοβιτς, ένας κοντούλης με χιτώνιο από καπαρντίνα, με ακανόνιστα ψαλιδισμένα μουστάκια και φουσκωμένο άσπρο πρόσωπο. Η Βασιλίσα Μιχάηλοβνα καταλάβαινε ότι έρχόταν για την έγγυνη της τή Λιούντα, ζύγιαζε τα πράγματα για να τή ζητήσει σε γάμο. Είναι άργα πιά για να κάνει περιπάτους ο Νικοντίμ Πάβλοβιτς και νάτος που έρχεται στην ίζμπα και σιγά - σιγά προσπαθεί να φέρει στα νερά του τή Λιούντα. Ανακατεύεται και με το νοικοκυριό. Όταν ή Λιούντα στρώνει το τραπέζι, εκείνος λέει με σοδαρότητα. «Τραπεζομάντηλο θά μπορούσες και να μη στρώσεις - χύνεται πάνω γλυκό, χαλάει το τραπεζομάντηλο». Κ' ή Λιούντα απαντάει πώς για έναν τέτοιο μουσαφίρη δέν λυπάται κανένα τραπεζομάντηλο, και στη φωνή της φαίνεται καθαρά ή κοροϊδία.

Ο Νικοντίμ Πάβλοβιτς, όπως λέει κι ο ίδιος για τον έαυτό του, είναι «περαστικός». Εργάζεται στο επαρχιακό κέντρο, σε κάποιο οργανισμό συγκέντρωσης της σοδειάς. Στο χωριό ήρθε για ύπαιθσεις και ζει πάνω από μήνα τώρα στοῦ κηπουροῦ Πετρίστσεφ. Τή δουλειά του τή βλέπει με περιφρόνηση και ὄλο θυμάται πώς

Μεταφράζει ὁ
Σ. ΖΟΡΜΠΑΛΑΣ

ἄλλοτε ὑπηρετοῦσε κάπου ἐκεῖ, κοντὰ στὸ Γιαροσλάβ, ὅπου ἐκπαιδεύουν σκυλιὰ, καὶ ἡ ἀποστολή του ἦταν νὰ φορᾷ μιὰ χοντρή λαστιχένια φόρμα κ' ἓνα δίχτυ στὸ κεφάλι καὶ νὰ τρέχει μπροστὰ ἀπ' τὰ σκυλιὰ. Ἐκεῖνα τὸν ἔφταναν, τὸν ἔρριχναν καταγῆς καὶ δάγκωναν τὴ φόρμα του.

Ὁ Νικοντίμ Παύλοβιτς καμάρωνε τότε μέσα στὸ ἀλλόκοτο κουστούμι τῆς «ὑπηρεσίας του» πού τὴ λογάριάζε γιὰ πολὺ σπουδαία.

Δὲν ἦταν δὲ καὶ μικρὸ πρᾶμα νὰ γίνεσαι θήραμα, — συλλογιζόταν — νὰ νιώθεις πίσω ἀπ' τὸ λάστιχο τῆς φόρμας τὴν καυτὴν ἀνάσα τοῦ ἀγριεμένου σκυλιοῦ πού ἐσύ, σκόπιμα, μὲ τὴν τέχνη σου, τὸ ἔκανες ν' ἀγριέψει. Ἐπρεπε νᾶχεις μέσα σου ἀποθέματα σοφῆς ἀγριότητος, πού εἶναι ἡ βάση τῆς παληκαριᾶς. Κι ἂν δὲν εἶχες ἔπρεπε νὰ τ' ἀποχτήσεις, ἀλλιῶς δὲ θὰ κατάφερνες ποτὲ νὰ κάνεις τὰ σκυλιὰ ν' ἀγριεύουν ἔτσι πού νὰ φεύγουν ἀπ' τὰ χέρια σου γυμνασμένα, ξεφτέρια γιὰ τὸ κυνήγι.

Καὶ νὰ πού τώρα, ὕστερα ἀπὸ τόσες παληκαριές ξέπεσε σὲ τοῦτο τὸ ἥσυχο χωριό, τὸ ξεχασμένο ἀπ' τὸν κόσμον.

Ὅταν ἐρχόταν μουσαφίρης ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς ἔφερνε πότε-πότε καὶ κανένα πεσκέσι. Αὐτὴ τὴ φορὰ κουβάλησε καραβίδες.

— Ζεματίστε τες - εἶπε, ἀκουμπώντας στὸ τραπέζι τὸ πανὶ μὲ τὶς μισοζώντανες καραβίδες. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ εἶναι πολὺ νόστιμες...

— Τὶς μαζέψατε σεῖς ὁ ἴδιος; ρώτησε ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα.

— Ὅπως ξέρετε, εἶμαι κυνηγός.

— Μόνο τὶς καραβίδες κυνηγᾶτε; ρώτησε ἡ Λιούντα, μισοκλείνοντας πονηρὰ τὰ μάτια, ἀλλὰ ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς δὲν ἔδινε προσοχὴ σὲ τέτοιες ἐρωτήσεις καὶ συνέχισε ἀπευθυνόμενος στὴ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα.

— Ἡ καραβίδα εἶναι νόστιμη ὅταν πιάνεται σὲ μῆγα πού ἔχει «Ρ» — τὸ Μάρτη, τὸν Ἀπρίλη εἶτε ὅπως τώρα, τὸ Σεπτέμβρη. Κάθε ζωντανὸ ἔχει τὸν καιρὸ του, καὶ τότε ἱκανοποιεῖ τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸν καλύτερο τρόπο. Ἡ σαρδέλλα, ἂς ποῦμε, εἶναι πιὸ καλὴ τὸ Μάρτη. Τὸ Μάρτη εἶναι τόσο παχειὰ — νὰ, — κ' ἔδειξε ἐνωμένα τὰ δύο ἄσπρα του δάχτυλα.

Μιλοῦσε ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς πάντα μ' ἓναν τόνο δασκάλου, καὶ δὲν τοῦ ἄρεσε ν' ἀκούει κανέναν ἄλλον. Καὶ ὅταν παρόλα αὐτὰ ἦταν ἀναγκασμένος ν' ἀκούσει κάτι, χαμογελοῦσε θλιμμένα καὶ συγκαταβατικά, σὰ νὰ τοῦ ἦταν ἀπὸ πρὶν γνωστὸ τί θὰ τοῦ ποῦν καὶ μάλιστα καὶ κάτι ἀκόμα ἀπὸ πάνω, πού κανέναν ἄλλος δὲν τὸ καταλάβαινε κι οὔτε θὰ μπορούσε ποτὲ νὰ τὸ καταλάβει. Ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα τὸν περνοῦσε γιὰ ἔξυπνον ἄνθρωπο.

Κάθησαν νὰ δειπνήσουν. Ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα μοίρασε τὸ μπόρς πού-χε ἐτοιμάσει γιὰ τὴν ἄλλη μέρα.

Ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς ἔφαγε λίγο κ' εἶπε:

— Τὰ κοκκινογούλια δὲν συνιστοῦνται γιὰ τὸ μπόρς. Πρέπει νὰ βάζεις τέτοια παντζάρια, εἶπε κουνώντας τὰ δάχτυλά του, κόκκινα μὲ ἄσπρες γραμμές, ριγωτά... Ἀπ' τὸ κόκκινο παντζάρι τὸ μπόρς παίρνει ἄσχημη μυρουδιά...

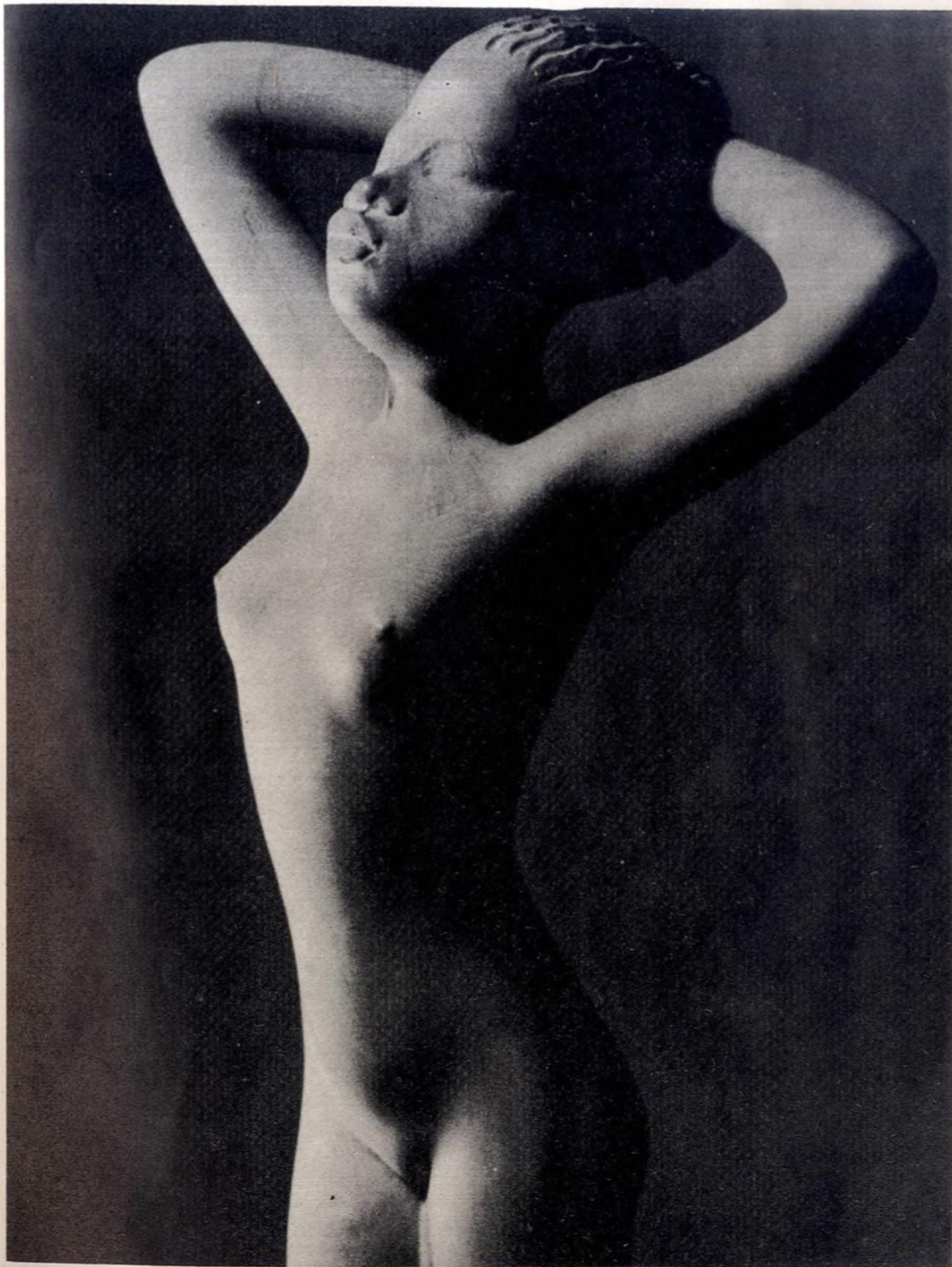
Ἦστερα ἀπ' αὐτὸ σῶπασε κι ἀποτέλειωσε τὸ φαί του.

— Λένε πὼς τὴν ἀνοιξὴ θὰ μᾶς ἔρθει ἡ θάλασσα, ρώτησε ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα. Τὸ φράγμα δίπλα στὸ βουνὸ Κουμσάκ κοντεύει νὰ τελειώσει.

— Ἡ θάλασσα καλὰ θὰ γίνεῖ, — εἶπε ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς, σπάζοντας μ' ἓνα τρίξιμο τὸ καθούκι τῆς καραβίδας, — μόνο πού ὡς ποιὸ σημεῖο θὰ ξεχυθεῖ... παραμένει ἀκόμα πρόβλημα. Ἐχει κανονιστεῖ, ἐπὶ παραδείγματι, νὰ φτάσει ὡς τὸ νοικοκυριό σας καὶ νὰ σταματήσει, μὰ αὐτὴ δὲν σταματᾷ. Τὸ νερὸ βλέπεις εἶναι στοιχειό.

— Μὰ τί λέτε τώρα... Αὐτὰ ὅλα τὰ ἔχουν λογαριάσει, — τὸν ἀντίκοψε λιγάκι τρομαγμένα ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα.

— Οἱ ὑπολογισμοὶ δὲν εἶναι σίγουρο πρᾶμα. Στούς ὑπολογισμοὺς ἓνα μηδενικόλι νὰ παραλείψεις καὶ πάει τὸ νοικοκυριό σας. Μόνο ἡ σπουργιτοφωλιὰ θὰ ξεμυτίζει ἀπ' τὰ νερά. Τώρα, ἐπὶ παραδείγματι, τρώτε σεῖς τὶς καραβίδες, μὰ τότε θάναί οἱ καραβίδες πού θὰ τρῶνε ἐσᾶς... Ἀλλὰ καὶ νὰ ξεχυθεῖ καὶ νὰ μὴν ξε-

Β. ΛΕΜΠΟΡΤ-Β. ΣΙΝΤΟΥΡ-Ν. ΣΙΑΛΙΣ

Ἡ μικρὴ νέγρο
(Ξύλο συμήδης)

B. ΛΕΜΠΟΡΤ—B. ΣΙΝΤΟΥΡ—N. ΣΙΛΙΣ

Μάνα και παιδί

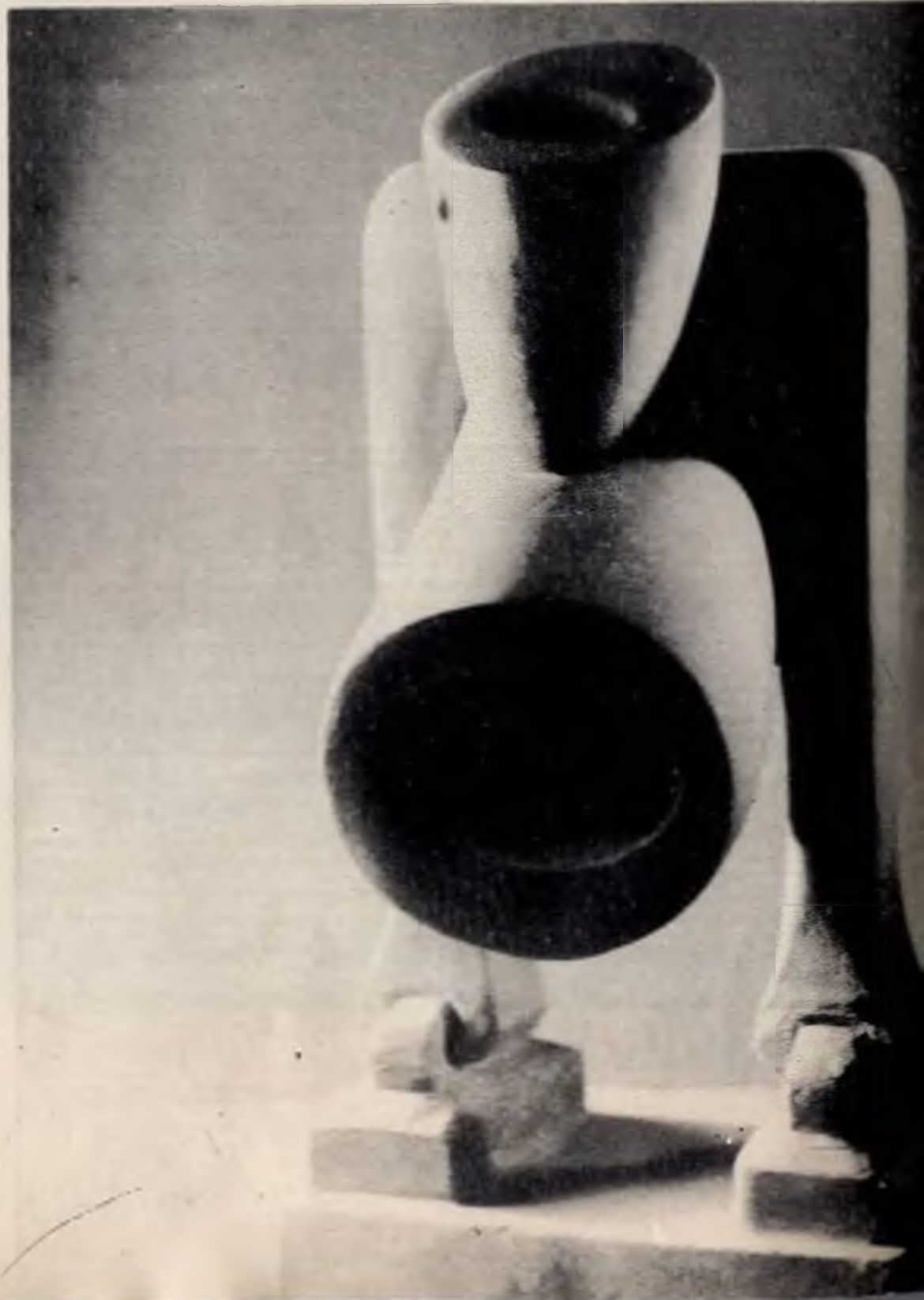

ΑΡΤΟ ΤΑΚΜΑΚΡΙΑΝ

Τὸ φιλί

Β. ΛΕΜΠΟΡΤ-
-Β. ΣΙΝΤΟΥΡ-Ν. ΣΙΑΙΣ
Μορφή

Β. ΛΕΜΠΟΡΤ-
-Β. ΣΙΝΤΟΥΡ-Ν. ΣΙΑΙΣ
Ἀνάπηρος

χυθεί τὸ νερό, τὸ ἴδιο κάνει. Ἄπ' τὴν ἐπιστήμη εἶναι γνωστὸ πὼς ἡ γῆ θὰ πέσει πάνω στὸν ἥλιο κι ὅλα ὅσα ὑπάρχουν σ' αὐτὴν θὰ καοῦν, θὰ πᾶν κατὰ διαβάτου. Ξέρετε, Βασιλίσα Μιχάηλοβνα, τί πράγμα εἶναι ὁ ἥλιος;

— Ὁχι, — ἀπάντησε τρομαγμένη ἐκείνη. — Τί εἶναι;

— Ὁ ἥλιος εἶναι λυωμένο σίδηρο. Τί θὰ ἀπομείνει ἀπὸ σᾶς ἂν, ἐπὶ παραδείγματι, σᾶς ρίξουν σὲ λυωμένο σίδηρο;

— Ναί, ἀλλὰ πότε θὰ γίνεῖ αὐτό...

— Δὲν ἔχει σημασία πότε. Μὰ τί τὸν θέλετε τὸν ἥλιο, πάρτε τὴν ἀτομικὴ δόμδα, αὐτὴ τὰ καίει ὅλα, ἔτσι πού ἀπὸ σᾶς νὰ ἀπομένει πάνω στὴ γῆ μόνο ἕνας λεκὲς, μόνο ἡ φιγούρα σας ὑπὸ μορφὴ σκιᾶς...

Ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα κοίταξε μὲ τρόμο τὴ σκιά της καὶ μουρμούρισε.

— Ναί, μὰ μιὰ τέτοια δόμδα οἱ δικοὶ μας δὲν θ' ἀφήσουν κανένα νὰ τὴ ρίξει...

Κ' ἐκεῖνοι, νομίζετε, θὰ πολυρωτήσουν; Νά, χτὲς πάλι δημοσιεύτηκε στίς ἐφημερίδες ὑπόμνημα.

— Τί; — ρώτησε ἀκόμα πιὸ τρομαγμένη ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα.

— Ὑπόμνημα, — ξαναεἶπε ἐμπιστευτικὰ ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς, καὶ σκουπίζοντας τὰ χέρια μὲ τὸ μαντήλι, πού εἶχε τυλιγμένες τίς καρδιίδες, σηκώθηκε ἀπὸ τὸ τραπέζι. — Ὡρα νὰ πηγαίνω. Τί ἔχουμε, βροχούλα;

Καὶ οἱ τρεῖς ἔστησαν τ' αὐτὶ ἀμίλητοι καὶ κοίταξαν πρὸς τὰ σκοτεινὰ παράθυρα. Στὴ στέγη χτυποῦσε ἡ βροχὴ.

Ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς φόρεσε τὸ καπέλλο του, χαιρέτησε καί, σίγουρος πὼς ὕστερα ἀπ' τὴν ἀποψινὴ βραδυὰ ἡ Λιούντα θὰ θαύμαζε ἀκόμα πιὸ πολὺ τὴ σοφία του, βγήκε.

Ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα ἔρριξε πάνω της ἕνα σάλι καὶ τὸν συνόδεψε ὡς τὴν ξώπορτα. Τὸν προειδοποίησε μάλιστα νὰ σκύψει τὸ κεφάλι γιατί στὴν ἀλὴ ἦταν ἀπλωμένα σκοινιά γιὰ νὰ στεγνώσουν τὰ ἀσπρόρρουχα. Στάθηκε στὸ κατώφλι κι ἀφουγκραζότανε τὰ προσεχτικὰ του βήματα, πού ξεμάκραιναν.

Ἡ βραδυὰ ἦταν σκοτεινὴ. Σιγανὰ καὶ θλιμμένα μουρμούριζε ἡ βροχὴ. Κάπου μακριὰ χτύπησε μιὰ πόρτα καὶ τὰ βήματα ἔσβησαν. «Ψι - ψι - ψι» — φώναζε ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα, σφίγγοντας τὸ σάλι της, καὶ τῆς φάνηκε σὰν κάτι κακὸ νὰ ἔτυχε στὴ γάτα της, σὰν κάποιος ξένος νὰ στεκόταν πίσω ἀπ' τὸ φράχτη. Τέλος ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα κλειδομαντάλωσε γερὰ τὴν πόρτα καὶ πῆγε νὰ κοιμηθεῖ.

— Μορφωμένος ἄνθρωπος, μὰ ἀγριεύει τὴν ψυχὴ μὲ τίς κουβέντες του, — εἶπε μὲ θυμὸ στὴν ἐγγονὴ της. — Κάλλιε νὰ τὸ ἀποφασίζατε μιὰ ὥρα ἀργήτερα μαζί του τὸ ζήτημα.

— Στ' ἀλήθεια πιὰ πιστεύεις πὼς θὰ τὸν πάρω; — ἀπάντησε ἡ Λιούντα. Ἐχ, γιαγιάκα, γιαγιάκα! Μὴ νοιάζεσαι γιὰ μένα. Τώρα εἶμαι πιὰ μεγάλη.

Κι ὅμως ἦταν πονετικὴ ἡ ἐγγονὴ τῆς Βασιλίσσας Μιχάηλοβνας. ἂν καὶ τῆς ἄρεσε νὰ πειράζει λιγάκι τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ πειράζεε ὄχι ἀπὸ κακία, ἀλλὰ ὅταν ἐνοιωθε στενάχωρα ἢ ντρεπόταν.

Ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα ξάπλωσε μὲ ἀνήσυχη τὴν καρδιά. Ἄλλοτε ἦταν πιὸ ἤρεμο τὸ χωριό, πιὸ ἤσυχα: ὡς τὸν κοντινὸ σταθμὸ ἔπρεπε νὰ βαδίσαις ἐκὰτὸ δέροστια. Μὰ τὸν περασμένο χρόνο ἔφεραν τὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ὡς τὸν Ντόν, πᾶνε κ' ἔρχονται λογιῆς - λογιῆς ἀνθρώποι, κουβαλᾶνε σωλῆνες, μετράνε, καὶ πολλοὺς ἀπ' τοὺς κατοίκους τοὺς μετέφεραν σὲ ἄλλα μέρη. Εἶπαν, βέβαια, στὴ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα πὼς τὴν ἴζμπα της θὰ τὴν ἀφήσουν στὴ θέση της, μὰ ποιὸς ξέρεῖ τί θὰ γίνεῖ στὸ τέλος. Καὶ σὰ νὰ μὴν ἔφταναν αὐτά, δρέθηκε στὴ μέση κι αὐτὸς ὁ «περαστικὸς» μὲ τίς τρομαχτικὲς ἱστορίες του... Ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα ἀποκοιμήθηκε κ' εἶδε στὸν ὕπνο της πὼς σ' ὅλη τὴν αὐλὴ μπουκάρανε τὰ νερά καὶ δὲν ἦταν τρόπος νὰ περάσει νὰ πάει στὴ γελάδα. Καὶ πάνω στὰ σπουργιτοφωλιὰ κάθονταν, λέει ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς καὶ ρωτοῦσε τί πράγμα εἶναι ὁ ἥλιος.

Τῆ νύχτα χτύπησαν τὴν πόρτα. Ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα ἀνακάθησε στὸ κρεβάτι καὶ σταυροκοπήθηκε.

Σιγανά, σὰ ν᾿ἠθελε νὰ μὴ ξυπνήσει ὅσους κοιμοῦνταν, θροῖζε πάνω στὰ φύλλα τῆς ἀκακίας ἢ ἔροχῆ, ἢ ἴδια μονότονη ἔροχῆ ποῦχε ἀρχίσει ἀκόμα ἀπὸ χτέες τὸ ἔραδου. Ὁ χτύπος τῆς ἔροχῆς πάνω στὰ φύλλα ἔμοιαζε μ' ἓνα διαστικὸ ψιθύρισμα, καὶ ἦταν σὰν κάποιος στὸν κῆπο νὰ πηγαινοερχόνταν ἀδιάκοπα στὰ νύχια. Ἦταν τόσο τὸ σκοτάδι, πού στὸ δωμάτιο δὲν ξεχώριζαν οὔτε τὰ παράθυρα.

Χτύπησαν καὶ πάλι. Στὸ χαγιάτι ἔπεσε τὸ καπίστρι.

— Γιαγιά κάποιος χτυπάει, — εἶπε ἡ Λιούντα ξυπνώντας.

Ἀκουγόταν ὁ ἀέρας πού κουνούσε πέρα - δῶθε μιὰ μικρὴ συρμὴ νερό πού ἔτρεχε ἀπὸ τὸ λούκι σ' ἓνα πιθάρι, καὶ ὁ ἦχος τοῦ αὐλακιοῦ ὅλο καὶ ἀλλάζε, σὰ νὰ κουρδίζανε ὄργανο. Κάπου μακριά, ἀπὸ τὸ φράγμα, ἀκούστηκε τὸ βραχνὸ βογγητὸ τοῦ ὠτομοτρῆς.

Ἔτσι ἀκριβῶς ἔγινε προπέρι, στὴ γειτονιά, μεσάνυχτα ὦρα, κάποιος λέει, ἀπ' τὰ ἔργα ζήτησαν νὰ περάσουν σ' ἓνα σπίτι τῆ νύχτα, καὶ τὸ πρῶτὸ πῆραν μαζί τους καὶ τὴ γούνα, — μονολογοῦσε ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα. — Μπορεῖ πάλι ν᾿ἔρθε ἀπ' τὸ σταῦλο αὐτὴ πούναι τῆς ὑπηρεσίας... Κ' ἐγὼ δὲν ξέρω — ν' ἀπαντήσω ἢ ὄχι...

— Καὶ θέβαια πρέπει νὰ ρωτήσεις ποιὸς εἶναι — μурμουρίσε μισοκοιμισμένα ἡ Λιούντα, καὶ χῶθηκε πρὸ θαθιᾶ κάτω ἀπ' τὸ πάπλωμα. — Βρέχει ἔξω, θᾶναι μούσκεμα.

— Τὸ κελλάρι μας εἶναι κλειδωμένο:

Ἡ Λιούντα δὲν ἀπάντησε — σίγουρα θ' ἀποκοιμήθηκε.

Χωρὶς ν' ἀνάψει τὸ φῶς ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα ἔρριξε πάνω τῆς ἓνα παλτό, ξεμαντάλωσε τὴν πόρτα πού ἔδραζε στὸ χαγιάτι καὶ ρώτησε ἀπὸ μακριά:

— Ποιὸς εἶναι:

— Ἐγὼ, — ἀκούστηκε μιὰ ἀνδρική φωνή. — Βαριά κοιμάστε, θειά.

Ἡ φωνὴ ἦταν κρυμμένη, βραχνή, καὶ ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα δὲν μπορούσε νὰ καταλάβει — γέρος γιὰ νέος στέκεται στὸ κατώφλι.

— Καλά, μὰ ποιὸς εἶστε; — ρώτησε ξανά.

— Ὁ ὑδρομηχανικός.

— Ποιὸς;

— Ὁ Στολιαρόφ. Ὁ ἀρχιεπιστάτης στὸ φράγμα. Μ' ἔχετε ἀκουστά:

«Φαίνεται πάλι ἀπ' τὰ ἔργα, — σκέφτηκε ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα. — Μωρὲ δὲν σ' ἀνοίγω καὶ ἄς χτυπιέσαι χάμω».

«Χαρτιά, ταυτότητα ἔχετε;» — ρώτησε, δαγκώνοντας τὰ χεῖλια τῆς καὶ κοιτάζοντας αὐστηρὰ μέσα στὸ σκοτάδι.

— Ἀπὸ χαρτιά ἄλλο καλό. Ὀλόκληρη τσάντα. Ὡς τὸ πρῶτὸ δὲν προλαβαίνετε νὰ τὰ ξεφυλλίσετε.

«Γιὰ κοίτα κεῖ, σκουπίζει καὶ τὰ πόδια του». Ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα ἀφουγκράζονταν φοβισμένη. — Λές κ' ἦρθε στὸ σπίτι του.

Καὶ πραγματικά, ὁ ἀγνωστος σφούγγιζε τὰ πόδια του μὲ τὶς θαρειᾶς μπότες στὸ κατώφλι τόσο δυνατὰ πού σειόνταν τὰ σανίδια τοῦ πατώματος στὸ χαγιάτι.

— Μὴν ἀνησυχεῖτε, — εἶπε κείνος, σὰ νὰ τὸν προσκάλεσαν σὲ τραπέζι. — Δὲ θέλω οὔτε τσάι, οὔτε τίποτ' ἄλλο...

— Ἐμεῖς δὲν ἔχουμε οὔτε ξύλα, ἀνθρωπέ μου. Τί τσάι μᾶς λές... Κρύο.

— Δὲν ἔχει σημασία. Στις ἔξῃ τὸ πρῶτὸ πρέπει νὰ τοῦ δίνω...

— Ποῦ νὰ τὰ βρεῖς τὰ ξύλα, — συνέχισε ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα. — Στὴ στέππα μας καὶ ἂν βρεῖς κανένα πελεκούδι, ἀμέσως σ' ἀποπαίρνουν νὰ τὸ ξαναφήσεις στὴ θέσση του... Κοιτάξτε, τί κουτσοδέματο μαζέψαμε γιὰ ὅλο τὸ χειμώνα...

Καί, θέλεις ἐπειδὴ ξεχώστηκε κουβεντιάζοντας, θέλεις γιὰτὶ ὁ ἀνθρωπος εἶχε μιὰ συνηθισμένη φωνή, ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα τράβηξε ἀφηρημένη τὸ μάνταλο καὶ συνῆλθε μόνο ὅταν κάποιος, μουσκεμένος καὶ κρύος, πέρασε στὸ χαγιάτι, σκουπίζοντας μὲ τὴν ἄκρη τῆς μουσαμαδιᾶς του τὸν τοῖχο.

Ἡ γριά πασπάτευε στά διαστικά, ἔβριχε τὸ διακόπτη κι ἄναψε τὸ φῶς.

Στὴ μέση τοῦ χαγιατιοῦ στεκόταν ἕνα παλληκάρι ἴσαμε εἰκοσιτριῶν χρονῶν, ψηλὸ καὶ μὲ τετράγωνους ὄμους. Στὸ κεφάλι του φοροῦσε μιὰ μικρὴ ξεθωριασμένη τραγιάσκα μὲ κουμπὶ καὶ σπαστὸ γείσο. Τὰ ψημένα ἀπ' τὸν ἥλιο καὶ τὸν ἀέρα τῆς στέππας μάγουλά του γυάλιζαν κάτω ἀπ' τὸ φῶς τῆς λάμπας.

— Εἶμαστε δύο, — εἶπε ὁ ξένος, κ' ἔδγαλε ἀπ' τὸν κόρφο του ἕνα μαῦρο κουτάδι. — Τὸ συμμάζεψα ἀπ' τὸ ὄροιο. Σίγουρα κάποιος τὸ πέταξε.

Τὸ παλληκάρι σκούπισε τὶς σταγόνες τῆς ὀροχῆς ἀπ' τὰ σκληρὰ χεῖλια του καὶ χαμογέλασε δείχνοντας τὰσπρα του ὀόντια.

— Δὲν ἔχω ποῦ νὰ σὲ δάλω, ἄνθρωπέ μου, — εἶπε ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα, ποῦ ἔπαψε πιά νὰ φοβάται κι ἄρχισε μάλιστα νὰ τὸν λυπᾶται σὰν μάνα, ἔτσι ποῦ τὸν ἔδλεπε νὰ τρέμει μουσκεμένος.

— Μὴ σκοτίζεστε, νὰ ἐδῶ θὰ ξαπλώσουμε, — εἶπε τὸ παλληκάρι. Ἐδῶγαλε μὲ θόρυβο τὸ ἀδιάδροχο, ἔβριχε ἀμέσως ποῦ νὰ τὸ κρεμάσει καὶ ἀπὸ κάτω ἔδγαλε ἕνα σκαφίδι γιὰ νὰ μὴν τρέχει τὸ νερὸ στὸ πάτωμα.

Ἄς καὶ ζεῖ ἐδῶ ὀλάκερο χρόνο, — σκέφτηκε ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα.

— Δωμάτιο, θειά, ἔχω νοικιασμένο στὴ Σοκολόφκα, — ἐξήγησε ὁ ξένος, στρώνοντας γρήγορα καὶ ἐπιδέξια στὴ γωνιὰ τὸ κοντογούνι του. — Τώρα ὅμως ἐκεῖ, στὸ βουνό, δὲν μποροῦν νὰ ὀγοῦν τὰ αὐτοκίνητα. Λάσπη. — Σκέφτηκε λιγάκι, κ' ὕστερα ἔδγαλε τὸ σακκάκι, τὸ δῖπλωσε σὰν μαξιλάρι καὶ τ' ἀκούμπησε στὸν τοῖχο. — Ξεκινήσαμε μὲ τὸν Ἀλεξάντρ Γιεγκόροβιτς πεζοὶ γιὰ τὴ Σοκολόφκα, μὰ τὰ πόδια γλιστροῦσαν ἀλλοῦ. Σκοτάδι, οὔτε τὴ γῆ δὲ δλέπεις. Ποιὰ γῆ — ὁ Ἀλεξάντρ Γιεγκόροβιτς χάθηκε μέσα στὸ σκοτάδι. Τώρα, σίγουρα, κάποια πόρτα θὰ χτυπάει κι αὐτός...

— Περίμενε ντὲ λιγάκι, μὴν πλαγιάζεις, τώρα θᾶρθω... — εἶπε ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα καὶ πῆγε στὴν κάμαρα νὰ ξυπνήσει τὴ Λιούντα.

— Κάποιος μηχανικὸς ἦρθε... Νεαρούλης, — ψιθύρισε ἡ γριά. — Θὰ τοῦ στρώσω δῶ στὸ ντιδάνι κ' εμεῖς θὰ κοιμηθοῦμε μαζί. Ὡς τὰ χαράματα ἔτσι κι ἀλλοιῶς τέσσερες ὥρες ἀπόμειναν.

Ἀγουροξυπνημένη ἡ Λιούντα φόρεσε τὸ φουστάνι καὶ πῆγε στὴν κρεβατοκάμαρα νὰ ψάζει γιὰ καθαρὰ σεντόνια, ἐνῶ ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα φώναζε τὸ νυχτερινὸ μουσαφίρη τὸν παρακάλεσε νὰ ἐγάλει πρῶτα τὶς μπότες του στὸ χαγιατί. Ἐκεῖνος μπῆκε καὶ κοίταξε γύρω του. Φαίνεται πῶς ἀπ' τὴν κούραση τὸ πρόσωπό του ἔδειχνε πεισματάρικο. Στὸ πουκάμισο ξεχώριζαν σκοῦροι, ὕγραὶ λεκέδες: Τὸ νερὸ εἶχε περάσει τὸ ἀδιάδροχο, τὸ κοντογούνι καὶ τὸ σακκάκι.

— Γιὰ κοίτα κεῖ, μουσκεψες ὡς τὸ κόκκαλο, ἄνθρωπέ μου, — εἶπε ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα.

— Δὲν εἶναι τίποτα. Κάθε μέρα μὲ τὸ νερὸ ἔχουμε νὰ κάνουμε. Φράγμα στῆνουμε. Φτιάχνουμε ἤλεκτροσταθμὸ στὸ Ντόν.

— Δὲν τὸν φτιάχνουν πάνω στὸ Ντόν, στὴν ἀκροποταμιὰ τὸν φτιάχνουν. Τὸ εἶδα μὲ τὰ μάτια μου.

— Θὰ τὸν μετακινήσουμε κι αὐτὸν πρὸς τὰ κεῖ.

— Ποιὸν αὐτόν;

— Τὸ Ντόν... εἶπε τὸ παλληκάρι.

«Ἄς κ' εἶναι νὰ κουδάλῃσει κανένα παγκάκι», — σκέφτηκε ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα, ρίχνοντας μιὰ ματιὰ στά μεγάλα του χεῖρια.

— Πῶς σὲ λένε τοῦ λόγου σου; — τὸν ρώτησε.

— Βλαντίμηρ.

Ἀπ' τὴν κρεβατοκάμαρα γύρισε ἡ Λιούντα κι ἄρχισε νὰ στρώνει τὸ ντιδάνι.

Καὶ ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα πρόσεξε ὅτι ὁ Βλαντίμηρ, παίρνοντας μιὰν ἐκφραση ἀδιαφορίας, ἔρριχνε κλεφτὲς ματιὲς στὴν ἐγγονή.

— Ὅταν θὰ σπουδάσω δασκάλα, θ' ἀγοράσω ἕνα κρεβάτι μὲ ρόδες, — εἶπε ἡ Λιούντα.

— Σὰν πολὺ μακρὰ κοιτᾶς.

—Καλὰ κάνει και κοιτάει μακρὰ, — εἶπε ὁ Βλαντίμηρ, — ἔτσι νὰ ζεῖς, μεροδούλι-μεροφαί, εἶναι πληχτικό. Σὰ νὰ στέκεσαι στὸν τόπο.

— Ἐγὼ δὲν κοιτάω μακρὰ, — εἶπε λιγάκι πειραγμένη ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα, — ζῶ ὅπως ζῶ και δουλεύω στὴ φάρμα. Καὶ κανέννας δὲν ἔχει παράπονο ἀπὸ μένα.

—Θέλεις κοιτά μακρὰ, θέλεις μὴ, — συμπλήρωσε πειραχτικά ἡ Λιούντα, — τὸ ἴδιο κάνει, ὅπως λέει κι ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς, ἡ γῆ θὰ πέσει πάνω στὸν ἥλιο.

—Ἔνοια σου, — εἶπε ὁ Βλαντίμηρ. — Θάρθει καιρὸς πού θὰ ξεμπερδέψουμε και μ' αὐτὸν τὸν κίνδυνο.

«Γιὰ δέστονε, τίποτε δὲν τὸν βάζει σὲ σκέψη, — ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα ἄρχισε νὰ θυμώνει. — Καὶ τὴ γῆ ἀκόμα ὅπου θέλεις σοῦ τὴν ξαποστέλνει».

Πῆγαν νὰ πλαγιάσουν. Ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα, καθὼς ἀφουγκραζόταν τὸν ξένο νὰ στριφογυρίζει γιὰ νὰ βουλευτεῖ στὸ ντιβάνι, σκεφτόταν πὼς ἦταν ἓνας καιρὸς πού κι αὐτὴ κοιτάζε μακρὰ, νὰ μαντέψει τὸ μέλλον, μὰ τίποτα δὲ βγήκε ἀπ' ὅλα τούτα τὰ μαντέματα. Ἦταν στὴν οἰκογένειά τους ἕξη-δὲκα κορίτσια. Μόλις σκότωσαν τὸν πατέρα τους στὴν Τσουσίμα, ἡ μάνα τους ἄρχισε νὰ παντρεύει τὰ κορίτσια χωρὶς νὰ διαλέγει γαμπροὺς — φτάνει νὰ τᾶθελε κάποιος. Τῆς Βασιλίσας Μιχάηλοβνας τῆς ἔλαχε ἓνας περαστικός ξυλοκόπος. Τὸν παντρεύτηκε και ἄρχισε νὰ κοιτάει μακρὰ — νὰ στρώνει τὸ νοικοκυριό της, μὰ νὰ, δὲν πέρασε χρόνος και μάζεψαν τὸν ἄντρα της γιὰ τὸν πόλεμο στὴ Γαλιχία. Γύρισε ἀπ' τὸ μέτωπο τὸ δεκάξι ἄρρωστος — τὰ πνεμόνια του κάηκαν ἀπ' τὰ ἀέρια. Ὅλες οἱ οἰκονομίες τους πῆγαν γιὰ θεραπεία, μὰ προκοπὴ δὲν εἶδε: ἔβηξε, ἔβηξε και στὸ τέλος πέθανε. Κ' ἔμεινε ὀλομόναχη ἡ Βασιλίσα μὲ μωρὸ παιδί στὰ πιὸ δύσκολα χρόνια, στὰ χρόνια τῆς πείνας. Μὰ κ' ἐδῶ βάλθηκε νὰ κοιτάει μακρὰ, πὼς νὰ σπουδάσει τὸ γιό της, νὰ τὸν κάνει ἄνθρωπο. Βασανίστηκε, τὰ ὑπόμεινε ὅλα και στὸ τέλος πέτυχε ὅτι ποθοῦσε. Ὁ γιὸς της σπούδασε και παντρεύτηκε μὴ μορφωμένη, ἄρχισε νὰ δουλεύει στὸ Λένινγκραντ, ἄρχισε νὰ τῆς στέλνει ἐπιταγές, ἀπὸ ἑκατὸν εἴκοσι ρούβλια τὸ μῆνα. Καὶ σὰ νὰ πῆγαιναν ὅλα καλά, — μὰ νὰ πού πάλι ξέσπασε ὁ πόλεμος, τὸ Λένινγκραντ τὸ κύκλωσαν οἱ φασίστες — και χάθηκαν κ' οἱ δύο τους — κι ὁ γιὸς κ' ἡ γυναίκα του. Χρειάστηκε νὰ πάρει μαζί της τὴν κόρη τους — τὴ Λιούντα. Ὅλους τοὺς πολέμους ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα τοὺς θυμότανε ὄχι ἀπ' τίς χρονολογίες, ἀλλὰ ἀπ' τοὺς δικούς της: τὸ γιαπωνέζικο πόλεμο — ὅταν σκοτώθηκε ὁ πατέρας της, τὸν ἱμπεριαλιστικό — ὅταν πέθανε ὁ ἄντρας της. Τὸν Πατριωτικό — ὅταν χάθηκαν ὁ γιὸς μὲ τὴν γυναίκα του. Καὶ σὰν τῆς ἔλειψε ὁ ἀγαπημένος της γιὸς, ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα τὰ μούτζωσε ὅλα, ἔπαψε νὰ κοιτάει μπροστὰ και τὸ νοικοκυριὸ τὸ κράταγε ὅπως-ὅπως, ἀκόμα και τὴν τρύπα στὸ φράχτη δὲν εἶχε διάθεση νὰ τὴ βουλώσει, και τὸ πάτωμα τὸ σφουγγάριζε ὅπως-ὅπως μὲ ὄχρα, και τὴ Λιούντα τὴ μεγάλωσε ὅπως-ὅπως. — και νάτην πού σοῦ γίνεται ἓνα πειραχτήρι... Τὸ πρῶτ θὰ τοῦ τὰ πῶ ὅλα αὐτά... — σκέφτηκε καθὼς ἀποκοιμιόταν, — γιὰ νὰ καταλάβει ὅτι εἶναι καλὰ νὰ πλάθει ὄνειρα ὅσο εἶναι νέος... Μὰ μόλις σὲ περιλάβει ἡ ζωὴ και σὲ στριφογυρίσει, τότε θὰ καταλάβεις κ' ἐσὺ τί ἀξίζουν τὰ ὄνειρά σου...»

Ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα ξύπνησε νωρίς, ἀλλὰ τὸ παλληκάρι εἶχε κιόλας φύγει. Καὶ μόνο τὸ μουσχεμένο του ἀδιάδροχο κρεμόταν ὅπως πρὶν στὸ χαγιάτι. Τὸ ἀδιάδροχο ἦταν βαρὺ, φτιαγμένο ἀπὸ γοντρὸ μουσαμά, ἀπὸ κείνον πού κάνουν σακκούλια γιὰ νὰ ποτίζουν τὰ ἄλογα. Ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα κούνησε τὸ κεφάλι και κρέμασε τὸ ἀδιάδροχο στὸ φράχτη γιὰ νὰ στεγνώσει. Πίσω ἀπὸ ἓνα συννεφάκι πρόβαλε ὁ ἥλιος. Ἐημέριωνε καλὴ μέρα.

Ἦστερα ἀπὸ δύο μέρες ἦρθε ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς. Ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα εἶχε μάθει ἀπόξω κι ἀνακατωτὰ τὸ χαρακτήρα του κι ἀπ' τὸ ὅτι δὲν ἔφερε τίποτα μαζί του κατάλαβε πὼς ὁ μουσαφίρης δὲν ἦταν στὰ κέφια του. Θ' ἄρχισαι τώρα νὰ πίνει ἀτέλειωτα τσάγια και νὰ σκαρώνει τέτοιες φοβερὲς ἱστορίες, πού κι ὁ ἴδιος μετὰ στὸ ὄρομο θὰ τὶς θυμᾶται και θὰ κοιτάει δεξιὰ κι ἀριστερά.

Ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς κρέμασε τὴν τραγιάσκα του στὴ γωνιά τοῦ καθρέφτη, ἴσιαξε τὰ μαλλιά του στὰ πλάγια νὰ μὴ φαίνεται ἡ φαλάκρα καὶ τότε ἡ ματιά του ἔπεσε στὸ ἀδιάδρογο. Ἡ Βασίλισσα Μιχάηλοβνα ἀναγκάστηκε νὰ τοῦ μιλήσει γιὰ τὸν νυχτερινὸ μουσαφίρη.

Ἀφοῦ τὴν ἄκουσε ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς, κούνησε αἰνιγματικὰ τὸ κεφάλι του, ἔμεινε σκεπτικὸς καὶ θάληθηκε νὰ δοκιμάζει πάνω του τὸ ἀδιάδρογο. Ἡ Λιούντα βλέποντάς τον νὰ κορδώνεται, ἔφυγε τρεχάτη στὸ μαγειρεῖο, μὲ τὰ χέρια κλωτῶντας τὰ γέλια.

Ὅταν ἄρχισαν νὰ πίνουν τὸ τσάι, ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς, παρὰ τὴ συνήθειά του, ἦταν σιωπηλὸς καὶ μόνον κάπου-κάπου ἀναστεύναζε καὶ κουνούσε τὸ κεφάλι του. Ἀφοῦ ἤπιε ἓνα φλυτζάνι σήκωσε τὸ δάχτυλο καὶ εἶπε: «Ὅσο τὸ ἀδιάδρογο δὲν ἔμεινε τυχαῖα καὶ παρακάλεσε νὰ τοῦ δώσουν κι ἄλλο τσάι. Ἡ Βασίλισσα Μιχάηλοβνα, μὲ μιὰ κακὴ προαίσθησι, τὸν παρακολουθοῦσε πῶς ρουφούσε τὸ τσάι καὶ πῶς κοίταζε ὕστερα ἀπὸ κάθε ρουφηξιά πόσο ἔμεινε στὸ φλυτζάνι. Τέλος ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς ἤπιε τὸ τσάι, σκούπισε τὰ μουστάκια του καὶ μουρμούρισε:

—Μὰ καλὰ, Βασίλισσα Μιχάηλοβνα, δὲν ἀναρωτηθήκατε ἐσεῖς γιατί ἐκεῖνος ἄφησε τὸ ἀδιάδρογο;

—Ὅχι, — ἀπάντησε ἐκείνη μὲ διασύνη. — Τί θέλετε νὰ πεῖτε;

Ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς ὅμως δὲν ἔσπευδε νὰ ἐξηγήσει ὅ,τι τοῦ ρωτοῦσαν. Ἐφερνε συνήθως τὴν κουβέντα σ' ἄλλο ζήτημα ἔτσι πού οἱ συνομιλητές του νὰ ἔχουν καιρὸ νὰ σπάσουν τὸ κεφάλι τους καὶ νὰ πειστοῦν πῶς ἐκεῖ πού ἔφτασε τὸ δικό του μυαλὸ αὐτοὶ ποτὲ δὲν θὰ μπορούσαν νὰ φτάσουν. Γι' αὐτό, ἀφοῦ σῶπασε λιγάκι, ρώτησε.

—Ποῦ κοιμήθηκε αὐτὸς ὁ νυχτοπερπάτης;

—Στὸ ντιθάνι.

—Δὲν θᾶπρεπε νὰ τὸν βάλετε στὸ ντιθάνι. Τρίβεται τὸ ντιθανόπανο. Χαλάνε οἱ σουστες...

—Ἔ, δὲν ἦταν καὶ χοντρός, — παρατήρησε ἡ Λιούντα, μισοκλείνοντας τὰ μάτια. — Ἄν δάξουμε σᾶς, τότε, βέβαια οἱ σουστες θᾶσπαζαν...

—Καὶ τὸ ἀδιάδρογο δὲν τᾶφησε ἐπειδὴ τὸ ξέχασε, ἀλλὰ μὲ σκοπό, — συνέχισε ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς, μὴ δίνοντας, κατὰ τὸ συνήθειο του, στὰ λόγια τῆς καμμιά προσοχή. — Κοίταξε ὁ φιλαράκος πού ἐρίσκεται τὸ κάθε τι κ' ἔφυγε. Καὶ τώρα θὰ σᾶς ἔρθει τὰ μεσάνυχτα σὰν φάντης μπαστούνης, θὰ σᾶς πεῖ, — ἦρθα γιὰ τὸ ἀδιάδρογο, κ' ἐσεῖς θᾶστε ὑποχρεωμένες νὰ τοῦ ἀνοιξετε. Καὶ μαζί του μπορεῖ νὰ μπουκάρουν ἀκόμα ἄλλοι δύο ἢ τρεῖς...

—Τί λέτε τώρα, — τὸν ἀντίσκοψε ἀνατριχιάζοντας ἡ Βασίλισσα Μιχάηλοβνα.

—Τὸ σπίτι σας εἶναι ἀπόμερο, ἡ φωνή σας οὔτε θὰ ἀκουστεῖ...

Ἡ Βασίλισσα Μιχάηλοβνα κοίταξε στὸ παράθυρο. Ἡ βραδυὰ ἦταν ξάστερη. Στὸ φόντο τοῦ καθαροῦ φεγγαρόλουστου οὐρανοῦ μαύριζαν ἀκίνητα τὰ κλαδιὰ ἀπ' τὴς ξεμοναχιασμένες λευκές, κ' οἱ σκοῦρες σκιές τους ἔπεφταν σὰν ζωγραφιστές πάνω στὸ δρόμο. Τὸ φεγγάρι ἦταν ὀλόλαμπρο καὶ στὴν αὐλὴ θάλεγε κανεὶς πῶς μπορεῖ νὰ διαδάσει ἐφημερίδα. Ἐξω ἀκούστηκαν βήματα. Κάποιος χτύπησε τὴν πόρτα.

—Ὅριστε. Τί σᾶς ἔλεγα; — μουρμούρισε ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς, καὶ τὴν ἴδια στιγμή σηκώθηκε καὶ φόρεσε τὴν τραγιάσκα του.

—Τρέχα ἐσύ, Λιούντα, — εἶπε μὲ διασύνη ἡ Βασίλισσα Μιχάηλοβνα, — καὶ πές του νᾶρθει αὔριο τὴ μέρα. Πές του ὅτι ξαπλώσαμε νὰ κοιμηθοῦμε...

—Τώρα θὰ σοῦ τὸν τρομάξω, — εἶπε ἡ Λιούντα μισογελώντας, καὶ πῆγε πρὸς τὸ διάδρομο. Γρήγορα ἀκούστηκαν ἀπὸ κει κουβέντες, γέλια...

—Γιὰ δέστηγε, τοῦ ἀνοιξε, — εἶπε ἡ Βασίλισσα Μιχάηλοβνα καὶ κρέμασε τὰ χέρια σαστισμένα. — Δὲν ἀκούει κανέναν τὸ παλιοκόριτσο...

Μπήκε ὁ Βλαντίμηρ, μὰ αὐτὴ τὴ φορὰ μὲ σακκάκι καὶ ξεσκούφωτος.

—Θὰ πιεῖτε ἓνα τσάϊ: — ρώτησε ἡ Λιούντα, λοξοκοιτάζοντας μιὰ τὸ Νικοντίμ Πάβλοβιτς, μιὰ τῆ γριὰ καὶ μόλις συγκρατώντας τὰ γέλια.

—Δὲ θὰ πῶ ὄχι. — Ὁ Βλαντίμηρ κάθησε ἀντίκρυ στὸν Νικοντίμ Πάβλοβιτς καὶ ἄρχισε νὰ λέει ὅτι τὸ ἀδιάδροχο ἦταν μούσκεμα καὶ δὲν εἶχε διάθεσιν νὰ τὸ κουβαλάει μαζί του.

—Δουλεύετε στὰ ἔργα: — ρώτησε ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς.

—Στὰ ἔργα. Σ' ἓνα χρόνο τελειώνουμε ἐδῶ, καὶ φεύγουμε γι' ἄλλα μέρη.

—Μωρὲ τί γρήγορος ποῦ εἴστε. — χαμογέλασε συγκαταβατικὰ ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς. — Τὴν ἐκκλησιά τοῦ Νοβοσερκάσκ τὴ θεμέλιωσαν μὲ προσευχάς, μὰ δύο φορές γκρεμίστηκε. Ἐκατὸ χρόνια τὴν ἐχτιζαν...

—Τὰ δικὰ μας ἔργα δὲν θὰ γκρεμιστοῦν, — τὸν ἀντίσκοψε ὁ Βλαντίμηρ. Δὲν ἔχουμε καιρὸ γιὰ τέτοιες πολυτέλειες. Θὰ τελειώσουμε ἀπὸ δῶ καὶ θὰ πάμε στὸ Βόλγα, κ' ὕστερα στὸν Ὅμπ ἢ στὸν Γιεμισέϊ.

—Γιὰ δὲς ἐκεῖ ἡ ἀφεντιά του, λὲς καὶ τᾶχει ὅλα γραμμένα μὲ τὸ νὶ καὶ μὲ τὸ σίγμα, — δὲν κρατήθηκε ἡ Βασίλισσα Μιχάηλοβνα. — Ἐσύ, βλέπω, στὰ ἀλήθεια μακρὰ κοιτᾶς.

—Μὲ τὸ νὰ κοιτᾶς πολὺ μακρὰ χαλᾶς τὰ μάτια σου, — παρατήρησε ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς.

—Ὅποιος φοδᾶται μὴ χαλᾶσει τὰ μάτια του, πρέπει νὰ πίνει μουρουνόλαδο, — ἀπάντησε ὁ Βλαντίμηρ. — Ἐμεῖς δὲν μπορούμε νὰ μὴν κοιτᾶμε μπροστά. Ὁ κύριος ὁ θεὸς ὅταν ἐπλασε τὸν κόσμον διάστηκε. Τᾶρριξε ὅλα ἀνάκατα. Βουνα, δάση, ἐρήμους. Χωρὶς καιμιὰ τάξη. Καὶ τώρα χρειάζεται νὰ τὰ θάλομε ἔμεῖς ὅλα στὴ θέσιν τους! Τὴ θάλασσα — στὴ θέσιν της. Τὰ βουνὰ — στὴ δική τους. Ὅπως τὰ ἐπιπλα στὸ σπίτι. Γιὰ νᾶναι πιὸ ἄνετα.

Ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς ἄκουγε, κοιτάζοντας τὰ ξεθωριασμένα λουλούδια πάνω στὰ πιατάκια, σὰ νᾶτανε γι' αὐτὸν ὅλα ἀπὸ καιρὸ πιὰ γνωστά. Μὲ τὴν ἐκφρασή του ἔδειχνε πὼς δὲν ἔβρισκε κανένα ὄφελος σὲ κάτι τέτοιες συζητήσεις.

—Ἐσεῖς σκοπεύετε νὰ μετακινήσετε τίς θάλασσες, — εἶπε ἀναστενάζοντας — μὰ οἱ θάλασσες στὸ μεταξὺ στερεύουν. Οἱ ἐπιστήμονες ἀνακάλυψαν ὅτι καὶ ἡ Κασπία Θάλασσα — καὶ αὐτὴ στερεύει. Θὰ ξεραθοῦν ὅλες οἱ θάλασσες καὶ τὰ ποτάμια, — ὅπως σὲ βλέπω καὶ μὲ βλέπεῖς. Ἡ φύση θὰ κάνει τὸ δικό της, δὲν μπορείς νὰ τὴν ὑπερνικήσεις.

—Τὰ μπερδεύετε λίγο τὰ πράγματα, — διαφώνησε ὁ Βλαντίμηρ. — Ἡ ποσότητα ὑγρασίας στὴ γῆ δὲ λιγοστεύει. Τὸ ἐπίπεδο τῆς Κασπίας πραγματικὰ πέφτει, ἀλλὰ γι' αὐτὸ ὑπάρχουν διάφορες αἰτίες.

—Καὶ ποιές εἶναι αὐτές οἱ αἰτίες, — ρώτησε ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς.

—Πολλές καὶ διάφορες. Ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὴν ποσότητα τῶν τρακτέρ ἡ Κασπία λιγοστεύει.

—Πῶς λιγοστεύει ἀπ' τὰ τρακτέρ, ἐπιτρέψτε μου νὰ μάθω, — χαμογέλασε κουρασμένα ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς.

—Ἀπλούστατα. Ὅσο περισσότερα τρακτέρ ἔχουμε, τόσο περισσότερα εἶναι τὰ σπαρτά. Καὶ ὅσο περισσότερα τὰ σπαρτά, τόσο πιὸ πολὺ νερὸ κρατιέται στὸ ἔδαφος καὶ λιγώτερο τρέχει στὸ Βόλγα. Καὶ ὁ Βόλγας, ὅπως εἶναι γνωστό, χύνεται στὴν Κασπία Θάλασσα.

—Ἐνδιαφέρον, — εἶπε ἡ Λιούντα.

—Κι' ὅμως, τίποτε τὸ ἐνδιαφέρον ἐδῶ δὲν ὑπάρχει. Εἶναι γνωστὸ ἀπὸ παλιὰ τὸ ἀξιῶμα, ὅτι ἡ Κασπία λιγοστεύει, — μουρμούρισε μὲ δυσαρέσκεια ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς. — Γι' αὐτὸ καὶ ὑπάρχει ἡ ἐπιστήμη, γιὰ νὰ τὰ μελετᾶει ὅλα αὐτά. Νὰ εἰσεῖς, λόγου χάριν, κάπου σπουδάσατε. Σὲ μεσαία τεχνικὴ σχολή; Ἄς ποῦμε σὲ μεσαία. Καὶ νομίζετε πὼς σᾶς διδάξαν ἐκεῖ ὅλες τίς ἐπιστήμες, ὡς τὸ τέλος; Ἄς πάρουμε τὸ μηδενικό. Ἀσφαλῶς θὰ νομίζετε πὼς τὸ μηδενικό δὲν μπορεί νὰ εἶναι παρὰ μηδενικό. Παραλαίψτε ὅμως στοὺς λογαριασμοὺς ἓνα μηδενικό καὶ ὅλα ἀναποδογυρίζουν. Κάθε ἀριθμὸς ἔχει τὴ σημασία του. Καὶ δὲν

έχουν άδικο οί άνθρωποι όταν λένε ότι τό δεκατρία είναι ανάποδος αριθμός. Τό εξακόσια εξήντα έξι, παραδείγματος χάριν, είναι άπαίσιος αριθμός.

«Νάτα μας, πάλι δέ θά κοιμηθούμε τή νύχτα», — σκέφτηκε ή Βασίλισσα Μιχάηλοβνα. Μά έδω ό Βλαντίμηρ ξαφνικά διέκοψε τόν Νικοντίμ Πάβλοβιτς.

— Ξέρετε μήπως τόν πίνακα πολλαπλασιασμού μέ τό έννέα; — ρώτησε.

Ό Νικοντίμ Πάβλοβιτς κατσούφιασε, δείχνοντας πώς δέν του άρέσει νά τόν διακόπτουν. Ό Βλαντίμηρ όμως δέν ήσύχαζε.

— Όπως βλέπω είστε μεγάλος ειδικός σ' ό,τι άφορά τούς αριθμούς. Πόσο κάνει έννέα επί δύο;

— Δεκαοχτώ, — άπάντησε συγκαταβατικά ό Νικοντίμ Πάβλοβιτς.

— Πολύ σωστά, δεκαοχτώ. Τό γινόμενο άποτελείται από δυό αριθμούς. Τή μονάδα και τό οχτώ. Αν προσθέσουμε τούς δυό αυτούς αριθμούς πόσο θάχουμε;

— Έ, έννέα, — άπάντησε ό Νικοντίμ Πάβλοβιτς, έντεινοντας τήν προσοχή του.

— Έν τάξει. Τώρα έννέα επί τρία. Είκοσι έφτά. Προστέστε τό δυάρι μέ τό έφτά.

— Πάλι έννέα, — παραξενεύτηκε ό Νικοντίμ Πάβλοβιτς και μουρμούρισε γρήγορα: «έννέα επί τέσσερα — τριάντα έξι, τρία και έξι — έννέα, έννέα επί πέντε — σαράντα πέντε, τέσσερα και πέντε — έννέα...» Έμεινε κατάπληκτος.

— Ένδιαφέρον, — είπε ή Λιούντα.

Και ή Βασίλισσα Μιχάηλοβνα, πού δέν ήξερε τούς πίνακες των πολλαπλασιασμών, αλλά ήταν ίκανοποιημένη γιατί σταμάτησαν οί φοβερές ιστορίες, ζώηρεψε και θάλθηκε νά σερίρει τσάι στον Βλαντίμηρ.

Εκείνος όμως κοίταξε τήν ώρα και σηκώθηκε για νά φύγει.

— Πάλι για τή Σοκολόφκα; — ρώτησε ή Λιούντα.

— Για τή Σοκολόφκα. Τώρα μπορείς μιά χαρά νά περπατήσεις. Φέγγει και είναι ό τόπος στεγνός.

— Δέ μένετε καλύτερα έδω; — πρότεινε ή Λιούντα, κοιτάζοντας προς τή γριά. Γιατί νά πάτε τόσο μακριά.

Η Βασίλισσα Μιχάηλοβνα έγνεψε μέ τό κεφάλι και ό Βλαντίμηρ έμεινε.

Κ' ύστερα από μιά μέρα κουβάλησε στην ίζμπα τής Βασίλισσας Μιχάηλοβνας όλο τό διός του: δυό θαλίτσες, πού δέν κλειδώνανε, τό κουταδάκι κ' ένα μαξιλάρι κεντημένο μέ «βουλγάρικη σταυροβελονιά». Στίς θαλίτσες είχε πολλά διόλια. Ό Βλαντίμηρ τά τοποθέτησε άμέσως ανάμεσα στα λουλούδια, στα περβάζια των παραθυριών.

— Αυτό ποιός τό κέντησε; — ρώτησε ή Λιούντα, κοιτάζοντας τό μαξιλαράκι.

— Η μάνα μου τό κέντησε, — άπάντησε ό Βλαντίμηρ και χαμογέλασε.

Μέ τή Βασίλισσα Μιχάηλοβνα τά κανόνισαν νά μένει και νά τρώει όσπου νά τελειώσουν τά έργα και νά πληρώνει δυό φορές τό μήνα, όταν θά παίρνει τό μισθό του. Και ήρθαν όλα καλά: ό Βλαντίμηρ ήταν πιό κοντά στη δουλειά του και ή Βασίλισσα Μιχάηλοβνα έπαψε σχεδόν νά φοβάται — όσο νάναί, άντρας βρίσκειται στο σπίτι. Τόν συνήθισε και τό θράδυ, στο δείπνο, τόν έλεγε πια Βολόντια. Η Λιούντα έδωσε στο λαιμό του κουταβιού μιά κορδελίτσα και τής άρεσε νά κοιτάει πώς έγλειφε, τρέμοντας άπ' τή διασύνη του, τό γάλα. Ό Βολόντια ονόμασε τό κουτάδι Μόνιτορ και εξήγησε ότι στα έργα έχουν μιά τέτοια μηχανή — τόν ύδρομόνιτορ, — μέ τόν πίδακα του νερού μπορεί νά σκάψει οποιοδήποτε βουνό. Η δουλειά του ήταν, όπως φαίνεται ένδιαφέρουσα: στα λειβάδια γύρω άπ' τό Ντόν, κοντά στο Κουμσάκ, έστήσαν ένα ψηλό φράγμα πού έφτανε σέ ύψος τά σαράντα σχεδόν μέτρα και είχε μήκος πάνω άπό δώδεκα χιλιόμετρα. Και τό χώμα δέν τό κουβαλούσαν στο φράγμα ούτε μέ καζάκες, ούτε μέ καρρότσια, ούτε και μ' αυτοκίνητα, αλλά τό μετέφεραν μέ σωλήνες άπ' τό θυθό του Ντόν, ανακατεμένο μέ νερό. Τό νερό μετέφερε τό χώμα μέ τούς σωλήνες δυό θέρστια, ακόμα και τρία, τό έρριχνε όπου χρειάζονταν, τό ίσιαχνε καλύτερα από κάθε μυστήρι και μάλιστα, όπως έλεγε ό Βολόντια, ξεχώριζε μόνο του τήν ψιλή άπ' τή χοντρή άμμο.

Τὸ φράγμα μεγαλώνει, καὶ οἱ σωλῆνες χρειάζεται νὰ μεταφέρονται ὄλο καὶ ψηλό-
τερα.

— Ἀσφαλῶς, τὸ νερὸ θὰ μετακομίζει καὶ τοὺς σωλῆνες σας, ρώτησε ἡ Λιούν-
τα, ἀφοῦ τὰ ἄκουσε ὄλα αὐτά.

— Γιὰ τὴν ὥρα δὲ φτάσαμε ἀκόμα ὡς ἐκεῖ, — ἀπάντησε σοβαρὰ ὁ Βολόντια,
— ἀλλὰ γρήγορα θὰ γίνεῖ κι αὐτό.

Ἔτσι πέρασαν τέσσερις μέρες. Ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς δὲν ἐμφανίστηκε οὔτε
μιὰ φορά, σίγουρα θὰ θύμωσε. Ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα ὁμῶς δὲν ἀνησυχοῦσε γιὰ
τὸν Νικοντίμ Πάβλοβιτς. Τὴν στενοχωροῦσε τὸ ὅτι ὁ Βολόντια δὲν φαίνονταν νὰ
πολυπροσέχει τὴν ἐγγονή. Ὅλο τὸ χωριὸ τὴν καμαρώνει κι αὐτὸς ὁ τεχνικὸς ἔρ-
χεται στὸ σπίτι καὶ φέρνεται σὰ νὰ μὴν εἶναι ἐκεῖ ἢ κοπέλλα. Καὶ νὰ πεις πῶς
τὴν ἀδίκεψε ὁ θεός; Στητή, καστανομάτα, μισο-κοζάκα. Βέβαια ὁ Βολόντια κου-
ράζονταν πολὺ, ἔλεγε ὅτι οἱ βασικὲς δουλειὲς στὸ φράγμα πρέπει νὰ τελειώσουν
ὀπωσδήποτε ὡς τὶς παγωνιὲς καὶ αὐτοὶ καθυστεροῦν, δὲν προλαβαίνουν. Ἀλλὰ ἡ
Βασιλίσα Μιχάηλοβνα πῆγε μιὰ φορά ὡς τὸ Κουμσάκ καὶ τῶδε τὸ φράγμα. Σὰν
βουρὸ ὑψώνεται, μεγαλώνει ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή, γρηγορώτερα πιά δὲν γίνεται
νὰ δουλέψει κανεὶς... Ὁ Βολόντια ἔρχονταν ἀργά, ἀράδιαζε διάφορα χαρτιά καὶ
βιβλία, ἔκανε λογαριασμοὺς κ' ἔγραφε ἢ ἔπεφτε σὲ συλλογή, περπατώντας ἀπ' τὴ
μιὰ γωνιά στὴν ἄλλη, λὲς καὶ μετροῦσε τὸ δωμάτιο μὲ τὰ μεγάλα του δῆματα.
Καὶ ξωπίσω του σὰ σκιά ἔτρεχε ὁ Μόνιτορ.

Ἀλλὰ ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα, φαίνεται, δὲν τὰ παρακολουθοῦσε ὄλα. Τὸ
Σάββατο, πρὶν ἀκόμα γυρίσει ὁ Βολόντια, ἡ Λιούντα ἔτρεξε στὸ σπίτι ἀπ' τὴ
φάρμα καὶ ἄρχισε νὰ σιδερώνει τὸ φόρεμα μὲ τὰ κοντὰ μανίκια, τὸ πολύχρωμο
μεταξωτὸ φουστάνι, ποὺ τὸ φύλαγε καὶ τὸ φόρεσε ὄλο-ὄλο δυὸ φορές. Ἐπρεπε
νὰ φάει καὶ νὰ τρέξει στὸ μάθημα — παρακολουθοῦσε τὰ μαθήματα ἀρδεύσης —
μὰ καὶ τὴ σούπα ξέχασε νὰ ζεστάνει καὶ στὸ μάθημα δὲν πῆγε.

— Γιὰ ποῦ ἐτοιμάζεσαι; — ρώτησε μὲ αὐστηρότητα ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα.

— Σήμερα ἔχει κινηματογράφο στὴ Σοσινόφκα... Πῆρα πρόσκληση ἀπόναν ὀ-
μορφο ξανθό, γιαγιάκα.

— Θὰ κρυώνεις μὲ γυμνά τὰ μπράτσα.

— Μὴ φοβᾶσαι, γιαγιά. Ἔτσι τῶχουμε ἐμεῖς: νὰ τρέμεις, μὰ τὴ φιγούρα νὰ
μὴ τὴ χαλᾶς.

Ἡ Λιούντα ἄλλαξε, κάθησε στὸ παράθυρο κι ἄρχισε νὰ κοιτάζει πρὸς τὴ
μεριά ἀπ' ὅπου θὰ ἔρχόταν ὁ Βολόντια. Κάθονταν ντυμένη μὲ τῶμορφο φουστάνι
τῆς καὶ πότε κοίταζε ἀπ' τὸ παράθυρο, πότε ξεφύλλιζε κάτι βιβλιάρια ποὺ
ἦταν γεμάτα ἀπὸ ἀκατανόητα σχέδια καὶ σημαδάκια. «Τουλάχιστο νὰ μὴ μᾶς
κουβαληθεῖ τώρα δὲ κι αὐτὸς ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς — ἀναστέναξε ἡ Βασιλίσα
Μιχάηλοβνα, — κακὸ ποῦ μᾶς ἔρῃκε». Δὲν πρόλαβε νὰ τὸ σκεφτεῖ ἡ γριά καὶ
νάτος ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς, μπῆκε στὸ χαγιάτι μὲ κάποιον πεσκέτι στὸ μαντήλι.
Ὁ Μόνιτορ ἔτρεξε κι ἄρχισε νὰ χαϊδεύεται πάνω του. Ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς τὸν
ἔσπρωξε μὲ τὸ πόδι, κοίταξε τὶς θαλίτσες, τὰ βιβλία καὶ εἶπε θλιμμένα.

— Τὸ σκυλὶ θὰ μεγαλώσει, καὶ θὰ τὸ δεῖτε, δὲν θὰ ἀφήσει πανὶ ποῦ νὰ μὴν
τὸ κουρελιάσει.

— Δὲν θὰ μείνουν ἐδῶ γιὰ πολὺ, — εἶπε ἡ Λιούντα, γελώντας, — μόνο ὅσο
νὰ τελειώσουν τὰ ἔργα.

— Γιὰ ποῦ ἐτοιμάζεστε;

— Γιὰ τὸν κινηματογράφο. Στὴ Σοσινόφκα.

— Δὲν εἶναι σίγουρος ἄνθρωπος, — εἶπε στὴ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα ὕστερα
ἀπὸ σκέψη ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς. Ἔτσι θὰ γυρίζει σὰ σβούρα σὲ ὄλο τὸν κόσμον
μὲ τὶς θαλίτσες του. Νοικοκυριὸ δὲν πρόκειται νὰ στήσει... Σήμερα μετέδωσε τὸ
ράδιο: ἓνα ἀμερικάνικο ἀεροπλάνο πέταξε πρὸς τὰ μᾶς...

— Ἄν ὁμῶς πολλαπλασιάσετε τὸ ἐγγέα μὲ τὸ εἴκοσι ἕξι, θὰ ἔχετε διακόσια
τριάντα τέσσερα, — τὸν διέκοψε ἡ Λιούντα, — δύο, τρία καὶ τέσσερα κάνουν πάλι
ἐγγέα. Γιατί γίνεται αὐτό, Νικοντίμ Πάβλοβιτς;

Ἐκεῖνος σιωποῦσε, χτυπώντας μὲ τ᾿ασπρα του δάχτυλα ταμποῦρλο πάνω στὸ τραπέζι. Ξαφνικὰ σηκώθηκε καὶ χωρὶς νὰ χαιρετήσῃ βγήκε στὸ διάδρομο. Σὲ ἓνα λεπτὸ γύρισε, πήρε ἀπ' τὸ τραπέζι τὸ πεσκέσι του καὶ ξεκίνησε πάλι νὰ φύγει, ἀλλὰ πρὶν φτάσῃ στὸ κατώφλι σταμάτησε καὶ εἶπε:

— Ἐννέα ὅμως ἐπὶ ἔνδεκα κάνουν ἐνενηντα ἔννεα. Βλάκας εἶναι ὁ λεγόμενος ὡς τὰ μπουνιά.

Μόνο σὰν ἔφυγε ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς ἡ Λιούντα θυμήθηκε πὼς ἡ ὥρα πέρασε καὶ ὁ κινηματογράφος στὴ Σοσονόφκα ὀπωσδήποτε θᾶρχισε. Μὰ συνέχιζε νὰ κάθεται στὸ παράθυρο, κοιτάζοντας τὰ λουσιμένα στὰ χρώματα τοῦ δειλινοῦ περιβόλια καὶ χαϊδεύοντας τὸν Μόνιτορ. Ὁ Μόνιτορ γρύλιζε στὰ γόνατά της, ἀποθυμοῦσε τὸν ἀφέντη του καὶ ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα τὰ λυπόταν καὶ τὰ δυὸ — καὶ τὴν ἐγγονή καὶ τὸ σκυλάκι. Τέλος, ὅταν στὸ δρόμο σκοτείνιασε γιὰ καλὰ, ἡ Λιούντα ἔβγαλε τὸ φουστάνι, τῶρριξε στὴν πλάτη τοῦ κρεβατιοῦ κ' ἔπεσε νὰ κοιμηθεῖ.

— Καλὰ ποῦ δὲν ἦρθε κι αὐτός, — εἶπε στὴ γιαγιά της. — Παλιόκαιρος, κι ὡς τὴ Σοσονόφκα εἶναι πέντε χιλιόμετρα. Ἄς πάει μόνος του ὁ κινητὸς αὐτὸς ἐκσκαφέας!

Σὲ δέκα, ὅμως, λεπτὰ ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα ἀκουσε τὴν ἐγγονή της, ποῦ εἶχε χώσει τὸ πρόσωπό της στὸ προσκέφαλο, νὰ ρουφάει σιγανὰ τὴ μύτη της.

Τὴ νύχτα ἦρθε ὁ Βολόντια, ἔφερε κάποια πέτρα, τὴν ἀπίθωσε στὸ τραπέζι.

Ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα δὲν ἄρχισε νὰ τὸν ρωτᾷ οὔτε γιὰ τὴν πέτρα, οὔτε γιὰ τὴν ἀργησὴ. Δάγκωσε μόνον τὰ χεῖλια της γιὰ νὰ δείξῃ τὸ θυμὸ της καὶ πήγε στὸ μαγειρεῖο νὰ ζεστάνῃ τὸ μπόρς. Στριφογύριζε γιὰ κάμποσο γύρω ἀπ' τὴ σόμπα, χτύπαγε τὴ μασιὰ καὶ σκέφτονταν: «Ἄστονε νὰ κάθεται νὰ περιμένῃ τώρα, νὰ καταλάβῃ τὸ φταίξιμό του». Μπαίνοντας ὅμως στὸ δωμάτιο εἶδε τὸν Βολόντια νὰ κοιμᾶται ἀκουμπώντας τὸ κεφάλι στὰ χέρια του πάνω στὸ τραπέζι. Δίπλα του, πάνω στὸ σαμνὶ κοιμόταν ὁ Μόνιτορ. Ἀκούγοντας τὰ θήματά της ὁ Βολόντια ξύπνησε.

— Τί εἶν' αὐτὸ τὸ κοτρώνι; — ρώτησε ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα.

— Δόντι μαμούθ. Ξεπαραχώθηκε στὰ ἔργα. Δῶρο γιὰ τὴ Λιούντα. Θὰ θύμωσε σίγουρα μαζί μου. Φεύγω τώρα πάλι γιὰ τὰ ἔργα καὶ πέστε της πὼς μὲ κανένα τρόπο δὲν μποροῦσα νᾶρθω στὴν ὥρα μου. Εἶχαμε ἐκεῖ κάποιο ἀτύχημα... Μπήκε στὸ φράγμα ἓνας ὄγκος λάσπη, ἀχρηστος... Τὴ νύχτα δὲν τὸ προσέξαμε. Χίλια κυβικά περίπου πρέπει νὰ ἀλλάξουμε...

— Καὶ τί θὰ γίνῃ τώρα;

— Τίποτα. Θὰ τὰ κανονίσουμε.

— Ἐδῶ ἦρθε ὁ Νικοντίμ Πάβλοβιτς, — εἶπε δισταχτικὰ ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα. — Ἐνα ἀεροπλάνο, λέει, ξένο πέταξε πρὸς τὰ μᾶς.

— Καὶ λοιπόν; — ρώτησε ὁ Βολόντια, σκουπίζοντας προσεχτικὰ τὸ πιάτο.

— Νὰ μὴ γίνῃ κανένας πόλεμος!...

— Μὴ φοβάστε, γιαγιά.

Ὁ Βολόντια σηκώθηκε ἤσυχα γιὰ νὰ μὴν ξυπνήσῃ τὸ Μόνιτορ, φόρεσε τὸ κοντογούνι.

— Σὲ βλέπω — εἶπε ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα, — καὶ δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω, γιὰτί εἶσαι τόσο ἤσυχος. Ἡ μήπως δὲν εἶδες θάσανα στὴ ζωὴ σου;

— Ὅλοι μας εἶχαμε θάσανα. Μὰ νὰ, τὰ διώξαμε ἀπὸ πάνω μας μὲ τοῦτα δῶ τὰ χέρια, — καὶ ἄπλωσε μπροστά της τὰ μεγάλα του βαριά χέρια.

Ἐφυγε καὶ χάθηκε στὰ ἔργα δυὸ σχεδὸν μερόνυχτα. Ἡ Λιούντα δὲ ρώτησε τίποτα γι' αὐτόν, πέταξε τὸ δόντι τοῦ μαμούθ στὴν αὐλή, ἀλλὰ ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα τὴν ἔβλεπε νὰ χαϊδεύῃ κρυφὰ τὸν Μόνιτορ καὶ νὰ συλλογιέται.

Ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα δοκίμασε κάμποσες φορές νὰ ἐξηγήσῃ στὴν ἐγγονή της ὅτι στὸ φράγμα ἔπεσε κακὸ χῶμα καὶ πρέπει νὰ τὸ θγάλουν, ὅτι γι' αὐτὸ χρειάζεται χρόνος, μὰ ἡ Λιούντα τῆς ἔλεγε πάντα: «Ὁχ καὶ σὺ, καλὲ γιαγιά». Καὶ δὲν τὴν ἀκουγε. Ρίχνοντας στοὺς ὄμους της τὸ σάλι ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα βγήκε στὸ φράχτη, ποῦ ἀπὸ καιρὸ καρτεροῦσε ἐπιδιόρθωση, καὶ στή-

λιωσε τὰ μάτια τῆς στὸ δρόμο μὲ τὶς ξεμοναχιασμένες λευκές, πέρα μακριὰ ἀπὸ κεῖ πού ἔπρεπε νὰ φανεῖ ὁ Βολόντια. Τέλος ἐκεῖνος ἦρθε, μουσκεμένος, ἱκανοποιημένος. Ἡ Λιούντα δὲν τοῦ εἶπε οὔτε λέξη. Πῆρε τὸ τσαπὶ καὶ βγήκε στὸν κήπο, ἂν καὶ μπορούσε νὰ σκαλίσει τὶς πρασιές καὶ τὴν ἄλλη μέρα.

— Στήσαμε δύο σωλήνες μὲ ἀνοιγμα ὡς διακόσια πενήντα χιλιοστά, εἶπε ὁ Βολόντια στὴ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα, — κατευθύναμε τὰ ἀνοιχτὰ στόμιά τους σὰν κανόνια στὸ λασπόχωμα. Ἀνοίξαμε τὶς βαλβίδες καὶ βγάλαμε δὴλ τὴ βρωμιὰ. Λεβεντιά, γιαγιά, ἔ:

Ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα κουνούσε τὸ κεφάλι καὶ χαίρονταν ἀμίλητα, ἂν καὶ πολὺ λίγα καταλάβαινε ἀπ' αὐτὰ τὰ πράματα.

Ὁ Βολόντια θέλησε νὰ δειπνήσει στὸ μαγειρεῖο. Ἀπὸ κεῖ τὸ παράθυρο ἔβλεπε στὸν κήπο. Φαινόταν ἡ Λιούντα πού μ' ἓνα ξεθωριασμένο κόκκινο φουστάνι πηγαινοερχόταν ἀνάμεσα στὰ ἡλιοτρόπια καὶ τοὺς πασσάλους μὲ τὰ ξεραμένα κοτσάνια.

— Μπορῶ νὰ τὴν φωνάξω, — πρότεινε δισταχτικὰ ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα.

— Ἄστην νὰ δουλεύει, — εἶπε ὁ Βολόντια. — Μ' ἀρέσει νὰ κοιτάω τοὺς ἀνθρώπους ὅταν δουλεύουν. Στὴ δουλειὰ ὁ ἀνθρώπος εἶναι πιὸ ὁμορφος ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά.

Ἐξω φυσούσε. Οἱ βέργες ἀπ' τὶς κληματαριές λύγιζαν πέρα - δῶθε.

Ἡ Λιούντα προχωροῦσε κόντρα στὸν ἀέρα περήφανη, στητή, καὶ τὸ κόκκινο φουστάνι κυμάτιζε πάνω τῆς.

— Μοιάζατε μὲ σημαία, — τῆς εἶπε ὁ Βολόντια ὅταν γύρισε.

— Ἀπ' αὐτὲς τῆς ἀμιλλας; — τοῦ πέταξε κοροϊδευτικὰ ἡ Λιούντα.

Ὁ Βολόντια ἄρχισε νὰ τῆς ἐξηγεῖ γιατί δὲν μπορούσε ν' ἄρθει, καὶ ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα τὸν ἄκουσε μέσ' τὴν κουβέντα νὰ προτείνει στὴν ἐγγονή τῆς νὰ πᾶνε μαζὶ τὸ ἄλλο Σάββατο στὴ βραδυὰ ἐρασιτεχνῶν, πού ὀργανώναν οἱ οικοδόμοι στὸν ἐργατικὸ συνδικισμό, καὶ νὰ τῆς ὑπόσχεται πὼς θ' ἄρθει νὰ τὴν πάρει ἀκριβῶς στὴν ὥρα του. Ἡ Λιούντα τοῦπε πὼς δὲ θύμωσε καθόλου μαζὶ του, ἀλλὰ ἀρνήθηκε κατηγορηματικὰ νὰ πᾶει στὸν ἐργατικὸ συνδικισμό: νὰ χάνω κάθε Σάββατο τὸ μάθημα γιὰ κάποιο ἐρασιτεχνικὸ πρόγραμμα — ἔ, ὄχι δά. Ὁ Βολόντια πάσχιζε πολὺ ὥρα νὰ τὴν πείσει, θαδίζοντας, κατὰ τὴ συνήθειά του, ἀπὸ τὴ μιὰ γωνιὰ στὴν ἄλλη, ἐνῶ ὁ Μόνιτορ, χτυπώντας μαλακὰ τὰ ποδαράκια του, ἔτρεχε ἔσπισω του.

— Σταμάτα πιά, εἶπε ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα ὅταν ἡ Λιούντα πῆγε ν' ἀρμέξει τὴ γελάδα. — Δὲν τὴν καταφέρνεις μὲ τίποτα.

— Θὰ τὴν καταφέρω, — ἀπάντησε ὁ Βολόντια καὶ χαμογέλασε.

Καὶ πραγματικὰ, τὴν κατάφερε: Τὸ Σάββατο ἡ Λιούντα σιδέρωνε καὶ πάλι τὸ φόρεμα μὲ τὰ κοντὰ μανίκια.

Ὁ ἥλιος ἄρχισε νὰ χαμηλώνει πίσω ἀπ' τὶς λευκές καὶ νὰ περνᾷ πιά μέσα στὸ μαγειρεῖο. Ὅπου νᾶναι ἔπρεπε νὰ γυρίσει ὁ Βολόντια. Γιὰ νὰ μὴ στέκει μπροστὰ στὰ μάτια τους, ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα βγήκε στὴν αὐλὴ κι ἄρχισε νὰ σιάχνει τὸ φράχτη. Πλέκοντας τὶς βέργες πρόσεξε πὼς ἄρχισε νὰ δουλεύει μὲ ὄρεξη καὶ πὼς τῆς γεννήθηκε ἡ ἐπιθυμία νὰ στρώσει τὸ νοικοκυριό. Ἀπ' τὴν ὥρα πού κοντὰ τους ἐρίσκονταν ὁ Βολόντια σὰ νᾶνοιωθε πιὸ ἐλαφρὰ στὴν ψυχὴ, λὲς καὶ πέταξε ἀπὸ πάνω τῆς καμμιὰ δεκαριά χρόνια. Ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα τόσο πολὺ ἀποξεχάστηκε στὴ δουλειά, ὥστε δὲν κατάλαβε ἀμέσως πὼς δίπλα τῆς στέκονταν ἓνα παλληκαράκι γλωμὸ κι ἀδυνατούτσικο.

— Σὲ μισὴ ὥρα δὲν θ' ἄβρισκα τὴν ἴζμπα σας, — εἶπε τὸ παιδί. Ὁ Βολόντια μούδωσε αὐτὸ τὸ σημάδι: μιὰ τρύπα, λέει, θὰ δεῖς στὸ φράχτη...

— Καὶ ποιὸς εἶσαι σύ; — ρώτησε παραξενεμένη ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα.

— Ὁ Ἀλεξάντρ Γιεγκόροβιτς. Ὁ Βολόντια μὲ παρακάλεσε νὰ σᾶς πῶ ὅτι θὰ γυρίσει ἀργά. Βούλλωσε ἐκεῖ σὲ μᾶς ἡ σωλήνα πού ρίχνει τὸ νερό. Ἀπάνω ἔγινε ὀλόκληρη λίμνη. Ἄν τὸ νερὸ περάσει τὸν κυλινδρῖσκο, θ' ἄχουμε ἄδαρία.

Ὅλη τὴν πλαγιὰ θὰ τὴν πάρει σᾶρνα.

—Καί τί θά γίνει τώρα;

—Τίποτα. Θά τά κανονίσουμε, — εἶπε ὁ Ἀλεξάντρ Γιεγκόροβιτς μέ τόν ἴδιον τόνο πού εἶχε μιλήσει πρὶν ὁ Βολόντια.

Ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα τέλειωσε τή δουλειά της καί μπήκε μέσα. Ἡ Λιούντα κάθονταν στό παράθυρο καί διάβαζε ἕνα βιβλίον τοῦ Βολόντια. Ἄντε τώρα νά τῆς τὸ πεις, — σκέφτηκε ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα, — θά χάσει πάλι τὸ κέφι της γιὰ ὀλόκληρη ἑβδομάδα». Μὰ ὥστόσο ἔκατσε καί τὰ ἐξήγησε ὅπως μποροῦσε τῆς ἐγγονῆς της καί γιὰ τὸ σωλήνα καί γιὰ τὸν κυλινδρῖσκο. Ἡ Λιούντα τᾶκουσε ὅλα προσεχτικά. Δέ θύμωσε καί δέν πικράθηκε. Μόνο σήκωσε τοὺς ὄμους της καί συνέχισε τὸ διάβασμα. Καί μπορεί ὅλα νά πηγαίνουν καλά, ἂν τῆ στιγμή αὐτὴ ἀκριδῶς δέν ἔφερνε ὁ διάβολος στό σπίτι τὸν Νικοντίμ Πάδλοβιτς.

—Γιὰ πού ἐτοιμάστηκε; — ρώτησε τῆ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα, δείχνοντας τῆ Λιούντα.

—Γιὰ τὸν κινηματογράφο, στὴ Σοκολόφκα, — ἀπάντησε κεφάλτα ἡ Λιούντα.

—Πάλι μ' ἐκεῖνον;

—Ὅχι, μέ σᾶς. Πᾶμε;

Ἐκεῖνοι ἔφυγαν καί ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα στεκόταν γιὰ πολλή ὥρα σὰ χαμένη στὴ μέση τοῦ δωματίου, κοιτάζοντας τῆ μισάνοιχτη πόρτα, λές καί αὐτὴ ἡ πόρτα θά τῆς ἐξηγοῦσε τί συνέβηκε.

Σὲ δεκαπέντε λεπτά, ὄχι περισσότερα, ἀπ' τῆ στιγμή πού ἔφυγαν, γύρισε ἀπ' τῆ δουλειά ὁ Βολόντια, μουσκεμένος καί ἱκανοποιημένος. Ἄρχισε νά κοιτάει γύρω του, ἔρριξε μιὰ ματιὰ στό μαγειριό.

Στὴν καρδιά τῆς Βασιλίσας Μιχάηλοβνας ἔγινε τέτοιο ἀνακάτωμα, πού δέ μπόρεσε νά μιλήσει μαζί του. Βγῆκε στό κατώφλι κι ἄρχισε νά φωνάζει τῆ γάτα. Ὁ ἥλιος εἶχε δύσει πιά. Μακρῶς, πέρα στὸν κάμπο, ἐκεῖ πού ἄλλοτε ἔβροσκαν τὰ γελάδια, σφυροκοποῦσαν ἀνήσυχτα τίς ράγιες οἱ τροχοὶ τῶν θαγониῶν, ἐνῶ ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά θασίλευε θαθειὰ γαλήνη καί μέσα σ' αὐτὴ τῆ γαλήνη μπορούσε κανεὶς νά μαντέψει τὸ Ντόν. «Ψὶ - ψὶ - ψὶ», ἔκανε ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα, σφίγγοντας τὸ σάλι καί ἀκούγοντας πῶς ξεμακραίνει τὸ τραῖνο. — «Ψὶ - ψὶ - ψὶ».

Ἡ γάτα μπήκε ἀργοπερπάτητη στό χαγιάτι. Ἡ Βασιλίσα Μιχάηλοβνα ἔκλεισε τὴν πόρτα καί πῆγε νά βάλει στὴ φωτιά τὸ τσαγερό. Χαϊδεύοντας τὸ γυαλιστερό μαλλὶ τοῦ Μόνιτορ, ὁ Βολόντια τὴν κοίταζε ἐρωτηματικά. Κ' ἐκεῖνη, τοῦ τᾶπε ὅλα, καί γιὰ τῆ Λιούντα, καί γιὰ τὸν Νικοντίμ Πάδλοβιτς καί στό τέλος συγχύστηκε πιά γιὰ καλά.

—Τίποτα, γιὰγιά, — εἶπε ὁ Βολόντια, ἀφοῦ τὴν ἄκουσε προσεχτικά, ὅπου νάναί θά γυρίσει. Ἄς τὴν περιμένουμε, — κι ἀκούμπησε πάνω στό τραπέζι τὰ βάρειά του χέρια.

ΒΑΣΙΛΗ ΑΞΙΟΝΩΦ

Έδω και τρία χρόνια ο νέος γιατρός Β. Άξιόνωφ έγραψε δυο διηγήματα που δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό «Γιούνοστ» — «Βέρα Ίβάνοβνα» και «Άσφαλτοστρωμένοι δρόμοι», που ξεσήκωσαν το ενδιαφέρον της νεολαίας. Έτσι έγινε γνωστός στη λογοτεχνία.

Ο Β. Άξιόνωφ γεννήθηκε το 1932 στο Καζάν του Βόλγα. Τελείωσε το Ίατρικό Ίνστιτούτο του Λένινγκραντ με την ειδικότητα του παθολόγου. Κατόπιν δούλεψε 4 χρόνια γιατρός στο έμπορικό λιμάνι του Λένινγκραντ, σε σανατόριο φυματικών κοντά στη Μόσχα και σε ψυματιολογικό ιατρείο της Μόσχας.

Το 1960 το περιοδικό «Γιούνοστ», δημοσίευσε και πάλι ένα έργο του Άξιόνωφ — το διήγημα «Συνάδελφοι», που αναφέρεται στις σομαντικές αναζητήσεις της νεολαίας να βρει τη θέση της στη ζωή. Αυτό, ίσως, είναι το καλύτερο έργο του συγγραφέα.

Το μυθιστόρημα «Είσιτήριο για τ' άστρα», που δημοσιεύθηκε πέρσι, προκάλεσε πολλές συζητήσεις.

Ο Άξιόνωφ έχει γράψει δυο σενάρια, που γυρίζονται ταινίες στη Μόσχα και στο Λένινγκραντ, ετοιμάζει ένα βιβλίο με διηγήματα και ένα θεατρικό έργο.

Ένας άντρας ψηλός, με φανταχτερό πουκάμισο, βγαλμένο απ' έξω, στεκόταν μέσα στο λιοπύρι και μελετούσε τον ουρανό, μακριά, από το ξενοδοχείο «Ουκραίνα», όπου μαζευόταν πυκνή και σκοτεινή άντάρα.

—Στά Φιλί, θα βρέχει κιόλα, — συλλογίστηκε.

Στά Φιλί, μ' άλλα λόγια, θάβναι τώρα λασπουριά. Τρέχει ο κόσμος πάνω στη γη, που την έχουν σκάψει οι μπουλντόζες, τρέχει και τρυπώνει στις παράγκες των γιαπιών, και κάτω από τα δέντρα, και κάτω από τις τέντες στα περίπτερα. Από κει περνά ο «ηλεκτρικός» μουσκεμένος, για το σταθμό Μπελορούσκη κι από το Μπελορούσκη κινα κατά δω στεγνός και πέφτει στη νεροποντή, τη διασχίζει και τραβά πιο κάτω, στα Ζαβορόνκι, στο Γκολίτσινο, στο Ζβενίγκοροντ, όπου στις ρεματιές κυλάνε ποταμάκια, μυρίζει όρεμένο πεύκο κ' οι άσπρες έκκλησιές φαντάζουν πάνω στους μικρούς λόφους.

Του ήρθε, άξαφνα, νάτανε κι αυτός κάπου εκεί, να τυλίξει την Όλγα με το σακκάκι του, να την πιάσει από το χέρι και να πάνε τρεγάλα κάτω από τη βροχή, ως το σταθμό.

—Μην κάνει μονάχα πώς έρχεται κατά τα Λουζνικί, — συλλογίστηκε.

Του άρεσε του ίδιου να παίζει με βροχή, που έρχεται κατά πάνω σου ή

ΜΠΑΜΠΑ, ΤΙ ΓΡΑΦΕΙ;

μπάλλα μούσκεμα, βαρειά σά μπάλλα από κανόνι και δέ σηκώνει τότε άστεϊα, δέ σηκώνει τσαλίμια, κοιτᾶς νά παίζεις όλο πάσα, κοιτᾶς νά τή στέλνεις συστημένη κι' όλόγυρα κοντανασαίνουν τ' άλλα παιδιά, βαρειά και μουςκεμένα και γίνεται δουλειά βαρειά και διαστική σά συναγερμός σέ καράβι.

—Όμως στις κερκίδες, πιό καλά νά κάθεται στον ήλιόκο και νά έχεις μα-
στορέψει και καπέλλο από καμμιάν έφημερίδα.

Κοίταξε γύρω του και φώναξε!

—“Ολγα!

Ένα κοριτσάκι, κάπου έξη χρονών, έπαιζε τὸ κουτσὸ στον ίσκιο ενός ψηλοῦ σπιτιοῦ. Σάν άκουσε τή φωνή του πατέρα της έτρεξε κοντά του και τὸν έπιασε από τὸ χέρι. Ὑπάκουο κοριτσάκι.

Μπήκαν κάτω από τήν τέντα, σ' ένα υπαίθριο καλοκαιρινὸ έστιατοριάκι, «Τὸ Καλοκαίρι» μάλιστα τὸ λέγανε. Έκεινος έρριξε άλλη μιὰ ματιὰ κατὰ τή συννεφιά.

—Μπορεῖ και νά μὴν περάσει πάνω από τὸ στάδιο, — ύπολόγισε...

—Α. εἶπε τὸ κοριτσάκι, — πῖ, ά, γοῦ, ό, ρό, έψιλον, ύψιλον, έψιλον... Συλ-
λάβιζε κάποια πινακίδα.

Αν καλωρωτᾶς, κάτω από τήν τέντα, ἦταν πιό ζέστη, παρά στο δρόμο. Τὰ ροδαλά πρόσωπα τῶν πελατῶν, πού κάθονταν κοντά στα κάγκελλα, πρὸς τὸ δρόμο, τὰ πύρωνε ό ήλιος. Στα πρόσωπά τους γυαλοκοποῦσαν μιὰ - μιὰ οἱ σταγό-
νες του ιδρώτα. Ἦταν άπελπισιά, νά τους βλέπεις νά πίνουν άχνιστῆς σοῦπες και νά τους σερβίρουν κι' από πάνω ροδοψημένα σουβλάκια.

—Α. — συνέχιζε τὸ κοριτσάκι, — κι άλλο ί, κι άλλο ά... Μπαμπᾶ τί γράφει;

Ο πατέρας έρριξε μιὰ ματιὰ στην έπιγραφή: «Απαγορεύεται αυστηρῶς ἡ εισαγωγή και κατανάλωσις εντὸς του καταστήματος οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν».

—Τί γράφει; — ρώτησε τὸ κοριτσάκι.

—Χαζά, — ψευτογέλασε εκείνος.

—Και γιατί τὰ γράφουνε με τέτοια μεγάλα γράμματα, άφοῦ εἶναι χαζά; —
δέν πείστηκε εκείνος.

—Τὰ γράφουνε.

Προχώρησε στο βάθος, όπου καθόταν στον ίσκιο ἡ παρέα του. Πίνανε πα-
γωμένη μπύρα. Τὸ κοριτσάκι περπατοῦσε στο πλάϊ του, άσπρόξανθο κοριτσάκι,
με τή μπλέ ναυτικὴ μπλούζα του και τήν καλοπλισαρισμένη φουστίτσα του, κ' οἱ
πλεξίδες του με κορδελάκια νάυλον κι άσπρα σοσονάκια στα ποδαράκια του.

Ήταν πεντακάθαρη και κυριακάτικη, από την κορφή ως τα νύχια, παιδι-υπόδειγμα, σαν κι αυτά που είναι ζωγραφισμένα στα πλευρά των ημιφορτηγών: «Πίνετε χυμούς, παιδιά, για να γίνετε γερά».

Δεν είχε ανάγκη να την τραβά από το χέρι. Ακολουθούσε ήσυχα το μπαμπά της, δίχως να χαζεύει δεξιά-αριστερά.

Ο μπαμπάς της ήταν κάποτε αθλητής, που τον είχαν ένδαλμά τους τρεις γειτονικοί δρόμοι. Σάν γυρνούσε βραδάκι, την άνοιξη, από την προπόνηση, και στους τρεις γειτονικούς δρόμους τα πιτσιρίκια ξετρύπωναν από κάτω από τις αυλόπορτες να τον χαιρετίσουν κι οι κοπελλίτσες του ρίχναν κάτι λαχταρισμένες ματιές. Ός κι οι πιο θαρειοί μάγκες του θγάζαν με σεβασμό το κασκέτο κι ο αντι-συνταγματάρχης εν άποστρατεία Κολομέιτσεθ, ο οποίος δεν έννοούσε τή ζωή δίχως ποδόσφαιρο, τον σταματούσε και του έλεγε:

—Μαθαίνω, προσδεύεις. Έτσι μπράβο!

Φορούσε τότε τή γκριζα χοντρή τραγιάσκα, που φορούσε κι όλη ή ομάδα τους — τα «δεύτερα», — και περπατούσε μ' εκείνο το είδικό λικνιστό περπάτημα, που έχουν οι ποδοσφαιριστές, και που τόχουν, όχι από τίποτε άλλο, παρά άπλούστατα από τήν κούραση (μονάχα οι λελέδες το κάνουν προσποιητά αυτό το είδος το περπάτημα) και χαμογελούσε ένα χαμόγελο άπαλό, κι όλο το είναι του ήταν ένα τραγούδι, από νιάτα και άθλητική κούραση.

Αυτά γινόνταν πριν γεννηθεί ή Όλγα και, φυσικά, εκείνη δεν τα ξέρει ακόμα. Όμως για τον ίδιο, αυτά τα έξη χρόνια πέρασαν σαν έξη μέρες. Τόν ίδιο καιρό, κοντά που εκείνη γεννήθηκε, εκείνος έπαψε να «προσδεύει», όμως εξακολουθούσε πάντα να παίζει. Το καλοκαίρι ποδόσφαιρο, το χειμώνα χόκεϋ τίποτ' άλλο. Από το γήπεδο, πέρασε στο μπάγκο των αναπληρωματικών, κατοπινά και στις κερκίδες, όμως δεν είχε να κάνει — το καλοκαίρι ποδόσφαιρο, το χειμώνα χόκεϋ... Έξη θερινές περιόδους κι άλλες έξη χειμερινές...

Καθόταν και τα συζητούσε μονάχος του: «Έ, και; Άσχημα είναι; Βάλε και τους ελεύθερους μήνες, φθινόπωρο κι άνοιξη — οι περίοδες για προπονήσεις... Όραία — και τί άλλο; ...Χαιρετίσματα, έχω, φίλε και γυναίκα. ...Γυναίκα; Έννοεις ότι πλαγιάζεις στο κρεβάτι με γυναίκα; ...Σου λέω ότι έχω γυναίκα, σύζυγο! Οικογένεια — κατάλαδες; Γυναίκα και κόρη. ...Όώ, έχεις και κόρη! Τή θυμήθηκες και τήν κόρη... Ποδόσφαιρο, χόκεϋ, χόκεϋ-ποδόσφαιρο... Δεν τα θαρέθηκες; ...Μή χειρότερα, το θαριέται κανείς το σπόρ! Έχω έπειτα και το εργοστάσιο που δουλεύω. ...Και δεν το θαρέθηκες; —Στόπ! Στο εργοστάσιο, φίλε, απαγορεύω τήν είσοδο εις τους μη έχοντας εργασία... Όραία, εν τάξει. Έχουμε και λέμε, εργοστάσιο και ποδόσφαιρο, έτσι; Κ' έχεις και γυναίκα και κόρη; ...Έ, και; Η οικογένεια είναι ασφαλισμένη... έναμιση κολλαριστό το μήνα, χώρια κάτι άμοιθές. Γιατί, έμένα που με δλέπεις, κάνω και καμμιά θελτιωτική πρόταση, κι όσο από φιλαράκους — άλλο τίποτα. Ορίστε τους, κάθονται: Ο Πέτκα Στρουκόφ κι ο Ίλντάρ, ο Βλάντικ, ο Ζένετσκα, ο Ίγκορ-δύο, όλοι τους παρόντες. Ένώσανε δυο τραπεζάκια. Γέμισε ο τόπος καύκαλα από καραβίδες περιχύσανε και τα τραπέζια. Λεβεντιά παρέα. Κι όλοι μιά ηλικία. Έτων; Έ-έ, όλοι μας γεννηθέντες το είκοσιεννιά. Πάει να πει, όλοι μας στα τριανταδύο.

—Η κορούλα σου είναι, Σεριόζκα; — ρώτησε ο Πέτκα-δύο.

—Όλοι τους κοίταζαν με περιέργεια το κοριτσάκι.

—'Αμέ.

Κάθησε στην καρέκλα, που του προσφέρανε και πήρε το κοριτσάκι στο γόνατό του. Δεν τή δόλευε αυτό, όμως καθόταν ήσυχο.

—Κάθησε εδώ φρόνιμα, Όλιούς, τώρα θα σου φέρουν σοκολατάκια.

Του σπρώξαν μπροστά του ένα ποτήρι μπύρα κι ένα πιάτο καραβίδες και παράγγειλε ο ίδιος για το κοριτσάκι λεμονάδα και διακόσια γραμμάρια σοκολατάκια «Σούζα!». Η παρέα του τον κοίταζε με μεγάλη περιέργεια. Πρώτη φορά τον έδλεπαν με τήν κόρη του...

—Καταλαβαίνεις τί γίνεται, έτυχε νάχει ή Άλλα, σήμερα, σύσκεψη. — έξή-
γησε εκείνος στον Πέτκα Στρουκόφ.

—Κυριακάτικα; — απόρησε ο Ίγκορ.

—'Από συσκέψεις δά!... οί «συνάδελφοι του χάρου»! — ψευτογέλασε ο Σερ-
γκέϊ και πρόσθεσε σχεδόν απολογητικά: Κ' ή πεθερά μου έφυγε κάπου μουςα-
φίρισα κι όρίστε...

Έδειξε με τά μάτια του τό κεφαλάκι του κοριτσιού. Τά μαλλάκια του είχαν
ψιλή-ψιλή χωρίστρα στή μέση.

—Πιές μπύρα, — είπε ο Ίλντάρ, — είναι κρύα.

Ο Σεργκέϊ σήκωσε τό ποτήρι, πέρασε ένα γύρο τή ματιά του στους φίλους
του και ψευτογέλασε πάλι, σκύβοντας τό κεφάλι, νά κρύψει τή ζεστασιά της.
Τήν αγαπούσε τή λεδεντιά τήν παρέα του, κ' έναν-έναν ξεχωριστά κ' ήξερε
πώς κ' εκείνοι τον αγαπούσαν. Τον αγαπούσαν κάπως πιο ιδιαίτερα, γιατί, τό
θές δεν τό θές, κάποτες αυτός ήταν πού «προόδευε» πιο πολύ απ' όλους τους. Προ-
όδευε απ' ώρα σέ ώρα, κ' έπαιζε στά δεύτερα. Είχε εξαιρετικά φυσικά προσόντα
και σούτ γερό και αντίληψη, κάθε στιγμή, τί γίνεται στό γήπεδο. Και παντρέφτη-
κε, όπως του άξιζε, τήν πιο όμορφη απ' όλες τις κοπέλλες τους.

Ο Σεργκέϊ δεν έκανε χωρίς τήν παρέα του. Μονάχα μαζί τους ένιωθε ξανά
τον έαυτό του σαν και τότε, πριν έξη χρόνια. Όλους τους δεν τους χώριζες, μα-
κάρι τί — ξένος στήν παρέα δεν είχε θέση. Σά νά τους έδενε κάποια άγραφη
συμφωνία, κουβαλούσαν στο στενό τους κύκλο τά συνήθεια και τά γούστα τους
απ' όταν ήσαν έφηβοι, σέρναν όλοι μαζί, στο άγνωστο μέλλον, ένα κομμάτι
χρόνου, πού είχε πιά περάσει...

Επίθεση και άμυνα παντρέφτηκαν, πέρασαν στήν έφεδρεία, έγιναν οί ίδιοι
όπαδοί, απόχτησαν παιδιά, όμως και παιδιά και γυναίκες κι όλα τά καθημερινά
όρίσκονταν κάπου έξω από τον άόρατο κύκλο μιας πλευράς ζωής, πού ζούν οί
μυσοκόιτες άντρες, όπου οί άργοπορημένοι τρέχουν από τό μετρό στο στάδιο, λές
σέ επίθεση, και στις κερκίδες νιώθεις μιá ταραχή κι όλους τους μεθά ένα απέ-
ραντο γιορτερό αίσθημα άλληλεγγύης. Δεν τό χωρούσε τό μυαλό τους, γιατί οί
κοπέλλες τους (οί τοτινές όπαδοί τους κ' οί ντάμες τους στο χορό) γενήκαν τέτοιες
νερόδραστες.. Έκείνοι τώρα παίζανε στις ομάδες των συνεργείων τους και πίνον-
τας μπύρα αναθυμούνταν τά χρόνια, όπου παίζανε στις ομάδες των έργοστασίων
και πως φωνάζανε κανένα τους νά παίξει στά δεύτερα κι ο Σεριόζκα έπαιζε κιόλα
στά δεύτερα και θά μπορούσε νά μπει μόνιμα και στά πρώτα, αν δεν ήταν ή Άλλα.
Αυτές φταίνε, όλες τους: οί Άλκες, οί Νίνκες, οί Ταμάρες, νερόδραστες.

—Μπαμπά, μήν τής κόδεις τό κεφάλι, — είπε τό κοριτσάκι.

Ο Σεργκέϊ ξαφνιασθηκε και τήν κοίταξε στα μάτια, τά αυστηρά και γεμάτα
φροντίδα γαλάζια μάτια της, ίδια της Άλλας. Κατέβασε τό χέρι του, πού κρα-
τούσε μιá κατάκόκκινη λαχταριστή καραβίδα. Ετούτο δώ τό γαλάζιο βλέμμα.
σοβαρό και γεμάτο φροντίδα... πριν όχτώ χρόνια, του είχε κόψει τή φόρα: «Τράβα
τό χέρι σου και πήγαινε πρώτα νά ξεμεθύσεις». Ολόιδιο βλέμμα: Και δεν πā νά
λές έσύ ό,τι θές με τήν παρέα, πως τή θαρέθηκες τήν «κυρά», μπορεί κιόλα και
στ' άλλήθεια νά τή θαρέθηκες, γιατί, στα καλά του καθούμενου, σου τραβά ή όρεξη
νά πιάσεις γνωριμιá με κανένα ξεπεταρούδι, έτος γεννήσεως χίλια έννιακόσια σα-
ράντα, κολυμβήτρια ή γυμνάστρια και τυχαίνει και τήν κάνεις και τή γνωριμιá,
όμως τούτο δώ τό βλέμμα...

—Και τά πόδια, μήν τά τραβάς νά τά θγάλεις.

—Γιατί; — μουρμούρισε εκείνος έτσι χαμένα όπως και τότε.

—Γιατί είναι σά ζωντανή.

Έκείνος ακούμπησε τήν καραβίδα επάνω στο τραπέζι.

—Και τί νά τήν κάνω;

—Δόμου τήν έμένα.

Η Όλια πήρε τήν καραβίδα και τήν τύλιξε στο μαντηλάκι της.

Η παρέα γύρω γέλασε τρανταχτά.

—Γιὰ δὲς ἐκεῖ μουσουδίτσα πού τήν ἔχει, Σεργκεΐ! Μάλιστα!

—Τήν ἀγαπᾶς τήν караβίδα, Ὀλιενκα; — ρώτησε ὁ Ζιάμκα, πού δὲν εἶχε ὁ ἴδιος παιδιά.

—Ναί, — ἀποκρίθηκε τὸ κοριτσάκι. — Περπατάει τ' ἀνάποδα.

—Χο-χο-χό! Χο-χο-χό! — ξεκαρδίστηκαν ἀπὸ τὰ διπλανά τραπέζια. —
Γιὰ δὲς μυαλό! Μυαλό!

—Ἄντε φτάνει! — ἔβαλε φωνή ὁ Πέτκα Στρουκόφ καὶ τὰ γειτονικά τραπέζια σωπάσαν.

Ὁ Ἴλντάρ ἔβγαλε τὸν πίνακα τοῦ πρωταθλήματος καὶ τὸν ἄπλωσε πάνω στὸ τραπέζι: κι ὅλοι ἔσκυψαν πάνω ἀπὸ τὸν πίνακα κι ἄρχισαν νὰ συζητᾶνε γιὰ τὴν ομάδα — γιὰ τὴν ομάδα πού, κατὰ τοὺς ὑπολογισμούς τους, θὰ ἔπρεπε νὰ κερδίσει τὸ πρωτάθλημα κι ὁμως, ἄντε ἕρῃς γιατί, εἶχε κατρακυλήσει στὴ μέση τοῦ πίνακα.

Ἦσαν ὁπαδοὶ αὐτῆς τῆς ομάδας, ἔχι ὁμως σὰν τοὺς πιὸ πολλούς, πού φανατίζονται, δίχως νὰ ξέρουν τί τοὺς γίνεται καὶ διαλέγουν τὸ φαβορί τους, τρέχα γύρευε μὲ ποιὰ ἀπίθανα κριτήρια. Ὅχι, ἡ ομάδα τους ἦταν ἀπλούστατα ομάδα μὲ τὸ Ὄ κεφαλαῖο, ἦταν ἡ ομάδα πού, κατὰ τὴ γνώμη τους, ἀνταποκρινόταν, πιὸ πολὺ ἀπὸ κάθε ἄλλη, στὴν ὑψηλὴ ἔννοια «ποδοσφαιρικὴ ομάδα». Δὲ χτυποῦσαν αὐτοὶ τὰ πόδια τους στὶς κερκίδες, μήτε σφύριζαν, μήτε ξελαρυγγιάζονταν, σὰν τύχαινε καὶ καμμιά ἀποτυχία: «Νὰ μὴν τσοῦζεις θότκα, βρέ!» — γιατί αὐτοὶ ξέρουνε τὸ πῶς συμβαίνουν ὅλα αὐτά, κοροϊδίστικο γκόλ μπορεῖ νὰ φάει κι ὁ πιὸ φίνος τερματοφύλακας: ἡ μπάλλα εἶναι στρογγυλὸ πῶμα, κ' ἡ ομάδα δὲν εἶναι καμμιά μηχανή, ἔντεκα λογιῶ-λογιῶ παλληκάρια εἶναι.

Ἄξαφνα, ἀπὸ τὸ δρόμο, ὅπου πύρωνε ἡ μέρα, μπήκε στὸ ἐστιατοριάκι κάποιος, μ' ἀνοιχτὸ κοστουμί καὶ σκούρα γραβάτα — ὁ Βιατσεσλάβ Σορόκιν. Τὸν καλωσόρισαν μ' ἀλαλαγμούς.

—Γειὰ χαρά, Σλάβκα!

—Καλῶς μᾶς ἦρθες, Σλάβκα!

—Τί γίνεται τὸ Λενινγκράντ, Σλάβκα;

—Πόλις-μουσεῖο, — ἀποκρίθηκε λακωνικὰ ὁ Σορόκιν καὶ θάλθηκε νὰ σφίγει χέρια, κανέναν δὲν ξέχασε.

—Γειὰ σου, Ὀλιούς! — ἔκανε τῆς κόρης τοῦ Σεργκεΐ καὶ τῆς ἔσφιξε κι' αὐτηνῆς τὸ χέρι.

—Καλημέρα, θεῖε Βιάτσα! — τοῦ εἶπε ἐκείνη.

«Ἀπὸ ποῦ κι ὡς ποῦ τὸν ξέρει;» — συλλογίστηκε ὁ Σεργκεΐ. — «Τὸν φωνάζει κιόλας Βιάτσα».

Τοῦ κέρασαν τοῦ Σορόκιν μύρα. Ἐπινε καὶ διηγιόταν γιὰ τὸ Λενινγκράντ, ὅπου εἶχε πάει μὲ ἀντιπροσωπεῖα ν' ἀνταλλάξουν πείρα μὲ κάποιαν ἐπιχείρηση σὰν τὴ δικιά τους.

—Καταπληκτικὰ ἀρχιτεκτονικὰ συγκροτήματα, δημιουργίες τοῦ Ραστρέλλι, τοῦ Ρότσι, τοῦ Καζακόφ, τοῦ Κβαρένγκυ, — ἀράδιαζε στὰ γρήγορα.

«Εἶχε δὲν εἶχε, ψώνισε πάλι μὀρφωση», συλλογίστηκε ὁ Σεργκεΐ.

Εἶχε πάει κ' ἐκεῖνος στὸ Λενινγκράντ, τὸν καιρὸ πού ἔπαιζε στὰ δεύτερα, ὁμως ἔκανε τότε ζωὴ αὐστηρή, καλόγερος, μήτε μιὰ γνωριμιὰ δὲν πρόλαβε νὰ κάνει.

—...Δωρικὲς κολῶνες, ἰωνικὲς, γοθτικὲς, καλιφορνικὲς, — ἀράδιαζε ὁ Σορόκιν.

—Πῶ, πῶ! — ἔκανε ὁ Σεργκεΐ κι ὅλοι τους γελάσανε.

Ὁ Σορόκιν ἔκανε πῶς δὲν τὸν πείραζε. Μὲ τὸ δάκτυλό του τίναξε στὴν ἄσφαλτο κάτι ἀπομεινάρια караβίδας καὶ ζύγωσε κι αὐτὸς στὸν πίνακα. Ἄναψε τσιγάρο ἀπὸ τὸν Ζένετσα καὶ εἶπε, πῶς, κατὰ τὴ γνώμη του, ἡ ομάδα σήμερα πρόκειται νὰ χάσει.

—Θὰ κερδίσει, — εἶπε ὁ Σεργκεΐ.

—Ἀπὸ ποῦ κι ὡς ποῦ, Σερικόζα; — ἔκανε ἤρεμα ὁ Σορόκιν καὶ τὸν κοίταξε στὰ μάτια. — Σήμερα δὲν κερδίζουν. Τὸ παιχνίδι ἔχει τοὺς νόμους του, τὴ θεωρία του, τὸν ὑπολογισμό του...

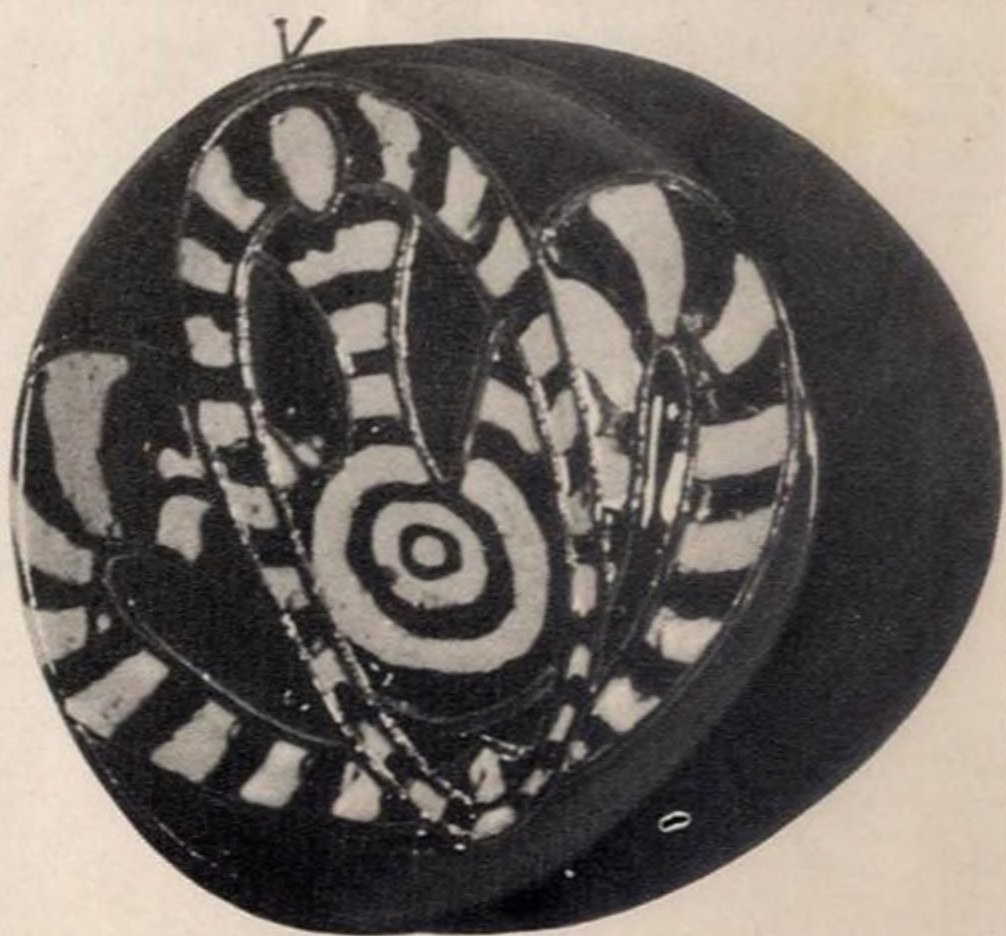
Α. Μ. ΣΑΓΚΟΦΣΚΗ

Ψαράδες της Καρυσίας

ΑΡΤΟ ΤΑΚΜΑΚΡΙΑΝ

Διακοσμητικό πιάτο

Β. ΛΕΜΠΟΡΤ-
-Β. ΣΙΝΤΟΥΡ-Ν. ΣΙΛΙΣ
Διακοσμητικά πιάτα
(Μαγιόλικα)

ΤΑΚΜΑΚΡΙΑΝ ΑΡΤΟ
Αὐτοπροσωπογραφία
(Σχέδιο)

Σ.Λ.

ΤΑΚΜΑΚΡΙΑΝ ΑΡΤΟ
Μουσικοί
(Σχέδιο)

—Χαμπάρι δέν ἔχεις, Βιάτσα, ἀπὸ ποδόσφαιρο, — κορόϊδεψε ὁ Σεργκεΐ, χαμογελώντας κρύα.

—Ἐγὼ δέν ἔχω χαμπάρι; — κOURNτίστηκε μονομιᾶς ὁ Σορόκιν. — Ἐχω διαβάσει: ἐγὼ βιβλία!

—Βιβλία! Παιδιά, τ' ἀκούσατε, ὁ Βιάτσα μας διαβάζει βιβλία! Νὰ δεῖτε ἐσεῖς τί Βιάτσα ἔχουμε!

Ἄμεσως συγκρατήθηκε καὶ χαιδεψε τὰ ἀπαλὰ ἀραιὰ μαλλιά του. Χαμογέλασε τοῦ Σεργκεΐ, σὰν νὰ τὸν λυπόταν κιόλας.

«Μάλιστα, — σὰν νᾶλεγε τὸ χαμόγελό του, — δὲ μ' ἀρέσει νὰ μὲ φωνάζουν Βιάτσα, ὅμως ἐσὺ μονάχα μὲ φωνάζεις ἔτσι, Σεργκεΐ, κι ὅ,τι καὶ νὰ κάνεις δέν τὰ καταφέρνεις νὰ θάλεις καὶ τ' ἄλλα παιδιά νὰ μὲ φωνάζουν Βιάτσα, Σλάβα θὰ μὲ φωνάζουν, Σλάβικ, ὅπως καὶ παλιά. Ἐτσι εἶναι, Σεργκεΐ, ἔπαιζες κάποτες στὰ δεύτερα, ὅμως τώρα πιά μήτε κἂν παίζεις. Ἐτσι εἶναι, παντρεύτηκες τὴν πιὸ ὁμορφὴ ἀπὸ τίς κοπέλλες μας, ὅμως...»

Συγκρατήθηκε κι ὁ Σεργκεΐ. «Ἦσυχά, — εἶπε μέσα του. — Ὅ,τι νᾶναι, παρέα εἴμαστε».

Ἄμεσως σήκωσε τὸ κεφάλι του. Τὸ παραβόπανο τῆς τέντας κυμάτιζε μὲ κοιλιὰ, σὰ νᾶταν ξαπλωμένο πάνω του κάτι τι στρουμπουλὸ καὶ κυλιόταν πέρα - δῶθε. Τὸ ἐστιατοριάκι ἦταν κιόλα φίσκα γεμάτο. Κάποιος στὸ διπλανὸ τραπέζι, κατσοῦφης καὶ μ' ἓνα κασκέτο, ραμμένο φέτες - φέτες τριγωνικὲς, ἀκούμπησε βαρειὰ τὸ ποτήρι του στὸ τραπέζι, ἔγειρε τὸ κασκέτο πίσω στὸ σῆμα του καὶ εἶπε μιὰ κουβέντα, οἷχως νὰ ἀπευθύνεται σὲ κανέναν:

—Δέν εἶμαι ἀπὸ δῶ, ἀκούς πού σου λένε; Φερμένος εἶμαι... Ἐχω μιάνανε ἐδῶ στὴ Μόσχα, κυρά... Ἐν ὀλίγοις, ζοῦμε μαζί. Κοιμένη!

Βρόντηξε τὴ γροθιά του στὸ τραπέζι, ξανάφερε τὸ κασκέτο στὴ θέση του καὶ θυβίστηκε, κατὰ πῶς ἔδειχνε, σὲ μακρὰ σιωπή.

Ἄμεσως σκούπισε τὸν ἰδρώτα στὸ μέτωπό του ἢ ζέστη εἶχε γίνε ἐδῶ μέσα ἀνυπόφορη. Ἄμεσως ἔσκυψε πάνω ἀπὸ τὸ τραπέζι καὶ τοῦ ψιθύρισε:

—Σεριόζα, πάρε ἀπὸ δῶ μέσα τὸ κοριτσάκι, ἄς πάει νὰ παίξει στὴν πλατεῖα.

—Κάνε τὴ δουλειά σου, — τοῦ ἀποκρίθηκε ψιθυριστὰ ὁ Σεργκεΐ.

Ἄμεσως ἔγειρε πίσω καὶ χαμογέλασε καὶ πάλι, σὰ νὰ τὸν λυπόταν. Μετὰ σηκώθηκε καὶ ἴσιωσε τὸ σακκάκι του.

—Παιδιά, μὲ συγχωρεῖτε, ἐγὼ πηγαίνω.

—Θᾶρθεις στὸ στάδιο; — ρώτησε ὁ Πέτκα.

—Δυστυχῶς, δέν μπορῶ. Ἐχω νὰ μελετήσω.

—Κυριακάτικα; — ἀπόρησε πάλι ὁ Ἰγκόρ.

—Δὲ γίνεται ἄλλιῶς ἔξετάσεις.

—Ποιὸ χρόνο δίνεις τώρα, Σλάβα; — ρώτησε ὁ Ζένετσα.

—Τρίτο, — ἀποκρίθηκε ὁ Σορόκιν. — Ἄντε, λοιπόν, — εἶπε. — Χαιρετῶ ὄλους! — τοὺς χαιρέτησε μὲ τίς παλάμες του σφιγμένες. — Πιάσε δῶ, Ὀλιούς! — χαμογέλασε κι ἄπλωσε νὰ τῆς δώσει μιὰ σοκολάτα.

—Περίμενε, γτέ! — τοῦ φώναξε ὁ Ζιάμκα, — φεύγουμε ὄλοι. Δέν ὑποφέρεται ἐδῶ ἡ ζέστη.

Σηκώθηκαν ὄλοι τους καὶ ἐγῆσαν μπουλούκι στὸ δρόμο, πού ἔβγαζε, θαρρεῖς, φλόγες. Ἡ ἄσφαλτος ζουλιόταν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τους, σὰν χαλὶ ἀπὸ πλαστικὴ ὕλη. Ἡ συννεφιά δέν εἶχε κουνήσει ἀπὸ κεῖ πού ἦταν. Μελάνιαζε, ὅπως πρωτύτερα, πάνω ἀπὸ τὸν οὐρανοξύστη.

—Ἐσὺ θὰ πᾶς στὸ στάδιο; — ἔκανε συμφιλιωτικὰ ὁ Σορόκιν τοῦ Σεργκεΐ.

—Ἄμ, τί νόμισες; θὰ χάσω τέτοιο μάτς;

—Δέν νόμισα τίποτε, — εἶπε θαρρυστημένα ὁ Σορόκιν.

—Ἐ, τότε, μὴ μιλάς.

Ἄμεσως διέσχισε τρέχοντας τὸ δρόμο καὶ μπῆκε σ' ἓνα λεωφορεῖο κι ὄλοι οἱ ἄλλοι κίνησαν ἀργά, μὲ τὰ πόδια, ἀπὸ τὴ μεριά πού εἶχε ἴσκιο, σιγανοκουδενιάζοντας καὶ μὲ κανένα γελάκι. Ἄλλες φορές στίς βόλτες τους χαλνοῦσαν τὸν

κόσμο. Ὁ Ζιάμκα τούς διηγόταν ανέκδοτα, ὁ Ἴλντάρ ἔπαιζε κιθάρα, ὅμως τώρα εἶχαν ανάμεσά τους ἓνα κοριτσάκι καὶ δὲν ἤξεραν πῶς νὰ φερθοῦν.

—Γιὰ ποῦ τὸ βάλουμε; ρώτησε ὁ Σεργκεῖ.

—Πᾶμε ἔτσι μὲ τὸ πάσο μας γιὰ τὸ στάδιο, εἶπε ὁ Ἰγκόρ. Ὡσπου νᾶρθει μετὰ ἡ ὥρα, παρακολουθοῦμε μπάσκειτ στὸ μικρὸ στίβο. Παίξουν ἡμιτελικά οἱ γυναῖκες.

—Μπαμπᾶ, μπορῶ νὰ σοῦ πῶ μιὰ στιγμή; εἶπε ἡ Ὀλια.

Ὁ Σεργκεῖ σταμάτησε, ἀπορημένος κιόλας, ποῦ τοῦ μιλοῦσε σὰν μεγάλος ἄνθρωπος. Ἡ παρέα προχώρησε μπρός.

—Νόμισα πῶς θὰ πηγαίναμε στὸ πάρκο, εἶπε τὸ κοριτσάκι.

—Πᾶμε στὸ στάδιο. Κ' ἐκεῖ, θὰ δεῖς, εἶναι σὰν πάρκο, δέντρα, περίπτερα...

—Ἄλογατάκια;

—Ὅχι, τέτοιο πράμα δὲν ἔχει. Ὅμως νὰ δεῖς...

—Θέλω στὸ πάρκο.

—Δὲν ἔχεις δίκιο, Ὀλια, εἶπε ἐκεῖνος, συγκρατημένα.

—Δὲν θέλω νὰ πάω μ' αὐτοὺς τοὺς θεῖους, καπρίτσωσε δλότελα ἐκείνη.

—Δὲν ἔχεις δίκιο, ξανάπε ἀνέκφραστα ἐκεῖνος.

—Ἡ μαμὰ μου ἔταξε νὰ μὲ πάει νὰ κάνω βόλτα στ' ἀλογατάκια.

—Νὰ σὲ πάει ἡ μαμὰ σου, ἀφοῦ στὸ ἔταξε, ἔκανε νευριασμένα ὁ Σεργκεῖ καὶ κοίταξε πέρα.

Ἡ παρέα εἶχε κοντοσταθεῖ στὴ γωνιά.

Τὸ προσωπάκι τῆς Ὀλιας συννέφιασε.

—Τί φταίει ἐκείνη, ποῦ ἔχει σύσκεψη;

—Παιδιά! φώναξε ὁ Σεργκεῖ, πηγαίνατε μόνοι σας. Θᾶρθω κατ' εὐθείαν στὸ μάτς!... Ἐπίασε τὴν Ὀλια ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὴν τράβηξε:

—Πᾶμε γρήγορα.

«Συσκέψεις, συσκέψεις, — συλλογιζόταν καθὼς προχωροῦσαν, — οἱ αἰώνιες συσκέψεις. Ὁραία Κυριακή! Καὶ ποῦ νὰ γίνει ἡ Ἄλκα καὶ διδάκτωρ. Τρομάρα σου! Ἀφοῦ καὶ τώρα μιὰ πεντάρα δὲ σὲ λογαριάζει».

Περπατοῦσε μὲ γρήγορο βῆμα καὶ τὸ κοριτσάκι, γιὰ νὰ τὸν προλαβαίνει, ἔτρεχε στὸ πλευρό του. Στὸ δεξί της χέρι κρατοῦσε τὴν караβίδα, τυλιγμένη στὸ μαντήλι της. Ἀπὸ τὴ χουφτίτσα της προβάλανε τὰ μουστάκια της караβίδας, ἴδια κεραῖες κανενὸς μικροῦ ραδιόφωνου. Ἐτρεχε δίπλα του δλόχαρη καὶ διάβαζε δυνατὰ τὰ γράμματα ποῦ ἔβλεπε:

—Ἰφιλον, φί, ἄ, σίγμα, μού, ἄ, τάφ, ἄ... Μπαμπᾶ!

—Ἰφάσματα, ξεφύσηξε ὁ Σεργκεῖ, μὲ μισόκλειστο στόμα. Κρεσπωλεῖο! Νευρωτισμοί!

«Διδάκτωρ καὶ πρῶην ἀποτυχημένος ποδοσφαιριστής, ποῦ τὸ ὄνομά του τὸ θυμοῦνται, τὸ πολὺ - πολὺ, οἱ πιὸ παληροὶ νταραβερτζήδες τῆς κερκίδας. Ἐκατὸ νομάτοι στοὺς ἑκατὸ χιλιάδες. «Πῶς - πῶς, ἦτανε κάποτε, βέβαια, τὸν θυμᾶμαι, δὲν πρόκοψε πολὺν καιρό...» Καὶ ποιὸς φταίει, παρακαλῶ, ποῦ δὲν ἔγινε ἄσος, σὰν τὸν Νέττο; — ποῦ δὲν πῆγε τότε στὴ Συρία; — πού... πού... Ἀξιότιμος διδάκτωρ, ἐπιστήμων γυναῖκα, καλλονή... Ἐχ, ἐσύ, καλλονή, καλλονή... Τί νὰ κουβεντιάσει πιά μετὰ μένα; Ὅμως τὴ νύχτα τὰ ταιριάζουμε ἀκόμα μιὰ χαρά. Τὴ μέρα δὲν πᾶ νὰ κουβεντιάσει μ' ὅποιον ἄλλον γουστάρει, τὸ Βιάστα, λόγου χάρη. Θᾶχει δὲ νὰ τῆς λέει, γιὰ τὸν Κβαρέγκι καὶ γιὰ τοὺς ἀλλουνοὺς καὶ γιὰ λογιῶν - λογιῶν κολλῶνες, κι ὅλα στὸ πὶ καὶ φί. Πάτησες κιόλας τὰ σαράντα. Μὴν ἀλλάζεις κουβέντα! Περπατᾶς στὰ σαράντα. Καὶ τί κάνεις; Πᾶψε! Ἀντίο σπόρ — ἀντίο κ' ἡ ἀγάπη... Σιγὰ τὴν ἀγάπη! Πολὺ τόχω θαρρεῖς νὰ βρῶ ἓνα τρυφερούδι, ἔτος γεννήσεως χίλια ἐννιακόσια σαράντα, καμμιὰ κολουμβήτρια... Ἄλλο ἤθελα νὰ πῶ. Πᾶψε! Ἀκοῦς ποῦ σοῦ λένε — πᾶψε!»

594 Στὸ πάρκο κάνανε βόλτες πάνω στὰ ξύλινα ἀλογατάκια, δίπλα ὁ ἓνας στὸν ἄλλον, καβάλλα σὲ δυὸ γκρίζα ἄλογα μὲ γαλάζιες βουλλες. Ὁ Σεργκεῖ κρατοῦσε τὴν

κόρη του. Ἐκείνη γελούσε δυνατά, ξεκαρδιζόταν κι ἀκούμπησε τὴν καρδίδα ἀνάμεσα στ' ἄφτια τ' ἀλόγου της.

—Κ' ἡ καρδίδα κάνει ἀλογατάκια, — ξεφώνησε, γέροντας πίσω τὸ κεφάλι.

Ἄξαφνα, τὸ μάτι του πῆρε τὸν ἀρχιτεχνολόγο ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιό τους. Στεκόταν στὴν οὐρά, γιὰ τ' ἀλογατάκια καὶ κρατοῦσε ἓνα ἀγοράκι ἀπὸ τὸ χέρι. Χαιρέτησε τὸν Σεργκεῖ με ὑπόκλιση, ἀνασηκίωνοντας καὶ τὸ καπέλλο του. Τὸν Σεργκεῖ τὸν ζοχάδιασε αὐτὸ τὸ συναπάντημα με τὸν ἀρχιτεχνολόγο, τὸν καλοζωῖσμένο καὶ βαρετό.

—Ἡ κόρη σου; — φώναξε ὁ ἀρχιτεχνολόγος.

«Ἐχ, βαρειά πὺ εἶν' ἡ πραμάτεια, ἔχω τσίτι καὶ ταφτᾶ...»

—Ὁ γιός σου; — φώναξε ὁ Σεργκεῖ, στὸν ἐπόμενο γύρο.

«Πάρε κόρη ν' ἀλαφρώσεις...»

Ἄξαφνα, τὸ μάτι του πῆρε τὸν ἀρχιτεχνολόγο ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιό τους. Στεκόταν στὴν οὐρά, γιὰ τ' ἀλογατάκια καὶ κρατοῦσε ἓνα ἀγοράκι ἀπὸ τὸ χέρι. Χαιρέτησε τὸν Σεργκεῖ με ὑπόκλιση, ἀνασηκίωνοντας καὶ τὸ καπέλλο του. Τὸν Σεργκεῖ τὸν ζοχάδιασε αὐτὸ τὸ συναπάντημα με τὸν ἀρχιτεχνολόγο, τὸν καλοζωῖσμένο καὶ βαρετό.

«Τὴν πλα... ατούλα μου τὴ νιά!»

—Γιός μου, βέβαια, — ξεφώνησε ὁ ἀρχιτεχνολόγος.

«Πλάκα πὺ βρῆκαν νὰ δάλουν γιὰ τὰ παιδιὰ! Μπά, συμπαθητικὸς ἄνθρωπος ὁ ἀρχιτεχνολόγος μας».

Ἡ Ὀλια, πολλὴ ὥρα μετὰ, δὲν μποροῦσε νὰ ξεχάσει τί θαῦμα πὺ ἦταν στ' ἀλογατάκια.

—Μπαμπᾶ, μπαμπᾶ, νὰ τὸ ποῦμε τῆς μαμᾶς, πὺ ἔκανε κ' ἡ καρδίδα ἀλογατάκια.

—Δὲ μοῦ λές, Ὀλια, πὺ τὸν ξέρεις τὸ θεῖο Βιάστα; — ρώτησε ὁ Σεργκεῖ, ἀναπάντεχα καὶ γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του.

—Πολλὲς φορές τὸν βλέπουμε με τὴ μαμὰ στὸ δρόμο, ἔταν πηγαίνουμε στὴ δουλειά της. Ξέρεις τί ἀστεῖος πὺ εἶναι.

«Ἄ, ὡστε ἔτσι, εἴμαστε κι ἀστεῖος, — συλλογίστηκε ὁ Σεργκεῖ. — Ὁ Βιάστα, ὁ καλαμπουριτζής. Ἀρχίσαμε, δηλαδή, πάλι, τὰ κολπάκια μας. Τὸν τρώει τὸ φίλο ἢ μύτη του».

Ἄξαφνα, τὸ μάτι του πῆρε τὸν ἀρχιτεχνολόγο ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιό τους. Στεκόταν στὴν οὐρά, γιὰ τ' ἀλογατάκια καὶ κρατοῦσε ἓνα ἀγοράκι ἀπὸ τὸ χέρι. Χαιρέτησε τὸν Σεργκεῖ με ὑπόκλιση, ἀνασηκίωνοντας καὶ τὸ καπέλλο του. Τὸν Σεργκεῖ τὸν ζοχάδιασε αὐτὸ τὸ συναπάντημα με τὸν ἀρχιτεχνολόγο, τὸν καλοζωῖσμένο καὶ βαρετό.

Ἄξαφνα, τὸ μάτι του πῆρε τὸν ἀρχιτεχνολόγο ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιό τους. Στεκόταν στὴν οὐρά, γιὰ τ' ἀλογατάκια καὶ κρατοῦσε ἓνα ἀγοράκι ἀπὸ τὸ χέρι. Χαιρέτησε τὸν Σεργκεῖ με ὑπόκλιση, ἀνασηκίωνοντας καὶ τὸ καπέλλο του. Τὸν Σεργκεῖ τὸν ζοχάδιασε αὐτὸ τὸ συναπάντημα με τὸν ἀρχιτεχνολόγο, τὸν καλοζωῖσμένο καὶ βαρετό.

—Ἐμπρός!

—Ἀκόμα νὰ τελειώσει ἡ σπουδαία σας ἢ σύσκεψη; ρώτησε ὁ Σεργκεῖ.

—Ποιὰ σύσκεψη, — μετάδωσε φαφούτικα τὸ ἀκουστικό. — Κυριακὴ εἶναι σήμερα.

—Τὸ Ἰνστιτούτο εἶναι αὐτοῦ; — φώναξε ὁ Σεργκεῖ.

—Τὸ Ἰνστιτούτο ντέ.

Ἄξαφνα, τὸ μάτι του πῆρε τὸν ἀρχιτεχνολόγο ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιό τους. Στεκόταν στὴν οὐρά, γιὰ τ' ἀλογατάκια καὶ κρατοῦσε ἓνα ἀγοράκι ἀπὸ τὸ χέρι. Χαιρέτησε τὸν Σεργκεῖ με ὑπόκλιση, ἀνασηκίωνοντας καὶ τὸ καπέλλο του. Τὸν Σεργκεῖ τὸν ζοχάδιασε αὐτὸ τὸ συναπάντημα με τὸν ἀρχιτεχνολόγο, τὸν καλοζωῖσμένο καὶ βαρετό.

«Μά - λι - στα,» — συλλογίστηκε ὁ Σεργκεῖ κι ἄξαφνα, παρὰ λίγο νὰ τοῦ κοποῦν τὰ γόνατα ἀπὸ τὸν ἀναπάντεχο τρόπο — ἴδια σκουντιὰ στὴν πλάτη. Τ' οὐρθε νὰ τρέξει νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ πάρκο, ὅμως θυμήθηκε τὴν Ὀλια. Καθόταν στὸν ἴσκιό, στὸ παγκάκι καὶ περπατοῦσε τὴν καρδίδα.

—Καρδίδα, καρδίδα, τί χαρά μου πὺ σὲ εἶδα, ἀντὶς μπρὸς πηγαίνεις πίσω. θὰ σὲ πιᾶσω θὰ σ' ἀφήσω, — τὴν περπατοῦσε ρυθμικά.

«Τετραπέρατο, — συλλογίστηκε ὁ Σεργκεῖ. — Ἴδιο ἢ μαμάκα του».

Τὴν ἄρπαξε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὴν τράβηξε. Ἐκείνη τσίριξε, δείχνοντάς του τὴν καρabiίδα.

—Μὰ ξέρεις, μπαμπᾶ, τί ἐξυπνη πού εἶναι! Σὰ ζωντανή δὲ μοιάζει πάλι;
Ὁ Σεργκεῖ στάθηκε, τῆς ἄρπαξε τὴν καρabiίδα, τὴν τσάκισε στὰ δυὸ καὶ τὴν πέταξε στοὺς θάμνους.

—Οἱ καρabiίδες δὲν εἶναι παιχνίδια, — εἶπε. Φατὶ εἶναι. Μεζὲς γιὰ τὴ μπύρα.

Τὸ κοριτσάκι ἔμπηξε μονομιᾶς μαῦρο κλάμα καὶ δὲν ἤθελε νὰ κουνήσει ἀπὸ κεῖ πού ἦταν. Ἐκείνος τὴν πῆρε ἀγκαλιά κι ἄρχισε νὰ τρέχει.

Ὁρμησε ἔξω ἀπὸ τὸ πάρκο. Βρῆκε ἀμέσως ταξί. Μέσα στὴν πυρωμένη, δίχως ἀνάπνα σιωπή, στραφτοκόπησε, πέρα κάτω, τὸ ποτάμι ὁ Μόσχοβας, ὁμοιος μὲ πλατεία λουριίδα ἀσημόχαρτο, ξανοίχτηκε μπροστὰ ἄλλο ποτάμι, ἀσφάλτινο, ἡ λεωφόρος Σαντόβοε Καλτσό, πού πάνω της ἔπρεπε νὰ χυθεῖ, νὰ τρέξει, νὰ φτάσει τὴ δυστυχία του. Τὸ κοριτσάκι τὸ εἶχε ἀγκαλιά. Εἶχε πάψει νὰ κλαίει καὶ χαμογελοῦσε. Τὴν εἶχε συνεπάρει ἡ ταχύτητα. Τῆς χυμοῦσαν καταπρόσωπο γράμματα ἀπὸ ἀφίσες, πινακίδες, πλακάτ, διαφημίσεις. Ὅλα τὰ γράμματα πού εἶχε μάθει καὶ δέκα χιλιάδες ἄλλα — κόκκινα, μπλέ, πράσινα — χυμοῦσαν κατὰ πάνω της ὅλα τὰ γράμματα, ὅσα ὑπάρχουν στοὺς ἔντεκα πλανῆτες τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος.

—Πί, ζήτα, ὀ, ρό, ζήτα, λού, ρό, ζήτα, ὕψιλον, ἔψιλον, ζήτα... Τί γράφει μπαμπᾶ;

—Πζορζλρζνεζ, — σβούριξε στὸ μυαλὸ τοῦ Σεργκεῖ. — Γιατί τόσα πολλὰ «ζ»; Ζέστη, ζημιὰ, ζωγραφιά, ζάλη, ζαρκάδι, ζήλεια, ζουμί, ζωή, ζυμάρι... «Τί γράφει μπαμπᾶ!» Ἄντε νὰ τὸ διαβάσεις μὲ τέτοια ταχύτητα.

—Χτυπάει τὸ διαφορικό σου πίσω, εἶπε στὸ σωφὲρ καὶ τοῦ ἄφησε τριάντα καπίκια παραπάνω ἀπ' ὅ,τι ἔγραφε τὸ ρολόι.

Χύμηξε καὶ μπῆκε στὴν πολυκατοικία τους, ἀνέβηκε πηδώντας τρία - τρία τὰ σκαλιά, ἀνοιξε τὴν πόρτα καὶ χύθηκε στὸ διαμέρισμά τους. Ἐρημιὰ. Πνίξη. Πάστρα. Ὁ Σεργκεῖ ἔρριξε τριγύρω ματιὰ, ἀναψὲ τσιγάρο κι αὐτὸ τὸ διαμέρισμα, τὸ δικό του, μὲ τὰ δυὸ δωμάτια, τοῦ φάνηκε ξένο, τόσο ξένο, πού νά, τώρα, ἀπὸ τὸ διπλανὸ δωμάτιο μπορεῖ νὰ θγεῖ ἄξαφνα κάποιος ὀλότελα ἄγνωστος ἄνθρωπος, τῶν ἀγνώστων ἄγνωστος. Τοῦ ἤρθε σὰ ζαλάδα καὶ ταρακούνησε τὸ κεφάλι του.

—Κάποια παρεξήγηση θᾶχει γίνεῖ, — συλλογίστηκε κι αὐτὸ τὸν ἀνακούφισε κι ἀνοιξε τὴν τηλεόραση νὰ δεῖ ἂν ἄρχισε τὸ μάτς.

Ἡ τηλεόραση ἔβγαλε κάτι ἀπαλοὺς βόμβους, μετὰ ἀκούστηκε ὁ ὀμόβος ἀπὸ τίς κερκίδες, κι ἀπὸ τὸ εἶδος αὐτοῦ τοῦ βόμβου κατάλαβε ἀμέσως πὼς οἱ ὀμάδες προπονοῖνταν ἀκόμα, νὰ ξεμουδιάσουν.

«Μπορεῖ νὰ ἔχει πάει στῆς Ταμάρκας, ἢ στὴ Γκαλίνα, — σκέφτηκε. Κατεβαίνοντας τὴ σκάλα, προσπαθοῦσε νὰ πείσει τὸν ἑαυτὸ του, πὼς στῆς Ταμάρκας θᾶταν ἡ στῆς Γκαλίνας καὶ ἔλεγε καὶ ξανάλεγε μέσα του νὰ μὴν τηλεφωνήσει. Παρ' ὅλα αὐτὰ πῆγε στὸ θάλαμο καὶ τηλεφώνησε. Δὲν ἦταν οὔτε στῆς Ταμάρκας οὔτε στῆς Γκαλίνας. Βγῆκε ἀπὸ τὸ θάλαμο. Ὁ ἥλιος ἔκαιγε τίς πλάτες. Ἡ Ὀλια ἔπαιζε μέσα στὸ λιοπύρι κουτσό.

Πῆγε κοντὰ του καὶ τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὸ χέρι.

—Μπαμπᾶ, ποῦ θὰ πᾶμε τώρα;

—Ὁπου θές, — τῆς ἀποκρίθηκε. — Πᾶμε ὅπου νάναῖ.

Περπατοῦσαν ἀργὰ ἀπὸ τὴ μεριά τοῦ ἡλίου, μετὰ τὸ κατάλαβε καὶ πέρασαν στὴν ἀντικρυνὴ μεριά.

—Γιατί τὴν κοιμάτισες τὴν καρabiίδα; — ρώτησε αὐστηρὰ ἡ Ὀλια.

—Θέλεις παγωτό; — τὴ ρώτησε ἐκείνος.

—Ἐσύ;

—Θέλω.

Ἄπὸ κάτι παρόδους βγῆκαν μπροστὰ στὸ ζαχαροπλαστεῖο, στὸ Ἄρμπάτ. Μεσα στὸ ζαχαροπλαστεῖο ἦταν δροσιὰ καὶ μισοσκόταδο. Σ' ὅλο τὸ μάκρος τοῦ τοίχου πάνω ἀπὸ τὰ τραπεζάκια, ἀπλωνόταν ἕνας καθρέφτης. Ὁ Σεργκεῖ κοίταζε στὸ καθρέφτη τὸν ἑαυτὸ του πού προχωροῦσε μέσα στὸ ζαχαροπλαστεῖο, κοίταζε

κόκκινο πού ήταν τὸ πρόσωπό του, καὶ τί βαθειὰ πού εἶχε φαλακρήνει κιόλα μπροστά τὸ κεφάλι του. Ἡ Ὑλία δὲ φαινόταν στὸν καθρέφτη, δὲν τὸν ἔφτανε ἀκόμα.

—Φτάνει τόσο πού ἤπιατε, εἶπε ἡ σερβιτόρισσα, προσπερνώντας τὸ τραπέζι τους.

—Φέρτε μας παγωτά, φώναξε κείνος τὸ κατόπι της.

Ἡ κοπέλλα πλησίασε κ' εἶδε πῶς ὁ ἄνθρωπος δὲν ἦταν διόλου μεθυσμένος, ἀπλούστατα τὸ πρόσωπό του ἦταν κόκκινο καὶ τὰ μάτια του ἦταν ἀπλανῆ, ὄχι ἀπὸ τὴ ὀδύνη, παρὰ ποιὸς ξέρει ἀπὸ ποιὸ λόγο.

Ἡ Ὑλία ἔτρωγε τὸ παγωτὸ καὶ κουνοῦσε τὰ ποδαράκια της. Ἐτρωγε κι ὁ Σεργκεῖ κι οὔτε καταλάβαινε τὴν οὐσία, ἔνοιωθε μονάχα τὸ κρύο στὸ στόμα του.

Δίπλα τους καθόταν ἓνα ζευγαράκι. Ὁ νεαρὸς μὲ μιὰ μαλούπα, πού θαρρεῖς φοροῦσε γούνινο σκούφο, ἔλεγε, ἔλεγε νὰ πείσει κάτι τὴν κοπέλλα. Ἐκείνη τὸν κοίταζε μ' ὄλοστρόγγυλα μάτια.

—Θέλεις νὰ σοῦ πάρω μιὰ χελώνα, κοριτσάκι μου; ρώτησε ὁ Σεργκεῖ

Ἡ Ὑλία ἀλαφιάστηκε καὶ τέντωσε μάλιστα καὶ τὸ λαιμουδάκι της.

—Τί χελώνα; — ρώτησε μ' ἐπιφύλαξη.

—Κοινότατη, ζωντανή χελώνα. Ἐδῶ πιὸ κάτω εἶναι ἓνα ζωολογικὸ μαγαζί. Κινᾶμε τώρα δὲ ἀμέσως καὶ πᾶμε νὰ διαλέξουμε μιὰ πρώτης τάξεως χελώνα.

—Πᾶμε γρήγορα, ἔλα!

Σηκώθηκαν καὶ προχώρησαν πρὸς τὴν ἔξοδο. Ἀπὸ τὴν γκαρνταρόμπα ἀκούγονταν πνιγμένα, πού ξελαρυγγιαζόταν στὸ ραδιοφῶνο ὁ ἀθλητικὸς ρεπόρτερ καὶ ὁ μακρυνός, σὰ θάλασσα, δόμος τοῦ γηπέδου. Ὁ Σεργκεῖ ἔκανε νὰ προσπεράσει, ὅμως δὲν κρατήθηκε καὶ ρώτησε τὴν ὑπάλληλο στὴν γκαρνταρόμπα, πῶς πᾶνε τὰ πράματα.

Τέλειωνε τὸ πρῶτο ἡμιχρόνιο. Ἡ ὁμάδα ἔχανε.

Βγήκαν στὴν πλατεῖα Ἀρμπάτ. Οἱ περαστικοὶ ἦταν πολὺ λίγοι καὶ τ' αὐτοκίνητα κι αὐτὰ λιγοστά. Τέτοιες μέρες ὄλοι φεύγουν γιὰ τὶς ἔξοχες. Ἐνας καταπληκτικὰ ψηλὸς μαθητὴς διέσχισε τὸ δρόμο. Εἶχε ξεκούμπωτο τὸ γκρί χιτώνιο του, εἶχε ὦμους λιγνούς κ' ἦταν κι ὄλος του λυγερός, ὁμορφος κι ὀλόχαρος, ὑποσχόταν νὰ σοῦ γίνει ἓνας ἀθλητὴς, κέντρο στὴν ἐθνικὴ ὁμάδα μπάσκετ. Ὁ Σεργκεῖ τὸν παρακολούθησε πολλή ὥρα μὲ τὰ μάτια, χαιρόταν νὰ βλέπει τὶς δρασκελιές αὐτουνοῦ τοῦ ψηλολέεκα, πῶς ἀρμένιζε ψηλὰ πάνω ἀπὸ τὸ πλῆθος τὸ ὁμορφο κεφάλι του, πού ἦταν κουρεμένο τῆς μόδας.

Στὸ ζωολογικὸ μαγαζί, ἡ Ὑλία στὴν ἀρχὴ τᾶχασε. Εἶχε ἐκεῖ πουλιά, περιστέρια, παπαγάλους, φλώρους, καναρίνια. Εἶχε γυάλινα ἐνουδρεῖα, ὅπου ἀστημοκοποῦσαν κάτι τοσοδούλικα ψαράκια, ἴδια μεταλλόσκονη. Κ' εἶχε τέλος, μιὰ σπηλιά τζαμόφραχτη, ὅπου ἦταν οἱ χελῶνες. Ἡ σπηλιά ἦταν τρυπες-τρυπες, καμωμένη ἀπὸ γύψο καὶ βαμμένη ἓνα γκρίζο χρωμα. Στὸ βυθὸ της, πού ἦταν στρωμένο χορτάρι, κοίτονταν ἓνα σωρὸ μικρὲς χελῶνες. Κολλητὰ κοίτονταν ἢ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη κι οὔτε σάλευσαν κἄν, ἔμοιαζαν μὲ κοιμάτι δρόμο στρωμένο μακαντάμι. Καθόντουσαν σιωπηλὲς καὶ περίμεναν καρτερικὰ τὴ μοῖρα τους. Μπορεῖ κιόλας καὶ νὰ εἶχαν πετρώσει ἀπὸ τὸ φόβο τους, μὴν ἔχοντας πιὰ ἐμπιστοσύνη στὸ καύκαλό τους, ἀγνοώντας πῶς ἐδῶ δὲν πρόκειται νὰ τὶς φᾶνε, πῶς δὲν εἶναι αὐτὲς μεζὲς γιὰ μύρα, πῶς ἐδῶ, ἀγάλι - ἀγάλι, θὰ τὶς διαλέγουν χαρούμενα παιδάκια καὶ θ' ἀρχίζουν μετὰ μιὰ ζωὴ ἀρκετὰ ὑποφερτὴ, ἂν καὶ λίγο μονότονη. Κάποια στιγμή, μιὰ ἀπ' αὐτὲς ξετρύπωσε τὸ κεφάλι της ἀπὸ τὸ καύκαλό της, σκαντζάρωσε πάνω στὴ γειτόνισσά της καὶ σύρθηκε πάνω στὶς ἀσάλευτες ἀδερφές της, πατώντας στὶς ράχες τους. Γιὰ ποῦ σεργνόταν καὶ ποιὸς ὁ λόγος, μήτε κ' ἡ ἴδια, φυσικά, δὲ θᾶξερε νὰ πει, ὅμως ὄλο καὶ σουρνόταν, σουρνόταν καὶ γι' αὐτὸ τῆς ἄρεσε τῆς Ὑλίας πιὸ πολὺ ἀπ' ὄλες τὶς ἄλλες.

Αὐτὴν ἀκριδῶς τὴ χελώνα τῆς ἀγόρασε ὁ μπαμπᾶς της καὶ τὴ βγάλαν ἀπὸ τὴ σπηλιά, τὴν τοποθέτησαν σ' ἓνα χαρτονένιο κουτί μὲ τρυπούλες, καὶ τὸ παραγέμισαν χορτάρι.

—Τί τρῶει; ρώτησε ὁ μπαμπᾶς τὴν πωλήτρια.

—Χορτάρι, τοῦ εἶπε ἡ πωλήτρια.

—Καὶ τὸ χειμῶνα τί θὰ τὴν ταίζουμε; ἐνδιαφέρθηκε νὰ μάθει ὁ μπαμπᾶς.

—Ἄγυρο, — ἀποκρίθηκε ἡ πωλήτρια.

—Μ' ἄλλα λόγια, πρέπει νὰ πᾶμε νὰ θερίσουμε, χαριεντίστηκε ὁ μπαμπᾶς.

—Πῶς εἶπατε; — ρώτησε ἡ πωλήτρια.

—Εἶπα, πρέπει μ' ἄλλα λόγια, νὰ πᾶμε νὰ θερίσουμε, — ἐπανέλαβε τὸ χωρὰ τὸ του ὁ μπαμπᾶς.

Ἡ πωλήτρια, πῶς τῆς φάνηκε, τὸ παρεξήγησε κι ἀπομακρύνθηκε.

Ὅταν ξαναδῶγῆκαν στὸ δρόμο, ἄρχιζε τὸ δεύτερο ἡμιχρόνιο. Ἄπ' ὅλα σχεδὸν τὰ παράθυρα ἀκούγονταν φωνές — τὸ ραδιόφωνο μετέδινε ρεπορτάζ. Ἡ Ὀλivia κουβαλοῦσε τὸ κουτί μὲ τὴ χελώνα καὶ κοίταζε ἀπὸ τὶς τρυπούλες στὸ ἐσωτερικὸ, ὅπου ἦταν σκοτεινὰ κι ἀκούγόταν ἓνα ἑλαφρὸ χαρχάλεμα.

—Πόσον καιρὸ θὰ εἶναι ζωντανή; — ρώτησε ἡ Ὀλivia.

—Λένε, πῶς ζοῦνε καὶ τριακόσια χρόνια, — εἶπε ὁ Σεργκεῖ.

—Κ' ἡ δικιά μας, μπαμπᾶ, πόσο χρονῶν εἶναι;

Ὁ Σεργκεῖ κοίταζε μέσα στὸ κουτί.

—Ἡ δικιά μας εἶναι ἀκόμα μικρούλα. Ὅγδόντα χρονῶν. Κοριτσάκι ἀκόμα.

Ἄπὸ κάποιον κοντινὸ παράθυρο σηκώθηκε ἀλαλαγμὸς, πού ἐσήμαινε ὅτι ἡ δόμαδα ἰσοφάρισε.

—Κ' ἐμεῖς πόσο ζοῦμε; — ρώτησε τὸ κοριτσάκι.

—Ποιοὶ ἐμεῖς;

—Νά — ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι...

—Ἐμεῖς πιὸ λίγο, — χαμογέλασε ὁ Σεργκεῖ, — ἑβδομήντα, τὸ πολὺ ἑκατὸ.

Ἐέχ, σκοτωμὸς πού γινόταν, φαίνεται, ἐκεῖ κάτω. Ὁ σχολιαστὴς ξελαρυγγιζόταν, θαρρεῖς τὸν σφάζανε.

—Καὶ μετὰ; — ρώτησε ἡ Ὀλivia.

Ὁ Σεργκεῖ σταμάτησε καὶ τὴν κοίταζε. Ἐκείνη τὸν κοίταζε μὲ τὰ γαλανὰ τῆς μάτια, πού ὅλο γυρεύανε νὰ μάθουν, ἀπαράλλακτα ὅπως κ' ἡ Ἄλκα. Ὁ Σεργκεῖ ἀγόρασε στὸ περίπτερο τσιγάρα καὶ τῆς ἀποκρίθηκε:

—Μετὰ... μετὰ κολοκυθόπιττα.

Ἡ Ὀλivia ξεκαρδίστηκε.

—Κολοκυθόπιττα! Κολοκυθόπιττα! Μπαμπᾶ! πού ἄλλοῦ θὰ πᾶμε;

—Καὶ δὲν πᾶμε στὰ Λένινσκιε γκόρι; — πρότεινε ἐκεῖνος.

—Σύμφωνοι!

Ὁ ἥλιος εἶχε κρυφτεῖ πίσω ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο κ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ τὸ διαπερνοῦσε μὲ τὶς ἀκτίνες του. Ὁ Σεργκεῖ σήκωσε τὴν κορούλα του καὶ τὴν κάθισε στὸ παραπέτο.

—Ὅϊ, τί ὄμορφα! — ἔβγαλε φωνὴ τὸ κοριτσάκι.

Κάτω τους τὸ ποτάμι, περνοῦσε ἓνα ἐκδρομικὸ βαποράκι. Ὁ ἴσκιος, πού ἐρίχταν τὰ Λένινσκιε γκόρι, χῶριζε τὸ ποτάμι στὰ δύο. Τὸ ἓνα μισό του στραφτοκοποῦσε ἀκόμα στὸν ἥλιο. Στὴν ἀντίπερα ὄχθη τοῦ ποταμοῦ, ἀπλωνόταν, σὰν βαθὺ πιάτο, τὸ Μεγάλον Στάδιο. Τὸ γήπεδο δὲν διακρινόταν. Διακρίνονταν μονάχα οἱ ἀπάνω σειρὲς ἀπὸ τὶς ἀνατολικὲς κερκίδες, πού ἦταν ἀσφυκτικὰ γεμᾶτες κόσμος. Ἀκούγονταν οἱ φωνές τῶν σπῆκερ, ὅμως δὲν μπορούσες νὰ ξεχωρίσεις τὰ λόγια. Πιὸ πέρα ἦταν τὸ πάρκο, οἱ λεωφόροι, ἡ Μόσχα. Ἡ Μόσχα ἡ ἀπέραντη, πού ὁ ἥλιος στραφτοκοποῦσε στὰ ἑκατομμύρια παράθυρά της. Ἐκεῖ, στὴ Μόσχα εἶναι τὸ διὰμέρισμά του, τριανταπέντε τετραγωνικὰ ἐμβάδον, ἐκεῖ στὴ Μόσχα, σὲ κάθε γωνία εἶναι τοποθετημένος κι' ἀπὸ ἓνας τηλεφωνικὸς θάλαμος καὶ στὸν καθένα τους μπερρεῖς νὰ πληροφορηθεῖς γιὰ κάτι πού σὲ ἀπειλεῖ, στὸν καθένα τους μπορεῖ νὰ βραβειώσει ἢ καρδιά σου καὶ νὰ σοῦ κοποῦν τὰ γόνατα, καί, τέλος, στὸν καθένα μπορεῖ νὰ γαληνέψεις. Ἐκεῖ, στὴ Μόσχα, καὶ τὰ τριανταδύο του χρόνια, σεργιανίζουν ἡ συχα-ἡσυχα στοὺς δρόμους, ἀναζητιοῦνται μὲ φωνές καὶ δὲ βολεῖ ν' ἀνταμίσουν τὸνα τ' ἄλλο. Ἐκεῖ, στὴ Μόσχα, εἶναι γιομάτο ὄμορφες, χιλιάδες χιλιάδων ὄμορφ-

φες. Σοφά ίνστιτούτα ασχολούνται με επιστημονικές έρευνες κι άνθρωποι περιμέ-
νουν προαγωγή. Έκει ο Σεργκέϊ βρίσκει τή γαλήνη του μπροστά στη μη-
χανή του, έκει είναι το έργοστάσιό του. Έκει είναι ή γαλήνη του και οί λαχτάρες
του, ή άπριλιάτικη αγάπη του, πού τέλειωσε. Έκει είναι ή νιότη του, πού πέρασε,
σαν κάποιον πρόσχαρο, άπίθανο ψηλό μαθητή, σ' αϊθουσες προπονήσεων και σε γή-
πεδα, σε θρανία, σε μπυραρίες, σε χορευτικά κέντρα, με κλεφτά φιλιά στην είσοδο
της πολυκατοικίας, με μουσικές σε πάρκα. Έκει είναι το κάθε τί, πού του μέλλε-
ται άκόμα. Και μετά; Μετά — κολοκυθόπιττα.

Ο Σεργκέϊ κρατούσε τήν κόρη του από το χέρι κ' ένοιωθε πώς χτυπά ο σφυ-
γμός της. Κοίταζε από πλάγια το πρόσωπό της, τήν άνασηκωμένη μυτούλα της, το
άνοιχτό στόμα της, όπου γυαλοκοπούσαν, σα χάντρες, τα δόντια της κι άξαφνα, σαν
κάτι νάγινε μέσα του, ένοιωσε μιάν ανακούφιση, γιατί συλλογίστηκε πώς ή κο-
ρούλα του θα μεγαλώσει, θα γίνει οκτώ χρονών και δεκατέσσερα, μετά δεκάξη, δε-
καοχτώ, είκοσι, θα πάει σε πιονέρικη κατασκήνωση και θα γυρίσει πίσω, και θα
της μάθει ο ίδιος κολύμπι, και θάγει μοδάτη και θα κλεφτοφιλιέται στην είσοδο με
κανένα λελέ, θα της βάζει ο Σεργκέϊ τις φωνές, και μετά θα φύγουν οί δυό τους μα-
ζί, κάποτε, για κάπου, μπορεί για τή θάλασσα.

Η Όλια κουνούσε το δάχτυλό της στον άέρα, έγραφε στον άέρα κάτι γράμ-
ματα.

—Μπαμπά, αν βρεις τί γράφω!

Έκεινος κοίταζε πού το δάχτυλο της κόρης του κινιόταν πάνω από το στάδιο,
πάνω από τή Μόσχα.

—Δέν ξέρω, — της είπε. — Δέν καταλαβαίνω.

—Έχ, μπαμπούλη! Για δές! — Και βάλθηκε να γράφει πάνω στο χέρι του:

Ό-λ-ι-α, μ-π-α-μ-π-ά-ς...

Ένας φοβερός άλαλαγμός, σαν έκρηξη, άντήχησε από το Στάδιο. Ο Σερ-
γκέϊ κατάλαβε πώς ή ομάδα είχε βάλει γκολ.

ΓΚΕΟΡΓΚΙ ΒΛΑΝΤΙΜΩΦ

Ὁ Γκεόργκι Βλαντίμωφ εἶναι 31 χρονῶν, σπούδασε νομικά.

Μπήκε στὰ γράμματα τὸ 1954 ξεκινώντας ἀπὸ τὴν κριτική. Σὲ μερικά χρόνια, τὰ φιλολο- γικο-κριτικά ἄρθρα τοῦ Βλαντίμωφ κατακτή- σανε τὶς σελίδες τῶν μεγάλων σοβιετικῶν ἐντό- πων. Στὰ 1960 τὸ περιοδικὸ «Σμένα» δημοσί- ευσε τὸ πρῶτο του διήγημα. Ἀργότερα ὁ νεα- ρὸς πεζογράφος ἔζησε πολὺν καιρὸ στὰ ὄρυχεῖα καὶ μεταλλεῖα τοῦ Κούρσκ. Ἐκεῖ ἐμπνεύστηκε τὸ διήγημα «Ἀφθονο μετάλλευμα», ποῦ δημο- σιεύουμε ἐδῶ, ἕνα ἀπόσπασμά του.

Κρατοῦσε ἕνα κομμάτι μετάλλευμα στὴν παλάμη του. Ἦτανε βαρὺ καὶ μυτερό, σὰν γρανίτης. Ἐμοιαζε λὲς κ' ἦταν ἀπὸ διάφορες ἀταίριαστες πλακίτσες, κολ- λημένες κ' εἶχε ἕνα χρῶμα παράξενο: ἀπὸ μακρὰ φάνταζε σκοῦρο κόκκινο σὰν πηγμένο αἷμα. Ἀπὸ κοντὰ εἶχε κάτι δυνατὲς ἀποχρώσεις μὲ πού παραλλά- ζανε στὸ σκοῦρο μολυβί. Ἐλεγεσ πὼς ἦταν πυρωμένο σίδηρο ποῦ κρῦωνε.

—Τί εἶναι αὐτό; — ρώτησε ὁ Προνιάκιν.

—Θὰ πρέπει νάναι λουλάκι, — εἶπε ὁ Ἀντών.

—Λουλάκι;

—Ναί, ναί. Ἀτόφιο πλούσιο μετάλλευμα τοῦ Κούρσκ.

—Τοῦ Κούρσκ;

—Μπορεῖ καὶ τοῦ Μπέλγκοροντ, — εἶπε ὁ Ἀντών. — Μὰ τί, πρώτη σου φορὰ βλέπεις; Ἐχω ἕνα σωρὸ ἀπὸ δαῦτα στὸ κομοδίνο μου.

—Ὅχι, — εἶπε ὁ Προνιάκιν. — Δὲν τὰ εἶδα.

—Νά, ἔρχονται οἱ μινადόροι, αὐτοὶ θὰ σοῦ ποῦν.

Οἱ μινადόροι κοίταζαν μελαγχολικά καὶ χωρὶς νὰ διάζονται τοὺς ἀνασκαμ- μένους λάκκους. Ἦταν τρεῖς. Φοροῦσαν ὁμοίομορφους μουσαμάδες μὲ μυτερὲς κου- κοῦλες καὶ λαστιχένιες μπόττες. Ξεπροβάλανε ἀπὸ τὴν ὁμίχλη, σὰν σκιὲς ποῦ ξάφνου ξεκόλλησαν ἀπ' τὸν τοῖχο. Πλησίαζαν, τσαλαβουτώνοντας στὶς λάσπες. Τὰ πρόσωπά τους εἶχαν τὴν ἴδια παγωμένη ἔκφραση τῆς ἀπογοήτευσης σὰν νάταν καὶ αὐτὴ ἐξάρτημά τους ὅπως τὸ ἀδιόδροχο, οἱ λαστιχένιες μπόττες, καὶ ὁ ἀπαραί- τητος λόγος: «ὁ μινადόρος μόνο μιὰ φορὰ στὴ ζωὴ του κάνει λάθος».

—Τὸ λοιπὸν παιδιά, εἶπε ὁ Ἀντών, τὸ μπουμπουνίσατε μὲ τὴν ψυχὴ σας! Δὲν ξέρω γιὰ σᾶς, μὰ τὸ δικό μου τὸ κεφάλι θαράει σὰν καμπάνα.

Οἱ μινადόροι κοιτάξανε μὲ κάποια περιφρόνηση.

—Τί; Λαγούμια ἦταν αὐτά; εἶπε ἕνας τους. Νὰ βάζαμε τρεῖς τόννους δυνα- μίτη καὶ τότες θᾶβλεπες τί θὰ πεῖ λαγούμι. Θᾶβγαίνε μὲ μιᾶς ὄλο τὸ μετάλλευμα.

—Καὶ τ' ὄρυχεῖο; ρώτησε ὁ Ἀντών. Θὰ χαλάγατε καὶ τ' ὄρυχεῖο;

—Ἐδῶ εἶναι ὁ κόμπος, ἀναστέναξε ὁ ἄλλος.

Ὁ Προνιάκιν ἔδειξε ἀμίλητα στοὺς μινადόρους τὸ μετάλλευμα ποῦ κρατοῦσε. Τοῦ ρίξανε μιὰ στραβὴ ματιὰ καὶ ὁ πρῶτος ἀπ' αὐτούς, εἶπε ἀνέμελα:

—Λουλάκι..... Τοῦτο ἐδῶ εἶναι λουλάκι.

—Παναπεῖ μετάλλευμα;

Οἱ μινადόροι σηκώσανε τοὺς ὄμους.

Η ΜΕΓΑΛΗ Η ΦΛΕΒΑ

Μεταφράζει ὁ Α. ΜΟΥΣΟΥΡΗΣ

- Μπᾶς καὶ κάνετε λάθος;
Ὁ δεύτερος μιναδόρος εἶπε χωρὶς νὰ διστάσει καθόλου.
—Μιὰ φορά στὴ ζωὴ του λαθεύει ὁ μιναδόρος.
—Αὐτὸ πάει νὰ πεῖ..... πάει νὰ πεῖ πῶς βρήκαμε τὴ φλέβα; εἶπε ὁ Προνιάκιν.
—Σιγά, μὴ βιάζεσαι, εἶπε ὁ ἄλλος, δὲ βρήκατε, μὰ βγάλατε.
—Τὸ ἴδιο κάνει, διάολε.
—Ἐσύ, Βίτια, θούλωστο, εἶπε ὁ Ἀντών εἰρωνικά, δὲ βλέπεις ποὺ ἔχεις νὰ κάνεις μὲ ειδιικούς; Ἐτοῦτοι δῶ εἶναι ἀτσίδες, ξέρουνε καλύτερα.
—Βρήκα, ἐξήγησε ὁ τρίτος, πάει νὰ πεῖ μεγάλο κοίτασμα.
—Καὶ αὐτὸ τί εἶναι, μικρό;
—Δὲν εἶναι οὔτε μικρό, κατὰ πῶς λέει εἶναι ἀπλῶς βράχος, ἀπὸ δῶ δὲ θὰ βγάλεις σίγουρα οὔτε ἓναν κουβᾶ.
Ὁ τρίτος, ποὺ εἶχε τριανταφυλλιά οὐλὴ στὸ φρύδι, καὶ κρατοῦσε ἓνα τριμμένο δεφτέρι στὰ χέρια, ἦταν φαίνεται ὁ ἀρχηγός τους. Μπήκε στὸ λάκκο κι ἄρχισε νὰ σκαλίξει τὸ χῶμα μὲ τὴν μύτη τῆς μπόττας του. Κ' ἐκεῖ εἶχε πηλό.
—Σὲ τί βᾶθος βάλατε τὸ φουρνέλλο; — ρώτησε χωρὶς νὰ στραφεῖ.
—Ὡς δυὸ μέτρα, — ἀπάντησαν οἱ δυὸ ἄλλοι.
—Πόσο ἀκριβῶς;
Ἐκεῖνοι ἀνοιξαν τοὺς μουσαμάδες τους καὶ ἔβγαλαν κάτι ἕμοια τριμμένα δεφτεράκια.
—Δυὸ μέτρα ἀκριβῶς — εἶπαν κ' οἱ δυὸ ταυτόχρονα.
—Λίγο εἶναι, — εἶπε ὁ ἀρχηγός κι ἀναστέναξε. Ἦστερα βγήκε ἀπὸ τὸ λάκκο καὶ τοὺς πλησίασε. — Αὐτὸ ποιό σημάδι εἶναι; Τὸ 219. Τὴν Κυριακὴ θὰ κάνουμε μαζικὴ ἀνατίναξη. Ἐδῶ.
Μιὰ σκιὰ χαμόγελου διάβηκε στὰ πρόσωπά τους. Ἀπὸ καιρὸ τώρα ὄνειρευόνταν μαζικὴ ἀνατίναξη. Ὁρθιοὶ μπροστὰ στὸ λάκκο, κάτι ἔγραψαν στὰ δεφτέρια τους, καὶ μετὰ, καὶ οἱ τρεῖς μαζὶ τᾶκρυψαν κάτω ἀπὸ τοὺς μουσαμάδες.
—Ἔτσι λοιπόν, — εἶπε ὁ ἀρχηγός. Κι ἀναστέναξε πάλι.
Στὰ πρόσωπά τους ἐξακολουθοῦσε νὰ μένει ἡ ἴδια ἐκφραση ἀπογοήτευσης. Στάθηκαν λίγο, καὶ μετὰ ἔφυγαν, ὅπως παρουσιάστηκαν, σὰν νὰ διαλύθηκαν μέσα στὸ μισοσκοτάδο τῆς ὀμίγλης. Ἦστερα ὁ Προνιάκιν τοὺς εἶδε ξανά τὴν ὥρα ποὺ ἀνέβαιναν ὁ ἓνας πίσω ἀπ' τὸν ἄλλο τὴν ξύλινη σκάλα. Πήγαιναν στὴ σκηνὴ τους, ποὺ ἦταν κρυμμένη στὴν ἄκρη τοῦ ὄρυχείου μέσα στὶς βελανιδιές.

—Πάμε, — είπε ο Άντών. — Τί στεκόμαστε εδώ. Κουβάλησε το χῶμα.

—Θὰ τὸ κουβάλησω, τί νὰ γίνει.

Ὁ Προιάκιν ἐξακολουθοῦσε νὰ στέκει στὸ βάθος τοῦ λάκκου, σκαλίζοντα τὸν πηλὸ μὲ τὴν ἄκρη τῆς μπόττας του. Ὑστερα διάλεξε μερικά θραύσματα μὲ τάλλευμα καὶ γέμισε τὶς τσέπες του.

—Γιὰ ἐνθῦμο τὰ παίρνεις; — ρώτησε ὁ Άντών.

—Δὲν πολυέχω ἐμπιστοσύνη στοὺς κορυφαίους σας. Οὔτε κι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔχουν ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτὸ τους.

Ὁ Άντών χαμογέλασε εἰρωνικά καὶ δὲν ἀπάντησε. Ἐφεραν τὸ αὐτοκίνητο κοντὰ στὸν ἐκσκαφέα, ὁ Άντών ἀνέβηκε στὴν καμπίνα του καὶ γέμισε τὴν κάρτσα τοῦ φορτηγοῦ μὲ τὸν γκριζο πηχτὸ καὶ γλυτσάρικο πηλὸ. Σοῦ προξενοῦ ἀηδία νὰ τὸν βλέπεις! Ὁ Προιάκιν ἔρριξε μιὰ ματιὰ νὰ δει πῶς φόρτωσε, στραβομουτσούνιασε σὰν νὰ τὸν πογούσε τὸ δόντι του, καὶ ξεκίνησε. Περνώντας δίπλα ἀπὸ τὸ λάκκο εἶδε τὰ γαλάζια θραύσματα πού γυάλιζαν στὴ βροχή, καὶ φρενώνοντας, φώναξε στὸν Άντών:

—Ἄκου, Άντών, φέρε κατὰ δῶ τὸν ἐκσκαφέα σου.

—Αὐτὸ κάνω κ' ἐγώ, — ἀπάντησε ὁ Άντών. — Αὐτὴ εἶναι ἡ δουλειά μου νὰ σκαλίζω.

—Ἄντε λοιπόν. Αὐτοὶ οἱ κορυφαῖοι σου μπορεῖ νὰ ναι ἀτσίδες. Ὅμως ἐσὺ σκαλίζε ἐδῶ, δὲ γάνεις τίποτα...

Ὁ Προιάκιν ἀνέβασε τὸ αὐτοκίνητό του σχετικὰ εὐκόλα, διαβαίνοντας ἀπὸ τὶς παλιές ροδεσιές καὶ σταμάτησε μπρὸς στὸ γραφεῖο. Στὸ στενὸ διάδρομο κάθονταν κατάχαμα ἀκουμπώντας στὸν τοῖχο οἱ σωφέρ. Κουβέντιαζαν καὶ παρακολοθοῦσαν τὴ βροχὴ ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα. Ὁ Προιάκιν πέρασε δίπλα τους μὲ βαριά βήματα καὶ μὲ τὴ γροθιά του ἀνοιξε τὴν πόρτα τοῦ γραφείου τοῦ προστάμενου.

Ὁ Χομιακῶφ κάθονταν στὴν ἄκρη τοῦ τραπεζιοῦ, ποῦταν γεμάτο σωφάρια χαρτιά, καί, κουνώντας τὸ πόδι του, ὑπαγόρευε μὲ κουρασμένη μονότονη φωνή:

—...στὴν διάρκεια τοῦ τρέχοντος τρίτου τριμήνου τοῦ τρέχοντος 1960 ἐξήρξαστε μὲ ἐκσκαφείς... ἄμμου, πηλοῦς μὴ βιομηχανικούς, καθὼς καὶ ὄρεινὰ πετρώματα... συνολικοῦ ὄγκου...

—Μπὲς Προιάκιν, σ' ἀκούω.

Στὸ φόντο τοῦ παράθυρου διαγράφονταν ἡ σκοτεινὴ σιλουέτα μιᾶς γυναίκα. Ἐκείνη στράφηκε, βγήκε στὸ φῶς κι ὁ Προιάκιν τὴν ἀναγνώρισε. Κάποτε χόρευε μαζί της. Μόνον πού τώρα φοροῦσε χοντρὸ χνουδωτὸ παντελόνι τοῦ σκί καὶ ζέστανε τὰ χέρια στὶς τσέπες τῆς μπλούζας της.

—Ἄ, ἐσεῖς εἶστε, — εἶπε ἡ γυναίκα. Καὶ ρώτησε ἔτσι γιὰ νὰ πει κάτι: Ἐχει πολὺ νερὸ στὸ ὄρυχειο;

—Μπόλικο... Κι ἀπὸ ποῦ ξέρετε πῶς ἔρχομαι ἀπὸ τὸ ὄρυχειο;

—Γιατὶ ἐδῶ γινότανε κιόλας λόγος γιὰ σὰς.

Τὸν κοίταξε μὲ περιέργεια, σουφρώνοντας τὰ φρύδια καὶ βάζοντας στὸ στόμα τὴν ἄκρη τοῦ μολυβιοῦ. Ὁ Προιάκιν, ὕστερα ἀπὸ μικρὴ ταλάντευση, ἔδειξε στὸν Χομιακῶφ τὸ θραῦσμα.

—Τί εἶναι αὐτό; — Ἡ γυναίκα χτύπησε μὲ τὸ μολύδι τὸ κομμάτι.

—Αὐτὸ εἶναι λουλάκι, Βολόντια.

—Τὸ βλέπω — εἶπε ὁ Χομιακῶφ, χωρὶς νὰ ἀλλάξει στάση. — Ποῦ τὸ βρήκες, ἀπὸ ποῦ τὸ πῆρες;

—Ἐκεῖ ἀπ' ὅπου τὸ πῆρα ἔχει μπόλικο. — ἀπάντησε ὁ Προιάκιν. — Ὅχι...

Κι ὁ Προιάκιν ἄδασε τὶς τσέπες του πάνω στὸ γραφεῖο. Ὁ Χομιακῶφ παραμέρισε τὰ χαρτιά.

—Εἶναι ὥρα πού ἦρθες ἀπὸ κεῖ;

—Μόλις πρὶν λίγο. Τὸ μεσημέρι ἔκαμαν τὴν ἀνατίναξη, οὔτε μισὴ ὥρα ἐπέρασε.

—Πέρασε, — είπε ο Χομιακώφ. — Μισή ώρα πέρασε. "Ομως οί μινιδόροι δέ μου τηλεφώνησαν.

Ο Προνιάκιν σήκωσε τούς ώμους.

—Δέν ξέρω. Σίγουρα θάχουν άμφιβολίες.

—'Εσύ δέν έχεις άμφιβολίες;

Ο Χομιακώφ τον έπιασε από τούς άγκώνες και τον τράβηξε σιγανά κοντά του. "Ήταν πολύ ήρεμος, χαμογελούσε συγκαταδατικά, άδιόρατα, μόνο με τά μάτια του, πίσω από τά γυαλιά του, κι όμως τά δάχτυλά του έτρεμαν. Κι ο Προνιάκιν τόνισθε αυτό στους άγκώνες του.

—Πολύ ώραϊα. Πολύ ώραϊα. Δέν ξέρεις ποιό είναι τó σημάδι;

—Δέν θυμάμαι ακριβώς. "Η 119 ή 219. Βρίσκεται στην άλλη άκρη. "Ακριβώς εκεί πού είναι ο κάτω έκσκαφέας.

—"Ακου αγαπητέ μου, ξέρεις τί σημαίνει τó σημάδι 219; Δέν ορίσκει ούτε στην άλλη άκρη ούτε σε τούτη. Είναι τó 219ο μέτρο από την επιφάνεια της θάλασσας. Κατάλαβες; "Ενώ οί ειδικοί μās είχαν βεβαιώσει ότι τó βιομηχανικά έκμεταλλεύσιμο στρώμα θά αρχίζει πριν από τά 216 μέτρα. "Από δω ογαίνει τó συμπέρασμα: τρία μέτρα. Πελώρια δουλειά.

—Δέν πολυπιστεύω τούς κορυφαίους σας, — είπε πεισματικά ο Προνιάκιν. Και τούς ειδικούς σας δέν τούς πιστεύω. Τό μόνο πού νιώθω έγώ, είναι πως φτάνει νά σκάψεις λίγο πιο βαθιά...

—Καταλαβαίνω, — χαμογέλασε ο Χομιακώφ. — "Ήσυχασε, Προνιάκιν. Νά, πίες νερό. Ξέρεις Ρίτοτσα πόσοι μās έχουν έρθει ως τώρα, σαν κι αυτόν;

—Δέν ξέρω, είπε ή Ρίτα χαμογελώντας κι αυτή. — Σίγουρα θάναί ο τρίτος.

—"Οχι, είπε ο Χομιακώφ. — Είναι ο έβδομος. Τρίτος ήταν ο Κόλια Ζεμάικιν. Μου κουδάλησε στην πλάτη αυτό τó τεράστιο κομμάτι και τώρα δέν ανοίγει τó συρτάρι. — Και χτύπησε με τή φτέρνα τó κομοδίνο. — Για έλα δω Προνιάκιν, έσύ είσαι δυνατός. "Οχι, όχι, τó κάτω. Προσπάθησε ν' ανοίξεις ένα οποιοδήποτε από τά πάνω.

Ο Προνιάκιν άνοιξε με δυσκολία τó συρτάρι, πού ήταν ως τά χείλια γεμάτο με τέτοια θραύσματα σαν εκείνο πού είχε φέρει. Πήρε ένα απ' αυτά και τó σύγκρινε με τó δικό του. Φαίνεται ότι ή όψη του ήταν πολύ ταραγμένη, γιατί ή Ρίτα τον κοίταζε με συμπόνια, σαν νά τον λυπόταν.

—Ξέρεις, Προνιάκιν, τί θά πει τζίν στο μπουκάλι; — ρώτησε ο Χομιακώφ.

—"Ας πούμε πως ξέρω...

Δέν ήξερε τί θά πει τζίν στο μπουκάλι. Ποτέ του δέν είχε πιει τζίν. Συνήθως έπινε όότκα και μύρα.

—Όταν για πρώτη φορά μούρθε τρέχοντας ο Μπόρια Γκορομπέτς και μούφερε αυτό τó κομματάκι, παρά λίγο νά τον φιλήσω. Και τó Μπόρια και τó κομμάτι. "Έτρεξα στο όρυγμα μισόγδυτος από τή χαρά μου. "Ομως για μένα είναι σαν νά πέρασαν από τότε τρεις χιλιάδες χρόνια, κι αν σήμερα έρθει κανείς και μου φέρει ολόκληρο θράχο μετάλλευμα... νά, τέτοιο Προνιάκιν... και μου πει: «Τρέχα, ανακάλυψα εκεί κοιτάσμα» — δέν θά τρέξω πιά. "Αλλά σίγουρα θά τού φέρω τήν καράφα στο κεφάλι.

Ο Προνιάκιν στέκονταν με σκυμμένο τó κεφάλι, και στριφογύριζε με άμηχανία τήν τραγιάσκα του στα χέρια. "Ενωθε σαν νά τον είχαν πιάσει επ' αυτοφώρω νά λέει ψέματα... "Ήθελε νά προτείνει στο Χομιακώφ νά πάει μαζί του αυτή τή στιγμή στο όρυγμα, αλλά φοβόταν ότι θά τον έπαιρνε στην κοροϊδία...

—"Έτσι λοιπόν, Προνιάκιν, δέ θά τρέξω — ξανάπε ο Χομιακώφ. "Αν μου κουβαλοῦσες άς πούμε ένα αυτοκίνητο γεμάτο, ίσως νά τó σκεφτόμουν. "Έχ, νά πάρει ο διάβολος, πάλι με τιμπάει ή καρδιά μου. Με τρόμαξες εύλογημένα. Αυτό λοιπόν, Προνιάκιν, σε χαιρετώ. Με συγχωρείς, για τόνομα τού θεού, αλλά ολέπεις μās έχει πνίξει τούτη ή γραφειοκρατία.

—Παρ' όλα αυτά... είπε ο Προνιάκιν.

Δέν ήξερε τί σημαίνει «Παρ' όλα αυτά» και γιατί ήθελε τόσο πολύ νά ανα-

καλυφθεί τὸ κοίτασμα σήμερα. Ἴσως γιατί πάντα ἦταν πολὺ λίγο τυχερός. Ἴσως νὰ ξαναγύριζαν ἐκεῖνες οἱ ἡλιόλουστες μέρες, ὅταν δὲν εἶχαν ἀκόμα ἀρχίσει οἱ βροχές, ὅταν ὄλα ἔμοιαζαν νὰ ἀρχίζουν καλὰ καὶ κανεὶς δὲν τοῦλεγε πὼς τὸν ἐνοχλεῖ.

— Πήγαινε γιὰ τὸ θεό, — εἶπε ὁ Χομιακῶφ, στραβομουτσουιάζοντας μὲ θλίψη. Μὴ γίνεσαι ἀστείος. Τί διάβολο, ἐσύ εἶσαι ἔξυπνο παλληκάρι... Βρέχει. Γιὰ ποῖο μετάλλευμα μπορεῖ νὰ γίνεῖ αὐτὴ τῆ στιγμή λόγος;

Ὁ Προνιάκιν ἔκαμε ἀργὰ μεταβολὴ καὶ τράβηξε γιὰ τὴν πόρτα.

— Ἄ ναί, στάσου μιὰ στιγμούλα, — εἶπε ὁ Χομιακῶφ. Ἔβγαλε τὰ γυαλιὰ του καὶ τὰ σκούπισε μ' ἓνα τσαλακωμένο γκριζο μαντήλι. — Μοῦ εἶπαν, Προνιάκιν, ὅτι πηγαίνεις μὲ τὸ αὐτοκίνητο στὸ ὄρυχειο μὲ βροχὴ. Αὐτὸ εἶναι ἐπικίνδυνο, Προνιάκιν. Ἔχω χρέος νὰ σὲ προειδοποιήσω. Ὅπως καταλαβαίνεις, πρόκειται γιὰ τελείως ἀσκοπα πειράματα. Κι ὄλοι θὰ σκεφτοῦν ὅτι τὸ κάνεις γιὰ νὰ βγάλεις περισσότερα λεφτά.

— Ἄς νομίζουν, εἶπε ὁ Προνιάκιν.

Περίμενε ὅτι θὰ τοῦ ποῦν ἀκόμα κάτι. Ἐνῶ αὐτοὶ περίμεναν πότε θὰ φύγει. Φόρεσε τὴν τραγιάσκα του καὶ βγῆκε.

Στὸ διάδρομο δὲν εἶχε μείνει κανένας. Καὶ μπρὸς στὸ γραφεῖο δὲν ἦταν ψυχὴ. Φαίνεται πὼς ἄλλοι εἶχαν πάει στὸ ἐστιατόριο κι ἄλλοι λαγοκοιμόντουσαν στὴν καμπίνα τοῦ αὐτοκινήτου τους. Ὁ Προνιάκιν στέκονταν στὴν ἐρημιὰ, κάτω ἀπὸ τὴν ψιλὴ βροχὴ, πατώντας στὶς λάσπες ποὺ εἶχαν λερώσει τίς μπόττες του, χωρὶς νὰ ξέρει ποῦ νὰ πάει. Ἦθελε νὰ προτείνει στὸν Χομιακῶφ νὰ πᾶνε μαζὶ τώρα στὸ ὄρυχειο, μὰ φοβόταν πὼς θὰ τὸν ἔπαιρνε στὸ ψιλό. Ἵστερα εἶδε τὸ ΜΑΖ του, ποὺ στέκονταν φορτωμένο ὡς τὰ μπούνια, μὲ ἀναμμένο τὸ μοτέρ. Νὰ αὐτὸ ἦταν τὸ μόνο ποὺ μποροῦσε γιὰ τὴν ὥρα νὰ κάνει, χωρὶς νὰ πονοκεφαλάει. Νὰ πάει νὰ ἀδειάσει τὸ αὐτοκίνητο. Τράβηξε κατὰ τὸ φορτηγό, ἀνέβηκε καὶ ξεκίνησε.

Μιὰ μικρὴ σιλουέττα κάθονταν μαζεμένη κάτω ἀπὸ τὸ ὑπόστεγο καὶ μόλις τὸν εἶδε σάλεψε ἀλαφρά.

— Μωρέ, μπιτ σὲ ξέχασα — εἶπε ὁ Προνιάκιν. — Ἄνέβα στ' αὐτοκίνητο, ἀρκετὰ μούσχεψες. Κ' ἐξὸν ἀπ' αὐτὸ εἶναι κι ὦρα γιὰ φαί.

— Δὲ θὰ κάνεις ἄλλο δρομολόγιο;

— Σίγουρα δὲ θὰ κάνω.

— Πῶς ἔτσι; — εἶπε ἡ κοπέλλα ἀνεβαίνοντας στὸ ἀμάξι. — Σήμερα ἔκαμες μονάχα ὀχτώ.

— Στὸ διάλογο τὰ δρομολόγια. Ὅμως μπορεῖ τώρα νὰ μεταφέρω μετάλλευμα.

— Μετάλλευμα;

— Ἀχά...

— Πολύ;

— Κάμποσο.

— Δηλαδή ἀνακαλύψατε κοίτασμα; Ἀνακάλυψες;

— Πρῶτα - πρῶτα ὄχι ἐγώ, καὶ μετὰ δὲν ἀνακαλύψαμε ἀλλὰ βγάλαμε. Οἱ κορυφαῖοι ἔτσι λένε, κατάλαδες;

— Ἄκου, θάρθω καὶ γὼ μαζὶ σου στὸ ὄρυχειο — εἶπε ἡ κοπέλλα ἀποφασιστικά.

— Χαζούλα ποῦ εἶσαι, — τῆς ἀπάντησε ξαφνιασμένος. Γιὰ μιὰ στιγμή ταλαντεύτηκε, θυμήθηκε τὸ γεμάτο λάσπη δρόμο καὶ κούνησε τὸ κεφάλι του. — Πουθενὰ δὲ θὰ πᾶς. Θὰ σὲ κατεδάσω στὸ ἐστιατόριο νὰ φᾶς.

— Πάρε με καὶ μένα σὲ παρακαλῶ. Πολὺ σὲ παρακαλῶ. Πολύ.

Ὁ Προνιάκιν ἤθελε παρ' ὄλα αὐτὰ νὰ τὴν πάρει μαζὶ του, ἔμως ἀπάντησε ὄχι. Τὴν κατέβασε κοντὰ στὰ γραφεῖα. Ἡ κοπέλλα τοῦδωσε πίσω τὸ σακκάκι του, μὰ δὲν ἔφευγε. Στέκονταν καὶ τὸν κοίταζε τουρτουρίζοντας μαζεμένη.

— Ἄντε μὴ θυμώνεις, — τῆς εἶπε. — Πήγαινε. Ἄλλη φορὰ θὰ σὲ πάρω.

— Θέλεις καλύτερα νὰ σὲ περιμένω;

— Γιατί;

Ὁ Προιάκιν πάτησε γκάτσι καὶ ξεκίνησε. Στὸ ὄρυχειο οἱ λάκκοι μὲ τὸ νερὸ γυάλιζαν καὶ ἐνώνονταν μεταξύ τους. Τὸ νερὸ ποῦ ἔβγανε ἡ γῆς ἀνάβλυζε μέσ' ἀπ' τὰ κόκκινα, σὰ σκουριασμένα βράχια καὶ κυλοῦσε κι αὐτὸ στοὺς λάκκους. Ὁ δρόμος ἦταν κι αὐτὸς γεμάτος λάκκους. Στὴ στροφή ὅταν ἄρχισε ἡ γλίστρα, ὁ Προιάκιν ἔκοψε ταχύτητα καὶ σκούπισε μὲ τὸ μανίκι τὸ ἰδρωμένο του μέτωπο.

Ὁ ἔκσκαφέας στεκόταν κι ὅλας μπροστὰ στὸ ὄρυγμα, σὰν καράδι ποῦ ἔχει χώσει τὴν πλώρη του στὸ ἀπότομο κύμα, καὶ ὁ κουβᾶς του πηγαινοερχόταν πάνω, κάτω. Ὁ Προιάκιν ζύγωσε πολὺ κοντὰ παρ' ὄλο ποῦ αὐτὸ ἀπαγορευόταν αὐστηρὰ, γιατί στρέφοντας ὁ ἔκσκαφέας μπορούσε ν' ἀναποδογυρίσει καὶ νὰ καταστρέψει τὸ αὐτοκίνητο.

Ὁ Ἀντῶν παρουσιάστηκε πίσω ἀπὸ τὸ σπασμένο παραθυράκι καὶ φώναξε μέσα ἀπ' τὸ θουητὸ τοῦ κινήτηρα:

—Βίτια, θαρρῶ πὼς ἀνακαλύψαμε πραγματικὰ μεγάλο κοίτασμα. Σκάβω, σκάβω συνέχεια καὶ δὲν τελειώνει...

—Οὔτε καὶ θὰ τελειώσει Ἀντόσα, ξεφώνισε ὁ Προιάκιν, νοιώθοντας νὰ τὸν πλημμυρίζει μιὰ ἀπροσδόκητη καὶ δυνατὴ τρυφερότητα γιὰ τὸν Ἀντῶν, γιὰ τὸν κουβᾶ τοῦ ἔκσκαφέα καὶ γιὰ τὸ μετάλλευμα ποῦ δὲν τέλειωνε. Ἐφερε βόλτα μὲ τὸ ἀμάξι ὄλο τὸ λάκκο, ποῦ ἦταν γεμάτος γαλάζια θραύσματα, καὶ πλησίασε ξανά τὸν ἔκσκαφέα... — Τώρα τὸ μετάλλευμα αὐτὸ φτάνει ὡς τὴν καρδιά τῆς γῆς. Ἐδῶ φτάνει γιὰ νὰ σκάδεις χίλια χρόνια Ἀντῶν.

—Τί, σοῦστριψε; — ρώτησε ὁ Ἀντῶν. — Ποῦ, πᾶς, μπορῶ μὲ μιὰ κίνηση νὰ τσακίσω τὸ ἀμάξι σου.

—Μπορεῖς Ἀντόσα. — φώναξε ὄλος χαρὰ ὁ Προιάκιν. — Ὅλα τὰ μπορεῖς.

—Εἶπες σὲ κανέναν τίποτα;

—Καταλαδαίνεις, ὄλοι τους χάζεψαν. Ὅλοι τους. Ὅμως ἔχουμε νὰ τοὺς χώσουμε τέτοιο καρφὶ στὰ πσιανά...

—Καλά, καλά, μὴν κοκορεύεσαι. Καλύτερα κάνε ὀπισθεν. Κατὰ δῶ!

—Βάστα νὰ σοῦ ἀδειάσω ἕναν κουβαδάκο. Τὸν πρῶτο ποῦ θὰ κουβαλήσεις.

Κάνοντας πίσω ὁ Προιάκιν συνέχισε τὴν κουβέντα. Στεκόταν ὀρθιος στὸ μαρσπιὲ κρατώντας τὸ βολάν μὲ τὸ ἕνα χέρι, καὶ ξεφώνισε:

—Ἀντόσα, δὲ ρίχνεις καλύτερα ἐνάμισυ κουβᾶ;

—Ἐνάμισυ δὲ θὰ τὸν σήκωσεις. — φώναξε ὁ Ἀντῶν, ὑψώνοντας τὸν κουβᾶ. — Τὸ πολὺ πολὺ, ἕναν καὶ ἕνα τέταρτο. Τὶ νὰ τὸ κάνεις τόσο;

—Δὲν μπορῶ νὰ πάρω μόνο ἕναν κουβᾶ, Ἀντῶν.

—Γιατί δὲν μπορεῖς, Βίτια;

Γιατί θὰ τὸν πάω καὶ θὰ ποῦνε: Κάτι τρέχει στὰ γύφτικα. «Ἐναν κουβᾶ ἔβγαλαν». Καὶ γὼ θὰ τοὺς πῶ: «Ψέματα, δὲν εἶναι ἕνας ἀλλὰ ἕνας καὶ τέταρτο. Ὅσο μπορεῖς, τόσο πῆρα. Ἄν μποροῦσα νὰ πάρω τρεῖς, θᾶπαιρνα».

—Ἐν τάα-α-αξει. Καλὰ. — εἶπε ὁ Ἀντῶν. — Κάνε πίσω..., καλὸς εἶσαι τοῦ λόγου σου.

Κουνώντας τοὺς μοχλοὺς καὶ παρακολουθώντας προσεχτικὰ, ἔβγαλε τὸν κουβᾶ καὶ τὸν σήκωσε ψηλὰ στὸν γκριζο οὐρανό. Ὁ θαρὺς κουβᾶς ταλαντεύτηκε πάνω ἀπὸ τὸ αὐτοκίνητο, ἄρχισε νὰ χαμηλώνει σιγὰ σιγὰ, καὶ ξάφνου, στριγγλίζοντας ἀνοιξε τὸ κάτω του ἀχείλι καὶ τὸ μουσκεμένο λουλάκι σωριάστηκε στὴν καρρότσα βγάζοντας ἕνα μεταλλικὸ ἦχο ἀπ' τὸ βάρος.

—Ὁραῖα, Ἀντῶν — φώναξε ὁ Προιάκιν. Θαῦμα. Μόνο τσιγγουνεύεσαι Ἀντῶν. Δὲν τὸν ἔβαλες γεμάτο.

—Μωρὲ παιὸς θὰ σὲ ἐλέγξει... Φτάνει καλύτερα. Πιο πέρα θὰ πρέπει νὰ τὸ σκαλίσω.

—Ὁχι Ἀντόσα. Βάλε ἄλλο ἕνα τέταρτο...

—Βίτια, μὴν ξεχνᾶς ὅτι τὸ μετάλλευμα εἶναι βαρὺ.

—Ἄν ἦταν ἀλαφρό, θὰ τὸ κουβαλοῦσα μὲ τὴν τραγιάσκα μου.

Ένα τέταρτο του κουβά ακόμα το αυτοκίνητο δεν τόνωισε σχεδόν. Και χωρίς αυτό οι σουστες είχαν καθίσει.

—Βλέπεις, είπε ο Προιάκιν, κλωτσώντας το λάστιχο της ρόδας. Γι' αυτήν είναι παιχνιδάκι. Όσο περισσότερο βάζεις, τόσο καλύτερα αισθάνεται.

Ο Άντων βγήκε και πλησιάζοντας κούνησε με δυσπιστία το κεφάλι του.

—Καλύτερα να άδειάσουμε λιγάκι Βίτια.

—Ούτε δράμι, — είπε ο Προιάκιν. — Μή φοβάσαι, έτσι τουλάχιστον δεν θα γλιστράει.

—Ναι βέβαια, δε λέω... Άμα το πάρει όμως ο κατήφορος...

Κοίταξε ψηλά, τις κορδέλλες του δρόμου, και για μια στιγμή ο Προιάκιν ένωσε ρίγος.

—Πραγματικά... αν γλιστρήσει... Καλά, καλά, μην κακομελετάς. Θα τα καταφέρω να φτάσω. Και τότε να δεις καρφί που θα τους χώσουμε.

—Τί ήσυχία — είπε ο Άντων. — Που χάθηκαν όλοι τους. Λες και τους κατάπιε η γη.

Η βροχή δυνάμωνε, και ο Προιάκιν είπε:

—Ανέβα στην καμπίνα σου, Άντων. Άντε, θα κρυώσεις.

—Που τον βρήκες τόσο λυρισμό — είπε ο Άντων. — Γιεσένιν... Αύριο θα ξεσκάσουμε. Έ; Πάμε στον κινηματογράφο.. Σίγουρα θαχουν φέρει κανά καλό έργο.

—Σίγουρα.

Ο Προιάκιν ανέβηκε στην καμπίνα του. Ο Άντων δεν κρατήθηκε, πήγε δίπλα στο αυτοκίνητο κι ανέβηκε στο μαρσπιέ.

—Δεν χρειάζεσαι Άντων — είπε ο Προιάκιν. Άσε, θα μου σκεπάζεις το φως. Θα το κουβαλήσω μονάχος μου. Καταλαβαίνεις; Θέλω να το πάω μονάχος μου.

—Έντάξει, είπε γελώντας ο Άντων και πήδησε απ' το αυτοκίνητο.

—Άφου θέλεις μόνος σου, τράβα. Πές μόνο να έρθει κανείς να με αλλάξει στη βάρδια. Είμαι τόσες ώρες νηστικός.

—Έν τάξει, θα πω — είπε ο Προιάκιν.

Όταν απομακρύνθηκε λίγο, ο Άντων του φώναξε:

—Και βέβαια.

—Φτυάρ! έχεις;

—Καθάριζε τις ρόδες ταχτικά. Γλιστράει, έ;

—Γλιστράει το καταραμένο.

—Κ' εκατό χρόνια να έβρεχε, πάλι δε θα γλιστρούσε έτσι. Πές τους να στείλουνε μπουλντόζα.

—Θα τους το πω.

Ο Προιάκιν προχωρούσε με το ένα πόδι στο πετάλι του φρένου. Πατούσε όλο το γκάζι, και τα χέρια του είχαν γαντζώσει στο βολάν ακουμπώντας πάνω του μέχρι τον άγκώνα. Γλιστρώντας σαν μεθυσμένο και παραδέρνοντας δεξιά κι αριστερά, το αυτοκίνητο ανέβηκε την πρώτη άνηφοριά. Ο Προιάκιν αναστέναξε με ανακούφιση κ' ένοιωσε κάψα στην πλάτη και το πρόσωπο.

—Βαρύ είναι το άτιμο, — είπε μέσα του, και κοίταξε με τρόμο εκείνη τη γλιτσιάρικη, σαν σαπούνη γκριζογάλανη λάσπη. — Κολοκύθια, δεν είναι βαρύ. Παλιοτόμαρο Προιάκιν, — είπε πιο δυνατά για να δώσει θάρρος στον εαυτό του και στο αυτοκίνητο. — Κατάλαβες;

Και πάτησε ξανά το γκάζι ακουμπώντας με την πλάτη στο πίσω μέρος του καθίσματος κι αλλάζοντας στα γρήγορα ταχύτητα. Ο δείκτης του ταχύμετρου τινάχτηκε κι άρχισε να στρέφεται άργα με υπερένταση λες και ήταν αυτός που κουβαλούσε το βαρύ φορτίο. Ο Προιάκιν επιστράτευε μέσα του όλα του τα κουράγια, όλη του την κακία, όλη την επιδεξιότητα και την τόλμη του σωφέρ, που έχει όργώσει άπειρους δρόμους, κι ανεβεί πολλές άνηφοριές. Όλα αυτά ήθελε

ώρα να τα μεταδώσει στο αυτοκίνητο, απ' το οποίο τίποτα δεν μπορούσε να απαιτήσει. Μόνο να το παρακαλέσει μπορούσε:

— Άκόμα λιγάκι μωρό μου. Για δες τι ωραία τα καταφέρνεις, έχεις τόση φώναξη... Έλα μην τρέμεις, μην ξυνίζεις τα μούτρα σου, μὴ φοβάσαι... Μετάλλευμα κουβαλάς στο κάτω - κάτω.

Κρατούσε το άμάξι κατά την ανηφορική πλευρά της πλαγιᾶς, και είχε το χέρι του στο μοχλό για να φρενάρι με τὸν κινητήρα ἄν τὸ αυτοκίνητο ἔκανε πὼς γλιστράει κατὰ πίσω. — Να πὸν τα καταφέραμε, κι ὁ Προνιάκιν ἀνάσανε πάλι καθιὰ με ἀνακούφιση, ὅταν ἔφτασε στὴν τρίτη βαθμίδα τοῦ ὄρυχείου. Τότε στράφηκε και ἀναζήτησε με τὰ μάτια τὸν Ἄντων. Ἐκεῖνος στέκονταν και παρακολουθοῦσε ἀκίνητος με ἀνασηκωμένο ἀλαφρὰ τὸ κεφάλι. Ὁ Προνιάκιν ἴσα ἴσα, ξεώριζε τις ρίγες τῆς φανέλλας του. Και μόλις και μετὰ βίας ἄκουσε τὴν φωνὴ τοῦ Ἄντων:

— ... τις ρόδες καθάρισε-ε-ε.

— Δὲν χρειάζεται, ἀποκρίθηκε, χωρὶς να ἐλπίζει ὅτι ὁ Ἄντων θὰ τὸν ἀκούει. μὲ ὄλο πὸν κι ὁ ἴδιος μερικές φορές, ὅταν γλιστροῦσε πολὺ, ἤθελε να κατεβεί και να καθάρει με τὸ φτυάρι τις πίσω ρόδες ἀπὸ τὴν περισσὴ λάσπη. — Δὲν εὐραζέει Ἄντων, θὰ τα καταφέρω.

Και τὸ αυτοκίνητο ὄλο και προχωροῦσε, χωρὶς να συμβεῖ τίποτα τὸ ἰδιαίτερο: αἰ-σιγά-σιγά ὁ φόβος του διαλύθηκε και οἱ σκέψεις του πῆγαν σ' αὐτοὺς πὸν περιμέναν ἐκεῖ πάνω.

— Θὰ τοὺς ἀποδείξω ὄλων ὄλων τους — μουρμούριζε, σφίγγοντας τὰ δόντια του, και τὰ χέρια του κρατοῦσαν γερά τὸ βολάν πὸν μπορούσε κάθε στιγμή να γλωττίσει. — Τώρα θὰ σᾶς δείξω, και θὰ μετανοιώσετε. Ἄρκει μόνο να φτάσω.

Ἡ γούδα τοῦ ὄρυχείου στρέφονταν κάτω του ὅπως μιὰ ὄρεινὴ κοιλάδα κάτω ἀπὸ τὸ ἀεροπλάνο. Ὁ λεπτὸς πέπλος τῆς ψιλῆς βροχῆς, τὸν σκέπαζε, και ὁ πυθμένας τῆς με τις γυαλιστερές λακκοῦδες χανόταν μέσα στὴ γκρίζα θολούρα. Ὁ Προνιάκιν θυμήθηκε ξανά τὴ λάσπη πὸν εἶχε γεμίσει τις ρόδες του κ' ἔνωσε πάλι φόβο και μοναξιᾶ. Ἐνα ρίγος πέρασε ἀπ' ὄλο του τὸ σῶμα.

Μὰ ξάφνου τοῦρθε κάτι στὸ νοῦ πὸν τὸν ξαλάφρωσε και τοῦ ξανάδωσε τὸ κέφι του. Εἶδε τὸν ἑαυτὸ του να σταματᾶ με τὸ αυτοκίνητο μπροστὰ στὸ γραφεῖο, ἀδειάζει ἀπὸ τὴν καρρότσα του ὄλο τὸ φορτίο του μέσα στὴ λάσπη, ἴσα μπροστὰ στὴν εἴσοδο. Και μετὰ να θαστᾶ τὴν κοιλιὰ του ξεκαρδισμένος ἀπ' τὰ γέλια, βλέποντας τὰ γουρλωμένα ἀπ' τὴν ἔκπληξη μάτια τους, να γελάει ὡρα πολὺ και περιπαιχτικά.

Μὰ γιατί περιπαιχτικά... Στὸ κάτω - κάτω εἶναι καλὰ παιδιὰ, κι οὔτε ἔχει κατὰ βάθος τίποτα μαζί τους. Και τι θὰ τοὺς ἀποδείξει; Ἀπλῶς θὰ ἀδειάσει τὸ μετάλλευμα, κι ἄς τὸ σκαλίσουν να δοῦν. Κι αὐτὸς θὰ σκαλίζει μαζεύοντας τὰ παρὰ γαλάζια θραύσματα...

Ἔτσι ἀνέβηκε ὡς τὴν τέταρτη βαθμίδα πὸν δὲν εἶχε πιά τὴν μυρουδιά τῆς βούγλας τοῦ ὄρυχείου. Τὸ μόνο πὸν μύριζε τώρα ἦταν τὰ πετρέλαια τοῦ αυτοκινήτου. Πῆρε τὸ πόδι του ἀπὸ τὸ πετάλι τοῦ φρένου και ξεκίνησε ὀδηγώντας με τὸ ἑνα μόνο χέρι και βγάζοντας ἔξω τὸ κεφάλι του, στὴ βροχὴ και τὸν ἀέρα.

— Ἐ-ε-ε! Διαόλοι με τὰ κέρατα, πὸν κρυφτήκατε; — φώναξε ἔτσι ἀπλῶς να καθησυχᾶσει τὸν ἑαυτὸ του και τὸ αυτοκίνητο. Ὑστερα ἔστρεψε τὸ κεφάλι του και εἶδε μικρὸ - μικρὸ τὸν Ἄντων και τοῦ φώναξε: — Ἄντσα, αὔριο θὰ τὸ ρίξουμε ἔξω, ἔ;

Ὁ Ἄντων στέκονταν ἀκίνητος και κοιτάζε κατὰ πάνω.

— Μὰ τι τρέχει με μένα; ἀναρωτήθηκε ὁ Προνιάκιν. Τι ἔπαθα; Και στριφογύριζε πάνω στὸ κάθισμα σὰ να καθόταν σ' ἀναμμένα κάρβουνα. Τι κάνεις, μωρέ, σὰν τὸ πετεινάρι; Σοῦστριψε;

Ξάφνου τὸν κυρίεψε ἑνα παράξενο συναίσθημα. Τοῦ φάνηκε πὼς αὐτὸ πὸν κάνει εἶναι κάτι φανταστικό. Λὲς κι ὄλα τούτα δὲν γίνονται τώρα, μὰ κάποτε ἄλλοτε, πρὶν ἀπὸ πολὺν καιρὸ, τάχα στὰ παιδικὰ του χρόνια, ὅταν ἔτρεχε να πάει

κάποιο χαρούμενο μαντάτο στη μάνα του. Κ' έτρεχε σίγουρος πώς κ' εκείνη θα χαρεί, γιατί κανένας δεν ήξερε να δείχνει τόσο καλά τή χαρά του, όσο εκείνη που ο Προιάκιν τήν είχε λησμονήσει σχεδόν δλότελα. Στην πραγματικότητα όμως από δεξιά του βρισκόταν ή μουχλιασμένη, λασπερή πλαγιά του όρυχείου, κι άπ' αριστερά ο γκρεμός κι ο γκρίζος ούρανος. Κι αυτός, ο Βίκτωρας Προιάκιν κουβούλωσε τὸ πρώτο μετάλλευμα άπ' τὸ όρυχείο.

Τὸ μετάλλευμα πὸν περιμένουν με άνυπομονησία κι ο Χομιακώφ, κι ο Μανιάηλο, κι ο Βιχριστιούκ. Άύριο τὸ πρωί, αν όχι σήμερα τὸ έράδυ, θα πάει εϊδητο γι' αυτό στη Μόσχα, στὸ Γκόρκι, στὸ Όριόλ, στὸ Ίρκουτσκ και σε άλλα μέρη γνωστά κι άγνωστά του. Θυμήθηκε πὸν έλεγαν στὸ τραίνο, πὸν κανένα στὸν κίβνοτο μετάλλευμα δέ δίνει τόσο πολὺ μέταλλο σαν αυτό τὸ περίφημο λουλάκι, πὸν έχει ως 70% καθαρὸ σίδηρο. Γι' αυτό και είναι γαλάζιο.

«Άλήθεια τί μπορεί να κάνει κανένας άπ' αυτό τὸ μετάλλευμα; — τὸν πονεθε ξαφνικά στὸ κεφάλι. Και τὸν κυρίεψε ξανά ή παλιά του μανία να κάνει ούτι λογισμούς. Ο Άντόσκα μούβαλε στὰ σίγουρα έξη τόννους. Τὸ νοιώθω. Άς βάλουμε λοιπὸν έναμισο τόννο χώματα και σκουριά, ως είναι και δύο. Μένουν λοιπὸν τέσσερις καθαροί. Όμως πολὺ είναι αυτό ή λίγο, Προιάκιν; Κι πὸν πάει, τί θα γίνει; Μήτε κι αυτό θα τὸ μάθεις... Όμως αυτό βέβαια δέν είναι δική σου δουλειά. Η δική σου δουλειά είναι να κουβαλάς. Κουβάλα λοιπὸν. Και πάντοτε ή δουλειά σου ήταν μονάχα να κουβαλάς. Όσο για τὸ τί θα σου φορτώσουν στὰ καρρότσα, δέν είναι δική σου δουλειά. Μόνο οί σουστες να μή σπάσουν. Νά, δὸν και τώρα...».

Και τὸ αυτοκίνητο όλο και προχωροῦσε, πλησίαζε στὸ τέρμα. Κι αυτό τὸν νιωθε με τὸ κάθε του νεῦρο. Ήταν ένα δυνατὸ συναίσθημα, πολὺ δυνατὸ, γιὰ άπ' αυτό έτρεμαν άνυπόμονα τὰ χέρια του, και τούτο ήταν κακό.

«Μήν τὸ σκέφτεσαι αυτό τώρα, δέν κάνει», — πρόσταξε τὸν έαυτὸ του.

«Άργότερα, μετά. Μόνο ξεχε τὰ μάτια σου τέσσερα. Πρόσεχε τὸ δρόμο».

Και παρακολουθοῦσε διαρκῶς τὸ δρόμο, τοὺς σβώλους τῆς λάσπης πὸν γωνιαν και χάνονταν κάτω άπὸ τοὺς τροχοὺς, μα δέν μποροῦσε να κυριαρχήσει στὰ νεῦρα του.

—Μά πότε μετά; άναρωτήθηκε. Έτσι κάνουμε όλοι μας. Τ' αφήνουμε στὸ «μετά», κι όταν έρθει αυτό τὸ μετά, σκέφτεσαι πια άλλα πράγματα. Και πὸν άλλος στὸ κάτω - κάτω θα σκεφτεῖ, άφου εγὼ τὸ κουβαλάω; Έγὼ κι όχι κάποιος άλλος. Κι όχι ο τελευταίος, αλλά ο πρώτος...

«Θα τὸ πῶ στη γυναικούλα μου και δέν θα τὸ πιστεύει, — σκέφτηκε με πη. — Πόσο βασανιστήκαμε αλήθεια κ' οί δυό μας. Τόσες οικονομίες κάναμε, τώρα θάνατι δύσκολο να τὸ πιστέψεις, αν και με ξέρεις... Όμως τὰ παιδιὰ θα τὸ πουν... δέν θα πουν ψέματα τὰ παιδιὰ...»

Έτσι ανέβηκε ως τὴν τελευταία, τὴν πέμπτη βαθμίδα και γύρισε για τὴν έξοδο. Έδῶ τοὺς ξεπερνοῦσε όλους, όμως τώρα δέν πρέπει να διάζεται. Πρέπει να ήρεμήσει, να ήσυχάσει και να περιμένει όσο να φανούν οί μηλιές. Τίς περιμένε πολλή ώρα, κι όταν ἐπὶ τέλους παρουσιάστηκαν — γκρίζωπες πὸν μόλις κρίνονταν στὸν γκρίζο ούρανο — ξεχασε να τοὺς πει τὸ συνηθισμένο του «να στε και μεῖς». Έστριψε άπότομα τὸ τιμόνι κατὰ πάνω τους, βλέποντάς τες να κινούνται με τίς πυκνές τους φυλλωσιές, βλέποντας ανθρώπους, πὸν φάνηκαν με τὴν στήν έξοδο.

Μά να πὸν οί μηλιές τρεμούλιασαν και άρχισαν να γλιστροῦν άριστερά, πὸν τὴν άκρη τοῦ μπροστινοῦ γυαλιοῦ, αφήνοντας πίσω τους ένα τετράγωνο άδεν συνεφιασμένου ούρανοῦ. Ο Προιάκιν δέν κατάλαβε άμέσως τί τοῦ συνέβη, πὸν θοντας για μιὰ στιγμή να τὸν κυριεύει άδυναμία, έξάντληση. Λουσιμένος πὸν ιδρώτα γύρισε άπότομα τὸ βολάν πρὸς τὴν πλευρά πὸν γλιστροῦσε — αυτό τὸ σου φαίνεται φοβερό, όμως είναι ή μοναδική σωτηρία. Οί μηλιές σταμάτησαν. Όμως δέ γύρισαν πίσω, κι ο Προιάκιν θύμωσε με τὸν έαυτὸ του:

«Χάζεψες, ήλίθιε. Καλά πὸν δέν πῆρες μαζί σου και τὸ κορίτσι. Τότε

πες τριριζιές... Προσοχή λοιπόν Προιάκιν γιατί δὲ θὲς πολλὰ γιὰ νὰ γκρεμιστεῖς...».

Ὅμως ὁ Προιάκιν γκρεμιζόταν κι ὅλας ἂν καὶ δὲν τῶξερε αὐτό, γιατί δὲν εἶδε τὴν ἀριστερή του πιασμένη ρόδα ποὺ κρεμάστηκε πάνω ἀπὸ τὸ γκρεμὸ καὶ γύριζε λυσσασμένα κι ἀνίσχυρα. Ὁ ἄλλος τροχός, χωμένος βαθειὰ στὴ λάσπη, γύριζε ἀλαφρά, καὶ τὸ αὐτοκίνητο χάνοντας τὴν ταχύτητά του, ἔπαψε πιά νὰ ὑπακούει στὸ τιμόνι, μ' ὅλο ποὺ ὁ Προιάκιν εἶχε γαντζωθεῖ στὸ βολάν μ' ὅλη τὴ δύναμη τῶν τρομαγμένων του χεριῶν.

Κατάλαβε τὴ θέση του, ὅταν στρέφοντας τὸ τιμόνι ξανά καὶ ξανά, δὲν μπόρεσε νὰ ξαναφέρει στὴ θέση τους τὶς μηλιές, ποὺ γλιστροῦσαν ὀλοένα πρὸς τὰ ἀριστερά. Ἡ εὐρύχωρη καμπίνα ἔγινε ξάφνου στενάχωρη σὰν κασόφι, ὅπου σὲ χῶνουν τρία κάτια διπλωμένο. Θὰ προλάβαινε νὰ πεταχτεῖ ἔξω, ἂν ἦταν ἀνοιχτὴ ἢ πόρτα, ἂν τὸ κάθισμα τοῦ ἑδηγοῦ βρισκόνταν δεξιά, ἂν τὸ σκεφτόταν νὰ πηδήξει ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή.

Ξάφνου εἶδε τὰ σύννεφα ποὺ ἀναποδογύρισαν γρήγορα στὸ παράθυρό του. ἄκουσε τὸ τρίξιμο τοῦ λάστιχου, καὶ τὸ θόρυβο τοῦ μεταλλεύματος ποὺ χυνόταν ἀπὸ τὴν καρρότσα.

«Τὸ σκόρπισες ζωντόβολο» εἶπε στὸν ἑαυτό του. «Τὰ κατάφερες χαραιοφάτη, παλιοτόμαρο». Ὁ Προιάκιν δὲν πάλευε πιά. Κρατιόταν μόνο ἀπὸ τὸ βολάν μὲ μιὰ ἀμυδρὴ ἐλπίδα, ὅτι τὸ αὐτοκίνητο θὰ σταματήσει στὴν τέταρτη βαθμίδα. «Ἄν δὲ σταματήσει τότε χάθηκα. Ὅγδονταπέντε μέτρα. Χάθηκα».

Τὸ αὐτοκίνητο δὲ σταμάτησε. Σούρθηκε βαρὺ, καὶ ἐρόντησε στὸ μπετόν. Μετὰ γλίστρησε πάλι, καὶ τὸ βάρος τοῦ φορτίου τὸ παρέσυρε στὸ βάραθρο. Ὁ Προιάκιν εἶδε τὸ λευκὸ στρώμα τῆς κιμωλίας, μετὰ τὸν οὐρανὸ, ὕστερα ἓνα καινούργιο καφετὶ στρώμα χῶμα, κατόπιν πάλι τὸν οὐρανὸ καὶ στερνὰ ἓνα γκριζογάλανο χρῶμα ποὺ δυνάμωνε ὀλοένα καὶ ποῦμοιαζε μὲ τὸ χρῶμα τοῦ ὠκεανοῦ, ὅταν προμηνάει φουρτούνα.

Κάτι χτύπησε ἀπὸ πίσω τὴν καμπίνα, κι ἄκουσε τὸ σκούξιμο τῆς λαμαρίνας ποὺ τσαλακῶνεται. Τὸ μετάλλευμα κατρακύλησε μὲ θρόντο.

«Πάει τὸ αὐτοκίνητο, τὸ χαντάκωσα» — πρόλαβε νὰ σκεφτεῖ. Κι ἀμέσως ἐνίωσε ἓνα δυνατὸ χτύπημα στὸ σῆρκο. Τὰ μάτια του θόλωσαν, ὅλα ἀνακατεύτηκαν σ' ἓνα μαυροκίτρινο χάος ποὺ στριφογύριζε. Τὸ κεφάλι του ἔχασε τὸ στήριγμά του. Τὸ δεύτερο χτύπημα ἦρθε ἀπὸ τὸ πλάι στὸ τζάμι. Ὁ Προιάκιν ζάρωσε ἀπὸ ἐνστικτο καὶ σούρθηκε μὲ τὰ γόνατα στὴν τσαλακωμένη σκεπὴ τῆς καμπίνας, προσφυλάγοντας μὲ τὰ χέρια τὸ πρόσωπό του ἀπὸ τὰ σπασμένα τζάμια. Ὅμως ἦρθε καὶ τρίτο χτύπημα, καὶ τὰ τζάμια τὸν χτύπησαν στὸν ἀγκῶνα.

«Πότε θὰ τελειώσει; Θεέ μου, πότε ἐπὶ τέλους θὰ τελειώσει; — σκέφτηκε ὁ Προιάκιν, καθὼς τὸ αὐτοκίνητο κατρακυλοῦσε καὶ τὸν χτυποῦσε ἀπ' ὅλες τὶς μεριές. Ὅμως αὐτὸ συνεχιζόταν πολλὴ ὥρα, ὥσπου ἔχασε τὶς αἰσθήσεις του ἀπὸ τὸν πόνο στὸ σῆρκο. Ὅταν συνήλθε, τὸ αὐτοκίνητο συνέχιζε νὰ κατρακυλᾷ στὴν πλαγιά. Τὸ τελευταῖο χτύπημα τὸν ἔρριξε πάνω στὸ βολάν, ἔτσι ποὺ τοῦ κόπηκε ἡ ἀνάσα καὶ κάτι ἔτριξε στὸ στήθος του. Τέλος κάτι τὸν τράβηξε στὴ μπάντα καὶ στάθηκε ἀπότομα. Τυφλωμένος καὶ μισοπεθαμένος, ἄκουσε τὴν καταθλιπτικὴ ἤσυχία ποὺ λὲς καὶ βούιζε.

Ὅμως δὲν ἄκουσε τὶς ἀπεγνωσμένες φωνὲς τοῦ Ἀντών καὶ τὸ οὐρλιαχτὸ τῆς σειρήνας. Δὲν εἶδε πῶς ἑκατὸν πενήντα ἄνθρωποι παρουσιάστηκαν στὶς πλαγιές τοῦ ὄρυχείου καὶ ἔτρεχαν τὸν κατήφορο, πηδώντας καὶ γλιστρώντας στὴ λάσπη. Ἐπεφταν, κουτροβαλοῦσαν καὶ σηκώνονταν ξανά, καὶ πάλι ἔτρεχαν, λαχνασιασμένοι, γιὰ νὰ προφτάσουν νὰ τὸν βοηθήσουν.

Ἄκουσε μόνο τὸ σφύριγμα τοῦ λάστιχου ποὺ ἔσκασε καὶ ἓναν παράξενο ἤχο σὰν κάτι νᾶσταζε. Δὲν ἤξερε ὅτι ἦταν τὸ αἷμα του ποὺ ἔτρεχε. Νόμιζε ὅτι ἔσπασε ὁ σωλήνας τοῦ πετρελαίου καὶ τρέχει πάνω στὸ καυτό μαντέμι.

Νὰ σβήσω τὸ μοτέρ. — πρόλαβε νὰ σκεφτεῖ. — Θὰ καοῦμε...».

Ἐννοῦσε τὸν ἑαυτό του καὶ τὸ αὐτοκίνητο.

Σ Τ Ο Μ Ε Τ Ω Π Ο

Μεταφράζει ὁ
ΑΡΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Ἐφτασα στὸ Μίνσκ στὶς τέσσερις Ἰουλίου. Οἱ τανκίστες εἶχαν σπάσει τὶς ἐχθρικές γραμμές, μπῆκαν στὴν πόλη τὴν προηγουμένη μέρα καὶ φύγανε ἀμέσως τραβώντας δυτικά. Στὶς νότιες συνοικίες ἐξακολουθοῦσε ἀκόμα ἡ ἀνταλλαγὴ πυρῶν. Στάθηκα γιὰ λίγο κοιτάζοντας ἕναν μεγάλο δρόμο καὶ χάρηκα: σχεδὸν ὅλα τὰ σπίτια εἶχαν μείνει ἄθικτα· ἕνα τέταρτο ἀργότερα ἀκούστηκαν ἐκρήξεις καὶ τὰ σπίτια γίναν ἄφαντα.

Οἱ φαντάραι τοῦ μηχανικοῦ δουλεύαν ὅλη μέρα ἀχρηστεύοντας τὶς νάρκες· πρόφτασαν καὶ σώσανε τὸ μεγάλο σπίτι τῆς κυβέρνησης καὶ μερικὰ ἄλλα. Ὡστόσο, καθὼς περιπλανιόμουνα στὴν πόλη, ἔδλεπα παντοῦ ἐρείπια. Χαιρόμουνα κι' ἐγὼ ὅπως ὅλοι, πού εἶχαμε νικήσει. Δυὸ μέρες πρὶν, εἶχα ἐπισκεφτεῖ τὸν στρατηγὸ Τσερνιαχόβσκι, πού μοῦ εἶπε: «Τώρα δὲν καταδιώκουμε τὸν ἐχθρό, τὸν κυκλώνουμε». Ἡξέρα πὼς σημαντικὲς γερμανικὲς δυνάμεις εἶχαν μείνει ἀνατολικά τοῦ Μίνσκ· γι' αὐτὸ ἦταν δύσκολο νὰ φτάσεις στὴν πόλη — οἱ Γερμανοὶ βγαίνανε κεῖ πού δὲν τοὺς περίμενες στὸν αὐτοκινητόδρομο καὶ ρίχνανε μὲ τὰ μυδράλλια. «Πέσανε στὴν ἀπόχη», μοῦ εἶπε ἕνας τανκίστας· ἐγὼ σκέφτηκα πὼς ὁ πόλεμος πλησιάζει στὸ τέλος του καὶ χαμογέλασα. Ὅμως, σφιγγόταν ἡ καρδιά σου νὰ βλέπεις τὰ ἐρείπια τοῦ Μίνσκ. Δὲν ἦταν οὔτε Νόβγκοροντ, οὔτε Λένινγκραντ, οὔτε Κίεβο, ἦταν μὲ πόλη πού τὴν κάψανε καὶ τὴν γκρεμίσανε πολλὲς φορές. Δὲν εἶχε μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος, οὔτε ὑπέροχη ἀρχιτεκτονικὴ. Ὅμως, ὑπάρχουν στιγμὲς πού ξεχνᾷς τὴν τέχνη. Δὲν σκεφτόμουνα τὴν αἰσθητικὴ ἀξία τῶν γκρεμισμένων, τῶν ἀνατιναγμένων ἢ τῶν καμμένων σπιτιῶν· σκεφτόμουνα πὼς οἱ ἄνθρωποι μοχθήσανε, θάσανε, χτίσανε καὶ τώρα δὲν ἀπόμεινε ἄλλο ἀπ' τὶς πέτρες, τὰ σπασμένα κεραμίδια καὶ τὰ καρβουνιασμένα ἐρείπια. Τὸ θέαμα τῆς γκρεμισμένης κατοικίας, τῆς σκορπισμένης ἀνθρώπινης φωλιᾶς εἶναι πάντοτε ἐπώδυνο καὶ πάντα σὲ συγκλονίζει κάποια μικρολεπτομέρεια — μιὰ βουλιαγμένη πολυθρόνα, τὰ ἀνοιχτόχρωμα τετράγωνα στοὺς τοίχους, κεῖ πού κρεμόντουσαν χρόνια οἱ πίνακες ἢ οἱ φωτογραφίες, ἕνα σπασμένο ξύλινο ἀλογάκι.

(Ἐφτά ἢ ὀχτὼ χρόνια ἀργότερα, πηγαίνοντας στὴν τότε σύνοδο τοῦ Παρτιζανισμοῦ συμβουλίου Εἰρήνης, ἀναγκάστηκα νὰ μείνω στὸ Μίνσκ — λόγω τῆς κακοκαιρίας εἶχαν διακοπεῖ οἱ ἀεροπορικὲς συγκοινωνίες. Μὲ περιέθαλψε ὁ Π. Οὐ. Μπρόδχα — μὲ πῆγε σπίτι του καὶ μοῦ ἔδειξε τὴν ξαναχτισμένη πόλη. Φυσικά, τὰ σπίτια ἦταν φανταχτερὰ καὶ ἄσχημα, ὅπως ὅλα ὅσα χτίστηκαν στὴ χώρα μας στὰ χρόνια τῆς δεκαετίας 1940—50, ἐγὼ ὅστόσο ἐνθουσιάστηκα εἰλικρινὰ βλέποντάς τα.)

Ένα κεφάλαιο από τὸ τελειωμένο
προτελευταῖο μέρος τοῦ βιβλίου
«Ἄνθρωποι - Χρόνια - Ζωή»

ἄνθρωποι ζοῦν, τρῶνε τὸ βραδυνὸ τους,
λογομαχοῦν, ἔχουν τὶς ἐρωτικές τους ζή-
λειες, σὲ κείνο κεῖ τὸ διαμέρισμα ὑπάρ-
χουν παιδιὰ καὶ δίπλα στὸ κρεβάτι τους
κοιμᾶται ἤσυχα ἓνα ξύλινο ἀλογάκι).

Κεῖ πού πλανιόμουνα στοὺς ὁρόμους
τοῦ γκρεμισμένου Μίνσκ, μοῦ πέρασε ξά-
φνου ἢ σκέψη: στάθηκα τυχερός, τουλάχιστον
στὸ Μίνσκ πρόφτασα κ' ἦρθα ἔγ-
καιρα! Ὁ στρατηγὸς Βαντίμοβ, μοῦ εἶ-
χε περιορίσει τὴν ἐλευθερία τῶν κινήσεων.
Κάποτε, στὶς ἀρχές τοῦ πολέμου, εἶχα
πάει μαζί του στὸ μέτωπο τοῦ Μπριάνσκ
καὶ δὲν ξέρω γιατί, σχημάτισε τὴν ἐντύ-
πωση πὼς εἶμαι ἱκανὸς γιὰ ἀνόητα γτα-
ηλίκια. Τὸ 1944, ὅταν δὲν ἦταν πιά συν-
τάκτης τοῦ «Ἐρυθροῦ Ἀστέρος», μοῦγραψε
ἀπ' τὸ μέτωπο: «Σὰς θυμᾶμαι συχνά, λέω
στοὺς συναδέλφους μου πὼς εἶναι ἀδύνατο
νὰ ταξιδέψει κανεὶς μαζί σας στὸ μέτωπο,
γιατὶ θέλετε τὸ δίχως ἄλλο νὰ θρίσκεστε
πιὸ μπροστὰ ἀπ' ὅλους, πιὸ μπροστὰ κι
ἀπ' τὰ μαχόμενα τμήματα». Φυσικά, ὅλ'
αὐτὰ δὲν ἀνταποκρίνονταν καθόλου στὴν
ἀλήθεια, ὡστόσο ὁ στρατηγὸς Βαντίμοβ
ἔπεισε τοὺς ὑφισταμένους του πὼς πρέπει
νὰ μὲ προσέχουν. Τὸ φθινόπωρο τοῦ
1943 ἤμουν μὲ τὸν ἀνταποκριτὴ τοῦ «Ἐ-
ρυθροῦ Ἀστέρος» Κ. Σίμονοβ στὴν Οὐκρα-
νία καὶ πῆγα στὴ δεξιὰ ὄχθη τοῦ Δνει-
πέρου. Ὁ ἀντικαταστάτης τοῦ ἀρχισυντά-
κτη συνταγματάρχης Κάρποβ, ἔστειλε ἓ-
να τηλεγράφημα στὸν στρατηγὸ Κοζλόβ.

ΗΛΙΑΣ ΕΡΕΝΜΠΟΥΡΓΚ

Ὁ ποιητὴς καὶ πεζογράφος Ἡλίας Ἐρεν-
μπουργκ λέει στὴν αὐτοβιογραφία του, ὅτι στὰ
νεανικά του χρόνια δὲν ὄνειρευόταν νὰ γίνεῖ
συγγραφέας. Μιὰ τυχαία γνωριμιὰ μὲ τὰ ποι-
ήματα τοῦ Ρώσου ποιητῆ Ἀλέξανδρου Μπλόκ
τὸν ἔκανε νὰ πιάσει τὴν πέννα. Τὶς παραμονές
τῆς ἐπανάστασης στὴ Ρωσία (1917) βγήκε ἡ
συλλογὴ του «Ποιήματα τῆς παραμονῆς».

Ὁ Ἡλίας Ἐρενμπουργκ εἶναι 71 χρονῶν.
Τὰ πιὸ γνωστὰ ἔργα του εἶναι τὰ μυθιστορήμα-
τα «Ἡ πτώση τοῦ Παρισιοῦ», «Θύελλα», «Τὸ
ἕνατο κῆμα», «Τὰ χιόνια λιώνουν» κ.ἄ. Τώρα
γράφει καὶ δημοσιεύει μὲ τὸν τίτλο «Ἄνθρωποι,
Χρόνια, Ζωή», τὰ ἀπομνημονεύματά του.

πού ήταν μέλος του Στρατιωτικού Συμβουλίου της 13ης στρατιάς (μου δώσανε πρό ημερών τὸ ἀντίγραφο): «Μέτωπόν σας εὐρίσκεται Ἡλιά Ἐρενμπουργκ, λόγους ἀσφαλείας παρακαλῶ φροντίσατε μὴ ἀπομακρυνθεῖ προγεφυρώματος». Μὰ νὰ πού ἔφτασα ἔγκαιρα στὸ Μίνσκ, μὰ κι' ἀργότερα πῆγαινα ὅπου ἤθελα — τὰ κατάφερα κι' ἐξαφανίστηκα ἢ σύνταξη δὲν ἤξερε πού βρίσκομαι καὶ δὲν ὑπῆρχε ὁ στρατηγὸς Βαντίμοβ, πού σίγουρα θὰ διέταζε καὶ πάλι νὰ γίνουν ἔρευνες.

Ὁ Ἐσερνιαχόβσκη εἶχε δίκιο: οἱ στρατιές μας κυκλώσανε τὸ Μίνσκ, μέσ' στὴν ἀπόχη εἶχαν πέσει κάπου ἑκατὸ χιλιάδες Γερμανοί. Τὰ στρατεύματά μας προελάυνανε γρήγορα πρὸς τὸ Μπαράνοβιτς, τὴν Βίλνα, ἐνῶ οἱ Γερμανοὶ πού ὑποχωροῦσαν ἀπ' τὸ Μογκίλεβ, ὄνειρευόντουσαν νὰ διασπάσουν τὶς γραμμὲς καὶ νὰ φτάσουν στὸ Μίνσκ. Στὸ μέτωπο αὐτὸ οἱ Γερμανοὶ δὲν εἶχαν δεχτεῖ ἀκόμα τὸ τελειωτικὸ χτύπημα καὶ πολλὲς μεραρχίες ἀμύνονταν καὶ κρατάγαν τὶς θέσεις τους, πέρναγαν στὴ ἐπίθεση, προσπαθώντας νὰ σπάσουν τὸν κλοιό. Μιὰ μέρα δεῖπνοῦσα εἰρηνικώτατα στὸ κατάλυμα τοῦ ταγματάρχη, ἄλλοτε συνδικαλιστὴ στὸ Λένινγκραντ. Τὸ τάγμα βρισκόταν σὲ ἀνάπαυση ὕστερα ἀπὸ σκληρὲς μάχες στὸν Μπερεζίνα κι' ὁ ταγματάρχης, κερνώντας με σαμπάνια, πού βρέθηκε ἀνάμεσα στὰ λάφυρα, μούλεγε: «Οἱ Φρίτς στὰ γραφτά σας εἶναι ἐξαιρετικὰ πετυχημένοι, σίγουρα τοὺς μελετάγατε πολὺν καιρὸ. Ὅμως, ὅταν γράφετε, νὰ ποῦμε, ἕνα μυθιστόρημα, πού ψάχνετε καὶ βρίσκετε τὰ μοντέλα σας; Πολλὲς φορές ἀναρωτήθηκα πού ξέρει ὁ συγγραφέας τὶς μύχιες σχέψεις τῶν ἀνθρώπων; Μήπως τοῦ τίς λένε: Ἡ ὀρίσκεται στὴν ἀνάγκη νὰ τίς ἐπινοεῖ;...» Δὲν πρόφτασα νὰ ἀπαντήσω — ἀντήχησε τὸ κροτάλισμα τῶν πολυβόλων: ἄρχισε πῦρ ἕνα γερμανικὸ σύνταγμα πού ἐπιχειροῦσε νὰ ἀνοίξει δρόμο κατὰ τὴ Δύση.

Γαξίδεψα πρὸς δυσημὰς στὸ Ράκοβ, στὸ Ἰθενέτς καὶ γυρίζοντας στὸ Μίνσκ, ξανάκουσα πυροβολισμούς: οἱ περικυκλωμένοι Γερμανοὶ εἶχαν ἐπιτεθεῖ στὸ ἔργο στάσιο ἀρτοποιίας.

Βρισκόμουν αὐτοκινητόδρομο τοῦ Μογκίλεβ, ὅταν ἄρχισε νὰ ὀάλλετα ἡ δημοσιά. Οἱ αἰχμαλώτοι βεβαιώνανε πὼς μέσα στὸ δάσος κρύβεται ἕνα τάγμα κι' ἕνας Γερμανὸς στρατηγὸς τριγυρίζει ἀνάμεσα στὰ δέντρα σέρνοντας ἕνα ναρκόβλο καὶ λέει:

«Εἶμαι Γερμανὸς ἐγώ, δὲν εἶμαι κουράδι...» Ἕνας Γερμανὸς ταγματάρχης, ποὺ ὄγῃκε ἀπ' τὸ δάσος στὸν ἀσφαλτόδρομο κουνώντας ἕνα μυξομάντηλο, μού εἶπε: «Φυσικά, αὐτὴ τὴ δεδομένη στιγμή, ἡ ὑπεροχὴ εἶναι μὲ τὸ μέρος σας — ἡ Γερμανία εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκη νὰ ἀγωνιστεῖ ἐπὶ δύο μετώπων. Πρέπει ὅμως νὰ παραδεχτεῖτε ὅτι ἡ ὑπερφαλάγγισις καὶ ἡ περικύκλωσις — εἶναι ἐπιτεύξεις τῆς γερμανικῆς στρατηγικῆς, ἀκολουθεῖτε τὸν δρόμο πού ἀνοίξαμε ἐμεῖς...». Τοῦ ἀπάντησα πὼς δὲν εἶμαι στρατιωτικὸς κι' ἀναγνωρίζω πρόθυμα τὸ προβάδισμα τῶν Γερμανῶν — αὐτοὶ ἄρχισαν τὸν πόλεμο καὶ προετοιμαζόντουσαν ἀπὸ καιρὸ γιὰ τὸν πόλεμο, εἶναι ζήτημα ὅμως ἂν ἀξίζει τὸν κόπο νὰ τὸ παίρνει ἀπάνω του γιὰ μιὰ τέτοια πρωτιά.

Ἕνας ὄμπερ - Λωϋτενάντ στὴ Βίλνα, στὸ νεκροταφεῖο Ρὸς (ἐκεῖ συγκεντρώσανε προσωρινὰ τοὺς αἰχμαλώτους) ἔλεγε: «Εἶμαι στὸ ἀνατολικὸ μέτωπο ἀπ' τὸ πρῶτες μέρες πού ἀνοίξε. Τὸ σαράντα ἕνα, προχωράγαμε μπροστά, χωρὶς νὰ μοι νοιάζει πού ἐσεῖς μένατε πίσω. Τώρα, ὅλα ἀλλάξανε. Ἐπιχειρήσαμε νὰ κρατήσουμε τὸ Μίνσκ, ὅταν ἐσεῖς πλησιάζατε κιόλας στὴ Βίλνα. Ἐδῶ, πολεμήσαμε τρεῖς μέρες ταμπουρωμένοι σὲ μερικὰ σπίτια. Τὴν ὥρα, πού ὅπως λέει ἕνας ἀξιωματικὸς σὲ βρισκόσαστε κιόλας κοντὰ στὸ Νεμάν. Τώρα ἐσεῖς προχωρᾶτε μπροστά, λέει ἐμεῖς δὲν ὑπάρχουμε». Σώπασε γιὰ λίγο καὶ ξάφνου πρόσθεσε: «Ἀναρωτιέμαι ἄραγε ὑπάρχουμε πράγματι;...» Ἀνάμεσα στὰ χερουδεῖμ στὴν μπαρόκ καὶ στὴν προτομές, ἀνθίζανε τριαντάφυλλα. Ξάφνου ἀντήχησε μιὰ ἀπελπισμένη κραυγὴ — ἕνα θανάσιμα πληγωμένο κοράκι ἔφτασε πετώντας ὡς τὸ νεκροταφεῖο κι' ἔπεσε σὰν σὸβλος μπρὸς στὰ πόδια τοῦ Γερμανοῦ ἀξιωματικοῦ. Αὐτὸς σκέπασε τὸ πρόσωπό του μὲ τὰ χέρια του καὶ καθόταν ἀκίνητος, σὰν ἄγαλμα.

τήν κούραση. Ὁ συνταγματάρχης Λόσικ μου εἶπε πῶς πήρανε τὸ Μίνσκ: «Δὲν προχωράγαμε ἀπ' τοὺς δρόμους, μὰ μέσα ἀπὸ δάση, ἀπὸ θάλτους, δὲν ἦταν παῖξε- γέλασε, περάσαμε ἀπὸ μέρη πού μόνο ὁ λαγὸς περνάει. Ὅταν μπήκαμε μ' ἔφοδο προχτὲς στὸ Μίνσκ, οἱ Γερμανοὶ ἦταν περισσότεροι ἀπὸ μᾶς, μὰ τὰ χάσανε...».

Ἐκανε ἀφόρητη ζέστη, εἶχε καιρὸ νὰ ἐρέξει καὶ ἡ σκόνη τύλιγε τὸν δρόμο σὰν πηχτὸ σύννεφο. Ἐκατοντάδες αὐτοκίνητα, συμπαραλιασμένα, ἀναποδογυρισμένα, δὲ σ' ἀφήναν νὰ προχωρήσεις. Ὁ λοχίας Μπελέβιτς ἔλεγε: «Κρίμα στὴ θιάση μου — εἶχε μείνει στὸ Μίνσκ ἡ μικρή μου ἀδελφή, ἡ Τάνια, δεκαεφτά χρονῶ... Τὴν σκοτώσανε, δὲν εἶναι σχῆμα λόγου, κυριολεκτικὰ τὴν παραμονή — στίς δύο τοῦ μηνὸς — τὸ εἶδανε οἱ γείτονες...». Σκούπισε τὸ πρόσωπο μὲ τὸ μανίκι ὁ ἰδρώτας, ἀνακατεμένος μὲ τὴ σκόνη, τοῦ τὸ σκέπαζε σὰ μάσκα. «Τί σκόνη!...», ἴστερα πρόσθεσε σιγά: «Μόλις μπήκαμε στὴν πόλη, ζήτησα ἄδεια νὰ πάω σπίτι μου, ἔτρεξα, μὰ ἡ μικρή μου ἀδελφή δὲν ὑπῆρχε πιά...». Κι' ἦταν τόση ἡ θλίψη στὴ φωνή του, πού δὲν μπόρεσα νὰ βγάλω λέξη ἀπ' τὸ στόμα μου. Σ' ὅλα μπορεῖς νὰ συνηθίσεις — καὶ στὴ θλίψη καὶ στὴ συμφορὰ καὶ στὴ μοναξιά, μὰ ποτὲ στὴν ξένη δυστυχία — πολλές φορές τὸ ἐνίωσα αὐτὸ κεῖνα τὰ χρόνια.

Καὶ τί εἶδα σ' ὅλον τὸ δρόμο ἀπ' τὴν Ὀρσα ὡς τὴ Βίλνα; Πόσα ἐρείπια, καμμένα χωριά, πόσες φριχτὲς ἀφηγήσεις μου ἔτυχε ν' ἀκούσω! Στὸ Ράκοβ ἐπισκέφτηκα τὸν ἐφημέριο τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας Γκανούσεβιτς. Καθότανε, γέρος, ἀμίλητος, ἀνάμεσα στὰ προσευχητάρια καὶ τίς ξεθωριασμένες φωτογραφίες. Εἶδε τοὺς χιτλερικούς νὰ βάζουν φωτιά σ' ἓνα σπίτι. Μιὰ γυναίκα, μέσ' στὴν ἀπελπισία της, πέταξε ἀπ' τὸ παράθυρο τὸ μωρό της. Ἐνας «πυρπολητής» ἔτρεξε ἀμέσως καὶ μὲ ὕφος ἐπαγγελματικὸ, σὰ νὰ παίρνε ἀπὸ κάτω ἓνα κούτσουρο, ἄρπαξε τὸ παιδί καὶ τὸ πέταξε στὴ φωτιά. Ὁ ἱερέας ἔλεγε κουνώντας τὸ κεφάλι: «Δὲν μποροῦσα νὰ φαντασθῶ, πῶς ὑπάρχουνε στὴ γῆ τόσο ἄκαρδοι ἄνθρωποι. Ἀπ' τὸ Κλεμπάν πήρανε ἓναν γέρο καθολικὸ ἱερέα, ἦταν ἄρρωστος, δὲν μποροῦσε νὰ περπατήσει, τὸν βασάνισαν. Στὸ Ντοράχ τοὺς μάζεψαν ὅλους στὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησία καὶ τοὺς κάψανε. Στὸ Περσάι σκοτώσανε δύο καθολικοὺς ἱερεῖς. Ἡ Γραφή λέει: «Αὐτὸς ἀποκαλύπτει τὸ βάθος ἀναμέσον τοῦ σκότους καὶ φέρει εἰς φῶς τὴν σκιάν τοῦ θανάτου, αὐξάνει τοὺς λαοὺς καὶ τοὺς ἐξολοθρεύει, διασκορπίζει τοὺς λαοὺς καὶ συγκεντρώνει αὐτούς, ἀφαιρεῖ τὴν φρόνησιν ἀπὸ τὰς κεφαλὰς τοῦ λαοῦ καὶ τοὺς ἀφήνει νὰ περιπλανῶνται εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου δὲν ὑπάρχει ὁδός».

Ἐγὼ εἶμαι γέρος, μὰ πῶς θὰ ζήσουν ὕστερ' ἀπ' ὅλα αὐτὰ οἱ νέοι;...

Τὴ νύχτα μὲ φιλοξένησε τὸ Τμήμα τοῦ Πυροβολικοῦ. Κεῖ πού πίναμε οὔγγα-ρέζικο ρούμι χειρίστης ποιότητος, ἄρχισαν ὅλοι τους νὰ κάνουν ὄνειρα γιὰ τὸ μέλλον. Ἐάφνου ὁ λοχαγὸς Σεργκέγιεβ εἶπε: «Λάβαμε ἓνα γράμμα ἀπ' τὴ γυναίκα τοῦ Γιάμπλοτσκι, γράφει πῶς τώρα πιά ἡ ζωὴ της δὲν ἔχει νόημα — ἀπόμεινε ὀλομόναχη. θέλει λέει νὰ πεῖ ἀντίο στοὺς συντρόφους τοῦ Πάσα...». Κανείς δὲν ἔδγαλε λέξη σὲ λίγο πέσαν καὶ κοιμήθηκαν. Ἐμένα δὲ μ' ἔπαιρνε ὕπνος, σηκώθηκα, πέρασα προσεχτικὰ ἀνάμεσα ἀπ' τοὺς πλαγιασμένους, ἔφτασα στὸ λυχνάρι καὶ σημείωσα στὸ μπλόκ τὰ λόγια τοῦ γέρου καθολικοῦ ἱερέα.

Τὴν ἄλλη μέρα, ἔχοντας ἐπιστρέφει στὸ Μίνσκ, κι' ἔχοντας περάσει ἀπ' τὸν αὐτοκινήτοδρόμο τοῦ Μογκίλεβ, εἶδα τὸ Τροστιάνετς. Ἐκεῖ παραχώνανε στὴ γῆ τοὺς Ἑβραίους — αὐτοὺς πού μένανε στὸ Μίνσκ καὶ αὐτοὺς πού κουβαλήσανε ἀπ' τὴν Πράγα, τὴ Βιέννη. Τοὺς μελλοθάνατους τοὺς μεταφέρανε σὲ κλειστὰ καμιόνια (τὰ αὐτοκίνητα ὅπου σκοτώνανε τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὰ ἀέρια, οἱ χιτλερικοὶ τὰ εἶχαν ὀνομάσει «γκεβάγκεν» ἀργότερα τὰ τελειοποίησαν, τὰ κάνανε ἀνατρεπόμενα — γιὰ νὰ ξεφορτώνουνε πιὸ εὐκόλα τὰ πτώματα τὰ νέα αὐτοκίνητα λεγόν- τουςαν «γκεκνιπβάγκεν». Λίγο πρὶν ἀπ' τὴν κατάρρευση τοῦ μετώπου, τὸ γερμα-νικὸ ἀρχηγεῖο διέταξε νὰ ξεθαφτοῦν τὰ πτώματα, νὰ περιχυθοῦν μὲ ὑγρὰ καύσιμα καὶ νὰ καοῦν. Ἐβλεπε παντοῦ καρβουνιασμένα κόκκαλα. Ὅταν πιά τὸ θάλανε στὰ πόδια, οἱ χιτλερικοὶ θελήσανε νὰ κάψουν τὴν τελευταία παρτίδα αὐτῶν πού εἶχαν σκοτώσει τὰ πτώματα ἦταν στοιβαγμένα, σὰν καυσόξυλα. Εἶδα ἀπανθρακω-μένα γυναικεῖα σώματα, ἓνα μικρὸ κορίτσι, ἑκατοντάδες πτώματα. Δίπλα ἐκεῖ εἶχαν

πετάζει γυναικείες τσάντες, παιδικά παπούτσια, ταυτότητες. Τότε δὲν ἤξερα τίποτα ἀκόμα, οὔτε γιὰ τὸ Μαϊντάνεκ, οὔτε γιὰ τὴν Τρέμπλινκα, οὔτε γιὰ τὸ "Λουσοίτς. Στεκόμουνα καὶ δὲν μποροῦσα νὰ ξεκολλήσω ἀπ' τὴ θέση μου, ἀδίκῃ μὲ φώναζε ὁ συνοδός μου. Μοῦ εἶναι δύσκολο νὰ γράψω γιὰ ὅλ' αὐτὰ — δὲ βρίσκω λέξεις.

Οἱ φαντάραι μας, καταλαμβάνοντας ἐξ ἐφόδου τὸν αὐτοκινητόδρομο τοῦ Μογκίλεβ, πολεμώντας μὲ τοὺς περικυκλωμένους Γερμανούς, βλέπανε τὸ Τροστιάνετς. Ἄν δὲν κάνω λάθος, πουθενὰ ὁ πόλεμος δὲν ἦταν τόσο ἄγριος. Τὸ βράδι, ἕνα γύρω στὸν αὐτοκινητόδρομο κοίτονταν τὰ πτώματα τῶν ἐχθρῶν... Ὁ καιρὸς δὲν ἔλεγε νὰ ὀρροσίσει καὶ σ' ἔπνιγε ἡ μπόχα.

Κουβέντιασα μὲ τὸν ὑποστράτηγο Ὀκσνερ, ποὺ ἦταν διοικητὴς μεραρχίας. Ὅταν πιάστηκε αἰχμάλωτος, φόραγε στολή φαντάρου, μιὰ ὥρα ἀργότερα ὁμῶς ἔδειξε τὰ χαρτιά του καὶ ζήτησε νὰ τὸν πᾶνε στὸ στρατόπεδο τῶν ἀξιωματικῶν. Ἀντίθετα ἀπ' τοὺς ἄλλους αἰχμάλωτους, μοῦ εἶπε πῶς τὰ ἰδανικὰ ποὺ ἐμπνέουν τὴν Ράιχσδερ ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν καὶ ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ θριαμβεύσουν. Τὸν ρώτησα γιὰ τὸ Τροστιάνετς καὶ αὐτὸς μοῦ ἀπάντησε: «Γιατὶ ἀπευθύνετε σὲ μένα τὴν ἐρώτηση; Ἐγὼ προσωπικὰ δὲν σκότωσα παιδιὰ. Χάσαμε τὴ μάχη καὶ εἶναι: σύνηθες νὰ τὰ ρίχνουν ὅλα στοὺς ἠττημένους. Τὸ πνεῦμα τῆς πειθαρχίας διέκρινε πάντοτε τὸν γερμανικὸ στρατὸ καὶ ἐγὼ προσπαθοῦσα μὲ κάθε τρόπο νὰ ἐμπνεύσω στοὺς στρατιῶτες μου τὸ αἶσθημα τῆς τιμῆς...» — «Τότε γιατί μεταμφιεστήκατε;». — «Δὲν ἤθελα νὰ ἐξευτελίσω τὸν βαθμὸ — οἱ Γερμανοὶ στρατηγοὶ δὲν παραδίδονται». Τράδηξε μὲ ἀπόλαυση τὶς τελευταῖες ρουφηξιές τοῦ τσιγάρου καὶ εἶπε: «Βρεθήκαμε στὴ θέση ἑνὸς μικροῦ λαοῦ — συνασπίστηκαν ἐναντίον μας δυὸ τεράστια κράτη, ἡ Ρωσία καὶ ἡ Ἀμερικὴ. Αὐτὸ εἶναι μιὰ μονομαχία Δαυὶδ καὶ Γολιάθ...». Εἶχε συμπαθητικὴ φυσιογνωμία, ἔμοιαζε μὲ μαθητὴ οὐμανιστῆ. Ἀργότερα εἶδα τὸ ὄνομά του στὸν κατάλογο ἐγκληματικῶν πολέμου.

Οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ μέτραγαν περισσότερο τὰ λόγια τους. Ὁ διοικητὴς σώματος στρατοῦ στρατηγὸς Χάλβιτσερ, κοίταζε μὲ σεβασμὸ τὸν νεαρὸ Τσερνιαχόσκι. Ὁ Ἰβάν Νταλίνοβιτς τοῦ εἶπε χαμογελώντας εἰρωνικά: «Στὸ Βορονέζ πολεμήσατε καλύτερα...». Ὁ Χέλβιτσερ ἀπάντησε: «Ἡ εὐθύνη τῶν ὄσων συνέδησαν δὲν σαραίνει τὸν στρατό, μὰ τὸν Χίτλερ. Δὲν θέλησε ν' ἀκούσει τοὺς ἐμπειροὺς στρατηγούς, μάζεψε γύρω του τυχάρπαστους καὶ τυχοδιῶχτες...». Ὁ Χέλβιτσερ ὑπέγραψε μιὰ ἐκκλήση, ποὺ δυὸ ἐδομάδες ἀργότερα δημοσιεύτηκε στὶς σοβιετικὲς ἐφημερίδες: μιὰ ὁμάδα Γερμανῶν στρατηγῶν τάχτηκε ἐναντίον τοῦ Φύρερ. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς τὸ κάνανε ὄντας αἰχμάλωτοι, μὰ λίγο πρὶν εἶχε ἀνακαλυφτεῖ στὴ Γερμανία μιὰ συνωμοσία στρατιωτικῶν καὶ αὐτὸ προσέδιδε ἕνα τόνο πειστικότητας στὴ διακήρυξη τῶν αἰχμαλώτων στρατηγῶν. Ποιὲς ἦταν οἱ κατηγορίες τους ἐναντίον τοῦ Χίτλερ; Ὅτι ἄρχισε τὸν πόλεμο; Κάθε ἄλλο. Οὔτε ποὺ προσάρτησε ἓς μιὰ χώρα μετὰ τὴν ἄλλη, οὔτε ποὺ ὀργάνωσε τὴ μαζικὴ ἐξόντωση τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὰ στρατόπεδα τοῦ θανάτου. Ὅχι, οἱ μόνιμοι στρατηγοὶ θεωροῦσαν ἔνοχο τὸν Χίτλερ γιὰ κάτι ἄλλο — ποὺ πολέμησε σὰν ἀτζαμῆς καὶ ἐγίνε αἰτία νὰ νικηθεῖ ἡ Ράιχσδερ. Οἱ στρατηγοὶ προτείνανε στοὺς Γερμανοὺς διοικητὲς νὰ παραμερίσουν τὸν Χίτλερ καὶ νὰ πετύχουν τὴν ὑπογραφή συνθήκης εἰρήνης, προλαβαίνοντας ἔτσι τὴ μεταφορά τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων στὸ ἔδαφος τῆς Γερμανίας. Γιὰ τοὺς σωρὸς αὐτῶν ποὺ πέθαναν πνιγμένοι ἀπ' τὰ ἀέρια στὸ Τροστιάνετς, δὲ λέγαν λέξη...

Ἔχω μπροστά μου ἕνα φρεσκοτυπωμένο φύλλο τῆς «Σολντάτεν Τσάιτουνγκ» κάθουμαι καὶ κοιτάζω τὴ φωτογραφία ἑνὸς στρατιωτικοῦ ἐν στολή: ὁ στρατιώτης τῶν θωρακισμένων φὸν Ζάουκεν, ἱππότης τοῦ τάγματος τοῦ Σιδηροῦ Σταυροῦ μετὰ φύλλων ὄρουδς καὶ ἀδαμάντων, ἐορτάζει τὴν ἐβδομηκοστὴν ἐπέτειον τῶν γενεθλίων του. Ἡ ἐφημερίδα παραθέτει βιογραφικὸ του σημείωμα. Στὰ χρόνια τοῦ πρώτου Παγκόσμιου πολέμου, πολέμησε στὴ Γαλλία καὶ στὴ Ρωσία. Τὸ 1939 κατέκτησε τὴν Πολωνία, ἔφτασε τρέχοντας μὲ τὸ τάνκ στὸ Παρίσι, ὕστερα ἔκανε στὸ μέτωπο τῆς Μόσχας, στὸ Ὀρέλ. Καὶ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1944, ὄντας διοικητὴς τοῦ τριακοσμοῦ ἐνάτου σώματος θωρακισμένων, προσπάθησε νὰ κρατήσῃ τὸ Μπορίσοβο... Ἐνῶς κατατὰ πῶς φαίνεται, πάντα ἀδιόρθωτος θάμα: ἔχω μνήμη. Θυμάμαι τὰ πτώματα...

των σοβιετικών αιχμαλώτων στο γκρεμισμένο Μπορίσοβο — οι χιτλερικοί τους αποδεκατίσανε δυο μέρες πριν εγκαταλείψουν την πόλη. Θυμάμαι την αφήγηση του Βασίλη Βεζέλοβ που σώθηκε ως εκ θαύματος, μπουσουλώντας, πληγωμένος, ανάμεσα απ' τους εκτελεσμένους συντρόφους του. Θυμάμαι τη Ρουζάγιεβσκα, όπου οι φασίστες σκοτώσανε δέκα χιλιάδες Έβραίους — γέρους, γυναίκες, βυζανιάρικα μωρά. Δεν ξέρω αν τὰ θυμάται ο έορτάζων. Μά ούτε κι' έχει σημασία τί κάνει αυτός. Η «Σολντάτεν Τσαΐτουγκ», στο ίδιο φύλλο, καλεί τους Γερμανούς να ξαναπάρουν τη Σιλεσία, τὸ Μέμελ, τὸ Ντάντσιχ, τὴ Σουδητία. Πάλι λοιπὸν απ' τὴν ἀρχή; Αυτό δὲν τὸ στέργει ὁ νοῦς, οὔτε ἡ καρδιά.

Τὸν Ἰούλιο, τὸ Τρίτο Λευκορωσικὸ μέτωπο προχωροῦσε πρὸς δυσμὰς τόσο γρήγορα, πὺ συχνὰ ἢ ἀεροπορία δὲν τὸ πρόφταινε. Ὁ στρατηγὸς Γκλαγκόλεβ, παλιὸς πολεμιστὴς — ἔλαβε μέρος καὶ στὸν πρῶτο Παγκόσμιο πόλεμο — μοῦ ἔλεγε: «Μὴν ξεχνᾶτε τὸ πεζικό. Μέσα σὲ δώδεκα μέρες διήνησε κοντὰ τετρακόσια χιλιόμετρα. Ὁ πεζικάριος ἔχει τώρα τὸ δικό του μοτέρ — τὴν καρδιά του — πέφτει απ' τὴν κούραση κι' ὁμως βαδίζει. Χτές, ἓνας φαντάρος μοῦ εἶπε: «Θόλωσε τὸ μάτι μας...». Βλέπουν τί κάνουνε οἱ Γερμανοὶ καὶ διάζονται — καιρὸς νὰ ξεμπερδεύουν...».

Οἱ εἰκόνες ἀλλάζαν μὰ ἢ εἰκόνα ἔμενε ἢ ἴδια: ἀλλὰ μοῦ λέγανε στὴν περιοχὴ τοῦ Σμολένσκ κι' ἀλλὰ στὰ σύνορα τῆς Λιθουανίας, ὅλοι ὁμως διηγόντουσαν τὰ ἴδια πράγματα. Ἔβλεπα τὰ ἀπομεινάρια τῶν μικρῶν πόλεων ὑψώνονταν μαῦρες οἱ καπνοδόχοι τῶν χωριῶν. Στὰ Ὀλσάνυ, ἂν δὲν κάνω λάθος, εἶδα τὴν πινακίδα «Φραϊχάιτπλάτς» («Πλατεία τῆς Ἐλευθερίας»). Στὸ Κράσνυϊ, ἂν δὲν κάνω λάθος, πιθανὸν ὁμως καὶ πάλι στὰ Ὀλσάνυ, ὁ ἐργοστασιάρχης Ρίχαρντ Σαντόβσκη ἀνάγκασε τοὺς διαδάτες νὰ κατέβουν απ' τὸ πεζοδρόμιο, νὰ σηκώνουν τὸ χέρι καὶ νὰ φωνάζουν «Χαΐλ!». Ὁ Ἀλεξέϊ Πετρόβιτς Μάλκο (σημείωσα τὸ ὄνομα) μοῦ ἀφηγήθηκε πὺς κάψανε οἱ Γερμανοὶ τίς κόρες του, τὴν Λένα καὶ τὴν Γκλάσα — αὐτὸ πὺ λέω ἔγινε στὸ χωριὸ Μπρουσύ. Κοντὰ στὸ Σμοργκόν, οἱ μαχητὲς βρήκανε στὸ χωράφι ἓνα κοριτσάκι τεσσάρων ἢ πέντε χρονῶ πὺ τοὺς εἶπε πὺς τὴ λένε Ντόρα καὶ πὺς οἱ Γερμανοὶ «ρίχνανε ἄμμο στὸ στόμα τῆς μαμᾶς καὶ ἢ μαμὰ φώναζε». Ἐνας γέρος Πολωνὸς στὸ Ραντόσκοβιτς, μοῦ ἀφηγήθηκε πὺς κάψανε οἱ Γερμανοὶ πριν δυὸ χρόνια χίλιους διακόσιους Έβραίους ἓνας ράφτης, ὅταν ὁ Γερμανὸς τὸν διέταξε νὰ χορέψει, ἔφτυσε καὶ φώναζε: «Σκότωσέ με μιὰ ὥρα ἀρχήτερα, μιὰ μέρα θὰ τὸ πληρώσεις!...» Πέρασα ἔξω ἀπὸ ἓνα λιθουανικὸ χωριό, τὰ σπίτια ἦταν ἀνέπαφα καὶ ἄδεια — δὲν ξέρω ἂν σκοτώσανε τοὺς κατοίκους ἢ ἂν τοὺς σαλαγήσαν ἂν τὰ πρόβατα, δὲν αποκλείεται νὰ τῶσκασαν καὶ νὰ κρύφτηκαν στὸ ἔσος.

Ὅλα μοῦ θυμίζανε αὐτὰ πὺ εἶχα δεῖ ἓναν χρόνον πριν στὸ Γκλουχὸβ ἢ στὸ Τσερνιγκόβ ὁ πόλεμος ὁμως ἦταν ἀλλιῶτικος. Στὶς 12 Ἰουλίου, τὴν ὥρα πὺ βράδιαζε, εἶδα τὰ πρῶτα σπίτια τῆς Βίλνας. Πυροβολοῦσαν ἀπὸ παντοῦ κι' ἓνας ἄγνωστός μου ταγματάρχης, μοῦ φώναζε: «Πέσε κάτω!...» Τὴν ἡμέρα ἐκείνη, οἱ τανκίστες μας θρῖσκόντουσαν κιόλας μακριὰ — εἶχαν φτάσει στὰ μισὰ τοῦ δρόμου γιὰ τὸ Κάουνας καὶ στὰ δάση, ἀνατολικά τοῦ Μίνσκ, περιπλανιόντουσαν ἀκόμα ὁμάδες Γερμανῶν, μὴ ξέροντας πὺς θρῖσκονται πολὺ πιὸ μακριὰ απ' τὸν γερμανικὸ στρατό, απ' ὅ,τι οἱ σοβιετικοὶ τανκίστες απ' τὰ σύνορα τῆς Γερμανίας.

Κάπου κοντὰ στὸ Μολοντέτσο πέρασα τὴ νύχτα μοῦ στοῦ στρατάρχη Π.Α. Ρομίστροβ. Ὁ Πάβελ Ἀλεξέγιεβιτς μοῦ ἐξήγησε: «Τὸ περασμένο καλοκαίρι, τὰ τάνκς παιζανε μικρότερο ρόλο. Τότε ἀπωθούσαμε τὸν ἐχθρό, ἐνῶ τώρα τὸν κυκλώνουμε καὶ τὸν ἐξοντώνουμε. Στὴν ἐποχὴ μας, δίχως τεχνικὸ ἐξοπλισμὸ δὲν μπορεῖς νὰ κάνεις τίποτα. Φυσικά, οὔτε καὶ δίχως κεφάλι μπορεῖς νὰ κάνεις. Οἱ ἀνθρωποὶ μας εἶναι ἔξυπνοι, μόνο πὺ ἀργήσανε νὰ πάρουν μπρὸς — στενὰ τὰ περιθώρια τῆς πρωτοβουλίας. Ἄς ἐλπίσουμε πὺς μετὰ τὸν πόλεμο θὰ ζήσουμε λογικώτερα. Ὁ Χίτλερ γέμισε μ' ἀγέρα τὰ κεφάλια τῶν Γερμανῶν, αὐτὸ εἶναι φυσικὸ, μὰ πὺς μπορεῖς νὰ καταπιαστεῖς μὲ τὴν ἀνοικοδόμηση τῶν πόλεων, μὲ τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν — γιὰ καὶ τὰ παιδιὰ ἐξαγριώθηκαν — δίχως μυαλά;...». Ὁ στρατάρχης μοῦ ἄρεσε: νέος, γεμάτος ζωντάνια, ξέρει ὄχι μόνο ἀπὸ πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις,

μά μπορεί να κρίνει: και πολλά άλλα πράγματα — την εξωτερική πολιτική των συμμάχων μας, τή λογοτεχνία, ακόμα και τα διάφορα είδη κρασιών του Ρήνου. Μετά τον πόλεμο, συνάντησα δυο-τρεις φορές τον Πάβελ Άλεξέγιεβιτς και πείστηκα πώς είναι γενναίος, όχι μόνο στο πεδίο τής μάχης, μα (κ' ίσως αυτό να είναι: ακόμα δυσκολώτερο) και στον καθ' ήμέραν βίον που ζει σαν πολίτης.

Ποτέ άλλοτε δεν είχα πάει στη Βίλνα. Οί Γερμανοί δεν πρόφτασαν να την κάψουν κι' αυτό ήταν κάτι ασυνήθιστο — τα σπίτια, οί καθολικές εκκλησίες σέ στυλ μπαρόκ, οί στενοί παλιοί δρόμοι. Σπάνια και που, έβλεπες καμμιά γριά να μισοβγαίνει από ένα υπόγειο και να ξανακρύβεται. Κουβαλάγανε τραυματίες. Όδηγούσαν στο νεκροταφείο Ρός τους αιχμαλώτους. Οί φαντάροι ήταν λίγοι — πολεμάγανε μέ τους Γερμανούς που ταμπουρώθηκαν σ' ένα άλσος των προαστείων. Χτές, οί Γερμανοί κρατάγανε ακόμα τὸ κέντρο τής πόλης, τίς παλιές φυλακές τής Λικούσκα. Μιά και τώρα είναι πολλοί που κρύβονται στην πόλη, ρίχνουν που και που μέ τὰ αυτόματα.

Ο στρατηγός Κρυλόβ καθότανε και μελετούσε τον χάρτη, τὰ μάτια του ήταν κόκκινα απ' τίς άγρυπνες νύχτες. Βλέποντάς με, κούνησε τὸ κεφάλι: «Δέν κάνετε καλά που κυκλοφορείτε — πυροβολάνε απ' τὰ παράθυρα. Φυσικά, καταλαβαίνω πώς έχετε περιέργεια να δείτε, θά σάς συμβούλευα ωστόσο...»

Στὸ ἐπιτελείο, είδα τον συγγραφέα Παβλένκο. Τὸν ηξέρα από καιρό, συναντιόμασταν όμως σπάνια: ήταν καλὸς ἀφηγητής, άκουσα πρόθυμα διάφορες φανταστικές ιστορίες, όμως, όπως συμβαίνει συχνά στις προσωπικές μας σχέσεις, όταν είχαμε καιρό να ιδωθοῦμε, δεν τὸν ξανάφερνα στο νοῦ μου. Τὸν καιρό του πολέμου ήταν πολεμικός ἀνταποκριτής του «Έρυθροῦ Ἀστέρος». Βγήκαμε μαζί να κάνουμε μιὰ βόλτα στην πόλη. Οί Γερμανοί είχαν εγκαταλείψει σέ μιὰ μεγάλη πλατεία εκατοντάδες αυτοκίνητα. Και τί δεν είχανε φορτώσει — και κινηματογραφικές μηχανές και γαλλικά λικέρ και αστυνομικά μυθιστορήματα και χαρτί υγείας! Έξω απ' τήν Ὀστραμπράμ, οί γυναίκες προσευχόντουσαν γονατιστές στην Παναγία. Πήγαμε στην καθολική εκκλησία τής άγίας Άννης. Ὁ Παβλένκο μου είπε πώς ὁ Ναπολέων λυπήθηκε πολύ που δεν μπορούσε να μεταφέρει τήν εκκλησία στο Παρίσι. Πήγαμε στο σπίτι όπου έζησε ὁ Μιτοκέβιτς. Έδῶ κι' εκεί, κοίτονταν πτώματα σκοτωμένων πολιτῶν. Θυμάμαι έναν γέρο μ' ένα μυτερό, άσημένιο γενάκι, που έμοιαζε μέ σοφὸ του περασμένου αιώνα: δίπλα, ήταν πεσμένο ένα μπαστούνι μέ μιὰ μεγάλη στρογγυλή λαβή. Ὁ Παβλένκο περιεργαζότανε προσεκτικά και τή λαβή και τὰ ἀγάλματα τής εκκλησίας και ένα γερμανικό ραδιόφωνο. Ξάφνου χασμουρήθηκε: «Θά βρέξει... τί λέτε, πάμε να κολατσίσουμε; Έχω ένα μπουκάλι γαλλικό κονιάκ». Ἡπιαμε κι' ὁ Πιότρ Άντρέγιεβιτς είπε: «Θυμάστε που σάς έκανα τὸν ξεναγὸ στην Κωνσταντινούπολη, στην Άγία Σοφία; Θά πρέπει νατανε τὸ εικοσιπέντε ἢ τὸ εικοσιέξη, πέρασαν κοντά εἴκοσι χρόνια... Γίνανε τόσα και τόσα, ἐγὼ όμως δεν τὰ κατάφερα να γράψω τίποτα σχεδόν. Μου είπατε κάποτε πώς όταν διηγίεμαι, μ' αρέσει να θάζω και τή σάλτσα μου, να λέω κάνα ψέμα. Δέ τῶπατε και τόσο καθαρά, μα ἐγὼ κατάλαβα... Καταλογίστε το στην εποχή — ὁ ατμός έχει ανάγκη πάντα από μιὰ διέξοδο. Στή λογοτεχνία θέλεις δέ θέλεις, πρέπει να λές ψέματα, μόνο που δεν πρέπει να τὰ λές ὅπως σου καπνίσει, αλλά ὅπως σέ διατάζει τὸ αφεντικό. Δέ χωράει συζήτηση, είναι μεγαλοφυής άνθρωπος. Τέχνη όμως, οὔτε να τὸ ὀνειρευόσαστε πώς θά κάνουμε ποτέ μας. Έδῶ που τὰ λέμε, ὄλ' αυτά είναι σχλαμάρια. Άς πιούμε καλύτερα να γιορτάσουμε τή νίκη...»

Ύστερα ἐγῆκα να περπατήσω μοναχός μου. Μέ πλησίασε ένας λοχίας, μου ζήτησε τὰ χαρτιά μου, διάβασε τὸ ὄνομα και γέλασε: «Για κοίτα σέ ποιὸν έπεσα. Διαβάζω τὰ άρθρα σας, μου φαίνεται πώς δεν έχω χάσει κανένα. Θά μου κάνει μιὰ χάρη; Πέστε τους να δημοσιεύουν κάθε μέρα πόσα χιλιόμετρα μένουν ως τή Γερμανία. Ρωτάω τὸν έναν, ρωτάω τὸν άλλον, κανείς δεν ξέρει να μου δώσει μιὰ ἀπάντηση τής προκοπής, άλλος λέει εκατό, άλλος εκατὸν πενήντα. Έπιτέλους, αν δεν κάνει να τὸ γράφουν οί μισοχρόνιες, ὡς τὸ θάζουν στην εφημερίδα του στρατοῦ. Λέω μέ τὸ νοῦ μου πώς μέχρι τίς γιορτές θάχουμε τελειώσει. Έχω μιὰ

μύνα στο Μπίσχ, μου γράφει πώς τὸ περιμένει ἀπὸ μέρα σὲ μέρα, εἶναι ἄρρωστη, φοβάται πὼς θὰ σωθεῖ τὸ καντήλι της...»

Συνάντησα μιὰ ομάδα Ἑβραίων παρτιζάνων, πὺ δοηθάγανε τὸν στρατὸ νὰ καθαρίσει τὰ ὑπόγεια καὶ τὶς σοφίτες ἀπ' τοὺς φασίστες. Ἐπιασα κουβέντα μὲ δύο φοιτήτριες — τὴν Ραχήλ Μέντελσον καὶ τὴν Ἐμμα Γκόρφινκελ. Μοῦ εἶπανε πὼς ζήσανε στὸ γκέττο. Οἱ Γερμανοί, σχεδὸν κάθε μέρα, στέλνανε μιὰ παρτίδα στὸ Ποναρό — ἐκεῖ τοὺς σκοτώνανε. Οἱ ζωντανοὶ ἔπρεπε νὰ δουλεύουν, τοὺς στέλνανε στὶς ἀγγαρεῖες ὑπὸ φρούρησιν. Στὸ γκέττο ὑπῆρχε παράνομη ὀργάνωσις ἀντίστασης, τὰ μέλη της καίγανε ἀποθήκες, βάζανε νάρκες, σκοτώνανε χιτλερικούς. Γινόntonουσαν προετοιμασίες γιὰ μιὰ ὁμαδικὴ δραπέτευση. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὀργάνωσης ἦταν ἓνας ἐργάτης ἀπ' τὴ Βίλνα, ἓνας κομμουνιστής, ὁ Βίττενμπεργκ. Οἱ Γερμανοὶ τὸν μυρίστηκαν καὶ ἀπαιτήσανε νὰ παρουσιαστῆ, ἀλλιῶς θὰ ἐξοντώσουν ὅλο τὸ γκέττο. Ὁ Βίττενμπεργκ εἶπε στοὺς συντρόφους του: «Θὰ μπορέσετε νὰ δουλέψετε καὶ δίχως ἐμένα. Δὲ θέλω νὰ τοὺς σκοτώσουν ὅλους ἐξ αἰτίας μου...» Πέθανε πάνω στὰ μαρτύρια. Πεντακόσιοι ἐγκλειστοὶ κατάφεραν νὰ δραπετεύσουν· πολεμήσανε στὶς μονάδες «Γιὰ τὴ νίκη», «Ἐκδικητές», «Θάνατος στὸν φασισμό». Ἡ Ραχήλ καὶ ἡ Ἐμμα, πρὶν ἀπ' τὸν πόλεμο, ἦταν φοιτήτριες, ἀγαπούσανε τὴ λογοτεχνία. Τώρα δὲν κρατάγανε βιβλία μὰ χειροβομβίδες. Γελάγανε εὐθυμὰ πλησιάζανε κι ἄλλοι — ἔχω ἀκόμα τὴ φωτογραφία: ἐγὼ, μὲ μιὰ ομάδα παρτιζάνων.

Τὴν ἄλλη μέρα, ἡ ἡμερήσια διαταγὴ ἀνέφερε τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς Βίλνα: οἱ Γερμανοὶ στὸ ἄλλος ἄρχισαν νὰ παραδίδονται. Ξαναπεριπλανήθηκα στοὺς δρόμους, κουβέντιασα μὲ τοὺς κατοίκους — οἱ ἄνθρωποι εἶχαν τὰ χάλια τους, μείνανε πέντε μέρες στὰ ὑπόγεια, συχνὰ χωρὶς φαί, ἀκόμα καὶ χωρὶς νερό· ὅμως, σχεδὸν ὅλοι τους χαμογελοῦσανε — τὰ χειρότερα εἶχαν περάσει. Πτώματα δὲν ὑπῆρχαν πιά στοὺς δρόμους. Οἱ φαντᾶροι ξεφορτώνανε ἀπ' τὰ γερμανικὰ αὐτοκίνητα τὶς παλιατσαρίες. Λέγανε πὼς θὰ μοιράσουν ψωμί.

Ἐφαγα γιὰ βράδυ μὲ τοὺς στρατιωτικούς. Ἵστερα ὁ ταγματάρχης μὲ συνόδεψε σ' ἓνα ἐγκαταλελειμμένο διαμέρισμα. Ὅλα δείχνανε πὼς ἐδῶ δὲν μέναν Γερμανοὶ — σ' ἓνα γυάλινο βάζο ἔβραζαν παξιμάδια ἀπὸ μαῦρο ψωμί καὶ σὲ μιὰ παμπάλαια κασετίνα, ὅπου κάποτε θὰ φυλάγανε σίγουρα τὰ οἰκογενειακά τους κειμήλια, γόπες ἀπὸ τσιγάρα. Στους τοίχους κρεμόntonουσαν φωτογραφίες — μαθήτριες τοῦ γυμνασίου, μιὰ κυρία μὲ ἓνα νταντελλένιο μαντήλι στὸ κεφάλι, ἓνας νέος ἄντρας μὲ πολωνικὴ στρατιωτικὴ στολή. Κάτω ἀπ' τὸ τραπέζι, ἦταν πεταμένη μιὰ κάρτ-ποστάλ — μιὰ θεὰ τῆς Νίκαιας. Σ' ἓνα ράφι ὑπῆρχαν βιβλία — πολωνικά καὶ γαλλικά. Ὁ ταγματάρχης μου ἄφησε ἓνα μεγάλο κερὶ κι ἀποφάσισα νὰ διαβάσω κάποιον γαλλικὸ μυθιστόρημα. Διάβασα εἴκοσι μὲ τριάντα σελίδες καὶ τὸ πέταξα. Τί μὲ νοιάζει ἐμένα, πὺ ὁ ἥρωας δὲν μπορεῖ νὰ πάρει τὴν ἀπόφασιν νὰ παρατήσῃ τὴ γυναῖκα του καὶ νὰ μετακομίσει στὸ σπίτι τῆς ἀγαπημένης του; Ἐπιχείρησα νὰ κοιμηθῶ, ὁ ὕπνος ὅμως δὲν ἔλεγε νὰ μὲ πάρει. Καὶ ξαφνικά, ἐνοιωσα μιὰ ἀβάσταχτη θλίψη. Ὅπως καὶ νὰ τὸ κάνεις, ὁ ἥρωας τοῦ βιβλίου βασανίστηκε ἐξ αἰτίας τῶν ἐρωτικῶν ἀποχρώσεων. Μπορεῖ νὰ συναντήθηκαν στὴ Νίκαια. Ὁ ἥρωας τοῦ διηγήματος τοῦ Τσέχοφ συνάντησε τὴν κυρία μὲ τὸ σκυλάκι στὴ Γιάλτα. Δὲ ἔβραζαν τὴν εὐτυχία, μὰ δὲν τοὺς παραχώνανε ζωντανούς τοὺς ἀνθρώπους, δὲν τοὺς φορτώνανε σὲ καμιόνια γιὰ νὰ τοὺς πνίξουν μὲ τὰ ἀέρια. Δὲν ζήσανε, ἔχοντας συνεχῶς τὸν θάνατο δίπλα τους, ὅπως τώρα. Σίγουρα ἡ γυναῖκα τοῦ ταγματάρχη περιμένει γράμμα του ἢ τὸ ἀγγελτήριο «ἔπεσε μαχόμενος». Εἶναι φρικτὸς ὁ πόλεμος, ἀκόμα καὶ τώρα πὺ δὲν ἀπέχουμε πολὺ ἀπ' τὴ νίκη! Μήπως ὅμως γι' αὐτὸ ἀκριβῶς — πὺ ἡ νίκη εἶναι κοντὰ — μπορεῖς νὰ κάτσεις καὶ νὰ στοχαστεῖς, νὰ μελαγχολήσεις;...

Ἀνασήκωσα τὸ χαλάκι πὺ εἶχε κρεμάσει ὁ ταγματάρχης στὸ παράθυρο. Χάραξε, ἡ μέρα ἦταν συννεφιασμένη. Ἀραιὰ καὶ πὺ, ἀντηχοῦσαν πυροβολισμοί. Ἀπ' τὸ ἀπέναντι σπίτι βγήκε τρέχοντας μιὰ γάτα καὶ δάλθηκε νὰ ξεφωνίζει διαπεραστικά. Πλάγιασα κι ἀποκοιμήθηκα.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΚΑΖΑΚΕΒΙΤΣ

Ο Έμμανουήλ Καζακέβιτς γεννήθηκε στα 1913 στην πόλη Κρεμεντσούγκ της Ουκρανίας. Αφού τελείωσε τη μηχανουργική μέση τεχνική σχολή έφυγε στην Άπω Ανατολή. Οκτώ χρόνια ο Καζακέβιτς ήταν εκεί επικεφαλής εργοτάξιου, πρόεδρος κολχόζ, διευθυντής δραματικού θεάτρου. Συνεργαζόταν στις τοπικές εφημερίδες, κ' έγραφε ποιήματα. Στα 1938 μετοίκησε στη Μόσχα.

Τον Ιούλη 1941 ο Καζακέβιτς πήγε εθελοντής. Πήρε μέρος στην άμυνα της Μόσχας, στην απελευθέρωση της Βαρσοβίας, στην επίθεση για την κατάληψη του Βερολίνου. Τραυματίστηκε τρεις φορές.

Ο Καζακέβιτς έγινε γνωστός μετά τον πόλεμο, όταν έγραψε το διήγημα «Αστέρι» που αναφέρεται στη ζωή και στα κατορθώματα των ζωντανών ή μετόπισθεν του εχθρού. Κατόπιν ο συγγραφέας έγραψε το διήγημα «Δυό στη στέππα» (1948), το μυθιστόρημα «Άνοιξη στον Όντερ» (1949), το διήγημα «Η καρδιά του φίλου» (1953), το μυθιστόρημα «Ένα σπίτι στην πλατεία» (1956).

Το τελευταίο μεγάλο έργο του είναι το διήγημα «Γαλάζιο τετράδιο», που αναφέρεται στην παραμονή του Λένιν στο σταθμό Ραζλίφ, όταν ο αρχηγός της Έπανάστασης κρυβόταν για να μην ανακαλυφθεί από τους πράκτορες της Προσωρινής Κυβέρνησης.

Τη μορφή του Λένιν ξαναζωντανεύει ο Καζακέβιτς και στο διήγημα «Εχθροί», που κυκλοφόρησε τον Απρίλη 1962, πέντε μήνες πριν το θάνατο του συγγραφέα. Το περιστατικό είναι αυθεντικό. Μόνο ένα από τα πρόσωπα, τη Σοφία Μάρκοβνα, έχει απομακρύνει ο συγγραφέας από το πρωτότυπο, μένοντας όμως πιστός, καθώς νομίζει, στο πνεύμα και στα ήθη εκείνης της εποχής.

Ε Χ Θ Ρ Ο

Μεταφράζει
Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ενα πρωτὴ γραμματέας τοῦ Λένιν, φέρνοντάς του κάποια ἔγγραφα γιὰ νὰ τὰ ὑπογράψει, ἀνησύχησε ὅπως τὸν βρῆκε πολὺ σκεφτικό. Στὴν καλημέρα της, παρὰ τὴ συνήθειά του, δὲν ἀποκρίθηκε καὶ σὲ κάποια ἐρώτησή της ἀπάντησε ἄλλα ἀντ' ἄλλων. "Ἐβγαίνει πιά ἀπ' τὸ γραφεῖο ὅταν ὁ Λένιν τὴν φώναξει: —"Ἐνα λεπτό!

Γύρισε καὶ στάθηκε ἀκίνητη δίπλα στὸ γραφεῖο, ὅπου στὴν ἀριστερὴ μεριά ἦταν ταχτοποιημένα τὰ πυκνογραμμένα χειρόγραφα τοῦ ἄρθρου «Ὁ ἀριστερισμός» — παιδικὴ ἀρρώστεια τοῦ κομμουνισμοῦ», πού ὁ Λένιν εἶχε ἀρχίσει νὰ γράφει ἀπὸ χτές, δεξιὰ κάτι πρακτικὰ συνεδριάσεων τῆς Κρατικῆς Ἐπιτροπῆς Ἐξηλεκτρισμοῦ τῆς Ρωσίας καὶ στὴ μέση ὁ φάκελος πού ἔφερε τὴ γραμματέας μὲ τὰ ἔγγραφα πρὸς ὑπογραφή.

Ὁ Λένιν, ἀναποφάσιτος ἀκόμη ἔπαιξε λίγο τὰ δάχτυλά του στὸ τραπέζι, κατόπιν ρώτησε διαστικὰ:

—Εἶχατε γνωρίσει στὴν ἑμιγκράτσια μιὰ Σοφία Μάρκοβνα, πού τώρα, καθὼς μοῦ εἶπε κάποιος, ἐργάζεται στὸ Ἐπιτροπάτο τῆς Προνοίας;

Ἡ γραμματέας θυμόταν κάποια Σοφία Μάρκοβνα πού τὴν εἶχε γνωρίσει ἢ στὴ Γενεύη ἢ στὸ Παρίσι — αὐτὸ δὲν τὸ θυμόταν καλά.

—Αὐτὴ ὅμως νὰ εἶναι; ἀναρωτήθηκε. Αὐτὴ ἦταν θαρρῶ μενσεβίκα!

—Ναί, ναί, μενσεβίκα! εἶπε ζωηρὰ ὁ Λένιν. Μενσεβίκα! Πρώην μενσεβίκα.

—Πρώην;

—Πρώην. Μοῦ εἶπαν ὅτι ἐδῶ καὶ κάμποσους μῆνες ἔγινε μέλος τοῦ κόμματος. Σὰς παρακαλῶ, καλέστε τὴν πού τὴν θέλω. Νὰ ἔρθει ἀπόψε τὸ βράδι. Ἀφοῦ θὰ ἔχει τελειώσει ἡ συνεδρίαση τοῦ Συμβουλίου τῶν Ἐπιτρόπων τοῦ Λαοῦ καὶ ἀφοῦ οἱ Ἐπίτροποι θὰ ἔχουν φύγει.

Ὁ Λένιν πρόστισε πιὸ μαλακά:

—Χωρὶς παρακαλῶ νὰ τὴν ἀντιληφθεῖ κανεὶς ἐδῶ, καταλάδατε;

Ἡ γραμματέας εἶπε μάλιστα, κάπως πιὸ ἐπίσημα καὶ πιὸ τυπικὰ ἀπὸ ἄλλες φορές — τὴν εἶχε πειράξει λίγο αὐτὴ ἡ μυστικότητά πού ἔπρεπε νὰ τηρηθεῖ κατὰ τὴ συνάντησή τοῦ Λένιν μὲ τὴ μυστηριώδη αὐτὴ φυσιογνωμία.

Τὸ βράδι ἡ «Φυσιογνωμία» ἦρθε.

Ἡ Σοφία Μάρκοβνα ἦταν μία κοντόσωμη χοντρομπαλοῦ, σαρανταπέντε περίπου ἐτῶν, μόλις ἄρχιζε νὰ ὑποφέρει ἀπὸ ἀσθμα. Μαῦρα κουρεμένα μαλλιά, ὀρθια, σχεδὸν σγουρά, παχειὰ χεῖλια, μελαψὸ πρόσωπο, μαῦρα σὰν κάρβουνα καὶ ζωηρὰ μάτια — ὅλα αὐτὰ τὴν ἔκαναν νὰ μοιάζει κάπως μὲ μαύρη. Ἐνα παλιὸ καπελλάκι πού τώρα τὸ εἶχε βγάλει καὶ τὸ κρατοῦσε στὰ γόνατά της, μακρὺ μαῦρο φόρεμα καὶ ἀπὸ πάνω τριμμένο πέτσινο χιτώνιο πού κάποτε ἦταν μαῦρο, ἐνῶ τώρα σχεδὸν εἶχε ἀσπρίσει.

Ὅταν ἀκουσε πὼς τὴ θέλει ὁ Λένιν ἦρθε σὲ ἀμηχανία καὶ ἀφοῦ κάθησε σ' ἕνα κάθισμα, πού τῆς πρόσφερε ἡ γραμματέας, ἄρχισε νὰ βομβαρδίζει τὸ ψηλὸ ταβάνι μὲ ἐκρήξεις ἀπορίας καὶ κατεδατὰ ἀναμνήσεων:

—Τί τρέχει;

—Καὶ γιατί λοιπὸν λέτε νὰ μὲ κάλεσε;

—Καλὸ καὶ τοῦτο!

—Μὲ τὸ Βλαδιμίρ Ἴλιτς γνωριστήκαμε ὑποθέτω τὸ χίλια ἐννιακόσια δύο... ἢ μᾶλλον ὄχι — τὸ χίλια ἐννιακόσια τρία... ἢ τὸ χίλια ἐννιακόσια δύο;...

—Σταθεῖτε, σταθεῖτε, πού συναντηθήκαμε γιὰ πρώτη φορά; Στὴ Γενεύη!

—Ὁχι, στὸ Λονδίνο!... Στὸ Λονδίνο;... Κι ὄχι στὴ Βέρνη;... Δυὸ-τρεις φορές μὲ εἶχε καὶ μένα λούσει στοὺς λόγους του, ἀλλὰ σκεφθεῖτε ὅτι κ' ἐγὼ δὲν τοῦ χάριστηκα... Ποιὸς μπορούσε τότε νὰ ξέρει ὅτι ὁ Λένιν θὰ εἶναι ὁ Λένιν! Γιὰ νὰ τὸ καταλάβει κανεὶς αὐτὸ ἀπὸ τότε, ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐξυπνότερος ἀπὸ μένα...

—Ἄν ὅμως ἐγὼ ἦμουν ἐξυπνότερη, δὲ θὰ ἔτρωγα τὰ καλύτερα χρονάκια τῆς ζωῆς μου μὲ τοὺς μενσεβίκους.

—Καὶ τί λοιπὸν νὰ μὲ θέλει τώρα; Ἀλήθεια, λέτε ὅτι δὲ σὰς εἶπε τίποτα; Πάντως γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο κουβαλῶ μαζί μου μερικὰ νόμμερα καὶ μιὰ ἔχθεσι,

πεπραγμένων του τμήματός μου στο υπουργείο. Έκεί έχουμε να κάνουμε με ανάπηρες — συντάξεις, δεκανίκια, καρροτσάκια, ματογυάλια, διάφορα... Ω, να ξέρατε τί σκληρή δουλειά... Τί να γίνει όμως; Πρέπει κάποιος να την κάνει κι αυτή τη δουλειά!

Η γραμματέας πέρασε στο διπλανό δωμάτιο και στάθηκε κοντά στο παράθυρο. Οι Έπιτροποι του Λαού άρχισαν να βγαίνουν από την αίθουσα των συνεδριάσεων. Ο Τσιτσέριν τή χαιρέτησε με βαθύτατη υπόκλιση των παλαιών καιρών και με κωμικά βηματάκια, που είχαν όμως και τή χάρη τους, τράβηξε διαστικακά προς τήν πόρτα. Συνεχίζοντας ζωηρή κουβέντα, με παραφουσκωμένες από τὰ χαρτιά τσάντες, βγήκαν ο Τσιουρούπα και ο Κούρσκι. Ο Λουνατσάρσκι στάθηκε λίγο στην πόρτα φιλονεικώντας με τον Σεμάσκο και ξαφνικά βλέποντας τή γραμματέα, θυμήθηκε ότι τής είχε υποσχεθεί ένα εισιτήριο για τὸ θέατρο Τέχνης. Πλησίασε, έγραψε γρήγορα ένα σημείωμα για τή διεύθυνση του θεάτρου και τής τὸ έδωσε. Ο Τζερζίνσκι έμεινε κάμποσο μόνος με τὸ Λένιν. Κατόπιν βγήκε κι αυτός, τής έσφιξε σιωπηλά τὸ χέρι κ' έφυγε διαστικακά. Έγινε ήσυχία. Κάποιος τής φρουρᾶς έσβησε τὸ φῶς του διαδρόμου. Απλώθηκε μισοσχόταδο και έρημιά. Και πέρασε άμέσως κάποια μυρουδιά παλιών χαρτιών, δαφνόφυλλων και ποντικιών. Η πόρτα από τήν αίθουσα των συνεδριάσεων άνοιξε άργά, παρουσιάστηκε ο Λένιν.

—Λοιπόν;

—Είναι έδῶ, απάντησε ή γραμματέας και μπαίνοντας στο δωμάτιό της κάλεσε τή Σοφία Μάρκοβνα να τήν ακολουθήσει. Πέρασαν και οί δυό τους μέσα από τήν αίθουσα των συνεδριάσεων, ή γραμματέας άνοιξε τήν πόρτα του γραφείου και άφησε τή Σοφία Μάρκοβνα να περάσει.

Αντικρύζοντας τὸ πρόσωπο του Λένιν πάνω από τὸ φωτισμένο επίπεδο του γραφείου ή Σοφία Μάρκοβνα ταραχτήκε και για να κρύψει μάλλον τήν ταραχή της αντί να χαιρετήσσει τίναξε μιὰ όμοβροντία:

—Πῶς ήταν λοιπόν κι αυτό στα καλά του καθούμενου;

Ο Λένιν χαμογέλασε.

—Αναπάντεχο; ρώτησε, ενῶ σηκωνόταν και τής έδινε τὸ χέρι. Όπως βλέπετε, μου χρειάζεστε. Καθίστε.

Αυτή κάθισε στη δερμάτινη πολυθρόνα, ο Λένιν βηματίσε λίγο μέσα στο δωμάτιο, ύστερα κάθισε στη θέση του. Τὸ φῶς χτυπούσε κάτω και τὸ πρόσωπό του ήταν στη σκιά, αλλά ή Σοφία Μάρκοβνα δέν μπορούσε να μην αντιληφθει πόσο χλωμό και κουρασμένο ήταν αυτό τὸ πρόσωπο. Προσπάθησε να μη δείξει τήν άνησυχία της, αντίθετα πήρε ζωηρή πόζα και προσπάθησε να δώσει στο πρόσωπό της άδιάφορη και λίγο αλέγγρα έκφραση.

Ο Λένιν ὀρθωσε τή ράχη του, κοίταξε τή Σοφία Μάρκοβνα στα μάτια και τή ρώτησε:

—Ξέρετε, Σοφία Μάρκοβνα, που βρίσκειται ο Γιούλι;

Η Σοφία Μάρκοβνα άνοιξε πελώρια μάτια και άμέσως άρχισε κάπως πειραγμένη να κροταλίζει ὅπως διπλόκαρρο πάνω στο πλακόστρωτο.

—Τί λέτε, τί λέτε, Βλαδίμιρ Ιλιτς; Όστε δέν ξέρετε λοιπόν ότι είμαι πιά μέλος του κόμματος και ότι έχω διαρρήξει κάθε σχέση με τούς μενσεβίκους. Και ότι θεωρώ τώρα τὸ μενσεβικισμό ξεπερασμένο στάδιο στην ιστορία του εργατικού κινήματος, ὅπως άλλωστε και στη ζωή μου; Όστε άμφιβάλλετε λοιπόν ὡς προς τήν ειλικρίνειά μου ή, τί άλλο να υποθέσω;

—Δέν άμφιβάλλω διόλου, είπε μαλακά ο Λένιν. Ηρεμείστε. Θέλω να σας αναθέσω κάτι. Πρέπει να μάθετε που βρίσκειται ο Γιούλι, να τον συναντήσετε και να του διαβιβάσετε έξ ὄνόματός μου... ὄχι, ὄχι, μη γράφετε τίποτα. Μην ξεχνάτε τὰ παλιά ήθη της παρανομίας και του συνωμοτισμού. Τώρα έμεις οί δυό συνωμοτούμε... Ακούστε λοιπόν. Τήν Παρασκευή, στις έντεκα τὸ βράδυ από τὸ σταθμό Μπαλτίσκι φεύγει τὸ τελευταίο, έπαναλαμβάνω, τὸ τελευταίο έπιβάταιο τραίνο για τὸ Μίνσκ και τή Βαρσοβία. Τὸ τελευταίο, γιατί αυτές τις μέρες περι-

μένουμε να ξεσπάσει ο πόλεμος με την Πολωνία. Ναι, ναι, οί Πολωνοί αρχίζουν σήμερα - αύριο τον πόλεμο, οί πληροφορίες που έχουμε είναι δυστυχώς πολύ εγκυρες. Έσείς βέβαια δε θα πείτε σε κανένα τίποτα γι' αυτό, που είναι ακόμη κρατικό μυστικό... Η περίοδος της ανάπαυλας τελειώνει και πάμε τώρα για πόλεμο. Σοφία Μάρκοβνα, αυτή είναι η κατάσταση...

Ο Λένιν σταμάτησε, κατόπιν έκανε μια βιαστική χειρονομία, σά να πετούτε πέρα δυσάρεστες σκέψεις, και συνέχισε:

—Επομένως ο Γιούλι, αν φυσικά το θέλει αυτό, μπορεί να πάρει το τραίνο, θαγόνι έξη, θέση δέκατη πέμπτη. Οί άνθρωποι, που θα είναι εκεί στο θαγόνι, ξέρουν. "Αν θέλει. "Αν δε θέλει, ας εξακολουθεί να είναι παράνομος, ας κάνει όπως καταλαβαίνει... Οί μενσεβίκοι, αυτό έσείς το ξέρετε βέβαια καλά, πηγαίνουν όλοταχώς να δημιουργήσουν αντισοβιετική παράνομη κατάσταση και τον Γιούλι, που είναι ο αρχηγός, φρόντισαν να τον κρύψουν... Έννοείται, έμεις δε θα τους κάνουμε τή χάρη, αντισοβιετική συνωμοσία σ' αυτές τις συνθήκες της καταστροφής και του πολέμου δε θα άνεχτούμε. Στή Ρωσία η θα στερεωθεί η δικτατορία του προλεταριάτου η θα επιβάλουν δική τους δικτατορία οί κεφαλαιοκράτες και οί γαιοκτήμονες με τον τσάρο η και χωρίς τον τσάρο. "Οποιοσ λοιπόν είναι τώρα έναντίον της δικτατορίας του προλεταριάτου, υποστηρίζει την άλλη δικτατορία. Ο Μάρτοφ είναι έχθρός, αφού είναι κατά της δικτατορίας του προλεταριάτου. Αυτά όμως έσείς δε θα του τα πείτε βέβαια τώρα... δεν πρόκειται να τον πείσετε. Πείτε του μόνο για το τραίνο.

Η Σοφία Μάρκοβνα καθόταν άφωνη σαν ποντίκι. "Όταν ο Λένιν τελείωσε, σήκωσε από τα γόνατά της και φόρεσε το μαύρο καπελλάκι, με αρκετή μεγαλοπρέπεια, το στερέωσε στα μαλλιά της χρησιμοποιώντας γι' αυτό μεγαλοπρεπέστατη καρφίτσα, και σηκώθηκε.

—Δυο ζητήματα, είπε, πολύ πραχτικά. Πρώτο. Γιατί δεν αναθέσατε αυτή τη δουλειά στο Τζερζίνσκι;

—Γιατί θα του χρειαζόταν κάμποσος καιρός και το τραίνο φεύγει μεθαύριο. Το άλλο ζήτημα;

—Το άλλο ζήτημα, επανέλαβε η Σοφία Μάρκοβνα. Έλπίζω, δε θα υποχρεωθώ μετά να αποκαλύψω σε οποιονδήποτε...

Ο Λένιν τίναξε τα χέρια.

—Μά βέβαια! απάντησε. Έννοείται. Σε καμμιά περίπτωση, ούτε σε μένα, ούτε σε άλλον δε θα αποκαλύψετε που κρύβεται ο Γιούλι... Σε καμμιά περίπτωση. Σας απαγορεύω μάλιστα να μου πείτε οτι δήποτε γι' αυτό... Ούτε και στο Συμβούλιο των Έπιτρόπων δεν πρέπει να ξέρουν οσα είπαμε τώρα εδώ. Μεταξύ των Έπιτρόπων, ξέρετε, υπάρχουν μερικοί που είναι — πώς να σάς το πω — πιο όρμισμένοι λενινιστές, παρά ο ίδιος ο Λένιν.

—Πολύ καλά, είπε η Σοφία Μάρκοβνα και άρχισε να πλέει προς την πόρτα.

Είχε γίνει τώρα σοβαρή, ολιγομίλητη, τα μαύρα σαν κάρβουνα περιστρεφόμενα ματάκια κοιτούσαν συλλογισμένα. Στο κατώφλι στράφηκε προς τον Λένιν:

—Βλαδίμιρ Ιλιτς, πρέπει να ξεκουραστείτε, έχετε πολύ κουραστεί.

—Φαίνεται, φαίνεται; ρώτησε ο Λένιν με περιέργεια σά να άκουσε ένα πολύ ένδιαφέρον νέο.

—Ναι, ναι, ναι, φαίνεται, απάντησε ζωηρά η Σοφία Μάρκοβνα. Προσέξτε...

—Θα το προσέξω. Οπωσδήποτε.

—Και αυτό, είπε η Σοφία Μάρκοβνα πιάνοντας το πόμολο. Γνωρίζω οχι κι άσχημα τα πολωνικά και θα μπορούσα να χρησιμέψω στο στρατό. Τώρα έννοω. Με τη νέα τροπή. Τι λέτε; Να παρουσιαστώ στο Έπιτροπάτο των Στρατιωτικών; — χωρίς να περιμένει απάντηση βγήκε.

Η Σοφία Μάρκοβνα ξύπνησε πολύ πρωί. Ξαπλωμένη ακόμη, πριν ανοίξει τα μάτια, είχε αισθανθεί αυτό το αίσθημα, οτι κάτι σπουδαίο και ώραίο συνέβη που ανανέωσε τη ζωή της. Η αίσθηση αυτή εξακολουθούσε να την θερμαίνει και μετά, όταν η νηφάλια μέρα άσκούσε πια τα δικαιώματά της και η δουλειά

πού ανάθεσε ο Λένιν απαιτούσε καθαρή σκέψη και καλομελετημένη ενέργεια.

Οι σκέψεις, πού έβαλε μπρός αυτή ή δουλειά, τήν είχαν κιόλας αποσπάσει από τή σκληρή καθημερινή ζωή, από τήν καμαρούλα της πού ήταν ψυχρή και έρημη, αφού σχεδόν ποτέ δέ ζούσε εκεί μέσα — μέρες και νύχτες περνούσε στο γραφείο της, στο Έπιτροπάτο, ή γύριζε στις μικροφάμπρικες και στα συνεργεία, όπου γίνονταν τὰ δεκανίκια, τὰ ξύλινα ποδάρια, τὰ καρροτσάκια. Συγγενείς δέν είχε, ο άντρας της τήν άφησε από τότε κιόλας, στους πρώτους καιρούς τής επανάστασης. Ήσυχος άνθρωπάκος, γιατρός, με δίπλωμα Ζυρίχης, ένω ή αυγή τής επανάστασης είχε πιά προβάλει και ξάνοιγε τὸ φῶς της, αυτός έκανε μιὰ μέρα τήν ανακάλυψη ότι τριγύρω περπατούσαν και άλλες γυναίκες πιο έλκυστικές και πιο ενδιαφέρουσες από τή δική του. Αυτή δέν ήταν ίκανή νά δημιουργήσει μιὰ θερμή ατμόσφαιρα μέσα στο σπίτι και νά περιποιείται και τὸν εαυτό της. Όλο τὸν καιρό ήταν απασχολημένη με ένα σωρό ζητήματα τῶν Ρώσων προσφύγων στην Έλβετία, όλων, χώρια από κόμματα και ομάδες έτρεχε νά τούς βρει δουλειά, σπίτι, κανόνιζε τίς δουλειές τους, τίς διαφορές τους. Στην Έλβετία ένιωθε ὅπως στο σπίτι της, αφού μάλιστα ήξερε περίφημα κι ὅλες τίς «έλβετικές» γλώσσες — γαλλικά, γερμανικά, ιταλικά.

Αφού ντύθηκε και έκαμε τή διαπίστωση ότι είχε μείνει έντελῶς νέτη από ψωμί και ξύλα, ή Σοφία Μάρκοβνα έφυγε για τὸ Έπιτροπάτο. Μπήκε στο γραφείο τοῦ Έπίτροπου Αλεξάνδρου Νικολάγιεβιτς Βινοκούροφ και τοῦ εἶπε ότι δυστυχῶς δέ θά μπορέσει νά παραβρεθεῖ στις πολυάριθμες συνεδριάσεις πού είχαν ὀριστεί για σήμερα. Ένωθε άσχημα — ένω τὸ έλεγε αυτό, τὰ μαῦρα ζωηρά ματάκια πῆραν πραγματικά μιὰ έκφραση θλιμμένη και καταπονεμένη.

Έξω στο δρόμο ήταν άνοιξη. Τὰ νερά τρέχαν θολά, βιαστικά πλάι στα πεζοδρόμια, τὰ δέντρα ήσαν φορτωμένα μαυροπούλια. Ακόμη δέν είχαν πραπίσει, στα κλαριά ὅμως φύσκωναν μαδιά μπουμπούκια. Η Σοφία Μάρκοβνα πήγαινε στην τύχη, ακόμα δέν είχε καθαρίσει πού θά πήγαινε. Βάδιζε γοργά, νιώθοντας πολὺ ελαφριά από τή νηστεία και από τήν ανάμνηση τής χτεσινοβραδυνης συζήτησης. Ύστερα από τή συζήτηση αυτή, ή θερμή και τριχυμισμένη άνοιξιάτικη μέρα τής φαινόταν τόσο πρόθυμη για θαύματα, ὥστε θά τὸ εὔρισκε πολὺ φυσικό αν ὁ πρώτος τυχῶν τή σταματοῦσε ξαφνικά και τή ρωτοῦσε: «Τὸν Μάρτοφ ζητάτε; Έλάτε μαζί μου, θά σᾶς πάω ἐγώ». Παρόλη ὅμως αυτή τή διέγερση και συνάμα μιὰ διάθεση μακαριότητας πού πλημμύριζε τήν ψυχή, ή Σοφία Μάρκοβνα δέν έπαψε οὔτε στιγμή νά σκέφτεται, νά μελετᾶ και νά ζυγίζει τὰ πράγματα. Και κοιτώντας τίς φωλιές πού είχαν χτίσει στα κλαριά τῶν δέντρων οι κόρακες, εἶπε μέσα της: «Μάλιστα! Η ανώτατη φωλιά τῶν μενσεβίκων είναι μέσα στο Ανώτατο Συμβούλιο Έθνικῆς Οικονομίας». Και έκοψε για τή συνοικία Βαρβάρκα, όπου ήταν τὸ Έμπορικό Μέγαρο. Εκεί είχε εγκατασταθεῖ τὸ Ανώτατο Συμβούλιο Έθνικῆς Οικονομίας.

Οι ήχηροὶ διάδρομοι τοῦ Έμπορικοῦ Μεγάρου ήταν άκάθαρτοι και πολυθόρυβοι. Τὰ ασανσέρ δέν λειτουργοῦσαν. Η Σοφία Μάρκοβνα μόλις κατάφερε νά ανέβει στο τελευταίο πάτωμα, ανασαίνοντας βαριά και μετατοπίζοντας με πολὺ δυσκολία τὰ πόδια της. Έδῶ εργαζόταν ένας γνωστός, πρώην μέλος τής Κεντρικῆς Έπιτροπῆς τοῦ κόμματος τῶν μενσεβίκων. Τώρα είχε αναγνωρίσει τή σοβιετική εξουσία, έκοψε κάθε τυπικό δεσμό με τούς μενσεβίκους, αλλά ή Σοφία Μάρκοβνα δέν είχε λόγους νά πιστέψει στην ειλικρίνειά του.

Τὸ γραφείο ήταν αρκετὰ ευρύχωρο. Αυτὸς καθόταν και κάτι έγραφε πού συγκεντρωμένος, έχοντας τὰ γυαλάκια του άφημένα άπάνω σε κάποιο χαρτί. Ακουσε τὸ τρίξιμο τής πόρτας, σήκωσε τὸ κεφάλι και έβαλε τὰ πεινσένε. Η εμφάνιση τής Σοφίας Μάρκοβνας τοῦ έκαμε κατάπληξη, αλλά χωρὶς νά πει τίποτα τήν κάλεσε νά καθήσει.

—Πρέπει νά δῶ τὸ Γιούλι, εἶπε ή Σοφία Μάρκοβνα.

Τὰ μάτια του άστραψαν.

—Και γιατί διάλεξες νά ρθεις σέ μένα;

- Γιατί ἐσύ ξέρεις ποῦ εἶναι.
 —Καὶ ποιὸς σοῦ τὸ εἶπε ἐσένα αὐτό;
 —Πάντως ἔχει ὁ Τζερζίνσκι, ἤσυχασε. Τὸ κατάλαβα μόνη μου.
 —Ἄς ὑποθέσουμε λοιπὸν ὅτι ξέρω. Καὶ τί μ' αὐτό;
 —Τότε πρέπει νὰ μὲ βοηθήσεις νὰ τὸν συναντήσω.
 —Ἄλλὰ ὁ Γιούλι εἶναι παράνομος!
 —Ἄν δὲν ἦταν παράνομος θὰ τὸν εὔρισκα μόνη μου.
 Ὁ ἄλλος ἔμεινε σκεφτικός. Τότε ἄρχισε νὰ ρωτᾷ ἢ Σοφία Μάρκοβνα.
 —Μὲ ξέρεις;
 —Σὲ ξέρω.
 —Καλὰ μὲ ξέρεις;
 —Καλὰ.
 —Καὶ μοῦ ἔχεις ἐμπιστοσύνη;
 —Ναί, ἀλλά...
 —Καταλαβαίνω, ἀνήκω στὸ κόμμα τῶν μπολσεβίκων. Πιστεύεις ὁμῶς στὸ
 λόγο μου;
 —Ἔστω.
 —ἔχεις λοιπὸν τὸ λόγο μου ὅτι κανεὶς δὲν πρόκειται νὰ μάθει ἀπὸ μένα
 ποῦ θρίσκεται ὁ Γιούλι. Ἄκους; ἔχεις τὸν λόγο μου.
 —Γιατί ὁμῶς τὸν θέλεις ἐσύ τώρα; ρώτησε ὁ συνομιλητῆς μαδώντας, δίχως
 οἶκτο, τῆ μαύρη γενειάδα.
 —ἔχω νὰ τοῦ διαβιβάσω κάτι.
 —Ἀπὸ ποιόν;
 —Αὐτὸ θὰ τὸ πῶ μόνο σὲ κείνον.
 —Καὶ εἶναι λοιπὸν τόσο πολὺ σπουδαῖο; Τὰ πενσνὲ ἐρευνοῦσαν μὲ ἐπιμονή.
 —ἔχεις τῆ γνώμη ὅτι ἂν δὲν ἦταν θὰ ἀποφάσιζα νὰ σαρφαλώσω ὡς τὸ
 πέμπτο πάτωμα;
 —Περίμενε.
 Σηκώθηκε καὶ βγήκε ἀπὸ τὸ γραφεῖο.
 Μισὴ ὥρα περίπου ἢ Σοφία Μάρκοβνα τὸν καρτεροῦσε μὲ ὑπομονή, θυτι-
 σμένη στὴν πολυθρόνα, χτυπώντας τὴν πρασινωπὴ σφαιρικὴ κεφαλὴ τῆς καρφί-
 τας πάνω στὸ μαῦρο καπελλάκι, ποῦ τὸ εἶχε βγάλει καὶ τὸ κρατοῦσε στὰ γόνατά
 της. Τέλος, ἡ πόρτα ἀνοιξε, ὁ οἰκοδεσπότης ξαναγύρισε μαζί μὲ ἕναν ἀκόμη,
 ποῦ ἦταν ὁ γνωστὸς στὴ Σοφία Μάρκοβνα μενσεβίκος Σουχάνοφ.
 Ἀποφεύγοντας νὰ τὴν χαιρετήσῃ ὁ Σουχάνοφ κοίταξε τὴ Σοφία Μάρκοβνα
 μὲ πολὺ διαπεραστικὸ βλέμμα καὶ τῆς εἶπε μὲ σαρκασμὸ:
 —Καθὼς βλέπουμε τὸ μονοκομματικὸ σύστημα σὲ ἱκανοποιεῖ πλήρως. Πολὺ
 ὠραῖα περνᾷς καὶ ἡ ὄψη σου εἶναι θαυμάσια. Ὅχι χειρότερη ἀπ' ὅ,τι τότε στὴ
 Γενεύη ποῦ τρώγαμε ἐλβετικὸ τυρὶ καὶ γάλα.
 —Σ' αὐτοὺς ποῦ ἔρχονται ἀπὸ τ' ἄλλα κόμματα, ἔδωσε ἀμέσως ἀπάντηση
 ἢ Σοφία Μάρκοβνα, οἱ μπολσεβίκοι χορηγοῦν ἀπὸ μιὰ κότα καθ' ἑκάστην. Ἄν
 θές νὰ παχύνεις, πήγαινε κ' ἐσύ ἐκεῖ. Ἄλλὰ πάντα σου θὰ εἶσαι λιανός, γιατί
 τρῶς τὰ σωθικά σου.
 —Δὲν εἶμαι ἐγὼ ποῦ τρώγω τὰ σωθικά μου, ἀλλὰ τὸ μονοκομματικὸ σύ-
 στημα μοῦ τὰ τρώει, εἶπε σοβαρὰ ὁ Σουχάνοφ.
 Ἡ Σοφία Μάρκοβνα γέλασε μὲ κέφι.
 —Ἄμα δὲ φᾶνε, ξέρεις, ἐσένα, θὰ ψοφήσουν τῆς πείνας. Τὰ δόντια τους
 ὁμῶς εἶναι πιὸ σκληρὰ γιὰ νὰ βάζουν κάτω ἄλλους, ὅπως τὸ Ντενίκιν, τὸν Κολ-
 τσάκ, τὸν Γιουντένιτς...
 —Πάψτε τώρα νὰ τρώγεστε, μουρμούρισε ἀνόρεχτα ὁ νοικοκύρης τοῦ γρα-
 φείου.
 —Ἄς λοιπὸν ὅτι θέλεις τὸ Γιούλι, εἶπε σιγαλὰ μετὰ μικρὴ σιωπὴ, ὁ Σου-
 χάνοφ. Εἶναι ἀνάγκη;
 —Μεγάλη ἀνάγκη.

—Νομίζω ότι είναι περιττό να σε προειδοποιήσω ότι...

—Ναί, είναι περιττό. Αυτός που με έστειλε με διαβεβαίωσε ότι κανείς δε θα ζητήσει να μάθει που κρύβεται ο Γιούλι...

—Αυτός που σε έστειλε! αναφώνησε ειρωνικά ο Σουχάνοφ. Πολύ πομπώδεις είναι αυτό.

Η Σοφία Μάρκοβνα δεν αποκρίθηκε, του έρριξε όμως βλέμμα γεμάτο σημασία, ακίνητη μέσα στην πολυθρόνα απ' όπου, χωρίς να φτάνουν στο πάτωμα, κρέμονταν τα μικρά πόδια της.

—Ποιά λοιπόν είναι η απόφαση; ρώτησε.

—Η Κεντρική Έπιτροπή επιτρέπει στο Μάρτοφ να συναντηθεί μαζί σου.

Στις οχτώ το βράδυ κοντά στο μνημείο των ήρώων της Πλέβνας, στα Ίλινσκιγιε θαρότα πλησίασε τη Σοφία Μάρκοβνα ένας που κρατούσε όμπρέλλα με φιλιππίνια λαβή. Αυτή τον ακολουθούσε.

Ο άνθρωπος με την όμπρέλλα οδήγησε τη Σοφία Μάρκοβνα όχι εκεί που λογάριάζε ή ίδια — σε χαμμιά απόμερη συνοικία της Μόσχας. Την πήγε ίσια στο κτίριο της Έκτακτης Έπιτροπής στην πλατεία Λουμπλιάνκα, έστριψε αμέσως δεξιά και πέρασε στην αυλή του μεγάλου σπιτιού που στέκει πρώτο-πρώτο στην οδό Μιασνίτσαγια.

Μεγάλη ήταν η κατάπληξη της Σοφίας Μάρκοβνας βλέποντας ότι το παράνομο κέντρο των μενσεβίκων ήταν πλάι ακριβώς στην Έκτακτη Έπιτροπή. Χαμογέλασε καθώς σκέφτηκε τί θα έλεγε ο Λένιν αν πήγαινε τώρα να του το πει.

Στην αυλή ο άνθρωπος με την όμπρέλλα στάθηκε στη σκιά, κοίταζε κατάματα τη Σοφία Μάρκοβνα και τη ρώτησε με πουντιασμένη φωνή:

—Μήπως κόλλησε κανείς πίσω μας;

—Όσο αφορά εμένα, κανείς! είπε με βεβαιότητα η Σοφία Μάρκοβνα.

Ανέβηκαν στο δγδοο πάτωμα κ' ύστερα από μια ξύλινη σκαλίτσα προχώρησαν ακόμη πιο πάνω, στη σοφίτα. Ανεβαίνανε πολύ ώρα. Η Σοφία Μάρκοβνα σκαρφάλωνε αργά, σε κάθε στροφή της σκάλας στεκόταν και ανάσαινε βαριά ενώ ο άνθρωπος με την όμπρέλλα στεκόταν δέκα σκαλιά πιο πάνω και κοιτούσε κάτω ανυπόμονα και αποδοκιμαστικά.

Η σοφίτα ήταν κατοικημένη. Δεξιά κι αριστερά σ' ένα μακρύ διάδρομο συναντούσαν και άφηναν πίσω τους πόρτες, στον τοίχο ανάμεσα στις πόρτες ήταν κολλημένες αφίσες: «Προλετάριε, στ' άλλαγα!», «Γράφτηκες εθελοντής;», «Έμπρός να υπερασπίσουμε με τα στήθη την Πετρούπολη!» και άλλα μερικά.

Ο άνθρωπος με την όμπρέλλα σταμάτησε έξω από μια πόρτα, χτύπησε δυο φορές. Η πόρτα άνοιξε κι αυτός μπήκε. Ύστερα από δυο-τρία λεπτά ξαναβγήκε κι άφησε να περάσει η Σοφία Μάρκοβνα. Ο ίδιος έμεινε στο διάδρομο.

Η Σοφία Μάρκοβνα δεν περίμενε ότι θα έβλεπε αμέσως τώρα τον Μάρτοφ. Έδώ θα ήταν κάποιος από τους άλλους ήγέτες των μενσεβίκων και αυτός, άρα θα μιλούσε μαζί της, θα την οδήγουσε πια στον Μάρτοφ. Κατάπληκτη όμως είδε ότι στη σοφίτα με το μικροσκοπικό φεγγίτη ζούσε ο ίδιος ο Μάρτοφ. Μέσα στο δωματιάκι ήταν μόνο ένα σιδερένιο κρεβάτι, σκεπασμένο με κίτρινη κουβέρτα νοσοκομείου κ' ένα σκαμνί. Πάνω στο σκαμνί έκαιγε μια γκαζιέρα. Ο Μάρτοφ καθισμένος στο κρεβάτι, ήταν σχυμμένος πάνω από τη γκαζιέρα και με ξύλινο κουτάλι κάτι ανακάτευε στην κατσαρόλα.

Ήταν αδύνατος, γλωμός, τα βλέφαρα πρησμένα. Το στενόμακρο πρόσωπο στο στενόμακρο γένι, όλο το στενόμακρο σώμα ήταν ακίνητο, προσηλωμένο στο κουτάλι που έβραζε στην κατσαρόλα. Τίποτα άλλο δε φαινόταν να ενδιαφέρει τον Μάρτοφ τη στιγμή τον Μάρτοφ. Να όμως που άφησε το κουτάλι στο σκαμνί, διέπλωσε τα στενόμακρα χέρια μέσα στα στενόμακρα μανίκια του τριμμένου πουλόβερ που φορούσε, σήκωσε τα μάτια και κοίταξε τη Σοφία Μάρκοβνα.

Σιωπούσαν και οι δυο κοιτώντας ο ένας τον άλλον. Τα βλέμματα ήταν βαριά, έντονα.

—'Εκείνος, απάντησε ή Σοφία Μάρκοβνα.

Τò πρόσωπο του Μάρτοφ πήρε έκφραση κακού, αλλά ανίσχυρου ανθρώπου.

—Και τί θέλει;

"Ακουσε σιωπηλός όσα είχε νά του πει ή Σοφία Μάρκοβνα. Τò πρόσωπό του σκεπάστηκε γρήγορα με κόκκινες κηλίδες. Πήρε τò κουτάλι, ανακάτεψε πάλι τήν κατσαρόλα, ύστερα ρώτησε με στραβό χαμόγελο.

—Με λυπήθηκε;

—Φαίνεται.

—Δε με λυπήθηκε, όχι, είπε ό Μάρτοφ μιλώντας με τόν έαυτό του. Θέλει νά μείνει άσπιλος, δε θέλει νά θάψει τὰ χέρια του στο αίμα μου.

—'Ισως, συμφώνησε ήρεμα ή Σοφία Μάρκοβνα και ήρεμα πάλι ρώτησε: Κακό λοιπόν είναι αυτό; Κακό είναι πού δε θέλει νά θάψει τὰ χέρια του στο αίμα σου;

Αυτός άνοιγόκλεισε συγχυσμένος τὰ βλέφαρα, έκανε κάποια χειρονομία κούρασης, βαριεστημάρας και γύρισε τò πρόσωπο στην άλλη μεριά.

"Ήταν κάτι σ' αυτή τή σκυφή φτενή ράχη και σ' όλο αυτό τò άθλιο περιβάλλον, πού έκαμε τήν Σοφία Μάρκοβνα νά σφίξει τήν καρδιά της. "Ένωσε ξαφνικά νά ξυπνά τò παρελθόν, όλη αυτή ή ιστορία του δεσμού ανάμεσα στους δυό άντρες, πού άλλοτε ήταν φίλοι, άλλοτε έχθροί. "Υπήρχαν στιγμές πού ό Μάρτοφ έρχόταν κοντά, πολύ κοντά στο Λένιν, κάπου εκεί όμως πριν από τò τελευταίο βήμα σταματούσε. Γιατί σταματούσε; "Ήταν ή στραβή σκέψη ή κάποιο αίσθημα αντιζηλίας πού έμπόδιζε, πού δεν άφηνε νά ξεπεραστεί τò λάθος, λάθος όλόκληρης ζωής. "Η, ήταν ό τρόμος έμπρός στις θύελλες πού έρχονταν, ό τρόμος πού ήταν καρπός πολιτικής άτολμίας, ενώ αυτός τόν έπαιρνε για προφητική διαίσθηση.

Ξαφνικά, πάνω σ' αυτές τις σκέψεις, ή Σοφία Μάρκοβνα είδε νά προβάλλει καθαρά έμπρός της τò πρόσωπο του άλλου, πού μιλούσε χτές τò βράδυ μαζί της στο Κρεμλίνο. "Ένα θερμό κύμα πέρασε μέσα της, γύρισε στο Μάρτοφ και του είπε:

—Αυτός εκεί παλεύει με πολλές δυσκολίες.

—Κ' έγώ; Είμαι καλύτερα έγώ; ξέσπασε ό Μάρτοφ και γύρισε τò πρόσωπο στη Σοφία Μάρκοβνα. "Αμέσως όμως ήσύχασε και ρώτησε με παιδική περιέργεια: "Αλήθεια; Δεν είναι καλά;

"Η Σοφία Μάρκοβνα απάντησε πολύ σοβαρά:

—Οί δικές του σκοτούρες είναι πιό μεγάλες.

"Ο Μάρτοφ τινάχτηκε από τή θέση του και φώναξε:

—Πιό μεγάλες; "Έτσι νομίζεις εσύ;... "Εστω! "Ο ίδιος φταίει! "Ο ίδιος φορτώθηκε τέτοια βάρη! Τί ύπεροψία! Τί επιπολαιότητα! Μά πιστεύει λοιπόν στα σοβαρά ότι θα μπορέσει νά κρατηθει; "Εδώ; Στη Ρωσία; "Υστερα από τρία χρόνια ή Ρωσία θα είναι, όπως ή Κίνα, κομματιασμένη σε έπαρχίες και σε σφαίρες έπιρροής... "Η πιό τέλεια μηχανή ύστερα από τρία χρόνια στη Ρωσία θα είναι τò γεράνι των πηγαδιών...

"Η Σοφία Μάρκοβνα του είπε στον ίδιο σοβαρό τόνο:

—Γιούλι, δεν έχεις δίκιο. Δεν καταλαβαίνεις, δε μπορείς νά καταλάβεις τή δύναμη των εργατών... "Έχεις λάθος. Αυτός ξέρει καλύτερα από σένα. "Αλλά εσύ δεν τόν καταλάβεις, ποτέ δεν μπόρεσες νά τόν καταλάβεις. Πίστεφέ με. Κ' έγώ δεν τόν καταλάβαινα, όλοι μας τόν βλέπαμε μόνο μέσα στο στενό κύκλο μας, βλέπαμε ότι είναι ένας εύφυής και μορφωμένος, ένας θαυμάσιος άνθρωπος, συνεπής στις απόψεις του, ένας από τους στενούς φίλους αλλά αιώνιος αντίπαλος στις απόψεις μας. Ποτέ όμως δεν είχαμε καταλάβει πόσο σωστά καταλάβαινε αυτός τις μάζες και τί έπιρροή ασκούσε πάνω τους, πόσο ήταν μέσα στις μάζες...

"Ο Μάρτοφ άκουγε σιωπηλός, κατόπιν έσθησε τή γκαζιέρα και μέσα στην ήσυχία ή φωνή του ακούστηκε σιγανή αλλά όργισμένη και βαθειά από πεποίθηση:

—Δε θέλω νά με λυπάται, τόν μισώ. Τόν μισώ με όλη τή δύναμη πού τόν αγαπούσα, μισώ τò πρόσωπό του και τὰ χέρια του, όλη τήν ύπαρξή του, δια

αυτά που έλεγες τώρα εσύ — και την αυτοπεποίθηση που έχει και τη σεμνότητα που έχει και αυτό που έκανε στέλνοντάς σε εδώ να με βρεις και όλα όσα λένε και όσα λένε οι άλλοι γι' αυτόν... Είμαστε έχθροί. Και αν τώρα φύγω δεν πρόκειται να πάψω να είμαι έχθρός του...

Άρχισε να βήχει, έβηχε πολλή ώρα, κατόπιν στο μαντήλι του φάνηκε αίμα. Ο βήχας έπαψε κι αυτός κοιτώντας με την άκρη του ματιού του τη Σοφία Μάρκοβνα, της είπε:

— Δέ θα του πεις γι' αυτό εδώ που είδες...

— Καλά.

— Πότε πρέπει να δοθεί απάντηση;

— Απάντηση θα είναι το ταξίδι σου που θα γίνει ή δε θα γίνει.

Του έδωσε το χέρι της. Αυτός άργοπόρησε κάπως, πάντως έδωσε και το δικό του — το αναιμικό και ιδρωμένο χέρι του — και της είπε:

— Αντίο.

— Μήπως θέλεις να του πω τίποτα; τον ρώτησε και περίμενε.

Αυτός σιωπούσε, κατόπιν είπε: όχι.

Δυό χρόνια έπειτα, ενώ ο Λένιν βρισκόταν σε συνεδρίαση του Συμβουλίου των Επιτρόπων, του έφεραν το πρώτο τεύχος του μενσεβίχικου περιοδικού «Δελτίο των Σοσιαλιστών» που άρχισε να βγάζει στο Βερολίνο ο Μάρτοφ. Ο Λένιν γέλασε:

— Νάτος λοιπόν κι ο Μάρτοφ!...

— Και πώς τα κατάφερε, αλήθεια, να διαβεί τα σύνορα! απόρησε κάποιος από τους Επιτρόπους. Η Έκτακτη Επιτροπή φαίνεται κοιμόταν.

Μικραίνοντας με πονηριά τα μάτια, ο Λένιν στράφηκε στο Τζερζίνσκι:

— Ακούτε τί σ'ας καταμαρτυρούν;

— Τί να γίνει, έχουμε κι' εμείς τα κουσούρια μας, είπε ο Τζερζίνσκι και η όψη του έμεινε ανεξιχνίαστη.

— Πάντως, παρατήρησε άλλος Επίτροπος, μπορεί να μην είναι και άσχημο που η Έκτακτη Επιτροπή αποκοιμήθηκε. Ένας ακόμη έχθρός στο Βερολίνο δεν είναι τόσο επιδολαβής, όσο το φωτοστέφανο ενός μάρτυρα σε σοβιετική φυλακή.

Η συζήτηση θύμισε στο Λένιν και τη Σοφία Μάρκοβνα. Μετά τη συνεδρίαση έπρεπε να φύγει άμέσως για το Σοβιέτ της Μόσχας, όπου θα μιλούσε. Φεύγοντας ρώτησε τη γραμματέα:

— Θυμάστε, αλήθεια, τη Σοφία Μάρκοβνα; Δεν σ'ας έτυχε να την ξαναδείτε ύστερα από κείνο το βράδυ; Μήπως της χρειάζεται τίποτα;

Η γραμματέας απάντησε με θλιμμένο χαμόγελο:

— Δεν χρειάζεται τίποτα, Βλαδίμιρ Ίλιτς. Ύστερα από τη συνάντησή μας έφυγε για το πολωνικό μέτωπο. Άρρώστησε από έξανθηματικό τύφο και πέθανε.

Ο Λένιν για μιὰ στιγμή μαρμάρωσε.

— Μάλιστα, μάλιστα, είπε κατόπιν και φόρεσε βιαστικά το παλτό του.

ΓΙΟΥΡΙ ΚΑΖΑΚΟΦ

Ὁ Γιούρι Καζακόφ πού εἶναι σήμερα 36 χρόνων ἔγινε γνωστός στό εὐρὺ σοβιετικό κοινὸ τελευταία — πρὶν τρία χρόνια, ἔταν βγήκε τὸ πρῶτο βιβλίον τῶν διηγημάτων του.

Ἄργότερα δημοσίευσε ἐντυπώσεις ἀπὸ τὸ ταξίδι του στίς βορεινὲς περιοχὲς τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως μὲ τὸν τίτλο «Ἡμερολόγιο τοῦ Βορρᾶ».

Πέρσι βγήκε τὸ τρίτο βιβλίον τοῦ Γ. Καζακόφ «Στὸ δρόμο», πού δείχνει ὅτι τὸ ταλέντο τοῦ νέου Σοβιετικοῦ πεζογράφου δυναμώνει κάθε χρόνο.

Ἡ πρόζα τοῦ Γ. Καζακόφ εἶναι λιτή, καθαρὴ καὶ συγκρατημένη.

Ο ΔΥΟ ΤΟΥΣ ΤΟ ΔΕΚΕΜΒΡΗ

Μεταφράζει ὁ
Γ. ΣΕΒΑΣΤΙΚΟΓΛΟΥ

Τὴν περίμενε ὥρα πολλή στό σταθμό.

Ἡ μέρα, παρ' ὅλο πού εἶχε παγωνιά, ἦταν ἠλιόλουστη. Ὅλα τοῦ ἄρεσαν ἐκεينوῦ: καὶ πού ἦταν ὁ τόπος γεμάτος σκιερ καὶ πού τριζοβολοῦσε τὸ φρέσκο χιόνι, πού δὲν εἶχαν ἀκόμα προλάβει στή Μόσχα νὰ τὸ μαζέψουν. Τοῦ ἄρεσε κι' ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτός του: γερὰ ἄρβυλα γιὰ σκί, μάλλινες κάλτσες σχεδὸν ὡς τὸ γόνατο, χοντρὸ γνουδωτὸ πουλόδερ καὶ τυρολέζικο κασκέτο μὲ γείσο· ὅμως, πιὸ πολὺ ἀπ' ὅλα τὰ σκί του, ὠραιότατα συγκολλητὰ σκί, δεμένα τὰ δύο τους μὲ λουράκια.

Ἐκείνη ἀργοῦσε, ὅπως πάντα, καὶ τὸν πρῶτο καιρὸ αὐτὸ τὸν νευρίαζε, ὅμως τώρα τὸ συνήθισε, γιατί, ἂν τὸ καλοσκεφτεῖς ἐδῶ πού τὰ λέμε, ἦταν ἡ μοναδικὴ τῆς ἀδυναμία.

Εἶχε ἀκουμπήσει τώρα τὰ σκί στὸν τοῖχο κ' ἔκανε βηματάκια ἐπιτόπου, νὰ μὴν παγώσουν τὰ πόδια του, κοίταζε κατὰ κεῖ ἀπ' ὅπου ἔπρεπε νὰ ἔρθει ἐκείνη κι' ἦταν ἤρεμος. Δὲν ἔνοιωθε χαρὰ, ὄχι, ἀπλῶς ἡρεμία καὶ ἓνα εὐχάριστο συναίσθημα καὶ μιὰ γαλήνη, μὲ τὴ σκέψη πῶς στή δουλειά του ὅλα πᾶνε μιὰ χαρὰ καὶ τὸν ἀγαποῦν, καὶ πῶς στό σπίτι του ἐπίσης ὅλα πᾶνε καλά, καὶ πῶς ὁ χειμῶνας εἶναι ἀπὸ τοὺς καλοὺς: Δεκέμβρης μῆνας καὶ θαρρεῖς καθαυτὸ Μάρτης, μὲ ἥλιο καὶ μὲ χιόνι πού στραφτοβολᾷ, — καὶ πῶς, τὸ κυριώτερο, αἰσθανόταν καλὰ κοντὰ τῆς. Πάει ἐκεῖνος ὁ καιρός, μὲ τοὺς τσακωμούς, τίς ζήλειες, τίς ὑποψίες, τὴν ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης, τὰ ἀναπάντεχα τηλεφωνήματα, καὶ τίς σιωπὲς στό ἀκουστικό, ὅπου ἀκοῦς μονάχα μιὰν ἀνάσα καὶ σοῦ σφίγγεται ἡ καρδιά. Δόξα τῷ θεῷ, πέρασαν ὅλα αὐτά, καὶ τώρα εἶναι ἐντελῶς διαφορετικά: ἓνα συναίσθημα γαλήνης, ἐμπιστοσύνης καὶ τρυφερότητας — νὰ πῶς ἦταν τώρα!

Ὅταν, τελικά, ἦρθε ἐκείνη καὶ εἶδε ἐκεῖνος ἀπὸ κοντὰ τὸ πρόσωπο καὶ τὴν κορμοστασιά της τῆς εἶπε ἀπλά:

— Καλὴστηγε...

Πήρε εκείνος τὸ σκί του καὶ ξεκίνησαν ἀργά, γιὰ νὰ ξαναβρεῖ ἐκείνη τὴν ἀνάσα της: εἶχε λαχανιάσει ἀπὸ τὴ βιασύνη της. Φοροῦσε κόκκινη σκούφια, τὰ μαλλιά της ἔπεφταν τσουλούφια στὸ μέτωπό της, τὰ σκοῦρα μάτια της λοξεύανε καὶ παίζανε, δταν τὸν κοιτοῦσε, καὶ στὴ μύτη της εἶχαν φανερωθεῖ οἱ πρῶτες μικροσκοπικὲς πανάδες.

Ἐκεῖνος κοντοστάθηκε λίγο, νὰ βγάλει ψιλὰ γιὰ τὸ τραῖνο, τὴν κοίταζε ἀπὸ πίσω, κοίταζε τὰ πόδια της κι ἄξαφνα συλλογίστηκε τί ὁμορφὴ πού εἶναι καὶ τί ὁμορφὰ πού γύνεται κι ἂν ἀργεῖ, εἶναι γιατί, κατὰ πᾶσα πιθανότητα, θέλει νὰ νάναι πάντα ὁμορφὴ κι' αὐτὰ τὰ τσουλούφια, τάχα τυχαῖα, μπορεῖ νὰ μὴν ἦταν καὶ τόση τυχαῖα καὶ τί στοργικὴ, γεμάτη φροντίδα πού εἶναι!

— Ἥλιος! Μὰ τί χειμῶνας, ἔ; — εἶπε ἐκείνη, καθὼς ἐκεῖνος ἀγόραζε εἰς τὴν τήρια. — Δὲν ξέχασες τίποτε;

Ἐκεῖνος κούνησε μονάχα τὸ κεφάλι του. Παραπήρε μάλιστα πράγματα μαζί του, τὸ γιῶθει τῶρα βαριούτσικο τὸ σακκίδιο στὴν πλάτη του.

Δὲν εἶχε τόπο νὰ κουνηθεῖς μέσα στὸ βαγόνι τοῦ ἠλεκτρικοῦ: σακκίδια, σκί. Καὶ φασαρία: ὄλοι ξεφώνιζαν, φώναζε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, πιάνανε φασαριόζικα θέσεις, βροντοῦσαν μὲ τὰ σκί. Τὰ παράθυρα ἦταν κρύα καὶ ἀθόλωτα, ὁμως τὰ μηχανήματα θέρμανσης ἀνάδιναν μιὰ στεγνὴ ζέστη καὶ χαιρόσουν νὰ κοιτᾶς ἔξω τὰ ἠλιόλουστα χιόνια, σὰν κίνησε τὸ τραῖνο, καὶ ν' ἀκοῦς ἀπὸ κάτω τὸ γοργὸ ἀπαλὸ χτύπο τῶν τροχῶν.

Πέρασαν εἴκοσι λεπτὰ κ' ἐκεῖνος βγῆκε στὸν ἐξώστη τοῦ βαγονιοῦ νὰ καπνίσει. Ἡ μισὴ ἐξωτερικὴ πόρτα δὲν εἶχε τζάμια, στὸν ἐξώστη σουλάτσερνε ὁ παγωμένος ἀγέρας, οἱ τοῖχοι καὶ τὸ ταβάνι ἦταν σκεπασμένα πάχνη, μύριζε ἔντονα παγωμένα καὶ σίδηρο κ' οἱ τροχοὶ ἐδῶ δὲν χτυποῦσαν, παρὰ βροντοῦσαν καὶ βούιζαν οἱ ράγιες.

Κάπνιζε, κοίταζε, μέσα ἀπὸ τὴ τζαμωτὴ πόρτα, στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ βαγονιοῦ περνοῦσε ἡ ματιά του ἀπὸ κάθισμα σὲ κάθισμα, ἔνοιωθε γιὰ ὄλους τοὺς συνταξιδιώτες τοῦ ἓνα εἶδος συμπόνιας, γιὰ τὸ γεγονὸς ὅτι, ὅπως πίστευε ὁ ἴδιος, κανένας τους δὲν θὰ περνοῦσε τόσο εὐχάριστα αὐτὲς τὲς δυὸ μέρες, ὅσο αὐτός. Κοίταζε μιὰ μιὰ καὶ τὲς κοπέλλες, τὰ πρόσωπά τους γεμάτα ζωντάνια, τὲς σκέφτονταν κ' ἔνοιωθε μιὰν ἑλαφριά καὶ πικρὴ ταραχὴ, ὅπως, κάθε φορὰ, σὰν τύχαινε ν' ἀνταμῶσει μιὰ νεαρὴ αἰθέρια ὑπαρξὴ, νὰ τὴ συνοδεύει κάποιος ἄλλος κι ὄχι ὁ ἑαυτός του. Κοίταζε μετὰ τὴ δικιά του κι ἀναγάλλιασε. Διαπίστωσε πὼς κ' ἐδῶ, ἀνάμεσα σὲ τὰ νεαρὰ καὶ ὁμορφὰ, καὶ πάλι ἦταν ἡ πιὸ καλὴ τους. Ἐκείνη κοίταζε ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρο, τὸ πρόσωπό της ἦταν θαμπὸ καὶ τὰ μάτια της μελαχροινὰ καὶ μὲ μεγάλες βλεφαρίδες.

Ἀπὸ τὴν πόρτα πού δὲν εἶχε τζάμια, βάλθηκε καὶ κεῖνος νὰ κοιτᾶ ἔξω τὴν παγωνιά, τὴν ἀτμόσφαιρα καὶ μισόκλεινε τὰ μάτια του ἀπὸ τὸ ἔντονο φῶς καὶ τὴν ἀέρα. Προσπερνοῦσαν ξύλινες τριζοβολιτὲς ἐξέδρες σταθμῶν, σκεπασμένες γιὰ Μερικὲς ἐξέδρες εἶχαν περίπτερα - μπουφέδες, ἀπὸ κόντρα - πλακέ, ὄλοι τους βαμμένοι ἓνα γαλανὸ χρῶμα καὶ στὴ σκεπὴ τενεκεδένια καμινάδα, κι ὁ καπνὸς πού βγαίνει κι αὐτὸς γαλανός. Καὶ συλλογιζόταν ἐκεῖνος, τί ὠραῖα νὰ κάθεται μὲ σ' ἓνα τέτοιο περιπτεράκι, ν' ἀκοῦς νὰ περνοῦν οἱ ἠλεκτρικοὶ σφυρίζοντας σὲ τὴν πόρτα, νὰ ζεστοκοπιέσαι δίπλα στὴ σόμπα καὶ νὰ πίνεις μύρα ἀπὸ χοντρὸ ποτὶ. Καὶ γενικά, τί ὁμορφὰ πού εἶναι ὅλα, τί χειμῶνας, τί εὐφροσύνη, πού ἔχει τὸ κάποιον ν' ἀγαπᾶ, καὶ πὼς αὐτὴ πού τὴν ἀγαπᾶ κάθεται στὸ βαγόνι καὶ μπορεῖ νὰ τὴν κοιτάζει καὶ νὰ τοῦ ἀπαντᾶ κ' ἐκείνη μὲ τὰ μάτια! Τί θαῦμα πού εἶναι αὐτὸ τὸ ξέρεϊ - δὲν καλὰ: πόσα βράδρια δὲν εἶχε περάσει ἔρημος καὶ μόνος στὸ σιδηροτόπι τότε πού δὲν τὴν εἶχε ἐκείνη, ἢ τριγύριζε ἄσκοπα στοὺς δρόμους μὲ τὸ φίλο φιλοσοφοῦσαν, συζητοῦσαν γιὰ τὴ θεωρία τῆς σχετικότητος καὶ διάφορα ἄλλα φά κι' εὐχάριστα καί, σὰν ἐπέστρεφε σπίτι, ἔνοιωθε βαρεῖα καρδιά. Ὡς καὶ τοὺς ἔγραφε, πού ἄρεσαν τοῦ φίλου του, γιατί κ' ἐκεῖνος δὲν εἶχε κανένα σὺν σιδηροτόπι. Ὅμως τῶρα ὁ φίλος του παντρεύτηκε.

ίδιος είναι δικηγόρος, πάτησε κιόλας τὰ τριάντα και δέν έχει κάνει τίποτε τὸ σπουδαῖο, τίποτε τὸ καινούργιο δέν ἐφεῦρε, δέν ἔγινε οὔτε ποιητής, οὔτε πρωταθλητής, ὅπως τὸ ὄνειρευόταν στὰ νιάτα του.

Σὰν πόσες αἰτίες δέν έχει τώρα νὰ μελαγχολεῖ, πού δέν κατάφερε τίποτα στὴ ζωὴ του, κι ὅμως δέν μελαγχολεῖ και δέν τὸ παίρνει διόλου κατάκαρδα, οὔτε τὸν πιάνει ὀδός πού ἡ δουλειά του εἶναι πεζή και δέν πέτυχε καμμιά δόξα. Ἀντίθετα αἰσθάνεται τώρα ἱκανοποιημένος και ἤρεμος και ζεῖ φυσιολογικά, σὰ νὰ πραγματοποιοῖσε ὅλα αὐτὰ πού ὄνειρευόταν.

Μιά μονάχα ἦταν ἡ παντοτεινή του ἔγνοια: Τί θὰ κάνει τὸ καλοκαίρι. Ἀπὸ τὸ Νοέμβρη κιόλας, ἄρχιζε νὰ συλλογιέται και νὰ ὑπολογίζει πῶς και πού θὰ πάει νὰ περάσει τὴν ἐπόμενη θερινή του ἄδεια. Αὐτὴ ἡ ἄδεια τοῦ φαινόταν πάντα τόσο ἀτέλειωτη και ταυτόχρονα σύντομη, πού ἔπρεπε ἀπὸ τὰ πρὶν νὰ τὰ ὑπολογίσει ὅλα και νὰ διαλέξει τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον μέρος, γιὰ νὰ μὴν πέσει ἔξω και νὰ μὴ γελαστεῖ. Ὅλο τὸ χειμῶνα και τὴν ἀνοιξη, ζοῦσε σὲ μιὰ ταραχή, νὰ μαζεύει πληροφορίες πού εἶναι πιὸ καλά, τί κλίμα έχει, τί κόσμος και πῶς φτάνεις ἐκεῖ — κι ὅλες αὐτὲς οἱ βολιδοσκοπήσεις και τὰ σχέδια, πιθανὸν νὰ τοῦ ἦταν πολὺ πιὸ εὐχάριστα κι ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ ταξίδι και τὴν ἄδεια.

Νά, και τώρα, συλλογιζόταν τὸ καλοκαίρι, πού λογάριαζε νὰ πάει κοντὰ σὲ κανένα ποταμάκι. Θὰ παίρναν μαζί τους μιὰ σκηνή, θὰ φτάναν σ' αὐτὸ τὸ ποταμάκι, θὰ φούσκωναν τὴ λαστιχένια βάρκα τους, πού θὰ γινόταν σὰν Ἰνδιάνικη πιρόγα... Κι ἀντίο, Μόσχα και ἄσφαλτος και λογιῶν - λογιῶν δίκες και γνωματεύσεις ἐπὶ νομικῶν θεμάτων.

Κι ἀπὸ κοντὰ, τοῦ ἤρθε στὸ νοῦ τότε πού εἶχαν φύγει πρώτη φορὰ μαζί οἱ δύο τους ἀπὸ τὴ Μόσχα. Εἶχαν πάει στὴν Ἑσθονία, σὲ μιὰ μικρούλα πόλη, ὅπου εἶχε ὁ ἴδιος δουλειά. Πῶς εἶχαν ταξιδέψει μὲ τὸ λεωφορεῖο, πῶς εἶχαν φτάσει νύχτα στὸ Βαλντάϊ, ὅλα ἦταν θεοσκότεινα κ' ἓνα μονάχα ἐστιατόριο ἔμενε ἀκόμη ἀνοιχτὸ κ' εἶχε φῶς. Πῶς εἶχε πιεῖ ἐκεῖνος τὸ ποτήρι βότκα και μέθυσε κ' ἦταν ὅλο κέφι στὸ λεωφορεῖο, γιὰτὶ δίπλα του ταξίδευε ἐκείνη και μεσ' στὴ βαθειὰ τὴ νύχτα, ἔγερνε πάνω του και μισοκοιμόταν. Και πῶς φτάσανε τὰ χαράματα, και παρ' ὅλο πού ἦταν δεκαπενταύγουστο και στὴ Μόσχα εἶχαν πιάσει οἱ βροχές, ἐδῶ ἦταν πεντακάθαρα και ὀλόφρεγγα, εἶχε ἥλιο, κάτασπρα τὰ σπιτάκια, μυτερὲς σκεπὲς μὲ κόκκινα κερამίδια, παντοῦ κῆποι, ἐπαρχιακὴ γαλήνη, και δρόμοι, πού ἀνάμεσα στίς πλάκες τους, φύτρωνε σγουρὸ χορτάρι.

Εἶχαν νοικιάσει ἓνα δωμάτιο καθαρὸ και φωτεινὸ, ὅπου παντοῦ, στὰ πρεβάζια τῶν παραθύρων, κάτω ἀπὸ τὸ κρεβάτι, στὴ ντουλάπα, ἦταν γεμάτο ξυνόμηλα, πού μοσχοβολοῦσαν εὐαρεΐα. Εἶχε και κλούσιο παζάρι: βγαίναν μαζί και ψώνιζαν καπνιστὸ λαρδί, μέλι μὲ τὴν κηρήθρα του, βούτυρο, ντομάτες και ἀγγούρια (φτήγεια ἀπερίγραπτη). Και τὸ μοσχοδόλημα τοῦ φούρνου, τὸ δίχως σταματημὸ γούρλισμα και φτεροκόπημα τῶν περιστεριῶν. Και τὸ κυριώτερο — ἐκείνη, τόσο ἀναπάντεχη, θαρρεῖς σχεδὸν ἄγνωστη, ὅμως κιόλας πολυαγαπημένη, δική. Τί εὐτυχία ἦταν αὐτὴ και πόση τὸν περίμενε ἀκόμα, πιὸ μεγάλη, φτάνει νὰ μὴ γίνει πόλεμος!

Τὸν τελευταῖο καιρὸ ἔφερνε συχνὰ στὸ νοῦ του τὸν πόλεμο και τὸν μισοῦσε. Ὅμως, τώρα, κοιτώντας τὸ ἀστραφτερὸ χιόνι, τὰ δάση, τίς πεδιάδες, ἀκούγοντας νὰ χτυποῦν και νὰ βροντοῦν οἱ ράγιες, συλλογίστηκε, μὲ ἀπόλυτη βεβαιότητα, πῶς κανένας πόλεμος δέν πρόκειται νὰ γίνει, ὅπως και δέν μπορεῖ γενικὰ νὰ ὑπάρχει θάνατος. Γιατί, συλλογίστηκε, ὑπάρχουν στιγμὲς στὴ ζωὴ ὅπου ὁ ἄνθρωπος δέν μπορεῖ νὰ συλλογίζεται τὴ φρίκη και δέν πιστεύει στὴν ὑπαρξὴ τοῦ κακοῦ.

Βγήκαν σχεδὸν τελευταῖοι, στὸ μακρυνὸ σταθμὸ. Τὸ χιόνι τριζοβολοῦσε ἤχητρά κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τους, καθὼς διασχίζανε τὴν ἐξέδρα.

—Τὶ χειμῶνας! —εἶπε και πάλι ἐκείνη, ζαρώνοντας τὰ μάτια της— χρόνια εἶχαμε νὰ δοῦμε!

Εἶχαν νὰ διανύσουν κάπου εἴκοσι χιλιόμετρα ὡς τὸ ἐξοχικὸ σπιτάκι του, θὰ

διαφυκτέρευαν ἐκεῖ, θὰ κάναν κι ἄλλο σκί τὴν ἄλλην μέρα καὶ τὸ βράδυ θὰ γυροῦσαν στὰ σπίτια τους, ἀπὸ τὴν ἄλλη σιδηροδρομικὴ γραμμὴ. Τὸ ἐξοχικὸ τοῦ σπιτάκι ἦταν μικρούλινο, χτισμένο μὲ τάβλες, κ' ἓνα κηπάκι γύρω, μὲ ὀπωροφόρα. Μέσα εἶχε δυὸ κρεβάτια, ἓνα τραπέζι, δυὸ σκαμνιά χοντροφτιαγμένα καὶ μιὰ σιδερένια σόμπα.

Ἐκεῖνος φόρεσε τὰ σκί του, ἔκανε μερικὰ πηδημάτα ἐπὶ τόπου, χτύπησε τὰ σκί του πάνω στὴ χιονισμένη γῆ, σηκώνοντας σύννεφο τὸ ἀμάλαγο χιόνι, ἔλεγε μετὰ καὶ τὰ δικά της λουριὰ καί, ἀργὰ-ἀργὰ, ξεκίνησαν. Στὴν ἀρχὴ λογάριαζαν νὰ πάνε πιὸ γρήγορα, γιὰ νὰ φτάσουν πιὸ νωρὶς στὸ σπιτάκι, νὰ προλάβουν νὰ τὸ ζεστάνουν ὁμορφα-ὁμορφα καὶ νὰ ξεκουραστοῦν — ὅμως πῶς μπορούσε νὰ διασχίσει κανεὶς γρήγορα αὐτοὺς τοὺς κάμπους καὶ τὰ δάση!

— Κοίτα τίς κερκίδες — τί χρῶμα ἔχουν οἱ κορμοὶ τους — εἶπε ἐκείνη καὶ σταμάτησε. — Σὰν τὰ μάτια τῆς γάτας.

Σταμάτησε κ' ἐκεῖνος, κοίταξε καὶ πραγματικά, οἱ κορμοὶ τους ἦταν κιτρινοπράσινοι πρὸς τὰ πάνω, ὀλόιδιο τὸ χρῶμα τῶν ματιῶν τῆς γάτας.

Τὸ δάσος, μέσα, τὸ σπαθίζανε λοξές ἀχτίνες, ποὺ ἀχνίζανε. Τὸ χιόνι ἔπεφτε ὅλη ὥρα ἀπὸ τὰ δέντρα, μετεωριζόταν σὰ σύννεφο ἀνάμεσα στοὺς κορμούς καὶ τὰ κλωνιά τῶν ἐλάτων τραμπαλίζονταν ξαλαφρωμένα.

Οἱ δυὸ τους γλιστροῦσαν ἀπὸ λόφο σὲ λόφο κ' ἔδλεπαν, καμμιὰ φορά, ἀπὸ ψηλά, χωριουδάκια μὲ ἄσπρες στέγες. Σ' ὅλες τίς ἱξμπερ καίγανε οἱ σόμπες καὶ καὶ τὰ χωριὰ ἀναδύανε καπνοὺς. Οἱ καπνοὶ ἀνέβαιναν σὰ στῆλες στὸ οὐρανό, ὅμως μετὰ διαλυόνταν, σκορποῦσαν, ἀγκάλιαζαν τοὺς γύρω λόφους, τοὺς τύλιγαν μὲ διαφανῆ γαλαζωπὴ ἀχνη, ποὺ σὲ ἀπόσταση ἑνὸς καὶ δυὸ χιλιομέτρων ἀπὸ τὰ χωριὰ, μύριζε καπνίλα, κ' ἡ μυρωδιὰ αὐτὴ σὲ ἔκανε νὰ λαχταρᾷ νὰ φτάσεις μιὰν ὥρα ἀρχήτερα στὸ σπίτι καὶ ν' ἀνάψεις τὴ σόμπα.

"Ἄλλοτες πάλι, διασχίζανε κοπρισμένους δρόμους, ποὺ τὰ ἔλκυθρα τοὺς ἔχαν ἀφήσει ἀστραφτερὰ ἀπὸ τὸ τρίψιμο ἀχνάρια, καὶ παρ' ὅλο ποὺ ἦταν Δεκέμβρης, αὐτοὶ οἱ δρόμοι, ὁ σκόρπιος σανός, οἱ γαλαζωποὶ διάφανοι ἴσκιοι στὶς αὐλοκιές, φέρναν κάτι ἀπὸ τὴν ἀνοιξή καὶ μύριζε ἀνοιξή. Κάποια φορά, πάνω σ' ἓν τέτοιο δρόμο, τοὺς προσπέρασε, καλπάζοντας κατὰ τὸ χωριό, ἓνα μαῦρο ἄλογο ἀστραφτερὴ ἢ τρίχα του, κυμάτιζαν οἱ μῦς του, τὰ πέταλλά του τίναζαν χιόνι καὶ παγάκια κι ἀκουγόταν ἓνα φιλὸ τριζοβόλημα καὶ τὸ ρουθούνημά του. Σταμάτησαν ξανά οἱ δυὸ τους καὶ τὸ κοίταζαν ποὺ ξεμάκραινε.

Κι ἄλλοτες πάλι, πετοῦσε νευρικὰ κ' ἀναπουπουλιασμένη κάποια κάργισ ποὺ κάτι τὴν ἀπασχολοῦσε φοβερά, μιὰ ἄλλη βιαζόταν τὸ κατόπι τῆς καί, περὶ ἔπαιρνε βουτιές μιὰ καρακάξα, ἔχοντας ὅλη ὥρα τὸ νοῦ τῆς στὶς κάργιες: κὶ θάχει πάρει τὸ μάτι τους κι ἔπρεπε νὰ τὸ δεῖ κι ἐκείνη. Κι' ἄλλοῦ ἓνα κοπάδι καλογιάννοι πηδηχτουλοῦσαν, τιτιβίζανε, πηγαινοέρχονταν πολυάσχολοι γύρω ἓνα ἀγκάθι, ποὺ πρόβαλε ἀπὸ τὸ χιόνι, — παράταιροι, σὰν τροπικὰ πουλιὰ, μὲ στὸ χιόνι καὶ τοὺς πάγους, κι ἀπὸ τὰ χοντρά γερά ράμφη τους σκορπιόνταν αὐλακὰ πάνω στὸ χιόνι, ξεροὶ σπόροι.

Καμμιὰ φορά συναντοῦσαν πατημασιές ἀλεποῦς, ποὺ ἀπλώνονταν, ὁμαλὰ μὲ καὶ μὲ καμπύλες, ἀπὸ κοτσάνι σὲ κοτσάνι κι ἀπὸ σβῶλο σὲ σβῶλο. Μετὰ τὴν ἴχνη ἔστριβαν καὶ χάνονταν μέσα στὸ φέγγος τοῦ χιονιοῦ. Οἱ σκιερὲς προχωροῦσαν πιὸ πέρα κι ἀντάμωναν ἴχνη λαγοῦ ἢ νυφίτσας, μέσα στὰ δάση ἀπὸ κερκίδες καὶ σημύδες.

Αὐτὰ τὰ ἴχνη μιᾶς ἀπόκρυφης νυχτερινῆς ζωῆς, στοὺς παγωμένους κι ἴσκιους κάμπους καὶ τὰ δάση, συγκινοῦσαν κ' ἔφερναν κι ὄλας στὸ νοῦ νύχτα μὲ σπινθάρια, πρὶν κινήσει ἡ παρέα γιὰ τὸ κυνήγι, παλτὸ ἀπὸ προβεῖα καὶ δίκαννο, τὸ ἀπὸ περπάτημα τῶν ἄστρων, μαῦρες θημωνιές, ὅπου φουσκώνουν τίς κοιλιές τους οἱ λαγοὶ κι ὅπου ἔρχονται, ἀπὸ τὰ πέρατα οἱ ἀλεποῦδες καὶ κάπου-κάπου σπινθάρια, γίνονται στὰ πεισινά τους πόδια κ' ὀσμίζονται. Στὴ φαντασία σου μπουμπουνίζονται τὸ σμπάρο, μιὰ ἀναλαμπὴ κι ἀπὸ τοὺς λόφους ἢ ἀχαμνὴ ἴχνη ποὺ θρυμματίζεται

κι' από τὰ χωριά, τὸ γαύγισμα τῶν σκυλιῶν ποὺ ἀνησυχῆσανε καὶ τὰ μάτια τοῦ πλαγιασμένου λαγοῦ, ποὺ σβήγουν καὶ παίρνουν μιὰ γυαλιάδα, τὰ χοντρά παχνιασμένα μουστάκια του καὶ τὸ ζεστουλὸ βάρος τοῦ γδαρμένου λαγοῦ...

Κάτω, στὶς κοιλάδες καὶ στὶς ρεματιές, τὸ χιόνι ἦταν βαθὺ καὶ ξερό, δυσκολευόσουν νὰ προχωρήσεις, ὅμως οἱ πλαγιές τῶν λόφων ἦταν σκεπασμένες μὲ παγωμένο ἀπὸ κάτω κι ἀφράτο ἀπὸ πάνω χιόνι — εὐκολὰ τὶς ἀνέβαινες καὶ τὶς κατέβαινες. Στούς μακρινούς λόφους, στὸν ὄριζοντα, τὰ δάση εἶχαν ἓνα ροδαλὸ φέγγος, ὁ οὐρανὸς ἦταν γαλανὸς κ' οἱ κάμποι, θαρρεῖς, δὲν εἶχαν τελειωμό.

Ἔτσι, λοιπόν, προχωροῦσαν, μιὰ σκαρφαλώνοντας, μιὰ γλιστρώντας τὸν κατήφορο, ξεκουράζονταν πάνω σὲ πεσμένα δέντρα, χαμογελοῦσαν ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου.

Κάπου - κάπου, τὴν ἀγκάλιαζε ἐκεῖνος ἀπὸ πίσω, ἀπὸ τὸ λαιμό, τὴν ἔγερνε καὶ τὴ φιλοῦσε στὰ παγωμένα καὶ σκασμένα ἀπὸ τὸν αἆρα χεῖλη της. Νὰ μιλήσουν, μεταξύ τους, δὲ μιλοῦσαν, ποῦ καὶ ποῦ νᾶλεγε ὁ ἓνας στὸν ἄλλον: «Γιὰ δές!» ἢ «Γιὰ ἄκου!».

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ἐκεῖνη ἦταν κακόκεφη κι ἀφηρημένη κι ὅλο ξέμενε πίσω, ὅμως ἐκεῖνος δὲν ὑποπεύονταν τίποτε καὶ φανταζόταν πὼς θάταν ἀπὸ τὴν κούραση. Σταματοῦσε, τὴν περίμενε κι ὅταν ἐκεῖνη τὸν ἔφτανε καὶ τὸν κοίταζε σὰν μὲ παράπονο, μὲ μιὰν ἀσυνήθιστη ἔκφραση, ἐκεῖνος τὴ ρωτοῦσε μὲ τρόπο — ἤξερε δὲ πόσο δυσάρεστες εἶναι γιὰ τὸν ἄλλον τέτοιες ἐρωτήσεις:

— Μήπως κουράστηκες; Ἄν εἶναι, νὰ ξεποστᾶσουμε.

— Μὰ τί λές! — ἀπαντοῦσε διαστικὰ ἐκεῖνη. — Ἔτσι, ἀπλῶς.... Συλλογιζόμουν...

— Μάλιστα! — ἔλεγε ἐκεῖνος καὶ συνέχιζε τὴν πορεία, ὅμως τώρα, πιὸ ἀργά!

Ὁ ἥλιος εἶχε χαμηλώσει, καὶ μονάχα τὰ λιβάδια, ψηλὰ στοὺς λόφους, φεγγοβολοῦσαν ἀκόμα, ὅμως τὰ δάση, οἱ κοιλάδες κ' οἱ ρεματιές ἀπὸ ὦρα εἶχαν ἀρχίσει νὰ σκοτεινιάζουν καὶ νὰ μουντώνουν, κι ὅπως καὶ πρὶν, μέσα στὴν ἀπεραντοσύνη ἀπὸ δάση καὶ κάμπους, μετακινιόνταν δυὸ μοναχικὲς μικρούλικες φιγοῦρες μπροστὰ ἐκεῖνος, πιὸ πίσω ἐκεῖνη, καὶ τοῦ ἦταν εὐχάριστο ν' ἀκούει νὰ θροῖζει τὸ χιόνι κάτω ἀπὸ τὰ σκί της καὶ νὰ τριλλίζου τὰ μπαστούνια.

Τὸ σούρουπο, φτάσαν ἐπιτέλους στὸν προορισμό τους. Τίναξαν τοὺς πάγους γύρω στὶς ἀρβύλες τους, βροντώντας τες πάνω στὴν κρύα θεράντα, ξεκλείδωσαν τὴν πόρτα, μπῆκαν. Τὸ δωμάτιο ἦταν θεοσκότεινο καὶ, θαρρεῖς πιὸ κρύο παρὰ ἀπὸ ἔξω.

Ἐκεῖνη ἀμέσως ξάπλωσε κ' ἔκλεισε τὰ μάτια της. Στὸ δρόμο εἶχε ἀνάψει, εἶχε ἰδρώσει, τώρα ἀρχισε νὰ κρυώνει, τὴν ἔπιασαν ρίγη καὶ τῆς ἦταν ἀδύνατο νὰ κάνει τὴν παραμικρὴ κίνηση. Ἄνοιξε τὰ μάτια της, διέκρινε στὸ μισοσκόταδο τὸ σανιδένιο ταβάνι, εἶδε πίσω ἀπὸ τὸ ἀχνισμένο γυαλὶ τῆς λάμπας, τὴ φλόγα ποὺ εἶχε φουντώσει, μισόκλεισε τὰ βλέφαρά της καὶ, μονομιᾶς, ἀρχισαν νὰ πλέουν σκαντζάροντας τὸ ἓνα τὸ ἄλλο, πρασινοκίτρινα, ἄσπρα, γαλάζια, κόκκινα — ὅλα τὰ χρώματα, ποὺ εἶχε χορτάσει νὰ βλέπει ὅλη μέρα.

Ἐκεῖνος κουβάλησε κούτσουρα, ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴ θεράντα, τᾶριξε μὲ βρόντο κοντὰ στὴ σόμπα, θροῖζε κάτι χαρτιά, τᾶναψε, φουσοῦσε κ' ἐκεῖνη δὲν ἤθελε τίποτε ἀπολύτως καὶ δὲν ἔνοιωθε καμμιά χαρά, ποὺ εἶχε ἔρθει αὐτὴ τὴ φορὰ μαζί του.

Ἡ σόμπα κόρωσε, ἀπλώθηκε ζεστασιά, μπορούσαν νὰ γδυθοῦν. Καὶ γδύθηκε ἐκεῖνος, ἔβγαλε τὶς ἀρβύλες του, τὶς κάλτσες του, τὰ κρέμασε ὅλα κοντὰ στὴ σόμπα, κάθισε μὲ τὴν πουκαμῖσα μονάχα — ἱκανοποιημένος, μισόκλεισε τὰ μάτια του, ἐπαιξε τὰ γυμνὰ δάχτυλα τοῦ ποδιοῦ του, κάπνιζε.

— Κουράστηκες; — τὴ ρώτησε. — Γιατί δὲ γδύγεσαι;

Καὶ παρ' ὅλο ποὺ ἐκεῖνη δὲν εἶχε διάθεση νὰ σαλέψει κᾶν, κ' ἤθελε νὰ κοιμηθεῖ, τόσο βαρειά, ἀσήκωτη καρδιά ἔνοιωθε, κι ὅμως γδύθηκε ὑπάκουα καὶ κρέμασε κ' ἡ ἴδια νὰ στεγνώσουν τὸ μπλουζόν, οἱ κάλτσες της, τὸ πουλόβερ κ' ἔμεινε

μονάχα με ένα άντρικό καρρώ πουκάμισο, κρεμασμένο απ' έξω, κάθησε στο κρεβάτι, έπεσαν οι ώμοι της και κοιτούσε τή λάμπα.

Έκείνος έχωσε τα πόδια του στις άρβύλες, έρριξε στην πλάτη του το μπλουζόν, πήρε τον κουδᾶ, πού κουδούνισε άξαφνα μελωδικά, σαν βγήκε μαζί του στη βεράντα. Σαν ξαναγύρισε, έβαλε τήν τσαγιέρα πάνω στη σόμπα, άρχισε να ψάχνει μέσα στο σακκίδιο, έβγαλε δ,τι είχε και δέν είχε και τα τοποθέτησε πάνω στο τραπέζι και στο περβάζι.

Έκείνη περίμενε σωπαίνοντας να γίνει το τσαΐ, γέμισε το φλυτζάνι της και μετά καθόταν ήσυχα, μασούσε ψωμί με βούτυρο, ζέσταινε με το ζεματιστό φλυτζάνι τα χέρια της, έπινε μικρές γουλιές κι όλο κοιτάζε τή λάμπα.

— Γιατί δέ μιλάς; — τή ρώτησε. — Τί θαῦμα μέρα σήμερα, ε;

— Νά... Κουράστηκα τρομερά σήμερα. — Σηκώθηκε, τεντώθηκε, δίχως να τον κοιτάξει. — Νά κοιμηθούμε!

— Γίνεται! — συμφώνησε με τήν πρώτη εκείνος. — Μιά στιγμή να εάλω κι άλλα ξύλα, μήν παγώσει το σπίτι...

— Απόψε θά κοιμηθῶ μόνη μου, μπορώ έδῶ, κοντά στη σόμπα; Μή θυμώνεις, — είπε εκείνη βιαστικά και χαμήλωσε τα μάτια της.

— Τί σ' έπιασε; — άπόρησε εκείνος και μονομιᾶς του ήρθε στο νοῦ όλο το σημερινό ὕφος της, θλιμμένο κι άπόξενο κι όπως το θυμήθηκε νευρίασε κ' ένοιωσε μιᾶ ταραχή στην καρδιά.

Κατάλαβε άξαφνα, πώς δέν τήν ξέρει καθόλου: πώς πάει με τις σπουδές της στο πανεπιστήμιο, ποιους γνωστους έχει, για τι πράματα συζητούσε και πώς είναι γι' αυτόν σαν ένα αίνιγμα, όπως και στην πρώτη συνάντησή τους, άγνωστη — και πώς εκείνη θά τον θεωρεί άγροϊκο και μονόχωντο, γιατί δέν διαισθάνεται τι λαχταρά εκείνη και δέν είναι σε θέση να κάνει δ,τι πρέπει, ώστε να είναι εκείνη μόνημα εύτυχισμένη μαζί του, πού να μήν άποζητᾶ τίποτε άλλο και κανέναν άλλον.

Κ' ένοιωσε, μονομιᾶς, μιᾶ ντροπή για όλη τή μέρα σήμερα, γι' αυτό το άθλιο σπιτάκι και τή σόμπα, κι από πού κι' ως πού, ως και για τήν παγωνιά και τον ήλιο και για τήν δική του γαλήνη: τί θέλαν κ' ήρθαν έδῶ, ποιά ή ανάγκη; Και πού είναι αυτή ή περιλάλητη αναθεματισμένη εύτυχία;

— Τί να γίνει... — είπε εκείνος αδιάφορα κι αναστέναξε. — Πλάγιασε δπου σε βολεύει.

Έκείνη δίχως να γυρίσει να τον κοιτάξει, δίχως να απογῶθει, ξάπλωσε άμέσως, σκεπάστηκε με το μπλουζόν και βάλθηκε να κοιτᾶ τή φωτιά στη σόμπα. Έκείνος πήγε στο άλλο κρεβάτι, κάθησε, άναψε τσιγάρο, μετά έσβησε τή λάμπα και ξάπλωσε. Ένοιωθε μέσα του πίκρα, γιατί το διαισθανόταν: του έφυγε εκείνη. Δέν τα κατάφερναν να νᾶναι οι δύο τους εύτυχισμένοι, όμως, για ποιο λόγο, δέν μπορῶσε να το καταλάβει και νευρίαζε.

Σε λίγο τήν άκουσε πού εκλαιγε. Άνασηκώθηκε και τήν κοίταξε πάνω από το τραπέζι. Η φωτιά στη σόμπα έφεγγε αρκετά. Εκείνη ήταν ξαπλωμένη μπρούμυτα, κοίταζε τα αναμμένα κούτσουρα, έβλεπε εκείνος το πονεμένο πρόσωπό της, μουσκεμένο από τα δάκρυα, πού ετσι συσπασμένο είχε άσχημήναι και προκαλούσε λύπηση και τα χείλη της και το πηγούνι της πού τρεινόπαιζαν, τα δακρυσιμένα μάτια της, πού όλη ώρα τα σκούπιζε με το λεπτό της χέρι.

Γιατί άραγε σήμερα να νοιωθε άξαφνα τόσο άβάσταχτα δυστυχισμένη; Κ' ή ίδια δέν τῶξερε. Ένοιωθε μονάχα, πώς είχε περάσει πια ο πρώτος καιρός τής αγάπης, και τώρα τήν κυρίευε κάτι καινούργιο κ' ή προτερινή ζωή της φανόταν δίχως κανένα ένδιαφέρον. Βαρέθηκε να είναι ένα τίποτε για τους γονείς της, τους θεϊους και τις θείες της, τους φίλους και τις φίλες της, λαχταρούσε να γίνει σύζυγος και μητέρα, όμως εκείνος δέν το έλέπει αυτό κ' είναι άπόλυτα εύτυχισμένος ετσι δά. Και τής έρχεται να ξεφουρνίσει από τήν λήθη για τον πρώτο εκείνο άνήσυχο καιρό τής αγάπης τους, όπου όλα ήταν άκαθόριστα κι άβέβαια κι από τήν άλλη μεριά γεμᾶτα άγνωστο, γεμᾶτα γεμᾶτα από αίσθημα για κάτι καινούργιο.

Μετά, ἄρχισε νὰ τὴν παίρνει ὁ ὕπνος, καὶ τῆς ἦρθε ξανά ἓνα παλιό της ὄνειρο, πού μ' αὐτὸ ἀποκοιμιόταν πάντα, ἀπὸ κοριτσάκι ἀκόμα. Πῶς τάχα ἐκεῖνος ἦταν λεβέντης καὶ δυνατὸς καὶ τὴν ἀγαποῦσε, καὶ τὸν ἀγαποῦσε κ' ἐκείνη, καὶ ὅμως ἔλα πού τοῦ ἔλεγε: «Ὁχι!» — κ' ἐκεῖνος ἔφυγε μακριὰ στὸ Βορρά κ' ἔγινε ψαῶς κ' ἐκείνη ὑπέφερε. Ἐκεῖνος πήγαινε ἐκεῖ πάνω κυνήγι σὲ μιὰν ἀπόκρημνη ἀκροθαλασσιά, πηδοῦσε ἀπὸ βραχάκι σὲ βραχάκι, ἔφτιαχνε τραγούδια, πήγαινε γιὰ ψάρεμα καὶ ὅλη ὥρα τὴ συλλογιζόταν. Μιὰ μέρα, ἐκείνη κατάλαβε πῶς μονάχα μαζί του θὰ ζήσει εὐτυχισμένη, τὰ παράτησε ὅλα καὶ πῆγε νὰ τὸν βρεῖ. Ἦταν τόσο ὁμορφη, πού, στὸ ταξίδι, ὅλοι οἱ ἄντρες τὴ φλερτάρανε: ἀεροπόροι, σωφέρ, ναῦτες, — ὅμως ἐκείνη δὲν εἶχε μάτια γιὰ κανέναν, ὁ νοῦς της κ' ἡ συλλογὴ της μονάχα γιὰ κείνον. Ἡ συνάντησή τους θᾶπρεπε νὰναι κάτι πού δὲν ξανάγινε ποτέ, πού δὲν τὸ βάζει ὁ νοῦς. Καὶ ὅλο σοφιζόταν λογιῶν — λογιῶν ἐμπόδια, γιὰ νὰ ἀπολαύσουν μετὰ ὀλόψυχα αὐτὴ τὴ στιγμή. Καὶ τὴν ἐπαιρνε, συνήθως, ὁ ὕπνος, προτοῦ προλάβει ν' ἀνταμώσει μαζί του.

Πολὺν καιρὸ τώρα δὲν ἔχει φέρει στὸ νοῦ της αὐτὸ τὸ ὄνειρο, ἢ κάτι σχετικό, καὶ νὰ πού σήμερα, ποιὸς ξέρει γιὰτί, θέλησε πάλι νὰ ὄνειροπολήσει. Ὅμως καὶ σήμερα, τὴ στιγμή πού κινοῦσε μὲ τὸ μοτοράκι νὰ τὸν ἀπαντήσῃ, οἱ λογισμοὶ της μπλέχτηκαν καὶ ἀποκοιμήθηκε.

Ἐύπνησε τὴ νύχτα, ἐπειδὴ κρύωνε. Ἐκεῖνος καθόταν στὶς φτέρνες του καὶ ἀναθε ζύλα στὴ σόμπα, πού εἶχε σθήσει. Τὸ πρόσωπό του ἦταν θλιμμένο καὶ τὸν λυπήθηκε.

Τὸ πρωτὶ, στὴν ἀρχὴ δὲ μιλοῦσαν, προγευματίσαν σιωπηλά, ἤπιανε τσάϊ. Ὅμως, μετὰ, ξαναβρῆκαν τὸ κέφι τους, πῆραν τὰ σκί καὶ πῆγαν περίπατο. Σκαρφάλωναν στὰ βουνά, τὰ κατεβαίναγε, διαλέγοντας τὰ πιὸ ἀπότομα κ' ἐπικίνδυνα μέρη.

Γύρισαν σπίτι, ζεσταίνονταν, κουδέντιαζαν γι' ἀσήμαντα πράματα, γιὰ διαφορὲς ὑποθέσεις, γιὰ τὸ φετεινὸ χειμῶνα, πού, ἀλήθεια, τί θαῦμα πού ἦταν. Κ' ὅταν ἄρχισε νὰ σκοτεινιάζει, ἐτοιμάστηκαν, κλειδῶσαν καὶ πῆγαν μὲ τὰ σκί ὡς τὸ σταθμὸ. Πλησίαζαν στὴ Μόσχα κατὰ τὸ βραδάκι, μισοκοιμόντουσαν, ὅμως, ὅταν φάνηκαν οἱ πολυκατοικίες, τὰ φωτισμένα στὴν ἀράδα παράθυρα, ἐκεῖνος συλλογίστηκε πῶς σὲ λίγο θὰ χῶριζαν καὶ ἄξαφνα τὴ φαντάστηκε γυναίκα του.

Γιὰτί ὄχι! Πέρασε ἡ πρώτη νιότη, τὰ χρόνια πού ὅλα σοῦ φαίνονται ἀπλᾶ καὶ ὄχι ἀναγκαῖα — τὸ σπίτι, ἡ γυναίκα, ἡ οἰκογένεια καὶ τὰ λοιπά, — πέρασε αὐτὸς ὁ καιρὸς, τριαντάρης κιόλας. Καὶ τὸ νὰ ξέρεις πῶς ἐκείνη εἶναι δίπλα σου κ' εἶναι ὁμορφη καὶ ὅ,τι ἄλλο θές καὶ ὅμως μπορεῖς ἐσὺ νὰ τὴν ἐγκαταλείψεις γιὰ πάντα, γιὰ νὰ πᾶς, ἴδια ἀκριβῶς, μὲ μιὰν ἄλλη, γιὰτί εἶσαι ἐλεύθερο πουλί — εἰ, ὅλα αὐτὰ καμμιά χαρὰ δὲ σοῦ χαρίζουν.

Ὅλη μέρα αὔριο, στὸ δικηγορικὸ γραφεῖο, νὰ συντάσσεις ἀναιρέσεις, αἰτήσεις, νὰ νοιάζεσαι γιὰ τὰ θάνατα τοῦ κόσμου, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν οἰκογενειακῶν καὶ μετὰ νὰ γυρνᾷς σπίτι — σὲ ποιόν; Κ' ἔρχεται καὶ τὸ καλοκαίρι, πού δὲν ἔχει, λές, τελειωμό, καὶ ὁόστου ταξίδια καὶ λαστιγένιες βάρκες, κ' ἡ σκηγι — καὶ πάλι ἡ ἐρώτηση: μὲ ποιόν; Κ' ἐνοιωσε μιὰν ἀνάγκη μέσα του, νὰ γίνῃ πιὸ καλός, πιὸ ἀνθρώπινος καὶ νὰ κάνει ὅτι εἶναι δυνατό γιὰ νὰ αἰσθάνεται ἐκείνη εὐχάριστα.

Ὅταν βγῆκαν στὴν πλατεῖα, ἔξω ἀπὸ τὸ σταθμὸ, εἶχαν ἀνάψει τὰ φῶτα, ἀχολογοῦσε ἡ πολιτεία, κ' εἶχαν προλάβει κιόλα καὶ μάζεψαν καὶ σήκωσαν τὰ χιόνια, κ' εἶχαν τὴν ἐντύπωση κ' οἱ δύο τους σὰν νὰ μὴν εἶχε γίνῃ ἡ ἐκδρομὴ τους αὐτὴ, σὰ νὰ μὴν εἶχαν ζήσει δυὸ μέρες μαζί, καὶ πρέπει τώρα ν' ἀποχαιρετιστοῦν, νὰ πᾶει ὁ καθένας σπίτι του καὶ θὰ πρέπει πάλι ν' ἀνταμώσουν, σὲ δυὸ — τρεῖς μέρες ἴσως. Ἐνοιωσαν — κ' οἱ δύο τους σὰν νὰ γίναν πάλι καθημερινοὶ ἠρέμησαν, ξαλάφρωσαν καὶ ἀποχαιρετίστηκαν, ὅπως ἀποχαιρετιόνταν πάντα, μ' ἓνα βιαστικὸ χαμόγελο κ' ἐκεῖνος δὲν τὴ συνόδευσε.

Η ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

Μεταφράζει ὁ Γ. ΣΕΒΑΣΤΙΚΟΓΛΟΥ

Βράδιαζε. Ἡ Φίρσοβνα καθόταν, στὰ μισοσκότεινα, μπροστὰ στὸ τραπέζι κι ἄκουγε, πού πίσω ἀπὸ τὸν τοῖχο, στὸ κουρεῖο, ἔκλαιγε ἓνα παιδάκι. Τὸ παιδάκι τὸ κούρευαν μὲ τὴν ἠλεκτρικὴ μηχανή καὶ φαίνεται, τὸ εἶχε πάρει ἀπὸ πολὺ μεγάλο φόβο. Ἡ Φίρσοβνα χαμογέλασε καὶ κούνησε τὸ κεφάλι της.

Ἄνοιξε ἡ πόρτα καὶ μπῆκε κάποιος. Ἡ Φίρσοβνα γύρισε, κοίταξε. Στὸ κατώφλι στεκόταν μιὰ γυναίκα, μὲ γκρίζο τσόχινο σεγγούνι κ' ἔλυε τὴ μακρὰ μαύρη μαντήλα της. Τὸ σεγγούνι θύμιζε καὶ πανωφόρι καὶ ζακέτα. Ἡ γυναίκα ἔλυσε τὴ μαντήλα της, ὅμως δὲν κούνησε ἀπὸ τὸ κατώφλι, κοιτώντας τὴ Φίρσοβνα.

— Ἐμένα θέλετε; — ρώτησε ἡ Φίρσοβνα.

— Θέλω νὰ ἐγάλω φωτογραφία, — εἶπε ἡ γυναίκα μὲ ἡρεμὴ καὶ καθαρὴ φωνή καὶ ξεκούμπωσε τὸ σεγγούνι της.

Ἡ Φίρσοβνα ἄναψε τὸ δυνατὸ φῶς, καὶ μισόκλεισαν κ' οἱ δύο τους τὰ μάτια κι ἀπόμειναν ἔτσι, λίγη ὥρα, μετὰ ἡ Φίρσοβνα πῆγε στὸ τρίποδο. Ἡ γυναίκα ἔβγαλε τὸ σεγγούνι, τὸ τοποθέτησε μὲ προσοχὴ στὸ τραπέζι καὶ κάθησε στὸ σκαμνάκι. Κάθησε στητὴ κι ἀσάλευτη, ἀκούμπησε τὰ χέρια της στὰ γόνατά της, ὅπως στὰ παλιὰ χρόνια κάθονταν ἡ νύφες στὸ γάμο. Πόσο χρονῶν νᾶταν; — δὲν μπορούσες πιά νὰ τὴν πεῖς νέα καὶ δὲ σοῦ πήγαινε κιόλας νὰ τὴν πεῖς καὶ ἠλικιωμένη. Τὸ κάτασπρο πρόσωπό της τὸ ἀλλάκωναν θαθειὲς καὶ κανονικὲς ζάρες κ' οἱ ρυτίδες, στὶς γωνιὲς τῶν ματιῶν καὶ στὶς γωνιὲς τῶν χειλιῶν της, ἦσαν μαζωμένες σὲ μικρὲς δέσμες. Τὰ μαλλιά της ἦταν τραβηγμένα ψηλὰ καὶ στρωτά, πάνω ἀπὸ τοὺς κροτάφους, σὰ χυτὴ χάλκινη πλάκα. Εἶχε μικρὰ μάτια καὶ βλέμμα σταθερὸ. Τὸ πρόσωπό της τῆς φάνηκε γνώριμο τῆς Φίρσοβνας, ὅμως δὲν μπόρεσε νὰ θυμηθεῖ πού νὰ τὴν εἶχε ἀνταμώσει.

Ἡ Φίρσοβνα τοποθέτησε τὴν κασσέτα, κανόνισε τὴ μηχανή καὶ κοίταξε ἐπιμονα τὴ γυναίκα.

— Κοίτα νὰ μὲ ἐγάλεις πιὸ καλὴ, — εἶπε ἡ γυναίκα μὲ τὰ χεῖλη μονάχα.

— Μὴν τάχα πᾶς γιὰ νύφη; — εἶπε ἡ Φίρσοβνα καὶ χαμογέλασε.

Τοῦ γιοῦ μου θὰ τὴν στείλω, — ἀποκρίθηκε ἡ γυναίκα, δίχως νὰ σαλέψει τὸ κεφάλι της. — Μοῦγραψε. Στείλε μου, λέει. Στὸ ἐργοστάσιο δουλεύει, στὸ Πέρμ' Ἀφόντας γεννήθηκε, ἕξὸν μιὰ μάνα, ἄλλοτε δὲν ἔχει.

Ἡ Φίρσοβνα κούνησε καταφατικὰ τὸ κεφάλι της, σήκωσε αὐστηρὰ τὸ δείκτη της καὶ τὴ φωτογράφησε.

Ἡ γυναίκα πλήρωσε, ντύθηκε καὶ κίνησε νὰ φύγει.

— Πέρασε αὔριο τὸ πρωῖ, ἀπόψε θὰ τὴν τυπώσω, — εἶπε ξωπίσω της ἡ Φίρσοβνα.

Βράδυασε. Ἡ Φίρσοβνα ἐμφάνισε τὰ ἀρνητικά καὶ κάθησε νὰ περιμένει νὰ στεγνώσουν. Στὸ κουρεῖο, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ τοίχου, ἦταν ἡσυχία. Ἄκουγόταν μονάχα, μόλις-μόλις, πού ὁ ἀγέρας βροντοῦσε τὸν ἀνοιχτὸ φεγγίτη.

Ἡ Φίρσοβνα μπῆκε στὸ καμαράκι, πού ἦταν χτισμένο μὲ σανίδια σὲ μιὰ γωνιά κ' ἔμοιαζε ἀποθηκούλα, ἔκλεισε μὲ τὸ γάντζο κι ἄναψε τὸ λαμπιόνι. Τὸ κίτρινο φῶς ἀπλώθηκε μουχρὸ στὸ καμαράκι. Τὸ τραπέζι, ὁ μακρὸς μεγεθυντήρας ἢ λεκάνη, τὰ γυάλινα δοχεῖα — ὅλα, σὰ νὰ ἀποχτήσανε ζωή. Ἡ Φίρσοβνα χούλιαζε τὰ χέρια της, μάζευε τ' ἀρνητικά, ἔβγαλε χαρτὶ καὶ βάλθηκε νὰ τυπώσει.

ΓΙΟΥΡΙ ΚΟΥΡΑΝΟΦ

Ο νέος πεζογράφος Γιούρι Κουράνοφ είναι 31 χρονών. Το πρώτο του βιβλίο «Καλοκαίρι στο Βορρά» βγήκε μόλις πέρσι, και μάλιστα όχι από εκδοτικό οίκο της Μόσχας, αλλά στην επαρχιακή πόλη Καστρομά. Άλλά ο Γ. Κουράνοφ έγινε άμέσως γνωστός.

Ο Γ. Κουράνοφ γεννήθηκε στο Λένινγκραντ. Στην αρχή φοίτησε στην Ιστορική Σχολή του Πανεπιστημίου της Μόσχας, κατόπιν πέρασε στη σχολή σεναριογράφων του Ίνστιτούτου Κινηματογραφίας. Ο πατέρας και η μητέρα του συγγραφέα είναι ζωγράφοι.

★

Η Φίρσοβνα διάλεξε το άρνητικό της τελευταίας πελάτισσάς της και τύπωσε τρία αντίτυπα. Κάτω από το λεπτό στρώμα της εμφάνισης, το χαρτί μονομιᾶς ζωντάνεψε. Άργά-άργά, από τὰ γαλατερά βάθη του, ἄρχισε νὰ φανερώνεται ἕνα μακρουλὸ πρόσωπο: μάτια, στόμα, μύτη, φρύδια. Ὅλο τὸ πρόσωπο ἦταν ἀκόμα δίχως ρυτίδες, νεανικό, λουσμένο, θαρρεῖς ἥλιο.

Ἡ Φίρσοβνα ἀφοσιώθηκε νὰ τὸ κοιτᾶ αὐτὸ τὸ πρόσωπο καὶ τῆς φάνηκε σὰν νὰ τὸ θυμῆθηκε.

Πᾶνε εἴκοσι χρόνια ἀπὸ τότε.

Ἡ πλατεῖα εἶναι γεμάτη κάρρα μὲ τὰ τιμόνια τους κατὰ τὸν οὐρανὸ. Στὰ χαντάκια κάθονται γριές, καθεμιᾶ μὲ κανένα μπογαλάκι, καὶ παππούδες ὀσπαίνουν, σκουπίζουν τὰ μάτια τους. Κάπου ἐκεῖ, πίσω ἀπὸ τὴν ἐκκλησιᾶ, χορεύουν καπέλλες, τραγουδοῦν τσιριχτὰ λαϊκὰ τραγούδια, χτυπᾶνε ξέφρενα τὰ τακούνια τους. Τὰ πιτσιρίκια τρυπώνουν μὲς ἰστοῦν τὸ πλῆθος. Πάνω ἀπὸ τὴν εἴσοδο τῆς ἐκκλησιᾶς εἶναι γραμμένο «Λέσχη» καὶ στὴν εἴσοδο στέκονται φρουροί, μὲ πολιτικὰ σακκάκια, ξεσκούφωτοι καὶ μὲ ντουφέκι. Πάνω ἀπὸ τὸν ξεφτισμένο τροῦλλο πετᾶνε κάργιες. Στὸ ξέφωτο, πίσω ἀπὸ τὸ φράχτη, κάθονται στὸ χορτᾶρι ἄντρες καὶ παλληκάρια. Μπροστὰ τους στέκεται ἕνας ψηλὸς, λιγνός, ξυρισμένος, μὲ χιτώνιο καὶ μπότες. Κάτι τοὺς λέει συνεπαρμένα, μὲ φωνὴ βραχνιασμένη καὶ τοὺς κοιτᾶ, σοβαρά-σοβαρά, ὄλους τους στὰ μάτια.

Κ' ἡ Φίρσοβνα — Λένκα τὴ φωνάζανε τότε — εἰσιμαῖζει κασσέτες τοῦ πατέρα της, πὺ δὲν ξεκολλᾶ ἀπὸ τὴ φωτογραφικὴ του μηχανή, πάνω στὸ ψηλὸ τρίποδο, γατζώθηκε ἀπάνω της, σὰ σὲ πολυβόλο. Κ' ἡ Λένκα κάνει ὅσο μπορεῖ γρήγορα, γιατί εἶναι μεγάλη οὐρὰ κι ὄλοι τους βιάζονται.

Νὰ λοιπὸν, ἐκείνη τὴ μέρα, μπροστὰ στὸν πατέρα τῆς Λένκας, στέκονταν δύο. Μεσημέρι ἀκριβῶς. Ἐκείνη — ἡ γυναίκα μὲ τὸ σεγγούνι πὺ εἶχε ἔρθει σήμερα — καὶ κείνος, ἕνα σγουρομάλλικο παλληκάρι. Ἐκείνη ἦταν κοπελλίτσα σχεδόν, μὲ μακρὰ πλεξίδια πίσω στὴν πλάτη της.

Ἄλλαζε, ὄλη ὥρα, πόδι μπροστὰ στὸ φακό, τριζοβολώντας τὰ καινούργια της παπούτσια, στητῆ, σὰ στὸ γάμο, καὶ κρατώντας στὰ χέρια της ἕνα μαγνῆλι. Τὸ παλληκάρι εἶχε ἀκουμπήσει τὸ χέρι του στὸν ὦμο της, εἶχε σκύψει τὸ θεώρατο κεφάλι του, πὺ ἦταν ἀκούρευτο ἀκόμα κ' εἶχε ἀπομείνει νὰ τὴν κοιτᾶ στὰ μάτια. Μετὰ τὴ χούφτωσε ἀπὸ τὰ μηνίγγια καὶ τὴ γύρισε κατὰ κείνον καὶ τῆς φίλησε τὰ μαλλιά, τὰ πυκνὰ καὶ μαλακά, σφάλιξε τὰ μάτια του καὶ τῆς φώναξε καταπρόσωπο κοντανασάγοντας:

—Μαλλάκια μου χρυσᾶ, ἐσύ! Μάνα μου, ἐσύ...

Ἡ Φίρσοβνα συνῆρθε κ' ἔβγαλε διαστικὰ τὸ χαρτί ἀπὸ τὴ λεκάνη. Ἡ εἰκόνα εἶχε σκουρήνει πολὺ, τὰ μάτια εἶχαν κίχλας γίνει σκοτεινά, βάθαιναν. Τὸ γερασμένο πρόσωπο τῆς γυναίκας εἶχε γιομίσει πυκνὲς ρυτίδες.

Ἡ Φίρσοβνα ἔσκισε τὸ χαρτί καὶ ἔβγαλε νὰ τυπώσει ἄλλο.

Ἐκείνη τὴν ὥρα ἄνοιξε ἡ πόρτα ἔξω στὸ διάδρομο, μπῆκε κάποιος στὸ μεγάλο δωμάτιο καί, σὰν καλὸς νοικοκύρης, τίναξε τίς κετσεδένιες μπότες του πίσω ἀπὸ τὸ σανιδένιο χῶρισμα. Ἡ Φίρσοβνα κατάλαβε πὺς ἦταν ὁ ἄντρας της. Γυροῦσε, φαίνεται, ἀπὸ τὴ δουλειὰ καὶ πέρασε νὰ τὴν πάρει νὰ πᾶνε μαζὶ στὸ σπίτι.

ΟΛΓΑ ΜΠΕΡΓΚΟΛΤΣ

Ἡ Ὑλγα Μπεργκόλτς γεννήθηκε στὸ Λένινγκραντ τὸ 1910 ἀπὸ πατέρα γιατρό. Ἀφοῦ τέλειωσε τὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Λένινγκραντ (τὴ φιλολογικὴ σχολή) δούλεψε μερικὰ χρόνια ἀνταποκριτὴς ἑφημερίδας καὶ ἔγραφε ποιήματα. Ἡ πρώτη ποιητικὴ συλλογὴ τῆς βγήκε τὸ 1934 κ' ὕστερα ἀπὸ δυὸ χρόνια ἡ δευτέρη. Στὰ 1936 κυκλοφόρησε μιὰ συλλογὴ μὲ διηγήματά τῆς «Μιὰ νύχτα στὸν νέο κόσμος». Ἡ Ὑλγα Μπεργκόλτς ἐπιβλήθηκε ὀριστικὰ τὰ χρόνια τοῦ πολέμου. Ἡ συγγραφέας ζοῦσε καὶ δούλευε στὸ πολιορκημένο ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς Λένινγκραντ. Ἐγραφε ποιήματα καὶ ὁμιλίες γιὰ τὸ ραδιόφωνο τοῦ Λένινγκραντ καὶ πολὺ συχνὰ μιλοῦσε ἢ ἴδια στὸ μικρόφωνο.

Ἡ ποίηση τῆς Μπεργκόλτς στὰ χρόνια τοῦ πολέμου ἦταν ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὸν ἥρωϊκὸ ἀγῶνα τῶν κατοίκων τῆς πόλης: «Ποίημα τοῦ Λένινγκραντ» (1942), «Τετράδιο τοῦ Λένινγκραντ» (1942), «Λένινγκραντ» (1944), «Ἡμερολόγιο τοῦ Λένινγκραντ» (1944), «Ὁ δρόμος σου» (1945). Στὰ 1946 ἐκδόθηκε συλλογὴ μὲ τὶς ραδιοφωνικὲς ὁμιλίες τῆς Ὑ. Μπεργκόλτς: «Μιλᾷει τὸ Λένινγκραντ».

Τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ συγγραφέας ἔδωλε τὸ βιβλίο «Ἄστρα τῆς ἡμέρας».

Στὴ δύμησή μου

Νὰ πῶς ἔγινε. Ὁ δρόμος ἀπὸ τὸ Οὐγκλίτς ὠς τὸ Πετρογκράντ μου ἔμεινε ὄχι ἀπλὰ σὰν ἀνάμνηση, — στὴν πορεία τῆς ζωῆς ἢ ἀνάμνηση αὐτῆ, ζωντανὴ καὶ πάντα φρέσκια, ὅλο καὶ περισσότερο συμπληρώνονταν, πλουτίζονταν, ζωντάνευε ἀκόμα πιὸ πολὺ, καὶ κάθε τι νέο πού ἔμπαινε σ' αὐτῆ, κάθε τι πού ἄγγιζε ἀλλὰ ἐκεῖνο πού κάποτε γνώρισα, γινόταν καὶ δικό μου προσωπικὸ παρελθόν.

Μόνο ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἔμαθα ὅτι ἐκεῖνα πάνω - κάτω τὰ χρόνια, ὅταν ἐμεῖς ξαναγυρνοῦσαμε στὴν Πετρούπολη, ἴσως καὶ τὶς ἴδιες ἀκριβῶς μέρες, ἦρθε στὴν πατρίδα μου ὁ γνωστὸς Ἄγγλος συγγραφέας φανταστικῶν ἔργων Χέρμπερτ Οὐέλς, καὶ διάβασα τὸ βιβλίο του γι' αὐτὸ τὸ ταξίδι.

Ταξίδεψε πάνω στὴν ἴδια σιδηροδρομικὴ γραμμὴ πού ταξιδέψαμε κ' ἐμεῖς, εἶδε τὶς ἴδιες γυναῖκες, τοὺς ἴδιους ἄντρες, τὰ ἴδια παιδιὰ πού εἶδαμε κ' ἐμεῖς, μᾶς εἶδε κ' ἐμᾶς τοὺς ἴδιους. Ἐμεῖς ὅμως ζούσαμε, ἐνῶ ἐκεῖνος κοίταζε. Κοίταζε ὅπως κοιτᾶνε πάνω στὴ σκηνή, κοίταζε ἀπὸ τὸ παράθυρο τοῦ ιδιαίτερου κουπέ σ' ἓνα βαγόνι πρώτης θέσης, ὅπου ταξίδευε μὲ τὸ γιό του, μὲ τὴν ἐγγλέζικη συσκευὴ του τοῦ καφέ, μὲ τὸν ταξιδιωτικὸ του σάκκο καὶ τὶς κονσέρβες του, πού κουβάλησε ἀπὸ τὴν Ἀγγλία. Τοὺς συνόδευε ἓνας ναύτης, πού «καθορίστηκε» ἀπὸ τὸ Πετρογκράντ, ζωσμένος μὲ φουσεκλίκια, πού παρακολουθοῦσε ἄγρυπνα γιὰ νὰ μὴν προσβάλλει κανένας τὸ διάσημο μουσαφίρη, ἔτρεχε στοὺς σταθμοὺς γιὰ ζεστὸ νερό, καὶ ἔπαιρνε τὸ νερὸ αὐτὸ μέσα σ' ἓνα «ἀσημένιο τσαγιερὸ μὲ τσαρικό μονόγραμμα», τόσο «κομψό», ὥστε νὰ τὸ θυμᾶται καὶ μετὰ ὁ Οὐέλς... Ὁ ναύτης ἔτρεχε γιὰ ζεστὸ νερὸ στοὺς σταθμοὺς, πού μοιάζανε μὲ τοὺς σταθμοὺς τοῦ Βόλγα. Καὶ ὁ Ἄγγλος συγγραφέας ἦταν φοβερὰ δυσανεκτικὸς, πού ταξίδευε ὄχι μὲ ἑξπρές, ἀλλὰ μὲ ταχεῖα, κ' ἔτρωγε χωρὶς τελειωμὸ στὴ γκρίνια τὸ ναύτη τῆς Βαλτικῆς μὲ τὸ ἀσημένιο τσαγιερὸ, καὶ τοῦκανε ἀδιάκοπα πολιτικὲς παρατηρήσεις... «Λύθηκε ἡ γλώσσα μου, — ἔγραφε ἀργότερα, — καὶ μιλοῦσα μὲ τὸ συνοδό μου, σὰν ναύτης μὲ ναύτη, καὶ τοῦπα ὅλα ὅσα σκεφτόμουνα σχετικὰ μὲ τὰ ζητήματα τῶν Ρώσων...» Ὁ συγγραφέας θυμόταν ἀκόμα, ὅτι δοκίμασε μεγάλα

Α Σ Τ Ε Ρ Ι Α
 Τ Η Σ
 Μ Ε Ρ Α Σ

(Ἄποσπασματα)

Μεταφράζει ὁ Α. ΜΟΥΣΟΥΡΗΣ

ἐρεθισμό ἀπὸ τὶς ἀπαντήσεις τοῦ ναύτη, «ποῦ ἀφοῦ ἄκουσε τῆ δική μου μεγάλη φαριμακερή ὁμιλία, μοῦ ἀπάντησε δείχνοντας μεγάλο σεβασμό, μὲ μιὰ στερεότυπη καὶ πολὺ σημαντικὴ γιὰ κείνον τὸν καιρὸ φράση ποῦ πολὺ τῆ χρησιμοποιοῦν οἱ Ρῶσοι — μὲ τῆ φράση — «Βλέπετε, — εἶπε μὲ εὐγένεια, — εἶναι ὁ ἀποκλεισμός. Ὁ ἀποκλεισμός τῶν δεκατέσσερων κρατῶν...» Καὶ ὁ συγγραφέας τοῦ ἔργου «Ὁ ἀγὼνας τῶν κόσμων», ποῦ περιέγραψε τὸν πόλεμο τῶν ἀνθρώπων μὲ τοὺς κατοίκους τοῦ Ἄρη, δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβει τί ἤθελε νὰ πεῖ ὁ ναύτης μὲ αὐτὴ τὴ «στερεότυπη» εὐγενικὴ φράση: «Βλέπετε εἶναι ὁ ἀποκλεισμός» Ὡς τώρα ἀκόμα σκέφτομαι πόσο χρειάστηκε νὰ συκρατηθεῖ ὁ ναύτης γιὰ νὰ μὴν ἀπαντήσει «ναυτικὰ» στὸν γκρινιάρη συγγραφέα... Τὶς μέρες ἐκεῖνες ἀκόμα καὶ μεῖς τὰ παιδιὰ στὸ Οὐγκλιτς τραγουδοῦσαμε ὅτι ὁ Κολτσάκ φοροῦσε «ἀγγλικὴ χλαίνη». Ὡ, πῶς ἀγαπάει ἡ ψυχὴ μου τὸν ἄγνωστο αὐτὸ ναύτη ποῦ τὸν γνώρισα ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια, πῶς δὲν συγχωρεῖ τίποτα στὸ διάσημο συγγραφέα ἢ παιδική μου ἡλικία!

Ὁ Χέρμπερτ Οὐέλς δὲν ἄκουσε, βέβαια, καμμιὰ τέτοια συζήτηση, σὰν αὐτὴ ποῦ ἄκουσα ἐγὼ στὸ δρόμο γιὰ τὸ Πετρογκράντ, ἀλλὰ τὸν ἴδιο καιρὸ τοῦ μίλησε καὶ αὐτοῦ γιὰ τὰ ἔργα τοῦ Βολχόφ ὁ Λένιν. Καὶ ὁ διάσημος συγγραφέας φανταστικῶν μυθιστορημάτων λυπήθηκε τὸν «ὄνειροπόλο τοῦ Κρεμλίνου», ποῦ ἔπεσε στὴν «ἠλεκτρικὴ οὐτοπία». Καὶ τὸ βιβλίο γιὰ τὴν πατρίδα μου τὸ ὀνόμασε ἐκεῖνα τὰ χρόνια: «Ἡ Ρωσία στὸ μισοσκόταδο». Τὴν εἶδε τῆ Ρωσία μόνο στὸ μισοσκόταδο καὶ τὸ μέλλον της τὸ εἶδε σκοτεινὸ, ἂν καὶ δὲν ἦταν ἀπ' τοὺς χειρότερους ξένους καὶ ἀρκετὰ μᾶς συμπαθοῦσε. Πόσο εἶναι περήφανα τὰ παιδικὰ μου χρόνια γιὰ τοὺς ἄγνωστους συνταξιδιωτὲς στὸ θαλόνι — τοὺς Ρώσους ἀγρότες, ποῦ εἶδαν τὸ μέλλον τῆς πατρίδας μας σὰν φῶς, πόσο εἶναι περήφανα τὰ παιδικὰ μου χρόνια καὶ ὅλη μου ἡ ζωὴ γιὰ τὸν Βλαδίμηρ Ἰλίτς Λένιν, ποῦ ὄχι μόνο ὄνειροπολοῦσε, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τότε, στὰ χρόνια ἐκεῖνα ἄρχισε νὰ μετατρέπει σὲ σάρκα καὶ ὅσῃ τὸ λαϊκὸ πόθο γιὰ φῶς καὶ δύναμη. Αἰῶνια νὰ εἶσαι περήφανη ζωὴ

μου, για κείνους, να νοιώθεις μια περηφάνεια θαθεία, άγνή, σιωπηλή, ανοιχτή — να είσαι πάντα περήφανη, να τους θυμάσαι πάντα, ότι και να σου τύχει, ότι και να συμβεί στη χώρα σου, στο λαό σου. Το Δεκέμβρη του 1920 ήταν έτοιμο το σχέδιο ΓΚΟΕΛΡΟ, και όταν μιλούσε για αυτό στο VIII συνέδριο των Σοβιετ ο Γκλέμπ Μαξιμιλιάνοβιτς Κρζιζανόφσκυ, έδειξε ένα χάρτη της Ρούσικης Σοβιετικής Σοσιαλιστικής Όμοσπονδίας με «κέντρα και κύκλους», και ο χάρτης αυτός έλαμψε μπροστά στα μάτια των αντιπροσώπων, σχεδόν τους τύφλωσε. Ίσως αυτό να γίνε το ίδιο βράδυ, όταν στην ίζμπα μας, από έναν απρόσεχτο αναστεναγμό της αδερφής μου έσβησε το καντηλέρι και έσπασε το μοναδικό σπίρτο και μεις ζαρώσαμε μέσα στο φόβο και το σκοτάδι το ένα κοντά στο άλλο, χωρίς να ξέρουμε ότι την ώρα αυτή κάπου μακριά — στη Μόσχα, ανάβει και λάμπει ο χάρτης του Μέλλοντος — του δικού μας μέλλοντος. Και το μέλλον αυτό είχε κιόλας καθοριστεί απ' το κόμμα, που τ'όβλεπε μπροστά του ολοκάθαρα.

Όλα αυτά μοιάζουν τώρα σαν θρύλος: και το ταξίδι του Ουέλς, και η κουβέντα του με τον Λένιν, και ο φωτεινός χάρτης στο VIII συνέδριο των Σοβιετ — όλα αυτά τα έζησα πιά από κοντά, μπήκανε στη ζωή μου απ' τα παιδικά χρόνια και οργανικά, περήφανα συγχωνεύτηκαν σαν κάτι το ένιατο, σαν μια κατάκτηση — όλα αυτά ξαναζωντάνεψαν μπροστά μου και στα χρόνια της κοσμοπολίτικης νειότης, και στην περίοδο της γεμάτης πάθος δουλειάς στο εργοστάσιο «Έλεκτροσύλα» στη διάρκεια του πρώτου πεντάχρονου, στις παραγγελίες του Μεγάλου Δνειπέρου. Και τα παιδικά μου χρόνια και η ζωή μου πλούτισαν πιο πολύ όταν ύστερα από είκοσι χρόνια άκουσα να μιλάει για όλα αυτά ο ίδιος ο Γκλέμπ Μαξιμιλιάνοβιτς Κρζιζανόφσκυ το Γενάρη του χίλια έννιακόσια πενήντα δύο, που πέρασα κοντά του ένα ολόκληρο βράδυ πριν απ' το πρώτο μου ταξίδι στον Βόλγα - Ντόν.

Ἡ μέρα τῶν κορυφῶν «Φυλάξτε τὴν Ἐπανάσταση»

Το φράγμα του Νέβα στεκόταν μέσα σε μια φοβερή, άγρια σιωπή: δεν άκούγονταν ούτε τα σφυρίγματα από τις βόμβες, ούτε τα σκασίματα των οβίδων, μά κι' ούτε χτυπούσε η λήξη του συναγερμού — συνεχίζονταν και ο αντιαεροπορικός και ο συναγερμός του πυροβολικού. Ἀκόμα και τα μεγάλα στρογγυλά σύννεφα δεν βούιζαν πιά, μόνο άργά άνακατέβονταν, ξεπερνούσε το ένα τ' άλλο, φούσκωναν και φαίνονταν πως θα σκορπίσουν αυτή τη νεκρική σιγαλιά που μόλις άφηνε κάποιιο έλαφρό σφύριγμα, η καλύτερα τη σιωπή.

«Γιατί τόση σιγαλιά; Ἡ μήπως άκούστηκε συναγερμός; Ἀλλά τότε στο δρόμο θα βρίσκονταν άνθρωποι... και τώρα δεν βλέπεις κανένα σχεδόν... και τα τράμ στέκονται... Πολύ ήσυχα. Ὁχι, καλύτερα να σφύριζαν οι οβίδες, καταραμένοι...»

Και ήταν νεκρική ήσυχία, σάμπως όλα να κρύφτηκαν και να ετοιμάζονταν για το τελευταίο, το πιο φοβερό άλμα, που θα έλυγε τη θανατερή μονομαχία.

Βάδιζα μόνη μου ανάμεσα σε δυο σειρές αποθήκες χτισμένες με τοῦβλα και μισοχωμένες στη γη. Οι αποθήκες αυτές δεν είχαν κανένα παράθυρο. Κανένα σπίτι, εκτός απ' αυτές δεν ήταν έδω στο Σλίσελμπουργκ. Μόνο αποθήκες. Ὅλο τοῦβλα, κάτι σαν εχθρικός κόσμος... Θυμήθηκα, ότι στις μέρες της Ὀκτωβριανής επανάστασης σ' όλες αυτές τις αποθήκες, στους τοίχους τους ήταν γραμμένα με άκανόνιστα γράμματα τα επαναστατικά συνθήματα: «Ὅποιος δεν δουλεύει δεν τρώει!», «Περιφρουρείτε την επανάσταση!» και πολλά, πολλά άλλα — σε κάθε αποθήκη ήταν γύρω - γύρω γραμμένα συνθήματα.

Ἡ επανάσταση φώναζε σαν μωρό που μόλις γεννήθηκε. Ὁχι, πιο σωστά η επανάσταση έπρεπε να μιλήσει, να διακηρύξει το βασικό, που ήθελε να θεμελιώσει και να το κάνει νόμο, να φωνάξει όλα δσα θα χαροποιούσαν τους ανθρώπους. Ἡ Ἐπανάσταση τραγουδοῦσε άσταμάτητα, σε οποιαδήποτε στιγμή του είκοσιτετραώρου της «Διεθνῆ», με τα συνθήματά της και με τα λόγια της «Διεθνούς» ανάγκαι να τραγουδοῦν ακόμα και τις πέτρες.

Πώς επαναλήφτηκε αυτό στις μέρες του Μεγάλου Πατριωτικού πολέμου! Και τότε αναγκάστηκαν κι' οι πέτρες να μιλήσουν για τους δρόμους, για τις νίκες και τις πίκρες των ανθρώπων. Ω, συνθήματα πάνω στα έρειπια της Σεβαστούπολης, που είναι τώρα λεύτερη, συνθήματα πάνω στους τοίχους του Λένινγκραντ, που γραφτήκατε τις φοβερές εκείνες μέρες της πολιορκίας, — αδέρφια των φλογερών συνθημάτων της Έπανάστασης!

Έπαναστατικά συνθήματα ήταν γραμμένα παντού, σε όλες τις πέτρες, σε όλα τα κτίρια και στους μαντρότοιχους της πόλης, ιδιαίτερα πολλά ήταν στις άκρες της: στις εισόδους των εργοστασίων και των επιχειρήσεων, στα βασικά κτίριά τους και στα τμήματά τους — συνθήματα που περικλείνανε όλο το μεγαλείο, μα και τον πρωτογονισμό της νεογέννητης επανάστασης — ακόμα και σ' αυτές τις χαμηλές τούβλινες αποθήκες. Θυμήθηκα πολύ καλά τα συνθήματα αυτά, φαίνονταν πολύ καθαρά και στα χρόνια ακόμα της ΝΕΠ* και στην περίοδο του πρώτου πεντάχρονου, και πάντα τα διάβαζα όταν περνούσα απ' το Νέδα για την πόλη, για το πανεπιστήμιο, δηλαδή πριν από ένδεκα χρόνια. Τώρα όμως τα συνθήματα αυτά εξαφανίστηκαν έντελώς — και μόνο φαίνονται οι μπογιές στα ντουβάρια των αποθηκών. Πήγαινα ανάμεσα στις σειρές τις αποθήκες πάνω στις γραμμές των τραμ — γιατί τα τραμ στέκονταν — κοιτάζοντας πότε προς τη μιά, πότε προς την άλλη πλευρά, και ψάχνοντας με λαίμαργα μάτια να βρω τα παλιά συνθήματα, μα εκείνα δεν υπήρχαν πιά... δεν υπήρχαν... Και ξαφνικά είδα πάνω σ' ένα ντουβάρι από τοῦδλα μόλις να διακρίνονται οι σκιές από κάτι μισοσβησμένα γράμματα. Στάθηκα, κοίταξα, διάβασα: «Περιφρουρείστε την επανάσταση!» Και τα δάκρυα με έπνιξαν — ευτυχισμένα δάκρυα!

...Αρκετά συχνά επαναλαοαίνω τη λέξη «ευτυχία» σ' αυτές τις σελίδες, μα εκείνη τη μέρα τίποτα από τις αναρίθμητες θλίψεις μου δεν θυμήθηκα, ούτε για μιὰ στιγμή δέν έσφιξαν την ψυχή μου ούτε ο θάνατος της κόρης, ούτε οι άδικες κατηγορίες του 1937 - 1939, που μέχρι τον πόλεμο τόσο πολύ με βασάνιζαν... Τίποτα απ' αυτά δεν θυμήθηκα, τίποτα δέν με πρόσβαλε, δέν με βασάνιζε. Όχι, βάδιζα πάνω στις ίδιες κορυφές, ήμουν μονάχα κυριεμένη απ' το ύψηλό μας και το ωραίο, από την ευτυχία και το μεθύσι της ζωής. Και ήξερα, το ήξερα πώς έτσι δέν νοιώθω μόνο εγώ, έτσι ένοιωθε και ο Νικολάϊ και ο μπαμπάς και η Ντούνια και η φιλενάδα μου η Γκαλίνα με τους εργάτες του ηλεκτρικού εργοστασίου και οι νέοι μου φίλοι απ' την επιτροπή του ραδίου. Γρήγορα θά είμαι στο Σταρο-Νέφσκυ. Οι αποθήκες γρήγορα τελειώνουν. Τι κρίμα που δέν διατηρήθηκαν όλα τα συνθήματα, και μόνο φαίνεται η σκιά από ένα... Κι' όμως τα θυμύμαι όλα! Μπροστά μου τα μεταφέρανε σ' αυτά τα κτίρια από τοῦδλα, όταν προσπαθούσα να αποστηθίσω τους στίχους του Λέρμοντωφ, τότε που άκουσα ότι ο Λένιν ήρθε στο Πετρογκράντ και όλοι οι εργάτες της περιοχής μας πήγανε να τον υποδεχτούν στο σταθμό της Φιλλανδίας... Θέ μου, για στάσου — όλοι αυτοί πήγανε στο σταθμό της Φιλλανδίας απ' τον ίδιο αυτό δρόμο, πέρασαν δίπλα απ' αυτές τις γκρίζες αποθήκες! Συνθήματα σίγουρα δέν υπήρχαν ακόμα στις αποθήκες. Για τη συνάντηση όμως με τον Λένιν πήγανε εκεί όπου πάω κι' εγώ τώρα!

Από τον ίδιο δρόμο βάδισαν προς το Λένιν και οι εργάτες του εργοστασίου του Όμπούχωφ τη θυελλώδη εκείνη μέρα του Φλεβάρη του δεκαοχτώ. Οι εργάτες αυτοί αποφάσισαν να δημιουργήσουν στα Άλτάϊα την πρώτη στον κόσμο εργατική κομμούνα, μιὰ ωραία, δίκαια, πραγματική κομμούνα για την οποία μόνο όνειροπολούσαν πριν απ' αυτούς και έγραφαν στα βιβλία τους επί δλόκληρους αιώνες, δλόκληρες δεκαετηρίδες. Ονόμασαν την κομμούνα τους «Περβοροσίσκαγιε», που σήμαινε «Πρώτος Ρουσικός σύλλογος κομμουνάρων γεωργών». Πήγανε στον Λένιν για να τον συμβουλευτούν, πώς να φτιάξουν καλύτερα την κομμούνα τους, και το κυριώτερο να τον παρακαλέσουν να τους βοηθήσει να φύγουν για τα Άλτάϊα. Ναι, ναι, βάδιζαν ανάμεσα σ' αυτές τις αποθήκες και όλα ήταν έτσι όπως και

* ΝΕΠ. Νέα Οικονομική πολιτική στα χρόνια 1921 - 1925.

τώρα, μόνο τὰ συνθήματα στὰ ντουβάρια ἦταν τότε καθαρά, ἄσπρα, ὅπως εἶχαν γραφτεῖ τελευταῖα πάνω στὰ κόκκινα τοῦβλα. «Ἡ σκέψη δὲν ὑπομένει τὴ σκλαβιά», — ἔγραφαν τὰ συνθήματα. «Δὲν εἶμαστε δοῦλοι», — ἀναφωνοῦσαν «Περιφρουρεῖστε τὴν ἐπανάσταση!» — διακήρυχναν. Καὶ νὰ ποῦ αὐτὴ ἡ κοπέλλα μὲ τὰ στρατιωτικά, κάποιος μπάρμπας καὶ γὼ βαδίζουμε τώρα πάνω στὸν ἴδιο δρόμο, πάνω στὸ δρόμο τους, καὶ τὰ ἴδια συνθήματα λάμπουν στοὺς τοίχους, καὶ τί σὰν ἔχουν μισοσῶσται ἀπ' τὸν καιρό, ἐμεῖς τὰ θυμούμαστε καὶ μάλιστα ὄχι μόνο τὰ θυμούμαστε, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα ὑπερασπίζουμε τὴν ἐπανάσταση. Βαδίζουμε πάνω στὸ δρόμο τους, βῆμα πρὸς βῆμα, εἶμαστε σύγχρονοὶ τους καὶ ἐκεῖνοι δικοὶ μας σύγχρονοι, γιατί ζοῦμε στὴν ἴδια ἐποχὴ — ἐποχὴ τῆς ἐπανάστασης, δὲν θὰ μᾶς ἀποσπάσουν, δὲν θὰ μᾶς διαχωρίσουν, εἶμαστε μιὰ ἀλυσίδα ἐνιαία, κρίκος μὲ κρίκο...

Ἄλυσίδα... ἀλυσίδα... Γιὰ στάσου, ἀπὸ ποῦ εἶναι ἡ λέξη αὐτή; Γιατί ξαφνικὰ γρατσούνισε τὴν συνείδηση; Ἄλυσίδα, ἀλυσίδα! Ἄχ, ναί. «Ἡ ἀλυσίδα τῆς εὐτυχίας ἀπὸ τὴ Φλάνδρα». Ἡ προκήρυξη ποῦ βρήκανε σήμερα οἱ συγκατάκοι μου καὶ γὼ μαζί τους... Ἀλλά, καὶ τί, ἡ ἀλυσίδα αὐτὴ στ' ἀλήθεια ὑπάρχει, μόνο ποῦ δὲν εἶναι ἡ δική τους ἀλυσίδα, ἀλλὰ ἡ δική μας. Ἡ ἀλυσίδα αὐτὴ τυλίγει τὸν κόσμο, θὰ τὸν τριγυρίσει ὄχι τρεῖς, ἀλλὰ τριάντα τρεῖς φορές, ὄχι σὰν σύμβολο σκλαβιάς, τροχοπέδης, δουλείας, ἀλλὰ σὰν σύμβολο ζωῆς καὶ δράσης, — κρίκο μὲ κρίκο, βῆμα μὲ βῆμα, αἰὼνα μὲ αἰὼνα, ζωὴ μὲ ζωὴ, γενιὰ μὲ γενιὰ, λαὸ μὲ λαὸ, ἐπανάσταση μὲ ἐπανάσταση. Ἡ ἀλυσίδα μας δὲν σπάει, γιατί εἶναι ἀλυσίδα τῆς ζωῆς, καὶ γὼ εἶμαι ἕνας κρίκος τῆς, καὶ ὁλόκληρη ἡ ἀλυσίδα, ποῦ μὲ ἀόρατα νήματα τραβάει στὸ ἄπειρο, εἶναι δική μου!

Καὶ σὰν ἀπάντησι σ' αὐτὴ τὴν καθαρὴ μου σκέψη χτύπησαν τὴν ἴδια στιγμή ἀπὸ πολλὰ σημεῖα δυνατὰ οἱ σάλπιγγες: ἦταν τὸ σύνθημα τῆς λήξης τοῦ συναγερμού!

Καὶ τὴν ἴδια ὥρα ξεχύθηκαν οἱ ἄνθρωποι στὸ Σταρο - Νέφσκυ, κινήθηκαν τὰ τράμ, ἔτριξαν πάνω στίς γραμμές τους, σφύριξαν καὶ ξεκίνησαν, σφύριξαν δυνατὰ τὰ λεωφορεῖα, ὅλα ζωντάνεψαν, μίλησαν, ἀντήχησαν καὶ φαίνονταν σάμπως οἱ χρυσὲς ἀχτίνες τοῦ φθινοπωριάτικου ἡλίου νὰ διαπερνοῦσαν τὰ πάντα ἐκεῖ στὸ Σταρο - Νέφσκυ, ἀκόμα καὶ τὰ τζάμια τῶν σπιτιῶν, ποῦ γαλάνιζαν καθρεφτίζοντας τὸν οὐρανὸ, ἀκόμα καὶ ἡ ἀσφαλτος κάτω ἀπ' τὰ πόδια — ὅλα εἶχαν πλημμυρίσει ἀπ' τοὺς χαρούμενους ἤχους καὶ τὰ σφυρίγματα καὶ πάνω ἀπ' ὅλα ἀπλωνόταν ὁ ἀσημένιος καὶ λιγάκι θλιμμένος ἤχος τῆς σάλπιγγας: οἱ σάλπιγγες ἀναγγείλανε τὸ τέλος τοῦ βομβαρδισμού, τῆς φρίκης, τοῦ θανάτου, ἀναγγείλανε τὴν ἐπιστροφή στὴ συνηθισμένη ζωὴ, — καὶ τί μπορούσε νὰ εἶναι καλύτερο; Ὅλα αὐτὰ ἦταν ὁ πιὸ συνηθισμένος καθημερινὸς θόρυβος τῆς πόλης, — καὶ πόση χαρὰ μᾶς προκαλοῦσε, πῶς νωρίτερα θυμόναμε γι' αὐτὸν τὸν θόρυβο; «Θὰ ἀπαιτήσουμε νὰ χτυποῦν τὴ λήξη τοῦ συναγερμού ἐπὶ μιὰ ὁλόκληρη ὥρα ὅταν θὰ ἀναγγείλλουν τὴ νίκη», — σκέφτηκα καθὼς πήδησα πάνω στὸ τράμ, ποῦ ἔφευγε καὶ μοῦ φάνηκε πῶς ἡ νίκη ἦταν πολὺ κοντά.

Ἡ Δόξα τοῦ κόσμου

Καὶ τὸ ἴδιο βράδυ ὅταν κοιμόμουνα στὸ ἐργαστήριό τοῦ μπαμπᾶ, ἐκεῖνος καθόταν δίπλα χαϊδεύοντας πότε τὸ χέρι, πότε τὸ κεφάλι ὅπως ἔκανε κάποτε ποῦ ἦμασταν παλὸ μικρὴ ὅταν ἀρρωσταίναμε ἀπὸ ἰλαρὰ ἢ ἀπὸ τὰ λαιμά μας.

Καὶ θὲς ποῦ μοῦ χαϊδεύε εἶσι τὸ χέρι καὶ τὸ μέτωπο, θὲς ποῦ ἀρχίσαμε κοβεῖντα γιὰ τὴν πριγκίπισσα Βαρβάρρα, ἡ θρυλικὴ τῆς μορφῆς ἔλαμψε γιὰ μιὰ στιγμή μέσα στὸ μισοσκότεινο πολιορκημένο σπίτι, μπροστὰ μου ξύπνησαν τὰ δικὰ μου χρόνια καὶ θυμήθηκα τὸ Παλέβοκ.

— Μπαμπᾶ, τί γίνεται στὸ Παλέβοκ; Τί κάνει ἡ θεία Βάρια; Ἡ Ντοῦνα. Ἐκεῖνος σιωποῦσε γιὰ ἀρκετὴ ὥρα, κοιτάζοντας ἀσάλευτος τὸ κερί.

— Πέθαναν απ' τήν πείνα. Ἡ θεία Βάρια ἐνώ τήν πηγαίνανε στο νοσοκομείο. Ἡ Ἀβντότια στο ἐργαστάσιό της, τήν ὥρα πού ἦταν τῆς ὑπηρεσίας. Καί στο σπίτι ἔπεσε μιὰ ὀβίδα.

— Δηλαδή τώρα... κανένας δέν ζεῖ πιά ἐκεῖ;

— Ὅχι, κανένας. Μόνο χιονοστιβάδες εἶναι τώρα ἐκεῖ...

Καί πάλι σώπασε, σώπασα κι' ἐγώ. Καί ξαφνικά ἄκουσα καθαρά μέσα σ' ἓνα παραισθησιακό ἱλιγγό νά τραγουδάει ἡ Ντούνια:

Ἄχ ἀγαπημένο μου χωριουδάκι...

Ἡ Ντούνια σιγοτραγουδοῦσε μέ μιὰ λεπτή ἠχηρή φωνή μόνο αὐτῆ τῆ στροφῆ, κι' ὕστερα ἄφθονα δάκρυα τήν ἐπνιγαν καί δέν μπορούσε νά τραγουδήσει παρακάτω. Καί νά πού πέθανε ἡ θεία Βάρια «ἐνώ τήν πηγαίνανε στο νοσοκομείο», δηλαδή στον ἴδιο δρόμο πού πέρασα κι' ἐγώ σήμερα γιά νάρθω ἐδῶ... Πέθανε ἡ Ντούνια χωρίς νά ἀποτελειώσῃ τὸ ἀγαπημένο της θρηνητικό τραγούδι, χωρίς νά φορέσῃ στο Γκουζῶφ τὸ ἀσημό-χρυσό φόρεμα, — τήν περιοχή Σκόμπσκ ὅπου βρίσκεται τὸ χωριό της, μέ τὰ πυκνά δάση — τήν εἶχαν καταλάβει οἱ Γερμανοί κι' ἦτανε ἐλάκερη χωμένη στο ἀδιαπέραστο, τὸ κρύο καί ἀσημένιο χιόνι, καί τὸ παγωμένο, τὸ μισοκατεστραμμένο σπίτι μας τὸ τύλιξε κι' αὐτὸ τὸ χιόνι, τὸ χιόνι ἀπλώνεται σὲ ὅλη τῆ Ρωσία ὅπως τὸ ἀσημένιο φουστάνι τῆς Ντούνιας, — μόνο χιόνι, χιόνι, ἀτέλειωτο χιόνι, σιωπηλὴ θλίψη σάν αὐτῆ πού ἐνοιωθα κι' ἐγώ. Ἄργα-ἄργα ξύπνησε στὴν ψυχὴ μου ὁ πόνος, καί ταυτόχρονα καί ἡ ζωὴ, μὰ ἐγὼ τότε ἀκόμα δέν τὸ καταλάβαινα.

— Μπαμπά, — εἶπε δυνατά, — μοῦ φαίνεται πὼς δὲ ζῶ πιά...

— Ψέματα, — ἀντίσκοψε ὁ πατέρας. Ζεῖς. Ἄν δέν ζοῦσες θά ἦσουν ξαπλωμένη ἐκεῖ καί δέν θά ἐρχόσουν ἐδῶ.

— Ὅχι, ἀλήθεια. Δέν θέλω νά ζήσω καθόλου. Ἡ καλύτερα μοῦ εἶναι ἀδιάφορο...

Ἀπάντησε θλιμμένα καί χαϊδευτικά:

— Χαζούλα! Ἐγὼ ὅμως λόγου χάρη θέλω πολὺ νά ζήσω... Ξέρεις, ἔγινα μάλιστα καί συλλέκτης..

— Καί τί μαζεύεις;

Τάχασε.

— Δὲ βαριέσαι, ὅ,τι σαχλαμάρα μοῦ τύχει... Μπορεῖ κι' αὐτὸ νά εἶναι καμμιά ψύχωση. Ὅλα τὰ συμμαζεύω, ὅ,τι μπορῶ: καρτ-ποστάλ, κουμπιὰ, σπόρους ἀπὸ τριαντάφυλλα.

— Κουμπιὰ; Γιατί;

Πίσω απ' τὸ κερί, πίσω απ' τὰ μισοσκόταδα, δέν ξέρω ἀπὸ ποιούς καιρούς, ἀπὸ ποιὲς ἑκατονταετίες, περασμένες γιά μελλοντικές, μέ κοίταξε μέ τὰ ἀπίστευτα γαλανὰ του μάτια καί συντριμμένος ὁμολόγησε:

Ξέρεις, αὐτὸ μπορεῖ νά μὴν εἶναι ὠραῖο, ιδιαίτερα γιά μᾶς, στο Λένινγκραντ, ἀλλὰ σὲ μένα παρουσιάστηκε ἡ δίψα τῆς ζωῆς. Μιὰ ἀκατανόητη — σάν τήν πρώτη ἀγάπη — δίψα. Ὅχι, ὄχι δέν εἶναι οὔτε δίψα, εἶναι λαιμαργία... Ναι, ναι... Καί θέλω τόσο πολὺ νά φυλάξω τὸ καθετί, νά τὰ διατηρήσω ὅλα, νά ἔτσι, νά τὰ κολλήσω στὴν καρδιά μου! Μὰ ὅλα, σᾶς λέω, ὅ,τι ὑπάρχει πάνω στὴ γῆ: καί τὰ κουμπιὰ, καί τὰ καρτ-ποστάλ, καί τοὺς σπόρους ἀπὸ τὰ τριαντάφυλλα. Νά τὰ σφίξω ὅλα κοντὰ στὴν καρδιά μου ὡς τὸ τελευταῖο κουμπὶ γιά νά μὴν χαθοῦν...

Μὲ πόση ἐμπιστοσύνη μέ κοίταξε, καθὼς μοῦ ἐξομολογοῦσαν αὐτὰ τὰ ἐπουσιώδη, τῆ «μεγάλῃ αὐτῆ ἀνοησία» τῆς ἐποχῆς μας, καί ἐντελῶς συνεπαρμένος καί μάλιστα μέ συνωμοτικότητά, συμπλήρωσε:

Ξαίρεις, μοῦ ὑποσχέθηκαν νά μοῦ στείλουν σπόρους ἀπὸ κάτι ἐξαιρετικὰ τριαντάφυλλα. Λέγονται «ἡ δόξα τοῦ κόσμου». Εἶναι ξέρεις, κάτι τριαντάφυλλα κάπως μεγάλα πού ἀνοίγουν ἄργα κι' ἔχουν ἓνα χρυσὸ χρῶμα, καί στὶς ἄκρες κάτι ἐλαφριά στεφανάκια μέ πορτοκαλένιο χρῶμα. Ὑπάρχουν σὲ μερικὰ μέρη, στο Νότο, ἀλλὰ ὄχι σ' ὅλες τίς περιοχές, μὰ θά τὰ φέρω κι' ἐδῶ δίπλα στο ἐργαστήριό μου. Κρίμα, δέβαια, πού ἡ Ματριόσα θά κάψει τὸν χειμῶνα τὰ κάγκελλα τοῦ φράχτη,

ἀλλὰ τίποτα, θὰ φτιάξουμε ἄλλο. Τὴν ἀνοιξή θὰ φυτέψω τὶς τριανταφυλλιές αὐτές στὸ λάκκο τους. Καὶ σὲ ἓνα - δυὸ χρόνια, τρία τὸ πολὺ, θὰ ἀνθίσουν... Θάρθεις νὰ τὰ δεῖς, ἔ; Τί λές, δὲν θάναί ὁμορφα;

— Ὠραῖα, ἀπάντησα, καὶ παραξενεμένη ἔνοιωσα πῶς δίπλα ἀπ' τὸν πόνο ποὺ εἶχε τόσο μεγαλώσει, γεννιόταν στὴν καρδιά κάποιον ἄλλο αἶσθημα.

Ἴσως γιατί ἡ Ματριόσα μου ἔπλυνε τὰ πόδια σὰν μητέρα, σὰν μεγαλύτερη ἀδερφή, καὶ ὁ πυροσβέστης μου ἔφερε μιὰ κουλούρα ἀπὸ τὸ χῶμα — μεγάλο δῶρο ἑνὸς πεινασμένου σὲ ἓναν ἄλλο πεινασμένο, καὶ ἴσως γιατί ὁ μπαμπᾶς μου διηγήθηκε γιὰ τὸν παλιὸ φορμαδόρο, καὶ τώρα μου μιλοῦσε γιὰ τὰ τριαντάφυλλα ποὺ λέγονται «δόξα τοῦ κόσμου», γιὰ τὸ πῶς θάρθω σ' αὐτόν, — κι' αὐτὸ σημαίνει πῶς θάχει ἀκόμα καὶ τράμ; — ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ πολλὰ ἀκόμα ποὺ δὲν τὰ ἔνοιωθα καθαρὰ στὴ συνείδησή μου — ναι, παρουσιάστηκε στὴν ψυχὴ μου, δίπλα στὸν πόνο, κάποιον ἀνήσυχο καὶ στέρεο αἶσθημα. Τὸ αἶσθημα αὐτὸ μάλιστα ἔμοιαζε μὲ περηφάνεια, ἀλλὰ δὲν ἦταν καὶ περηφάνεια. Ἐπαναλαβαίνω, τώρα τὸ καταλαβαίνω, ὅτι ὅλα αὐτὰ ἦταν ἡ ἐπιστροφή στὴ ζωὴ. «Βέβαια, ὁ πατέρας ἔχει δίκιο, — σκέφτηκα, εἶμαι ζωντανή, περπατᾶω, ἦρθα σ' αὐτόν... Στὸ διάβολο, μὴν κάθεσαι κι' ἀκούς τὸν ἑαυτό σου, κάνε ὅ,τι μπορεῖς. Θέ μου! Ἔχω ἀκόμα νὰ κάνω δυὸ ἐκπομπές, καὶ γιὰ τὴν πόλη καὶ γιὰ τὸν ἔξω κόσμο, — καὶ πρέπει νὰ τὶς κάνω καλά... Τώρα θὰ κοιμηθῶ λίγο καὶ αὔριο — ἡ τελευταία προθεσμία μεθαὔριο — θὰ πάω στὴν Ἐπιτροπὴ τοῦ Ραδιοφωνικοῦ σταθμοῦ καὶ θὰ δουλέψω. Καλύτερα νὰ πεθάνεις περπατώντας, εἴτε στὴ δουλειά. Μὰ ἐγὼ δὲ θὰ πεθάνω. Θὰ ζήσω κι' ὅς κάνουμε ὅ,τι κάνανε, σὲ μένα καὶ σὲ κείνο... τὸ ἀγαπημένο χωριουδάκι. Ἐκεῖνο ζεῖ καὶ θὰ ζήσει. Καὶ τώρα θὰ κοιμηθοῦμε κι' ἐγὼ καὶ κείνο... Ἐκεῖνο κι' ἐγώ. Τώρα εἶναι νύχτα. Θὰ κοιμηθοῦμε».

— Μπαμπᾶ, μου φαίνεται πῶς σήμερα θὰ κοιμηθῶ, εἶπα — σόησε ἐπιτέλους τὸ κρατικὸ κεράκι...

Ἐκεῖνος ἀκούμπησε στὸ πρόσωπό μου τὴν πλατεῖά του ἱατρικὴ παλάμη καὶ γὼ τὴν φίλησα, ὅπως στὰ παιδικὰ χρόνια...

— Ἀλλὰ κοιμήσου, κοιμήσου, εἶναι τὸ καλύτερο ἀπ' ὅλα... Καὶ μετὰ θὰ δεῖς, σὲ μένα, στὸν κηπάκο μου θὰ γίνουν τὰ τριαντάφυλλα «δόξα τοῦ κόσμου»...

Σηκώθηκε καὶ πρὶν σόησει τὸ κερί, τύλιξε τὴν κίτρινη φλογίτσα του μὲ τὶς ἀπαλάμες καὶ ἔδειξε μὲ μιὰ κυκλικὴ κίνηση πόσο μεγάλες τριανταφυλλιές θὰ γίνουν καὶ πῶς θὰ φουντώσουν.

— Νὰ ἔτσι, καταλαβαίνεις, νὰ ἔτσι, — τεράστιες, μὲ χρυσὰ τριαντάφυλλα, — ἔλεγε κουνώντας τὰ δάχτυλα, — νὰ, τόσο μεγάλα θὰ γίνουν. Ἄ, σπουδαῖα.

Καὶ ἐγὼ κύτταζα τὰ χέρια του: φωτισμένα ἀπὸ μέσα, καὶ ὅπως δείχνονταν κοκκινωπὰ ἀπὸ τὸ κερί ἔμοιαζαν σὰ νὰ ἔβγαζαν ἓνα θαμπωτικὸ, σχεδὸν χρυσὸ — τριανταφυλλένιο χρῶμα...

Τὰ χέρια τοῦ Ρώσου γιατροῦ, τοῦ χειρουργοῦ, ποὺ ἔσωσαν χιλιάδες καὶ χιλιάδες ζωές στρατιωτῶν καὶ πολιτῶν, τὰ χέρια ποὺ ἀνοιξαν μέσα στὸν πάγο σκαλοπάτια καὶ καταφύγια, ἔμοιαζαν πραγματικὰ τώρα μ' ἓνα τεράστιο καὶ ἀνειδίωτο λουλούδι.

Τόσο ὠραῖα, σὰν τὰ χέρια τῆς γιαγιάς μου, ποὺ ἔμοιαζαν μὲ μαντέμι καὶ ἦταν γεμᾶτα φουσκωμένες σκοῦρες φλέβες, κάλους καὶ ρόζους, τὰ χέρια ποὺ σὲς μέρες τῆς ἐφόδου στὴν πόλη εὐλόγησαν καὶ μένα καὶ ὅλη τὴ χώρα...

Τόσο καλὰ καὶ νοικοκυρεμένα σὰν τὰ χέρια τῆς Ματριόσας... Τέτοια μεγάλα καὶ προκομένα, τέτοια ἀφοβα σὰν τὰ χέρια τοῦ παλιοῦ φορμαδόρου τοῦ ἐργοστασίου τῆς γειτονιάς μας...

Χέρια ποὺ ἀκτινοβολοῦσαν φῶς καὶ δύναμη, ποὺ ἤξεραν νὰ μεταδίδουν καὶ στοὺς ἄλλους καὶ στὸ μέλλον τὸ μυστικὸ τῆς γῆς, ἐργατικὰ χέρια — ἀνώτερη, ἀληθινή, αἰώνια δόξα τοῦ κόσμου.

«Ναι, βλέπω τὰ τριαντάφυλλα τοῦ πατέρα», σκέφτηκα σταθερὰ καὶ ἀπλά, σὰ νὰ σκεφτόμουνα κάτι τὸ συνηθισμένο καὶ ὅπως εἶναι αὐτονόητο, ἔτσι ὅπως μου μιλοῦσε γι' αὐτὸ ὁ πατέρας...

ΓΙΟΥΡΙ ΜΠΟΝΤΑΡΕΦ

Βασικό θέμα του Γιούρι Μπόνταρεφ είναι ο πόλεμος, που τον έζησε από πολύ νέος. Πήγε στο μέτωπό όταν ήταν 17 χρονών, πήρε μέρος στη μάχη του Στάλινγκραντ, τραυματίστηκε δυο φορές, έφτασε με το σοβιετικό στρατό ως την Τσεχοσλοβακία.

Μετά τον πόλεμο σπούδασε στο Φιλολογικό Ίνστιτούτο. Το 1953 έγραψε το πρώτο βιβλίο του με διηγήματα «Στο μεγάλο ποτάμι», και ύστερα από τρία χρόνια δημοσιεύτηκε η συλλογή του «Η νεότητα των διοικητών». Άργότερα έγραξαν τα διηγήματα «Το τάγμα ζητεί την έναρξη του πυρός» (1957) και οι «Τελευταίες μπαταρίες» (1959).

Έκείνο που δίνει κυρίως ο Μπόνταρεφ από τον πόλεμο, είναι το θάρος των ανθρώπων και την πεποίθησή τους στο θρίαμβο της καλωσύνης και της ανθρωπιάς πάνω στη γη.

Το τελευταίο μεγάλο έργο του Μπόνταρεφ είναι το μυθιστόρημα «Γαλήνη» (1962), εμπνευσμένο από τη μεταπολεμική ζωή του σοβιετικού λαού.

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΜΠΑΤΑΡΙΕΣ

(Άποσπασμα)

Μεταφράζει ο Α. ΜΟΥΣΟΥΡΗΣ

Τον τραβούσαν για το δάσος μέσα από ένα χωράφι άνασκαμμένο απ' τις όβιδες, δίπλα από τα φλεγόμενα τάνκς. Τον έσπρωχναν στην πλάτη με την κάννη του αυτόματου. Έκείνος τρίκλιζε πατώντας στο πληγωμένο του πόδι. Ο πόνος τούφερνε ρίγος, τον έκαιγε, αρχίζοντας από το μπράτσο ως τα νεκρωμένα του δάχτυλα. Κρατούσε την παλάμη του άριστερου του χεριού. Σε κάθε βήμα ένοιωθε το στόμα του να γεμίζει άρμυρό υγρό κ' έφτυνε νερούλο αίμα, χωρίς να μπορεί να καταλάβει που τον πᾶνε και γιατί τον σπρώχνουν.

Ένα μόνο καταλάβαινε: ότι έγινε το άνεπανόρθωτο. Η ζωή, που πριν ήταν γεμάτη πόρτες, χιλιάδες πόρτες, τις έκλεισε τώρα όλες έρμητικά, κι άφησε μόνο μια άνοιχτή - την πόρτα του θανάτου...

Δέν το πίστευε αυτό, όταν έτρεχε προς τα κανόνια, όταν ξάπλωνε μπροστά στα τάνκς, όταν οι άνθρωποι με τα αυτόματα ξεπετάχτηκαν από τους θάμνους, κι όταν άρχισε να τους ντουφεκιάει. Δέν πίστευε σ' αυτό το άνεπανόρθωτο και το άδιέξοδο ακόμα κι όταν του τελείωσαν τα φυσίγγια. Τότε και δεξιά, και πίσω του και μπρός του ήταν δική του γη, με τους δικούς του ανθρώπους, με δικά του κανόνια. Δέν μπορούσε να το χωνέψει πώς έγινε και τον έπιασαν. Ένοιωθε πόνο στο κεφάλι του, στο στήθος του, σ' όλο του το κορμί κ' έβλεπε το αίμα φτύνοντάς το.

— Χάλτ, ρούς Έδάν. Χά-αλτ.

Η κάννη του αυτόματου χώθηκε ανέλεητα στην άριστερή του ώμοπλάτη.

ένας καινούργιος πόνος τόν έκανε και αναρωτήθηκε συνειδητά: «Στή λαβωματιά χτυπάει, στή λαβωματιά; Καλύτερα σέ γερό μέρος. Αίχμάλωτος είμαι. Όμως άμέσως κατάλαβε, πώς τώρα πιά δέν όριζε αυτός τή ζωή του, ούτε τά βάσανά του, κ' έκανε μιάν άλλη σκέψη: «Λύπηση θέλω; επιείκεια; τι λύπηση ζητάς;».

— Χά - αλτ.

Ή κάννη του αυτόματου χώθηκε ξανά στήν άριστερή του ώμοπλάτη κ' ένιωσε σαν ένα τρυπάνι νά του τρυπάει τó κόκκαλο. Ο Όφτσίννικωφ έσφιξε μέ τή χούφτα τήν άριστερή παλάμη και στάθηκε τρικλίζοντας. Στα μετωμένα πρησμένα χείλια του διαγράφηκε ένα ειρωνικό χαμόγελο. Γύρισε κατά τó συνοδό του. Ήταν ένας νεαρός, ψηλόλιγνος γερμανός, ξανθομάλλης, ως είκοσι χρονών, μέ ισχνό, χλωμό πρόσωπο πού τόν κοίταζε νευρικά και επίμονα. Φορούσε καμουφλαρισμένο μανδύα (ήταν φαίνεται άνιχνευτής), τά πανταλόνια του άπ' όπου πετιόντανε δεσμίδες αυτόματου, τά είχε χωμένα στίς μπότες. Είχε κρεμάσει στον ώμο του τó γυλιό του Όφτσίννικωφ. Τό πρόσωπο του γερμανού άγρίεψε. Κρατούσε μέ τó δεξι χέρι τó αυτόματο. Σήκωσε τó άριστερό, κ' έκαμε μιάν απότομη κίνηση στον άέρα, σαν νάθελε νά ξεκολλήσει τó ειρωνικό χαμόγελο πού είχε παγώσει στα χείλη του Όφτσίννικωφ.

Έκανε λίγο στο πλάι, άνοιξε τά πόδια του και παρακολουθώντας μέ τήν άκρη του ματιού του τόν Όφτσίννικωφ, ξεκούμπωσε τó μανδύα του. Ο Όφτσίννικωφ κατάλαβε και γύρισε τó κεφάλι του νά μήν βλέπει. Οί πιτσιλιές έφταναν ως τίς μπότες του. Έκανε άθελά του ένα βήμα πρós τά εμπρός, πάτησε τó τραυματισμένο του πόδι κι άμέσως σκέφτηκε: «Γιά ποιό λόγο; Τί σημασία έχει πιά...»

— Χά - αλτ — κι άμέσως άντήχησε ένα δυνατό γέλιο. Δέν κατάλαβε άμέσως πώς γελοῦσε ó γερμανός.

Κουμπώνοντας τó μανδύα του, ó γερμανός πλησίασε. Τό πρόσωπό του δέν ήταν πιά άγριο, κοίταξε τίς πιτσιλισμένες μπότες του Όφτσίννικωφ, γέλασε ξανά και έτριψε μέ τó χέρι τó σβέρκο του.

— Καπούτ λώυτεναντ! Καπούτ.

Κ' έτσι, όπως πρόφερε αυτά τά λόγια, όχι μέ άγρια, αλλά μέ μιá αδιάφορη, ανθρώπινη φωνή, έτσι όπως έκανε τήν ανάγκη του χωρίς νά ντρέπεται τόν Όφτσίννικωφ, σαν νάταν πιά μακαρίτης, και όπως γελοῦσε, βλέποντας τήν άμηχανία του, — όλα αυτά επιβεβαίωσαν εκείνο πού σκεφτόταν, εκείνο πού ήξερε ó Όφτσίννικωφ.

«Μά δέν είναι δυνατό ύστερα από μιá - δυó ώρες νάμαι νεκρός. Νά πάω νά ύπάρχω. Έτσι απλά; Έτσι απλά;» — σκεφτόταν μέ άπελπισία ó Όφτσίννικωφ και, νοιώθοντας ξανά νά τόν σουβλίζει ó πόνος στο ποδάρι, κατάλαβε ξάφνου ξεκάθαρα, ότι αυτά είναι τά τελευταία του έήματα πάνω στή γή, οί τελευταίες του σκέψεις, ó τελευταίος πόνος, τó τελευταίο αίμα πού έφτυνε, και σέ φθηκε ακόμα ότι τά είκοσιέξη του χρόνια ποτέ δέν θά γίνουν είκοσι έφτά, ότι ακριβώς, αυτός, ó Σεργκεΐ Όφτσίννικωφ δέν θά ύπάρχει πιά, όταν οί άλλοι ζούν ακόμα, θά γελοῦν, θά άγκαλιάζουν γυναίκες, θ' αναπνέουν.

Και τó ότι θά τόν σκοτώσουν όχι έτσι, όπως σκοτώνονται οί άλλοι στον πόλεμο, τó ότι δέν θά γίνει γνωστό πώς σκοτώθηκε, κάτω από ποιές συνθήκες, πού προζένησε ένα τόσο óδυνηρό αίσθημα, πού δάκρυα ανέβηκαν στα μάτια του. Η δική του μοίρα ξεχώρισε ξαφνικά από τή μοίρα χιλιάδων άλλων συντρόφων πού έμειναν πέρα εκεί, πίσω από τούτο τόν καπνό. Μά γιατί ακριβώς αυτό; Όφτσίννικωφ, νά πρέπει νά πεθάνει; Γιατί;

— Σνέλλερ, — άκούστηκε πίσω του ή φωνή του γερμανού.

Ή κάννη του αυτόματου χώθηκε σαν τρυπάνι στο πληγωμένο του μπράτσο. Άπ' τόν πόνο, κι άπ' αυτή τή φωνή ó Όφτσίννικωφ σταμάτησε, καταλαβαίνοντας, ότι αυτό τó «Σνέλλερ» επιτάχυνε τó δρόμο του πρós τó θάνατο, και έφτασε ν' αντιστεκόταν στήν ύποταγή και στή φωνή του γερμανού, μιá μανιακή φωτιά τόν έκαψε δάλακαιο. Γύρισε και κοίταξε πίσω του απότομα, λυσσαλέα άγρια, σαν νά ήταν έτοιμος νά ριχτεί του γερμανού και νά του πάρει τó αυτόματο.

«Ποιός με έπιασε; Αυτό τὸ μυξιάρικο. Αυτό τὸ αμούστακο...». Ὁμως ἡ φωτιά ἐσβήσε ἀμέσως. Ἐτριξε με λύσσα τὰ δόντια, καὶ με δυσκολία συγκράτησε τὰ δάκρυά του. Ἐφτυσε αἷμα. Δὲν εἶχε δύναμη νὰ πατήσῃ στέρεα στὸ τραυματισμένο του πόδι, νὰ σηκώσει τὸ χέρι του... Τὸ σῶμα του ἔχασε τὴ σβελτάδα, τὴ δύναμη καὶ τὸ θάρος του καὶ ἔγινε σὰν ἀέρινο δίχως θάρος...

«Δηλαδή δὲν μπορῶ; Δὲν μπορῶ;» ἀναρωτιόταν σ' ἓνα παραλήρημα ὁ Ὀφτσίννικωφ καὶ ἀναστέναζε πνιχτά. «Δὲν μπορῶ; Δηλαδή... τέλος;»

Κοίταξε τὸν γερμανὸ με τὰ κόκκινα ἀπὸ τὸν πυρετὸ μάτια του, καὶ ἔφτυσε ξανά πηχτὸ αἷμα. Ἦθελε νὰ κάτσει, νὰ πέσει στὴ γῆ, νὰ ξανασάνει, νὰ ξαποστάσει ἀπὸ τὴ θανάσιμη κούραση.

Ἡ κἀννη τοῦ αὐτόματου τὸν ἐσπρωξε καὶ ξανά τὴ φωνή:

—Σνέλλερ. Σνέλλερ.

Περάσανε ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν καπνὸ τῶν τάνκς πού φλέγονταν, καὶ ἀπὸ τὰ συντρίμια τῶν φορτηγῶν αὐτοκινήτων πού ἦτανε πάνω στὸ δρόμο καὶ μπήκανε στὸ δάσος. Τὸ χορτάρι ἦτανε ξερὸ καὶ μύριζε βενζίνα. Κι ὁ Ὀφτσίννικωφ σηκώνοντας τὸ κεφάλι, εἶδε ἓνα δάσος γεμάτο ἀνθρώπους, αὐτοκίνητα καὶ μηχανήματα. Δὲν ἦταν ἐκεῖνο τὸ δάσος τὸ ἠλιόλουστο, τὸ καθαρὸ καὶ δροσερὸ, με τὰ ἐλάτια νὰ τὰ τυλίγει ἡ πρωινὴ πάχνη, με τὴ μοσκοβολιὰ τῆς θαλανιδιάς, πού εἶχε δεῖ σὰν ἦτανε παιδί στὰ Οὐράλια, ἦτανε ἓνα ἄλλο δάσος, χινοπωριάτικο, κίτρινο, στρωμένο κιτρινωμένα φύλλα, με ξεγδαρμένα ἀπὸ θραύσματα πεῦκα, ἀνασκαμμένο ἀπὸ τὶς οὐίδες. Αυτό τὸ δάσος δὲν τὸ θυμόνταν καὶ ἄς τὸ εἶχε δεῖ ἑκατοντάδες φορές. Αυτό — παράξενο πρᾶγμα — δὲν σταματοῦσε στὴ μνήμη του.

Οἱ γερμανοὶ με ξεκούμπωτα τὰ χιτώνιά τους σκάδανε διαστικὰ χαρακώματα στὸ ξέφωτο, καὶ ἀκούγονταν κάτι ξενόγλωσσα παραγγέλματα. Τὰ τάνκς, γυρίζοντας βαριά τὶς ἐρπύστριές τους χώνονταν με σαματὰ ἀνάμεσα στὰ χαμόδεντρα. Ἀνοίγανε οἱ πυργίσκοι, καὶ ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῶν τάνκς, βγαίνανε οἱ τανκίστες συζητώντας κουρασμένα, ξεκουμπώνοντας τὶς κάσκες τους. Στὸ μάκρος τοῦ ξέφωτου πέρασε ἓνα θωρακισμένο μεταγωγικὸ στραπατσάροντας τὰ φύλλα στὴ γῆ. Οἱ στρατιῶτες με τὰ κράνη (ὄλων τὰ πρόσωπα ἦταν κατάκοπα, ἀξύριστα με μιὰ ἀπόχρωση κέρινη) κοίταζαν με μῖσος τὸν Ὀφτσίννικωφ. Ἐνας περασμένος στὰ χρόνια, με παχὺ προγούλι, θυσινὶ πρόσωπο, καὶ τσιγάρο στὸ στόμα, ἔγειρε ξάφνου τὸ παχὺ του σῶμα ἀπὸ τὸ αὐτοκίνητο, τράβηξε τὸ τσιγάρο ἀπὸ τὸ στόμα του καὶ τὸ πέταξε στὸ πρόσωπο τοῦ Ὀφτσίννικωφ φωνάζοντας μοχθηρά:

—Ρούς. Ἐβαν, αἰχμάλωτο. Νίχτ. — καὶ με τὴν γλώσσα του ἔκανε ἓναν ἦχο, σὰ νᾶσπαζε κόκκαλο.

Τὸ σαλιωμένο ἀποτσιγάρο ἐρῆκε τὸν Ὀφτσίννικωφ στὸ μάγουλο, ὅμως δὲν τὸν ἔκαψε, μόνο τὸν πιτσιλίσε ἡ στάχτη. Ὁ Ὀφτσίννικωφ τινάχτηκε, σκούπισε τὸ μάγουλό του, καὶ ἄφρισε ἀπὸ τὴ λύσσα του καὶ τὴν ἀνημποριά του. Σήκωσε τὸ κεφάλι του κοιτάζοντας γύρω ἄγρια. Ἡ ζωὴ του πού εἶχε ἀξία πρὶν μιὰ ὥρα, τώρα δὲν ἀξίζει περισσότερο ἀπὸ ἓνα φύλλο πατημένο στὸ χῶμα. Ἐβλεπε πού οἱ γερμανοὶ ἀποσύρονταν στὸ δάσος, ἡ μάχη καταλάγιαζε, καὶ αὐτὸς τώρα ἦταν ὁ μοναδικὸς αἰχμάλωτος — ὄχι στρατιώτης ἀλλὰ ἀξιωματικὸς — αὐτὸς ὁ Ὀφτσίννικωφ, πού οἱ γερμανοὶ τὸν φοβόντανε, ὅταν θρισκόταν δίπλα στὰ κανόνια του. Τώρα περπατοῦσε ἐδῶ, στὸ ξένο δάσος, κάτω ἀπ' αὐτὲς τὶς ξένες ταπεινωτικὲς εἴτε ἀδιάφορες ματιές, περπατοῦσε χωρὶς νᾶχει καμμιάν ἀξία καὶ δύναμη στὰ μάτια ἐκείνων πού μισοῦσε...

...Ποῦ πᾶμε;

Στάθηκε καμπουριάζοντας καὶ γύρισε κατὰ τὸ γερμανὸ σκύδοντας μπρὸς πεισματικὰ τὸ σῆρκο του. Ἐκεῖνος σηκώνοντας τὰ ξεθωριασμένα φρύδια του πρόφερε ἓνα ξαφνιασμένο καὶ γρήγορο «ᾠ!». Τὸ λιγνὸ παιδικὸ του πρόσωπο πῆρε μιὰ σκληρὴ, ἀνελέητη ἐκφραση πού ἔδειχνε ὅτι ἦταν ἔτοιμος γιὰ ὅλα. Στεκόταν ἓνα κεφάλι ψηλότερα ἀπ' τὸν Ὀφτσίννικωφ. Βάδισε ἴσα καταπάνω του καὶ με δύναμη τοῦ ἔχωσε τὴν κἀννη τοῦ αὐτόματου στὸ μάγουλο. Με τὸ χτύπημα αὐτὸ τὸν ἀνάγκασε νὰ στρέφει τὸ κεφάλι καὶ φώναζε ἄγρια:

—Φόρβαιρτς.

Μὰ ὁ Ὀφτσίννικωφ στεκόταν ἀκίνητος, τρέμοντας ἀπ' τὴ λύσσα του γιὰ τὴν ἀνημποριά του. Δὲν ἔφτυσε, ἀλλὰ κατάπιε μὲ δυσκολία τὸ αἷμα ποὺ γέμιζε τὸ στόμα του καὶ πρόφερε βραχνά:

—Ἄν δὲν ἦταν τὸ χέρι μου, κάθαρμα, θὰ σὲ τσάκιζα μὲ μιὰ γροθιά. Ἄχ καὶ νᾶχα τὸ χέρι μου.... καὶ ξεστόμισε μιὰ βαριά θρисиά.

Βὰς ἴστ — τὴ μάνα σου; φώναξε ὁ γερμανὸς γουρλώνοντας τὰ γελαθήσια μάτια του, καὶ τοῦ φώναξε κατάμουτρα μὲ δύναμη, τόσο ποὺ πρήστηκαν οἱ φλέβες τοῦ λαιμοῦ του:

—Φόρβαιρτς — καὶ τὸν φοβέρισε κουνώντας τὸ αὐτόματο.

—Τί νὰ γίνει... πᾶμε κάθαρμα... — εἶπε πνιχνὰ ὁ Ὀφτσίννικωφ, καὶ σκύβοντας χαμηλὰ τὸ κεφάλι προχώρησε πιὸ γρήγορα πάνω στὰ ξερὰ χινοπωριάτικα φύλλα πρὸς τὸ τέλος του.

Τὸν ὀδηγήσανε σ' ἓνα ξέφωτο στὸ βάθος τοῦ δάσους. Κάτω ἀπὸ τὰ πεῦκα ἦτανε θωρακισμένα μεταγωγικά, σκεπαστὰ ἐπιτελικά αὐτοκίνητα θαμμένα μὲ παραδὰλὰ χρώματα καμουφλάζ. Ἄνθρωποι μὲ μαῦρες στολές πηγαινοερχόντανε ἀθόρυβα. Στὴ μέση τοῦ ξέφωτου στεκόταν μιὰ γυαλιστερὴ κούρσα μὲ ἀνοιχτὲς πόρτες καὶ σκονισμένα τζάμια. Γύρω οἱ ἀχτίδες τοῦ ἡλίου ζεσταίνανε τὸ χορτάρι. Ὅλα ἐδῶ εἶχαν τὴ ζεστασιά τῆς θερμῆς μέρας: καὶ τὸ χορτάρι, καὶ τὸ αὐτοκίνητο καὶ τὰ πεῦκα. Ὅμως αὐτὴ ἡ ἀσυνήθιστη εἰρηνικὴ θαλπωρὴ κ' ἡσυχία φέρανε ἓνα ὄλο καὶ πιὸ δυνατὸ νευρικὸ ριγὸς στὸν Ὀφτσίννικωφ.

Ἐνας μικρόσωμος ξερακιανὸς ἄνθρωπος μὲ μαῦρο ἀδιάβροχο, (φοροῦσε ψηλὸ πηλήκιο, μὲ κατεδαστὸ γεῖσο ποὺ γυάλιζε ἐνοχλητικὰ στὸν ἡλιο — τὸ πρόσωπέ του ἦταν στὴ σκιά) καθόταν δίπλα στὸ αὐτοκίνητο μπρὸς σ' ἓνα τραπεζάκι ἐκστρατείας, ἔχοντας ἀκουμπησμένο πάνω του τὸ λευκὸ του χέρι. Εἶχε τὸ ἓνα πόδι πάνω στὸ ἄλλο κι ἄκουγε ἀφηρημένα ἓναν ὁμορφο γερμανὸ μὲ γυναικεῖα φερσίματα, ποὺ ἔσκυβε κοντά του μὲ σεβασμὸ τὸ λεπτὸ του ὠραῖο πρόσωπο.

Οἱ μαυροφορεμένοι ἄντρες σταμάτησαν στὴν ἄκρη τοῦ ξέφωτου τὸν γερμανὸ ἀνιχνευτὴ ποὺ ὀδηγοῦσε τὸν Ὀφτσίννικωφ. Ὁ γερμανὸς τεντώθηκε σὲ στάση προσοχῆς, κόλλησε τίς παλάμες του στὰ μηριά του καὶ κάτι εἶπε γρήγορα. Τὸ μόνον ποὺ μπόρεσε νὰ ξεχωρίσει ὁ Ὀφτσίννικωφ ἦταν ἡ λέξη «Λῴυτενταντ». Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς μὲ τὰ μαῦρα, ἐκεῖνος ὁ ὁμορφος, στραβοκύτταξε μιὰ φορὰ τὸν Ὀφτσίννικωφ, πῆρε μὲ τὴν ἄκρη τῶν δαχτύλων του τὴν τσάντα ἀπὸ τὸν ἀνιχνευτὴ, ἔδωσε τὴ γνωστὴ διαταγὴ «Φόρβερτ» καὶ ἔδειξε μὲ τὸ χέρι ἐμπρός. Ὁ ἀνιχνευτὴς μὲ πρόσωπο μαρμαρωμένο χτύπησε τὰ τακούνια του, ἔκανε ἀπότομη μεταβολὴ καὶ τράβηξε κατὰ τὸ δάσος ἀπ' ὅπου εἶχαν ἔρθει. Ὁ Ὀφτσίννικωφ κατάλαβε ὅτι τὸν παραδώσανε στοὺς ἀνθρώπους μὲ τὰ μαῦρα.

Δυὸ γερμανοὶ τὸν πῆγανε κατὰ τὸ αὐτοκίνητο. Τώρα ἤξερε τί τὸν ἔφεραν ἐδῶ καὶ γιὰτί δὲν τὸν σκότωσε νωρίτερα ὁ ἀνιχνευτὴς. Ὁ Ὀφτσίννικωφ στάθηκε, ἄνοιξε προκλητικὰ τὰ πόδια του, χαμογέλασε περιφρονητικὰ, χωρὶς νὰ κρατᾶ πιὸ τὸ πληγωμένο του χέρι, χωρὶς νὰ φτύνει τὸ αἷμα ποὺ τοῦ γέμιζε τὸ στόμα.

Ἐτοιμάστηκε, ἤξερε ὅτι θὰ τὸν ταπεινώσουν, θὰ τὸν προσβάλουν καὶ τὸ μοναδικὸ ὄπλο ὑπεράσπισης ἦταν αὐτὸ τὸ παγωμένο περιφρονητικὸ χαμόγελο.

Ὁ γερμανὸς μὲ τὴ γυναικεῖα μέση σταμάτησε νὰ μιλᾷ καὶ ἔγνεψε ἐλαφρὰ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ὀφτσίννικωφ. Ὁ ξερακιανὸς μὲ τὸ μαῦρο ἀδιάβροχο ἔστρεψε ἀργὰ τὸ κεφάλι, κι ὁ Ὀφτσίννικωφ εἶδε κάτω ἀπὸ τὸ κατεδαστὸ γεῖσο ἓνα στεγνὸ πρόσωπο μὲ θαθειῆς ρυτίδες καὶ γεροντικά ξεθωριασμένα μάτια. Ὁ γερμανὸς κίταξε πολλὴ ὥρα, κουρασμένα. Κοίταξε τὸ κοροϊδευτικὸ χαμόγελο ποὺ εἶχε παρῆσει στὰ χεῖλη τοῦ Ὀφτσίννικωφ. Δὲν ξεκολλοῦσε τὸ βλέμμα του. Κι ὁ Ὀφτσίννικωφ ἔνιωσε κρύον ἰδρώτα νὰ λούζει ὄλο τὸ κορμί του.

Ἔστερα ὁ ξερακιανὸς εἶπε κάτι μὲ κουρασμένο ὕφος στὸν ὁμορφο γερμανὸ ποὺ κρατοῦσε τὴν τσάντα τοῦ Ὀφτσίννικωφ. Καὶ κείνος ἔδωσε δυνατὰ κάτι διαταγὴ. Ἔστερα ξεκούμπωσε τὴν τσάντα καὶ μὲ ἀηδία, σὰ ν' ἄγγιζε πράγματα

πεθαμένου, ἄρχισε νὰ ἐγάζει ὅ,τι εἶχε μέσα. Κι ὁ Ὀφτσίννικωφ αὐτὴ τὴ στιγμή ἐνοιωσε σὰ νὰ τὸν γδύνουν καὶ νὰ τὸν ἀφήνουν τσίτσιδο.

— «Ἐκεῖ εἶναι ὁ χάρτης μὲ τὶς θέσεις τῶν κανονιῶν».

Ὁ ὠραῖος γερμανὸς ἔβγαλε ἕναν χάρτη τριμμένον στὶς ἄκρες καὶ παραμερίζοντας εὐγενικὰ καὶ προσεχτικὰ μιὰ μποτίλια μὲ πορσελάνινο βούλλωμα κι ἕνα μεταλλικὸ κύπελλο ἀπλώσε τὸ χάρτη πάνω στὸ τραπέζι. Ὑστερα ἔβγαλε στραβομουτσουιάζοντας μὲ ἀηδία ἕνα δίκωχο καμένο ἀπ' τὸν ἰδρώτα καὶ ξεθωριασμένο ἀπὸ τὸν ἥλιο (ἐκεῖ ἔχω θελόνα καὶ κλωστή — σκέφθηκε ὁ Ὀφτσίννικωφ) κι ὁ γερμανὸς τὸ πέταξε ἀμέσως μὲ σιχασιὰ στὴ γῆ. Μετὰ ἔλυσε μὲ ἀποστροφή μὲ τὶς ἄκρες τῶν δαχτύλων ἕνα μαντηλάκι δεμένο κόμπο, ὅπου ὁ Ὀφτσίννικωφ εἶχε διπλωμένες τὶς καινούργιες του ἐπωμίδες καὶ μερικὰ ἄστρα (ὅταν ἦταν στὸ νοσοκομεῖο ἔδωσε μόνος του νὰ τοῦ τὰ ἐπινικελώσουν στὸ γειτονικὸ ρολογάδικο). Ὁ γερμανὸς τὰ πέταξε κι αὐτὰ χάμου. Μετὰ ἄρχισε νὰ σκαλίζει τὴν τσάντα. Ἐβγαλε μιὰ ταυτότητα ἀξιωματικοῦ, καὶ κάτι τριμμένα γράμματα τῆς μητέρας του ἀπὸ τὸ Σβερντλῶφσκ. Τὰ ἀκούμπησε πάνω στὸ τραπέζι. Μετὰ ἔβγαλε ἕναν χαλασμένο ἀναπτήρα γερμανικὸ («γιατί νὰ τὸν πάρει, γιατί;»), τὸν κοίταξε μὲ ἐκπληξὴ σὰν νὰ ψαχνε νὰ βρεῖ τὴν μάρκα του, καὶ κάτι εἶπε κοροϊδευτικὰ στὸν ξερακιανὸ γερμανὸ μὲ τὸ μαῦρο ἀδιάδροχο, πού χωρὶς νὰ σηκώσει τὸ γεροντικὸ περιποιημένο χέρι του ἀπὸ τὸ τραπέζι, κοίταξε ἐπίμονα τὸν ἀνοιχτὸ χάρτη τοῦ Ὀφτσίννικωφ. Ὁ Ὀφτσίννικωφ ἐνιωθε νὰ τὸν ἐγκαταλείπουν οἱ δυνάμεις του νὰ πέφτει — ἐνιωθε τὴν καρδιά του νὰ χτυπάει δυνατὰ, ὀδυνηρὰ κ' οἱ χτύποι τῆς τοῦ θόλωναν τὸ μυαλὸ καὶ τὸν ξεκούφαιναν. Δὲν μπορούσε νὰ θυμηθεῖ γιατί ἔβαλε τὸν χάρτη στὴν τσάντα. «Δὲν τῷθελα αὐτό, δὲν τῷθελα! Δὲν τῷθελα. Τί νὰ κάνω τώρα; Νὰ ριχτῶ νὰ σκίσω τὸ χάρτη, νὰ προλάβω ἐκεῖνα τὰ μέρη πού ἔχουν σημειώσεις νὰ τὰ χῶσω στὸ στόμα... Ἡσυχα, ἦσυχα, ὄχι ἔτσι... πιὸ κοντὰ στὸ τραπέζι! Ἡσυχα...»

Κουφὸς ἀπὸ τὸ χτύπημα τοῦ σφυγμοῦ στοὺς κροτάφους, ὁ Ὀφτσίννικωφ ἔκαμε ἕνα βῆμα κατὰ τὸ τραπέζι, μὰ ἀμέσως δυὸ χέρια τὸν τράβηξαν ἀπὸ τοὺς ὤμους πίσω, καὶ στάθηκε. Ὁ ξερακιανὸς γερμανὸς μὲ τὸ μαῦρο ἀδιάδροχο κοίταξε ξανά τὰ χεῖλη του, ὅπου εἶχε πῆξει τὸ αἷμα.

Ἐνας γεροδεμένος ἄνθρωπος, μέτριο ἀνάστημα, μὲ πράσινο χιτῶνιο καὶ παραμπέλλουμ κρεμασμένο στὴ μέση του, πλησίασε βιαστικὰ στὸ τραπέζι, χαιρέτησε στρατιωτικὰ καὶ κάτι εἶπε γερμανικά. Ὁ ξερακιανὸς ἔβγαλε τὸ πηλήκιό του ἀφήνοντας νὰ φανοῦν τὰ ἀραιὰ γκρίζα μαλλιά του, καὶ κοιτάζοντας κρύα τὸ χάρτη τοῦ Ὀφτσίννικωφ, εἶπε κουρασμένα κάτι. Ὁ νεοφερμένος πῆρε τὴν ταυτότητα τοῦ Ὀφτσίννικωφ καὶ τὴν ξεφύλλισε. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶχε λεπτὸ μουστακάκι, λοξὲς φαβορίτες, κολλητὰ αὐτιά ὅπως οἱ μποξέρ. Στὸ στήθος του γυάλιζε ἕνα ἄγνωστο στὸν Ὀφτσίννικωφ γερμανικὸ παράσημο.

Δυὸ εὐκίνητα μαῦρα μάτια περιεργάστηκαν τὸν Ὀφτσίννικωφ. Τὰ φώτισε μιὰ ἐπιφυλαχτικὴ λάμψη, πούχε καὶ κάτι φιλικό. Κι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς, ἀκουμπώντας τὴν ταυτότητα στὸ τραπέζι, εἶπε ἀργά, μὲ ἕνα ἀδιόρατο χαμόγελο στὰ χεῖλη του:

— Εἶσθε ὁ ὑπολοχαγὸς Ὀφτσίννικωφ, Σεργκεῖ Μιχάηλοβιτς, διοικητὴς διμοιρίας πυροβολικοῦ τῆς πρώτης πυροβολαρχίας, τῆς δεύτερης ταξιαρχίας, τοῦ 295ου συντάγματος πυροβολικοῦ;

Ὁ Ὀφτσίννικωφ τίναξε τὸ κεφάλι του ξαφνιασμένος, ἀκούγοντας νὰ μιλοῦν τὰ ρωσικὰ καθαρῶτα, μὲ προφορὰ πού δὲν μπορούσε νὰ ἔχει γερμανὸς. Κάρφωσε τὸ ἐκπληκτὸ βλέμμα του στὸ περιποιημένο, φρεσκοξυρισμένο πρόσωπο τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ καὶ κατάλαθε μὲ ποιὸν ἔχει νὰ κάμει, τί ἄνθρωπος εἶναι αὐτὸς ὁ διερμηγέας.

Καὶ μέσα ἀπὸ τὸ στραβὸ εἰρωνικὸ του χαμόγελο, μὲ τὸ ρέκασμα τοῦ αἵματος στὸ λαίμφο του, ρώτησε:

— Ρῶσος εἶσαι; Ρῶσος;

— Ὑπολοχαγὸς Ὀφτσίννικωφ, θὰ ἤθελα νὰ σᾶς κάμω μερικὲς ἐρωτήσεις. Με-

ρικές μόνο λέξεις μπορούν να σάς σώσουν τή ζωή. Νομίζω ότι με καταλαβαίνετε...

Ἀκούστηκε ἕνας ἤχος πάνω ἀπό τίς κορυφές τῶν πεύκων — τὸ βαρὺ θρόισμα πλησίαζε ἀπὸ μακριὰ — τὸ βλήμα τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ, πετοῦσε σὰν νὰ κοντανάσαινε σπρώχνοντας τὸν ἀέρα. Καὶ μὲ ἐκκωφαντικὸ θρόντο ἔσκασε στὸ δάσος πέρα ἀπὸ τὸ ξέφωτο. Κι ὁ Ὀφτσίννικωφ κοιτάζοντας πρὸς τὰ κεῖ, μὲ μιὰν ἀγρια-χαρά, μὲ μιὰ τρελλή ἐλπίδα, σκέφθηκε: «Ἐδῶ. Ἐδῶ, ἀδέρφια. Πιὸ δῶ βαράτε. Χαμηλώστε τὴ σκόπευση δυὸ μοῖρες. Βαράτε ἀδέρφια. Ἐδῶ...»

Ὅλοι στράφηκαν κατὰ τὸ γερμανὸ μὲ τὸ ἀδιάβροχο. Τὸ στεγνὸ γερωντικὸ πρόσωπο τοῦ γερμανοῦ δὲν ἔδειξε καμμιά ἀνησυχία. Αὐτὸς χαιδεψε μονάχα μὲ τὴ λευκὴ του παλάμη τὰ γκρίζα του μαλλιά καὶ εἶπε δυνατὰ καὶ μὲ δυσανεστημένο τόνο στὸν διερμηνέα:

— Σνέλλερ — γνέφοντας ψυχρὰ στὸν ἄμορφο γερμανό, ποὺ ἀνοιξε γρήγορα τὸ μπουκάλι, — ἄδειασε στὸ μεταλλικὸ κύπελλο νερὸ καὶ ὁ ξερακιανὸς γερμανὸς ἤπιε ἀργὰ μερικὲς γουλιές, στρέφοντας τὸ ἐρεθισμένο του βλέμμα κατὰ τὸν διερμηνέα. Ἐκεῖνος ἄρχισε ξανά νὰ μιᾶ βιαστικά, ἀλλὰ ὁ Ὀφτσίννικωφ δὲν τὸν ἄκουγε. Εἶχε καρφώσει τὸ βλέμμα του στὸ μπουκάλι μὲ τὸ πορσελάνινο βούλλωμα.

Καὶ ξάφνου θυμήθηκε μὲ καταπληχτικὴ διαύγεια τὸ στρατόπεδο συγκέντρωσης ποὺ ἀπελευθέρωσαν στὴν Πολωνία. Τὰ μισοκαμένα πτώματα κοίτονταν σὲ σωροὺς τὸ ἕνα πάνω στὸ ἄλλο, μὲ τρῦπες στὸ σῆρο — οἱ γυναῖκες σ' ἕνα μέρος καὶ οἱ ἄνδρες σὲ ἄλλο. Ὅσοι ζήσανε λέγανε μὲ ποιὸ τρόπο οἱ γερμανοὶ τοὺς σκότωσαν πρὶν φύγουν. Τοὺς ἔβαλαν νὰ ξαπλώσουν μπρούμυτα, καὶ οἱ ἄνθρωποι ξάπλωναν ὑπάκουα, οἱ ζωντανοὶ πάνω στοὺς πεθαμένους — οἱ γυναῖκες χωριστὰ καὶ οἱ ἄντρες σὲ ἄλλο μέρος. Ἡ γερμανικὴ ἠθικὴ δὲν ἐπέτρεπε νὰ θάζουν τοὺς ἄνδρες καὶ τίς γυναῖκες μαζί, αὐτὸ τὸ θεωροῦσαν ἄπρεπο. Καὶ μὲ μεγάλη ἀκρίβεια κάθε ἀκαδημαϊκὴ ὥρα — 45 λεπτά — οἱ γερμανοὶ κουρασμένοι ἀπὸ τὴ δουλειὰ αὐτὴ, ἰδρωμένοι, κάθιζαν στὸ χορτάρι καὶ ἔπιναν μεταλλικὸ νερό. Τὰ καλάθια μὲ τὰ ἄδεια μπουκάλια θρίσκονταν δίπλα στίς ντάνες μὲ τὰ πτώματα. Κι αὐτὰ τὰ καλάθια τὰ εἶδε ὁ Ὀφτσίννικωφ. Τότε τοῦ προξένησε κατάπληξη, κι ἀναρωπιούνταν γιατί οἱ ἄνθρωποι ξάπλωναν ὑπάκουα γιὰ νὰ τοὺς σκοτώσουν; Κουράστηκαν ἀπὸ τὰ θάσανα; Ἦθελαν νὰ τελειώσουν μιὰ ὥρα ἀρχήτερα αὐτὰ τὰ θάσανα; Οἱ ἄνθρωποι περίμεναν, κι αὐτοὶ ἔπιναν μεταλλικὸ νερό...

«Τί μὲ ρωτᾷ αὐτός; Τί μὲ ρωτοῦν ὅλοι τους; Γιὰ τὰ ναρκοπέδια; Γιὰ τὰ κανόνια; Ὁ χάρτης εἶναι πάνω στὸ τραπέζι. Γιατί νὰ τὸν θάλω μέσα στὴν τσάντα μου; Γιατί σταμάτησε τὸ βαρὺ πυροβολικὸ; Πάει, ὅλα τέλειωσαν... Τέλειωσαν; Ὅλοι οἱ δρόμοι ὁδήγησαν στὸ τέλος. Καὶ θὰ μπορέσουν νὰ διαφύγουν στὴν Τσεχοσλοβακία; Ὁ χάρτης εἶναι στὸ τραπέζι... Πάντα κάτι μούλειπε. Τί μούλειπε στὴ ζωή; Τί μούλειπε; Πολὺ ἐγωῖσμό εἶχα...»

— Ὅλα θὰ τὰ πῶ... Ὅλα θὰ σᾶς τὰ πῶ... Μόνο μὴν μὲ τουφεκίστε. Θὰ σᾶς τὰ πῶ ὅλα...

Δὲν ἄκουγε τὴν ἴδια του τὴ φωνή! Ἀπ' τὸ λαιμὸ του βγήκε ἕνας ρόγχος. Ἐκαμε ἕνα βῆμα πρὸς τὸ τραπέζι... Ὁ διερμηνέας μὲ χαμόγελο ἱκανοποίησης κάτω ἀπ' τὸ μουστάκι του ἔγνεψε γρήγορα. Ὁ συνταγματάρχης θάζοντας τὸ ἕνα πόδι πάνω στὸ ἄλλο, σήκωσε τὸ πρόσωπό του. Καὶ κανενὸς τὰ χέρια δὲν τράβηξαν πίσω τὸν Ὀφτσίννικωφ, δὲν τὸν σταμάτησαν. Ἐκεῖνος ἔβλεπε μόνο ἕνα: τὸ πρῶτο τετράγωνο τοῦ χάρτη πάνω στὸ τραπέζι καὶ ξανάλεγε:...

Ὅλα θὰ τὰ πῶ... Ὅλα θὰ σᾶς τὰ πῶ...

Ὁ Ὀφτσίννικωφ ρίχτηκε στὸ τραπέζι. Ἀπλώσε τὸ χέρι του καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ ἔνοιωσε τὸ γυαλιστερό χαρτὶ κάτω ἀπ' τὰ δάχτυλά του. Μὰ ἀμέσως ἕνα δυνατὸ κτύπημα στὸν κρόταφο τὸν ἔρριξε στὴ γῆ. Κάτι κουδούνισε στὰ αὐτιά του. Κ' ἕνα βαρὺ σῶμα ρίχτηκε πάνω του, δυὸ χέρια τοῦ ἔσφιξαν τὸ λαιμὸ καὶ κάποιες φωνές σὰν ἀστραπὲς μέσα στὸ σκοτάδι: «Βίλλυ... Βίλλυ». Ἐνοιωσε νὰ χύνεται πάνω στὸ κεφάλι του κάτι κρύο, ὑγρό. Τὸν γύρισαν ἀνάσκελα. Ἄνοιξε τὰ μάτια, τὸ μαῦρο σκοτάδι χάθηκε, εἶδε τὸν οὐρανὸ — γαλάζιο, λυπημένο, καὶ μέσα σὸ

γαλάζιο είδε τὸ συνοφρυωμένο πρόσωπο τοῦ ὁμορφου γερμανοῦ ποὺ ἔσκυβε πάνω του, καὶ τοῦχυνε νερὸ στὸ κεφάλι ἀπὸ τὴν μπουκάλα καὶ συνέχιζε νὰ φωνάζει κάποιον διαστικὰ: «Βίλλυ... Βίλλυ».

«Ζῶ ἀκόμα — σκέφθηκε μέσα στὴ θολούρα ὁ Ὀφτσίννικωφ — ζῶ ἀκόμα.

Κάποιος τὸν τράβηξε ἀπότομα ἀπὸ τὸ χῶμα. Τὸν ἔστησαν στὰ πόδια του καὶ τὸν χτύπησαν στὸ πληγωμένο του χέρι. Ἀπὸ τὸν ὀξὺ πόνο συνήρθε τελείως καὶ ἔγλειψε τὰ χεῖλη του. Χαμογέλασε περιφρονητικά. Στέκονταν στὰ πόδια του τρικλίζοντας. Μπρὸς στὸ πρόσωπό του, πολὺ κοντά, ἔλαμπαν τὰ σκοτεινὰ μάτια τοῦ διερμηνέα, καὶ τὰ ρουθούνια του ἀνοιγόκλειναν.

—Γιὰ τελευταία φορά σὰς ρωτῶ, ὑπολογαγὲ Ὀφτσίννικωφ, γιὰ τελευταία φορά... Ἀκούτε;

Δίπλα στὸ πρόσωπο τοῦ διερμηνέα παρουσιάστηκε ἄλλο ἓνα πρόσωπο, πλατὺ, παχύσαρκο, βυσινί, χορτάτο. Ἔκαμε μιὰ γκριμάτσα συμπόνιας. Οἱ χοντρές διπλές τοῦ κοντοῦ κόκκινου λαιμοῦ του σκέπαζαν τὸ γιακὰ μὲ τὸ μαῦρο σειρήτι. Καὶ ξάφνου τὸ πρόσωπο αὐτὸ κάπως παράξενα ἔκλεισε τὸ μάτι στὸν Ὀφτσίννικωφ, στὰ παχειὰ του χεῖλη διαγράφηκε κάποιον χαμόγελο καὶ φάνηκαν τὰ θολὰ, ἀπὸ τὸ φαί, δόντια του. Στὸ μαλακὸ μεγάλο χέρι του ἔλαμψε τὸ «παραμπέλλουμ». «Αὐτὸς ὁ καινούργιος φαίνεται θὰ μὲ σκοτώσει — σκέφτηκε ὁ Ὀφτσίννικωφ. — Αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ Βίλλυ ποὺ φώναζαν...».

—Γιὰ τελευταία φορά σὲ ρωτῶ... Ἀκούς;

«Πάει... ἦρθε τὸ τέλος» — σκέφτηκε ὁ Ὀφτσίννικωφ καὶ γέλασε.

—Πόρνη τοῦ κερατᾶ, κάθαρμα! Πούλησες τὴν πατρίδα σου γιὰ τρία τσιγάρα, — φώναξε ὁ Ὀφτσίννικωφ, καὶ μὲ τὸ δεξιὸ χέρι του, μ' ὄση δύναμη τοῦ ἀπόμεινε, χτύπησε τὸ διερμηνέα στὸ σαγόνι.

—Πουτάνα! Καὶ τὸ πετσοῖ νὰ μοῦ γδάρετε, λέξη δὲ θὰ πάρετε. Οὔτε λέξη. Ἀκούτε; — Καὶ γέλασε ξανά μὲ μιὰ βραχνή φοβερὴ φωνή, κἀνοντας ἓνα βῆμα πρὸς τοὺς γερμανοὺς. — Νομίζετε πὼς θὰ καταφέρετε νὰ ξεφύγετε στὴν Τσεχοσλοβακία; Ὁ - οχι. Ἐδῶ θὰ εἶναι ὁ τάφος σας. Ὀλονῶν σας. Οὔτε ἓνας δὲν θὰ ξεφύγει. καθάρματα. Οὔτε ἓνας... Σὰν ποντίκια στὴ φάκα θὰ σὰς πνίξουμε... Ἐγὼ μόνος μου δέκα τάνκς σὰς ἔκαψα! Νάτα, ἐκεῖ στὸ χαμήλωμα, καίγονται ἀκόμα. Κι ἄν.....

Ὁ Ὀφτσίννικωφ σταμάτησε λαχανιασμένος. Κόπηκε ἡ ἀνάσα του. Ὁ διερμηνέας σκουπίζοντας μὲ τὸ μαντήλι τὸ πρόσωπό του κάτι ἔλεγε γρήγορα καὶ μὲ σεβασμὸ στὸν ξερακιανὸ γερμανό, σὰν νὰ δικαιολογοῦνταν, καὶ κάτι παρακάλεσε. Ταυτόχρονα ἔβγαλε ἀπὸ τὴ θήκη τὸ πιστόλι του.

Κι αὐτὸς μὲ τὸ παχύσαρκο πλατὺ πρόσωπο γύρισε ἐπίσης καὶ περίμενε. Ὁ διερμηνέας, κατεβάζοντας τὴν ἀσφάλεια τοῦ πιστολιοῦ του, πλησίασε τὸν Ὀφτσίννικωφ, καὶ τὸν κοίταξε μὲ κακία. Μετὰ εἶπε κάτι ἀπότομα σὲ δυὸ γερμανοὺς, ποὺ στέκονταν πίσω ἀπὸ τὸν Ὀφτσίννικωφ, καὶ τὸν πῆραν ἀπὸ ἐκεῖ.

—Τὶς ὑπηρεσίες σου θέλεις νὰ προσφέρεις, κάθαρμα; — φώναξε ὁ Ὀφτσίννικωφ. Θὰ δεῖς, λοιπόν, πουτάνα, πὼς θὰ πεθάνει ὁ ὑπολογαγὸς Ὀφτσίννικωφ.

Ἄκουσε πίσω του μιὰ σύντομη διαταγὴ στὰ γερμανικά. Κανεὶς δὲν τοῦ πῆρε πιά τὸ πληγωμένο του χέρι. Τὰ κατάλαβε ὅλα καὶ θέλησε νὰ στραφεῖ νὰ δεῖ τί τὸν περίμενε πίσω του, μούγγρισε:

—Βάρα στὸ στήθος, πόρνη, πουλημένη...

Μὰ δὲν πρόλαβε νὰ γυρίσει, κάτι ἔσκασε, τὸν ἔσπρωξε, τὸν χτύπησε στὸ πλευρό, στὸ στήθος. Ἐνοιωσε ἀκόμα τὸ μάγουλό του νὰ χτυπάει σκληρὰ στὸ χῶμα, καὶ νοιώθοντάς το αὐτό, θέλησε νὰ θυμηθεῖ κάτι φωτεινὸ, καθάριο στὴ ζωὴ του, μὰ δὲν μπόρεσε νὰ θυμηθεῖ...

Δὲν ἔξερε καὶ δὲν μποροῦσε πιά νὰ δεῖ, καὶ νὰ νοιώσει, ὅτι ἐκείνη τὴ στιγμή, τὸν πλησίασε χαμογελώντας ἐκεῖνος ποὺ τὸν φώναζαν Βίλλυ, ἔσκυψε πάνω του, μετὰ, στραβομουτσουνιάζοντας μὲ περιφρόνηση, ἔρριξε μιὰ ματιὰ στὸν διερμηνέα καὶ ἤσυχα, χωρὶς νὰ διάζεται, πυροβόλησε τρεῖς φορές στὸ πρόσωπο τὸν Ὀφτσίννικωφ, ποὺ τίς στιγμὲς αὐτὲς ζοῦσε ἀκόμα...

ΒΙΚΤΩΡ ΝΕΚΡΑΣΟΦ

Ο Βίκτωρ Νεκράσοφ γεννήθηκε το 1911 στο Κίεβο. Ο πατέρας του ήταν γιατρός. Ο Βίκτωρ σπούδασε αρχιτεκτονική, μα δεν δούλεψε πολύ σαν αρχιτέκτονας. Στα νεανικά του χρόνια τον τραβούσε το θέατρο, τέλειωσε το θεατρικό στούντιο και δούλεψε ήθοποιος και ζωγράφος στα θέατρα της Σοβιετικής Ένωσης. Στον πόλεμο ο Β. Νεκράσοφ υπηρέτησε στο μέτωπο μηχανικός συντάγματος και στα 1945 τραυματίστηκε.

Ο πόλεμος είναι το θέμα του πρώτου μεγάλου του έργου «Στά χαρακώματα του Στάλιν-γκραντ» (1946), που τον έκανε γνωστό.

Η προσπάθειά του να παρουσιάσει τη ζωή όπως είναι, χωρίς εξωραϊσμούς, γίνεται αισθητή και σ' ένα άλλο διήγημα του Β. Νεκράσοφ «Στην πατρική πόλη» (1954). Το διήγημα αυτό έχει για θέματα τους ανθρώπους που ταλαιπωρήθηκαν απ' τον πόλεμο, μα που σιγά-σιγά αποχτούν την ευτυχία.

Στα 1961 ο Νεκράσοφ έδωσε Ένα καινούργιο διήγημα, το «Κίρα Γεόργκιεβνα».

Ο νεοσύλλεκτος Λιόνκα Μπογοράτ, που πηγαίνει νάβρει τη μονάδα του στο μέτωπο, περνάει την πρώτη πολεμική του νύχτα με τους άντρες ενός τμήματος σαμποτέρ. Ο Διοικητής του τμήματος τολμηρός και έμπειροπόλεμος λοχαγός Όρλικ κινα το θαυμασμό του νεαρού στρατιώτη και την επιθυμία να μείνει οριστικά μαζί του.

Ο λοχαγός σηκώθηκε.

—Φτάνουν τώρα οί κουδέντες, πολλά είπαμε. Πόσους άντρες έχεις μαζί σου, Πετρένκο;

—Δέκα.

—Θα πάρω μαζί μου τους τρεις, οί άλλοι σου φτάνουν και περισσεύουν. Δώσε μου τον Αντόνοφ, τον Τουγκιέφ...

Ο λοχαγός κοίταξε έναν-έναν τους στρατιώτες που ήσαν στο άμπρι. Το βλέμμα του στάθηκε πάνω στον κεφαλοδεμένο Λιόνκα.

—Σου τὸ έσπασαν λοιπόν τὸ κεφάλι;

—Μπά, ψιλοπράματα...

—Πάει καλά. Τὰ μάτια σου είναι έντάξει;

—Καλά βλέπω.

—Και τή νύχτα;

—Και τή νύχτα...

—Τότε λοιπόν αυτούς τους τρεις — τον Αντόνοφ, τον Τουγκιέφ και τον Μπογοράτ — θα τους πάρω μαζί μου, εσύ θα πᾶς με τους άλλους... Στις δώδεκα θα είμαστε έλοι έδῶ.

Ο Πετρένκο σηκώθηκε.

Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΝΥΧΤΑ

(Ἀπόσπασμα)

Μεταφράζει: ὁ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

—Ἐμεῖς σὲ μία ὥρα θάμαστε νέτοι, ἀκόμη καὶ στὸ βραδυνὸ συσσίτιο θὰ προλάβουμε...

Ταχτοποιήσε λοιπὸν τοὺς ἄντρες σου. Ἔσεῖς οἱ τρεῖς ἐλάτε μαζί μου!

Ὁ λοχαγὸς βγήκε ἀπὸ τὸ ἀμπρι καὶ τράβηξε κατὰ τὶς μηλιές. Ὁ ἥλιος βασίλευε, ὁ ἀέρας ἦταν ὑγρὸς. Κάμποσοι στρατιῶτες βολεμένοι κάτω ἀπὸ ἓνα κανόνι τραγουδοῦσαν μὲ σιγανὲς φωνές οὐκρανικὰ τραγούδια. Ἀπλωμένα πάνω στὸ κανόνι: στέγνωναν σῶβρακα καὶ φανέλλες. Πολὺ μακριὰ ἀκουγόταν ἓνα ἀκκορντεόν.

—Ἐδῶ τώρα θὰ κάτσουμε καὶ θὰ καπνίσουμε ἀπὸ ἓνα τσιγάρο, εἶπε ὁ λοχαγὸς καὶ ἀφοῦ κάθησε κάτω ἀπὸ μιὰ μηλιά ἐβγαλε τὸ πακέτο μὲ τὰ τσιγάρα.

Ὁ Ἀντόνοφ γούρλωσε τὰ μάτια.

—Καὶ ποῦ τὸ βρήκατε, σύντροφε λοχαγέ;

—Ἐσὺ κάπνιζε καὶ μὴ ρωτᾷς. Βρέθηκαν κάποιοι καλοὶ ἄνθρωποι...

Ὁ λοχαγὸς γύρισε καὶ κοίταξε τὸ Λιόνκα.

—Αὐτὸν ἐκεῖ τὸν ἐπίδεσμο ὅμως πρέπει νὰ τὸν σκεπάσεις κάπως...

—Θὰ τὸν πετάξω καλύτερα...

—Δὲν εἶπα νὰ τὸν πετάξεις, εἶπα νὰ τὸν σκεπάσεις. Στὸ σκοτάδι θὰ φέγγει σὰ φανάρι καὶ ἐμεῖς ἀπόψε θὰ μποῦμε μέσα στὴ φωλιά τῶν Γερμανῶν. Ἐσὺ ἀκόμη δὲν εἶδες Γερμανοὺς ἀπὸ κοντά, ἐνῶ πρέπει βέβαια νὰ τοὺς δεῖς, τί λές;

—Πρέπει, ἀπάντησε ἀνόρεχτα ὁ Λιόνκα.

Ὁ λοχαγὸς χαμογέλασε.

—Δὲ θὰ πᾶμε βέβαια στὴ φωλιά τους, πάντως θὰ πλησιάσουμε ἀρκετὰ κοντά. Αὔριο πρόκειται νὰ γίνῃ κάποια μικροεπιχείρηση ἐδῶ σ' αὐτὰ τὰ μέρη καὶ ἐμεῖς πρέπει νὰ κοιτάξουμε σ' ἓνα - δυὸ σημεῖα μήπως ὑπάρχουν τίποτα ναρ-

κοπέδια. Ἡ δουλειὰ πρέπει νὰ γίνει γρήγορα, μέχρι τὶς δώδεκα πού θάρθει ὁ ἄλλος λόχος. Μᾶς μένουν λοιπὸν τρεῖς, τὸ πολὺ τέσσερες ὥρες...

—Καταλάβαμε, εἶπε ὁ Ἀντόνοφ. Καὶ μακρὰ θὰ πᾶμε;

—Ἐσὺ μαζί μὲ τὸν Τουγκιέφ θὰ πάρετε τὸ δρόμο πρὸς τὰ λειβάδια, ἐγὼ κι ὁ Μπογοράτ θὰ πᾶμε ἀριστερώτερα, ἀνάμεσα στὰ δεντράκια. Ἀπὸ τὸ τελευταῖο χαράκωμα ὡς τοὺς γερμανοὺς θάναί τρακόσια περίπου μέτρα, ἄρα μέχρι τὰ ναρκοπέδια — διακόσια ὡς διακόσια πενήντα... Τρεῖς ὥρες εἶναι ἀρκετές. Θὰ πάρουμε ἀπὸ δυὸ χειροβομβίδες ὁ καθένας, ἐτοιμάστε τὰ αὐτόματά σας καὶ νὰ μὴ ξεχάσετε τὰ μαχαίρια σας. Ἔχετε στὴ διάθεσή σας δεκαπέντε λεπτά. Ἐγὼ θὰ περιμένω ἐδῶ στὴ μηλιά... Γρήγορα!

Οἱ στρατιῶτες ἔτρεξαν στὸ ἀμπρί.

—Ἄκου, εἶπε σιγανὰ ὁ Ἀντόνοφ στὸ Λιόνκα, τὸ λοχαγὸ νὰ τὸν προσέχεις, ὅλο καὶ κάποια ἱστορία θὰ σκαριώσει...

—Τί ἱστορία;

—Ποιὸς τὸν ξέρει; Μπορεῖ ξαφνικὰ νὰ τοῦ καπνίσει νὰ πιάσει γλώσσα, ἐσὺ ὅμως μὴν τὸν ἀφήνεις, ὥρα πὲς του δὲν ἔχουμε, ὁ λόχος περιμένει.

—Αὐτὸ κι ὁ ἴδιος τὸ ξέρει...

—Τὸ ξέρει, ἀλλὰ κι ἐγὼ τὸν ξέρω. Νομίζεις ὅτι ἀπὸ τὸ ἐπιτελεῖο τοῦ εἶπαν νὰ πάει ὁ ἴδιος ἀπόψε; Τοῦ εἶπαν νὰ στείλει ἕναν ἀξιωματικό, αὐτὸς ὅμως ἔχει βελόνες ἐκεῖ πίσω καὶ δὲν κάθεται σ' ἕνα μέρος.

Ὅταν γύρισαν στὴ μηλιά εἶδαν τὸ λοχαγὸ πού εἶχε ἀπλώσει ἐμπρὸς του ἕνα χάρτη καὶ κάτι μετροῦσε μὲ τὸ διαβήτη.

—Ἐτοιμοί;

—Ἐτοιμοί, σύντροφε λοχαγέ!

—Φύγαμε.

—Αὐτὰ γιὰ σᾶς, — ὁ Ἀντόνοφ τοῦ ἔδωσε δυὸ χειροβομβίδες — τῆς ὥρας εἶναι φρέσκες - φρέσκες...

Ὁ λοχαγὸς κρέμασε τὶς χειροβομβίδες ἀπὸ τὴ ζωστήρα του, σιάχτηξε κι ἀποχαιρέτισε μὲ τὸ χέρι πρῶτα τὸν Τουγκιέφ, μετὰ τὸν Ἀντόνοφ.

—Στὸ καλὸ, παιδιά.

—Ἐπίσης — ὁ Ἀντόνοφ χαμογέλασε, ἐνῶ ὁ Τουγκιέφ ὅπως πάντα σιωποῦσε — Καὶ μὴν ξεχνᾶτε ὅτι ὁ λόχος θὰ ἔρθει στὶς δώδεκα...

— Δηλαδή πῶς θὰ τὸ ξεχάσω;

—Ἐ, μήπως — ὁ Ἀντόνοφ χαμογέλασε πάλι κι ἀποχαιρέτισε καὶ τὸ Λιόνκα.

Χώρισαν, ὁ Ἀντόνοφ καὶ ὁ Τουγκιέφ πῆραν τὸ δρόμο μπροστὰ ἀπὸ τὴν πυροβολαρχία, ἐνῶ ὁ λοχαγὸς μὲ τὸν Λιόνκα τράβηξαν ἐμπρὸς, μέσα ἀπὸ τὰ δεντράκια.

Μέσα στὰ χαμηλὰ δέντρα πού περνοῦσαν ἀκουγόταν σιγανὸ τραγούδισμα τσιτςικιῶν, χαμηλὰ - χαμηλὰ πετοῦσαν χελιδόνια.

—Μέεεσερσιθ! εἶπε ὁ Λιόνκα καὶ χαμογέλασε. Οὐ, τί χαμηλὰ πού κατεβαίνουν μπορεῖ νάχουμε καὶ βροχή...

Παρακάτω ξαναμίλησε.

—Μέρες ἔχει νὰ βρέξει, εἶπε. Ἡ γῆ ξερόσκασε...

Εἶχε ἀλήθεια πολλὲς μέρες νὰ βρέξει, τὸ χορτάρι ξεράθηκε καὶ κιτρίνισε. Ὁ Λιόνκα ἔσκυψε, ἔπιασε μιὰ φούχτα χῶμα καὶ τὴν ἔτριψε στὰ δάχτυλά του.

—Ἐδῶ κοίτα! Ἀκόμη καὶ τὸ σκουλήκι ξεράθηκε ἀπὸ τὴ δίψα! — ἀπλώσε τὸ χέρι κι ἄφησε στὴν παλάμη τοῦ λοχαγοῦ τριμμένο σὰ σκόνη χῶμα. Θὰ τὸ ποτίσω ἀπὸ τὸ παγούρι μου...

Ὁ Ὀρλικ κοίταξε τὸ ρολόι του.

—Μποροῦμε νὰ κάτσουμε κάπου ὄσπου νὰ σκοτεινιάσει, εἶπε βλέποντας πὲς ὁ Λιόνκα ἄρχιζε νὰ ξεμουδιάζει σιγὰ - σιγὰ.

—Ναί, συμφώνησε πρόθυμα ὁ Λιόνκα καὶ ὁλοεύτηξε σταυροπόδι κάτω ἀπὸ

να δέντρο. Ὁ λοχαγὸς ἔκατσε ἐκεῖ στὸ πλάϊ τράδηξε τὴ μπότα του καὶ βάλθηκε νὰ ξετυλίγει τὸ ποδοπάρι του.

—Τί ἤσυχία ὄμως εἶ; — εἶπε ὁ Λιόνκα πολὺ σιγανὰ ὥστε νὰ μὴ διαταράξει τὴ βαθεῖα σιωπὴ. Σχεδὸν ἀμέσως ὄμως, σὰ νάταν ἐπίτηδες, κάποιος ὄλμος ἀκούστηκε νὰ δάξει ἐκεῖ κοντά, τὸ βλήμα σφυρίζοντας πέρασε ἀπὸ πάνω τους κι ἔσκασε κάπου στὴν ἄλλη μεριά.

Ὁ λοχαγὸς κοίταξε μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ τὸν Λιόνκα.

—Ἔ, δὲ φοβάσαι λοιπὸν τώρα;

—Ποιόν;

—Τὰ βλήματα.

—Τὰ βλήματα; — ὁ Λιόνκα σήκωσε τοὺς ὄμους, κατόπιν ρώτησε: Κ' εἰσεῖς;

Ὁ λοχαγὸς χαμογέλασε.

—Μὰ ἐγὼ ἔχω συνηθίσει πιά. Ἐδῶ ἀκριδῶς — χτύπησε τὸ πόδι του λίγο πρὸ πάνω ἀπὸ τὸ γόνατο — κρατῶ τρία σιδεράκια καὶ τὰ φυλάω... Τὸν πρῶτο καιρὸ βέβαια ἔτρεμαν ὅσο νάναι τὰ γόνατά μου.

—Καὶ πόσο καιρὸ ἔχετε στὸ μέτωπο, σύντροφε λοχαγέ;

—Ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἀπὸ τὸν Ἰούνη τοῦ σαρανταένα.

—Καὶ δὲν φοβάστε λοιπὸν τώρα; Διόλου δὲν φοβάστε;

—Τί νὰ φοβῆθῶ;

—Νά, ὅπως τώρα... πού πηγαίνουμε...

Ὁ Ὀρλικ γέλασε πάλι.

—Ἄ, καλὸς εἶσαι καὶ τοῦ λόγου σου, εἶπε. Ἀντεπίθεση μοῦ κάνεις. Πῶς ὄμως νὰ στὸ πῶ... — σταμάτησε νὰ βρεῖ τὰ σωστὰ λόγια — καὶ ναι καὶ ὄχι...

—Κ' ἐγὼ τὸ ἴδιο, εἶπε ὁ Λιόνκα. Τώρα πού πηγαίνουμε σκεφτόμουν. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ κάθε ἄνθρωπος δὲ θέλει νὰ πεθάνει, ἀφοῦ λοιπὸν δὲ θέλει, θὰ πεῖ ὅτι φοβάται νὰ πεθάνει, ἔτσι δὲν εἶναι;

—Ἄς ποῦμε...

—Νά ὄμως πού πάει καὶ κινδυνεύει, ὅπως ἐμεῖς τώρα. Ἐδῶ πού πατᾶμε μπορεῖ νὰ μᾶς σκοτώσουν ἢ νὰ μᾶς σακατέψουν κι ὄμως πηγαίνουμε. Κ' ἔπειτα...

Ὁ Λιόνκα σταμάτησε, ἔπιασε ἓνα μυρμήγκι κι ἄρχισε νὰ τὸ κοιτᾶ μὲ περιέργεια.

—Τί ἔπειτα;

—Ἔ, νά... Πολεμᾶς - πολεμᾶς, καὶ δὲν ξέρεις μὲ ποιόν πολεμᾶς...

—Δηλαδὴ πῶς δὲν ξέρεις; — ὁ λοχαγὸς ἀπόρησε. — Δυὸ χρόνια ἔχουμε πού πολεμᾶμε καὶ ἐσὺ ἀκόμα δὲν ξέρεις;

—Δηλαδὴ ὄχι πῶς δὲν τὸ ξέρω... τὸ ξέρω βέβαια. Ξέρω ὅτι ὑπάρχει Χίτλερ, ὅτι ὑπάρχουν οἱ φασίστες πού θέλουν νὰ πάρουν ὅλη τὴ Ρωσία κι ὅλο τὸν κόσμον... Παλιότερα ὄμως, ἕκατὸ νὰ ποῦμε ἢ καὶ διακόσια χρόνια πρὶν δὲν ἦταν ἔτσι, ἦταν ἄλλοιῶς... Μαζεύονται δυὸ στρατοὶ καὶ ἀρχίζουν. Ἐκεῖνος ἐσένα, ἐσὺ ἐκεῖνον — κι ὅποιος νικήσει. Ἐγὼ τώρα... — ὁ Λιόνκα φύσηξε πάνω στὴν ἀπαλάμη του κ' ἔφαξε νὰ δεῖ πού ἔπεσε τὸ μυρμήγκι. — Μᾶς σκότωσαν λογουχάρη τίς προ-ἄλλες τὸν Σουτσκόφ. Τότε πού εἴχαμε τίς νάρκες — τὸν θυμάστε. Ὁ ψηλέας ἐκεῖνος πού ἦταν στὴ διμοιρία μας... Ἔ, ἦρθε τὸ βλήμα καὶ τὸν ἄφησε στὸν τόπο. Αὐτὸς ὄμως ποτέ του δὲν εἶδε ζωντανὸ Γερμανὸ ἀπὸ κοντά, ἀπὸ τρακόσια μέτρα — ποτέ του, ὅπως κ' ἐγώ.

—Ἄς μὴ στενοχωριέσαι, αὐτὴ ἡ χαρὰ εἶναι ὅλη μπροστά σου, εἶπε ὁ Ὀρλικ κ' ἔβαλε μὲ φόρα τὸ πόδι του μέσα στὴ λεπτὴ πέτσινη μπότα, ἀμέσως ὄμως τὸ τράδηξε πάλι. — Γιὰ δὸς μου ἐκεῖνο τὸ σπουδαῖο σουγιὰ πού ἔχεις, κάτι μὲ χτυπᾶ ἐδῶ μέσα, καρφὶ σίγουρα...

Ὁ Λιόνκα ἔβγαλε τὸ σουγιὰ του καὶ σήκωσε τὸ κατσαβίδι.

—Μ' αὐτὸ δοκιμάστε καλύτερα.

Ὁ λοχαγὸς προσπαθοῦσε νὰ βγάλει τὴν πρόκα κι ὁ Λιόνκα καθόταν ἀμίλητος. Ἦθελε ὄμως νὰ μιλοῦσε καὶ γιὰ πολλὰ ἄλλα πράγματα. Τί εἶδος πόλεμος

είναι τώρα αυτός; "Όλα γίνονται στον αέρα, όλα έρχονται άποκει. Νά αυτή τή στιγμή λογουχάρη: ήσυχία, θαυμάσιο μέρος, χελιδόνια, γιομάτος ό τόπος μ' ένα σωρό μαμούδια και ξαφνικά, χωρίς να ξέρεις από ποϋ, έρχεται: ένα κομμάτι σίδερο και σε βρίσκει... "Άγνωστο από ποϋ ήρθε, άγνωστο και ποιός τό έστειλε... "Η δπως γίνεται πάλι με τὰ ναρκοπέδια... Χώνεις στο χῶμα κουτάκια με δυναμίτες και δμορφα - δμορφα τὰ κρύβεις κάτω από χορταράκια και κλαδιά για να μή τὰ αντιληφθοϋν. "Έρχεται δμως κατόπιν ή στιγμή και πέφτεις ό ίδιος άπάνω, δπως έγινε προχτές στο τριακοστό δεύτερο σύνταγμα... Κ' έπειτα ποιός τήν έκανε κι αυτήν τήν έφεύρεση να γίνεται έτσι ό πόλεμος; Και πότε έγινε ό πρώτος ή άλλου πρώτος πόλεμος; Χίλια χρόνια πριν; Δυό χιλιάδες χρόνια; πόσα; Και γιατί έγινε, γιατί άρχισε; "Ηθελε ακόμα ό Λιόνκα να μιλοϋσαν και για κάτι άλλο — ότι τώρα πάνε με τὸ λοχαγό σε μιὰ δουλειά ποϋ είναι επικίνδυνη, γι' αυτόν είναι ή πρώτη επιχείρηση και βέβαια φοβάται, αλλά ό λοχαγός μπορεί να είναι ήσυχος, όποια διαταγή κι αν τοϋ δώσει, αυτός θα τήν εκτελέσει και με τὸ παραπάνω. Κι αν ακόμα βρεθοϋν τώρα μπροστά τους τίποτα Γερμανοί... "Ας βρεθοϋν, αυτός μάλιστα, τὸ θέλει να γίνει έτσι, δέν πρόκειται να σπάσει, θα τὰ θγάλει πέρα όποιος και να ναι ό άλλος. "Όταν έρχόταν στο μέτωπο είδε σ' ένα χωριό κρεμασμένους άντάρτες, τοϋς είχαν κρεμάσει αυτοί, πέντε άντρες και μιὰ κοπέλλα, πολϋ μικρή, δεκαεφτά - δεκαοχτώ χρονῶν, όχι περισσότερο... Και πολλὰ άλλα ακόμη ήθελε να έλεγε και να ρωτοϋσε ό Λιόνκα τώρα έδῶ σ' αυτό τὸ δάσος, ποϋ δέν είναι κανείς άλλος, παρά είναι οί δυό τους με τὸ λοχαγό. "Ο λοχαγός δμως δέν άκουγε, έβαλε με προσοχή τὸ πόδι του στη μπότα κ' έπειτα σηκώθηκε και με τή γελαστή φωνή του είπε:

— "Ε, τί γίνεται, φιλόσοφε, κινῶμε; — και τοϋ έδωσε πίσω τὸ σουγιά, τὸ σπουδαίο εκείνον σουγιά με τὰ δώδεκα λεπίδια. Σίγουρο πράγμα αυτό, είπε ό λοχαγός, ποϋ τὸ βρήκες;

"Ο Λιόνκα σιγούρεψε τὸ σουγιά στην τσέπη.

— Στο Σβερντλόφσκ, σ' ένα παλιατζίδικο. Τὸ πήρα με ζάχαρη.

Πηγαίναν αμίλητοι — ό Λιόνκα εμπρός, ό λοχαγός πίσω. "Ο Λιόνκα πήγαινε και παραμέριζε γρήγορα και άθόρυβα τὰ κλαδιά, κρατώντας σηκωτὸ στο δεξιό χέρι τὸ αὐτόματο για να μή χτυπᾶ πάνω στην έφεδρική δεσμίδα. "Ο λοχαγός παϋ έμεινε από σκοποϋ πιὸ πίσω τὸν παρατηροϋσε προσεχτικά — κανείς δέ θα έπαιρνε αυτό τὸ στρατιώτη για νεοσύλληκτο. Οί γκέττες του χαμηλοβαλμένες δμορφα δίχως να σκεπάζουν δλη τήν κνήμη, ή μπλούζα του χυτή, κοντή, ξεπέχοντας μιὰ μιάμιση πιθαμή μόνο κάτω από τή ζωστήρα. "Η ζωστήρα ναυτική με άγκυρα στὸ γάτζο της, σίγουρα τήν είχε προμηθευτεί από τοϋς ανιχνευτές. Τὸ δίκωχο, διαλεγμένο μικρό, έπεφτε στραβά ὡς τὸ αὐτί. Από χοντρὸ μάλλινο ὕφασμα, παρόλη τήν κάψα, πράγμα ποϋ είχε κι αυτό τή σημασία του. « "Ένα - δυό παράσημα στὸ στήθος, σκέφτηκε ό "Ορλικ, κι άντε να τὸν περάσεις για Γιάννη...».

"Ο Λιόνκα κοίταξε ξαφνικά πίσω.

— Μπορῶ να ρωτήσω κάτι, σύντροφε λοχαγέ;

— Ναι, βέβαια... "Ακούω.

— Είναι αλήθεια αυτό ποϋ λένε ότι δέν πίνετε βότκα;

— Τί; Πῶς σοϋ ήρθε; — ό λοχαγός γέλασε. — Ποιός σοϋ τῶπε;

— Οί στρατιῶτες...

— Οί στρατιῶτες!... Δηλαδή εσύ τί νομίζεις, μπροστά στοϋς στρατιῶτες θα κάθομαι να πίνω βότκα;... "Αλλά γιατί δμως θέλεις να τὸ ξέρεις κι αυτό;

— "Ε να, έτσι.

— Πῶς δηλαδή έτσι;

— Νά... — ό Λιόνκα μούδιασε. — "Ο στρατιώτης βέβαια δέ θα είναι φαίνοται σωστὸ να πίνει με αξιωματικούς, αλλά εγώ, σύντροφε λοχαγέ, θέλω να πιῶ μιὰ φορὰ μαζί.

"Ο λοχαγός γέλασε με δρεξη κι άγκάλιασε τὸ Λιόνκα από τοϋς ὤμους.

— "Ε, τί; Δέ γίνεται; ρώτησε ό Λιόνκα.

— Πῶς δὲ γίνεται; Ὅλα γίνονται, ἄσε μόνο νὰ φτάσουμε στὸ Βερολίνο.

Ἐμπρός, ἀριστερώτερα λίγο, βρόντηξαν γερμανικοὶ ὄλμοι καὶ στὸν νυχτωμένο, ἀλλὰ φωτεινὸ ἀκόμη οὐρανὸ, τρέχοντας νὰ περάσουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, τινάχτηκαν διάπυροι κομήτες. Ἵστερα ἀντήχησε ἡ βροντὴ τῶν ἐκρήξεων κάπου πρὸς τὰ πίσω.

— Ἄ, τοὺς κερατάδες! Βλαστήμησε ὁ Λιόνκα καὶ στάθηκε. — Τὰ δέντρα τελειῶναν. — Τώρα ποῦ θὰ κάνουμε, σύντροφε λοχαγέ;

— Τώρα τὸ μαχαίρι στὰ δόντια, πέσε κάτω καὶ ἀκολούθα με ἔρποντας.

Ὁ Λιόνκα δὲ θυμόταν κατόπιν πόση ὥρα προχωροῦσαν ἔτσι ἔρποντας — μιὰ ὥρα, δυό, ἴσως κι ἄλλή τῆ νύχτα. Δὲ θυμόταν καὶ τί ἦταν οἱ σκέψεις του καὶ ἂν φοβόταν ἢ δὲ φοβόταν. Σερνόταν σὰ φίδι, τίποτε ἄλλο. Ὁ λοχαγὸς ἔμπρὸς αὐτὸς πίσω. Ἡ καρδιὰ χτυποῦσε δυνατά, κι' αὐτὸς φοβόταν ὅτι ὁ λοχαγὸς θὰ ἀκουγε καὶ θὰ τοῦ ἔκανε μετὰ παρατήρησι. Γι' αὐτὸ κρατοῦσε τὴν ἀναπνοή του, ἡ καρδιὰ ὁμως ἐξακολουθοῦσε νὰ χτυπᾷ, χτυποῦσε στὸ στήθος, στὸ κεφάλι, στὰ χέρια, στὰ πόδια — χτυποῦσε παντοῦ. Ἐπεσαν σὲ κάτι βαλτονέρια, μούσκεψαν, ὁ λοχαγὸς εἶπε σιγανά: «ἀριστερώτερα» καὶ ἔκαναν ἀριστερώτερα. Ἵστερα βρέθηκαν πάλι μέσα σὲ δεντράκια, τὰ ἴδια σίγουρα δέντρα ποῦ κοιτοῦσε κάποτε μὲ τὰ κυάλια.

«Μακρὰ φτάσαμε — πέρασε ἡ σκέψη. Ἦταν πολὺ δύσκολο νὰ σέρνεται: πονοῦσαν τὰ γόνατα καὶ οἱ ἄγκωνες, ἀπὸ τὸ σφίξιμο τοῦ μαχαιριοῦ εἶχαν πιαστεῖ τὰ σαγόνια, οἱ χειροδομίδες κ' ἡ ἐφεδρική δεσμίδα θάραιναν κ' ἐμπόδιζαν πολὺ. Αὐτὸς ὁμως ἐξακολουθοῦσε νὰ σέρνεται, δὲν ἤθελε νὰ μείνει πίσω ἀπὸ τὸ λοχαγὸ, πῆγαινε δουλεύοντας χέρια καὶ πόδια, καταπίνοντας τὸ σάλιο του καὶ στήνοντας αὐτί.

Ἐπιτέλους ἄρχισαν κάποτε νὰ γυρίζουν πίσω.

Ναρκοπέδια δὲν ὑπῆρχαν πουθενά. Οὔτε καὶ Γερμανοί. Ποιὸς ξέρει τί εἶχαν ἀπογίνει — οὔτε φωτοβολίδες ἔρριχναν.

Ἐφτασαν πάλι στὸν ἴδιο θάλτο ποῦ εἶχαν ξαναπεράσει, τὸν ἄφησαν στὸ πλάι. Μπροστά τους μέσα στὸ σκοτάδι πρόβαλαν θαμπὰ δυὸ συμπαραλισσόμενες ἀπὸ τὰ θλίματα ἀχλαδιές — ἄρα πλησιάζουν στὰ δικά τους νερά. Ἐαφνικά... Ὁ λοχαγὸς στάθηκε. Ὁ Λιόνκα μόλις ποῦ δὲ χτύπησε μὲ τὴ μύτη πάνω στὴ μπότα του. Ὅπως ἦταν μὲ τὸ ἕνα χέρι πεταμένο ἔμπρὸς, ἔμεινε ἀκίνητος. Δεξιώτερα, εἴκοσι περίπου μέτρα ἀπὸ αὐτοὺς, ἀκουσαν κουδέντα. Κάποιος μὲ πνιχτὴ φωνὴ μιλοῦσε, ἄλλος ἀπάντησε. Ἵστερα σιώπησαν. Ὁ Λιόνκα τίναξε τὸ βλέμμα μέσα στὸ σκοτάδι, γύρω ἀπὸ τὰ μάτια κυμάτισαν πράσινοι κύκλοι. Κάποιος ἐκεῖ πέρα καπνίζει. Ἡ φωτιὰ ζωντάνεψε κ' ἔσβησε. Ὁ Λιόνκα ἔνοιωσε πῶς σφιγγόταν ὄλος καὶ πῶς ἡ καρδιά του εἶχε σταματήσει καὶ σιωποῦσε. Τὸ στόμα στέγνωσε. Πῆρε στὸ χέρι τὴν κάμα του, μάζεψε τὸ δεξιὸ πόδι, ὕστερα τὸ ἀριστερό. Σιγανά, ἀθόρυβα σὺρθηκε κοντὰ στὸ λοχαγὸ. Αὐτὸς, χωρὶς νὰ γυρίσει τὸ κεφάλι, ἔπιασε τὸ χέρι τοῦ Λιόνκα καὶ τὸ ἔσφιξε δυνατά. Ὁ Λιόνκα κατάλαβε... Ἀργά, χωρὶς ν' ἀνασαινεῖ, ἄρχισε νὰ σέρνεται: ἐκεῖ ποῦ φάνηκε ν' ἀνάβει τὸ τσιγάρο.

Ὁ Λιόνκα ἦταν ξαπλωμένος στὸ χορτάρι καὶ κοιτοῦσε μὲ μεγάλα μάτια τὸν οὐρανὸ — μαῦρον, δίχως ἕνα ἀστέρι. Ὁ σβέρκος πονοῦσε, τὸ μεγάλο δάχτυλο στὸ ἀριστερὸ χέρι λάσκαρε καὶ πρήστηκε, ἡ μπλούζα καὶ μέσα ἡ φανέλλα ἀνοιξαν μακρωμένες στὰ δυό. Τὸ μαχαίρι πέρασε ἀπὸ τὸ στήθος ὡς τὴν κοιλιά ἀφήνοντας μόνο ἐλαφρὰ γρατσουνιὰ σχεδὸν δίχως αἶμα. Ὁ Γερμανὸς ἦταν χεροδύναμος κι ὁ Λιόνκα πάλεψε πολὺ μαζί του ὅσο ποῦ ὁ ἄλλος ἠσύχασε ἐντελῶς.

Ὁ λοχαγὸς κάπου πῆγε νὰ δώσει ἀναφορά. Γύρω ἦταν ἡσυχία — ψηλὰ πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του φουσοῦσαν ἐλαφρὰ τὰ πεῦκα, πέρα μακρὰ χρεμέτιζε κάποιος ἄλογο. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀνιχνευτὲς ὁ Λιόνκα δὲ γνώριζε κανέναν στὸ σύνταγμα, ἦταν ὀλομόναχος, ἀλλὰ καὶ κανέναν δὲν ἤθελε τώρα νὰ δεῖ. Ἐνα φίλὸ δυσάρεστο ρίγος τρυποῦσε τὸ σῶμα του, ὁ σβέρκος πονοῦσε. Πλάγιαζε κρατώντας τὸ κεφάλι ἀκίνητο.

Κάποιος στρατιώτης περνούσε. Ὁ Λιόννα τὸν φώναξε καὶ ζήτησε σπίρτα. Τοῦ δῶσαν. Ἄναψε, καὶ κρατώντας τὴ φλόγα ἀνάμεσα στὰ χέρια κοίταξε ἄλλη μιὰ φορά τὸ μαχαίρι του. Ἦταν καθαρὸ, χωρὶς αἷμα. Ὄταν χτύπησε λοιπὸν τὸ Γερμανὸ βρήκε φαίνεται τὸ γυλιό. Κατόπιν ὁμως κάμποσες φορές εἶχε καθαρῖσει τὴν κάμα πάνω στὸ χῶμα καὶ τὴν πέρασε προσεχτικὰ μὲ τὴν ἄκρη τῆς μπλούζας του.

...Ὁ Γερμανὸς τοῦ πέταξε γρήγορα τὸ μαχαίρι καὶ κάμποση ὥρα κυλιόνταν πάνω στὸ χορτάρι. Ὑστερα... Ὁ Λιόννα πάλι ἔνοιωσε νὰ τὸν διατρέχει ρίγος, σηκώθηκε, προχώρησε μέσα στὸ δάσος... Λίγα μέτρα πρὸ πέρα ἔπεσε πάνω στὸν λοχαγό. Ἦταν πολὺ σκοτεινὰ, ὁ λοχαγὸς ὁμως τὸν γνώρισε.

—Ἔϊ, ποῦ πᾶς;

Ὁ Λιόννα δὲν ἀποκρίθηκε.

—Γιὰ σένα ἔρχομαι, εἶπε ὁ λοχαγός. χτυπώντας ἑλαφρῶς στὸν ὦμο. Τώρα ποῦ τελειώσαμε καὶ μὲ τὴν ἀναφορά, μπορούμε νὰ ξεδώσουμε λιγάκι. Ἔλα μαζί μου.

Ὁ Λιόννα δὲ ρώτησε ποῦ πᾶνε, σίγουρα θὰ γύριζαν στὸ λόχο, ὁ λοχαγὸς ὁμως ἔστριψε ἀριστερὰ ὅπου ἦταν τ' ἀμπριά τοῦ πυροβολικοῦ.

—Ἄλτ! Τίς εἶ; ἀντήχησε μέσα στὸ σκοτάδι βραχνή φωνή.

Ἐμεῖς, ἐμεῖς — ὁ λοχαγὸς προχώρησε χωρὶς νὰ κόψει τὸ βῆμα του. Διαβαλεμένο σκοτάδι... Ποιὸ εἶναι τὸ ἀμπρὶ τοῦ μηχανικοῦ;

Ὑστερα ἀπὸ τὸ σκοτεινὸ δάσος, τὸ φῶς μέσα στὸ ἀμπρὶ ἔπεσε πάνω τους ἀπότομο, πολὺ δυνατὸ. Στὸ βάθος, σ' ἓνα αὐτοσχέδιο τραπεζάκι, μὲ ξεκούμπωτὴ τὴ μπλούζα του καθόταν ὁ λοχαγὸς Μπογάτκιν καὶ ξεφύλλιζε κάποιον περιοδικό. Στὴ γωνιὰ ροχάλιζε ὁ τηλεφωνητής.

—Νάτος ὁ ἥρωας Λεονίντ Σεμιόνοβιτς Μπογοράτ! Φώναξεν εὐθυμα ὁ Ὀρλικ. Καμάρωσέ τον, λοχαγέ!

Ὁ Μπογάτκιν γέλασε κουρασμένα καὶ σηκώθηκε.

—Ἐμφάνιση ἀληθινὰ ἥρωϊκή! εἶπε.

Μόνο τώρα θυμήθηκε ὁ Λιόννα τὰ σκισμένα ρούχα του καὶ ἔκαμε νὰ ταχτοποιηθεῖ.

—Τ' εἶναι αὐτό; Τ' εἶναι αὐτό; — ὁ λοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ πλησίασε καὶ ἔδειξε μὲ τὸ δάχτυλο τὸ σημάδι τῆς μαχαιριᾶς πάνω στὴν τριχωτὴ κοιλιὰ τοῦ Λιόννα. Τὰ πρῶτα πολεμικὰ παράσημα, ἔ; Στάσου λοιπὸν νὰ τὰ περάσουμε μὲ λίγο ἰώδιο, ἔδῳ μέσα ἔχουμε ἀπόλα...

Τύλιξε γρήγορα μπαμπάκι σ' ἓνα σπίρτο καὶ τὸ βούτηξε στὴν ἀμπουλα μὲ τὸ ἰώδιο. Ὑστερα ἄρχισε νὰ τραβάει πινελιές ἀπὸ τὸν ὦμο ὡς κάτω τὸν ἀφαλὸ.

Φτηνὰ τὴ γλύτωσης, πολὺ φτηνὰ. Καὶ καλὰ ἔκαμες βέβαια ποῦ δὲν τὸν ἀφησες νὰ πᾶει παραμέσα... Ἔλα, κουμπώσου τώρα καὶ κάθησε.

Ὁ Λιόννα δίπλωσε τὴ μπλούζα του καὶ τὴν ἔχωσε μέσα στὴν κυλότα. Ἐβγαλε καὶ ἀπὸ τὴ ζωστήρα του τίς χειροβομβίδες καὶ τὴν ἐφεδρική δεσιμίδα καὶ τίς ἀφησε στὴ γωνία πλάι στὸ αὐτόματο.

—Τί φαχουλεύεις ἐσὺ ἐκεῖ πέρα; εἶπε ὁ Ὀρλικ. Ἔλα νὰ σοῦ δείξω τὴν καινούργια σου γνωριμία...

Ὁ Λιόννα ἔξακολουθώντας νὰ σιάχνεται πλησίασε στὸ τραπέζι.

—Τὸν γνωρίζεις; — ὁ Ὀρλικ τοῦ ἔδωσε μιὰ φωτογραφία.

Ἐνας νέος χαμογελοῦσε ἐκεῖ μέσα, ἀγόρι μὲ φωτεινὰ μάτια, μὲ στρογγυλὴ μύτη, μὲ πυκνὰ μαλλιά ποῦ σκέπαζαν τὸ μέτωπο. Τὸ πουκάμισο ξεκούμπωτο, ἔνοιχτό. Ὁ Ὀρλικ πέταξε πάνω στὸ τραπέζι ἄλλες δυὸ φωτογραφίες. Τὸ ἴδιο ἀγόρι ποῦ κάθεται στὴν ἀμμουδιὰ γυμνὸ, μὲ τὸ μαγιό, κρατώντας μὲ τὰ δυὸ χέρια τὰ γόνατά του. Δίπλα του κάποιον κορίτσι μὲ μαγιὸ καὶ ψάθα. Στὴν ἄλλη φωτογραφία ἓνας γέρος μὲ ψηλὸ γιακῶ, μιὰ γερόντισσα καὶ ὁ ἴδιος νέος μὲ τὴν ἴδια κοπέλλα: ὁ νέος φοράει σακκάκι, γραβάτα, τὰ μαλλιά χτενισμένα, ἡ κοπέλλα μὲ ἓνα νοικτὸ φόρεμα, μ' ἓνα λουλουδάκι στὰ μαλλιά της.

Ὁ Λιόνκα κοίταξε τὸ λοχαγό. Αὐτὸς μὲ εὐθυμὴ κίνησιν πήρε τὶς φωτογραφίες, τὶς κράτησε βεντάλια στὸ ἀπλωμένο χέρι του.

—Γιόχαν Ἀμαδαῖος Χαϊτκε, λοχίας, γεννήθηκε στὸ Μανχάϊμ τὸ χίλια ἑννιακόσια εἴκοσι πέντε! Ἐφονεύθη στὸ ρωσικὸ μέτωπο τὸ χίλια ἑννιακόσια σαράντα τρία, στὴν τοποθεσία Ἄγωνα Κοιλιάδα, τὴ νύχτα τῆς... Πόσες ἔχουμε σήμερα, Μπογάτκιν;

—Εἰκοσιπέντε, ἀπάντησε ὁ μηχανικός.

—Τὴ νύχτα τῆς εἰκοσιπέντε Ἰουλίου ἐφονεύθη ἀπὸ τὸ σοβιετικὸ στρατιώτη Λεονίντ Σεμιόνοβιτς Μπογοράτ... Τὸν γνωρίζεις λοιπὸν τώρα, στρατιώτη;

Ὁ Λιόνκα κοιτοῦσε τὴ φωτογραφία, τὸ χαμογελαστὸ πρόσωπο μὲ τὴν ὀρθία μύτη. Ἐκεῖ κάτω στὰ χωράφια, γύρω ἀπὸ τὶς ἀχλαδιές τὶς καταστραμμένες ἀπὸ τὰ ἐλήματα, δὲν τὸν εἶχε δεῖ στὸ πρόσωπο. Τὸ σβέρκο του ὁμῶς αὐτὸν τὸν γερὸ καὶ γιομάτο σβέρκο...

Ὁ Ὀρλικ ἦταν εὐθυμὸς καὶ ὁμιλητικὸς. Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ ποῦ εἶχαν γίνει ἦταν ξαναμμένος, ἤθελε νὰ μιλᾷ, νὰ κινεῖται, κάτι νὰ κάνει.

—Ἐλα, Μπογάτκιν, μὴ σφίγγεσαι, ἀνοιξε τὸ κελλάρι. Φέρτα ὅλα ὅσα ἔχεις ἐδῶ, στὸ τραπέζι!

Μὲ γρήγορες καὶ ἐπιδέξιες κινήσεις καθάρισε τὸ τραπέζι ἀπὸ τὰ χαρτιά, τὰ σκέπασε μὲ ἐφημερίδα.

—Μιὰν ὀρντινάτσα σὰν ἐμένα ἔπρεπε νὰ χεῖς, Μπογάτκιν! Πάρε με, δὲ θὰ μετανοιώσεις...

Ἦταν γνωστὸ στὴ μεραρχία ὅτι ὁ Μπογάτκιν δὲν ἀναγνώριζε αὐτὸ τὸ «θεσμὸ τῆς ὀρντινάντσας», ὅπως τὸν ἔλεγε ὁ ἴδιος. Μόνος του ἔπλενε τὶς κάλτσες του, τὰ μαντήλια του, ἀλλάζε τοὺς γιακάδες του. Καὶ μόνος του τώρα πάστρεψε σβέλτα μὲ τὴν πετσέτα ἓνα ποτήρι, τὸ κάλυμμα τοῦ παγουριοῦ καὶ τὸ κύπελλο ὅπου ἔκανε τὴ σαπουνάδα γιὰ νὰ ξυρίζεται, ἔπιασε κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι δυὸ μπουκάλια κονιάκ καὶ ἀφοῦ τὰ καθάρισε καὶ αὐτὰ μὲ τὴν πετσέτα τὰ ἀκούμπησε στὸ τραπέζι. Ὁ Ὀρλικ μὲ μάτι πραγματογνώμονα ἐπιθεώρησε τὶς ἐτικέτες.

—Χμ! δὲν τὴν ξέρουν καλὰ τὴ δουλειὰ οἱ ἄντρες σου, Μπογάτκιν. Μποροῦσαν νὰ σὲ προμηθεύαν καὶ γαλλικὲς μάρκες... — Ἀνοιξε γρήγορα τὰ μπουκάλια καὶ μύρισε τὰ πιοτά. — Τελοσπάντων, καὶ αὐτὸ πίνεται. Ποῦναι ὁ μεζές σου;

Ὁ Μπογάτκιν ἄφησε πάνω στὸ τραπέζι μιὰ πλάκα σοκολάτα μέσα σὲ καφετὶ χρυσόχαρτο καὶ ἓνα κουτάκι σαρδέλλες. Ὁ Ὀρλικ ἔγλειψε τὰ χεῖλη.

—Αὐτὴ ναι, ποῦ λές ζωὴ, Μπογοράτ. Ὅλες οἱ φυλές εἶναι τώρα ἀπάνω στὸ τραπέζι μας — κονιάκ οὐγγαρέζικο, ἢ σοκολάτα ἀπὸ τὴν Ἑλβετία, σαρδέλλες πορτογαλικές. Ἐφαγες ποτέ σου σαρδέλλα; Τὴν ἀλήθεια πές! Τώρα λοιπὸν θὰ δεῖς ποῦ θὰ γλείφεις καὶ τὰ δάχτυλα... Ἄσε ὁμῶς αὐτὲς τὶς φωτογραφίες, ἢ μήπως ἡ ξανθοῦλα αὐτὴ ἐκεῖ, ἡ Μαργαρίτα, σοῦ καλάρεσε;...

Ὁ Λιόνκα σήκωσε μιὰ στιγμὴ τὸ βλέμμα, κοίταξε τὸ λοχαγό, κατόπιν πάλι χαμήλωσε τὰ μάτια του.

—Μὴ μιλάτε ἔτσι, σύντροφε λοχαγέ...

Ὁ λοχαγὸς δὲν τὸν ἄκουσε ἢ ἔκανε ὅτι δὲν τὸν ἄκουσε. Πῆρε τὰ ποτήρια, ἔδωσε τὸ ἓνα στὸ Λιόνκα.

—Στὴν υἱειὰ σου Λεονίντ Σεμιόνοβιτς. Ἀπόψε ποῦ πῆρες τὸ βάπτισμα τοῦ κυρός!

Ὁ Λιόνκα στεκόταν σιωπηλός, μὲ τὸ κεφάλι κρεμασμένο.

—Αὐτὴ εἶναι ἡ δευτέρη πολεμικὴ σου νύχτα. Τὴν πρώτη γνώρισες ἐμᾶς καὶ τὶς νάρκες, ἀπόψε αὐτὸν ἐδῶ, τὸν Χαϊτκε... Ἐ, τί κρέμασες λοιπὸν τὸ κεφάλι; — ὁ λοχαγὸς τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὸ σαγόνι. — Πιές λοιπὸν! Στὴν υἱειὰ σου!

Ὁ Λιόνκα σήκωσε τὸ κεφάλι: δὲ μπορῶ.

—Τί ἔχεις πάθει;... Δῶσε, Μπογάτκιν, τὸ θερμόμετρο, αὐτὸς ἐδῶ δὲν εἶναι...

—'Επιτρέψατέ μου νά φύγω, σύντροφε λοχαγέ! είπε ό Λιόνκα μέ χαμηλή φωνή.

—Νά φύγεις; — ό Όρλικ στεκόταν αντίκρυ και κρατούσε τό κύπελλο καί τό ποτήρι, ξέχειλα και τά δυό. — Και πού θά πάς;

—Πουθενά... θά σ'ας περιμένω απόξω...

—Μά έσύ ό ίδιος χτές τό βράδυ πού πηγαίναμε....

Ό Λιόνκα σήκωσε τό κεφάλι και κοίταξε τό λοχαγό στά μάτια.

—'Επιτρέψατέ μου νά φύγω, σύντροφε λοχαγέ! ξανάπε μέ χαμηλή επίμονη φωνή.

Ό λοχαγός έκανε απότομα μεταβολή, άφησε στό τραπέζι τά ποτήρια, στάθηκε έτσι κάμποσο ακίνητος, κατόπιν χωρίς νά γυρίσει τό πρόσωπο είπε «πήγαινε». Κι όταν ό Λιόνκα βγήκε από τό άμπρι σήκωσε τό ποτήρι και δίχως νά τσουγκρίσει τό κατέβασε μονορούφι.

Πολλή ώρα στεκόταν ό Όρλικ πάνω από τόν κοιμισμένο Λιόνκα. Ό στρατιώτης κουλουριασμένος κάτω άπόνα δέντρο κρατούσε σφιχτά τό αυτόματο άναμεσα στό γόνατα, είχε διπλώσει σά μωρό τά χέρια του και τά έκανε προσκέφαλο. Τά χείλη του τινάζονταν μέ σπασμούς, τό σώμα του έτρεμε. Και γύρω από Λιόνκα, πάνω στό χορτάρι, κάτω από θάμνους πλάγιαζαν κι άλλοι στρατιώτες σκεπασμένοι μέ χλαίνες, μέ άδιάβροχα, στριμωγμένοι δυό - δυό, τρεις - τρεις. Όλοι αυτοί κάτι όνειρεύονταν και κάτι μουρμούριζαν και αναστέναζαν.

Θά ήταν τέσσαρες ή ώρα. Αρχίζε νά φωτίζει, τά πουλιά δέν είχαν άκόμα ξυπνήσει, άεροπλάνα δέν άκούγονταν. Ό λοχαγός έπρεπε τώρα νά φύγει για τό τάγμα, λυπόταν όμως νά ξυπνήσει τό παιδί πού κοιμόταν μέ τό αυτόματο στό γόνατά του. Και ίσως νά μήν ήταν λύπη τό αίσθημα του λοχαγού, μάλλον δέν ήθελε νά έρθει τώρα — ανάβαλε για άργότερα — αυτή ή στιγμή πού τό κοιμισμένο άγόρι θά ξυπνούσε, θ' άνοιγε τά μάτια και θά τόν κοιτούσε.

«Τσίου... τσίου... τσίου...» Έύπνησε τό πρώτο πουλί. «Τσίου... τσίου...»

Ό Λιόνκα μαζεύτηκε πιό πολύ, πλατάγισσε τά χείλη, αναγύρισε στις πλάτες, ξύστηκε στή γυμνή κοιλιά του, ύστερα σφούγγισε τή μύτη, χασμουρήθηκε και άνοιξε τά μάτια. Τά άθώα όπως των παιδιών μάτια πού ήταν γιομάτα ούρα, γιομάτα νύστα.

«Τσίου... τσίου... τσίου...»

Τρεις νέοι σοβιετικοί γλύπτες πού δουλεύουν συλλογικά.

Άριστερά ό Νικ. Σίλις (1928), στό κέντρο ό Βαντίμ Σιντιούρ (1924), δεξιά ό Βλ. Λέμποβιτς (1924).

ΒΕΡΑ ΠΑΝΟΒΑ

Νὰ τί λέει: γιὰ τὸν ἑαυτὸ της ἡ ἴδια ἡ συγγραφέας:

—Γεννήθηκα στὸ 1905, στὸ Ροστόφ τοῦ Ντόν. Ὁ πατέρας μου ἦταν τραπεζιτικὸς υπάλληλος, βοηθὸς λογιστῆ. Ὅταν ἤμουν 5 χρονῶν, ὁ πατέρας μου πνίγηκε. Ἡ μητέρα μου πῆγε τότε νὰ δουλέψει υπάλληλος σὲ μιὰ ἐμπορικὴ ἐταιρεία.

—Ἀπὸ τὸ 1922 ἄρχισα νὰ δουλεύω στὶς ἐφημερίδες τοῦ Ροστόφ. Ἐκεῖ ἔγινα ἐπαγγελματίας δημοσιογράφος. Ἔμαθα νὰ γράφω σχόλια, δοκίμια, ἐπιφυλλίδες, ἀκόμα καὶ διηγήματα. Δημοσιογράφος ἤμουν ὡς τὸ 1946 καὶ ἔχω τίς καλύτερες ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴ δουλειά μου αὐτή. Νομίζω, πὼς ἀκριβῶς ἡ δημοσιογραφία μὲ διαμόρφωσε σὰν συγγραφέα. Ὁ δημοσιογράφος πρέπει νὰ εἰσχέται παντοῦ, βλέπει τὴ ζωὴ ἀπὸ κοντά.

Τὰ πιὸ γνωστὰ ἔργα τῆς Βέρα Πανόβα εἶναι: τὸ διήγημα «Οἱ σπούτνικ» (γιὰ τὴν ἥρωικὴ δουλειά ἐνὸς στρατιωτικο-ὕγειονομικοῦ τραίνου), τὸ μυθιστόρημα «Κρουζίλιχα» (γιὰ τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων σ' ἓνα ἐργοστάσιο τῶν Οὐραλίων στὰ χρόνια τοῦ πολέμου), τὸ διήγημα «Σεριόζα», ποὺ ἀναφέρεται στὸ παιδί.

Πολλὲς συζητήσεις καὶ διάφορες ἐρμηνεῖες προκάλεσε τὸ μυθιστόρημα «Οἱ ἐποχὲς τοῦ χρόνου», ποὺ θέτει ζητήματα οἰκογένειας, διαπαιδαγώγησης, ἀγάπης, καὶ τὸ «Συναισθηματικὸ ρομάντσο», ποὺ ἡ ὑπόθεσή του ξετυλίγεται γύρω στὰ 1920.

Ἡ Βέρα Πανόβα ἔχει γράψει πολλὰ θεατρικὰ ἔργα. Στὸ διήγημα «Σεριόζα» στηρίχτηκε τὸ οὐμνυμὸ φιλμ, ποὺ πῆρε τὸ πρῶτο βραβεῖο στὸ Διεθνὲς Κινηματογραφικὸ Φεστιβάλ τοῦ Καρλόδ: Βάρι (1960).

ΒΑΛΟΝΤΙΑ

(ἀπόσπασμα)

Μεταφράζει ὁ
ΠΕΤΡΟΣ ΑΝΤΑΙΟΣ

Πρὶν φύγουν ἀπ' τὸ Λένινγκραντ τὸ καλοκαίρι τοῦ σαρανταένα, ὁ Βαλόντια πῆγε μὲ τὴν μητέρα του στὸν πατέρα.

—Πρέπει νὰ τὸν ἀποχαιρετήσουμε, εἶπε ἡ μητέρα, ποιὸς ξέρει: ἂν θὰ ξαναῖωθοῦμε.

Δυὸ φορές εἶχανε πάει μὰ δὲν τὸν βρήκανε σπίτι του γιὰτὶ ἔλειπε στὸ Νοσοκομεῖο. Τὴ δεύτερη φορὰ συνάντησαν τὴ γυναίκα τοῦ πατέρα, μιὰ γυναίκα ποὺ ἡ μητέρα τὴν ἔλεγε αὐτὴ — δίχως ὄνομα, καὶ ποὺ στὴν παιδικὴ φαντασία τοῦ Βαλόντια ἦταν μιὰ ἐπικίνδυνη ὑπαρξή, ἀρπαχτικὴ κι' ἀσυνείδητη, ποὺ χυμᾶ καὶ παίρνει. Αὐτὴ ἡ ὑπαρξή εἶχε χυμῆξει σπίτι τους καὶ πῆρε τὸν πατέρα, ὅταν ὁ

Βαλόντια ήταν δυό χρονώ κι η μητέρα τόσο νέα κι απροσάρμοστη στη ζωή, απροσάρμοστη όσο και τώρα.

Ο Βαλόντια ντρεπόταν να την κοιτάξει, έρριχνε μόνο κλεφτές ματιές, μα τίποτα δεν κρύφτηκε απ' τα έχθρικά του βλέμματα. Η γυναίκα αυτή ήταν άσκημη! Τι παράξενο ν' αφήσει ο πατέρας τη μαμά γι' αυτή τη λοξομάτα με τα έξογκωμένα μῆλα. μ' αυτό το συνηθισμένο, πιο συνηθισμένο δὲ γινόταν, γκρίζο φόρεμα, με τα μακρὰ αδύνατα χέρια. Ούτε συγκρίνεται καν με τη μητέρα, σκεφτόταν ο Βαλόντια με κάποια περήφανη πικρία. Η μητέρα ντύνεται δέκα φορές πιο όμορφα. Πάντα θα βάλει ένα ωραίο μαντήλι, κανένα δαντελένιο γιακαδάκι, ή κανένα φιόγκο. Τα φορέματά της είναι πολύχρωμα, χτυπητά. Ιδιαίτερα τη μέρα εκείνη ήτανε αρκετά όμορφη, όντουλαρισμένη και καλοντυμένη, με μάτια που λάμπανε από τη συγκίνηση κι από το φόβο.

Ναί, ή μητέρα φοβότανε αυτή τη γυναίκα. Τάχανε μπροστά της. Τόσο, που μπέρδευε τα λόγια της κι ο Βαλόντια ντρεπόταν. Η μητριά του στεκόταν και κοίταζε με τα σχιστά της μάτια, μιὰ εκείνη μιὰ τον Βαλόντια, στεκόταν και μιλούσε με σιγανή φωνή. Τους είπε λοιπόν νάρθουν το βράδυ που θα χει γυρίσει ο πατέρας. Και βέβαια πρέπει να τον αποχαιρετήσουν, είπε, και άφησε πολλή ώρα στοχαστική τη ματιά της πάνω στο Βαλόντια. Είχε να του κάνει μιὰ μεγάλη παράκληση: Ο Όλέγκ δεν ξέρει πως έχει αδερφό. Ήθελε να το μάθει το πράγμα ο Όλέγκ από την ίδια... όταν θάρθει ή ώρα. Αν το βράδυ που θα πάνε δεν έχει ακόμα κοιμηθεί ο Όλέγκ... μην τύχει κατά λάθος... Παρακαλούσε και το Βαλόντια, που είναι πια μεγάλο αγόρι...

— Όχι, όχι, μη φοβάστε, ο Βαλόντια δὲ θα μιλήσει!... είπε ή μητέρα φοβισμένη σὰ να μην ένοιωθε πως αυτή ή επιθυμία της μητριάς, που την ήξεραν από παλιά και ποιός ξέρει γιατί την εκπλήρωναν αναντίρρητα, ήταν επιθυμία ανόητη, ταπεινή και τόσο έξοργιστική.

Πήγαν το βράδυ. Ο πατέρας ήτανε σπίτι. Τους δέχτηκε σκυθρωπός, αλλά μ' ευγένεια. Μισοκλείνοντας κουρασμένα τα μάτια συνέχιζε τη συζήτηση. Μόλις που τα κατάφερνε να υποκριθεί πως τον ενδιαφέρουν οι υποθέσεις τους. Τα μάτια του δάκρυζαν απ' την προσπάθεια να κρατήσει το χασμουρητό, που πήγαινε να το ξερριζώσει τις μασέλες. Επαναλάβαινε τα ίδια και τα ίδια και μπερδευόταν. Κάποσες φορές έδειξε την εκπληξή του για το πόσο μεγάλωσε ο Βαλόντια. Όταν αργότερα το θυμήθηκε αυτό ο Βαλόντια, γέλασε...

Ξαφνικά ενδιαφέρθηκε να μάθει με τί βαθμό προοιβάστηκε ο Βαλόντια στην έβδομη τάξη, — καλός ήταν στ' αλήθεια... Εκείνος, και στον καλό καιρό της ερήνης δεν έδινε διάρα για τους βαθμούς του Βαλόντια. Τον ρώτησε κι άπλωσε στον ώμο του Βαλόντια το μεγάλο του χέρι, χέρι γιατρού, με λεπτό και κόκκινο απ' το πολύ πλύσιμο δέρμα. Ο Βαλόντια αναφοκοκκίνισε, απ' αυτό το χάδι, που δὲ μπορούσε να το αποφύγει και δεν ήξερε τί να κάνει.

Καθότανε στο δωμάτιο του πατέρα: γραφείο, βιβλιοθήκη και ράφια με βιβλία. Καθαρό, άνετο διαμέρισμα σε καινούργιο σπίτι. «Σ' αυτό το ντιβάνι κοιμάται». Στο πάνω μέρος του ντιβανιού ήταν τραδηγμένο ένα τραπεζάκι, με μιὰ λάμπα, έφημερίδες κι ένα ξυπνητήρι. «Σβήνει το φως της κάμαρας, ανάβει τη λάμπα στο τραπεζάκι, πριν κοιμηθεί διαβάζει έφημερίδες και το πρωί, χτυπᾷ το ξυπνητήρι και τον ξυπνᾷ».

Η μητριά μπαινόδγαινε άθόρυθα. Έφερε τσάι και βουτήματα. Τρία φλυτζάνια: για τη μητέρα, για το Βαλόντια και για τον πατέρα. Η ίδια δεν κάθησε μαζί τους πιει. Όταν πρωτομπήκε με τα φλυτζάνια, ο πατέρας την κοίταζε σὰ να τη ρώτησε: «Έτσι λοιπόν πρέπει;». Εκείνη δεν τον κοίταζε, έστρωσε το τραπεζάκι, κι όλη της ή όψη, ήσυχη κι άποφασιστική, ήταν σὰ να λεγε: «Ναί, έτσι πρέπει».

Ο γιός της ο Όλέγκ, πρέπει να κοιμόταν πια, είχαν έρθει άργά, ή τον έκραζε κάπου.

πόδια με τ' ἄσπρα σασόνια καὶ δίσταζε ν' ἀπλώσει τὸ χέρι της στὸ βούτημα. Ὁ Βαλόντια τῆς ἔκανε νόημα: «Πᾶμε νὰ φύγουμε», μὰ ἐκείνη δὲν ἔφευγε καὶ πάσχιζε νὰ βοηθήσει τὸν πατέρα νὰ βγάλει σ' ἄκρη τούτη τὴν ἄσκοπη, προσβλητικὴ συζήτηση.

Στὸ τέλος ἐκεῖνος παραπονήθηκε πὼς μὲ δυσκολία τὰ βγάζει πέρα. Ὅσοο πρὶν φύγουν ἔδωσε κάτι λεφτὰ στὴν μητέρα.

Τὸ ξεπροβόδιμα ἦτανε κρύο, ὄλο ἀμηχανία. Ὁ πατέρας τοὺς γέμισε εὐχὲς καὶ μέσα του σκεφτόταν «Ἐπιτέλους τώρα θὰ τοῦ δίνουν καὶ θὰ ξαπλώσω νὰ κοιμηθῶ».

Ἡ μητέρα μόλις βγήκαν στὸ δρόμο ἄρχισε νὰ κλαίει.

—Νόμισε πὼς πῆγα γιὰ λεφτὰ.

Ὁ Βαλόντια σήκωσε τὸν ὦμο:

—Δὲν ἔπρεπε νὰ ῥθούμε. Δὲν ἐρχόμασταν τόσο καιρὸ καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ ρθούμε καὶ τώρα.

Ἐκείνη περπατοῦσε κ' ἔκλαιγε. Ὁ Βαλόντια θύμωσε κ' εἶπε:

—Ἀκόμα κι ἂν εἶναι νὰ μὴν ξαναἰδωθοῦμε ποτὲ πιά, ἐγὼ μιὰ φορὰ δὲ θὰ κλάψω.

Μὰ ἐκείνη, σκουπίζοντας τὴ μύτη της εἶπε συνεσταλμένα:

—Ὅσοο, τότε ζήσαμε καὶ καλὲς στιγμὲς.

Μετὰ ἀπὸ δυὸ μέρες ξεκίνησαν, ταξίδεψαν πολὺ κι ἔφτασαν στὴν πόλη Ν.

Τοὺς βάλανε σ' ἓνα δωμάτιο μαζί μὲ δυὸ Λετονίδες, πού τῶχανε σκάσει ἀπ' τὴ Ρίγα. Οἱ Λετονίδες δὲ ντρέπονταν τὸ Βαλόντια, ντύνονταν καὶ ξεντύνονταν μπροστά του, ἦτανε πιτσιρίκος ἀκόμα.

Οἱ κοπέλλες φοροῦσαν γούνινα παλτά, πού στὸ Ν. τὰ λένε «ντοχὰ» καὶ ἀστραφτερὰ δαχτυλίδια στὰ χέρια. Κάθε πρωτὶ, πρὶν πᾶνε στὴ δουλειά ἔβγαζαν τὰ δαχτυλίδια τους καὶ τὰ φύλαγαν σὲ κάτι σακκουλάκια κρεμασμένα στὸ λαιμὸ τους.

Οἱ κοπέλλες δούλευαν σὲ μι' ἀποθήκη — ξεδιάλεγαν πατάτα καὶ πλένανε βαρέλια ἀπὸ τουρσιά. Γυρνώντας σπίτι ἄλειβαν πολλὴ ὥρα μὲ κρέμα τὰ κοκκινισμένα, σκασμένα ἀπ' τὴν ἄρμη χέρια τους. Καμμιά φορὰ τοὺς μοίραζαν ἐκεῖ στὴν ἀποθήκη λίγα ἀγγουράκια τουρσί ἢ κανένα βάζο λάχανο. Δίναν πάντα στὸ Βαλόντια, καὶ στὴ μητέρα του, ὅσο λίγα κι ἂν ἦταν πάντα κάτι ἔδιναν.

Ὁ Βαλόντια πρόσεχε πὼς σὲ κείνον οἱ Λετονίδες ἔδιναν πρόθυμα, ἐνῶ στὴ μητέρα ἀπλῶς γιατί δὲν ἦταν σωστὸ νὰ μὴν τῆς προσφέρουνε κι ἐκείνης. Ἐνοιωθε προσβολὴ γιὰ λογαριασμὸ τῆς μητέρας μὰ σῶπαινε, τί μπορούσε νὰ πεῖ;

Τ' ἀγγουράκια, σκουρα πράσινα, στάζοντας ἄρμη, ζουπηγμένα λίγο στὰ πλάγια, ἦταν πολὺ νόστιμα.

Οἱ κοπέλλες πρότειναν καὶ στὴ μητέρα τοῦ Βαλόντια νὰ πιάσει δουλειά στὴν ἀποθήκη. Θεωροῦσαν πιὸ συμφερτικὴ αὐτὴ τὴ δουλειά ἀπὸ τὸ νάναϊ ὑπάλληλος στὸ Ταμιευτήριο. Μὰ ἡ μητέρα του εἶπε πὼς δὲν τὰ χώνευε τὰ βαρέλια, ἐνῶ ἡ δουλειά στὸ Ταμιευτήριο ἦτανε καθαρὴ, τὴν εἶχε συνηθίσει κι ὕστερα ἐκεῖ ἔρχεσαι σ' ἐπικοινωνία μὲ πολλοὺς ἀνθρώπους. Οἱ Λετονίδες δὲν ἐπιμένανε, γενικὰ ἦτανε λιγόλογες κοπέλλες καὶ σπάνια λέγανε μερικὲς κουδέντες στὴ γλώσσα τους. Ὅταν ὀρίσκονταν σπίτι δὲν ἐμποδίζανε καθόλου τὸ Βαλόντια νὰ κάνει τὰ μαθήματά του καὶ νὰ διαβάξει. Τὴ φασαρία τὴν ἔφερνε ὁ ἐρχομὸς τῆς μητέρας. Κάτι θάρχινοῦσε νὰ διηγιέται, μὲ φωνὴ ἀδυνατισμένη ἀπὸ τὴν κούραση, κάτι θὰ ρώταγε, γελοῦσε.

Ποτὲς δὲν παραπονοῦσαν, δὲν κακοκάρδιζε ἀπ' τὴν βαρεῖα ζωὴ. Κάποτε μόνο, ἔτσι, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα, δίχως πίκρα, ὅταν καθόταν στὸ τραπέζι ἔλεγε: «Πάλι αὐτὴ ἡ παλιόσουπα». — εἶτε χωρὶς νὰ δίνει: ξεχωριστὴ σημασία διηγιόταν πὼς κάποιος καταθέτης τὴν πρόσβαλε ἄδικα. Τότε τῆς φαίνονταν ἀκόμα ὅλα εὐκόλα, πίστευε πὼς κάτι καλύτερο τὴν περίμενε στὸ μέλλον. Μὲ μάτια πού ἔλαμπαν μίλαγε γι' αὐτὸ σὲς κοπέλλες.

— Δὲν μπορεῖ νὰ χουν τελειώσει ὅλα γιὰ μένα. Ὅχι, νοιώθω πὼς θ' ἀγαπήσω ἀκόμα καὶ θ' ἀγαπηθῶ.

Οἱ Λετονίδες σφίγγανε τὰ χεῖλια.

— Τὸ παιδί σας ἀκούει—εἶπε ἡ μιά.

— Δὲν πειράζει, εἶπε ἀδιάφορα ἡ μητέρα—δὲν λέω τίποτα κακό. Θάρθει καὶ γιὰ μένα ἡ ἀληθινὴ εὐτυχία, ὄχι αὐτὴ πού γινώρισα. Κεῖνη πέταξε τόσο γρήγορα πού οὔτε καὶ κατάλαβα πῶς πέταξε. Γιὰ φανταστεῖτε, ἐγὼ θήλαζα ἀκόμα καὶ κεῖνος τᾶμπλεξε μὲ τὴν ἄλλη... Ὅχι, δὲν μπορεῖ νὰ τέλειωσαν ὄλα γιὰ μένα.

— Ἔχετε παιδί, — εἶπε ἡ ἄλλη κοπέλλα. Ὑπάρχει κάποιος στὸν κόσμον πού ἀξίζει νὰ ζήσετε γι' αὐτόν.

— Ναί, βέβαια, συμφώνησε ἀπρόθυμα ἡ μητέρα καὶ σώπασε.

Λάμπανε τόσο τὰ μάτια της. Ἦτανε τόσο τρυφερὸς ὁ λαιμὸς της, ὁ λεπτὸς ἄσπρος λαιμὸς της τὸ τριμμένο ἀπ' τὸ πλύσιμο δαντελένιο γιακαδάκι... Καὶ τὰ μαλλιά της τὰ χτένιζε σὰ φωλιά, πού ἦταν τῆς μόδας...

Οἱ μαθητὲς πῆγαν στὸ κολχὸς νὰ θερίσουν τὸ χόρτο καὶ νὰ βοτανίσουν. Ζούσανε σ' ἓνα ἥσυχον μέρος, τόσο ἥσυχον πού ἔλεγε πῶς δὲ γίνεται πόλεμος στὸν κόσμον, πῶς ὑπάρχουνε μονάχα τοῦτοι οἱ ἀπέραντοι κάμποι πού σὲ μπολιάζουνε λὲς μὲ κάποιον ἀργὸ ρυθμὸ, κάποια στοχαστικότητα, καὶ τὸ πυκνὸ δροσερὸ δάσος, γιομάτο ζωὴ, γιομάτο μυστήριον, καὶ στὸ βάθος του ἡ λίμνη. Τὸ νερὸ της ἦταν κρύον καὶ μενεξεδένιον, οἱ πέτρες σκεπασμένες μὲ μούσκλια. Ἐνα γύρω πεῦκα, μὲ τὶς σκοτεινὲς τοὺς κορφὲς ν' ἀνεβαίνουν ψηλὰ στὸν οὐρανόν. Τὰ παιδιὰ ψάρευαν στὴ λίμνη. Βράζανε, ἢ ψήνανε στὰ κάρβουνα τὰ ψάρια, πού ἦταν πολὺ νόστιμα.

Στὸ Βαλόντια ἄρесе ἡ Ἀλιόνκα, ἦταν ἓνα κορίτσι ἀπὸ τὴν πόλη, πού πῆγαινε σ' ἄλλο σχολεῖόν.

Μὲ τὴν Ἀλιόνκα ἦτανε ἐρωτευμένα πολλὰ παιδιὰ, μὰ κεῖνη εἶχε πεῖ τοῦ Βαλόντια σὰν χώριζαν:

— Ἔλα σπίτι μας. Θάρθεις;

«Θάρθεις;» — ρώτησε μὲ σθησμένη φωνή. Καὶ χαμηλώνοντας τὰ τσίγυρα τοῦ εἶπε τὴ διεύθυνσή της. Ὁ Βαλόντια τὴν ἔγραψε.

Γύρισαν στὴν πόλη. Κάθε μέρα ἤθελε νὰ πάει σπίτι της κάτι τὸν τραβοῦσε τὸν ἔκαιγε. Τὶς νύχτες ἔβλεπε στὸν ὕπνον του αὐτὸ τὸ «θάρθεις;» εἰπωμένον μὲ σθηστὴ φωνή καὶ ἐκεῖνα τὰ χαμηλωμένα τσίγυρα, — καὶ τρόμαζε: θὰ πῆγαινε. Μὰ τί θάλεγε; Καὶ τί θὰ τοῦ ἀπάνταγε ἐκεῖνη; Μετὰ ἀπὸ κεῖνο τὸ «θάρθεις;» — τί λόγια θ' ἀκολουθοῦσαν; Καὶ ἀπὸ κεῖνα τὰ χαμηλωμένα τσίγυρα τί φῶς θ' ἀνάβρυνε; Γιὰ νὰ σαρκωθοῦν κεῖνες οἱ ἄγνωστες χαρούμενες ὑποσχέσεις, πού εἶχανε δοθεῖ τότε. Γιὰ νὰ μὴ γυρίσει μὲ τὸ ἀποκρουστικὸ αἴσθημα τοῦ γκρέμιου, τοῦ κενοῦ.

Τὰ νυχτερινὰ καλέσματα ἦτανε δυνατὰ, τὰ ἀποφάσισε.

Τὸ ἀποφάσισε καὶ τότε πρόσεξε πῶς τὸ παντελόνι του εἶχε κοντῆνει τρομερὰ, τὸ ἴδιον καὶ τὰ μανίκια, εἶχε τόσο μεγαλώσει! Δὲν εἶχε παρατηρήσει πόσο εἶχε μεγαλώσει. Κοίταε τώρα καὶ ἔβλεπε πῶς τὸ παντελόνι ἀνέβηκε ἴσαμε τὸ γόνατον, πῆς.

— «Δὲν κάνει νὰ πάω σπίτι της ἔτσι».

Ἄλλο παντελόνι δὲν εἶχε.

«Καὶ βέβαια δὲν κάνει νὰ πάω σ' αὐτὰ τὰ χάλια».

— Εἶν' ἀπὸ τὸν καθαρὸ ἀέρα, εἶπαν οἱ Λετονίδες, καὶ ἀπὸ τὰ φρέσκα ψάρια

Ἐπαψαν νὰ κυκλοφοροῦν μισόγυμνες μπροστὰ στὸ Βαλόντια. Βρῆχαν παιδί καὶ θάλανε ἓνα χώρισμα στὴ μέση τοῦ δωματίου. Καὶ ὅταν ὁ Βαλόντια ἐτοιμαζόταν νὰ πέσει ἢ νὰ σηκωθεῖ πῆγαιναν πίσω ἀπὸ κεῖνο τὸ χώρισμα.

«Εἶμαι δυὸ φορές πιὸ δυνατὸς ἀπ' τὴν μητέρα, σκεφτότανε ὁ Βαλόντια κέβοντας ξύλα στὴν αὐλή, τρεῖς φορές πιὸ δυνατὸς καὶ ὡστόσο ἐκεῖνη μὲ τρέφει. Ἐτοιμαζώ τω τὴ σούπα, κόβω τὰ ξύλα καὶ κουβάλησαν οἱ Λετονίδες, καὶ γυρίζω σὰ σκιάχτρο».

Πρὶν τὸ πόλεμον ὁ πατέρας τοὺς βοήθαγε. Μ' ἀπὸ τότε πού φύγανε ἀπὸ τὸ Λένινγκραντ οὔτε φωνὴ οὔτε ἀκρόαση ἀπὸ κεῖνον. Στὰ γράμματά τους δὲν ἀπάνταζε. Μπορεῖ καὶ νὰ μὴ βρισκότανε στὸ Λένινγκραντ. Μπορεῖ καὶ νὰ μὴ ζοῦσε πιά.

«Φτάνει, δὲν εἶμαι πιά παιδί», σκεφτόταγε ὁ Βαλόντια βαρώντας λυσσασμένα τὸ κούτσουρο μὲ τὸ τσεκούρι.

Πέταξε τὸ τσεκούρι καὶ κοίταξε τὸ χέρι του: ἦταν μικρὸ ἀκόμα, ἀλλὰ γερό. Μελαχροινό, μὲ φουσκωμένα ποντίκια καὶ ρόζους στὴ ρόδινη ἀπαλάμη καὶ στὸ δείκτη — ἀνάμνηση ἀπὸ τὸ κολχόζ. Ἀντρίκιο, ἄξιο χέρι...

Ἐνα βροχερὸ πρωινὸ τοῦ Ὀχτώβρη τράβηξε νὰ βρεῖ δουλειά.

Στὴν εἴσοδο τοῦ δημοτικοῦ κήπου ἦτανε κάτι πινακίδες μὲ ἀνακοινώσεις, γιὰ τὸ ποῦ καὶ τί λογιῆς ἐργάτες χρειάζονται. Μὲ τὰ χέρια στὰ τρύπια γάντια, χωμένα στὶς τσέπες τοῦ παντελονιοῦ ποῦ εἶχε κοντήνει, ὁ Βαλόντια διάβαζε ἐκεῖνο ποῦ ἦτανε γραμμένο στὸ ὑγρὸ μαυρισμένο κόντρα-πλακέ.

Στὸ Δημαρχεῖο ἦτανε κάποιος ποῦ φρόντιζε γιὰ τὴν ταχτοποίηση τῶν ἀνθλιτικῶν στὴ δουλειά. Τὸ Βαλόντια τὸν ἔστειλε νὰ μαθητέψει ἐφαρμοστής. Μόλις μάθαιναν τὰ παιδιὰ κάπως τὴ δουλειὰ πῆγαιναν σὲ πολεμικὸ ἐργοστάσιο.

Τὸ ἐργοστάσιο ἦτανε μακρὸ, ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη... Πῆγαιναν μὲ τραῖνο καὶ μετὰ μὲ λεωφορεῖο μέσα ἀπὸ δάση καὶ δασάκια. Λεωφορεῖο λέγανε ἓνα φορτηγὸ μὲ τέντα. Ἄλλοι κάθονταν σὲ πάγκους κι ἄλλοι κάτω.

Δόσανε στὸ Βαλόντια ἓνα χοντρὸ κοντόσακκο, κετσεδέγιες μπότες καὶ γούνινο στρατιωτικὸ σκουφο. Ἐφτιαχνε κάτι ἐξαρτήματα ποῦ δὲν εἶχανε ὄνομα. Λέγανε ἄς ποῦμε: σήμερα φτιάχνουμε δεκαεξάρια γιὰ τὸ Μπέ-7.

Τὸ τμήμα ὅπου δούλευε λεγόταν — τμήμα ἀριθ. 2.

Ὅλα αὐτὰ δίνανε τὴν ἐντύπωση τοῦ μυστήριου καὶ τοῦ σπουδαίου, μὰ κάθε τόσο τοὺς παίρνανε ἀπὸ κείνον τὸν βαρυσήμαντο, ἀριθμημένο κόσμο, γιὰ τὶς πιὸ πεζὲς δουλειές. Χαλοῦσε λόγου χάρη κανένας σωλήνας στὸ συνοικισμό, ὁ Ρόμκα τοῦλεγε ἀμέσως.

— Ἄντε, πᾶμε Βαλόντια νὰ δοῦμε τί τρέχει.

Καὶ πῆγαιναν νὰ φτιάσουν τοὺς σωλήνες.

Στὴν πόλη χτίζανε ἓνα συγκρότημα ἀπὸ μπάνια καὶ πλυντήρια. Στὸ ἐργοστάσιο ξεχώρισαν μιὰ ομάδα ἐφαρμοστῆς μ' ἐπικεφαλῆς τὸ Ρόμκα γιὰ νὰ πᾶνε νὰ φτιάξουν τὶς ὑδραυλικὲς ἐγκαταστάσεις. Σ' ὄλο τὸν κόσμο γκρεμίζανε, ἐδῶ χτίζανε. Τὰ μπάνια αὐτὰ ἦταν μεγάλα καὶ ἐπιβλητικὰ σὰν Μέγαρο πολιτισμοῦ.

Σ' αὐτὸ τὸ γυαπὶ παντρέφτηκε ὁ Ρόμκα. Ἡ Ζίνα δούλευε σοβατζής. Ἀποφάσισε νὰ ζήσουνε στὸ γυαπὶ, ὅσο νὰποχτιστεῖ. Ἡ Ζίνα σοβάτισε μιὰ καμαρούλα στὸ δεῦτερο πάτωμα. Ὁ Ρόμκα ἔβαλε μιὰ σιδερένια σόμπα κι ἔφτιασε ἀπὸ σανίδες ἓνα κρεβάτι κι ἓνα τραπέζι. Μαστόρεψε καὶ σκαμνάκια. Ἦτανε χρυσοχέρης ὁ Ρόμκα, κι ἀπὸ ὑλικά ἄλλο τίποτα. Καθόντανε στὰ σκαμνιά κι ἐπιναν τσάι, εἶχε ζέστη κι ὑγρασία καὶ τὸ ἄδαφο πάτωμα ἦταν γιομάτο ἀπὸ ἀσβεστωμένες πατημασιές. Σὰν ἀρχίσουν νὰ δουλεύουνε στὸ ἐσωτερικὸ, λέγανε, θὰ μετακομίσουμε στὸ κτίριο τῆς τεχνικῆς σχολῆς ποῦ τὸ ἔχουν φτάσει στὴ στέγη καὶ σὲ λίγο θὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ ζεῖ ἐκεῖ. Γιὰ τὰ παραπέρα, βλέποντας καὶ κἀνοντας. Μπορεῖ νὰ πᾶμε στὸ Λένινγκραντ ἢ στὸ χωριὸ τῆς Ζίνας, τὸ Σοροτσίντσι, ποῦ τῶχει περιγράψει ὁ Γκόγκολ. Ὁ Ρόμκα κι ἡ Ζίνα ζοῦσαν εὐτυχισμένοι κι ὅποιονε συναντοῦσαν τὸν καλοῦσανε σπιτι τους.

Μὰ ἡ Ζίνα ἀρρώστησε καὶ πέθανε στὸ Νοσοκομεῖο. Τὴ θάψανε σ' ἓνα μικρὸ κοιμητήρι, στὴν ἄκρη τοῦ δάσους. Ἡ κηδεῖα γίνηκε ἐπίσημη, κουβάλησαν στεφάνια μὲ ταινίες ἀπὸ τὴν πόλη. Ὅσο ἔδγαζαν λόγους ὁ Ρόμκα στεκόταν ξεσκουφωτος πάνω ἀπ' τὸν ἀνοιχτὸ τάφο, πετρωμένος ἀπ' τὸ κρῦο καὶ τὴ θλίψη, μὲ τὸ παιδικὸ του πρόσωπο ἀκίνητο, μελανιασμένο. Ἦτανε ἄτυχος. Ὅλοι οἱ δικοὶ του εἶχανε πεθάνει στὸ Λένινγκραντ. Ὁ πατέρας χάθηκε στὸ μέτωπο — ἀγνοούμενος. Αὐτὸς ὁ Ρόμκα, ὅσο κι ἂν ἔκανε τὸ παλληκάρι, ἦτανε ἀρρωστος, ὑπόφερε ἀπὸ τὴν καρδιά του.

Ἡ γυναίκα του, ποῦ τὴν ἀγάπαγε, ἦτανε λίγο μεγαλύτερη ἀπ' αὐτόν. Ὁ Ρόμκα ἦταν 18 χρονῶ.

Γυρνώντας απ' τὸ νεκροταφεῖο ἔπεσε στὸ κρεβάτι καὶ γύρισε τὸ πρόσωπό του στὸν τοῖχο. Τὰ παιδιὰ καθήσανε ἀμίλητα. Ἐνας ἔφερε ροκανίδια κι ἀναψε τὴ σόμπα.

Πλάι στὸν τοῖχο κοίτονταν τὸ πράσινο χωριάτικο μπαουλάκι τῆς Ζίνας. Κάποιος εἶπε χαμηλόφωνα:

— Θὰ πρέπει ἴσως νὰ στείλουμε τὸ μπαουλάκι στὴ μητέρα της.

Στὰ διπλανά δωμάτια ποὺ δὲν εἶχανε ἀκόμα πόρτες, ἀντήχησαν κάτι βαριά ὀήματα καὶ μπῆκε ὁ Μπομπρώφ. Χαιρέτησε μὲ τὸ κεφάλι του τὰ παιδιὰ, ζέστανε μιὰ στιγμή τὰ χέρια του στὴ σόμπα καὶ πλησίασε τὸ Ρόμκα:

— Ρόμ, ἔ Ρόμ.

— Τὶ θές, — ἔκανε ὁ Ρόμκα μὲ τραχειὰ φωνή.

— Δὲν κάνει νὰ κοίτεσαι ἐδῶ.

— Καὶ τί σὰς μέλει ἐσᾶς;

— Πᾶμε, κεῖ ποὺν οἱ ἄλλοι, Ρόμ.

Μὲ τὸ μοναδικό του χέρι, χτύπησε τρυφερὰ τὸ Ρόμκα στὴν πλάτη, κι ἓνα ξανθὸ τσουλούφι ξεπρόβαλε ἀπ' τὸ γούνινο σκουῖφο του.

— Ρόμ, πᾶμε στὴν Κοινοκατοικία. Ἄντε πᾶμε...

Ὁ Ρόμκα σηκώθηκε μὲ τὸ ἴδιο πάντα παγωμένο, ἀγριεμένο πρόσωπο καὶ ἔφυγε μὲ τὸ Μπομπρώφ. Τὰ παιδιὰ δίχως νὰ ρωτήσουν μάσανε τὰ πράματα τῶν Ρόμκα καὶ τὸ μπαουλάκι τῆς Ζίνας καὶ τοὺς ἀκολούθησαν.

Ἡ ζωὴ τοῦ Βαλόντια, τὰ ἐνδιαφέροντά του, οἱ φιλίες του, βρίσκονταν τότε στὸ ἐργαστάσιο.

Σπάνια θυμότανε τὴν Ἀλιόνκα. Τούτη ἡ θύμηση εἶχε κάποια πικρὴ γεύση.

Κάποτε ἔγραφε στὴ μητέρα του. Πῆγε νὰ τὴ δεῖ ὕστερα ἀπὸ καιρό, τὴν Πριτομαγιά. Φτάνοντας, οἱ πρῶτες ποὺ εἶδε ἦτανε οἱ Λετονίδες νὰ μαγειρεύουν στὴ κουζίνα. Τοῦ χαμογέλασαν καὶ τὸν ρώτησαν πῶς περνᾷ. Μετὰ μπῆκε στὸ δωμάτιο ποὺ βρισκόταν ἡ μητέρα του. Μ' ἀνήσυχια ἰκευτικά μάτια, τὸν εἶδε ἐκείνη νὰ μπαίνει. Βρισκόταν ἐκεῖ κάποιος λοχαγός. Ἐνας μεσόκοπος λοχαγός, μὲ φαλάκρα.

Στὸ τραπέζι εἶδε βότκα καὶ μεζέδες.

— Εἶν' ὁ γιός μου — εἶπε ἡ μητέρα καὶ γίνηκε πατζάρι.

Ὁ λοχαγός τοῦ ἔβαλε βότκα. Κάτι τὸν ρώτησε ἡ μητέρα του μὰ εἶχε τὸ νῆμα τῆς ἀλλοῦ, κι εἶναι ζήτημα ἂν καταλάβαινε καλὰ-καλὰ τί τῆς ἀπάντησε. Καὶ κείνη ποὺ φανταζόταν πῶς θὰ τὸν δεχόταν ἐξαλλῆ ἀπὸ χαρά...

Μὰ δὲν σκεφτόταν αὐτὸν ἢ τὴν μητέρα. Αὐτὸς ἐμπόδιζε νὰ συνεχίσουν μόνον τὴν κουβέντα τους. Ἐφέυγαν φράσεις, κάτι λόγια ἀπ' τὴν ἀτέλειωτη κουβέντα ποὺ θᾶτανε τόσο ἐνδιαφέρουσα ἂν δὲν παρουσιαζόταν ξάφνου ὁ Βαλόντια. Κι ἡ μητέρα γελοῦσε, μὲ μάτια ποὺ λάμπανε ἂν καὶ τίποτα τὸ ἀστεῖο δὲν εἶχανε οἱ κείνητες. Ὁ Βαλόντια ντρεπότανε γιὰ κείνην, κι ὕστερα αὐτὸς ὁ φαλακρούτσικος λοχαγός μὲ τὰ φουσκωμένα μάγουλα δὲν τοῦ ἄρεσε, μὰ δίσταζε νὰ φύγει, μὴ δειχθῆ πῶς τὰ κατάλαβε ὅλα.

Τέλος εἶπε:

— Θὰ πάω στὸν κινηματογράφο. Ἡ μητέρα χάρηκε, μὰ γιὰ νὰ μὴν τὸ δεῖτε εἶπε:

— Μὰ θᾶβρεις εἰσιτήριο;

Ὁ λοχαγός, φυσώντας τὸν καπνὸ, κοίταζε μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ τὸν Βαλόντια ποὺ ἔφευγε.

Εἰσιτήριο δὲ βρῆκε ὁ Βαλόντια καὶ πέρασε τὴν ὑπόλοιπη μέρα μ' ἓνα φίλο του ἀπ' τὸ σχολεῖό. Ὄταν γύρισε σπῆτι τὸ βράδυ ὁ λοχαγός εἶχε φύγει. Ἡ μητέρα στριφογύριζε σκυθρωπῆ, θλιθερῆ. Κουβέντιασαν λίγο κι ἔπεσαν νὰ κοιμηθοῦν.

Τὸ τραῖνο ἔφευγε στίς 5 τὸ πρωῖ. Ὁ Βαλόντια σηκώθηκε στίς 4, εἶχε μόνον νὰ ξυπνᾷ ὅ,τι ὥρα ἤθελε δίχως ξυπνητήρι... Εἶχε πιά χαράξει. Πίσω ἀπὸ τὸ χρονορισμα ροχάλιζαν τοῦ καλοῦ καιροῦ οἱ κοπέλλες. Ἡ μητέρα κοιμόταν, μὲ τὸ κεφάλι

ἀκουμπισμένο στα χέρια, τὰ διπλωμένα μὲ πραότητα. Τὰ μαλλιά της πάνω ἀπ' τὸ μέτωπο ἦτανε τυλιγμένα σὲ χαρτάκια, γιὰ νὰ γίνουν σγουρά. Μ' ἓνα στενόχωρο αἰσθημα γιομάτο οἶκτο κοίταε ὁ Βαλόντια φεύγοντας τὸ πρόσωπο αὐτό, τ' ἀδυνατισμένα χέρια...

Τὸ Φθινόπωρο μόνο, ἀποφάσισε νὰ πάει ξανά στὴ μητέρα του. Δὲν τὴ βρῆκε σπίτι. Οἱ Λετονίδες τοῦ εἶπανε πῶς εἶχε πάει σὲ κάποιο σπίτι ἀνάπαυσης.

— Δὲν εἶναι καλά.

Οἱ κοπέλλες εἶπανε αὐτὰ τὰ λόγια σφίγγοντας τὰ χεῖλια. Στὰ δάχτυλά τους εἶχε ἀπομείνει μόνο ἓνα δαχτυλίδι — ὁ ἀρραβῶνας, τ' ἄλλα τᾶχανε φάει. Κι οἱ γοῦνες τους εἶχανε παλιώσει. Ἄλλὰ τὸ κέφι τους ἦταν περίφημο.

— Σε λίγο πιά θάμαστε σπίτι μας! — Λέγανε. Ὡ, ἡ Ρίγα! Ἡ πιὸ ὀμορφη πόλη! Σὰν γυρίσεις στὸ Λένινγκραντ, ἔλα νὰ σὲ φιλοξενήσουμε στὴ Ρίγα. εἶναι πολὺ κοντά, δυὸ θήματα.

Ἀπὸ τόσο μακριὰ ἡ Ρίγα φαινότανε πραγματικὰ σὰ νᾶτανε πολὺ κοντὰ στὸ Λένινγκραντ, προάστιό του σχεδόν.

«Σὰν γυρίσεις στὸ Λένινγκραντ»! Αὐτὸ βασίλευε στὴ σκέψη τοῦ Βαλόντια τοῦ Ρόμκα, κάθε Λενινγκραντινοῦ. Σπάνια θᾶκουγες κάποιον νὰ λέει πῶς θέλει νὰ μείνει ἐδῶ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν πόλη τους, ἀγάπη ποὺ τοῦτα τὰ χρόνια γίνηκε ἀκόμα πιὸ ἐνθουσιαστικὴ ἐδῶ φαίνεται ἐκδηλώνονταν καὶ τούτη ἡ ψυχολογία: εἶχανε φύγει ἀπὸ κεῖ σὲ μέρες μαῦρες, ὅταν ὁ ἐχθρὸς χυμοῦσε στὴ γῆ καὶ στὸν ἀέρα κι ἔπαιρνε τὴ μιὰ πόλη ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἡ ἐκκένωση τῶν πόλεων κι ἡ προσφυγιὰ στὸ ἐσωτερικὸ σήμαινε τὴ συμφορά, τὸ ἄγνωστο, τὸ γκρέμισμα τῆς ζωῆς. Καὶ νὰ ποὺ τώρα διώχναμε τοὺς φασίστες πίσω στὴ δύση. Ὅταν σώπαιναν τὰ μεγάφωνα ποὺ συνήθως τραγοῦδαγαν, εἴτε μιλοῦσαν ἀκατάπαυστα, ἀμέσως σωπαῖναν κι οἱ ἄνθρωποι, διπλωμένοι στὴ σιγὴ τους. Ἄντηχοῦσε τὸ σῆμα, τὸ ἴδιο μοτίβο τῆς ἴδιας μελωδίας — οἱ πρῶτες νότες ἀπ' τὸ τραγοῦδι «Πλατεία-πλατεία ἡ χώρα ἀπλώνει». Τὸ σῆμα ἐπαναλαμβάνονταν καλώντας, συγκεντρώνοντας ὅλους γύρω ἀπὸ τὸ μεγάφωνο, — κι ὕστερα, ἐπίσημα κι ἐπιταχτικὰ ἤχοῦσε ἡ γνώριμη φωνή: «Μιλᾶει ἡ Μόσχα!» Οἱ ἡμερήσιες διαταγὲς διαλαλοῦσαν βροντερὰ τὶς νίκες: Ξανά, ἡ μιὰ πόλη μετὰ τὴν ἄλλη, μὰ δίχως πιά σπαραγμό, δίχως ὀργή, τὴ ἀπορία, ἀλλὰ μὲ χαρμόσυνες ὁμοβροντίες ἀπὸ ἑκατοντάδες πυροβόλα...

Μόλις εἶχε ἀπελευθερωθεῖ ἡ Πολτάδα. Πλησίαζε ἡ σειρὰ τοῦ Κιέβου. Ὁ γυρισμὸς στὰ σπίτια σήμαινε: Οἱ συφορὲς μείνανε πίσω, κύλησε πιά ἡ ταφόπετρα ἀπὸ πάνω μας, ζοῦμε, κρατιόμαστε, ἀδερφάκια ὅλα πᾶν ἐντάξει!

— Νὰ γιατί ὅλοι διάζονται νὰ γυρίσουν στὰ μέρη τους, ἔλεγαν ὁ Βαλόντια μὲ τὸ Ρόμκα, ξαπλωμένοι στὰ κρεβάτια τους στὴν Κοινοκατοικία.

— Θυμᾶσαι τὴ λεωφόρο Νιέφσκι φωταγωγημένη;

— Καὶ γιατί φωταγωγημένη; Καὶ δίχως φωταγώγηση, καὶ μὲ βροχή, κι ὅταν λιώνουν τὰ χιόνια, σάμπως εἶναι ἄσχημη; Ὅλα τῆς πᾶνε.

— Καὶ στὶς γέφυρες, τὶς γιορτινὲς σημαῖες τὶς θυμᾶσαι; Κόκκινες σημαῖες ν' ἀνεμίζουν...

— Καὶ τὶς Σφίγγες τοῦ Νέβα; Εἶναι ξέρεις, πραγματικὲς Σφίγγες, ὄχι ψεύτικες. Ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴ τὶς φέρανε.

— Ναι — ναι — ναι. Εἶναι φτιαγμένες ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια.

— Ψάρευες στὸ νησί Βασίλιεφσκι; Ἐκεῖ ψάρευα ἐγώ. Κολύμπασες στὸ Φρούριο Πετροπάβλοφσκι; Ἐγὼ κολύμπαγα...

— Ἐμεῖς ζοῦσαμε σ' ἄλλη γειτονιά. Εἶμασταν μακριὰ. Μὰ κοντὰ σὲ μᾶς εἶναι τὸ Σμόλνο. Σὲ ποιὸν κινηματογράφο πήγαινες πιὸ συχνά; Τὸ δίχως ἄλλο στὸ «Γίγαντα», ἔτσι;

Ἦταν στὸ χαρακτήρα τοῦ Ρόμκα ν' ἀφοσιώγεται πάντα σὲ κάποιον. Μετὰ τὸ χαμὸ τῆς Ζίνας δέθηκε ἀχώριστα μὲ τὸ Βαλόντια. Ἡ διαφορὰ στὰ χρόνια δὲν ἐμπόδιζε τὴ φιλία. Τὸ μικρὸ πρόσωπο τοῦ Ρόμκα, μὲ τὰ λεπτὰ χαρακτηριστικὰ ἦτανε πιὸ παιδικὸ κι ἀπ' τοῦ Βαλόντια. Ἡ κορμοστασιά του ἦταν πιὸ μικρή.

Ἄνασκηκωμένος στὸ στρῶμα του, μὲ τὸ κεφάλι στηριγμένο στὴ γροθιά, ὁ Ρόμκα ἀπαριθμοῦσε:

— Σκοτωμένοι. Τραυματίες. Ἀποκλεισμός. Ἀγνοούμενοι. Στρατόπεδα θανάτου. Κι ἂν λογαριάσεις πόσους στείλανε στὴ Γερμανία. Γιὰ κάνε τὴ σούμα.

— Λοιπόν;

— Πόσον κόσμο! Φοβερό δὲν εἶναι;

— Λοιπόν;

— Τί λές, ἐσύ; Στὴν πράξη τί συνέπειες θᾶχει αὐτὸ τὸ πράγμα;

— Δηλαδή, τί συνέπειες;

— Γιὰ τίς χῶρες. Γιὰ τοὺς ἀνθρώπους.

— Ὁ Χίτλερ καπούτ, ὁ Φασισμός καπούτ, λίγο σοῦ φαίνεται αὐτό;

— Ὁ Φασισμός καπούτ;

— Τὸ δίχως ἄλλο καπούτ.

Ὁ Ρόμκα σκέφτηκε κι εἶπε:

— Δὲ μοῦ φτάνει αὐτὸ ἐμένα.

— Ἄλλο πάλι καὶ τοῦτο!. Σκέψου πρῶτα τί εἶν' ὁ φασισμός καὶ τότε πές --λίγο σοῦρχεται ἢ μήπως σοῦ φτάνει;

Ὁ Ρόμκα σῶπαινε. Ὁ Βαλόντια εἶπε:

— Καὶ τὸ πὺ θὰ χτίσουμε τὸν κομμουνισμό!

— Τὸν κομμουνισμό τὸν χτίσαμε καὶ πρὶν τὸν πόλεμο. Μὰ ἔγὼ σε ρώτησα νὰ μοῦ πεις: ἔσφλησανε μὲ τοῦτο τὸν πόλεμο οἱ ἄνθρωποι, ἔτσι πὺ νὰ μὴν ξαναγίνει ποτές πιά πόλεμος;

— Ἄντε, κοιμήσου, ὀμαδάρχη, φώναξε κάποιος ἀπ' τὸ διπλανὸ κρεβάτι. Κάνεις αὐτὴ τὴ διάλεξη αὔριο, στὴ λέσχη.

— Γιὰ δὲν ἔσφλησανε ὀριστικά οἱ ἄνθρωποι; ρώτησε ψιθυριστὰ ὁ Ρόμκα. Θὰ χρειαστεῖ νὰ πληρώσουν κι ἄλλο; Ἔ;

— Δὲν ξέρω, ἀπάντησε ὁ Βαλόντια ὕστερα ἀπὸ σκέψη.

Ἦρθε ἐπιτέλους γράμμα ἀπὸ τὸν πατέρα του. Δὲν ἀπευθυνόταν στὴ μητέρα, πὺ τοῦγραφε καὶ τὸν ἀναζητοῦσε, ἀλλὰ στὸ Βαλόντια κι ἔφτασε στὴ διεύθυνση τοῦ ἐργοστασίου. Ὁ πατέρας ἐπιδοκίμασε τὸ δρόμο πὺ εἶχε διαλέξει ὁ Βαλόντια (τοῦχε γράφει σχετικὰ ἢ μητέρα). Κι ἐκεῖνος ἀπὸ μικρός, ἀκολούθησε παρόμοιο δρόμο. Ὁ πατέρας εὐχόταν νὰ μὴν ξεχνοῦσε ὁ Βαλόντια καὶ τὴν ἀνάγκη νὰ σπουδάσει. Γιὰ τὸν ἑαυτό του ἔγραφε πὺς δούλευε στὸ ἴδιο νοσοκομεῖο. Γιὰ τὴν ὑγεία του, καὶ γιὰ τὸ ἂν ζοῦσε ἢ οἰκογένειά του δὲν ἔγραφε λέξη. Θεωροῦσε πὺς αὐτὸ δὲν ἀφορᾷ κανέναν ἄλλο καὶ δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ γράψει. Καὶ μᾶλλον εἶχε δίκιο..

ΖΩΝΗ ΓΑΛΗΝΗΣ

Μεταφράζει ο
Γ. ΣΕΒΑΣΤΙΚΟΓΛΟΥ

ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝ ΠΑΟΥΣΤΟΦΣΚΥ

Τὸ ταλέντο τοῦ Κ. Παουστόφσκυ θρίσκειται ἰσως στὴν ἱκανότητά του νὰ βλέπει τὸ ἀσυνήθιστο στὸ συνηθισμένο καὶ ἀντίστροφα. Μ' ὄλο πὺ εἶναι σήμερα 70 χρονῶν, δείχνει σὲ κάθε του γραμμὴ μιὰ ρομαντικὴ νεότητα καὶ ἀνθρώπινη ὁμορφιά.

Ὁ πατέρας, ἕνας ἀδιόρθωτος ὄνειροπόλος, ἤτινε σιδηροδρομικὸς ὑπάλληλος. Στὴν οἰκογένεια ἀγαποῦσαν τὴ μουσικὴ, τὴ ζωγραφικὴ, τὸ θέατρο, καὶ πίστευαν στὸ θρίαμβο τοῦ καλοῦ καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ὅλα αὐτὰ ἀφησαν ἀνεξίτηλα ἴχνη στὴν ψυχὴ τοῦ συγγραφέα.

Ὁ Κ. Παουστόφσκυ γύρισε σχεδὸν ὄλη τὴ Σοβιετικὴ Ἐνωσὴ, ἀλλάξε κάμποσα ἐπαγγέλματα, δούλεψε ὁδηγὸς καὶ εἰσπράχτορας στὰ τράμ τῆς Μόσχας, τραυματιοφορέας κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου, ἐργάτης στὰ μεταλλουργικὰ ἐργοστάσια καὶ λειτουργοποιεῖα, βοηθὸς σὲ ἀρτέλ ψαράδων, ναυτικός. Ἐκἄνε τὸ δάσκαλο σὲ γυμνάσιο θηλέων, ἐγίνε συντάχτης ἐφημερίδας. Τὰ ἐπαγγέλματα, οἱ ἀνθρώποι, οἱ πόλεις καὶ τὰ τοπία πὺ γνώρισε, δώσανε τὰ θέματα σ' ὄλα σχεδὸν τὰ ἔργα του. Τὰ καλύτερα ἀπ' αὐτὰ εἶναι τὰ διηγήματα «Καρὰ - Μπουγάζ», «Κολχίδα», «Μαύρη θάλασσα», «Διήγημα τῶν δασῶν», τὰ μυθιστορήματα «Λαμπερὰ Σύγνεφα», «Ρομαντικοί».

Τὰ τελευταῖα χρόνια ὁ συγγραφέας δημοσίευσε ἕναν κύκλο ἀυτοβιογραφικὰ διηγήματα «Μακρινὰ χρόνια», «Ἀνήσυχη νιότη», «Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀγνωστοῦ αἰῶνα» καὶ ἕνα ἰδιόμορφο βιβλίο γὰ τὴ δουλειὰ τῶν συγγραφέων μὲ τὸν τίτλο «Ἄρσὸ ρόδο».

Τὰ ἔργα τοῦ Παουστόφσκυ ἔκαναν στὴν ΕΣΣΔ 191 ἐκδόσεις, μὲ συνολικὸ τιρὰξ 8 ἑκατ. ἀντίτυπα περίπου.

Τύχαινε κάπου - κάπου νὰ ἔχω ἐλεύθερη καιμιὰ μέρα. Ἐεκινούσα τότε πρωτὶ - πρωτὶ, ἀπὸ τὸ σπίτι, διέσχίζα πεζῇ ὄλη τὴν πόλη κι' ἔφτανα στὸ Νόεφσκι σάντ, ἡ περιδιάβαζα στὰ περίχωρα τῆς Μόσχας, συνήθως πέρα ἀπὸ τὰ Πρέσνη καὶ τὸ Ντεβίτσι πόλε.

Ἦταν ὁ καιρὸς τῆς πείνας. Μᾶς μοίραζαν ὄλο κι ὄλο πενήντα γραμμάρια μαῦρο ψωμί τὴ μέρα. Ἐπαιρνα μαζί μου τὰ πενήντα αὐτὰ γραμμάρια, δύο - τρία μῆλα (μοῦ τὰ προμήθευε ἡ γειτόνισσά μου ἡ Λίποτσκα) καὶ κανένα βιβλίο κι ἔφευγα ὄλη μέρα ὡσπου νὰ σκοτεινιάσει.

Τὰ περίχωρα τῆς Μόσχας, δὲ διαφέρανε πολὺ, ἐκεῖνα τὰ χρόνια, ἀπὸ κάτι ἀπόκεντρες ἐπαρχιακὲς πολίχνες. Κάτι φτωχοπροάστεια κύκλωναν σὰ δαχτυλίδι, τὴν ἀπέραντη ἀναταραγμένη πρωτεύουσα. Ὅμως ὁ ἀχὸς τῆς Μόσχας δὲν ἔφτανε ὡς ἐδῶ. Ποῦ καὶ ποῦ μονάχα, κανένα φύσημα τοῦ ἀγέρα ἔφερνε, μαζί μ' ἕνα ἀλαφρὸ συννεφάκι σκόνης, πότε τοὺς ἀπόμακρους ἤχους τῆς «Διεθνούς», πότε τὸν ἤχο ἀπὸ μακρινὸ ντουφεκίδι. Γίνονταν τότε ἀρκετὰ συχνὰ στὴν πόλη, σύντομες ἀνταλλαγὲς πυροβολισμῶν, ὅμως κανεῖς δὲν πολυέδινε προσοχὴ. Ἐεσποῦσαν στὰ ξαφνικὰ καὶ στὰ ξαφνικὰ πάλι ἔπαυαν.

Τὰ περίχωρα τῆς πόλης ἦταν ἐντελῶς ἔρημα. Νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια, αὐτὸ ἀκριβῶς μὲ τραβοῦσε, πιὸ πολὺ ἀπ' ὄλα. Νάταν, ἄραγε, ἀπὸ ἀνάγκη μιᾶς σύντομης ἀνάπαυλας, μέσα σ' αὐτὲς τὶς ἔντονες μέρες πού ζούσαμε, ἢ, μήπως ἀναζητοῦσα μιὰν ἀτμόσφαιρα γαλήνης, ὅπου μπορεῖ κανεὶς καὶ παίρνει μιὰ βαθειὰ ἀνάσα, κάνει μιὰν ἀναδρομὴ καὶ βλέπει τὰ γεγονότα ἀπ' ἔξω, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ τὰ κατανοήσῃ καλύτερα;

Μοῦ γεννιόταν καὶ κάποιο ἄλλο συναίσθημα, μόλις ἔμπαινα στὰ προάστεια: ἡ βεβαιότητα ὅτι στὸ μέλλον μὲ περιμένει μιὰ πολύμορφη, ἴσως μάλιστα καὶ μὲ τὸ παραπάνω παρδαλὴ καὶ ἐνδιαφέρουσα ζωὴ. Γιατὶ αὐτὴ ἡ βεβαιότητα νὰ μοῦ γεννιέται ἀκριβῶς στὰ προάστεια, δὲν μπόρεσα νὰ τὸ ξεδιαλύνω ὡς τὰ σήμερα.

Κοιτώντας, μάλιστα, κανένα δρομάκι σκεπασμένο μὲ χτικιάρικο χορτάρι, ὅπου στέγγωνε καμμιά μπουγάδα ἀπλωμένη σὲ σκοινί, προμάντευα πῶς σὲ λίγα χρόνια θὰ ξαναγυρνοῦσα σ' αὐτὸ τὸ διάστημα, ἐνῶ ἐκεῖνο ἀπόμεινε ἔτσι ἐγκαταλειμμένο, ὅπως ἦταν καὶ πρὶν. Τὸ ἴδιο θολὰ γυαλίζουν οἱ τροῦλλοι τῆς ἐκκλησιάς, μὲ τοὺς πεσμένους σουδάδες, θὰ θροῖζει ὁ ἀέρας τῆ στεγνωμένη μπουγάδα, ἐνῶ ἐγώ, ποιὸς ξέρει, μπορεῖ νάχω κιόλας στὴ ράχη μου περιπλανήσεις στὸν κόσμο, ν' ἄχω γράφει οἰθλία καὶ ν' ἄχω ζήσει, ἐδῶ πού τὰ λέμε, καὶ μιὰ μεγάλη ἀγάπη. Αὐτὸ τὸ δρομάκι τὸ ἤθελα σὰν μιὰ μαρτυρία τῆς ζωῆς πού περνᾷ. Ἦθελα, μέσω αὐτῆς τῆς ταπεινῆς γωνιᾶς τῆς Μόσχας νὰ πιστοποιῶ τὴν κίνηση τοῦ χρόνου, μέσα στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό μου.

Ὅμως, φυσικά, ἔπεσα ἔξω. Σὰν ξαναγύρισα στὴ Μόσχα, ὕστερα ἀπὸ πέντε χρόνια, σ' ἓνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ δραμάκια εἶδα ἓνα κάτασπρο κτίριο, φυτεμένο γύρω γύρω νεαρὲς φλαμουριές καὶ μιὰ πινακίδα «Σχολὴ μουσικῆς τῆς τάδε ἀχτίδας».

Αὐτὰ τὰ προάστεια εἶχαν μιὰ δική τους γοητεία: μὲ τὰ ξύλινα, μισόγερα σπιτάκια τους, πού τὰ στήριζαν μαυρισμένα δοκάρια, μὲ τὶς φάμπρικές τους, ἐγκαταλειμμένες ἀπὸ καιρὸ, ὅπου ἀνάμεσα στὰ ἀγριόχορτα ἦταν πεταμένα σκόρπια καζάνια κοκκινωπὰ ἀπὸ τὴ σκουριά, καὶ μὲ τὶς ξυλαποθῆκες, πού μύριζαν φλούδα σημύδας. Γοητεία δίναν καὶ τὰ γυαλιστερὰ ἀπὸ τὸν καιρὸ παγκάκια, δίπλα στὶς ἀλόπορτες, ὅπου τὸ χῶμα εἶχε σκληρῆναι σὰν ἄσφαλτος, — τὰ πατημένα τσόφλια ἀπὸ σπόρια τοῦ ἡλίου, — τὰ λιθόστρωτα, πού τὰ μαλάκωνε τὸ βρωμόχορτο, — καὶ τὰ ἀργόσχολα κινητὰ φράγματα, σὲ διασταυρώσεις ἀπὸ ἐγκαταλειμμένες σιδηροδρομικὲς γραμμές. Ἐκεῖ στέκονταν σθησιμένες γιὰ πάντα ἀτμομηχανές, ἀπὸ τὸν καιρὸ ἴσως τοῦ Στήβενσον, μὲ φαρδολαίμικα φουγάρα. Στὶς καμπίνες αὐτῶν τῶν ἀτμομηχανῶν ἦταν κτισμένες χελιδονοφωλιές.

Γοητεία δίναν κι οἱ σκοῦρες φτελιές, τόσο ἀπεκαμωμένες ἀπὸ τὰ γεράματα πού μόλις καὶ κατάφερναν στὸ τέλος τοῦ καλοκαιριοῦ νὰ ξεπετάξουν τὰ μισὰ μονάχα φύλλα τους, — οἱ στοῖβες τὰ τζένερα, πού τὶς σκέπαζαν ραδίκια, — οἱ ξύλινοι φωλίτσες γιὰ τὰ πουλιὰ κι οἱ φράχτες ἀπὸ σπασμένα σιδερένια κρεβάτια καὶ κάγκιλλα ἐκκλησιᾶς, πού τὰ τύλιγε ἓνα γλυκόπικρο ἀναρριχτηκὸ. Τὰ γεράνια μέσα σὲ ἄδεια τενεκεδένια κουτιὰ φλογοβολοῦσαν στὰ περβάζια, ὅμοια μὲ παραμυθῆ λουλούδια τῆς φωτιᾶς.

Σὲ μιὰν αὐλὴ εἶδα, μάλιστα, καὶ κάτι τὸ καταπληκτικὸ — ἓνα σκυλόσπιτο καὶ μέσα δεμένον ἀπὸ τὸ πόδι μ' ἀλυσίδα, ἀντὶς γιὰ σκύλο, ἓναν κατακόκκινον κόκορα μὲ μαύρη οὐρά (ἀντὶς γιὰ σκύλο), τιμωρία καθὼς φαίνεται γιὰ τὸν αὐθάδικον καυγατζίδικο τρόπο του.

Ὅμορφα πού ἦταν: τὸ χνούδι ἀπὸ τὶς λεῦκες, καθὼς κυλιόταν στὸ δρόμο, σὲ διπλὲς ἀσημοσταχτιές. — Τὰ μαδημένα γατιά πού παίζανε τσιρίζοντας στὶς πίσω αὐτὲς, οἱ γριές, πού λές κι ἦταν σκαλισμένες ἀπὸ καστανὸ ρυτιδωμένο ἔθλο, — οἱ καπουτσίνοι, πού σὲ ξετρελλαίναν μὲ τὰ στρογγυλὰ χυμώδη φύλλα τους καὶ τὶς κόκκινες κουκοῦλες τῶν λουλουδιῶν τους, — ὡς καὶ τὰ σπουργίτια, πού πίναν νερὸ ἀπὸ τὶς αἰώνιες λούτσες γύρω στὶς ἀντλίες, — ἡ μυγοκαθισμένη ἔγχρωμη λιθογραφία «Ὁ Ἀσπασμός», πού διακρινόταν ἀπὸ τὸ ἀνοιχτὸ παραθύρο ἑνὸς σκοτεινοῦ δωματίου, — τὸ κλουδί μὲ τὸ κανσρίνι, πού τιτίριζε ἀπὸ τὴ

σαρεμάρα, — ὁ φίκος καὶ τὸ σκεπασμένο καὶ στραβοκολλημένο κανελλί σέττερ ἀπὸ πορσελάνη, — ὁ σκοροφαγωμένος ταριχευμένος φλωρός, καὶ τέλος, μεσ' στή μέση τῆς αὐλῆς, ὁ καπνὸς τοῦ σαμοδαριού, πού ὑψωνόταν ολόϊσια στὸν ἀσπρουλιάρικο οὐρανό, κι ἄς ἦταν στραβοκάνικο τὸ σαμοδάρι. Κι εἶναι γνωστὸ πῶς τέτοιο κάμωμα τοῦ σαμοδαριού, προμηγᾶ σταθερὸ καύσιμα.

Πάνω στοὺς τεράστιους τσιμεντένιους σωλήνες, πού ἦταν πεταμένοι στὰ ἀλάγια, χέρια παιδικὰ εἶχαν γράψει: «Κόλασις», «Παράδεισος», Νῆσος τῶν θησαυρῶν», «Χειμερινὸ ἀνάκτορο».

Τὸ «Χειμερινὸ ἀνάκτορο» ἦταν γεμάτο φρέσκιες κοκκινωπές οὐλές ἀπὸ θραύσματα τούβλου. Φαίνεται, μόλις πρὶν λίγο, θὰ τὸ εἶχαν βομβαρδίσει.

Κάπου - κάπου ὁ αἶρας πλημμύριζε τὸ δρόμο μὲ μυρωδιές ἀπὸ σαπισμένα νερά καὶ φύλλα ντοματιᾶς. Πίσω ἀπὸ τὰ σπίτια ἀπλώνονταν ὀλόσγουρα περιβόλια. Ἀνάμεσα στὶς αὐλακιές, ἀντὶς γιὰ σκιάχτρα, ἀνεμογυρνοῦσαν πάνω σὲ ραβδιὰ παιδικοὶ μύλοι, ἀπὸ πολύχρωμα χαρτιὰ γκλασέ.

Στὸν ὀρίζοντα, πάνω ἀπὸ τὴ σκόνη, πάνω ἀπὸ τὴ σταχτιὰ ὀμίχλη τρεμόπαιζε τὸ παλιὸ μάλαμα τῶν τρούλλων τῆς Μόσχας κι ἡ ἀκριτική περικεφαλαία τοῦ ναοῦ τοῦ Ἰησοῦ Σωτῆρος. Πάνω ἀπὸ τὶς μητροπόλεις, τὰ σύννεφα μοιάζαν μὲ ἀφρᾶτο χτυπημένο ἀσπράδι αὐγοῦ, πού μόλις λίγο τὸ ροδοκοκκίνιζε ὁ ἥλιος.

Ὅλα αὐτά, φυσικά, ἦταν ἡ Ἀσία: οἱ εἰδωλολατρικοὶ ναοὶ ὀρθοδόξων ἀγίων, ναοὶ θαρρεῖς πλασμένοι ἀπὸ καστανὴ λάσπη, ἢ χυμένοι ἀπὸ λυωμένο σίδηρο, οἱ σταυροί, ἐνάμιση τόννο βάρους ὁ καθένας, πού τοὺς συγκρατοῦσαν ἀλυσίδες κι οἱ στρογγυλοὶ πύργοι τοῦ Κρεμλίνου, πού τοὺς στεφάνωναν, φτεροκοπώντας ὅλη ὥρα ἀπὸ πάνω τους κοπάδια περιστέρια.

Ἰδιαίτερα ὁμορφες ἐδῶ στὰ προάστεια ἦταν οἱ λιμνοῦλες μὲ τὰ στεκούμενα νερά. Ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ πρασινωπὰ σὰ λιόλαδο νερά τους, γυαλοκοποῦσαν μισοβουλιαγμένα τενεκεδένια κουτιὰ. Πρόβαλλαν ἀπὸ τὰ νερά καὶ σαπισμένα δοκάρια, πού ἀπὸ πάνω τους κρέμονταν τούφες τὰ φύκια, σκορπώντας μιὰ μυρωδιὰ φαριμακείου. Στούς ὄχτους στέκονταν σκυμμένες ἀρμονικὰ πάνω ἀπὸ τὸ νερὸ, ἰτιές, πού τοὺς εἶχε κάψει τὴν ψίχα τους τὸ ἀστροπελέκι.

Οἱ ἰτιές κᾶναν ἴσχυο. Διάβῃα στὸν ἴσχυο τους, καθισμένος πάνω στὴ ζεστή γῆ κοιτώντας τὶς φουσχάλες ἀπὸ τὰ ἀέρια τοῦ θούρκου νὰ ξεπηδᾶνε ἀπὸ τὸ θυθό, νὰ κυνηγιοῦνται καὶ νὰ μὴ φτάνουνται. Πάνω στὴν ἐπιφάνεια τοῦ νεροῦ τρέχανε μὲ τὰ μακρὰ ποδάρια τους κάτι μαμούνια, πού τὰ παιδάκια ἐδῶ στὰ προάστεια τὰ φωνάζανε «νεροτρεχαντῆρες». Φτάνει ν' ἄριχνες ἕνα σπιρτόξυλο στὸ νερὸ καὶ χυμοῦσαν ἀπὸ παντοῦ οἱ «νεροτρεχαντῆρες», μαζεύονταν σωρὸς - κουδάρι κι ἀφοῦ θεβαιώνονταν πῶς πρόκειται ἀπλῶς γιὰ μὴ ἐδώδιμο σπέρτο, σκορποῦσαν ἀστραπιαῖα.

Σ' αὐτὲς τὶς λιμνοῦλες χυνόταν πάντα, ἀπὸ μιὰ σκουριασμένη σωλήνα, ἕνα ἀφρισμένο νερό. Στὸ σημεῖο ὅπου ἔπεφτε στὴ λίμνη ἦταν πάντα μαζεμένος σύννεφο ὁ γόνος.

Τὰ πιτσιρίκια ρίχναν στὸ νερὸ σανιδάκια, πού παρίσταναν καράδια. Ἀνήλικα κοριτσάκια, ἔχοντας ἀνασηκώσει τὰ τσίτινα φουστάνια τους, ξέπλεναν ἀσπρόρουχα καὶ βάζαν τὶς τσιρίδες, σὰν νοιώθανε νὰ γλιστροῦν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τους καὶ ἀφαντὰ πλάσματα τοῦ νεροῦ. Τὰ κοριτσάκια θεβαιώνανε πῶς ἦταν ὀδέλλες.

Σὲ μιὰν ἀπ' αὐτὲς τὶς λιμνοῦλες συναντοῦσα συχνὰ ἕναν κατσούφη περιβολάρη, πού φοροῦσε μιὰ κουρελιασμένη μπλούζα. Ψάρευε μὲ πέντε - ἕξι ἀγκίστρια, εἶχε μπήξει τὰ καλάμια τους στὸν ὄχτο. Σπάνια καὶ πού, ἔπιανε κανένα γριβάδι, σὰν πεντάρια μικρό. Καθόταν ὁ γεροντάκος μὲ τὶς ὥρες, μασουλώντας, ὅπως κι ἐγώ, μαῦρο ψωμί!

Πιάσαμε κουδέντα κι ἐκεῖνος μοῦ ἔδειξε τὸ περιβόλι του. Ἄν μὲ ρωτήσετε, τὸ περιβόλι αὐτὸ ἦταν πολὺ ὁμορφο κι ἀπὸ τὸν πιὸ πλούσιο ροδῶνα. Ὅλος ὁ κατὰ σπρος νοτερός τόπος μοσχοβολοῦσε ἀνηθο καὶ μέντα, πού σ' ἀνάσαινε.

— Βλέπετε, λοιπόν, σύντροφέ μου ἀγαπητέ, — μοῦ ἔλεγε ὁ περιβολάρης. —

μπορεί μιὰ χαρὰ νὰ ζεῖ κανεὶς κι ἔτσι. Λογιῶν - λογιῶν μπορεῖ νὰ ζεῖ ὁ ἄνθρωπος, — καὶ τὴ λεφτεριά νὰ φέρει, καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ἄς ποῦμε, νὰ τοὺς ἀλλάξει, καὶ ντομάτες νὰ καλλιεργεῖ. Τὸ κάθε πράμα ἔχει τὴν τιμὴ του, τὴν ἀξία του καὶ τὴ δόξα του.

— Γιατί τὸ λέτε αὐτό; — ρώτησα.

— Γιατί χρειάζεται ἀνοχὴ καὶ κατανόηση. Αὐτὸ πάει νὰ πεῖ, κατὰ τὴν ταπεινὴ μου γνώμη, πραγματικὴ ἐλευθερία. Ὁ κάθε ἄνθρωπος πρέπει νὰ καταπιάνεται ἐλεύθερα μὲ τὴ δουλειὰ ποὺ τοῦ ἀρέσει. Καὶ κανένας δὲν πρέπει νὰ τὸν ἐμποδίζει. Τότε τίποτε δὲν ἔχουμε νὰ φοβόμαστε καὶ κανένας ἐχτρὸς δὲν μᾶς θάζει κάτω.

Καμμιά φορά, περνώντας ἀπὸ περιβόλια κι ἀλάγια, ὅπου σοῦ θελόνιαζαν τὰ μάτια οἱ σπίθες τοῦ ἥλιου πάνω σὲ σπασμένα γυαλιά, ἔφταναν στὸ ρηχὸ ὄχτο τοῦ ποταμοῦ Μόσκοβα.

Ἀπὸ τὸ Νόεφσκι σάντ, κατέβαινε ὡς τὸ νερὸ κυματιστοὶ λόφοι. Πάνω στὸ νερὸ, μιὰ σχηματίζονταν, μιὰ ξεφτούσαν λαδιές ἀπὸ πετρέλαιο, ἱριδίζοντας σὰν στολίδια σὲ τσιγγάνικο σάλι.

Ἐνας πιτσιρίκος περαματάρης μ' ἔβαλε στὸν ἀντίπερο ὄχτο, στὸ Νόεφσκι σάντ. Τὸ περιβάλλον ἐκεῖ ἦταν ὄλο μεγαλοπρέπεια, μὲ τὶς πανύψηλες φλαμουριές καὶ τοὺς πρασινωποὺς ἴσκιους τους.

Οἱ φλαμουριές ἦταν ἀνθισμένες. Τὸ δυνατὸ ἄρωμά τους ἐρχόταν, θαρρεῖς ἀπὸ κάποια ἀνοιξη, πέρα, ἀπὸ τὸν μακρινὸ νότο. Μοῦ ἄρεσε νὰ τὴ φαντάζομαι αὐτὴ τὴν ἀνοιξη. Κι αὐτὸ τὸ ὄραμα μοῦ θέριευε τὴ λαχτάρω μου γιὰ εἰρήνη. Δὲν εἶχα μὲ ποιὸν νὰ κουβεντιάσω γι' αὐτὰ μου τὰ ὄνειροπολήματα, κανέναν ἐκτὸς ἀπὸ τὸ χαρτί. Κρατοῦσα κάτι σημειώσεις καὶ κατὰ κανόνα τὶς ἔχανα ἐπιτόπου, δίχως νὰ πολυνοιαχτῶ. Ντρεπόμουν γι' αὐτές μου τὶς σημειώσεις. Μοῦ φαίνονταν παράταιρες μὲ τοὺς δύσκολους ἐκείνους καιροὺς.

Ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια τὸ Νόεφσκι σάντ ἦταν ξακουστὸ γιὰ τὴν ἀνθοκομία του. Μὲ τὸν καιρὸ ξέπεφτε, παρατιόταν καί, στὴν ἀρχὴ τῆς ἐπανάστασης, δὲν τοῦ εἶχε ἀπομείνει παρὰ ἓνα μικρὸ θερμοκήπιο. Ὅμως δούλευαν σ' αὐτὸ κάτι μεσόκοπες γυναῖκες κ' ἓνας γεροκηπουρός. Πολὺ γρήγορα μὲ μάθανε κι ἄρχισαν κιόλας νὰ κουβεντιάσουν μαζί μου γιὰ τὴ δουλειὰ τους.

Ὁ κηπουρὸς τῷχε παράπονο, ποὺ τώρα τὰ λουλούδια τὰ χρειάζονταν μόνο γιὰ κηδεῖες καὶ γιὰ ἐπίσημες τελετές. Κάθε φορά ποὺ ἐκεῖνος ἐπισκεπτετο αὐτὴ τὴν κουβέντα, μιὰ ἀπὸ τὶς γυναῖκες - λιγνὴ καὶ μὲ ξεθωριασμένα γαλανὰ μάτια - σὰν νὰ ντρεπόταν γιὰ λογαριασμὸν του, καὶ μοῦ ἔλεγε, πῶς πολὺ σύντομα θὰ καλλιεργούσαν ὅπωςδῆποτε λουλούδια καὶ γιὰ τὰ παρτέρια τῆς πόλης καὶ γιὰ νὰ μπορεῖ ν' ἀγοράζει ὁ κάθε πολίτης.

— Ὅ,τι καὶ νὰ λέτε ἐσεῖς, — πῆγαινε νὰ μὲ πείσει, κι ἄς μὴν εἶχα ἐκφράσει καμμιάν ἀντίρρηση, — δίχως λουλούδια δὲ ζεῖ ὁ ἄνθρωπος. Ὅριστε, λόγω χάριτος, ἐρωτευμένοι πάντα ὑπάρχανε, ὑπῆρχανε καὶ θὰ ὑπάρχουνε. Καὶ τὴν ἀγάπη του κανεὶς, πιὸ καλὰ παρὰ μὲ τὰ λουλούδια, μὲ τίποτα ἄλλο δὲν τὴ λείει! Τὸ ἐπάγγελμά μας ἐμᾶς ποτέ του δὲ θὰ πεθάνει.

Καμμιά φορά μοῦ ἔκοβε ὁ κηπουρὸς μερικὰ λουλούδια καρυφυλλιοῦ ἢ κάψοσα σγουρὰ γαρύφαλλα. Ντρεπόμουν νὰ περνῶ μὲ δαῦτα, μέσα ἀπὸ τὴν πεινασμένη καὶ γεμάτη ἔγνοιες Μόσχα, γι' αὐτὸ τὰ τύλιγα πάντα πολὺ προσεχτικὰ καὶ πονηρὰ σ' ἓνα χαρτί, νὰ μὴν πάει κανενὸς ὁ νοῦς πῶς μέσα στὸ πακέτο φάλαγα λουλούδια.

Κάποια φορά, μέσα στὸ τράμ, τὸ πακέτο σκίστηκε ἀπὸ πάνω. Ἐγὼ δὲν τὴ πῆρα εἰδηση, παρὰ μονάχα σὰν μὲ ρώτησε μιὰ μεσόκοπη γυναῖκα μ' ἄσπρο ματτίλι στὸ κεφάλι:

— Ποῦ βρεθήκανε σήμερα τέτοια ἀριστουργήματα:

— Προσέξτε πῶς τὰ κρατᾶτε, — μὲ προειδοποίησε ἡ εἰσπρακτόρισα. Μὴν τύχει καὶ σᾶς σπρώξουν καὶ τὰ στραπατσάρουν. Ἄγροικος κόσμος.

— Ποιὸς θὰ τὸν σπρώξει; — ἔκανε προκλητικὰ ἓνας ναύτης, ζωσμένος

σεκλίκια κι' αμέσως κιόλας τ' άβαλε μ' έναν άκονιστή, πού πάσχιζε νά περάσει ανάμεσα από τούς στριμωγμένους επιβάτες, φορτωμένος στην πλάτη και τὰ σύνεργά του. — Ποῦ πᾶς νά περάσεις; Λουλούδια — μάτια δέν ἔχεις! Ἄγαρμπε!

— Πολύ ντελικᾶτος μοῦ εἶσαι ἐλόγου σου, — ἀρπάχτηκε ὁ άκονιστής, ὁμως, ἔτσι, γιά τὸ φιλότιμο μονάχα. — Εἶσαι και τοῦ στόλου!

— Τὸ στόλο νά τὸν αφήσεις ἡσυχο! Μή σοῦ βγει ξινό!

— Μή χειρότερα, πῶς θά θριζόσατε κιόλας γιά τὰ λουλούδια! — ἀναστέναξε μιὰ νεαρή γυναίκα μ' ἕνα μωρὸ στην ἀγκαλιά. — Ὁ άντρας μου ἔμένα, ξέρεις τί σοβαρός, τί κύριος πού εἶναι και νά δεῖς πού μοῦ ἔφερε στο μαιευτήριο ἕνα κλωνι άγριοκερασιά, τίς προάλλες, πού γέννησα τοῦτο - δῶ, τὸ πρῶτο μας.

Κάποιος πίσω μου ἀνάσαινε ταραγμένα κι' άκουγόταν ἕνας ψίθυρος τόσο σιγανός, πού άργησα νά καταλάβω ἀπὸ ποῦ ἔρχόταν. Γύρισα και κοίταξα. Πίσω μου στεκόταν ἕνα χλωμὸ κοριτσάκι ὡς δέκα χρονῶν, φοροῦσε ἕνα ξεθωριασμένο ρόζ φουστανάκι και μὲ κοίταζε παρακλητικᾶ μὲ τὰ γκριζα, σάν μολυβένια, ὀρθάνοιχτα μάτια του.

— Μπάρμπα, — εἶπε μυστικά, μὲ φωνή βραχνιασμένη, — δόστε μου ἕνα λουλουδάκι! Πολύ σᾶς παρακαλῶ, δόστε μου.

Τῆς ἔδωσα ἕνα σγουρὸ γαρύφαλλο. Ἐνῶ γύρω της μουρμούριζε ὁ κόσμος ἄλλος ζηλιάρικα, ἄλλος άγανακτισμένα, τὸ κοριτσάκι άνοιγε σάν τρελλὸ δρόμο ανάμεσά τους, νά φτάσει στὸν πίσω ἐξώστη, πήδησε ἕν κινήσει ἀπὸ τὸ τράμ και χάθηκε.

Πάει, τῆς ἔστριψε! — εἶπε ἡ εἰσπρακτόρισα. — Δέν εἶναι μὲ τὰ καλά της. Ἐτσι κι' ἐγὼ μπορούσα νά ζητήσω λουλούδι, ἄμα δέν εἶχα φιλότιμο.

Ἐβγαλα ἀπὸ τὸ μπουκέτο ἕνα ἄλλο γαρύφαλλο και τῆς τὸ ἔδωσα.

Ἡ ἡλικιωμένη εἰσπρακτόρισα κοκκίνισε, μόνο πού δὲ δάκρυσε και δὲ χόρταινε νά κοιτᾶ τὸ λουλούδι.

Ἀμέσως ἀπλώθηκαν σιωπηλὰ πρὸς τῆ μεριά μου μερικᾶ χέρια. Μοίρασα ὅλο τὸ μπουκέτο κι' ἄξαφνα εἶδα, μέσα σ' αὐτὸ τὸ σαραβαλιασμένο τράμ, τόσα μάτια νά φωτίζονται, τόσα φιλικᾶ χαμόγελα, τόση ἔκσταση, ὅσο δέν ἔτυχε νά δῶ ποτέ μου ὡς τότε, κι' οὔτε και μετὰ. Θαρρεῖς και μέσα σ' αὐτὸ τὸ βρώμικο βαγόνι εἶχε χυθεῖ ἐκτυφλωτικᾶ ὁ ἥλιος και ξανάνιωσε ὅλους αὐτοὺς τούς κουρασμένους, γεμάτους ἔγνοιες ανθρώπους. Μοῦ εὔχονταν ἄλλος τους νά ζήσω εὐτυχισμένος, ἄλλος γερός, ἄλλος νά βρῶ τὴν πιὸ ὁμορφη νύφη - και τί δέν μοῦ εὔχονταν.

Ἐνας ἡλικιωμένος κοκκαλιάρης άντρας, πού φοροῦσε ἕνα τριμμένο μαῦρο χιτῶνιο, ἔσκυψε χαμηλὰ τὸ ξυρισμένο κεφάλι, άνοιξε τὸν πάνινο χαρτοφύλακά του, φύλαξε ἐκεῖ μέσα μὲ προσοχῆ τὸ λουλούδι του και μοῦ φάνηκε σάν νᾶσταζε ἕνα δάκρυ πάνω στο λιγδωμένο χαρτοφύλακα.

Δέν κρατήθηκα ἄλλο και κτέθηκα κι' ἐγὼ ἕν κινήσει ἀπὸ τὸ τράμ. Περιπατοῦσα κι' ὅλη ὥρα συλλογιζόμουν, ποιὸς ξέρει σάν τί πικρές, ἡ εὐτυχισμένες ἀναμνήσεις ζύπνησε αὐτὸ τὸ λουλούδι στην ψυχὴ τοῦ κοκκαλιάρη άντρα και πόσον καιρὸ ἄραγε ν' ἄκρυβε μέσα του τὸν πόνο τῶν γερατειῶν του και τῆς νεανικῆς καρδιάς του, πού δέν μπόρεσε νά κρατηθεῖ και δάκρυσε μπροστὰ σ' ὅλους.

Καθένας φυλάει στην ψυχὴ του, σάν λεπτὸ ἄρωμα φλαμουριάς ἀπὸ τὸ Νόεφσκι σάντ, τῆ θύμηση μιᾶς ἀναλαμπῆς εὐτυχίας, πού τὴν κουκούλωσε κατοπινὰ ἡ καθημερινότητα μὲ τῆ μιζέρια της.

Σ' αὐτὲς τίς περιπλανήσεις μου στὰ περίχωρα τῆς Μόσχας και στοὺς κήπους τοῦ Νόεφσκυ σάντ προχωροῦσα μέσα σ' αὐτὴ τῆ ζώνη γαλήνης, πού τόσο ἀπίθανα κοντά, ἔζωνε τὴν πόλη. Αὐτὲς οἱ ἔξοδές μου, τὴν ὥρα πού χαλνοῦσε ὁ κόσμος ἀπὸ γεγονότα, εἶχαν τὸ λόγο τους. Γιατί τὰ γεγονότα δέν προλάβαιναν νά διαδεχθοῦν μὲ κάποια συνέπεια τὸ ἕνα τὸ ἄλλο, παρὰ συσσωρεύονταν πολλὰ μαζί τὴν κάθε μέρα.

Ἡ ἀπλή ζωὴ ὑπῆρχε ἐκεῖ δίπλα, δυὸ θήματα σχεδὸν ἀπὸ τὰ μεγαλειώδη ἱστορικᾶ ἔργα. Φαίνεται πῶς και σ' αὐτὸ ὑπάρχει κάποια νομοτέλεια.

ΑΛΕΞΑΝΤΡ ΡΕΚΕΜΤΣΟΥΚ

Ο Α. Ρεκεμτσούκ όταν ήταν 20 χρονών μπήκε στο Φιλολογικό Ίνστιτούτο Γκόρκυ. Σε λίγο έφυγε στον Άνω Βορρά και άρχισε να δημοσιογραφεί. Επισκέπτονταν συχνά τις γεωλογικές ομάδες, τα όρυχεία, γνωρίστηκε με πολλούς ανθρώπους — πρότυπα των μελλοντικών του ήρώων.

Το πρώτο βιβλίο του Ρεκεμτσούκ σχετικά με το Βορρά — «Παγωνιά» — κυκλοφόρησε το 1956, και ύστερα από δυό χρόνια ο συγγραφέας δημοσίευσε το δεύτερο βιβλίο του «Όχθες», όπου μπήκαν κ' οι νουβέλλες «Διπλός θυθός» και «Όλοι εμπρός».

Το 1959 δημοσιεύτηκε το νέο διήγημα του Ρεκεμτσούκ «Η εποχή των θερρινών άδειών», που τον έκανε πολύ γνωστό.

Η «Άγουρη νιότη» είναι το τελευταίο του έργο. Τώρα γράφει ένα νέο διήγημα «Νεανική ζωή».

Ο Α. Ρεκεμτσούκ είναι σήμερα 35 χρονών.

Α Ν Ω Δ Υ Ν Α

Μεταφράζει
ο Γ. ΣΕΒΑΣΤΙΚΟΓΛΟΥ.

—Αυτό είναι το Μαμίλι; ρώτησε η Λένοτσκα Ρόγκοβα.

Στά ξαφνικά είχε προβάλει ένα άνοιγμα, στο τρίπατο τείχος, που σχημάτιζε το δάσος πάνω από το ποτάμι. Φάνηκε ο όχθος, που κάτω του τον όριζε μια λασπουδερή λουρίδα γης. Πάνω στον όχθο ήταν σπίτια, απλώνονταν φράχτες, ξεπετιόνταν γερανοί πηγαδιών.

Η βενζινακάτος έστριψε κατά τον όχθο.

—Μάλιστα, αυτό είναι το Μαμίλι, επιβεβαίωσε ο Φιόντορ Πετρόβιτς Ζουρκό. Και διόρθωσε τα γυαλιά του.

Ο Φιόντορ Πετρόβιτς Ζουρκό ήξερε στα πέντε δάκτυλα το κάθε χωριό και χωριουδάκι του Άνω Πετσόρα. Παλιός στον τόπο. Δηλαδή, όχι καθ' αυτό, όμως... δεν έχει να κάνει.

Είχε διοριστεί στη περιοχή του Άνω Πετσόρα εδώ και τέσσερα χρόνια, μόλις τέλειωσε το Ύγειονομικό Ίνστιτούτο του Λένινγκραντ. Μόνο που ύγειονομικός του έμελλε να δουλέψει όλο κι όλο μιάμιση εβδομάδα. Γιατί, πάνω στην ώρα

έτυχε ν' απολύσουν τὸ διευθυντὴ τῆς περιφερειακῆς ὑγειονομικῆς ἐπιτροπῆς Ἄνω Πετσόρα, γιὰ ἄκρατο καὶ μὴ ἐπιδεχόμενον γιαντριά μπεκρηλίκι. Καὶ διορίσανε, παρευθύς, διευθυντὴ τὸν Φιόντορ Πετρόβιτς Ζουρκό.

Τὶς περιφερειακὲς ἀρχές, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὑπηρεσιακὰ προσόντα τοῦ Φιόντορ Πετρόβιτς, τίς εἶχε κατὰ πᾶσα πιθανότητα σαγηνεύσει καὶ ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνισή του: παρ' ὄλο πού ἦταν τριάντα χρονῶ, εἶχε θεωρία γιὰ πολὺ πιδὸς μεγάλος. Ἐπιπλέον, φοροῦσε γυαλιά.

Ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς δικαίωσε τὴν ἐμπιστοσύνη τους. Στὸ ἄψε - σβῆσε ἔβαλε τάξη στὸ νοσοκομεῖο τῆς περιοχῆς, στὰ ἰατρεία καὶ στὰ διάφορα παιδικὰ ἰδρύματα. Κι ὄχι νὰ στρογγυλοκάθεται στὸ γραφεῖο του νὰ μουτζουρώνει χαρτιά, παρὰ νὰ ἀλωνίζει, ἔτσι δά, μὲ τὴ βενζινάκατο τὰ πέντε πέρατα τῆς περιοχῆς τοῦ Ἄνω Πετσόρα. Ἐμβαθύνοντας, ἐκκαθαρίζοντας καὶ δίνοντας πολὺτιμες ὁδηγίες.

Σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν περιοδεία του, ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς εἶχε πάρει μαζί του τὴ Λένοτσα Ρόγκοβα, τὴν ὀδοντογιατρό, πού μόλις πρὶν λίγο εἶχε πάρει τὸ δίπλωμά της.

Καὶ πρέπει νὰ σημειωθεῖ πῶς ἡ Λένοτσα ἦταν τὸ ἄκρο ἀντίθετο τοῦ Φιόντορ Πετρόβιτς. Δὲν πρόκειται, βέβαια, γιὰ τὸ ὅτι ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς ἦταν ἄντρας καὶ ἡ Λένοτσα γυναίκα ἢ, μᾶλλον, κοπέλλα. Ὁχι. Ὁμως, ἂν ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς ἔδειχνε πολὺ πιδὸς μεγάλος ἀπὸ τὰ τριάντα του χρόνια, ἡ Λένοτσα, παρὰ τὰ εἰκοσιτρία τὰ δικά της, ἔμοιαζε ὀλοτελα μωρό.

Ὅριστε ἡ περιγραφή της: Λεπτούλα μέση καὶ γραμμένοι γοφοί. Προσωπάκι ἄσπρο καὶ ροδαλὸ καὶ ἀπαλὸ - ἀπαλό. Χώρια πού τὴν ἀπαλότητα αὐτὴ τὴν ἀνάδειχναν τὰ κατὰμαυρα μαλλιά της, σφιχτοδεμένα σὲ κοτσίδα. Κ' ἡ κοτσίδα τυλιγμένη πίσω κότσο. Φρύδια εἶχε ἡ Λένοτσα χοντρά καὶ ἄσμιχτα. Μᾶτια θαθειά καὶ διάφανα.

Ἰδιαίτερη ὁμως μνεῖα πρέπει νὰ γίνεῖ γιὰ τὰ χέρια της. Τὰ χέρια της, λοιπόν, αὐτά, παρ' ὄλο πού ἦταν λεπτὰ στοὺς πῆγεις καὶ στοὺς καρπούς, ἦταν μουσουλωμένα καὶ γερά. Οἱ χουφτες καὶ αὐτὲς δυνατὲς καὶ οἱ ἄρμοί τους πολὺ στέλτοι. Μὲ τέτοια χέρια ἢ παίζεις πιάνο, ἢ βγάξεις δόντια ὅποιον τοῦ πονοῦν. Ἡ Λένοτσα προτίμησε νὰ βγάξει δόντια.

Ἐπάγγελμα καθ' ὄλα ἀξιοσέβαστο. Ἄς πάρουμε, λόγου χάρη, τὴν περιοχὴ Ἄνω Πετσόρα. Σήμερα πού ζοῦμε, δὲν ὑπάρχει ἄνωπετσορικὸ χωριουδάκι, κουτσοχώρι καὶν, ἀποξεχασμένο καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ θεό, πού νὰ μὴν ἔχει τὸ ἰατεῖο του. Τὸ κάθε ἰατεῖο διαθέτει εἰδικευμένο νοσοκόμο καὶ διπλωματοῦχο μαῖα. Πού σου θεραπεύουν συνάχι καὶ σοβαρὴ ἀρρώστια — ἰσχιαλγία, λόγου χάρη — σου ἀφαιροῦν μὲ χειρουργικὴ ἐπέμβαση καλοήθη ὄγκο, ἄσε πιά κοινότατους καλόγερους. Ὅλα τὰ μποροῦν οἱ εἰδικευμένοι νοσοκόμοι τῆς ὑπαίθρου.

Ἐξὸν δόντια. Τὰ δόντια, βασικά, ἀποτελοῦν ἓνα εἶδος ξεχωριστοῦ τομέα τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης.

Ὅριστε, λοιπόν, πῶς ἔχουν τὰ πράγματα: ὀλοκλήρη ἢ ἀπέραντη ἔκταση τῆς Ἄνω πετσορικῆς περιοχῆς διαθέτει ἓνα καὶ μοναδικὸ ὀδοντογιατρό. Κι ἂν σὲ σφίξουν οἱ πόνοι στὸ μῆ - παρέχει, δὲν ἔχεις παρὰ νὰ ταξιδέψεις ὡς τὸ περιφερειακὸ κέντρο, νὰ δεῖς τὴ γιαντριά σου. Ἄν πάλι εαστᾶς - βᾶστα. Καὶ περίμενε.

Δυὸ φορὲς τὸ χρόνο — ἀνοιξη καὶ φθινόπωρο — μὲ τίς φουσκοποταμιές, ὁ περιφερειακὸς ὀδοντογιατρός κινᾶ σὲ περιοδεία, ἀρχινώντας ἀπὸ τὸ Κούρια, πού βρίσκεται σὲ πηγὲς σχεδὸν τοῦ ποταμοῦ Πετσόρα, καὶ ὡσαμε τὸ Ποντσερίε, στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς περιφέρειας. Τριακόσια πενήντα χιλιόμετρα. Μὲ ὄλες τίς ἐνδιάμεσες στάσεις, παρακαλῶ.

— Τὸ πᾶν εἶναι ἡ προληπτικὴ θεραπεία! — ὅπως εἶχε πει ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς, θεσπίζοντας αὐτὴ τὴν τάξη πραγμάτων.

Πρώτη τῆς διαδρομῆς, ἦταν τῆς Λένοτσκας Ρόγκοβα. Πρώτη διαδρομὴ — καὶ μὲ φθινοπωριάτικη φουσκοποταμιᾶ.

Δούλευε εύσυνείδητα. Ἦθελε, ὅσο μπορεῖ πιὸ γρήγορα, νὰ γίνει ἄξια τοῦ τίτλου «ιατρός», πού κ' ἦ ἴδια καλὰ - καλὰ δὲν τὸν εἶχε ἀκόμα συνηθίσει. Ἔτσι μόνον μπορούμε νὰ τῆς συχωρέσουμε τῆς Λένοτσκας ἓνα κάποιο μεγαλοπιάσιμο: ὅσα δόντια ξερίζωνε δὲν τὰ πετοῦσε, μήτε τὰ χάριζε γιὰ ἐνθύμιο στὸν πελάτη, παρὰ τὰ μάζευε σὲ μιὰ σακκουλίτσα μὲ κορδόνι, ἓνα εἶδος πουγγί.

Τὸ πουγγί εἶχε κιόλας γεμίσει κατὰ τὰ δύο τρίτα, βάραινε. Κ' ἡ βενζινάκατος — μέρα μπαίνει, μέρα βγαίνει — δόστου τοῦκ - τοῦκ, διάβαινε ἀνάμεσα στοὺς ἀπόκρεμνους θρασομανιασμένους ὄχτους. Ἀτέλειωτες βροχὲς μαστιγώνανε τὶς καμπουριασμένες ράχες τῶν ταξιδιωτῶν, τοὺς μπατοσίζανε καταπρόσωπο. Ὑγρασία, ἀβόλα, μύριζε μούχλα...

— Αὐτὸ εἶναι τὸ Μαμίλι; — ρώτησε ἡ Λένοτσκα Ρόγκοβα, κι ἀπὸ τὸ τουρτούρισμα μόλις σάλευαν τὰ χεῖλη της.

— Μάλιστα, αὐτὸ εἶναι τὸ Μαμίλι, — ἐπιβεβαίωσε ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς Ζουρκό καὶ διόρθωσε τὰ γυαλιὰ του.

Ἄναβε καὶ πύρωνε ἡ σόμπα μέσα στὴν ἀπλόχωρη Ἴζμπα — καινούργια Ἴζμπα, φιαγμένη μὲ δοκάρια μιὰν ἀγκαλιὰ χόντρος — ὅπου ἦταν ἐγκαταστημένο τὸ ἱατρεῖο τοῦ Μαμίλι. Τοὺς πολυαγαπητοὺς ξένους τοὺς ὑποδέχτηκε ἡ Ἄννα Κοντράτιεβα — ἡ τοπικὴ εἰδικευμένη νοσοκόμος, περασμένη στὰ χρόνια, ἀρχοντογεναίκα, χήρα.

— Μὲ τέτοιο βρωμόκαιρο! — κουνούσε συμπονετικὰ τὸ κεφάλι της. — Μὲ τέτοια λασπουριά!... Θὰ ξεκουραστεῖτε πρῶτα, ἢ μπανάκι;

— Μπάνάκι; — ἐπανέλαβε δειλὰ ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς, ἀπολαμβάνοντάς το ἀπὸ τὰ πρίν. — Μμ...

— Ὅχι, — ἀρνήθηκε κατηγορηματικὰ ἡ Λένοτσκα. — Μετά! Ἔχετε ἀσθενεῖς;

Καί, παρευθύς, ἄνοιξε ἡ πόρτα. Πατεῖς μὲ πατῶσε στὸ διάδρομο. Κόσμο νὰ δεῖς στὸ διάδρομο. Βούλιαζαν τριζιβολώντας ἀπὸ τὸ βάρος τὰ σανίδια τοῦ πατώματος. Μιὰ συγκρατημένη χλαλὸή γέμισε τὸ διάδρομο.

Ἡ Λένοτσκα γύρισε, κοίταξε χαμένα τὸν Φιόντορ Πετρόβιτς.

— Παρακαλῶ σύντροφοι, κατὰ σειρὰν προτεραιότητος, — εἶπε τότε ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς Ζουρκό. — Παρακαλῶ μὲ τῆ σειρὰ! Εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας ἐργασίαν — ὅποιανοῦ δὲν τοῦ πονᾶν τὰ δόντια — παρακαλῶ νὰ ἀδειάζει τὸν τόπο.

Ἦξερε - δὰ ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς τί ἐστὶ Μαμίλι. Πῶς νὰ μὴν τὸ ξέρει — παλιός! Τὸ χωριό, λοιπόν, Μαμίλι ἦταν ἀπίθανο χωριό.

Ποτὲ τῶν ποτῶν Μαμιλιώτης δὲν πρόκειται νὰ χάσει εὐκαιρία νὰ πάει νὰ χαζέψει ξενοφερμένο. Φοβερὸ πράμα, μανία πού τὴν ἔχουν οἱ Μαμιλιῶτες μὲ τὸν κάθε περαστικό. Ἐπιπλέον, οἱ Μαμιλιῶτες θεωροῦνται οἱ πιὸ κολληγιακοὶ κάτοικοι στὴ γῆ τὴν οἰκουμένη. Κ' ἐπίσκεψη ἀκόμα — ὄλο τὸ χωριὸ μαζὶ θὰ πάει. Γιὰ θέρο — ὄλο τὸ χωριό. Γιὰ ξύλα στὸ δάσος — ὄλο τὸ χωριό. Διάβασμα ἐφημερίδας — ὄλο τὸ χωριό. Βγάλισιμο δοντιῶν — ὄλο τὸ χωριό. Αὐτὸ — δὰ ἔλειπε.

Ὡς κι αὐτοὶ πού τοὺς πονοῦσαν στ' ἀλήθεια τὰ δόντια (τοὺς ξεχώριζες μονομιᾶς ἀπὸ τὴ μπαγιάτικη ὄψη τους), — ὡς κι αὐτοί, σὰ νὰ πῆγαιναν σὲ γιορτὴ, εἶχαν φορέσει χνουδωτὲς ζακέτες, κροσάτα σάλια, καινούργια βάτινα κοντογούνα, καινούργιους γούνινους σκούφους. Σαρδελλοπατηκωμένοι στὸ διάδρομο, στριμωγμένοι κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρα κι ἄλλοι θρονιασμένοι στὰ γύρω κούτσουρα. Ἀπαρτίε. Ἀπουσιάζανε μονάχα τὰ μέλη τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ κολχόζ — ἔτυχε νὰ χουν συνεδρίαση.

Δὲν εἶχε προσέλθει καὶ ἡ Μπουρμαντίχα, ἡ Ἀγγελίνα Προκόπιεβνα — γριὰ γρουσούζα κομπογιανίτισσα, κρυφὴ μάγισσα, μάννα νὰ ξορκίζει τὸν πονόδακτυλο. «Ὁ πόνος, ὁ πόνος, Μαρία Ἡρώδισσα, νὰ φύγει ἀπόψε, νᾶρθει ἐφές»...

Ἀπὸ τὸ κακό της δὲν ἤρθε. Κι ἀπὸ τὸ κακό της πάλι πῆγε κι ἀγόρασε μισή λίτρα βότκα στὸ μαγαζὶ τοῦ χωριοῦ καὶ κάθησε νὰ τὰ τσοῦξει μονάχη της.

Στὸ ἀναμεταξύ, ἡ Λένοτσα Ρόγκοβα εἶχε κιόλας ἀνοίξει τὸ βαλιτζάκι τῆς μὲ τὰ ἐργαλεῖα, τοποθέτησε στὸ τραπεζάκι λογιῶ - λογιῶ ἀντισηπτικά, τράβηξε τὸ σκαμνάκι πιὸ κοντὰ στὸ παράθυρο, κάλεσε:

— Παρακαλῶ.

— Εὐχαριστοῦμε. Νᾶσαι καλά... — κουνήθηκαν μ' εὐγνωμοσύνη τὰ κεφάλια στὴν πόρτα καὶ στὸ διάδρομο.

— Ποιὸς ἔχει σειρὰ πρῶτος;

Ἡ πελατεία συσκέφτηκε κ' ἐσπρωξαν στὴ μέση τοῦ δωματίου τὴ θεία Ντάρια.

Ἡ θεία Ντάρια — μακρινὴ συγγένισσα τοῦ προέδρου τοῦ κολχόζ — ὄλο τὸ χειμῶνα τυραννιόταν: εἶχε σπάσει τὸ δόντι τῆς, ἐκεῖ πού δάγκωνε ἓνα σπάγγο, νὰ μπαλώσει μιὰ κετσεδένια μπότα. Θρύμματα, πού λές, τὸ δόντι κι ἀπόμεινε ἡ ρίζα του στὸ φατνίο νὰ τῆς βγάξει τὴν πίστη. Τί μὲ πιπέρι δὲν τὸ ἔκαψε, τί μὲ σκόρδο δὲν τὸ τριψέ, ὡς καὶ στὴ γριά Μπουρμαντίχα ἐπῆγε — δὲ βαριέσαι! Μέρα - νύχτα τὴν τρέλλαινε, τὸ ἀφορεσμένο.

Γι' αὐτὸ κ' ἡ θεία Ντάρια δὲν ἔφερε ἀντίρρηση, σὰν τὴν ξετρύπωσαν στὸ διάδρομο καὶ τὴν ἐσπρωξαν μέσα στὸ δωμάτιο. Δὲν ἀρπάχτηκε μὲ κανένα, κάθησε στὸ σκαμνί.

Ὅμως δταν εἶδε τὴ Λένοτσα Ρόγκοβα νὰ πιάνει τὸ νικέλινο ὀδοντογιατρικὸ καθρεφτάκι πού στραφτοκοποῦσε, ἡ θεία Ντάρια κέρωσε, ἔσμιξε τίς χουφτες τῆς κι ἄρχισε νὰ σκούζει, λές καὶ μοιρολογοῦσε τὴ μακαρίτισσα τὸν ἑαυτὸ τῆς.

— Πάψτε, — διέταξε ἡ Λένοτσα. — Δὲν εἶναι τίποτα νὰ φοβᾶστε.

Ἡ θεία Ντάρια δόστου καὶ μοιρολογοῦσε. Ὡς πού ἡ Λένοτσα τῆς ἔχωσε στὸ στόμα τὸ ἐργαλεῖο μὲ τὸ καθρεφτάκι, ὅπου ἡ θεία Ντάρια ἦταν ἀδύνατο πιὰ νὰ σκούζει, μόνο γούρλωσε καὶ στριφογυρνοῦσε τὰ μάτια τῆς, πού εἶχαν ἀσπρίσει ἀπὸ τὸ φόβο.

— Στὴν κοιλότητα τοῦ στόματος κατοικοῦν ἀπειρία μικροβίων, ἐξηγοῦσε, στὸ μεταξύ ἡ Λένοτσα στοὺς παρευρισχόμενους, μελετώντας στὸ καθρεφτάκι τὰ αφοριασμένα τὰ δόντια τῆς Ντάριας. — Βρίσκουν ἐκεῖ εὐνοϊκὲς συνθῆκες διαβίωσης... Ἀκίνητη, παρακαλῶ. Ἄν δὲν καθαρίζουμε τὰ δόντια μας, ἂν δὲν ξεπλένουμε τὸ στόμα μας, ὁ ἀριθμὸς τῶν μικροσκοπικῶν αὐτῶν ὀργανισμῶν αὐξάνει κατὰ πολὺ. Μέσα στὰ χαλασμένα καὶ σάπια δόντια ζοῦν ἑκατομμύρια μικροβίων...

Ὅλοι οἱ παρευρισχόμενοι κουνοῦσαν καταφατικὰ τὸ κεφάλι σὲ κάθε λόγο τῆς Λένοτσας, κοιτάζονταν ἀναμεταξύ τους: Τί σου σκαρφίζονται, σὰ νὰ ἔλεγαν, αὐτὰ οἱ σπουδαγμένοι.

Ὅμως, μόλις ἡ Λένοτσα ἔβγαλε ἀπὸ τὸ βαλιτζάκι τῆς τὴν «ὀδοντάγρα» — μιὰ τανάλια διόλου συμπαθητικὴ, ἡ θεία Ντάρια ἔβαλε φωνὴ μεγάλη κι ἄρχιζαν νὰ τσιρίζουν μαζί τῆς ἀπὸ συμπόνια κ' οἱ πιὸ κοντινὲς τῆς φιλενάδες καὶ γειτόνισσες.

— Ἦσυχία! — θύμωσε ἡ Λένοτσα. — Μ' ἐμποδίζετε νὰ ἐργαστῶ.

— Ὄχι, πονάω... — βογγοῦσε ἀπὸ τὰ πρὶν ἡ θεία Ντάρια.

— Δὲν πρόκειται νὰ πονέσετε. Θὰ σᾶς βγάλω τὴ ρίζα ἀνώδυνα, — τὴ διαβεβαίωσε ἡ Λένοτσα.

Κ' ἔβγαλε ἀπὸ τὸ βαλιτσακι μιὰ σύριγγα «Ρεκὸρ» κ' ἓνα φιαλίδιο μὲ διάλυση νοβοκαΐνης.

Μὲ τὴν πρώτη ἔνεση στὰ οὖλα, ἡ θεία Ντάρια μόνο πού δὲ γκρεμίστηκε ἀπὸ τὸ σκαμνάκι. Μετὰ τὴ δεύτερη, τὴν ἔπιασε θαρρεῖς τέτανος. Ὅμως τὴν τρίτη ἔνεση ἡ θεία Ντάρια οὔτε τὴν ἔνοιωσε — εἶχαν παγώσει τὰ οὖλα...

Σ' ἓνα λεπτὸ ὄλα εἶχαν τελειώσει. Ἡ ρίζα τῆς θείας Ντάριας εἶχε βγεῖ μιὰ κερπίλα ἀπὸ τὸ φατνίο τῆς, κ' ἡ ἴδια ἡ θεία Ντάρια, ἐκθαμβη καὶ κατάπληκτη, ἔβγαλε ἔξω ἀπὸ τὸ ἰατρεῖο καὶ πῆρε τρεχοπετούμενη τὸ δρόμο γιὰ τὰ γραφεῖα τοῦ κολχόζ ν' ἀνιστορήσει στὸν πρόεδρο (τὸ συγγενὴ τῆς) τὸ πῶς τῆς βγάλανε τὸ δόντι ἀνώδυνα.

— Ὁ ἐπόμενος, — εἶπε ἡ Λένοτσα Ρόγκοβα.

Καί στο άναμεταξύ, κάτω από τὸ παράθυρο τοῦ ἰατροῦ τοῦ χωριοῦ, εἶχαν μαζευτεῖ παρέα δλάκερη — ἄλλοι μὲ φουσαρμόνικα, ἄλλοι δίχως — ὅλοι οἱ ἐργένηδες Μαμιλιανοὶ καρδιοκαταχτητές. Κι' ἀνάμεσά τους, ὁ πιὸ καταχτητής κι ὁ πιὸ ἐργένης ἀπ' ὅλους τοὺς καρδιοκαταχτητές — ὁ Γκρίσκα Λιζλόφ.

Οἱ λεβέντες εἶχαν σαρφαλώσει στὸ ἐπίχωμα γύρω στὰ θεμέλια τοῦ σπιτιοῦ καί, πλατσουκῶνοντας τὴ μύτη τους στὸ τζάμι, κοίταζαν μέσα. Δέκα ζευγάρια μάτια δὲν ξεκολλοῦσαν ἀπὸ τὴν Λένοτσα, νὰ κοιτᾶν τίς ταχυδακτυλουργίες ποὺ ἔκανε μὲ τὰ ἐργαλεῖα της. Τὰ ἐργαλεῖα της, φυσικά, δὲν τοὺς ἐνδιαφέρανε καὶ τόσο. Ἡ Λένοτσα ὁμως — ἄλλο πράμα!

— Κοπέλλα μιὰ φορά! — εἶπε ὁ ἕνας.

— Ὁμορφη, — συμφώνησε ἕνας ἄλλος.

— Ὁμορφη, ξόμορφη — μοῦ κάνει... — πρόσθεσε ἕνας τρίτος.

Ἐτοῦτον τὸν τρίτο τὸν σβέρκωσε ὁ Γκρίσκα Λιζλόφ, τὸν κατέβασε ἀπὸ κει ποὺ ἦταν καὶ σοῦ τὸν τίναξε στὸ ἀντικρυνὸ περιβόλι, νὰ κάνει καὶ ζημιὰ τοῦ νακοκύρη του τρία γουλιὰ λάχανο.

Ὅσο, αὐτοὶ οἱ παραθυροθεατὲς ἄρχισαν νὰ τὴν ἐνοχλοῦν τὴ Λένοτσα Ρέκοβα: καὶ τὸ φῶς ἐμπόδιζαν καὶ τὴν προσοχὴ της περισποῦσαν.

Στράφηκε κατὰ τὸ παράθυρο, σούφρωσε τὰ χοντρά της φρύδια καὶ τοὺς κήρυξε ἕναν - ἕναν μὲ τὸ βλέμμα της: Τὸν πρῶτο, τὸ δεύτερο, τὸν τρίτο, τὸν τέταρτο... ὅλους... Καὶ μιὰ - μιὰ ξεκολλοῦσαν ἀπὸ τὸ τζάμι οἱ πλατσουκωμένες μύτηδες ἕνας - ἕνας πατοῦσαν γῆ καὶ χάνονταν οἱ ὁμορφονοιοί.

— Ἡ στεφάνη τοῦ δοντιοῦ καλύπτεται ἀπὸ σμάλτο, — ἐξακολούθησε τὴν ἐκφώνησή της ἡ Λένοτσα. — Ποῦ εἶναι ὁ πιὸ στερεὸς καὶ ἀνθεκτικὸς ἴστος τοῦ ἀνθρώπινου ὀργανισμοῦ. Ἡ προστριβὴ του μὲ τὸ ἀτσάλι προκαλεῖ σπινθῆρες.

Τὴ διάλεξε τὴν ὥρα.

Ἐξω στὸ διάδρομο βρόντησαν θήματα. Ἐξω στὸ διάδρομο ἀντήχησαν μουμουρητὲς κουδέντες — σὰν νὰ γινόταν συνωμοσία. Κάποιος τεγορίνος χασαχάλεσε. Κι ἄργα - ἄργα ἀνοιξε ἡ πόρτα.

— Χαιρετῶ, — εἶπε ὁ ἕνας.

— Καλησπέρα, — εἶπε ἕνας ἄλλος.

— Καλημερούδια, — εἶπε ἕνας τρίτος.

— Χαίρετε, — ἀποκρίθηκε ἡ Λένοτσα.

Ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς, ποὺ καθόταν λίγο παρέκει, ρουθούνισε ἐπιφυλακτικὰ καὶ διόρθωσε τὰ γυαλιά του.

— Γιὰ μένα ἤρθατε; — ζήτησε νὰ πληροφορηθεῖ ἡ Λένοτσα, ἀποστειρωμένη τὰς τὴν θελόνα τῆς σύριγγας, πάνω ἀπὸ τὴν γαλάζια φλόγα τοῦ καμινέτου. — ἔχετε τὰ δόντια σας;

— Τᾶχουμε τὰ δόντια μας, — χαχάνισε ὁ τεγορίνος.

Ὁ Γκρίσκα Λιζλόφ, δίχως νὰ γυρίσει, ἔδωσε μιὰ τοῦ τεγοροῦ μὲ τὸν ἀγκυλοῦνα, ποὺ ὁ φίλος τὰ μάζεψε καὶ βρέθηκε στὸ διάδρομο. Κι ὁ Γκρίσκα, βαρῆς, τίς τριζάτες μπότες του — τελατίνι — ζύγωσε στὸ σκαμνάκι.

Πολὺ δύσκολο πράμα νὰ γιατροκομήσεις ἄρρωστο πάνω σὲ σκαμνάκι. Τὰ σκαμνάκια, ὡς γνωστόν, δὲν ἔχουν ράχη. Κ' ἡ Λένοτσα ἦταν ὑποχρεωμένη μὲ τὸ ἕνα χέρι νὰ ἀγκαλιάζει τὸν πελάτη ἀπὸ τὸ σβέρκο καὶ μὲ τὸ ἄλλο νὰ δουλεύει. Ἐτσι ἀπὸ τὸ σβέρκο ἀγκάλιασε καὶ τὸν Γκρίσκα.

Οἱ λεβέντες στὴν πόρτα ἀπόμειναν.

Ἄνοιξτε τὸ στόμα σας, — διέταξε ἡ Λένοτσα.

Ὁ Γκρίσκα τὸ ἀνοιξε.

Τριανταδὺ τὸν ἀριθμὸ δόντια στραφτοκοπήσανε σὰ μαργαριτάρια. Στὴν μένα εὐθεῖα, κολλητὰ τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο, πάνω στὰ τριανταφυλλιά οὐλα, μοιάζαν σπόροι σὲ κοτσάνι καλαμποκιοῦ. Μόνο ποὺ οἱ σπόροι τοῦ καλαμποκιοῦ εἶναι κίτρινοι, σὰν τὸ κερὶ, ἐνῶ τοῦτα - δῶ ἄσπρα, σὰν τὸ χιόνι, γαλαζωπὰ καὶ μόλις διαφάνη. Τέτοια δόντια ἀναδίνουν μιὰ νοτερὴ δροσιά, ποὺ μοσχοβολᾷ μέντα.

—Ποιό ἀπ' ὄλα; — ρώτησε αὐστηρὰ ἡ Λένοτσα.

Ὁ Γκρίσκα, δίχως νὰ θγάλει λαλιά, κούνησε τὸ κεφάλι του: κανένα.

Καὶ νὰ, τὴν κοιτᾷ ὁ Γκρίσκα τὴ Λένοτσα στὰ μάτια, ἴσια καὶ ντόμπρα, μὲ λατρεία καὶ ἀφοσίωση.

Ἐκείνη ἔσμιξε αὐστηρὰ τὰ φρύδια της, ἀναστηλώθηκε καὶ τράβηξε τὸ χέρι της ἀπὸ τὸ σέροκο τοῦ Γκρίσκα.

— Ἀστεῖα ἤρθατε νὰ κάνετε;

Ἐδῶ πιά, δὲν κρατήθηκε ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς:

— Δὲν εἶναι τρόποι αὐτοί! — πῆρε τὸ μέρος τῆς Λένοτσκας. — Ἐσεῖς ἔχετε καιρὸ γιὰ χάσιμο κι ὁ γιατρός ἔχει ἐργασία, πού οὔτε πρόλαβε νὰ ξεκουραστεῖ ἀπὸ τὸ ταξίδι... Δὲν εἶναι διόλου τρόποι αὐτοὶ ἐκ μέρους σας.

Ὁ Γκρίσκα προσδλήθηκε, πάνιασε κ' ἔρριξε μιὰ ματιὰ, πάνω ἀπὸ τὸν ὦμο του, στὸν Φιόντορ Πετρόβιτς:

— Πῶς εἶπατε;

Στράφηκε μετὰ ξανά στὴ Λένοτσα, ξερόβηξε μὲ σημασία καὶ ἐδήλωσε:

— Βγάλτε... ὅποιο νάναι... Μακάρι μπροστινὸ.

Ὁ κόσμος στὴν πόρτα θαύμαζε κι ἀπόμεινε.

Κι ὁ Γκρίσκα νὰ κοιτᾷ τὴ Λένοτσα μ' αὐταπάρνηση, μὲ ἔρωτα, κι ἂν καλορωτᾷς καὶ μὲ κάποια θαρρεῖς, ἐπίπληξη: αὐτὴ εἶναι ἡ φροντίδα σας γιὰ τὸν ἄνθρωπο;

Ἡ Λένοτσα Ρόγκοβα δὲ θάστηξε καὶ ξεκαρδίστηκε.

— Ὁ ἐπόμενος, — εἶπε.

— Δὲ θὰ ῥθειτε ἀπόψε στὴν πλατειούλα; — ξεθάρρεψε μὲ τὸ γέλιο της ὁ Γκρίσκα. — Ἐχομε χορὸ στὴν πλατειούλα.

— Ὁ ἐπόμενος, — ἐπανέλαβε ἡ Λένοτσα. Καὶ τὰ μάγουλά της ροδίσανε πιὸ πολὺ ἀπὸ τὸ συνηθισμένο.

Εἶχε κιόλας σκοτεινιάσει, ὅταν ἡ Λένοτσα Ρόγκοβα τέλειωσε τὴ δουλειά της: δὲν ἔμεινε πονεμένο δόντι στὸ Μαμίλι πού νὰ μὴν τὸ ξερρίζωσε, ἢ νὰ μὴν τὸ βούλωσε.

Σκοτεινιάσε. Σ' αὐτὰ τὰ μέρη σκοτεινιάζει νωρὶς τὸ φθινόπωρο. Πάει νὰ ὑποθέσει κανεὶς, πῶς ὄλη ἡ σκοτεινιά, πού ὅσο βαστοῦν οἱ λευκὲς νύχτες, κρύβεται στὰ γύρω δάση, ξανάρχεται πίσω τὸ φθινόπωρο, νὰ θγάλει τὰ χαμένα.

Ἡ νοσοκόμος, ἡ Ἄννα Κοντράτιεβνα, εἶχε μαγειρέψει σούπα μὲ μπόλικο λάχανο, πάνω στὴ χτιστὴ κουζίνα πού ἦταν στὸ διπλανὸ δωμάτιο. Κάθησαν κ' οἱ τρεῖς τους: ἡ Λένοτσα, ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς, ἡ νοσοκόμος νὰ φᾶνε γιὰ μεσημεριανὸ μαζί καὶ βραδυνὸ.

Ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς ἔτρωγε μὲ προσήλωση καὶ ἐπιμέλεια, σὰν νὰ διεκπεραιῶνε ἐργασία. Ἡ Λένοτσα ἔτρωγε μὲ κέφι, ἔπαιζε μὲ τὸ κουτάλι, ὅλο της τὸ εἶναι φανέρωνε πῶς νοστιμεύοταν τὸ φαί. Ἡ Ἄννα Κοντράτιεβνα οὔτε τὸ ἄγγιξε τὸ μαγειρέμα της, μόνο κοίταζε τοὺς μουσαφιρέους της, μὲ μιὰ ματιὰ πονετικὴ καὶ καλωσυνάτη, ὅπως κοιτάει ἡ καλὴ νοικοκυρὰ τὸν πεινασμένο.

— Ἐλένα Ἰβάνοβνα, ζοῦνε οἱ γονιοί σας; — ρώτησε ἄξαφνα ἡ νοσοκόμος.

— Ἡ μαμά!

— Ὁ πατέρας;

— Ὁ μπαμπᾶς σκοτώθηκε στὸν πόλεμο. Τὸ σαραντατρία, — ἀποκρίθηκε ἡ Λένοτσα. Κι ἀμέσως τῆς ἤρθε νὰ μάθει: Φιόντορ Πετρόβιτς, ἐσεῖς σὲ ποιὸ μέτωπο πολεμήσατε; Εἴσαстан στρατιωτικὸς ἰατρός;

Ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς, ἀπὸ τὴ σαστιμάρα, ἔπαιξε τὰ βλέφαρά του. Τὸ κουτάλι του μαρμάρωσε μεσοδρομῖς. Χαμογέλασε χαμένα:

— Εγώ... δὲν πῆγα στὸν πόλεμο.

— Ἄ! — ἔκανε ἀπογοητευμένα ἡ Λένοτσα.

Ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς λογάριαζε μέσα του: τὴ χρονιά πού σκοτώθηκε στὸν πόλεμο ὁ πατέρας τῆς Λένοτσκας, ὁ ἑαυτὸς του ἔκλεινε τὰ δεκατέσσερα. Ἐπαιρνε

σουσίσιο με παιδικό κουπόνι: τετρακόσια γραμμάρια ψωμί τή μέρα. Κι ὅλη μέρα στεκόταν οὐρά γι' αὐτὸ τὸ ψωμί — ἀσάλευτη, θαρρεῖς, οὐρά, — πασπαλισμένη χιόνι.

Ἐφτά χρόνια διαφορὰ μετ' ἡ Λένοτσα. Σὰν τίποτα καὶ σὰν ἄβυσσο.

Πάνω στὴν ὥρα τέλειωσε τὸ δεῖπνο — τέλειωσαν τὰ λάχανα στὸν τέντζερ.

Ἡ Λένοτσα εἶπε «εὐχαριστῶ», σηκώθηκε, κοίταξε ἀναποφάσιστα τὸ σκοτεινὸ φθινοπωριάτικο παράθυρο. Κι ὁμως τ' ἀποφάσισε. Δὲ θὰ καθόταν δὲ νὰ πλῆττει δλάκερο βράδυ!...

Μιὰ καὶ δυὸ στὸ καθρεφτάκι στὸν τοῖχο. Μιὰ χαρὰ: ὁμορφὴ ἦταν. Φόρεμα στὰ γρήγορα τὸ παλτό της, τὴν πλεκτὴ μαντήλα.

— Πάω ἐκεῖ... στὴν πλατειούλα, — ἐξήγησε ἡ Λένοτσα, φτάνοντας στὴ πόρτα. — Νὰ δῶ μονάχα.

— Μὲ γοβάκι; — χτύπησε τὶς χουφτεσ της ἡ Ἄννα Κοντράτιεβνα. — Ἐέρεις τί λάσπη ἔχει ἐκεῖ!... Νὰ μὴν ξεκολλᾶ τὸ πόδι...

Ὁμως ἡ πόρτα εἶχε κιόλας κλείσει κ' ἡ Λένοτσα Ρόγκοβα φευγάτη.

— Ἄννα Κοντράτιεβνα, — ἄρχισε νὰ λέει ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς, δὲν καλὸ κλείσει ἀκόμα ἡ πόρτα. — Μήπως ἔχετε τίποτα παράπονα, ἀπὸ τὸ περιφερειακὸ ὑγειονομικὸ κέντρο;

Καί, με ὕφος ὄλο ἔγνοια καὶ φροντίδα, ἔβγαλε ἀπὸ τὴν τσέπη του ἓνα σημειωματάριο νὰ τὰ σημειώσῃ.

— Τί παράπονα; — ἀπόρησε ἡ νοσοκόμος, σηκώνοντας τοὺς ὄμους της. — Κανένα παράπονο δὲν ἔχω.

— Ὅστε, δὲν ἔχετε;

— Ὁχι...

Ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς διευθύνθηκε ὄλο συλλογῆ, στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ δωματίου, ἄνοιξε τὸ ντουλαπάκι. Καὶ βάλθηκε νὰ μελετᾶ τὶς ἐτικέτες πάνω στὰ μικρὰ καλάκια μετὰ τὰ φάρμακα καὶ τὰ βαζάκια μετὰ τὰ χάπια.

— Ἀπὸ φάρμακα, χρειάζεστε τίποτα;

— Ἀπ' ὄλα, θαρρῶ, ἔχουμε... Βιταμίνες ἴσως. Στείλτε μας βιταμίνες σὲ ποφετάκια. Τὰ πιτσιρίκια σὰν τρελλὰ κάνουνε.

— Ἄ, ὦραϊα, — κούνησε τὸ κεφάλι του ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς, ἄνοιξε τὸ σημειωματάριο καὶ βάλθηκε νὰ σημειώνῃ: σχετικὰ μετὰ τὶς βιταμίνες.

Ἡ νοσοκόμος μπῆκε στὸ συνεχόμενο δωμάτιο, ἀνακάτεψε μετὰ τὴν μασιὰ τὴν φουτιὰ στὴ σόμπα, ἔκλεισε τὸ σιδερένιο σύρτη, νὰ μὴν τραβᾶ ἡ καμινάδα. Σανατορία. Κι ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς ἔγραφε ἀκόμα στὸ σημειωματάριό του σχετικὰ μετὰ τὶς βιταμίνες — μετὰ προσήλωση καὶ ἐπιμέλεια.

Ἄντε, ἐγὼ νὰ πηγαίνω, — εἶπε ἡ νοσοκόμος. — Θὰ κοιμηθῶ ἀπόψε στὴ γειτόνισσας... Τῆς Ἐλένας Ἰβάνοβνας τῆς ἔστρωσα στὸ διπλανὸ δωμάτιο. Κι εἶσεῖς βολευτεῖτε ἐδῶ. Νὰ πάπλωμα καὶ μαξιλάρι... Θὰ τὰ καταφέρετε μόνος σας.

— Πῶς, πῶς, εὐχαριστῶ. Σὰς εὐχαριστῶ πολὺ. Καληνύχτα.

Ἡ νοσοκόμος εἶχε φτάσει κιόλας στὴν ξύπορτα, εἶχε χουφτώσει τὸ χεράκι κοντοστάθηκε.

— Φιόντορ Πετρόβιτς, ἔσεῖς ἀκόμα... δὲν παντρευτήκατε, ἔ;

— Τί; — ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς ἀποξεχάστηκε ἀπὸ τὶς σπουδαῖες σημειώσεις του. — Ναί... Δηλαδή θέλω νὰ πῶ, ἀνύπαντρος... Δὲ λέω ἀκόμα νὰ τὸ πάρω ἐπὶ πόφαση.

Χαμογέλασε. Καὶ διόρθωσε τὰ γυαλιά του.

Ἡ νοσοκόμος ἔφυγε.

Ἡ νύχτα, ὑγρὴ καὶ σκοτεινὴ, εἶχε ἀκουμπήσει στὰ παράθυρα. Τὰ τζάμια ἦσαν χαλισμένα, ἰδρωμένα. Στιγμές - στιγμές, ὑγρὲς ριπὲς τοῦ ἀγέρα φέρναν ἀπὸ μακριὰ κρυὰ, μέσ' ἀπὸ τὰ σκοτάδια, θρύμματα ἀπὸ θορύβους: Τσιριχτὰ ἀκκόρντα φουαρίων, μόνικας, σούρσιμο ἀπὸ σόλες, φωνές...

Ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς, δίχως νὰ σβήσει τὴ λάμπα τοῦ πετρελαίου, ἔγειρε τὸ ξύλινο κρεβάτι, ποῦ ἦταν θαμμένο μετὰ λαδομπογιὰ. Τὸ μαξιλάρι τὸ ἀκούμπησε τὸ

κεφαλάρι. Δὲ λογάριαζε, φυσικά, νὰ κοιμηθεῖ — ἔτσι, νὰ ξαποστάσει. Δίχως νὰ ἔγῃ τὰ γυαλιά του, σφάλιξε τὰ κουρασμένα μάτια του. Κοίτονταν, ἀφουγκραζόταν.

Ὁ ἀγέρας ρεμπέλευε φασαριόζικα στὸ δρόμο, πέρα - δῶθε, λὲς δὲν τὸν χωροῦσε ὁ τόπος. Ἄραιά καὶ ποῦ, χτυποῦσαν σταγόνες στὸ τζάμι μουγγά, δίχως πλατάγισμα: ἔβρεχε, δὲν ἔβρεχε δὲν καταλάβαινες...

Κάποια βηματάκια, ποῦ παραπατοῦσαν, πέρασαν τσαλαβουτώντας μπροστὰ ἀπὸ τὸν τοῖχο. Τρίξανε τὰ σκαλοπάτια στὸ ξώστεγο.

Ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς ἀνασηκώθηκε στὸν ἀγκώνα του: νὰ γύρισε ἢ Λένοτσα; Ὅμως κανένας δὲν προσπάθησε ν' ἀνοίξει τὴν πόρτα. Γυρόφερναν ἐπιτόπου. Μετά, μιὰ γριίστικη φωνή, βραχνή καὶ μεθυσμένη, τρύπωσε ἀπὸ τὴ χαραμάδα:

— Ἀντίχριστοι!... Χειροῦργοι!

Καὶ ξανά πάλι τσαλαβούτησαν τὰ βήματα.

Ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς ἔξυσε ἀπογοητευμένα τὸ σβέρκο του. Βολεύτηκε πιὸ καλά στὸ ξυλοκρέδατο καί, δίχως νὰ τὸ πάρει εἶδηση, λαγοκοιμήθηκε. Ποιὸς ξέρε: πόση ὥρα; Ὅμως, ἄξαφνα, ξύπνησε.

Κάτω ἀπὸ τὸ παράθυρο χαλνοῦσε ὁ κόσμος στὴ μουσική. Φυσαρμόνικα. Ὅχι, δυὸ φυσαρμόνικες... Στενάζουν λεβέντικα τὰ μπάσα, τρεμοπαίζουν — φιλὸ κεκριμπάρι — οἱ φιλὲς νότες... Δὲν ἦταν δυὸ φυσαρμόνικες — τρεῖς. Μπορεῖ καὶ τέσσερες.

— Ἀντίο, ἀντίο, — λέει ἢ Λένοτσα.

Κι ἀνοίγει ἢ πόρτα.

Ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς πρόλαβε δὲν πρόλαβε νὰ σφαλίξει πιὸ σφιχτὰ τὰ βλέφαρά του. Ἄκουσε τὶς τέσσερις φυσαρμόνικες (μπορεῖ κιόλας νάταν κ' ἕξι) ποῦ στενάξαν μιὰ, μόνο ποῦ δὲ σκίστηκαν τὰ ράματά τους — κι ὅλες μαζί κατέβηκαν ἀπὸ τὸ ξώστεγο καὶ πῆραν τὸ δρόμο.

Ἄκουγε τὴ Λένα, ποῦ στεκόταν ὦρα στὴν πόρτα, μετὰ χασμουρήθηκε γλυκὰ γλυκὰ. Πῆρε ἀπὸ τὸ τραπέζι τὴ λάμπα καὶ νυχπατώντας μπῆκε στὸ διπλανὸ δωμάτιο.

Ὁ Φιόντορ Πετρόβιτς ἀνοίξε τὰ μάτια του. Μιὰ λουρίδα φῶς, ποῦ τρεμόπαιζε ἔπεφτε στὸ πάτωμα, χάραζε τὸν τοῖχο. Καὶ μέσα στὸ φῶς, γλιστρᾶ ἕνας ἴσκιος. Μακρὸς ἴσκιος, γι' αὐτὸ, θαρρεῖς ἔγιναν ἀκόμα πιὸ λιανά, ἀκόμα πιὸ κοντυλένια τὰ κοριτσίστικα χέρια, ὁ λυγερὸς λαιμὸς, ἀκόμα πιὸ στενοὶ καὶ χυτοὶ οἱ ὦμοι. Νάτα, φτερούγισαν τὰ χέρια, στραβιώθηκαν πίσω στὸ λαιμὸ καὶ χύθηκε ὁ βαρὺς κόττος, χώρισε στὰ δυὸ. Δυὸ πλεξίδες ἀπλώθηκαν στὸ στῆθος καὶ τραμπαλίστηκαν πάνω στὴ λουρίδα τὸ φῶς, σὰν ἢ Λένοτσα ἔγειρε νὰ σφήσει τὴ λάμπα.

Τὸ πρωτὶ ξαναπῆραν τὸ δρόμο.

ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝ ΣΙΜΟΝΟΦ

Τὰ πρῶτα ποιήματα τοῦ Κ. Σιμόνοφ δημοσιεύτηκαν τὸ 1934, ὅταν ἦταν 19 χρονῶν. Μὰ πῶς ἔντονα φανερώθηκε τὸ ταλέντο τοῦ Σιμόνοφ στὰ ποιήματα ποὺ ἔγραφε στὰ τελευταῖα προπολεμικὰ χρόνια καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου, ὅποτε ἦταν πολεμικὸς ἀνταποκριτὴς. Ἐκτὸς ἀπὸ πολυάριθμα ποιήματα, ὁ Σιμόνοφ ἔγραφε θεατρικὰ ἔργα, ὅπως «Οἱ Ρῶσοι», «Ἔτσι θὰ γίνεῖ», τὸ διήγημα «Μέρες καὶ νύχτες».

Ἐπιπλέον ἀπὸ τὸν πόλεμο ὁ Σιμόνοφ ἔγραφε τὰ θεατρικὰ ἔργα «Κάτω ἀπὸ τὴν καστανιὴς τῆς Πράγας», «Τὸ ρωσικὸ ζήτημα», τὴν ποιητικὴ συλλογὴ «Φίλοι καὶ ἐχθροί», τὰ δοκίμια «Μαχόμενὴ Κίνα» κ.ἄ.

Τὸ ἀπόσπασμα ποὺ δημοσιεύουμε εἶναι ἀπὸ τὸ τελευταῖο ἔργο τοῦ συγγραφέα — τὸ μυθιστόρημα «Ζωντανοὶ καὶ νεκροί», ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τοῦ σοβιετικοῦ λαοῦ κατὰ τῶν χιτλερικῶν.

Σ Υ Ζ Η Τ Η Σ Η

Τὶς πρῶτες μέρες τοῦ Γενάρη τοῦ 1943 κάλεσαν στὴ Μόσχα τὸν ὑποστράτηγο Σερπίλιν γιατί πέθανε ἡ γυναῖκα του. Τὴν ἐπομένη τῆς τῆς κηδείας τῆς, τὰ χαράματα, πρὶν φύγει ξανάγια τὸ Μέτωπο, ἐπισκέφτηκε τὸ Σερπίλιν ὁ Ἰβάν Ἀ-

Ὅταν ὁ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς χτύπησε τὸ κουδούνι, ὁ Σερπίλιν ἦταν ἑτοιμὸς πιά καὶ γιὰ τὴ συνάντησιν αὐτὴ καὶ γιὰ τὸ ξεκίνημα: ἦταν ξυρισμένος καὶ πλυμένος, εἶχε βάλει τὸ χιτώνιο καὶ τὴν ἐξάρτυση, εἶχε κλειδώσει τὴ βαλίτσα του καὶ μάλιστα εἶχε πετάξει στὸν κουδῶ τῆς κουζίνας τ' ἀποτσιγάρα ἀπ' τὴ σταχτοθῆκες.

—Γειά σου, Φέντια, — εἶπε μπαίνοντας ὁ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς κι' ἀφοῦ ξόδεψε μιὰ ἀπειροελάχιστη στιγμὴ γιὰ νὰ δεῖ καὶ νὰ ἐχτιμήσει τὸ πρόσωπο τοῦ Σερπίλιν, τὸν ἀγκάλιασε γρήγορα, κοφτὰ καὶ τὸν φίλησε στὸ μάγουλο.

Εἶχε βιαστεῖ νὰ συναντήσει τὸ Σερπίλιν, μὴ διστάζοντας νὰ συμμεριστεῖ στὸ ἀκέραιο τὸν πόνο του. Μὰ τὸ συνηθισμένο, φρεσκοξυρισμένο πρόσωπο τοῦ Σερπίλιν, ποὺ δὲν ἔδειχνε καμμιά ἀλλαγὴ τὸν ἀνακούφισε. Εἶχε πιά συντελεσθεῖ ἡ ἐσωτερικὴ διεργασία ποὺ ἀπαιτεῖται γιὰ «νὰ γίνεις κύριος τοῦ ἑαυτοῦ σου καθὼς λέγε, ποὺ ὅσο δύσκολη εἶναι γιὰ σένα τὸν ἴδιο, τόσο διευκολύνει τὴ θέση τῶν ἄλλων γύρω σου. Ὁ Σερπίλιν αὐτὸ τῶς πετύχει. Καὶ τὸ διάβασε στὸ πρόσωπό του, ὅχι μόνο ὁ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς ποὺ τὸν γινώριζε καλά ἀπὸ χρόνια, ἀλλὰ κι' ὁ ὑπασπιστὴς του, ποὺ ἔστεκε παραπίσω, ἂν κι' ἐλάχιστα ἤξερε τὸ Σερπίλιν.

τε λεπτά — είπε ο Ίβαν Άλεξέγιεβιτς, εξαντλώντας με το σφιχταγκάλιασμά του, ότι είχε νά του πει, στην πρώτη στιγμή της συνάντησης μετά από ένα τέτοιο πλήγμα, και οίκονομώντας τὰ παραπανίσια λόγια. — "Αν δέν έχεις αντίρρηση, κολατσίζουμε, — με μιὰ κίνηση του δάχτυλου πήρε απ' τὰ χέρια του ύπασπιστή ένα μικρούτσικο βαλιτσάκι. — Καί σύ, Πάβελ Τροφίμοβιτς στο μεταξύ, όπως είπαμε, πήγαινε στο αεροδρόμιο κι' έλεγξε, τήν προετοιμασία για τήν αναχώρηση.

Ο ύπασπιστής είπε «στάς διαταγάς σας», έκανε μεταβολή κι' έφυγε.

— Μην ξεντώνεσαι, είπε ο Σερπίλιν, βλέποντας τον Ίβαν Άλεξέγιεβιτς νά βγάζει τή χλαίνη του. — Κάνει κρύο έδω.

— Δέ βαριέσαι, έκανε ο Ίβαν Άλεξέγιεβιτς και βγάζοντας τή χλαίνη πέρασε με γοργά βήματα στο δωμάτιο.

Είχανε ν' ανταμώσουν από τὸ Νοέμβρη του 1941. Όταν αφαίρεσαν τή διοίκηση τής Μεραρχίας απ' τὸ Σερμπίλιν, δέν πήγε στη Μόσχα νά ζητήσει ύποστήριξη από τον Ίβαν Άλεξέγιεβιτς περνώντας πάνω από τὰ κεφάλια των ανώτερών του. Κι' όταν αργότερα ταχτοποιήθηκαν όλα κι' έπρεπε νά πάει νά συγκροτήσει μιὰ νέα μεραρχία, έτυχε νά λείπει στο μέτωπο ο Ίβαν Άλεξέγιεβιτς.

Μ' ὄλο πού ο Ίβαν Άλεξέγιεβιτς ήταν πενηντάρης εξακολουθοῦσε νάναί αδύνατος, στητός. Ο Σερπίλιν τον θυμόταν απ' τον πρώτο πόλεμο με τούς Γερμανούς πού τούχε έρθει στο σταθμό επίδεσης, μετά από μιὰ νυχτερινή αναγνώριση, απόκοτο παλληκαρούδι, ύπαξιωματικός, με τρία παράσημα του Γεωργίου

Τ Η Ν Α Υ Γ Η

Μεταφράζει ο
ΠΕΤΡΟΣ ΑΝΤΑΙΟΣ

λεξέγιεβιτς, ο καλύτερός του φίλος, απ' τὰ ήγετικά στελέχη του Γενικού Έπιτελείου. Μ' αυτή τή συνάντηση αρχίζει τὸ τελευταίο κεφάλαιο του πρώτου μέρους του μυθιστορήματος «Ζωντανοί και νεκροί». Δημοσιεύουμε ένα απόσπασμά του.

στο στήθος, πού τάχε πάρει όταν ήταν φαντάρος ακόμα. Τον θυμόταν μετά πλάι του τις πρώτες μέρες τής επανάστασης αντιπρόσωπο από τήν ομάδα ανιχνευτών στην Έπιτροπή στρατιωτών του συντάγματος. Τον θυμόταν, είκοσιπέντε χρόνων, επιτελάρχη συντάγματος στο Τσαρίτσιν. Απ' τήν κομψή του εμφάνιση, και τ' άσημένα του από τότε ακόμα μαλλιά, πού τάκανε χωρίστρα, τον παίρνανε συχνά για αξιωματικό του παλιού στρατού, μ' ὄλο πού δέν ήταν ποτές. Τὸ τωρινὸ χιτώني του στρατηγού έστρωνε τὸ ίδιο κομψά στο κανονικό του κορμί με τούς πλατιούς ώμους, όπως τὸ καλορραμμένο μεσατο άμπέχονο, πού φορώντας το έκανε τὸ κομμάτι του στα χρόνια του εμφύλιου πολέμου. Καί τὰ μαλλιά του τὰ ίδια άρα, με απόχρωση άτσαλιού χωρισμένα τρίχα - τρίχα στο πλάι. Ο Ίβαν Άλεξέγιεβιτς δέν τῶχε σκοπὸ νά γεράσει, μόνο πού τὸ πρόσωπό του τώρα άνησύχησε τὸ Σερπίλιν. Όχι πού έδειχνε κούραση, αυτό ήταν φυσικό. Στα ὀλοζώντανα μάτια του ξεχώριζες τώρα μιὰ περίεργη άκινήσια, σάμπως νά τούχε κολλήσει μιὰ σκέψη, πού δέ μπορούσε με κανένα τρόπο νά τή διώξει. Η ακόμα σαν νά τον είχανε κρατήσει πολὺ ανάμεσα σε δυὸ βαρειές πλάκες από μαντέμι, δίχως νά μπορεί νά σαλεύει, κι' απόμεινε τούτη ή αίσθηση στα μάτια του.

Ένας διάλογος ξέρει τι χαζομάρες σοῦρχονται στο κεφάλι — σκέφτηκε ο Σερπίλιν, μὰ είπε: «Δέ μ' άρέσει, ξέρεις, ή ὄψη σου».

Ὁ Ἰδάν Ἀλεξέγιεβιτς τούρριξε μιὰ κοφτὴ ματιὰ ἂν καὶ τὰ μάτια του διατηροῦσαν στὸ βάθος τὴν ἴδια ἀκίνησιάν καὶ τὸ γύρισε, ὅπως συνήθως, στὸ ἀστεῖο.

— Δὲν εἶσαι ὁ πρῶτος πού μου τὸ λές. Σεῖς ὅλοι τοῦ μετώπου ἀνθεῖτε καὶ λουλουδίζετε. Μὰ ἐμεῖς, οἱ ποντικοὶ τῶν ἐπιτελείων, ρεύουμε πάνω στὰ χαρτιά.

— Πικρὸ παντοῦ τὸ ψωμί, — δίχως χαμόγελο — ἀπάντησε ὁ Σερπίλιν, ἐξακολουθώντας νὰ τὸν κοιτᾷ κατάματα, κι' ἔτσι διαλύθηκε ἡ πρώτη ἀμοιβαία ἀμηχανία, κι' ἄρχισε μιὰ σοβαρὴ συζήτηση πού τὴ διψοῦσαν κατάβαθα κι οἱ δύο τους.

Ὁ Ἰδάν Ἀλεξέγιεβιτς ρώτησε τὸ Σερπίλιν πού θάψανε τὴ γυναίκα του, κι ὅταν ἐκεῖνος τοῦ ἀπάντησε «στὸ νεκροταφεῖο Νοβοτέβιτσι», εἶπε «καλά», σάμπως νὰ μπορούσε αὐτὸ τὸ πρᾶγμα νὰναι καλὸ ἢ ἄσχημο. Μετὰ ρώτησε ἂν τὴ πρόλαβε πρὶν χάσει τὶς αἰσθήσεις της. Ὁ Σερπίλιν, σφίγγοντας τὰ δόντια, κούνησε τὸ κεφάλι του σὰ νάλεγε ὄχι.

— Γιατὶ δὲν ἦλθες μὲ τὸ ἀεροπλάνο μόλις σοῦ τηλεφώνησα — ρώτησε ἐπιτιμητικὰ ὁ Ἰδάν Ἀλεξέγιεβιτς. — Τῆς ὑποσχέθηκα πὼς στὸ κάτω τῆς γραφῆς θὰ κάνω χρῆση τῆς θέσης μου καὶ θὰ σὲ καλέσω αὐθημερὸν στὴ Μόσχα. Κι' ἐσὺ δὲν ἦλθες!...

Ὁ Σερπίλιν πρόσεξε τ' ἀνεπάντεχα λόγια «στὸ κάτω τῆς γραφῆς», μὰ δὲν τῷ δειξε κι' ἄρχισε νὰ ἐξηγεῖ γιατί δὲν μπόρεσε νὰ πετάξει ἀμέσως μὲ τ' ἀεροπλάνο στὴ Μόσχα.

— Κατάλαβα, κατάλαβα, συμφώνησε ἀπ' τὶς πρῶτες λέξεις ὁ Ἰδάν Ἀλεξέγιεβιτς. Ἦμουν ἕτοιμος νὰ σκεφτῶ πὼς ὁ Μπατιούκ δυσκόλευε τὴν ἀναχώρησή σου. Μὰ βλέπω σὲ συνέχεια, τὴν ἴδια μέρα νὰ φτάνει τηλεγράφημα ἀπ' τὸ Μέτωπο — νὰ ἐπικυρωθεῖ ὁ διορισμός σου γιὰ ἐπιτελάρχης τοῦ Μπατιούκ.

— Λοιπόν, ἐπικυρώθηκε; ρώτησε ὁ Σερπίλιν πού δὲν εἶχε βιαστεῖ νὰ ρωτήσῃ πρὶν, μὰ καταλάβαινε τώρα ἀπὸ τὸν τόνο τοῦ Ἰδάν Ἀλεξέγιεβιτς, πὼς ἡ ὑπόθεση αὐτὴ μᾶλλον εἶχε λήξει.

— Καὶ βέβαια, εἶπε ὁ Ἰδάν Ἀλεξέγιεβιτς ζαφνιασμένος. Διάταξα τὸν ὑποσιστή νὰ σὲ συγχαρεῖ ἀπὸ μέρους μου. Ἦ μήπως ἐτοιμαζόμουν νὰ τὸν διατάξω καὶ τὸ ξέχασα; Ἔ, πού νὰ πάρει ὁ διάβολος, τὶς τελευταῖες μέρες τᾶχω ὀλίγα τελα χαμένα! Καιρὸς νὰ γυρίσω στὸ Μέτωπο.

— Τί, στὸ Μέτωπο εἶναι εὐκολώτερα;

— Δυσκολώτερα νομίζεις; Ἄν θές νὰ ξέρεις... Ὁ Ἰδάν Ἀλεξέγιεβιτς σιμάτησε ξάφνου καὶ κόβοντας στὴ μέση μὲ μιὰ ἀπότομη κίνηση τοῦ χεριοῦ, καὶ πού ἐτοιμάζονταν νὰ πεῖ, ρώτησε:

— Τί σοῖ ἄνθρωπος εἶναι τὸ μέλος τοῦ Πολεμικοῦ Συμβουλίου;

— Ὁ Ἀμπράμωφ; Ἀγαθός, ἔκανε ὁ Σερπίλιν.

— Δὲν σὲ καταλαβαίνω: Τὸν κατηγορᾷς ἢ τὸν παινεύεις;

— Τὸν παινεύω, εἶπε ὁ Σερπίλιν. Μπορῶ νάμαι πιὸ ἀκριβής: εὐθὺς ἄνθρωπος.

— Εὐθὺς, — αὐτὸ εἶναι καλὸ πρᾶγμα, εἶπε ὁ Ἰδάν Ἀλεξέγιεβιτς καὶ ἐπὶ νέλαβε σκεφτικὸς: καλὸ.

Ἀπ' τὴν ἔκφραση τοῦ προσώπου του ἦταν φανερὸ πὼς κείνη τὴ στιγμή σκέφτηκε κάποιον ἄλλο, πού δὲν ἦταν μήτε ἀγαθός, μήτε εὐθὺς.

— Καὶ πὼς τὰ πάει μὲ τὸν Μπατιούκ;

— Ἀπ' τὴ μεραρχία δὲ μπορεῖ νὰ κρίνει κανεὶς, εἶπε ὁ Σερπίλιν, μὲ θαρρῶ πὼς ὁ Ἀμπράμωφ καταπίνει φαρμάκια. Δὲν τὸ δείχνει ὁμως. Τὸν ἔχει ἀτσαλώσει ἄρκετὰ τὸ Κόμμα.

— Μὰ καὶ τὸν Μπατιούκ, θαρρῶ δὲν τὸν ἀτσαλώσε τὸ παλιὸ καθεστῶς!

— Ἐχει ὥστόσο κάτι τὸ κουλάκινο, λέω...

— Τί λές! — γέλασε ὁ Ἰδάν Ἀλεξέγιεβιτς. Εἶναι ἀπὸ τοὺς φτωχομεσοτάξους πού λένε, ἀγρότες, ὅσο γι' αὐτὸ, τὸ θυμᾶμαι καλὰ, ἤμουν γραμματέας τοῦ τριφυεῖου, τότε πού σπούδαζε στὴν στρατιωτικὴ Ἀκαδημία, στὰ εἰκοσιῆξι.

—“Α, σπούδαζε! — ‘Ο Σερπίλιν έκανε μιὰ χαρακτηριστική κίνηση με τὸ χέρι. Ξέρω πῶς σπούδαζαν, μερικοὶ σὰν κι’ αὐτόν!

— Τέλος, αὐτὰ ἀνήκουνε στὴν ἱστορία — εἶπε ὁ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς. — Πῶς σοῦ φαίνεται τώρα ὁ Μπατιούκ ἀπ’ τὸ δικό σου τὸ καμπαναριό, ἀπ’ τὴ μερραρχία;

‘Ο Σερπίλιν προσπαθώντας νὰ ναι ἀντικειμενικός, ἐξηγοῦσε πῶς ἔβλεπε τὸν Μπατιούκ ἀπ’ τὴ σκοπιά του σὲ διάφορες στιγμὲς τῆς ζωῆς του καὶ καλὲς καὶ κακὲς.

‘Ο Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς χαμογέλασε.

— Βλέπεις λοιπόν; Ἀπ’ τὸ καμπαναριό σου ὁ Μπατιούκ φαίνεται ἔτσι κι’ ἔτσι, ἀπ’ τὸ δικό μου — χειρότερος, ἀπ’ τὸ καμπαναριό τοῦ Μετώπου, ὅσο μπορῶ νὰ καταλάβω, δὲν εἶναι ἐνθουσιασμένοι, μ’ ἀπὸ τὸ πιὸ ψηλὸ καμπαναριό κοιτοῦνε καὶ βλέπουνε μόνο τὸ φουσκωμένο του στῆθος καὶ τὰ μουστάκια του τὰ γνωστὰ ἀπ’ τὸν ἐμφύλιο πόλεμο. Μ’ ἂν δὲν ἀπόχτησε ἀπὸ τὸν καιρὸ ἐκεῖνο μήτε περισσότερο μυαλό, μήτε πιὸ πολλές γνώσεις αὐτὸ δὲ θὰ τὸ ἴδεις βέβαια με τὰ κυάλια. Κι’ ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα χτυποῦν καὶ γυρνοῦν πίσω, σὰν τὰ κύματα στὸ βράχο, στὸ βράχο τῶν ἀναμνήσεων. Ἄν καὶ κάποτες βγαίνουνε σὲ καλὸ οἱ ἀναμνήσεις, τὸ ξέρεις καὶ σύ.

Ναί, ὁ Σερπίλιν τῷξερε αὐτό. Ἦξερε πῶς ἂν βρίσκονταν τώρα ἐδῶ κι’ ὄχι στὴ Σιβηρία, αὐτὸ τὸ χρωστοῦσε σ’ αὐτὴ τὴν ἴδια δύναμη τῶν ἀναμνήσεων. Λίγο πρὶν τὸν πόλεμο, τότες πού μερικοὺς στρατιωτικοὺς ἄρχισαν κι’ ἐξακολούθουσαν νὰ τοὺς ἀφήνουν, ὁ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς, πού μόλις εἶχε διοριστεῖ στὸ Γενικό Ἐπιτελεῖο, ἔκανε μιὰν ἀπὸ τίς πρῶτες του προφορικές ἐκθέσεις στὸ Στάλιν. ‘Ο Στάλιν ξάφνου, σὰν ἔγινε λόγος γιὰ κάτι σχετικό, ἀνάφερε τὸ Τσαρίτσιν, κι’ ὁ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς πού ζητοῦσε εὐκαιρία τοῦ ἀνάφερε γιὰ τὸν Γρινκό καὶ τὸ Σερπίλιν. Γιὰ τὸν Γρινκό ὁ Στάλιν ἔκανε πῶς δὲν ἄκουσε, μὰ γιὰ τὸ Σερπίλιν τὴν ἴδια στιγμὴ σήκωσε τὸ ἀκουστικό καὶ τηλεφώνησε νὰ ἐξετάσουνε τὸ φάκελλό του.

— Ἔτσι εἶναι! — εἶπε ὁ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς.

‘Ο Σερπίλιν πού τὸν κοίταζε στὰ μάτια ἔνοιωσε πῶς κι’ οἱ δύο τους σκέφτηκαν ἐκεῖνη τὴν ὥρα τὸ ἴδιο πράγμα: Ἦταν στ’ ἀλήθεια ταπεινωτικό νὰ κρέμεται ἡ σωτηρία σου ὀλοκληρωτικὰ ἀπὸ μιὰ ἀνάμνηση πού πέρασε, ἀπὸ δυὸ-τρία λόγια εἰπωμένα στὰ γρήγορα στ’ ἀκουστικό...

— Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς, εἶπε ὁ Σερπίλιν χαμηλώνοντας τὴ φωνή, σὰ νὰ μπορούσε κάποιος νὰ τοὺς ἀκούσει. Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνεи τίποτα λοιπόν γιὰ τὸν Γρινκό;

‘Ο Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς σήκωσε τοὺς ὄμους:

— Δὲν ξέρω. Δὲν τὸ νομίζω. Τοῦ εἶχα μιλήσει τότες, βλέπεις, ταυτόχρονα καὶ γι’ αὐτόν. Μὰ θές γιατί ἀπὸ παλιὰ κάτι στὸν Γρινκό ἔτυχε νὰ μὴν τοῦ ἀρέσει, θές γιατί ἀργότερα κάπου, κάτι θᾶπε κείνος πού δὲν τοῦ ἄρεσε. Δὲ μπορῶ νὰ τοῦ τὸ θυμίσω γιὰ δευτέρη φορά, δὲ ριψοκινδυνεύω. Αὐτὴ εἶν’ ἡ ἀλήθεια. Μ’ ὅλη μου τὴν εἰλικρίνεια.

— Ὅστόσο, ἴσως, στὴ θέση πού βρίσκεσαι τώρα...

Σ’ αὐτὰ τὰ λόγια ἀπ’ τὰ μάτια τοῦ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς, πέρασε ἕνας ἴσκιος — κάτι κρύο, σχεδὸν ἐχτρικό.

— Καὶ τί ξέρεις ἐσὺ γιὰ τὴ θέση ὅπου βρίσκομαι τώρα;...

— Θὰ δοκιμάσω μόνος μου, — εἶπε ὁ Σερπίλιν.

— «Ἐμπρὸς λοιπόν, δοκίμασε, ἐγὼ δοκίμασα, τώρα εἶναι ἡ σειρά σου», πῆγε νὰ πεῖ, μὰ ὁ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς τὸν ἀγαποῦσε τὸ Σερπίλιν, καὶ τώρα ἀκόμα πούρθε με θάρεια τὴν καρδιά ἐδῶ πέρα, διατηροῦσε τὰ ἴδια αἰσθήματα γι’ αὐτόν, κι’ αὐτὴ ἡ καλωσύνη ἔμοιαζε σὰν ἕνα νησάκι στὸν κατακλυσμὸ τῶν συγκρουόμενων μέσα του αἰσθημάτων. Δὲν τοῦπε «Ἐμπρὸς λοιπόν, δοκίμασε», ἀλλ’ ἀντίθετα: «Δὲ σὲ συμβουλεύω», γιατί με κάποια ἔκτη αἴσθηση ἔνοιωθε πῶς ἦταν

πιά ἀργὰ νὰ βοηθήσει τὸν Γρινκό. Κι' ἤθελε νὰ προφυλάξει τὸ Σερπίλιν ἀπὸ ἓνα ἀπερίσκεπτο βῆμα ποῦ δὲ μπορούσαν νὰ φανταστοῦν ἔστω καὶ ἀμυδρά, πόσο ἐπικίνδυνο ἦταν ὅσοι εἶχαν μόνο ἀκουστὰ ἢ ἤξεραν ἀπὸ παλιές ἀναμνήσεις τὸν ἄνθρωπο ἐκεῖνο ποῦ ἀπ' τὸ γραφεῖο του μόλις πρὶν μιὰ ὥρα εἶχε βγεῖ ὁ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς.

Ἀκούγοντας αὐτὸ τὸ φιλικό, «Δὲ σὲ συμβουλεύω» ποῦ ἔκρυβε μιὰν ἀπειλή, ὁ Σερπίλιν ἔπαψε νὰ μιλά γιὰ τὸν Γρινκό. Ἄλλωστε ἦταν ἀνώφελο νὰ μιλά κανεὶς γι' αὐτό, ἔπρεπε ἢ νὰ κάνει ἢ νὰ μὴν κάνει κάτι. Καὶ τὸ ἂν καὶ πότε θὰ ἐνεργοῦσε ἦταν δική του ὑπόθεση.

Μὰ καὶ ὁ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς δὲ σκόπευε νὰ συνεχίσει αὐτὴ τὴ κουβέντα. Σηκώθηκε ἀπ' τὸ τραπέζι καὶ καταπαιάστηκε μὲ τὸ βαλιτσάκι του.

— Ἄντε νὰ πάρουμε τὸ πρωῖνό μας, ἢ νὰ δειπνήσουμε, ἢ καὶ τῶνα καὶ τ' ἄλλο μαζί. Δὲν ξέρω, ἂν ἔφαγες ἐσὺ ἐψές, ἀλλὰ γιὰ μένα αὐτὸ θάναί καὶ δεῖπνο καὶ κολατσό. Ἄντε νὰ πιοῦμε στὴ μνήμη τῆς Βάλιας καὶ γιὰ τὸν προβιασιό σου. Ἡ ζωὴ εἶναι ζωὴ καὶ τίποτα δὲ μπορεῖ νὰ κάνει κανεὶς.

Ἔβγαλε τὴ βότκα καὶ δυὸ τρία δεματάκια τυλιγμένα σὲ ἄσπρο χαρτί.

— Ἐλα, ξετύλιγε. Δὲ χρειάζεται τίποτ' ἄλλο — εἶπε καὶ σταμάτησε τὸ Σερπίλιν ποῦ πῆγε νὰ σηκωθεῖ. Ὅλη μου ἡ περιουσία εἶναι ἐδῶ, καὶ τὰ ποτηράκια καὶ τὰ πηρούνια ἀκόμα. Ποτὲς δὲν μπορεῖς νὰ ξέρεις, πότε καὶ ποῦ θὰ πᾶς, πότε θὰ φᾶς καὶ πότε θὰ κοιμηθεῖς γι' αὐτὸ ὁ ὑπασπιστὴς ἔχει πάντα τίς ἐφεδρεῖες ἑτοιμες.

Τὰ δεματάκια εἶχανε σάντουιτς μὲ σαλάμι, μπρὶκ καὶ τυρί, βρασμένα αὐγά, καὶ δυὸ φρέσκα ἀγγουράκια.

Γιὰ νὰ ξανάρθουμε στὸν Μπατιούκ, — εἶπε ὁ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς σκουπίζοντας μὲ τὸ χαρτί τὰ ποτήρια καὶ κοιτώντας τα στὸ φῶς, νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀλήθεια ξαφνιάστηκα ὅταν εἶδα νὰ ζητᾶ τὴν ἔγκρισή μας γιὰ τὴν τοποθέτησή σου.

Ὁ Σερπίλιν δὲ σκόπευε νὰ ξαναγυρίσει στὸν Μπατιούκ, ἀλλὰ κατάλαβε πὼς ὁ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς θέλει νὰ ξεκόψει ἀπὸ τὴν προηγούμενη συζήτησή τους.

— Καὶ γιὰτι ξαφνιάστηκες;

— Γιὰτι ἂν ἤμουνα στὴ θέση τοῦ Μπατιούκ καὶ μὲ τίς δικές του ἀντιλήψεις θὰ ἤθελα γιὰ ἐπιτελάρχην κάποιον πιὸ βολικό, λιγώτερο σκληροτράχηλο. Μπορεῖ κανεὶς ν' ἀγκυλώσει τὸ χέρι του σὰ θελήσει νὰ τὸ περάσει πάνω ἀπ' τὴν τρίχα σου ἀνάποδα.. Νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀλήθεια χάρηκα σὰν διάβασα πὼς σὲ πρότειναν. Κι' ὄχι τόσο γιὰ σένα — πικρὸ θάναί τὸ ψωμί σου, ὅπως τῶρες, — ὅσο γιὰ τὴν ὑπόθεση. Εὐτυχῶς ποῦ ὁ διοικητὴς τοῦ Μετώπου σας εἶναι ἄνθρωπος ὀξυδερκής. Γιὰ τὴν ὥρα βέβαια δὲν εἶναι στὸ χέρι του νὰ ξεφορτωθεῖ τὸν Μπατιούκ, μὰ σὰν θᾶχεις δικίον θὰ σὲ ὑποστηρίξει καὶ σταθερὰ καὶ προσεχτικά. Ὅταν μᾶς τίς βρέχει ὁ ἐχτρός εἶναι εὐκόλο νὰ θγάλουν ἀπ' τὴ μέση καὶ καλὸ διοικητὴ, μὰ σὰν τίς βρέχουμε μεις τοῦ ἐχτροῦ εἶναι δύσκολο ν' ἀπαλλαχτεῖ κανεὶς κι' ἀπ' τὸν πιὸ παρακατιανό. Στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς νίκης δὲν πολυφαίνονται οἱ ἀδυναμίες τοῦ Μπατιούκ.

— Καὶ πρὶν;

— Πότε πρὶν; Τότε ποῦ μᾶς τίς βρέχαν; Τὸ σαρανταένα ὄλοι μας πὲς τὰ ἴδια χάλια εἶχαμε. Πέρσι ὡστόσο, γιὰ νὰ μὴν ἀδικήσουμε καὶ τὸ Μπατιούκ, σὰ Χάρκοβο δὲν τὴ λυπήθηκε τὴ ζωὴ του. Κι' αὐτὸ ποῦ πέφτει μέσ' στὸ ὀπτικό του πεδίο μπορεῖ πολεμώντας νὰ τὸ καταφέρει ὅσο κι' οἱ ἄλλοι. Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸν ἔσωσε στὰ μάτια τοῦ... Κι' ὁ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς μὲ μιὰ κοφτὴ κίνηση τοῦ δάχτυλου πρὸς τὰ πάνω, ἄφησε νὰ ἐννοηθεῖ σὲ ποιοῦ τὰ μάτια σώθηκε ὁ Μπατιούκ. Ὅσο γιὰ τ' ὅτι δὲ μυρίστηκε τὴν καταστροφή ποῦ ἐρχότανε πάνω στὸ στρατό, πρῶτον, ὄχι μονάχα ἐκεῖνον μὰ ὀλόκληρο τὸ μέτωπο μὲ διαταγὲς ἀπ' τὰ πάνω τῶσπρωχαν στὴ φάκα, καὶ δεύτερον, ὑπάρχει διαταγὴ νὰ μὴ ληφθοῦν ὑπ' ὄψη οἱ συνέπειες αὐτῆς τῆς καταστροφῆς. Μπῆκες, τῶνοιωσες, ἢ δὲν μπῆκες καὶ δὲν τῶνοιωσες; Ἄν δὲ

μπήκες και δέν τ'νοιωσες, τὸ ἴδιο κάνει, δέν ὑπάρχει κανεὶς ἄλλος νὰ ρωτήσῃς. Καὶ μένα νὰ ρωτήσῃς, καὶ γὼ δὲ θὰ σοῦ ἀπαντήσω!

Ὁ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς γέμισε βότκα τὰ ποτήρια, μὰ πρὶν καθήσῃ, κοίταξε ξάφνου προσεχτικά, μὲ κάποιο χαμόγελο τὸ Σερπίλιν.

— Διάβασες πέρσι τὸ καλοκαίρι στὴν «Πράβντα» τὸ θεατρικὸ ἔργο «Μέτωπο»;

— Τὸ διάβασα.

— Ἄκουσα πολλοὺς στρατηγούς νὰ παραπονοῦνται γι' αὐτό, ὥστόσο ἐγὼ εἶμαι ὑπέρ. Τὸ θεώρησα βασικὰ ὠφέλιμο. Ἐσύ;

— Γενικά, κι ἐγὼ τὸ ἴδιο, εἶπε ὁ Σερπίλιν.

— Μὰ μπαίνει ἓνα ἐνδιαφέρον ἐρώτημα: γιατί, — ὁ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς καὶ πάλι μὲ μιὰ χειρονομία μόνο ἔδειξε γιὰ ποιὸν πρόκειται. — Γιατί, παρ' ὅλο πού δέν τὴν ἀγαπᾶ καὶ τόσο τὴν κριτικὴ καὶ τὴν αυτοκριτικὴ, ἐνέκρινε τὸ ἔργο καὶ ἔδωσε ἐντολὴ νὰ δημοσιευτεῖ στὴν Πράβντα; Σκέφτηκες ποτὲ πάνω σ' αὐτό;

— Ὁχι.

— Ἐγὼ ὁμως σκέφτηκα. Γιατί ἀπ' τὸ ἔργο ἂν θέλει κανεὶς μπορεῖ νὰ βγάλει κι ἐτοῦτο τὸ συμπέρασμα: γιὰ ὅλα ὅσα ξέσπασαν στὸ κεφάλι μας, τὸ σαρανταένα καὶ τὸ σαρανταδύο φταῖνε οἱ Γκορλώφ καὶ κανεὶς ἄλλος. Γιὰ ὅλα τὰ παλιά, αὐτοὶ ἔχουν τὴν εὐθύνη. Κανεὶς ἄλλος. Καὶ σωστὰ τὴν πλήρωσαν! Πρόσεξε, αὐτὸ τὸ σπουδαῖο σημεῖο. Τί γίνεται παραπέρα; Στὴ θέση τῶν στρατηγῶν σὰν τὸν Γκορλώφ ἔρχονται στρατηγοὶ σὰν τὸν Ὁγκνεβ κι ἡ δουλειὰ ἀρχίζει νὰ πηγαίνει καλύτερα, πράμα πού γενικά, εὐτυχῶς προσεγγίζει τὴν ἀλήθεια, ἂν καὶ σὺ πᾶς τώρα ἐπιτελάρχης τοῦ Μπατιούκ. Καὶ τώρα μπαίνει τὸ ἐρώτημα: Σὲ τί δὲ δίνει ἀπάντηση τὸ ἔργο; Δὲ δίνει ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα — ποιὸς ἔβαλε τὸν Γκορλώφ; Ἀπὸ πού κι ὡς πού γίνηκε διοικητὴς Μετώπου; Μήπως τὸν ἐγάλανε σὲ γενικὴ συνέλευση; Ὁμως αὐτὸ τὸ ἐρώτημα, εἶναι βαθιὰ κρυμμένο στὸ δρᾶμα, καὶ δέν ἔρχεται μήτε στοῦ καθενοῦ τὸ κεφάλι, μήτε μὲ μιᾶς. Καὶ μένα δέν μοῦκοψε ἀμέσως... Ἄς πιούμε ὥστόσο γιὰ τὸ διορισμό σου, κι ἂς εἶσαι δίκιος ἀπέναντι στοῦ Μπατιούκ, δὲ διόρισε βλέπεις ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του... Ὅ,τι εἶπα, νὰ μείνει ἀνάμεσά μας, ὄχι παραπέρα.

Ὁ Σερπίλιν σήκωσε τοὺς ὄμους — ἐννοεῖται! Ἡ εἰλικρίνεια τοῦ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς δέν τὸν ζάφνιασε, τοῦκανε ἐγτύπωση κάτι ἄλλο, — αὐτὸς ὁ ἐρεθισμένος τόνος πού κυριαρχοῦσε σήμερα σ' αὐτὸν τὸν πάντα νηφάλιο ἄνθρωπο.

— Ἡ Ἑλένα Πετρόβνα εἶναι ἐδῶ μαζί σου; — ρώτησε ὁ Σερπίλιν. — Ἡ στὸ ἐσωτερικὸ μὲ τοὺς πρόσφυγες;

— Στὸ ἐσωτερικὸ. Τί νὰ κάνει ἐδῶ μαζί μου; Ἐκεῖ τουλάχιστο παίρνει κανένα γράμμα. Ἄν ἦταν ἐδῶ, μήτε θᾶξερε ἂν βρίσκομαι στὴ Μόσχα ἢ ὄχι. Μήπως θαρρεῖς πὼς ἀπόψε τέλειωσε ἀργά; Νωρίς. Στὶς ἔξη μ' ἑφτά τὸ πρωτὶ πέφτω, στὶς ἔντεκα ἀρχίζει ἡ δουλειὰ. Νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀλήθεια κουράστηκα λίγο τὶς τελευταῖες μέρες. Βλέπεις, ξέχασα νὰ διατάξω τὸν ὑπασπιστὴ νὰ σὲ συγχαρεῖ γιὰ τὸ διορισμό. Ἀπ' τὴν κούραση κάποια βίδα δὲ λειτούργησε... Μ' ἂν δὲ λειτουργήσει σὲ κάποιο ἄλλο ζήτημα, τὴ στιγμὴ τῆς ἀναφορᾶς...

— Καὶ τί μ' αὐτό, δέν εἶσαι εὐρετήριο ἐσύ!

— Ἀκριβῶς — δέν εἶμαι εὐρετήριο. Εἶναι ὁμως κάποιοι ἄλλοι πού σκέφτονται χειρότερα μὰ θυμοῦνται καλύτερα. Κι ἐγὼ κάποτε ζητῶ παρὰ πολὺ χρόνο γιὰ νὰ ἐτοιμάσω τὴν ἀπάντηση σ' ἓνα πρόβλημα. Αὐτὸ δέν ἀρέσει πάντα. Κι ἂν θές νὰ σοῦ μιλήσω, μ' ἀπόλυτη εἰλικρίνεια, ἡ θέση μου τελευταῖα κλονίζεται. Δέν γατζώνουμαι ἀπὸ τὸ πόστο, εἶμαι πρόθυμος νὰ πάω στὸ μέτωπο σ' ὅποια-δήποτε θέση. Ὅσοσο ἐμεῖς δέν εἶμαστε ἀπλῶς στρατηγοὶ! — μ' ἓνα ἀστέρι ἐσὺ λιγώτερο κι ἓνα ἐγὼ περισσότερο! Δέν πάει νὰ μὴ μοῦ γυαλίσει πιά ἄλλο ἀστέρι; Φτάνει νὰ μοῦ μείνει ἡ συνείδηση τοῦ κομμουνιστῆ. Αὐτὴ πού θὰ μοῦ χρειαστεῖ στὸ μέτωπο ἀνεξάρτητα ἀπ' τὴ θέση πού θᾶχω. Κι ὑποφέρω, γιατί ἐδῶ δέν εἶναι κατηχητικό, σὲ διώχνει ἀπὸ τὴν τάξη ὁ παπᾶς, σηκώνεσαι, βγαίνεις, χτυπᾶς τὴν πόρτα κι ἂς πάει στὸ διάολο ὁ παπᾶς! Ἐχει καὶ μὴ ἄλλη πλευρὰ αὐτὸ τὸ ζήτημα, σοβαρότερη. Δέν περιφρονῶ τὴ θέση μου, περιφρονῶ τὴ δυνατότητα πού ἔχω

νά επιδρω στην πορεία των γεγονότων όσο μου κόβει. Με βαραίνει ή ευθύνη για κάθε κακή συμβουλή που δέ φρενάρησα, για κάθε καλή που δέν προώθησα. Δέ θέλω νά μ' αντικαταστήσει ένα ζωντανό μπλόκ - νότ!

— Έτσι είναι καταλαβαίνω, είπε ό Σερπίλιν βλέποντας την ταραχή του Ίβάν Άλεξέγιεβιτς, μά δίχως νά νοιώθει ακόμα την πραγματική της αίτια. — Μά τί σου συνέβηκε ώστόσο; Μ' άν δέ θές, καλύτερα μή μου πεις τίποτα.

— Έμένα δέ μου συνέβηκε για την ώρα τίποτα, είπε ό Ίβάν Άλεξέγιεβιτς. Κι ούτε είν' αυτό ή ουσία του ζητήματος. Δέν γίνονται όπως θάπρεπε τά σχέδια των επιχειρήσεων που ετοιμάζουμε. Μιά δδομάδα πρίν, μόλις αναχαιτίσαμε και διώξαμε την ομάδα των στρατιών του Γκρότ έκανα την πρόταση ν' αφήσουμε εκεί σε σās, γύρω στο Στάλινγκραντ, μόνο μια μικρή ζώνη ασφαλείας. Όσο νά μήν ξεγλιστρήσουν οι Γερμανοί. Νά διεισδύσουν απ' έξω, ή σπάζοντας τη γραμμή μας, ή νά σπάσουν απ' τά μέσα τον κλοιό, μετά τη συντριβή τους στο Κοτέλνικοβο, δέν τό πιστεύω. Παρ' όλες τις κούφιεσ υποσχέσεις του Χίτλερ θά φορολογούν απ' την πείνα όσο νά παραδοθούν. Γι' αυτό πρότεινα ν' αφήσουν εκεί γύρω στο Στάλινγκραντ ένα απαραίτητο μίνιμουμ δυνάμεων, και τις υπόλοιπες στρατιές σας νά τις ετοιμάσουν επειγόντως για τη μεταφορά τους άλλου κι όσο γίνεται ταχύτερα νά ναι ετοιμες για κεί που σκοπεύουμε νά καταφέρουμε συγκεντρωτικά πλήγματα στον έχτρο. Ή, ή κόμα άν ό διάβολος σπάσει τό πόδι του ν' αποκρούσουμε τ' αντιπλήγματά τους. Κι αυτό τό ενδεχόμενο οφείλουμε νά τό υπολογίσουμε. Δέ διαφωνούμε για τά επικείμενα πλήγματα που θά καταφέρουμε — τό σχέδιο είναι σ' όλους σαφές κι έχει επικυρωθεί. Τό ζήτημα είναι νά κατοχυρώσουμε τό σχέδιό μας με μερικές ακόμα στρατιές που θ' αποδεσμευθούν για τό σκοπό αυτό. Έδω ίσα - ίσα δέ συμφωνούμε... «Πώς είναι δυνατό; Νά καθόμαστε και νά περιμένουμε πότε θά παραδοθούν; Πώς είναι δυνατό; Νά πάρουμε τό Στάλινγκραντ ένα ή δυο μήνες αργότερα!»... Και γιατί, σε ρωτώ, νά μήν τό πάρουμε κι ένα και δυο μήνες αργότερα και χωρίς απώλειες, έφ' όσον ό κίνδυνος νά σπάσουν τον κλοιό οι Γερμανοί έχει ουσιαστικά εκμηδενιστεί; Γιατί άφοϋ άρχισαμε και αναπτύξαμε αυτή την επιχείρηση τόσο περίφημα, νά χάσουμε με μιās την αυτοκυριαρχία μας, τη στιγμή που άπόμεινε μόνο νά τους ξεκάνουμε ήσυχα εκεί στα μετόπισθεν, σαν κοριούς, δίχως νά χάσουμε γι' αυτό μήτε ένα φυντάρο παραπάνω. Νά τί δέ με αφήνει νά ήσυχάσω όλες αυτές τις μέρες. Κι ή θέση μου δέν είναι στέρεη γιατί δέ μου φτάνουν οι δυνάμεις μήτε νά πιέσω τον εαυτό μου και νά δηλώσω μεταμέλεια για τις προτάσεις μου, μήτε νά δείξω ένθουσιασμό για κείνες που έγκρίθηκαν άντι για τις δικές μου. Τώρα σχεδιάζω ό,τι με διατάξανε, και παρακαλώ τό Θεό νά αρχίσετε μέσ' σε μια δδομάδα και νά τά τελειώσετε όλα έσεις κεί στο Στάλινγκραντ, ώστε μια ώρα αργότερα νά μπορούμε νά σās ρίξουμε άλλου. Θα τό πετύχετε αυτό, δέν είν' έτσι;

Ό Ίβάν Άλεξέγιεβιτς τ' έπε αυτό μ' ένα πικρό χαμόγελο. Η φωνή του πρόδινε μια ίκεσία, όχι στο Σερπίλιν, μά κάπου ψηλότερα, στην μοίρα του πολέμου, που της ζητούσε νά στρέψει τό πρόσωπό της σε μās και την πλάτη της στους Γερμανούς.

— Μά την αλήθεια, όλα αυτά ήταν για μένα πολύ άπροσδόκητα, — είπε ό Σερπίλιν.

Δέν τό χωρούσε τό κεφάλι του, πώς ή επίθεση στο Στάλινγκραντ, ή επίθεση που μόνο γι' αυτήν σκέφτονταν στη μεραρχία θά μπορούσε έτσι μεμιάς ν' αναβληθεί, και μάλιστα όχι απλώς ν' αναβληθεί αλλά νά ματαιωθεί, γιατί στο κάτω - κάτω γι' αυτό τό πράμα γινόταν λόγος.

— Για στάσου, πώς είναι δυνατό;... πήγε ν' αρχίσει, μά ό Ίβάν Άλεξέγιεβιτς τον έκοψε.

— Έτσι ακριβώς — πώς είναι δυνατόν; Ξέχασε λοιπόν ότι σου είπα. Γι' αυτό και στάπα, για νά θαφτούν. Πολύ περισσότερο που τό ζήτημα ποιός έχει δίκιο άνήκει στο παρελθόν, κι οι δικές μου στενοχώριες δέν ενδιαφέρουν κανένα. Αν θές μάλιστα νά ξέρεις, θέλω, τό εύχομαι ν' αποδειχτεί πώς δέν είχα δίκιο. Όνειρο

μα: νάρθουν έτσι τὰ πράματα πού νά παραδεχτῶ πῶς λάθεψα. Μά μέσα μου φοβοῦμαι ἀκόμα πῶς θά περάσει καιρὸς καὶ τὸ μέλλον θά δείξει πῶς εἶχα δίκιο. Ἄν θές νά μάθεις, ἀπ' αὐτὸ εἶναι καὶ ἡ κούραση. Δὲν τόχεις προσέξει;

Σὰν κάνεις κάτι πού δὲν τὸ θεωρεῖς μέσα σου σωστὸ κουράζεσαι περισσότερο, παρὰ σὰν κάνεις αὐτὸ πού θεωρεῖς σωστό. Κάποτε πέφτεις τὸ πρωτὶ κι ὄσο κι ἂν εἶσαι κουρασμένος δὲν μπορεῖς νά κοιμηθεῖς. Ἄγρυπνᾶς καὶ σκέφτεσαι: Τί αὐτοκυριαρχία στ' ἀλήθεια πρέπει νάχεις σὰν εἶσαι στρατιωτικός, πόσες φορές συμβαίνει νά δαγκάσεις τὴ γλῶσσα σου, νά πνίξεις στὸ λαρύγγι τὰ λόγια ποῦθελες νά πεῖς, πόσο πρέπει νά σωπαίνεις, ἐνῶ διψᾶς νά μιλήσεις, νά καταπίνεις γαπάκια ἐνῶ διαφωνεῖς. Βαρὺ τὸ ἐπάγγελμά μας, καὶ στὴ θέση ὅπου βρίσκουμε, ἀσήκωτα βαρὺ!...

— Φύγε.

— Νά φύγω; Γέλασε ὁ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς. Εὐκόλα τὸ λές. Τὸ ξέρεις κι ἐσύ — στὸν πόλεμο σοῦ τσακίζουν χέρια καὶ πόδια ὄχι μονάχα σὰν παίρνεις τ' ὄχυρὸ μά καὶ σὰν τ' ἀφήνεις. Γιὰ νά φύγω ἀπ' τὴν τωρινή μου θέση πρέπει νά διαλέξω τὴ στιγμή γιὰ νά μὴν ἀφήσω φεύγοντας χέρια καὶ πόδια. Θέλω ὡς τὸ τέλος νά πολεμήσω ἀκόμα κι ὄχι νά χάσκω σὲ κανένα ἐρημότοπο ὡς τὸ τέλος τοῦ πολέμου. Ἐξ ἄλλου, δυὸ φορές χτύπησε τὸ κουδούνι, περιμένω τὴν τρίτη, εἶπε ξάφνου ὁ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς.

Τὴ φορὰ ἐτούτη τόπε δίχως πίκρα, θάλεγες μάλιστα μὲ κάποια εὐθυμὴ προκλητικότητα, κι ὁ Σερπίλιν χάρηκε πού ὁ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς φαίνεται πῶς στ' ἀλήθεια δὲ νοιαζόταν γιὰ τὸ τρίτο κουδούνι, φτάνει νά βρισκόταν μετὰ ἀπ' αὐτὸ στὸ μέτωπο κι ὄχι στὰ μετόπισθεν. Σ' αὐτὴ τὴν προκλητικὴ ἀντίκρου στὴ μοίρα διαφαινόταν μιὰ ψυχικὴ δύναμη καὶ πίστη πῶς οἱ ἐνέργειές του ἦτανε σωστές.

«Κι ἂν ἀκόμα στὴ δοσμένη περίπτωση δὲν ἔχει δίκιο» σκέφτηκε ὁ Σερπίλιν.

Στοὺς συλλογισμοὺς ποῦκανε ὁ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς, ἂν ἀποδεχόσουν τὴν ἀφετηρία τους, εἶχε κάποια δική του λογικὴ πού φαινόταν σιδερένια. Ὅσο ὁ Σερπίλιν δὲν ἀναλάβαινε νά λύσει ἀμέσως μὲ σιγουριά, στηριγμένος στὴν πρώτη ἐντύπωση, αὐτὸ τὸ πρόβλημα πού ἀφοροῦσε ὀλόκληρα μέτωπα καὶ πού ἀποκαλύφτηκε ξάφνου σὲ κείνον, ἕνα διοικητὴ μεραρχίας, αὐτὸ τὸ πρόβλημα πού ἦταν ἕνα ἀπ' τὰ πολλὰ προβλήματα καὶ τίς συγκρουόμενες γνῶμες πού φαίνεται πῶς βράζουν στὸ Γενικὸ Ἐπιτελεῖο καὶ πού ἐξαφανίζονται δίχως ν' ἀφήνουν κανένα ἔχνος τὴ στιγμή τῆς τελικῆς ἀπόφασης.

Κι ἔπειτα ὁ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς δὲ ρωτοῦσε κὰν τὴ γνώμη τοῦ Σερπίλιν. Ἄπλως ξέσπασε, ξάφνου, γιὰ πρώτη φορὰ πάνου στὸν πόλεμο, γιὰτὶ ἦρθε ἀκριδῶς ἡ στιγμή, καὶ βρέθηκε δίπλα του ἐκεῖνος ἀκριδῶς ὁ ἄνθρωπος πού ἡ φιλία του κρατᾶ ἕνα τέταρτο τοῦ αἰῶνα, καὶ ξέρει σίγουρα πῶς θάβαι τάφος γιὰ τὰ λόγια σου.

Μά στὴν ψυχὴ καὶ στὴ μνήμη ἀπόμεινε καὶ κάτι ἄλλο, πού σὲ κανέναν δὲ μπορεῖς νά τὸ πεῖς, γιὰτὶ μήτε ὁ ἴδιος δὲν τόχεις ξεδιαλύνει.

Ναί, ὁ Στάλιν — εἶναι ὁ Στάλιν. Κι αὐτὸ τὰ λέει ὄλα, ἂν καὶ ξέρεις γι' αὐτὸν περισσότερα ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους, ξέρεις τί συνέβηκε πρὶν τὸν πόλεμο, καὶ τί στὴν ἀρχὴ τοῦ πολέμου, ξέρεις καὶ κείνα πού δὲν τὰ χωρᾶ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου!

Γιὰ τ' ὅτι εἶναι μεγάλος, σὰ νά ταλαντεύθηκες στὴν ἀρχὴ τοῦ πολέμου, μά μετὰ πάλι ἡ πεποίθησή σου αὐτὴ στέρωσε. Μά γιὰ τ' ὅτι εἶναι τρομερός; Κι αὐτὸ βέβαια τὸ ξέρεις καὶ μάλιστα καλύτερα ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους. Καὶ κάθε φορὰ σὰν πηγαίνεις νά τοῦ δώσεις ἀναφορά, ξέρεις πῶς τὸ χέρι του δὲν τρέμει μπρὸς σὲ τίποτα.

Μήτε πού μπορεῖς νά νοιώσεις πάντα καὶ μὲ μιᾶς τὸ ποῦ τελειώνει ἡ θέληση καὶ πού ἀρχινάει τὸ ἀφάνταστο πείσμα, πού στοιχίζει κάποτε δεκάδες χιλιάδες ζῶες κι ἀπέραντα νεκροταφεῖα ρημαγμένων μηχανῶν τοῦ πολέμου.

Ἀπ' τὴν ἄλλη πάλι τὸ κῦρος πού ἔχει τ' ὄνομά του εἶναι πελώριο. Ὅλος ὁ λαὸς σέρνει μὲ τίς τελευταῖες του δυνάμεις τὸ ἄρμα τοῦ πολέμου κι ἕνα ὄνομα εἶναι

σ' όλων σὰ χείλια: Στάλιν. Τέλος, ἄς εἶναι! Φτάνει μόνο νὰ σκέφτεσαι σὰν τοὺς ἄλλους, πὼς εἶναι μεγάλος καὶ τίποτ' ἄλλο, τίποτ' ἀπ' αὐτὰ κάλλιο νὰ μὴν τᾶξε-
ρες. Μὰ κάποτε, βλέπεις, δὲν μπορείς ν' ἀπαλλαχτεῖς ἀπ' τὸ αἶσθημα πὼς ξέρεις
λίγα ἄκόμα, πάρα πολὺ λίγα... Κι ἔτσι φαίνεται πὼς ἔχουν τὰ πράματα... Τί νὰ
κάνεις λοιπόν; Οὔτε νὰ ρωτᾷς! Πρέπει νὰ πολεμᾷς, πρέπει νὰ κάνεις τὴ δουλειά
σου! εἶσαι κομμουνιστὴς καὶ στρατιώτης! Στὴ θέση πού βρίσκεσαι πρέπει νὰ ἐπι-
μένεις στὴν γνώμη σου καὶ νὰ ἐκθέτεις τίμια τὴν ξένη γνώμη. Μὰ κι αὐτὴ νὰ τὴν
καταπολεμᾷς κάθε φορὰ ὡς τὸ ἔσχατο ὄριο. Ὅσο ξάφνου νὰ λαθέψεις, καὶ νὰ ξε-
περάσεις αὐτὸ τ' ὄριο...

Τί ἄλλο μπορείς νὰ σοφιστεῖς; Καὶ γι' αὐτὸ ἄκόμα μόλις πού φτάνουν οἱ δυ-
νάμεις σου. Κι ἐδῶ πού τὰ λέμε ὅλα τοῦτα δὲν εἶναι καὶ τόσο ἀκίνδυνα πράγματα.
Μ' ἀπ' τὴν ἄλλη δὲν εἶσαι βέβαια καὶ τόσο δειλὸς — κι οὔτε πρέπει νὰ φτύνει κα-
νεὶς δίχως λόγο τὴ μούρη του!

Ὁ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς σῶπαινε πολλὴ ὥρα βαρὺς, μὲ τὴ σκέψη δοσμένη σὲ
κάτι τὸ πολὺ δικό του πού δὲν εἶχε πιά σχέση μὲ τὸ Σερπίλιν καὶ κείνος τὸνοιωθε
αὐτὸ καὶ μὴ θέλοντας νὰ τὸν ἐμποδίσει σῶπαινε.

— Συχνὰ τοῦ κάνεις ἐκθεση;

— Τώρα, γαί, Οἱ ἀνώτεροί μου βρίσκονται σὰ μέτωπα ἀπὸ μέρους τοῦ Γε-
νικοῦ Ἐπιτελείου. Ἐχει τρομερὴ μύτη, συμπλήρωσε μετὰ ἀπὸ μικρὴ παύση ὁ Ἰ-
βάν Ἀλεξέγιεβιτς. Κάποτε καταλαβαίνεις, πὼς εἶναι ἀνώφελο πιά νὰ τοῦ πεις τὴ
γνώμη σου, καὶ καταπίνεις τὴ γλῶσσα σου, σωπαίνεις. Κείνος σὲ κοιτάει καὶ μωρ-
ίζεται πὼς διαφωνεῖς μ' αὐτὸ πού προτείνει.

— Ἄν πῆγαινε ὡς τὸ Στάλινγκραντ, νὰ βλεπε ἔστω καὶ πίσω ἀπ' τὸ κουρπ-
νάκι, ὅσο νὰ πεις πρέπει νὰ τὸν ἐνδιαφέρει, εἶπε ὁ Σερπίλιν. Πολὺ περισσότερα
πού τὰ μέρη τοῦ εἶναι γνωστά.

— Μπά, δὲν πιστεύω, — ἔκανε ὁ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς, σηκώνοντας τοὺς ὤ-
μους, δίχως νὰ ἐξηγήσει γιατί. Τέλος, ἄς πιοῦμε γιὰ νὰ ξεκάνετε μιὰ ὥρα ἀρχή-
τερα τοὺς φρίτσηδες στὸ μέτωπό σας. Τέτοια εἶναι ἡ δουλειά μας ἐδῶ στὸ Ἐπιτε-
λεῖο, πού βασανίζεσαι γιὰ τὸ κάθε τί. Κι ὅλο θαρρεῖς πὼς τίποτα, πουθενὰ δὲ γί-
νεται ἔτσι πού πρέπει. Μ' ἂν ρίξεις μιὰ ματιὰ στὸ χάρτη, τὸ βλέπεις: ἀπ' τὸ Νε-
έμβρη μιὰ χαρὰ ξελασπώσαμε! Ἀρχίζουμε νὰ μὴν ντρεπόμαστε τὸν ἑαυτὸ μας. Ἀ-
κόμα κι ὅταν κάνουμε καινούργιες γκάφες, ἀντιστοιχοῦν κι αὐτὲς σ' ἓνα ἄλλο πρῶ-
γενικὸ ἐπίπεδο διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου. Δὲν πρέπει βέβαια ἄκόμα νὰ παίρνομε
τίς ἐπιθυμίες μας γιὰ πραγματικότητα ἂν καὶ μᾶς τραβοῦν ἀπ' τὴ γλῶσσα. Ὅσο
σο γενικὰ ἡ κατάσταση ἔγινε πολὺ πιὸ ὑποφερτὴ!

Τσοῦγκρισε τὸ ποτήρι του μὲ τὸ Σερπίλιν, κατέβασε μιὰ μεγάλη γουλιὰ καὶ
σφίγγοντας στὸ χέρι του ἓνα σάντουιτς μὲ σαλάμι ἄρχισε νὰ τρώει μὲ τὴν ἀχάρη-
στη βουλιμία ἀνθρώπου πού ἀπαλλάχτηκε ἀπὸ ἀσήκωτες σκέψεις κι ἔνοιωσε ἔ-
φνου πὼς πεινάει σὰ λύκος.

Μπορίς Μπίργκερ

«Πορτραίτο ποιητή», 1962

ΒΛΑΝΤΙΜΗΡ ΤΕΝΤΡΙΑΚΟΦ

Ο Β. Τεντριάκοφ είναι 39 χρονών, γεννήθηκε στα 1923 σ' ένα χωριό, κοντά στη Μόσχα. Μόλις τέλειωσε το γυμνάσιο, 18 χρονών νέος, πήγε στο μέτωπο, πήρε μέρος στις μάχες του Στάλινγκραντ, άουρματιστής, στο σύνταγμα πεζικού. Όταν τέλειωσε ο πόλεμος, ο Β. Τεντριάκοφ πήγε να σπουδάσει στο φιλολογικό Ίνστιτούτο Γκόρκυ της Μόσχας.

Συνεργάστηκε για μερικά χρόνια στο μαζικό σοβιετικό περιοδικό «Όγκονιόκ», όπου δημοσίευε δοκίμια για τη ζωή του χωριού και των ψαράδων της Κασπίας. Στα προβλήματα αυτά αφιερώνεται το διήγημά του «Όχι στην αύλη», το διήγημα «Λακκούδες», ή νουβέλλα «Σφιχτός κόμπος», που δημοσιεύθηκαν από τα 1954 ως τα 1956.

Ζωηρή συζήτηση προκάλεσε το μυθιστόρημα του Β. Τεντριάκοφ «Ξεπερνώντας στο χρόνο», όπου θέτει το ζήτημα της διαιπαιδαγώγησης της νεολαίας στα σοβιετικά σχολεία. Στο διήγημα «Δικαστήριο» ο συγγραφέας διατυπώνει βαθιές σκέψεις για την ήθικη ευθύνη του ανθρώπου. Απ' αυτό είναι το απόσπασμα που δημοσιεύουμε.

Βγήκανε από το βάλτο, σαν άρχισε ν' άσπρογαλιάζει. Μόλις ξεχώριζαν θαμπά οι όχτοι σκεπασμένοι μούσκλια.

Η Καλίγκα απόστασε κι αντίς για κείνο το λυσσασμένο γαύγισμα στρίγκλιζε τώρα σαν σκουριασμένο άξόνι. Λασπωμένοι, μουσκεμένοι, έξαντλημένοι οί κυνηγοί έβαζαν τα δυνατά τους να τρέξουν. Είτανε μανιασμένοι τώρα με την άρκούδα: τούς τάραξε, τούς βασάνισε, τούς ανάγκασε να ζυμώσουνε το βάλτο, να κοκκινίζουνε από ντροπή. Σωρεύτηκε μέσα τους κάτι το προσωπικό, το αδιάλλαχτο, κάτι πολύ σοβαρότερο απ' το κυνηγετικό πάθος.

Μά φαίνεται πώς και την άρκούδα την είχανε παραδασανίσει. Πήδησε στο δρόμο κι άρχισε να τρέχει, νοιώθοντας μόνο πώς έδω έτρεχε πιο εύκολα, δίχως να λογαριάζει πώς οί κυνηγοί θα την σίμωναν τώρα πιο γοργά.

Τούτος ο δρόμος έβγαζε σ' ένα ποταμάκι του δάσους, πλάϊ σ' ένα πέραςμα από κορμούς, όπου μόλις πέντε ώρες πριν οί κυνηγοί ξεκουράζονταν, κουδέντιαζαν, διώχνανε τα κουνούπια που τούς τσίμπαγαν.

Νά κι ή σημύδα όπου είχαν άκουμπήσει τα δίκαννα, κι ή γλιστερή όχτη, το ξερόδεντρο, το κυκλωμένο απ' τούς θάμνους. Τα κλαδιά του ξεπρόβαλλαν στο αύγινό θαμπόφωτο κοκκαλιασμένα σ' έναν ανήμπορο σπασμό.

Παραζαλισμένη ή άρκούδα έπεσε πάνω σε κείνο το πέραςμα. Ένοιωσε πώς οί κορμοί δέν τή σηκώνουν. Να περάσει το ποτάμι δέν προλάβαινε — οί κυνηγοί έφταναν. Και τότες όρθώθηκε στα πισινά της πόδια και στράφηκε προς τή μεριά των κυνηγών...

Έχοντας πίσω της τούς θάμνους και τα ξερόκλαδα της σημύδας, με γραμμές που μόλις ξεχώριζαν στο μισοσκόταδο, σχεδόν αδιόρατη, γι' αυτό πιο τρομερή και μεγαλόπρεπη, σαν κάτι το φασματικό προχώρησε στην πλαγιά. Δίχως να βρυχιέται, δίχως να πασκίζει να λευτερωθεί απ' την Καλίγκα που πήδαε με λύσσα την άρπαξε απ' τα μηριά και πετιότανε χάμω, ή άρκούδα προχώραε βουδή στο θάνατο.

Τρία δίκαννα στηλώθηκαν σύγκαιρα πάνω της, τρεις άνθρωποι σφίζανε στους ώμους τα κοντάκια...

Κείνη τή στιγμή ο Σεμιόν Τετέριν άκουσε πίσω απ' τούς θάμνους κάποιο άκ-

Η ΔΙΚΗ

(ἀ π ό σ π α σ μ α)

Μεταφράζει ο ΠΕΤΡΟΣ ΑΝΤΑΙΟΣ

κορντεόν, και γνώρισε τὸ εὐθυμο, κουτούτσικο μοτίβο ἀπ' τὸ τραγουδάκι «Ἄνοιξε και κλείσε».

— Μὴν πυροβολᾶτε! — φώναξε ὁ Σεμιόν.

Μὰ ἦταν ἀργά. Τὰ δυὸ ὄπλα θρόντηξαν σάν ἓνα, ἡ Καλίγκα οὐρλιαξε βραχνά και ρίχτηκε κάτω ἀπ' τὰ πόδια τῆς ἀρκούδας πὺ ἔπεσε μπρός. Ἐνα νωθρὸ ἀεράκι σκόρπισε τὸν καπνὸ ἀπ' τὸ μπαρούτι πὺ μύριζε μούχλα.

Ὁ σκοτεινὸς ὄγκος τῆς ἀρκούδας κοίτονταν στὴ γῆ. Γύρω τῆς πήδαε ξετρελλομένη ἡ Καλίγκα. Κάπου πέρα μακριὰ στὸ δάσος ἔσβηνε ὁ ὑπόκωφος ἀχὸς ἀπ' τὴ μπαταριά. Ὁ Ντούντιρεφ και ὁ Μιτιάγκιν στέκονταν ἀκίνητοι κρατώντας τὰ ὄπλα πὺ καπνίζαν ἀκόμα. Κι ἦτανε σάν νὰ μὴν ἔφτανε κάτι, σάν κάτι νὰ χάθηκε ἀπ' αὐτὸ τὸ μισοσκότεινο κόσμο.

Ἐσβῆσε τέλος και ὁ ἀπόηχος ἀπ' τοὺς πυροβολισμοὺς, ἡ Καλίγκα σὰ νὰ πνίχτηκε ἔπαψε ἀπότομα νὰ γριλίζει, και ἀκούστηκε τὸ κελάρυσμα τοῦ νεροῦ ἀνάμεσα τοὺς θάμνους... Ὁ Σεμιόν, τεντώνοντας τὸ λαιμὸ, προσπάθαε κάτι ν' ἀφουγκραστεῖ — μὰ δὲν ἀκουγόταν παρὰ μόνον κείνο τὸ μονότονο μουρμούρισμα τοῦ νεροῦ.

Πέταξε τέλος τ' ὄπλο και ρίχτηκε στὸ πέρασμα.

Πάνω ἀπὸ τοῦτο τὸ μικρὸ ποτάμι τοῦ δάσους πὺ τὸ σκέπαζε ἡ καταχνιά ἦτανε ριγμένοι, τρεῖς κορμοὶ στηριγμένοι σὲ πασσάλους. Τὸ ποταμάκι μὲ τὰ στεκούμενα πὲς νερά, οἱ ἀσάλευτοι θάμνοι, τὸ πέρασμα τὸ φτιαγμένο ἄτσαλα ἀπὸ κορμούς, ἡ θαθεῖα γαλήνη ἦτανε μιὰ γωνιά τοῦ δάσους πὺ κοιμόταν εἰρηνικά και σπάνια εἴλεπε ἄνθρωπο. Ὀλόγυρα ἔνοιωθες κάτι τὸ κούφιο, τὸ ἄδειο. Μόνον λίγος παραπέρα ἀπ' τίς καλάμιές ἐρχόταν ὁ ἀτέλειωτος φλοῖσθος τοῦ ρυακιοῦ.

Οἱ κορμοὶ τρίξανε ἀπαίσια κάτω ἀπ' τὸ βάρος τοῦ Σεμιόν. Ἐρριξε μιὰ ματιὰ γύρω του και στὸ σκοτεινὸ, σὰ λάδι νερό, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ξέφτια τοῦ γκριζοῦ ἀχνοῦ πρόσεξε κάτι τὸ μαῦρο. Πήδησε ἀναταράζοντας μὲ βουητὸ τὸ νερό, ρίχτηκε μὲ τὸ κεφάλι μπρός φτάνοντας μὲ χέρια και πόδια τὴν ἰλύ τοῦ βυθοῦ, μετὰ ἀνασηκώθηκε και μὲ τὸ νερό ὡς τὸ στῆθος πλησίασε κείνο τὸ μαῦρο πράμα πὺ ἔπλεε. Ἀπλωσε και τ' ἄρπαξε — ἦταν ἓνα ἀκκορντεόν.

Τὸ σήκωσε πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι του και τράβηξε παραπέρα μὲ πόδια πὺ

βούλιαζαν βαθειά στη λάσπη. Ένα βήμα, δεύτερο, τρίτο... Ξάφνου ένοιωσε ανατριχιάζοντας έναν άμορφο όγκο ν' άκουμπάει τρυφερά σχεδόν πάνω του.

Ό Σεμιόν πέταξε τὸ άκκορντεόν και χώνοντας στο νερό τὰ χέρια ένοιωσε με μιᾶς πὼς πιάνει μάλλινο ρούχο... Άπ' τὸ νερό ξεπρόβαλε πρῶτα μιᾶ ώμοπλάτη, μετὰ ένα γερμένο κεφάλι με τὰ μαλλιά κολλημένα στη μιᾶ μεριά.

Άνασηκώνοντας τὸ πεσμένο κεφάλι ὁ Σεμιόν παραμέρισε τὰ νούφαρα κι έσυρε τὸ βαρὺ κορμί πρὸς τὴν ὄχτη.

Άποθέσανε τὸ νέο κοντὰ στη σημύδα, στο ίδιο σχεδόν μέρος πὸ εἶχανε ξεκουραστεῖ πρὶν τὸ κυνήγι. Ὁ Ντούντιρεφ, πὸ ἦταν γερμένος πάνω του, σηκώθηκε με διασύνη, έβγαλε τὰ φυσεκλίκια, πέταξε τὸ σακκάκι και τὸ πουκάμισο κι έσχισε πάνω στο κορμί του τὴ φανέλλα.

— Τὸν πέτυχε στο λαιμό — έκανε ὑπόκωφα.

Ἦταν τὰ πρῶτα λόγια πὸ εἰπωθήκανε μετὰ ἀπὸ τοὺς πυροβολισμούς.

Ό Μιτιάγκιν έστεκε παράμερα, σφίγγοντας ακόμα στο χέρι τὸ δίκαννο. Ὁ Σεμιόν ἀπότομα καμπουριασμένος, με τὰ μουσκεμένα ρούχα νὰ θροῖζουν στο βάδισμα, σκορπώντας γύρω του τὸ ριγηλὸ ποταμίσιο κρὺο, πλησίασε τὸ Μιτιάγκιν. τοῦ ἄρπαξε τραχειά τ' ὄπλο και τὸν έσπρωξε πρὸς τὸ παλληκάρι πὸ ἦτανε ξαπλωμένο στη γῆ.

— Μιᾶ πούσαι νοσοκόμος, κουνήσου!

Ό Μιτιάγκιν γονάτισε, πῆρε ἀπ' τὰ χέρια τοῦ Ντούντιρεφ τὶς λουρίδες ἀπ' τὴ φανέλλα, έστρεψε διαστικὰ τὸ μαραμένο κεφάλι τοῦ νέου και σκύδοντας κοντὰ πολὺ κοντὰ στὴν πληγή, σὰ νάταν κοντόθωρος παρακάλεσε:

— Μουσκεψτε μου μιᾶ λουρίδα. Νὰ πλύνουμε τὴν πληγή...

Ό Ντούντιρεφ πῆρε ένα κομμάτι πανί και με τοὺς γυμνοὺς ὤμους ν' ανατριχιάζουν ἀπ' τὸ κρὺο ρίχτηκε στὴν ὄχτη, παραμερίζοντας με θόρυβο τοὺς θάμνους.

— Έχ! Ὁλόκληρο κομμάτι ξέσχισε ἀπ' τὸ λαιμό, — μουρμούρισε παραπονιάρικα ὁ Μιτιάγκιν. Συφορὰ πὸ μᾶς βρῆκε...

— Κουνήσου, και μὴν κλαψουρίζεις! Τὸν έβιασε ὁ Σεμιόν.

— Μήτε γιατρὸς με πείρα, δὲ θὰ τᾶβγανε πέρα ἐδῶ, πὸ ἐγὼ... Μήτε α κλινική δὲ θὰ μπόραγαν...

Ἦρθε ὁ Ντούντιρεφ και στάθηκε πίσω ἀπὸ τὸ Μιτιάγκιν, κρατώντας προσεχτικὰ τὸ κουρέλι πὸ ἔσταζε. Τὰ κουνούπια τοῦ τσιμπούσανε τὸ φουσκωτὸ στήθος και τοὺς ὤμους και κείνος τινάζονταν και ζάρωνε νὰ τὰ διώξει.

— Σφυγμὸς ὑπάρχει; — ρώτησε.

Ό Μιτιάγκιν αφήνοντας τὰ κουρέλια ἄρπαξε διαστικὰ τὸ χέρι τοῦ παλληκαριοῦ κι ἄρχισε νὰ ψαύει τὸν καρπό.

— Ἄχ, θε μου! Δὲ νοιώθω ντίπ... τρέμουν τὰ ἔρμα τὰ χέρια...

— Βάλε τ' αὐτί σου στὴν καρδιά, συμβούλεψε ὁ Σεμιόν.

Τὸ ίδιο ὑπάκουα ὁ Μιτιάγκιν έβγαλε τὸ κασκέτο ἀπὸ τὴ φαλάκρα του και κόλλησε τ' αὐτί του στὴν καρδιά.

— Αἴντε μωρέ, σὺ τᾶχεις χαμένα — έκανε ὁ Σεμιόν ἀποκαρδιωμένος και τὸν παραμέρισε. — Πάνω ἀπὸ τὸ σακκάκι πάει ν' άκούσει.

Τραχειά, με ἐπιτήδεια, ξέσχισε τὰ μουσκεμένα ρούχα και γύμνωσε τὸ στήθος τοῦ παλληκαριοῦ.

— Άκου τώρα...

Τὸ αὐγουλωτὸ φαλακρὸ κεφάλι κόλλησε στο στήθος και πέτρωσε γιὰ ὄρα. Πέτρωσε σκυφτὸς ἀπὸ πάνω κι ὁ Σεμιόν Τετέριν, τὸ ίδιο κι ὁ Ντούντιρεφ με τὰ ὄραμένο κουρέλι στα χέρια. Και νὰ πὸυ σάλεψε τέλος ξανά ἡ φαλάκρα τοῦ Μιτιάγκιν. Ὁ Σεμιόν κι ὁ Ντούντιρεφ πρόσμεναν με κρατημένη τὴν ανάσα.

— Δὲν άκούγεται, — πρόσφερε ἀδύναμα ὁ Μιτιάγκιν, ανασηκώνοντας τὸ κεφάλι.

— Γιά, μωρέ! Ὁ Σεμιόν ἔκανε πέρα τὸ Μιτιάγκιν κι ἔγειρε κι αὐτὸς στὸ στῆθος, ἀφουγκράστηκε κάμποσο κι ἀνασηκώθηκε βουβός.

— Λοιπὸν; ρώτησε μ' ἐλπίδα ὁ Ντούντιρεφ.

— Τίποτα, θαρρῶ — μήτε χτύπος, μήτε ἀνάσα.

— Ἡ καρωτίδα... Τόση ὥρα στὸ νερό, κι ὅσο νὰ τὸν βγάλουμε ἔχασε πολὺ αἷμα — μουρμούρισε ὁ Μιτιάγκιν.

— Νὰ τοῦ κάνουμε τεχνητὴ ἀναπνοή; Πρότεινε ὁ Ντούντιρεφ. Ἴσως καί...

Ἐσκυψε, ἔκανε νὰ πιάσει τ' ἀπλωμένα χέρια τοῦ παλληκαριοῦ. Μ' ἀγγίζοντας τα ἔνοιωσε ἀμέσως πὼς ἦτανε κρύα, σχεδὸν πιὸ κρύα ἀπ' τὸ βρεμένο κουρέλι ποὺ μόλις πρὶν λίγο κράταε στὶς παλάμες του. Ὁ Ντούντιρεφ ἄφησε κείνα τὰ χέρια νὰ πέσουν, κοντοστάθηκε, κοιτώντας τὸ χλωμό, σθησιμένο λές στὸ θαμπόφωτο πρόσωπο τοῦ παλληκαριοῦ, ἀνασηκώθηκε, κούνησε τοὺς ὄμους, ξανάσκυψε μὲ δυσκολία, πῆρε ἀπ' τῆ γῆ τὸ σακκάκι καὶ τὸ πουκάμισό του κι ἄρχισε νὰ ντύνεται ἀμίλητος.

Στὸ μεταξὺ ὑπάκουα, ἀπὸ συνήθεια ἔφτανε τὸ πρωτὶ. Τ' ἀσπρουλιάρικα ἀστέρια κοίταζαν κουρασμένα, ἀδέβαια. Πάνω ἀπ' τὰ πεῦκα ἀπλωνόταν τὸ φῶς, θολὸ ἀκόμα σὰ σαπουνόνερο. Δὲν ἦτανε ἀκόμα ἡ αὐγὴ μὰ κάποιον μακρυνό της προμήνυμα. Τὸ σκοτάδι μπόδιζε νὰ ξεχωρίσεις τῆ δροσιὰ στοὺς θάμνους ἀν κι ἔνοιωθες τὸ βάρος τῆς ὑγρῆς φυλλωσιᾶς. Μήτε τὰ πουλιά δὲν εἶχαν ἀκόμα ξυπνήσει. Δὲν ἦτανε αὐγὴ αὐτό, ἦτανε ὁ θάνατος τῆς ἐξαντλημένης, γερασμένης πιά νύχτας.

Στὸ μισοσκόταδο πάνω στῆ χορταριασμένη γῆ κοίτονταν κείνο τὸ παλληκάρι μὲ τὰ μαῦρα ρούχα καὶ τὸ πουκάμισο τὸ σκισμένο στὸ στῆθος. Φαίνονταν σὰ νᾶταν ἓνα μὲ τῆ γῆ, συμπιεσμένος πάνω της καὶ μόνο οἱ μύτες ἀπ' τὶς μπότες του ξεχώριζαν. Χτυποῦσε στὸ μάτι πὼς τὸνα καλαμοβράκι του ἦτανε χωμένο στὴν μπότα ἐνῶ τ' ἄλλο εἶχε βγεῖ ὄξω.

Οἱ κυνηγοὶ στεκόνταν ἓνα γύρω μὲ σκυμμένα κεφάλια. Τ' ἀξούριστα πρόσωπά τους μὲ τὰ βουλιαγμένα μάγουλα εἶχανε κείνη τῆ σθησιμένη χλωμάδα ποὺ δίνει τ' ἀμυδρὸ φῶς. Γιάλιζε σὰ βρεμένη ἡ αὐγουλωτὴ φαλάκρα τοῦ Μιτιάγκιν. Ὁ Ντούντιρεφ ἦτανε σκυθρωπός, δὲν ξεχώριζες τὰ μάτια — κάτω ἀπ' τὸ ἐξογκωμένο κούτελο ἀρχίζαν σκοτεινὲς λακκοῦδες. Ὁ Σεμιόν Τετέριν καμπούριασε, σὰ νὰ μὴ μπορούσε νὰ σηκώσει τὸ βάρος ἀπ' τὰ μεγάλα, ἀφηρημένα, ἄβουλα χέρια του.

Πρῶτος κινήθηκε ὁ Σεμιόν.

— Ἔτσι εἶναι λεβέντες, μετὰ τὸ γλέντι ἔρχονται οἱ πίκρες...

Κωνσταντίν, — γύρισε στὸν Ντούντιρεφ — σύ, τράβα στὰ γρήγορα στὴν Ἀχιδική.

Τί νὰ γίνε; Ἀνάφερε κεί ποὺ πρέπει, ὅτι ἔτρεξε, δίχως νὰ κρύψεις τίποτα...

Ἐσύ, ὁ Σεμιόν ἔρριξε βαρὺ τὸ βλέμμα του στὸ Μιτιάγκιν, τράβα στὴν Ποζνέφκα. Πές τοῦ ὀμαδάρχη τοῦ Μιχαήλ γιὰ τὸ γιό του. Ὅσο γιὰ μένα, θὰ πρέπει νὰ μείνω ἐδῶ μοναχὸς σὰν τὸν κοῦκκο. Δὲν πάει νὰ τὰ παρατήσω ὅλα καὶ νὰ φύγω.

Ὁ Ντούντιρεφ μουτρωμένος κούνησε καταφατικὰ τὸ κεφάλι, μὰ ὁ Μιτιάγκιν ξάρωσε.

— Πήγαινε καλύτερα σὺ Σεμιόν... Δὲ μπορῶ ἐγώ... ἔκανε παρακαλεστικὰ μὲ σθησιμένη φωνή. Πῶς νὰ πάω νὰ πῶ στὸν ἄνθρωπο...

Ὁ Σεμιόν ἔπιασε τὸ Μιτιάγκιν ἀπὸ τὸν ὄμο καὶ τὸν κοίταξε ἄγρια στὰ μάτια.

— Μήπως μυρίζεται ἡ γάτα ποιανοῦ κρέας ἔφαγε;

— Μὰ δὲν πυροβόλησα μονάχα ἐγώ...

— Δυὸ πυροβόλησαν. Ὁ ἓνας σκότωσε τὴν ἀρκούδα, ὁ ἄλλος τὸν ἄνθρωπο.

Μὰ σύ, λέω, δὲν εἶσαι δὰ καὶ σπουδαῖος κυνηγός... Τράβα!

Ὁ Σεμιόν ἀνάλαφρα μὰ ἐπιταχτικὰ ἔσπρωξε τὸ Μιτιάγκιν.

Δίχως νὰ σηκώσει ἀπ' τῆ γῆ μήτε ὄπλο μήτε κασκέτο μὲ σκυφτὸ τὸ φαλακρὸ κεφάλι ὁ νοσοκόμος τράβηξε ὑποταχτικὰ στὸ δάσος. Ὁ Ντούντιρεφ κούνησε κατσοφιασμένα τὸ κεφάλι χαιρετώντας, πῆρε τὸ δίκαννο καὶ τὰ φισεκλίκια καὶ κίνησε σὲ ἀντίθετη κατεύθυνση.

Ἐνα γρύλισμα ἔρχόταν ἀπ' τῆ σκοτωμένη ἀρκούδα. Πάνω στῆ ράχη της,

ήταν ανεβασμένη ή Καλίνκα, με σηκωμένη την τρίχα, με τὰ μάτια πνιγμένα στο αίμα, κοίταξε δίχως νὰ βλέπει τὸ Σεμιόν κι ἔστρεψε πάλι τὴ ματιά της πρὸς τὰ κάτω. Μικρόσωμη, με τὸ κορμί ὄλο νεῦρα ξεσκουσε με μοχθηρὴ λύσσα τὴν πλάτη τῆς ἀρκούδας, ἐκδικιόταν τὸ σκοτωμένο θηριὸ γιὰ τὸ χαμὸ τῆς κόρης της.

— Οὐστ, παλιόσκυλο, — ἔκανε ὁ Σεμιόν βαρειά.

· Σὰν κόντεψε, ἄρχισε νὰ κουνάει ἀπορημένα τὸ κεφάλι.

— Γιὰ δές!..

Ἡ ράχη τῆς ἀρκούδας ἦτανε μιὰ παγωμένη μᾶζα...

Καταμεσήμερο, κάτω ἀπ' τὸ δυνατὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἄρχισαν νὰ ἀναπαρασταί-
νουν ἀπ' τὴν ἀρχὴ τὴν ἱστορία ἐτούτη ποῦχε συμβεῖ λίγο πρὶν φέξει.

Ἄ Ντιτιάτισεφ, ὁ ψηλὸς κι ἀσουλούπωτος ἀνακριτῆς, ἔβγαλε τὸ ὑπηρεσια-
κό του χιτώνιο, ἀνασκούμπωσε τὰ μανίκια στὰ τριχωτὰ ἀδύνατα χέρια κι ἄρχισε
νὰ ρωτάει ἐνοχλητικὰ τὸ Σεμιόν Τετέριν καὶ τὸ Ντούντιρεφ ποῦ στεκόταν κάθε
κυνηγὸς τὴν ὥρα ποῦ πυροβόλησαν.

— Λοιπόν, ἐδῶ στεκόσασταν σεῖς... Ἐδῶ, πάει νὰ πει, βρισκόταν ὁ σύντροφος
Ντούντιρεφ... Ἄ, λίγο παραπέρα. Ἔτσι... Ὁ τρίτος... Ὁ τρίτος ἐδῶ;

— Ἐδῶ, ἔκανε συνεσταλμένα, θγαίνοντας μπρὸς ὁ Μιτιάγκιν.

— Ἔτσι, λοιπόν. Θυμηθεῖτε ποῦ ἀκριβῶς στεκόσασταν... Ἐδῶ. Περίφημα!

Ἄ Ντιτιάτισεφ πῆρε τὴ θέση τοῦ Μιτιάγκιν, καὶ ζάρωσε τὸ μάτι σάμπως
νὰ σημάδευε πρὸς τὰ κει, ὅπου εἶχαν ἐαρέσει τὴν ἀρκούδα. Πίσω ἀπ' τὴν ἀρκούδα
ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς θάμνους ξεπρόβαλλε τὸ ξερόδεντρο, με τὸν κορμὸ ξεγδαρμένο καὶ
τὰ στρεβλωμένα κλαδιὰ πρὸς τὰ πάνω.

— Περίφημα... Καὶ τοῦτο τὸ ἀγρίμι, δὲ θυμᾶστε, ἔπεσε ἀμέσως, ἢ μήπως
ἔκανε δυὸ - τρία θήματα μπρὸς; Ἐχει μεγάλη σημασία νὰ ξέρουμε με ἀκρίβεια
ποῦ βρισκόταν ὅταν τὸ πυροβόλησαν.

— Νομίζω ἀμέσως, ἀπάντησε ὁ Σεμιόν.

— Ἔτσι λοιπόν, ἀμέσως. Ἐξ ἄλλου, ὁ θάνατος ἐπῆλθε ἀκαριαία ἢ ὄχι, θὰ
τὸ διαπιστώσουμε καὶ μεῖς. Προσέξτε, — ὁ Ντιτιάτισεφ στράφηκε πρὸς τὸν εἰ-
σαγγελέα, — ὁ σύντροφος ἐδῶ... Πῶς σᾶς λένε;... Ἄ, Μιτιάγκιν!. Λοιπόν, ὁ Μι-
τιάγκιν στεκόταν λίγο χαμηλότερα ἀπὸ τὸ Ντούντιρεφ, ποῦ εἶναι ἐξ ἄλλου ψηλότε-
ρος ἀπὸ τὸ Μιτιάγκιν...

Ἄ εἰσαγγελέας κοίταξε κατσοφιασμένος πάνω ἀπὸ τὴν ἀρκούδα, τὸν κορμὸ
τῆς γέριχης σημύδας.

— Τὸ δέντρο ἐτοῦτο κρύβει ἓνα μέρος ἀπὸ τὴν πρόχειρη γέφυρα, — εἶπε
μόνο.

Ἄ ἀνακριτῆς χτύπησε ἀμέσως τὴ γλῶσσα του δείχνοντας πῶς κατάλαβε:

— Ἔτσι λοιπόν, θεβαίως!.. Παραμέρισε τὸ Μιτιάγκιν, γιὰ νὰ κοιτάξει. — Ἐ-
νῶ ἀπὸ δῶ ἐμποδίζει λιγώτερο...

Μὴ βιάζεστε νὰ καταλήξετε. Προσπαθεῖστε νὰ διαπιστώσετε ὅσο γίνεται ἀκρι-
βέστερα, σὲ ποιὸ σημεῖο ἔπεσε ὁ νέος στὸ νερό.

Κεῖνη τὴν ὥρα ἔφτασε κι ἡ γιατρίνα με κάτι χαρτιά κι ἄρχισε νὰ τὰ συ-
πληρώνει πλάι στὸ σκοτωμένο. Ἄ εἰσαγγελέας κι ὁ ἀνακριτῆς ἔσκυψαν κοντὰ τῆ.
Ἡ γιατρίνα, νέα, με συμπαθητικὸ, ἀπείραχτο ἀπ' τὸν ἥλιο, πολὺ λευκὸ πρόσωπο,
σμύγοντας τὰ χρυσᾶ φρύδια στὴν προσπάθεια νὰ συγκεντρωθεῖ, ἄρχισε νὰ ἐξηγεῖ:

Ἡ σφαῖρα πέρασε μέσ' ἀπ' τὸ φαγνὸ, στὰ ἀριστερὰ τοῦ λαιμοῦ. Στὴν ἐξ-
οδο προξένησε ἐκτεταμένο τραῦμα. Κόπηκε ἡ καρωτίδα. Οἱ σπόνδυλοι τοῦ λαιμοῦ
ὄν θίχτηκαν. Ὁ θάνατος ἐπῆλθε μετὰ δεκαπέντε λεπτά, ἴσως καὶ πιὸ πρὶν. Πρῶτα
νὰ ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν πῶς ὁ νέος ἔπεσε στὸ ποτάμι, ἦπιε νερό.

— Εἶναι προφανές, τὴν ἔκοψε ὁ εἰσαγγελέας Τὸν ἔβγαλαν στὴν ὄχθη νεροῦ
πιά. Διακόψτε γιὰ λίγο καὶ καταπιαστεῖτε μαζί με τὸν Ντιτιάτισεφ με τὴν ἀρκού-
δα. Ἄς ἐλπίζουμε ὅτι ἡ σφαῖρα ποῦ τὴ σκότωσε θὰ σφηνώθηκε στὸ κορμὸ τῆς.

Ὁ ἀνακριτὴς ἔτρεξε στὸ πέρασμα. Ὁ εἰσαγγελέας στάθηκε στὴ θέσῃ ἀπ' ὅπου πυροβόλησε ὁ Ντούντιρεφ. Ἄρχισαν νὰ φωνάζουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο.

— Προχωρῶ, Ἀλεξέϊ Φιοντόροβιτς! — φώναξε ὁ Ντιτιάτισεφ πίσω ἀπὸ τοὺς θάμνους.

— Δὲ σὰς βλέπω! — ἀπάντησε ὁ εἰσαγγελέας.

— Τώρα;

— Ὁχι!

— Βρίσκουμαι στὴ μέση τῆς γεφυρούλας!

— Δὲ βλέπω! Οἱ θάμνοι σὰς κρύβουνε ὁλότελα! Ἀπ' τὴ φωνὴ καταλαβαίνω ὅτι πρέπει νὰ σὰς κρύβει ὁ κορμὸς τοῦ δέντρου. Βρέστε κάποιον κλαδί καὶ σηκώστε ψηλὰ γιὰ νὰ δῶ ποῦ ἀκριβῶς στέκεστε.

Μετὰ ἀπὸ ἓνα λεπτὸ ὁ ἀνακριτὴς ὕψωσε πάνω ἀπὸ τοὺς θάμνους τὸ μαντῆλι τοῦ δεμένο στὴν ἄκρη ἐνὸς ξύλου. Ὁ εἰσαγγελέας ἀπ' τὴ θέσῃ ὅπου εἶχε πυροβολήσει ὁ Ντούντιρεφ φώναξε:

— Κάνετε δυὸ βήματα μπρὸς!

Τὸ μαντῆλι κινήθηκε πάνω ἀπὸ τοὺς θάμνους.

— Ἄλλο ἓνα βῆμα! Ἀκόμα ἓνα!... Στόπ!... Τὸ θῆμα μποροῦσε νὰ περάσει πέρα ἀπ' τὸ μέσο τῆς γεφυρούλας τὸ πολὺ δυὸ μέτρα, καλυπτόμενο ἀπὸ τὸ δέντρο.

— Περισσότερα, Ἀλεξέϊ Φιοντόροβιτς! Τρία μέτρα! — φώναξε ὁ ἀνακριτὴς πίσω ἀπὸ τοὺς θάμνους.

Ἄς ἐλέγξουμε τώρα ἀπὸ τὸ ἄλλο σημεῖο. — Ὁ εἰσαγγελέας πῆγε στὸ μέρος ἀπ' ὅπου εἶχε πυροβολήσει ὁ Μιτιάγκιν.

Φάνηκε πάλι νὰ προχωρεῖ πάνω ἀπὸ τοὺς θάμνους τὸ μαντῆλι στὴν ἄκρη τοῦ ξύλου.

— Βλέπω... Βλέπω... ἔκανε ὁ εἰσαγγελέας.

— Ἄλλα τέσσερα μέτρα καὶ τελειώνει τὸ πέρασμα!

— Στόπ!

— Τρία βήματα ὡς τὴν ὄχτη. Σχεδὸν ὅλο τὸ πέρασμα εἶν' ἐλεύθερο!

— Ἄς μὴ σπεύδουμε νὰ ἐγάλουμε συμπεράσματα. Κοιτᾶτε προσεχτικὰ ἂν μείνανε ἴχνη ἀπὸ αἶμα στὸ πέρασμα, διάταξε ὁ εἰσαγγελέας.

Ὁ Ντιτιάτισεφ μεσόκοπος πιά, ψηλολέλεκας, ἔπεσε στὰ τέσσερα καὶ ἄρχισε νὰ σέρνεται πάνω στοὺς σαθροὺς κορμούς, σὰ νὰ τοὺς μυρίζονταν. Κάπου - κάπου κοντοστέκονταν καὶ τοὺς παρατηροῦσε μὲ προσοχή. Πέρασε ἔτσι ἀπ' τὴ μιὰν ὄχτη ὡς τὴν ἄλλη, ἀνασηκώθηκε, τίναξε μὲ βιασύνη τὴ λάσπη ἀπ' τὰ γόνατα καὶ φώναξε:

— Δὲν ὑπάρχει κανένα ἴχνος. Μετὰ πλησίασε τὸ Σεμιόν. — Ἀπὸ ποῦ πηδῆσατε στὸ νερό;

— Ἀπ' τὴ μέση, θαρρῶ. Μόλις εἶδα τὸ ἀκχορνεδὸν πήδησα ἀμέσως.

— Καὶ ποῦ ἦταν τὸ ἀκχορντεόν;

— Μά, στὸ νερό.

— Ἐννοεῖται πὼς δὲν ἦταν στὸν οὐρανό. Σὲ ποιό μέρος, ρωτῶ.

— Στὸ μέσο σχεδὸν ἀπ' τὸ πέρασμα καὶ λίγο παραπέρα.

— Καὶ ποῦ σκοντάψατε στὸ σῶμα;

— Μετὰ τέσσερα περίπου βήματα πρὸς τὴν ἐδῶ ὄχτη. Τὸ ρέμα εἶναι ἀδύνατο. Μόλις ἔκανα νὰ βαδίσω, νοιώθω, μοῦ κολλάει...

— Καλὰ. Ὅλα δείχνουν πὼς ὁ νέος τῆ στιγμῆ ποῦ πυροβόλησαν βρίσκονταν περίπου στὴ μέση καὶ ὄχι κοντὰ στὴ μιὰν ἢ τὴν ἄλλη ὄχτη.

— Παρατῆστε τίς ἐξυπνάδες. Καταπιαστεῖτε μὲ τὴν ἀρκούδα καὶ βρέστε τὴ σφαῖρα. Αὐτὴ θὰ μᾶς τὰ ἐξηγήσει ὅλα, — πρότεινε ὁ εἰσαγγελέας.

Τριγύρισαν τὴν ἀρκούδα. Ἡ γιατρίνα ἔσκυψε στὴ μούρη τοῦ ἀγριμιοῦ. Ἐνα πλῆθος μῦγες πέταξαν μὲ βουητό.

— Τ' εἶν' αὐτό; Ἡ γιατρίνα ἔδειξε παραξενεμένη τὴν πλάτη τῆς ἀρκούδας.

— Ἡ σκύλα τῶκαγε... — ἀπάντησε ὁ Σεμιόν. — Ὅσο ἐμεῖς σέρναμε τὸ πάλ-

ληκάρι απ' τὸ νερό, καὶ καταγινόμαστε μὲ κείνο, ἢ σκύλα, ἢ γρουσούζα ἔδραζε τὸ ἄχτι τῆς στῆν κυρὰ ἐδῶ...

— Καὶ γιατί ξέσκιζε ἀκριδῶς αὐτὸ τὸ μέρος;

— Ποιὸς τὴν ξέρει; Θὰ τῆς ἄρесе, λέω...

Ἡ γιατρίνα, κατσοφιάζοντας, ἀρχίνησε νὰ φάχνει μὲ τὰ λευκὰ λεπτὰ δάχτυλά τῆς τὴ μεγάλη, ἀναμαλλιασμένη κεφάλαι τῆς ἀρκούδας.

— Κριμα! Δὲ μπορῶ νὰ βρῶ τὴν πληγὴ απ' τὴ σφαῖρα.

— Ψάξτε, ψάξτε. Ἡ ἀρκούδα, ἂν κρίνει κανεὶς απ' ὅσα ἀκούσαμε, ἔπεσε κεραυνοδολημένη.

— Μπορεῖ νὰ χτυπήθηκε στὴν καρδιά. Προσπαθεῖστε νὰ τὴ γυρίσετε στὴν πλάτη νὰ κοιτάξω τὸ στῆθος.

Ὁ Σεμιόν, ὁ Ντιτιάτιτσεφ, ὁ Ντούντιρεφ κι ὁ σωφέρ τοῦ αὐτοκινήτου, μὲ κοινὲς προσπάθειες πιασμένοι απ' τὸ πυκνὸ μαλλὶ τῆς ἀρκούδας, σπρώχνοντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, ἀναποδογύρισαν τὸ βαρὺ τῆς σῶμα.

Τὸ συνοφρυωμένο, νόστιμο πρόσωπο τῆς γιατρίνας ἔγειρε πάνω απ' τὸ ἀγρίμι, καὶ τὸ μικρὸ τῆς χέρι ἀργά, πόντο μὲ πόντο, ἔφαχνε τὸ στῆθος, τὴν κοιλιά, τὰ πλευρά.

Βρέθηκε! Εἶναι λαβωμένη στὸ πόδι!... Μά, ὡστόσο... αὐτὸ δὲν εἶναι σοβαρὸ τραῦμα. Ἀπ' αὐτὸ δὲ θὰ πέθαινε μεμιᾶς.

— Αὐτὴ εἶναι ἡ δικιά μου. Ἡ πρώτη ντουφεκιά... — ἐξήγησε βιαστικὰ ὁ Σεμιόν. Σὰν τὴ στριμώξαμε στὰ λιθάδια τῆς Ποζνέφκα, τὴ θάρεσα. Σημάδεψα στὸ κεφάλαι μὰ φαίνεται, σήκωσε κείνη τὴ στιγμή τὴν ἀπαλάμη τῆς καὶ κρύφτηκε. Ἐτρεξε τρεῖς ὥρες ἀκόμα μὲ τούτη τὴ λαβωματιά.

— Δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω, ποῦ κρύφτηκε τὸ ἄλλο, τὸ θανάσιμο τραῦμα, ἀποροῦσε ἡ γιατρίνα, συνεχίζοντας ἀργά τὸ ψάξιμο στὸ μαλλιάρὸ κορμί.

— Μήπως δὲν ἀντεξε ἡ καρδιά τῆς; Ἄκουσα πὼς κι αὐτὸ συμβαίνει κάποτε στὶς ἀρκούδες — εἶπε ὁ εἰσαγγελέας.

— Συμβαίνει ἴσως, μὰ πολὺ σπάνια, συμφώνησε ἀπρόθυμα ἡ γιατρίνα.

Ἄν καὶ δὲν εἶναι καὶ τόσο περίφημη ἀσχολία αὐτὴ, ν' ἀνοίξει κανεὶς τέτοιο σῶμα κάτω απ' τίς συνθήκες, μὲ τούτα δῶ τὰ ἐργαλεῖα, ὡστόσο θὰ ψάξουμε ἀκόμα.

— Ψάξτε. Καὶ γιὰ μᾶς θᾶναι καλύτερα νὰ μάθουμε πὼς πάει ἀπὸ σφαῖρα τούτη ἢ κυρὰ παρὰ ἀπὸ συγκοπή τῆς καρδιάς. Ἄν δὲν τὴν ἔθιξε καμμιὰ ἀπὸ τίς δυὸ σφαῖρες, τρέχα γύρευε...

— Γιὰ σταθεῖτε! Ἡ γιατρίνα ἄρπαξε καὶ μὲ τὰ δυὸ τῆς χέρια τὸ μουσοῦδι τῆς ἀρκούδας, ἀνοίγοντας μὲ δυσκολία τὸ στόμα. — Ἔ, νὰ λοιπὸν τί συνέβη. Πῶς δὲ μοῦκοψε πιὸ πρὶν; Κοιτάχτε! Ἡ σφαῖρα τὴ σκότωσε! Τὴ βρῆκε ὀλόγισα στὸ ἀνοιχτό τῆς στόμα. Βλέπετε; Τῆς ἔχει σπάσει τὰ μπροστινὰ δόντια καὶ τὸ σκυλόδοντο. Θαρρῶ πὼς... ἡ σφαῖρα πέρασε πάνω απ' τὸ λάρυγγα...

Κομματιάστε τὸ κεφάλαι! Βρέστε τὴ σφαῖρα — διάταξε ὁ εἰσαγγελέας.

Ἡ γιατρίνα κούνησε στενόχωρα τὸ κεφάλαι.

— Τέτοια γερὰ κόκκαλα κι ἀρθρώσεις μὲ τὰ ἐργαλεῖα ποῦ πῆρα...

— Ψάξτε!

Ὁ ἀνακριτὴς κάθησε ἀνακούρκουδα πλάι στὴ γιατρίνα.

Ἡ ἀρκούδα κοίτονταν σὲ μέρος ποῦ τῶπνηε ὁ ἥλιος. Ὁ ἀγέρας εἶχε πῆξει απ' τὸ κάμα. Τὸ κορμί τῆς ἀρκούδας ἀνάδινε μιὰ βαρειά, ἀψιὰ βαρβατίλα ἀγριμιοῦ τοῦ δάσου ἀνάμιχτη μὲ τὴ βρώμα τῆς ἀποσύνθεσης. Ὅλοι τραδῆχτηκαν παράμερα κ' ἔκατσαν στὸν ἴσχιο. Πλάι στὴν γιατρίνα ἀπόμεινε μόνον ὁ ἀνακριτὴς, βοηθώντας τὴν. Γυρόφερνε κι ὁ σωφέρ, κοιτώντας μὲ περιέργεια καὶ θαυμασμὸ τὴ σκοτωμένη ἀρκούδα.

Ὁ εἰσαγγελέας εἶχε τεντώσει στὸ χόρτο τὸ πόδι τοῦ ποῦ δὲ λυγοῦσε καὶ κάπνιζε σκεφτικὸς. Ὁ Ντούντιρεφ φαίνονταν τὸ ἴδιο ἥρεμος, μὰ τὸ ὑπερβολικὰ ἀκίνητο, ζαρωμένο ἀξούριστο πρόσωπό του, τὸ πληγωμένο βλέμμα τοῦ κάτω απ' τὸ βαρὺ μέτωπο, οἱ μικρὲς ἀπληστες ρουφηξιὲς τοῦ καπνοῦ, πρόδιναν τὴν ταραχὴ τοῦ.

Λίγα εἴματα παραπέρα κάθονταν ὁ ἕνας πλάι στὸν ἄλλο σωμαίνοντας ὁ νο-

σοκόμος Μιτιάγκιν κι ο πατέρας του σκοτωμένου Μιχαήλο Λισκώφ. Το κεφάλι του Μιτιάγκιν είχε πέσει άβουλα στο στήθος. Τα μάτια του Μιχαήλο παίζανε κοιτώντας κάπου δίπλα άπ' τή γιατρίνα και τον ανακριτή που παιδεύονταν πλάϊ στο σώμα τής άρκούδας. Ο Μιχαήλο ήτανε ένας ξεραγκιανός μουζίκος με πρόσωπο τραχύ, σκαμμένο άπό βαθειές ρυτίδες άλλά πρᾶο, άπό κείνους που ζουνε τή ζωή τους άπαρατήρητοι. Κρατιόταν όλοένα, κ' έλεγε πως τον είχανε ξεχάσει.

Ο Σεμιόν Τετέριν γιομάτος πάντα αυτοπεποίθηση, ήρεμος πάντα, τούτη τή φορά ένοιωθε μέσα του μια ανεξήγητη ταραχή. Του χτύπασε στα νεύρα τα πάνε κ' έλα πλάϊ στην άρκούδα, φουρκίζονταν με το σωφέρ του αυτοκινήτου του Ντουντιρεφ. Γυρνάει γύρω στην άρκούδα κοιτάει όλοένα άχόρταγα το άγρίμι. Λίγο πιο πέρα κοιτάεται σκοτωμένος ένας άνθρωπος ένα παλληκαρόπουλο σαν κι αυτόνα τον ίδιο. Η άρκούδα σα να λέμε, παρουσιάζει για λόγου του πιοτερο ένδιαφέρον; Δεν έχει λίγο φιλότιμο να πάψει να τή χαζεύει; Τον νεύριαζε το Σεμιόν και το δυνατο φως του ήλιου κ' ή βρώμα τής άρκούδας κι ο άσουλούπωτος ο ανακριτής κ' ή γιάτρισσα. Όλη τήν ώρα δεν έπαυε να νοιώθει τήν παρουσία του Μιχαήλο, και φοδόταν να ρίξει προς τα κει τή ματιά του... Και πιτσιρίκος ακόμα ο Σεμιόν δεν έκλαιγε. Η μάνα του σαν του τις έβρεχε παραπονοióτανε πάντα: «Δάκρυο δεν του θγάξεις του άφορεσμένου». Και να που τώρα σπαράζουνε τα σωθικά του, τα δάκρυα κοχλάζουνε κι όπου να ναι θα ξεχειλίσουνε και μάλιστα μπροστα στον κόσμο!... Θα ξαφνιαζόνταν αλήθεια: Για κοίτα: Ο Σεμιόν ο άρκουδοκυνηγός δάκρυσε...

Μά φαίνεται πως οι ώρες τούτες ήτανε δύσκολες για όλους. Άκόμα κι ο εισαγγελέας, άνθρωπος που δεν είχε παρά μόνο υπηρεσιακή σχέση με το έπεισόδιο τούτο, είπε αναστενάζοντας:

—Για δες πως έρχονται τα πράματα: Μήτε που μπορείς να το μυριστείς που σε παραμονεύει ή κακοτυχιά. Καθαρή σύμπτωση.

Ο Ντουντιρεφ, στον όποιο άπευθύνονταν, σώπαινε.

Κείνη τή στιγμή ο ανακριτής κ' ή γιατρίνα ανασηκώθηκαν πλάϊ στην άρκούδα. Βαθειανασαινοντας με δυσκολία, άκουμπώντας στο ραβδί του και στον κορμό του δέντρου, σηκώθηκε κι ο εισαγγελέας.

—Λοιπόν;

Ο ανακριτής άνοιξε τα μακρυά του χέρια.

—Δεν υπάρχει σφαίρα.

—Μά δεν τήν κατάπια το λοιπόν ή άφεντιά της.

—Το τραύμα είναι διαμπερές. Κ' ή σκύλα ξέσκιζε τήν πλάτη γιατί άπό κει βγήκε ή σφαίρα. Βρήκε αίμα και ξέσκιζε.

—Είστε βέβαιοι πως έφυγε ή σφαίρα;

—Η γιατρός είναι σίγουρη και δεν έχω το δικαίωμα ν' άμφιβάλλω.

—Να ψάχναμε ίσως ένα γύρω... — πρότεινε δισταχτικά ο εισαγγελέας, μα κοιτώντας τή χορταριασμένη πλαγιά πίσω άπ' τήν άρκούδα και τους θάμνους που ξεπρόβαλλαν πυκνοί στους όχτους, κούνησε το χέρι του. — Θάν' άνώφελο. Άς τελειώνουμε και δρόμο...

Η γιατρίνα τράβηξε τα λαστιχένια της γάντια, έμασε τα εργαλεία της και πήγε στο ποτάμι να πλύνει τα χέρια. Το πρόσωπό της ήταν ιδρωμένο και κουρασμένο.

ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝ ΦΕΝΤΙΝ

Ο Κ. Φέντιν γεννήθηκε στα 1892. Πέρασε ένα δύσκολο δρόμο — από τον άφηρημένο ουμανισμό πέρασε στην υπεράσπιση του «μικρού ανθρώπου» κ' έφτασε στην εξύμνηση της δημιουργικής δύναμης του επαναστάτη λαού.

Από τα 1920 ως τα 1930 έγραψε τα μυθιστορήματα «Πόλεις και χρόνια» και «Αδέρφια», όπου δίδονται τα θυελλώδη και δραματικά γεγονότα των πρώτων χρόνων της Σοβιετικής εξουσίας, οι σκληρές συνθήκες της επαναστατικής πάλης, οι αναζητήσεις των διανοουμένων να βρουν τη θέση τους στη ζωή της νέας Ρωσίας.

Η λογοτεχνική δημιουργία του Κ. Φέντιν έφτασε στο κορύφωμά της με τα μεταγενέστερα μυθιστορήματα «Πρώτες χαρές» και «Άσυνήθιστο καλοκαίρι». Σ' αυτά ο συγγραφέας μιλάει για τη ζωή και τον αγώνα των μπολσεβίκων στην παρανομία και στα πρώτα χρόνια μετά την επανάσταση. Συνέχεια των βιβλίων αυτών είναι το μυθιστόρημα «Φωτιά», που γράφει τώρα ο Κ. Φέντιν.

Ο Κ. Φέντιν είναι Γραμματέας του Δ.Σ. της Ένωσης Σοβιετικών Συγγραφέων.

Η ΦΩΤΙΑ

(ά π ό σ π α σ μ α)

Έδώ και τρεις μέρες, στο αναπαυτήριο της Θεοδοσίας, όπου ο Άλεξέι περνούσε την άδεια του μαζί με τον σύντροφό του Μπέγκιτσεφ — σχεδιαστή εργοστασίου, τον βρήκε το νέο, ότι άρχισε ο πόλεμος.

Το πρωινό της ημέρας αυτής είχε περάσει καλά. Πήγαν με αυτοκίνητα μιά μεγάλη συντροφιά στο Κοκτεμπέλ κολύμπησαν, μάζεψαν στην πλάζ βοτσαλάκια κι ο Μπέγκιτσεφ, μή έχοντας ποῦ νά βάλει τη συλλογή του με τὰ βότσαλα, πού ζύγιζαν μισό πούντι, τὰ τύλιξε μέσα στο βρεμένο του μαγιό. Γύρισαν, κι ο Μπέγκιτσεφ κι ο Άλεξέι κατέβηκαν ακόμα μιά φορά στη θάλασσα νά δροσιστούν, και μετά το πρόγευμα, άποσταμένοι αποφάσισαν νά κοιμηθούν.

Όταν κατά τις δώδεκα ο Άλεξέι ξύπνησε, ή πόρτα ήταν όρθάνοιχτη, μερικά με τις πυτζάμες είχαν τραθήξει τις κουρτίνες και στο διάδρομο ακούστηκαν φωνές.

Ο Μπέγκιτσεφ, πάτησε τὰ γυμνά πόδια στο πάτωμα και κάθισε άναμ...

λιασμένος με μισάνοιχτο στόμα, χωρίς να καταλαβαίνει ίσως από που ξεφύτρωσαν και τι κάνουν αυτοί οι άνθρωποι. Μά ξαφνικά τεντώθηκε με τόση δύναμη, που έτριξαν οι αρθρώσεις των ώμων του, και είπε δυνατά:

—Σήκω, 'Αλεξέϊ. Οι άδειές μας τελείωσαν. Ξεκουραστήκαμε. Και στο κάτω - κάτω άδερφέ...

—Πόλεμος, σύντροφε Παστουχόφ! — έκοψε τον Μπέγκιτσεφ ο γείτονάς του από το διπλανό δωμάτιο, δένοντας γρήγορα στην κοιλιά του το κορδόνι της πιτζάμας.

—Οί Γερμανοί άρχισαν επίθεση τη νύχτα, — είπε κάποιος υπόκωφα.

Ο 'Αλεξέϊ άνασηκώθηκε στους άγκωνες του. Άκουσε να χτυπούν τ' αυτιά του δυνατά, μα στον έσωτερικό αυτό θόρυβο σαν να άπαντούσε την ίδια στιγμή ή γαλήνη του πελώριου σπιτιού, όπου άκουγόταν καταπληχτικά κάθε ήχος. Άπ' το σαλόνι του κάτω πατώματος ανέδθηκε αναπάντεχα ή επίσημη μεταλλική φωνή του ραδιοφώνου κι άντήχησε άπ' το παράθυρο ο μακρυνός γδοῦπος του θαλάσσιου κύματος.

Μόνο κατόπιν ο 'Αλεξέϊ μάντεψε ποιός είχε προφέρει με τόνο δυσάρεστο, όπως του φάνηκε, τὰ λόγια «οί Γερμανοί άρχισαν επίθεση». Ήταν ένας άλλος γνωστός του, ο Σότσιν, που είχε έρθει τελευταία να ξεκουραστεί, υπάλληλος επίσης εργοστασίου. Ο 'Αλεξέϊ είχε μαζί του λογαριασμούς άπ' τη στιγμή που συναντήθηκαν στο αναπαυτήριο και με το ζόρι έλεγαν καλημέρα ο ένας στον άλλον. Άλλά τη στιγμή εκείνη, που άργότερα ο 'Αλεξέϊ την έλεγε «ξύπνημα μέσα στον πόλεμο» δεν ξεχώριζε ο ένας τον άλλον. Μά κι αν ακόμα ο 'Αλεξέϊ αναγνώριζε το Σότσιν δεν θά του φαινόταν παράξενο που είχε έρθει κ' εκείνος. Όλα αυτά δεν είχαν σημασία.

Το σπίτι σαν από μαγεία μετατράπηκε σ' έναν κόσμο ανήσυχο και παράξενο. Άνεδοκατέβαιναν διαρκώς τις σκάλες, πηγαινοέρχονταν στους διαδρόμους, χτυπούσαν παντού τις πόρτες, ήταν σαν να πλήθαινε εδώ ο κόσμος, παρ' όλο που πολλοί είχαν φύγει στην πόλη. Άνάμεσα σε κείνους που αναπαύονταν εκεί ήταν άνθρωποι από τη Μόσχα και το Λένινγκραντ, μα κι από το Κιέβο και την Όδησσο. Όρμησαν άμέσως στο τηλεγραφείο, άρχισαν να ρωτούν τις οικογένειές τους για την υγεία τους. Το φοβερό και τερατώδες γι' αυτούς ήταν ή είδηση για τις αεροπορικές επιδρομές κατά των ειρηνικών πόλεων του Κιέβου και της Όδησσοῦ.

Ο 'Αλεξέϊ κι ο Μπέγκιτσεφ αποφάσισαν να φύγουν άπ' τη Θεοδοσία την ίδια μέρα - Κυριακή. Κ' οί δυο ήταν γραμμένοι στα στρατιωτικά μητρώα του Κόλπινο, κοντά στο Λένινγκραντ, στο εργοστάσιο 'Ιζόρα όπου εργάζονταν. Ο Σότσιν προσχώρησε στην παρέα τους κι ο 'Αλεξέϊ δέχτηκε αυτό το πράγμα σιωπηρά. Οί ενέργειές του είχαν οδηγήσει την καινούργια κατάσταση και δεν είχε καιρό να παραδοθεί στο αίσθημα μιας συνηθισμένης κακοβουλίας άπέναντι σ' έναν άνθρωπο.

Στο σταθμό, στις θυρίδες των εισιτηρίων, ήταν σαν να δινόταν μάχη. Άνυπόμονες ούρες ανθρώπων έβγαιναν άπ' τις πόρτες ίσαμε την πλατεία. Με μεγάλο κόπο ο Σότσιν έφθασε στον πολιορκημένο άπ' τον κόσμο διοικητή και, δείχνοντας τὰ χαρτιά του, πήρε ένα δελτίο για να θγάλει δωρεάν εισιτήριο άπ' τη στρατιωτική θυρίδα. Η ούρα στη θυρίδα άπλωνόταν σαν φίδι μέσα στο πλήθος και ξεχώριζε από τις άλλες ούρες γιατί εδώ ήταν όλοι άντρες και οί περισσότεροι ντυμένοι στρατιωτικά.

Ο Μπέγκιτσεφ, ο 'Αλεξέϊ κι ο Σότσιν περίμεναν με τη σειρά στην ούρα για εισιτήρια, αλλάζοντας ο ένας τον άλλον, για να ξεκουραστούν και να ξεμουδιάσουν μετά την πνιγηρή άτμόσφαιρα του σταθμού. Το μεσημέρι ή ζέστη έγινε άνυπόφορη. Ο 'Αλεξέϊ έδωσε τὰ χαρτιά του στο Μπέγκιτσεφ και τράβηξε για τη θάλασσα.

Η όχθη ήταν έρημη, μόνο μακριά κοντά στο λιμάνι φαινόταν κινούμενα πλήθη.

Ο 'Αλεξέϊ ξάπλωσε πάνω στα ζεστά βότσαλα. Πάνω τους θρόιζε νωθρά το ήσυχο κύμα. Το νερό έπαιρνε διάφορες μαρμάρινες αποχρώσεις. Στην επιφάνεια της θάλασσας σχηματιζόνταν κύκλοι, όπως γίνεται με τις σημαδοῦρες την

ώρα που βουλιάζουν. Ο Άλεξέι ξεχώρισε κοντά στην ὄχθη τῆς γυαλιστερῆς ράχης μιᾶς μέδουσας πού εἶχε τὸ χρῶμα τοῦ ζαμπόν. Σηκώθηκε καὶ στάθηκε πάνω στὴν πέτρα ἴσια στὴν ἄκρη τῆς ὄχθης.

Εἶδε ἓνα κοπάδι μέδουσες. Ἦταν μιὰ ἔφοδος μὲ πολύχρωμα δυσανάλογα χρώματα πού ἔπαιζαν στὸν ἥλιο σὰν κινούμενοι πηκτοειδεῖς ἴστοι. Τὸ χρῶμα τους θύμιζε νωπὴ σκουριά μὲ βαθειὰ κρεατώδη ἀπόχρωση. Ἀνάμεσά τους ἓνα βαθυκόκκινο πλῆθος μέδουσες πότε ἀνέβαινε στὴν ἐπιφάνεια, πότε ξεχωριστὰ μιὰ - μιὰ, λευκὲς καὶ λευκογάλαζες, βουτούσαν πρὸς βαθειὰ στὸ νερό. Οἱ μεγάλες μέδουσες ἔμοιαζαν μὲ πελώρια μαγιτάρια. Τὰ ποδαράκια τους ἦταν ζωσμένα μὲ κολιτσίδες πού ἔμοιαζαν μὲ ποτήρια. Οἱ μικρὲς μέδουσες ἔπλεαν σὰν λεκέδες ἀπὸ πετρέλαιο καὶ τὶς ξεχώριζαν ἀπ' τὶς μεγάλες μόνο τὰ ἀστράκια τους ἢ οἱ σταυροὶ πού εἶχαν στὴ μέση.

Οἱ διαφανεῖς ὑπάρξεις, πού ἀλλάζουν ἄταχτα τὸ σχῆμα τους, ἦταν σὰν νὰ κρέμονταν μέσα στὸ νερό, ἄλλοτε βουτούσαν καὶ ἄλλοτε ἀνέβαιναν μὲ ἐκτινάξεις. Ἡ ἔφοδος τους ἀπ' τὸ βυθὸ στὴν ὄχθη ἦταν πολὺ ὁμορφὴ μὰ θάλεγε κανεὶς ἀνόητη.

Ὁ Άλεξέι εἶχε ἓνα ξεχωριστὸ χάρισμα: «βυθίζοταν σὲ σκέψεις». Ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου δὲν γνωρίζει, ἴσως, τὰ ὅρια τῶν ἱκανοτήτων της. Ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ μόνο νὰ αἰσθάνεται ἢ μόνο νὰ σκέφτεται. Αἰσθάνεται πάντα, ὅταν σκέφτεται, καὶ σκέφτεται πάντα ὅταν αἰσθάνεται. Μὰ ἡ δύναμη πού ἐκδηλώνει τὶς ἱκανότητες αὐτὲς σπάνια εἶναι ταυτόχρονα ἢ ἴδια. Κυριαρχεῖ ἄλλοτε ἡ σκέψη, ἄλλοτε τὸ αἶσθημα. Καὶ συμβαίνει, πρὶν ἀκόμα τὸ αἶσθημα προλάβει νὰ κυριέψει τὸν ἄνθρωπο, ἀφυπνίζοντάς τον σὲ μιὰ ζωὴ ὀλοκληρωμένη, ἢ σκέψη, ἔχοντας σταματήσει νὰ δουλεύει μὲ σύνεση, νὰ μὴν ἔχει ἀρχίσει ἀκόμα νὰ νωθρεύει.

Οἱ στιγμὲς αὐτὲς θύμισαν στὸν Άλεξέι τὴν ὥρα πού δρασκελᾶ τὸ ρυάκι. Τύχαινε νὰ πλησιάζει στὴν ὄχθη καὶ ν' ἀνεβαίνει τὴ γεφυρούλα χωρὶς δισταγμὸ. Δὲν εἶχε καμμιά ἄλλη πρόθεση ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ — νὰ περάσει τὸ ρυάκι. Ξαφνικά ὅμως κάτι τὸν κρατᾶ, κοιτάζει γιὰ πολὺ ὥρα τὴν ὄρμη τοῦ ρυακιοῦ πάνω ἀπ' τὰ πετράδια τοῦ βυθοῦ πού λαμπυρίζουν, γιὰ νὰ τρέξει κατόπιν στὴν ἀντίπερη ὄχθη μ' ἓνα ἐντελῶς ἀνανεωμένο αἶσθημα.

Ἔτσι ἔγινε καὶ τώρα.

Τὸ θέαμα τῆς ἐφόδου τῶν παράξενων αὐτῶν πλασμάτων τῆς θάλασσας δημιούργησε γιὰ μιὰ στιγμὴ στὸν Άλεξέι ἓνα ψυχρὸ αἶσθημα ἰσορροπίας. Παραξενεύτηκε μὲ τὸ πλῆθος αὐτὸ τῶν ζωντανῶν ὑπάρξεων πού δὲν εἶχε νόημα νὰ ζοῦν. Μὰ ἡ ἀνησυχία πού εἶχε, πρὶν μείνει μόνος στὴ θάλασσα, διάλυσε τὶς σκέψεις του. Ἡ ἐκπληξὴ τώρα μπροστὰ στὴν ἀνεξάντλητη καὶ ἀδιάφορη φύση συγκέντρωσε καὶ ταχτοποίησε τὶς σκέψεις του.

Μὲ ἀναπάντεχη γαλήνη ἀναγνώρισε, ὅτι τὸ ἐγερτήριο τοῦ πολέμου σήμαινε πλήρη ἀλλαγὴ τῆς ζωῆς του. Κατάλαβε ὅτι εἶναι ὑποταγμένος πιά σ' ἓνα νέο σκοπὸ, στὸν ὁποῖο, θέλοντας καὶ μὴ, ὑποτάχθηκαν ὅλοι, ὅσους συνάντησε τοῦτο τὸ πρωῖνό. Κ' ἀφοῦ θυμῆθηκε ὅτι εἶναι ὥρα πιά νὰ γυρίσει, ὁ Άλεξέι εἶδε καθαρὰ τὸ σταθμὸ καὶ τὰ κινούμενα πλῆθη κοντὰ στὶς θυρίδες τῶν εἰσιτηρίων, καὶ τὰ πρόσωπα, πού τόσο ἀπότομα εἶχαν ἀλλάξει τὴ συνηθισμένη τους ἔκφραση, καὶ ξαφνικά, χωρὶς νὰ σκεφετῆ ἦταν σὰν νὰ εἶπε ἀπὸ μέσα του: «Νὰ τὸ χάρισμα πού ἀξιώνει ὁ πόλεμος, — τὴν ὑπομονή». Καὶ τράβηξε γιὰ τὴν πόλη, ρίχνοντας μιὰ τελευταία ματιὰ στὴ γαληνεμένη θάλασσα.

Ὅταν σουρούπωσε, ὁ Μπέγκιτσεφ βγαίνοντας ἀπὸ τὸ ἀναπαυτήριο στὸν κήπο, σκόρπισε κάτω ἀπὸ ἓνα γέρικο δέντρο τὰ βότσαλα πού εἶχε μαζέψει γιὰ ἀνάμνηση στὴν ἀκρογιαλιά τοῦ Κοκτεμπέλ. Τὰ κοίταξε μιὰ στιγμὴ, ὕστερα χαμογέλασε καὶ ἀργὰ τὰ ἰσοπέδωσε μὲ τὸ πόδι του.

Οἱ βαλίτσες ἦταν κιόλας κλειστὲς. Ὁ Άλεξέι καὶ οἱ δύο συνοδοιπόροι του ἔφυγαν τὸ βράδυ γιὰ τὸ Τζαγκοῖ.

Ἐπειδὴ καὶ οἱ τρεῖς τους ἐνεργούσαν μονιασμένα, ἡ ἐπιμονὴ τους νίκησε διὰ τὰ ἐμπόδια καὶ κατάφεραν νὰ μπουν στὴν ταχεῖα τῆς Μόσχας.

Σὲ κάθε ἑκατὸ χιλιόμετρα ὁ πόλεμος ὄλο καὶ πιὸ ἐπίμονα ὀρμοῦσε στὸ τραίνο. Στους σιδηροδρομικοὺς κόμβους οἱ φάλαγγες τῶν ταξιδιωτῶν ἀφοῦ ἔκαναν φασαρία μὲ τοὺς συνοδοὺς τῶν βαγονιῶν κοντὰ στὶς κλειστὲς πόρτες τους, ἔμεναν στὶς ἀποβάθρες νὰ περιμένουν τὰ ἐπόμενα τραίνα, ἐνῶ τὰ βαγόνια κατάπιναν λαίμαργα σπρωξιῆς καὶ θόρυβο καὶ τραβοῦσαν πέρα μέσα στὴ ζεστὴ στέππα. Ὅποιος μποροῦσε νὰ ξετρυπώσῃ ἀπὸ τὸ κουπέ του στὸ διάδρομο καὶ νὰ φτάσῃ κοντὰ στὸ μεγάφωνο δὲν ἄφηγε τὴ θέση του κάτω ἀπ' τὸ στρογγυλὸ μαῦρο κουτί ποῦ κουδούνιζε, σκορπώντας ἐλήματα εἰδήσεων. Ὅλοένα καὶ πιότερες συζητήσεις γιὰ τοὺς πρώτους βομβαρδισμοὺς μεταδίνονταν ἀπὸ κείνους ποῦ κατάφεραν νὰ τρυπώσουν στὴν ἀπροσπέλαστη ἀμαξοστοιχία. Τὰ πρόσωπα γίνονταν ὄλο καὶ πιὸ αὐστηρά. Καὶ πουθενὰ πιά δὲν ἀκούγονταν γέλιο.

Ὁ σταθμὸς τοῦ Χάρκοβο δὲν δεχόταν. Ὁ διακλαδώσεις τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν γρύλλιζαν κάτω ἀπὸ τὶς μακρὲς ἀμαξοστοιχίες τῶν ἀνοιχτῶν βαγονιῶν, ποῦ κουβαλοῦσαν κανόνια ντυμένα μὲ καλύμματα καὶ χωρὶς καλύμματα. Κουβαλοῦσαν καὶ φορτηγὰ αὐτοκίνητα, βαμμένα μονότονα ποῦ μόλις εἶχαν ἐγεῖ ἀπ' τὸ ἐργοστάσιο. Οἱ σωφὲρ κόκκινοι - στρατιῶτες μισοκοιμούνταν στὶς καμπίνες πίσω ἀπ' τὰ καθηλωμένα βολάν. Παράξενο ἦταν νὰ βλέπει κανεὶς τὶς ἀκίνητες ρόδες τῶν αὐτοκινήτων πάνω ἀπ' τὶς ρόδες τῆς ἀμαξοστοιχίας ποῦ ἔτρεχε γρήγορα. Μιὰ στρατιωτικὴ ἀμαξοστοιχία πήγαινε ἀργὰ σὰν νὰ ψηλαφοῦσε τὶς γραμμές. Οἱ στρατιῶτες στριμώχνονταν στὶς φαρδιῆς πόρτες τῶν ἐμπορικῶν βαγονιῶν. Σήκωσαν τὰ χέρια τους γιὰ ν' ἀπαντήσουν στὸ χαιρετισμὸ ποῦ τοὺς ἔστελναν ἀπ' τὰ παράθυρα τῆς ταχείας. Οἱ ἀτμομηχανές δὲν σφύριζαν. Τὰ σφυρίγματα τους προορίζονταν τώρα μόνο γιὰ τὸν ἀεροπορικὸ συναγερμὸ κ' ἡ ἀσυνήθιστη σιγὴ τοῦ ὁρόμου ἔδειχνε τὸ αὐστηρὸ χρέος τῆς στρατιωτικῆς του ὑπηρεσίας.

Ὁ σταθμὸς δέχτηκε τέλος τὸ τραῖνο τῆς Μόσχας. Μπροστὰ στὸν Ἀλεξέι πρόβαλε ἡ ἀποβάθρα γεμάτη μὲ κόκκινους στρατιῶτες. Ἐνα τμήμα πεζικοῦ περίμενε νὰ ἐπιβιθαστεῖ. Τυλιγμένες χλαῖνες, τουφέκια, παγούρια, φτυάρια, ἀντιασφυξιογόνα - ὄλα αὐτὰ ἔνωσαν μὲ μιὰ νέα γλῶσσα τοὺς ἀνθρώπους, μιλώντας γιὰ τὴν ἀλλαγὴ ποῦ τοὺς περίμενε. Οἱ διοικητὲς ἄλλοτε παρουσιάζονταν κι ἄλλοτε χάνονταν μέσα στὶς σκόρπιες σειρὲς τῶν στρατιωτῶν, ποῦ φοροῦσαν ἐξαρτύσεις, πιστόλια στοὺς ζωστήρες καὶ θήκες, σὰν νὰ ἔκλειναν μέσα κάτι τὸ μυστηριώδες κ' ἔκαναν ἀκόμα καὶ τοὺς ὑπαξιωματικοὺς νὰ παίρνουν σοβαρὸ ὕφος.

Νοιώθοντας τὴ νευρικὴ ἀνυπομονησία τῶν κόκκινων στρατιωτῶν ποῦ περίμεναν νὰ φύγουν, ὁ Ἀλεξέι σὰν νὰ τοῦ φάνηκε πὼς ἄγγιξε στὸ ἕνα πλευρὸ του τὸ πιστόλι καὶ στ' ἄλλο τὴ μυστηριώδη καὶ σοβαρὴ ἐξάρτυση τοῦ διοικητῆ. Ἐδῶ, στὸ σταθμὸ τοῦ Χάρκοβο, σχημάτισε τὴν πεποίθησιν, ὅτι μόλις γυρίσει στὸν τόπο του θὰ ἐπιστρατευθεῖ ἀμέσως. Κι ἀπὸ τὴ στιγμὴ αὐτὴ ἄρχισε νὰ τὸν ἐασανίζει ἡ ἀνησυχία γιὰ τὴ μάνα του ποῦ θὰ ἔμενε μονάχη σὰν πήγαινε στρατιώτης.

Ὅταν πλησίαζαν στὴν Τούλα, ὁ Μπέγκιτσεφ κόλλησε ἀπ' τὴ βεβαιότητα τοῦ Ἀλεξέι, ὅτι θὰ τοὺς ἐπιστρατέψουν ὄλους μὲ μιὰς. Στὴν ἀρχὴ ἰσχυρίζονταν, ὅτι τὸ ἐργοστάσιο δὲν μποροῦσε δῆθεν ν' ἀφήσῃ ὄλους τοὺς μηχανικοὺς του νὰ πᾶνε στὸ στρατό, ὥσπου νὰ βρεθοῦν καλοὶ ἀντικαταστάτες. Κατόπιν συμφώνησε πὼς ἄλλους θὰ πάρουν, ἄλλοι θὰ μείνουν, στὸ κάτω - κάτω ἦταν σχεδιαστής κ' ἤξερε τί μετακινήσεις γίνονταν ἀκόμα καὶ τὸν καλὸ καιρὸ.

— Πάει στὸ διάβολο ὁ καλὸς καιρὸς, — φώναξε, χαμογελώντας εἰρωνικά. — προχθὲς ἀκόμα μιλοῦσαν διαφορετικὰ.

— Ναί. Καλὰ ζούσαμε. Μὰ τώρα ἔχουμε Πατριωτικὸ πόλεμο, — εἶπε κατσοφιασμένος ὁ Σότσιν.

Ἡ λέξη Πατριωτικὸς πόλεμος, ποῦ γιὰ πρώτη φορὰ ἀκούστηκε ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο, παραξένεψε τοὺς ἐπιβάτες καὶ ξαναλέγονταν σ' ὄλο τὸ τραῖνο. Ἐκτὸς ἀπ' τὸ ἱστορικὸ περιεχόμενον ποῦ εἶχε, δὲν φαινόταν νὰ ταιριάζει σ' ἄλλο γεγονός, παρὰ μόνο στὸ 1812. Μὰ ὄλοι εἶχαν συνηθίσει στὴ σκέψη ὅτι ἡ ἱστορία ὀνόμασε ἔτσι τὸν πόλεμο ἐνάντια στὸν Ναπολέοντα μόνο μετὰ, ἀφοῦ ἀποκαλύφθηκε πὼς ἦταν πατριωτικὸς. Τώρα ὁ πόλεμος μόλις εἶχε ξεσπάσει, μὰ τὸν ἔλεγαν μὲ τὸ ὄνο-

μα πού θά μπορούσε νά πάρει μόνο στό μέλλον, κι αὐτό ἦταν στήν ἀρχή τόσο ἀναπάντεχο, ὅσο θά ἦταν ἂν ἔλεγαν τόν πόλεμο μέ τόν ζρειδερίκο Ἑπταετῆ, πρὶν ἀκόμα ἀρχίσει. Μά ὅσο πιό συχνά ἐπαναλάβαιναν τή λέξη Πατριωτικός πόλεμος, ἀρχισε νά χάνει τήν ταυτόσημη ἔννοια της μέ τὸ παλιό περιεχόμενο τοῦ ἱστορικοῦ γεγονότος. Ἐπαιρνε νέο περιεχόμενο. Ἐδιωχνε τή σκέψη ἀπ' τὸ παρελθόν στό μέλλον, κάνοντας τὸν καθένα νά σκεφτεῖ τή σημασία καὶ τήν ἔκταση τοῦ γεγονότος. Κ' ἴσως, τίποτα ἄλλο ὅσο ἡ λέξη αὐτή, κι ἔχι μόνο στόν Ἀλεξέϊ καὶ στόν Μπέγκιτσεφ, δὲν στερέωσε τόσο γρήγορα τήν πεποίθηση, ὅτι ὁ πόλεμος θά ἀγκαλιάσει ἀναπόφευκτα τὸν καθένα, θά ἀγκαλιάσει ὅλους.

— Πᾶμε γιὰ μελόπιττες, — εἶπε ὁ Μπέγκιτσεφ, καὶ σηκώθηκε.

Τὶς δύο τελευταῖες μέρες πρόλαβαν ὅμως νά καθαρίσουν τὴν Τούλα ἔχι μόνο ἀπ' τὶς μελόπιττες. Περίπτερα, καρροτσάκια, παγκάκια, ὅλα εἶχαν ἐρημώσει. Οἱ ἀνθρώπινοι χεῖμαρροι στόν ἐνδιάμεσο αὐτὸ σταθμὸ εἶχαν δεκαπλασιαστεῖ.

Τρυπώνοντας στό μπουφέ τοῦ σταθμοῦ, ὁ Ἀλεξέϊ εἶδε ἕναν κοκκινοτρίχη νεαρὸ μέ φακίδες πού ἔφταναν ὡς τὸ λαιμό, νά βάζει τὴν παλάμη του προσεχτικὰ κάτω ἀπ' τὸ χέρι τοῦ Μπέγκιτσεφ.

— Ἀκουσε δῶ, κύριε! — φώναξε ὁ Ἀλεξέϊ, πιάνοντας τὸ νεαρὸ ἀπ' τὸν ἀγκώνα.

Μά ἐκεῖνος δὲν ἔδωσε προσοχὴ στή φωνή κι ἀγκάλιασε σφιχτὰ τὸ Μπέγκιτσεφ ἀπ' τὴ πλάτη. Ὁ Μπέγκιτσεφ ἔρριξε πίσω του μιὰ λοξὴ ματιὰ. Ἐνα γεμάτο ἔκπληξη χαμόγελο τὸν ἔκανε ν' ἀνοίξει τὸ μεγάλο του στόμα.

— Πάβελ! — εἶπε. — Γειά σου.

— Δὲν μ' ἄφησαν νά σοῦ ψάξω τὴν τσέπη, — γέλασε ὁ κοκκινοτρίχης, ρίχνοντας στόν Ἀλεξέϊ μιὰ πεταχτὴ ματιὰ.

— Ἀπὸ πού ξετρύπωσες; Ρώτησε ὁ Μπέγκιτσεφ.

— Ἐγὼ πρέπει νά σέ ρωτήσω ἀπὸ πού.

— Ἀπὸ τὴν Κριμαία. Ἀναπαυόμουν. Μά χρειάστηκε νά φύγω πρὶν τελειώσει ἡ ἄδειά μου. Τί γίνεται λοιπόν;

— Κ' ἐγὼ εἶχα ἐτοιμαστεῖ τὸν Ἰούλη νά πάρω ἄδεια. Τώρα πιά θά ξεκουραστοῦμε σὰν θά φτάσουμε σὲ κανένα Καρλσμπάντ.

— Πολὺ μακρὰ πᾶς!

— Γιατί; Δὲν πιστεύεις; — ρώτησε ὁ Πάβελ πολὺ σοβαρά.

— Λίγο μακρὰ, νομίζω.

— Αὐτὸ εἶναι ἄλλο ζήτημα.

Συνέχιζαν νά στριμώχνονται στήν μπουραρία, συμπιεσμένοι ἀπ' τὸν κόσμον, κρατώντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλον μέ τὰ δυνατὰ τους χέρια. Ὁ Ἀλεξέϊ λίγο παραγμένος ἀπ' τὴ στάση του ἀπέναντι στόν ἄγνωστο, τὸν περιεργαζόταν, ἀκολουθώντας τὴν παρέα.

Ὁ Πάβελ ἦταν σωματώδης, μέ ριχτὲς ἀθλητικὲς πλάτες. Τὸ πρόσωπό του ξεχώριζε μέ τὰ ἀδρά του χαρακτηριστικὰ, τὸ ὕγιές του χρῶμα, οἱ δὲ φακίδες πού ἔπαιρναν μιὰ κιτρινάδα χρωμάτιζαν ὅλο τὸ δέρμα του χωρὶς νά σχηματίζουν κηλίδες. Οἱ φακίδες ἔφευγαν σκόρπιες πίσω ἀπ' τὰ αὐτιά του, σὰν σπόροι. Μιλοῦσε γρήγορα μέ μεταδοτικὴ χαρὰ καὶ φαινόταν νά ἔχει πεποίθηση στόν ἑαυτό του. (Ὁ Ἀλεξέϊ ἄλλωστε, ἀπὸ μικρὸς δὲν συμπαθοῦσε τοὺς κοκκινοτρίχηδες).

Περίμεναν, ὥσπου νά τοὺς δώσουν μύρα, ξεγλίστρισαν ἀπ' τὸ συνωτισμό, τσοῦγκρισαν τὰ φουσκωτὰ ποτήρια τους, βούτηξαν μέ ἀπόλαυση τὰ χεῖλη τους στόν κρύο ἀφρό.

— Ἄς γνωριστοῦμε εἶπε ὁ Μπέγκιτσεφ στόν Ἀλεξέϊ. Ἐδῶ ὁ συμπατριώτης μου ἀπ' τὴν Τούλα Πάβελ Παραμπούκιν, ὀπλοποιός, δουλεύαμε μαζί. Κ' ἐδῶ ὁ Ἀλεξέϊ Παστουχόφ ἀπὸ τὴν Ἰζόρα.

Ὁ Παραμπούκιν ἔρριξε στόν Ἀλεξέϊ μιὰ πεταχτὴ ἐκφραστικὴ ματιὰ καὶ κούνησε τὸ κεφάλι του σὰν νᾶλεγε, πὼς καλὴ εἶναι μιὰ τέτοια γνωριμία.

— Ἐχετε καμμιά σχέση μέ κείνον τὸν Παστουχόφ; — Ρώτησε.

— Μὲ κείνον... μὲ ποιόν;

—Αὐτὸν ποὺ γράφει γιὰ τὸ θέατρο. Στὴν Τούλα ἀνέβασαν ἐπίσης ἓνα ἔργο
του... Πῶς τὸ λένε... Μοῦ ξεφεύγει τώρα...

—Ὁ γιὸς του, — εἶπε ὁ Μπέγκιτσεφ.

—Ἄ! —κούνησε πάλι ἐπιδοκιμαστικά τὸ κεφάλι ὁ Πάβελ. — Τί, ἐτοι-
μάζει τίποτα νέο;

—Ἔχω καιρὸ νὰ τὸν δῶ, — εἶπε ἀνόρεχτα ὁ Ἀλεξέι.

—Ἄ... — εἶπε μὲ συμπάθεια ὁ Παραμπούκιν. — Τώρα στὸ θέατρο πρέπει
νὰ τὰ βάζουμε πιὸ γερὰ μὲ τοὺς Γερμανούς, — πρόσθεσε, ὑψώνοντας τὴν ἀριστερή
του γροθιά ἴσαμε τὸ ποτήρι τῆς μπύρας ποὺ κρατοῦσε μὲ τὸ δεξί του. — Πέστε
του, ὅτι αὐτοὺς τοὺς φασίστες πρέπει νὰ τοὺς παστῶνει σὰν τὰ ψάρια. Παντοῦ ὅπου
χρειαστεῖ. Καὶ μὲ τὰ λόγια καὶ μὲ τὰ ἔργα. Γιὰ νὰ τὰ βλέπει ὁ κόσμος.

—Μένουμε χωριστὰ μὲ τὸν πατέρα, — εἶπε ὁ Ἀλεξέι.

—Γράψτε του, — εἶπε ὁ Παραμπούκιν κι ἀπόσωσε τὴ μπύρα του. — Τε-
λειώνετε, ἄς πιοῦμε ἀκόμα ἀπὸ μιὰ. Δὲν θὰ περιμένουμε στὴν οὐρά, μὲ γνωρίζει
ὁ ζυθοπώλης (ἔκλεισε πονηρὰ τὸ μάτι στὸ Μπέγκιτσεφ). Πῶς τὸν λένε στὴν πρω-
τεύουσα, — μπάρμαν, ἔ;

Ἄρπαξε μὲ τὸνα χέρι καὶ τὰ τρία ζυθοπότηρα, κ' ὑψώνοντάς τα πάνω ἀπ'
τὰ κεφάλια τοῦ πλήθους, φώναξε:

—Νταβίτιτς! Βάλε, σὲ παρακαλῶ, γιατί ἀργῶ!

—Ποῦ πηγαίνεις; — Ρώτησε ὁ Μπέγκιτσεφ.

—Στὴ Μόσχα. Σκέφθηκα νὰ πάω μὲ τὴν ταχεῖα, μὰ δὲν ἔγινε τίποτα. Σὲ
μιστὴ ὥρα φεύγει ἡ τοπική. Θὰ φτάσουμε ὅπως - ὅπως.

—Ἀποστολή;

—Μιὰ δυὸ μέρες, ὄχι περισσότερο. Σάλος ἔγινε μὲ μιὰ ἐφεύρεση (ἔκλεισε
καὶ πάλι τὸ μάτι τοῦ Μπέγκιτσεφ), πρέπει νὰ τὴ σπρώξουμε τὴν ὑπόθεση.

—Ἀπ' τὰ ἐργοστάσια καλοῦν στὸ στρατό;

Ὁ Παραμπούκιν ρούφηξε μερικές λαίμαργες γουλιές ἀπ' τὸ νέο μπουροπό-
τηρο, ξεφούσκωσε, φούσκωσε κατόπιν τὰ μάγουλά του καὶ εἶπε:

—Κάνουν ἐπιλογή, φυσικά. Κατάλαβες;

—Καὶ σένα; — Ρώτησε ὁ Μπέγκιτσεφ.

—Ἐμένα; Δήλωσα ὅτι θὰ πάω ἐθελοντής. Ὁ διευθυντής μὲ ρώτησε ἂν πῆρα
κλήση. Ὁχι, τοῦ λέω, δὲν πῆρα. Ἐγώ, θὰ προσπαθῆσω, μοῦ λέει, νὰ μὴν πά-
ρεις. Ἐέχασες μὲ ρωτᾶ, τί δουλειὰ κάνεις; Θὰ πᾶς αὔριο στὴ Μόσχα, μοῦ λέει,
γιὰ νὰ ταχτοποιήσεις τὴν ὑπόθεση (σχετικὰ μὲ τὴν ἐφεύρεση, — πάλι ἔκλεισε τὸ
μάτι ὁ Παραμπούκιν). Κ' ἐθελοντής, λέει, θὰ πᾶς ὕστερα ἀπὸ μένα... Τελεία.

—Οἱ ὀπλοποιοὶ θᾶχουν τώρα πολὺ δουλειὰ! Χαμογέλασε ὁ Μπέγκιτσεφ.

—Τί λές! — Σήκωσε τὸ κεφάλι ὁ Πάβελ καὶ φούσκωσε τὸ κάτω χεῖλι του.

—Στὴ Μόσχα ἔχω ἀκόμα μιὰ δουλίτσα. Πρέπει νὰ φέρω τὴν ἀνεψιά μου. Τὴν
ἔχουνε κεῖ καλεσμένη. Μὰ δὲν εἶναι τόσο ἀπλὸ νὰ φύγει κανεὶς ἀπὸ κεῖ. Κ' εἶναι
ἀκόμα κοπέλλα. Πότε τὴν εἶδες, — τὴ Νάντια;

—Δὲν θυμοῦμαι.

—Εἶναι καιρός. Εἶναι τρία χρόνια ποὺ ἔφυγες ἀπ' τὴν Τούλα, ἔ; Τώρα ἡ
Νάντια εἶναι γιὰ παντρειά, — τέλειωσε τὸ δεκατάξιο... Μὰ πρέπει νὰ πάω στὴ θυ-
ρίδα γιατί δὲν θὰ προφθάσω νὰ βγάλω εἰσιτήριο. Γειά σας.

Ἰψωσαν τὰ ζυθοπότηρα. Ὁ Μπέγκιτσεφ βλέποντας μὲ συμπάθεια τὸν Πάβελ,
ἄρχισε νὰ λέει, ὅτι νὰ, δῆθεν ξέσπασε θύελλα καὶ τώρα περίμενε — θὰ τὰ σαρώ-
σει ὅλα ἀπ' τὴ γῆ, θ' ἀρχίσει νὰ σφυρίζει καὶ τὸ μπουρίνι (ἦταν ἀπ' τὰ μέρη τῆς
σιέππας πέρα ἀπ' τὸ Βόλγα κ' ἤξερε πῶς τὰ μπουρίνια ἰσοπεδώνουν τὴ γῆ), θὰ
σιορπίσει τοὺς πάντες, κ' ὕστερα δὲν θ' ἀνταμωθεῖς πουθενά, ἴσως δὲν θὰ βρεῖς
καὶ τοὺς φίλους σου.

Ὁ Πάβελ, χωρὶς ν' ἀκούσει τὸ τέλος τῆς ἀφήγησης, ἤπια τὸ ποτήρι χωρὶς
νὰ πάρει ἀνάσα καὶ σκούπισε τὰ χεῖλη του μὲ τὴ γροθιά του.

—Δὲν πρέπει νὰ προφητεύει κανεὶς θὰ γλυτώσουμε — δὲν θὰ χαθοῦμε.

Ἄρχισε νὰ τοὺς ἀποχαιρετᾷ. Τὸ πλῆθος τὸν εἶχε πιά ἀπομακρύνει, ὅταν, γυρίζοντας μ' ἓνα εὐτυχισμένο καλοκάγαθο χαμόγελο φώναξε:

—Μπέγκιτσεφ! Παντρεύτηκα!

—Εἶναι πολὺς καιρός;

—Πολύς. Ἡ τέταρτη μέρα σήμερα! — Φώναξε δυνατὰ καὶ κούνησε τὴ βαρεῖα ἀνοιχτὴ παλάμη του.

Ὁ κίτρινος σβέρκος του φαινόταν στὴν ἀρχὴ πάνω ἀπ' τὸ πλῆθος καὶ ὕστερα χάθηκε.

—Τὶ παιδί! — ἀναστέναξε ὁ Μπέγκιτσεφ. — Καλὴ παρέα κάναμε μαζί. Καὶ σπάνιο κεφάλι. Οἱ γέροι κατασκευαστὲς τὸν ἐκτιμοῦν.

—Ἀπὸ τὴν Τούλα εἶναι;

—Γεννήθηκε στὸ Βόλγα. Ἔχεις δεῖ τὴν ἠθοποιὸ Οὐλίνα;

—Μοῦ φαίνεται πὼς ἔχω ἀκούσει.

—Εἶναι ἀδερφή του.

Σὲ ποῖο θέατρο παίζεις;

—Στὸ Βόλγα ἔπαιζε, στὰ Οὐράλια. Γενικά... Λαϊκὴ ἠθοποιός. Ἐγὼ ἐδῶ στὴν Τούλα τὴν εἶδα. Ὁ ἀντρας της εἶναι μεγάλος ἄνθρωπος. Μόνο, λένε, πὼς κάτι τοῦ συνέδει...

Ὁ Ἀλεξέι δὲν ἀκούγε.

Τὸν ἐρέθιζαν, ὅταν τὸν ρωτοῦσαν οἱ ἄγνωστοι γιὰ τὸν πατέρα του. Μερικὲς φορὲς ἀκόμα ἀπαντοῦσε, ὅτι δὲν ἔχει τίποτα τὸ κοινὸ μ' «ἐκεῖνον» τὸν Παστουχόφ, ὅτι πρόκειται γιὰ συνωνυμία. Ἦθελε νὰ μὴν εἶναι ὁ ἀντίπαλος, ἢ ἀντανάκλαση «ἐκεῖνου» τοῦ Παστουχόφ.

Ἡ κουβέντα μὲ τὸν Παραμπούκιν ὁδήγησε ξαφνικὰ σὲ μιὰ ἀθελή σκέψη. Ὁ Ἀλεξέι, σκέφθηκε, ὅτι ἡ προσεχὴς του ἀναχώρηση γιὰ τὸ στρατὸ θὰ δώσει στὴ μάνα του τὸ δικαίωμα νὰ περιμένει βοήθεια ἀπ' τὸν πατέρα του. Ἡ ἴδια, βέβαια, δὲν θὰ τὸ ζητήσει γιατί θάθαινε ἢ παλιὰ ἔχθρα ἀνάμεσά τους. Τὶ ὅμως ἐμπόδιζε τὸν Ἀλεξέι νὰ προετοιμάσει τὸν πατέρα του γιὰ ἓνα παρόμοιο ἀναπόφευχτο.

Γιατὶ ἐδῶ δὲν πρόκειται γιὰ κανένα καπρίτσιο. Ὁ πόλεμος ἔπρεπε ὄχι μόνο νὰ ἀλλάξει, ἀλλὰ καὶ ἐξαλείψει ἀπλῶς τὸ αἶσθημα ἐκεῖνο πρὸς τὸν πατέρα, τὸ πού εἶχε διαμορφωθεῖ μὲ τὰ χρόνια. Ἐκανε ἔλεγχο στὸν ἑαυτό του καὶ βρῆκε ὅτι ἔχει λάθος. Σὰν νὰ εἶχε ξεχάσει τὴν παλιὰ προσβολή. Στὸ κάτω-κάτω πρόκειται μόνο γιὰ χρέος ἀπέναντι στὴ μητέρα του. Ἡ ἀποφασιστικότητά του ἔμασε: ἀμέσως μόλις φτάσει στὴ Μόσχα θὰ πάει στὸν πατέρα του καὶ θὰ συμφωνήσει γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό.

Οἱ χεῖμαρροι τῶν ἀνθρώπων, πού παντοῦ ἔτρεχαν στοὺς σταθμοὺς καὶ ἐπεδοῦσαν, στὴ Μόσχα ἦταν σὰν νὰ εἶχαν συγχωνευθεῖ σὲ μιὰ κοίτη, σὰν νὰ εἶχαν μετατραπῆ σὲ καταρράχτη. Ὅλα ἐδῶ κόχλαζαν.

Ζαλισμένοι, προσπαθώντας νὰ μὴν χάσουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, οἱ τρεῖς σιδηροπόροι κατέβηκαν ἀπὸ τὴν πλατφόρμα στὸ τοῦννελ, πέρασαν κάτω ἀπ' τὴ γέφυρα, ἐξοφουσκώνοντας στὴν πλατεία τῆς πόλης. Ἡ δίνη τοῦ πλῆθους τοῦσφιξε πρὸς κάπου στὴν ἀρχὴ τῆς πλατείας, ὅπου τὰ ἀνθρώπινα κύματα ἀπειλοῦσαν νὰ ποδογυρίσουν τὰ κιόσκια τοῦ σταθμοῦ, ὅπου ἔβγαζαν τὰ εἰσιτήρια. Ἐμείναν ἐκεῖ, ὅταν τὸ κύμα τοῦ πλῆθους τοῦσφιξε μαζί μὲ τὶς ἀποσκευές τους σὲ μιὰ κρηὴ καρρότσα τοῦ φορτηγοῦ «πικάπ». Τὸ ταξὶ τῆς γραμμῆς πέρασε μὲ δαμιονταχχύτητα τὴν κυκλικὴ ὁδὸ Σαντοβόγιε ἀπὸ τὸ σταθμὸ τοῦ Κούρσκ στὸ σταθμὸ Ὀκτιάμπρσκυ. Οἱ φίλοι ἐβρέθησαν μέσα σὲ νέα δίνη.

Ἐδῶ ὁ Ἀλεξέι εἶπε στὸ Μπέγκιτσεφ, ὅτι θέλει νὰ πάει στὸν πατέρα του. —Πήγαινε. Στὴ διάθεσή σου ἔχεις ὀλόκληρη μέρα. Ἐγὼ κι ὁ Σότσιν νομίζουμε ὅτι χρειάζεται γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ τραίνου. Πές μου, ὅμως, μὲ τὴν ἰσχύριά σου, δὲν σοῦ περισσεύουν χρήματα;

—Λίγα ἔμειναν.

—Τοῦ Σότσιν δὲν τοῦ φτάνουν, μοῦ ζήτησε.

Ὁ Ἀλεξέϊ κοίταξε τριγύρω. Ὁ Σότσιν στεκόταν λίγο πιὸ πέρα, ἀκουμπώντας τὸ πόδι του στὴ θαλίτσα. Γενικά, δπου μπορούσε, προσπαθοῦσε νὰ κρατηθεῖ λίγο παράμερα ἀπ' τὴν παρέα. Ἦταν στὸ χαρακτήρα του νὰ εἶναι κλειστός. Συναντήθηκαν οἱ ματιές τους, κ' οἱ δυὸ ἀμέσως κοίταξαν ἀλλοῦ.

Ὁ Ἀλεξέϊ σήκωσε τοὺς ὤμους.

—Ὁ Σότσιν ἦρθε στὴν Κριμαία μετὰ ἀπὸ μᾶς. Ἐμεῖς θὰ μπορούσαμε ἤδη νὰ ξοδέψουμε ὅ,τι λεφτὰ εἶχαμε.

—Ποῦ νὰ ξέρω, — δὲν μοῦ εἶπες πῶς τὰ κατάφερε νὰ μὴν τοῦ μείνει τίποτα.

—Στὸ Σότσιν δὲν θὰ δώσω λεφτὰ. — εἶπε μὲ γαλήνιο πείσμα ὁ Ἀλεξέϊ.

—Τί, θὰ τὸν ἀφήσουμε στὴ μέση τοῦ δρόμου;

—Μὲ δυὸ λόγια, ἔτσι. Γι' αὐτὸν δὲν ὑπάρχουν χρήματα. Ἐσένα, νὰ σοῦ δώσω. Πόσα;

—Καλά. Θὰ σοῦ τὰ ἐπιστρέψω μόλις φτάσουμε. Δῶσε. Μετρώντας τὰ λεφτὰ, ὁ Ἀλεξέϊ κοίταξε πάλι τὸ Σότσιν καὶ συνέλαβε πάλι τὸ ἀνήσυχο ὄλεμμα του. Ὁ Ἀλεξέϊ τοῦ ἔγνεψε μὲ τὸ κεφάλι. Ὁ Σότσιν ἔβγαλε γρήγορα τὸ πόδι του ἀπὸ τὴ θαλίτσα καὶ τοῦ ἀπάντησε μὲ μιὰ εὐγενικὴ υπόκλιση. Μ' ἓνα ντροπαλὸ κ' εὐγενικὸ χαμόγελο ἦταν σὰν νὰ τὸν εὐχαριστοῦσε γιὰ τὰ χρήματα.

Ὁ Ἀλεξέϊ ἔσφιξε γρήγορα τὸ χέρι τοῦ Μπέγκιτσεφ. Σὲ λίγα λεπτὰ τὸ μετρὸ τὸν ἔφερε στὸ σταθμὸ Μπελορούσκυ.

Β. Βασίλιεφ :

Χαιρετίσματα στὸν Πικασσὸ

ΟΙ ΝΕΟΙ ΣΟΒΙΕΤΙΚΟΙ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΙΣΤΕΣ

Με την ευκαιρία της συνδιάσκεψης, τῶν νέων Σοβιετικῶν συγγραφέων πού συνέρχεται φέτος στη Μόσχα, τὸ περιοδικὸ «Βοπρόσι Λιτερατούρι» (Ζητήματα Λογοτεχνίας), ὀργάνωσε ἔρευνα μεταξύ τῶν νέων λογοτεχνῶν. Οἱ ἀπαντήσεις τῶν συγγραφέων τῆς νέας γενιάς στὰ ἐρωτήματα τοῦ περιοδικοῦ, πού δημοσιεύθηκαν στὸ 9ο τεύχος του (Σεπτέμβρης 1962), εἶναι ὡς ἓνα σημεῖο χαρακτηριστικὸς γιὰ τὶς ἀνησυχίες, τὶς τάσεις καὶ τὶς ἐπιδιώξεις τῶν νέων λογοτεχνῶν, πού τὸ ἔργο τους σημειώνει μιὰ προσπάθεια ἀνανέωσης τῆς σοβιετικῆς λογοτεχνίας.

Τὰ ἐρωτήματα τοῦ περιοδικοῦ «Βοπρόσι Λιτερατούρι» εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. Τί πείρα ζωῆς εἶχατε ὅταν ἀρχίζατε τὴ λογοτεχνική σας δημιουργία; Πότε καὶ πού δημοσιεύθηκαν τὰ πρῶτα ἔργα σας;

2. Ποιὰ προβλήματα, ποιούς χαρακτήρες, ποιές συγκρούσεις τῆς σημερινῆς ἐποχῆς θεωρεῖτε περισσότερο ἐπίκαιρα; Πῶς μελετᾶτε τὴ ζωὴ, πῶς μαζεύετε ὕλικὸ γιὰ τὰ ἔργα σας;

3. Πῶς ἐννοεῖτε τὸ χρέος τοῦ συγγραφέα στὴ διάπλαση τῶν ἀνθρώπων σύμφωνα μὲ τὶς νέες, κομμουνιστικὲς ιδιότητες;

4. Ποιές παραδόσεις τῆς κλασσικῆς καὶ τῆς σύγχρονης λογοτεχνίας σᾶς εἶναι πιὸ κοντινές; Ποιές ἔρευνες στὸν τομέα τῆς καλλιτεχνικῆς μορφῆς θεωρεῖτε πιὸ διώσιμες γιὰ τὸ μέλλον;

5. Ποιός ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς τῆς παλαιότερης γενιάς σᾶς ἔδωσε δημιουργικὴ βοήθεια καὶ μὲ ποιὸ τρόπο;

6. Τί δημιουργικὰ σχέδια ἔχετε γιὰ τὸ ἄμεσο μέλλον;

Παρακάτω δημοσιεύουμε μερικὲς ἀπαντήσεις συγγραφέων πού ἀντιπροσωπεύονται σ' αὐτὸ τὸ τεύχος τῆς «Ἐπιθεώρησης Τέχνης».

Ο ΒΑΣΙΛΗ ΑΞΙΟΝΟΦ

1. Τέλειωσα τὴν Ἱατρικὴ σχολὴ καὶ ἐργάστηκα τέσσερα χρόνια γιατρός. Ἔτσι μπο-

1. Οἱ ἐτήσιες συνδιασκέψεις τῶν νέων συγγραφέων εἶναι ἓνας κανονικοῦς θεσμὸς πού καθιερώθηκε τελευταῖα στὴν ΕΣΣΔ.

(Σημ. Ε.Τ.)

ροῦμε νὰ ποῦμε πῶς ὁ δρόμος μου πρὸς τὴ λογοτεχνία ἦταν ἀρκετὰ φυσιολογικός, μιὰ καὶ ἡ μορφή τοῦ γιατροῦ-συγγραφέα ἔχει γίνει παράδοση στὴ ρωσικὴ λογοτεχνία.

Δὲν νομίζω πῶς ὁ συγγραφέας ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ πρακτικὴ ἐξάσκηση σὲ κάποια ἄλλη εἰδικότητα. Περισσότερη σημασία γι' αὐτὸν ἔχει ἡ ψυχικὴ ἐξάσκηση. Ἄν ὁμοίως ὑπάρχει καὶ τὰ δύο, δὲν εἶναι κι ἄσχημα.

Ἄρχισα νὰ γράφω πεζὰ ὅταν ἦμουν ἀκόμα φοιτητῆς ἀνήκα στὸ λογοτεχνικὸ ὄμιλο στὴ Λέσχη νεολαίας τῆς περιοχῆς Πετραγκράντσκγια τοῦ Λένινγκραντ. Τὰ πρῶτα διηγήματά μου δημοσιεύθηκαν στὸ περιοδικὸ «Γιούνοστ» τὸ 1959. Ὑστερα ἀπὸ ἓνα χρόνο ἀκριβῶς ἐκεῖ παρουσιάστηκε ἡ νουβέλλα μου «Συνάδελφοι» καὶ τὸν μεθεπόμενον χρόνον τὸ μυθιστόρημα «Ἐναστρο εἰσιτήριο».

2. Ἡ ζωὴ «μελετιέται» μόνη της. Ἐγὼ δὲν βλέπω τὴ ζωὴ σὰν ἀντικείμενον μελέτης. Οἱ ἄνθρωποι γιὰ τοὺς ὁποίους ἔχεις εἰσιτήριο νὰ γράψεις, ὅταν καταλάβουν ὅτι τοὺς μελετᾶς, ἀμέσως κουμπώνονται. Ἐγὼ προσπαθῶ νὰ γίνω ἓνα μαζί τους. Αὐτὸ δὲν εἶναι καὶ τόσο εὐκόλο, γιατί τὸ νὰ κρύβεις πῶς εἶσαι συγγραφέας, νομίζω ὅτι δὲν εἶναι πολὺ ἥπιον. Φυσικὰ βοηθᾶνε πολὺ τὰ ταξίδια σὲ διαφορετικὰς περιοχὰς τῆς χώρας. Δόξα τῷ θεῷ ἡ χώρα μας εἶναι μεγάλη.

Μὲ ἐνδιαφέρει πάντα ἡ διεργασία γιὰ τὴ διαμόρφωση τοῦ χαρακτήρα τοῦ Σοβιετικοῦ νέου. Τὸν τελευταῖον καιρὸν ἀρχισα νὰ ἐκδηλώνω καὶ γιὰ τὶς ζυμώσεις πού γίνονται στοὺς ἤδη διαμορφωμένους χαρακτήρες.

Σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ σημαντικώτατα προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας, θεωρῶ τὴν ἐξουδετέρωση τῶν ἐπιδιώξεων τῆς προσωπολατρίας στὴ κοινωνικὴ ζωὴ καὶ στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Σὰν ἐξαιρετικὰ σημαντικὸ πρόβλημα βλέπω τὴ σχέση μεταξύ ἐπιστήμης καὶ ζωῆς. Ὁ πνευματικὸς κόσμος τῆς νέας γενιάς, τὸν διανόησης, δὲν ἀποτελεῖ μὴπως ἓνα ἐξουδετερωθὲν θέμα;

Ἄπ' ὅλα αὐτὰ ἐκπηγάζουν καὶ οἱ συγγραφεῖς καὶ δὲν χρειάζεται νὰ τὶς ἐπινοήσω ἐννοεῖς.

3. Χωρὶς νὰ ξεχνᾶ τὸν διαπαιδαγωγη-

ΦΕΙΣ ΜΙΛΟΥΝ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥΣ

ρόλο τής λογοτεχνίας, ο συγγραφέας πρέπει ν' αποφεύγει σαν τὸ διάβολο τὴ νουθεσία καὶ τὰ χοντροκομμένα διδακτικὰ σχήματα.

Μᾶλλον ἡ ζωὴ διαπαιδαγωγεῖ τοὺς ἀνθρώπους καλύτερα παρὰ ἡ λογοτεχνία.

Ἡ ἀπαρέγκλιτη προσήλωση στὴν ἀλήθεια τῆς ζωῆς ἀποτελεῖ ἐγγύηση γιὰ τὴ δραστήρια συμμετοχὴ τοῦ συγγραφέα στὴ διάπλαση τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Μέλλοντος.

4. Οἱ παραδόσεις τῆς ρωσικῆς κλασσικῆς λογοτεχνίας, οἱ παραδόσεις τοῦ Τολστόϊ καὶ τοῦ Τσέχωφ. Τεράστιο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει γιὰ μένα ἡ σοβιετικὴ λογοτεχνία τῆς δεκαετηρίδος τοῦ 1920 καὶ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ 1930. Ἡ μελέτη τοῦ Μπάμπελ καὶ τοῦ Ἀντρέϊ Πλατόνωφ εἶναι καλὴ προπαίδευση.

Ὁ Χεμινγκουέϊ, ὁ Φόκνερ, ὁ Μπέλλ, ὁ Σάλιντζερ εἶναι ἐπίσης πρώτης τάξης προπαίδευση, χῶρια φυσικὰ ἢ ἀπόλαυση ποὺ χαρίζει τὸ διάβασμα τῶν ἔργων τους.

Δὲν μοῦ ἔτυχε νὰ γνωρίσω τὰ ἔργα τοῦ γαλλικοῦ «νέου μυθιστορήματος», ὅμως ἀπὸ ἄρθρα καὶ ἀφηγήσεις μπορεῖ κανεὶς νὰ σχηματίσει τὴν ἐντύπωση πὼς πρόκειται γιὰ κάτι ποὺ δὲν παρουσιάζει πολὺ ἐνδιαφέρον.

Οἱ ἔρευνες στὸν τομέα τῆς μορφῆς νομίζω πὼς πρέπει νὰ διεξάγονται πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις. Τὰ ἀτυχήματα καὶ οἱ ἀποτυχίες εἶναι ἀναπόφευκτοὶ συνοδοὶ τῆς ἔρευνας, ὅμως ἐν τέλει ἡ πρόοδος τῆς λογοτεχνίας εἶναι ἀναπόφευκτη.

Ἐγὼ σκέφτομαι γιὰ τὴ φόρμα ὅταν δὲν γράφω. Ὅταν γράφω δὲν τὴ σκέφτομαι καθόλου. Ἔτσι γίνεται στὴν πράξη μόνο του.

5. Ὁ Βαλεντίν Πετρόβιτς Κατάγιεφ σὰν ἀρτυρωτῆς τοῦ περιοδικοῦ «Γιούνουστ» διάβασε τὴν πρώτη μου νουβέλλα «Συνάδελφοι». Τὸ πρώτο μέρος — τὸ ἕνα τρίτο — τοῦ διήγησι, τὸ ἔκανε μὲ τὰ κρεμμυδάκια. Αὐτὸ τὸ μέρος ἦταν πράγματι πολὺ κακὸ. Τὸ ξανάγραψα ἀπ' τὴν ἀρχή. Τὸ χειρόγραφο μὲ τὶς διορθωτικὰ παρατηρήσεις τοῦ Βαλεντίν Πετρόβιτς στὸ περιθώριο θὰ τὸ φυλάγω πάντα. Τὶς εὐχάριστες παρατηρήσεις τὶς φυλάγω κι ἐγώ.

6. Μόλις τέλειωσα μιὰ καινούργια νουβέλλα, τὰ «Πορτοκάλια ἀπ' τὸ Μαρόκο».

Εἶναι μιὰ ἱστορία γιὰ τὴ νεολαία τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς.

Παρέδωσα στὸ ἐκδοτικὸ «Σοβιετικὸς συγγραφέας» μιὰ συλλογὴ διηγημάτων, ποὺ τὰ περισσότερα δημοσιεύονται γιὰ πρώτη φορά.

Ἔχω στὸ μυαλό μου ἕνα σατιρικὸ θεατρικὸ ἔργο, ὅπου θέλω νὰ παρουσιάσω ἕναν ἀτομικιστὴ ποὺ θέλει νὰ προσκολληθεῖ στὸ σύστημα τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς.

Τὸ ἐπόμενο μυθιστόρημα μᾶλλον θὰ εἶναι γιὰ τοὺς ἐπιστήμονες, γιὰ μιὰ μικρὴ πόλη τῆς Σιβηρίας ὅπου αὐτοὶ ζοῦν.

Ο ΑΝΤΡΕΪ ΒΟΣΝΕΣΕΝΣΚΥ

1. Τέλειωσα τὸ Ἰνστιτούτο Ἀρχιτεκτονικῆς τῆς Μόσχας. Ἀσχολοῦμαι πολὺ μὲ τὴ ζωγραφικὴ. Πιστεύω πὼς ὁ καλύτερος τρόπος γιὰ νὰ συσσωρεύσει κανεὶς πείρα ζωῆς εἶναι νὰ ζεῖ. Αὐτὸ ἔκανα κ' ἐγὼ πρὶν ἀρχίσω τὴ λογοτεχνικὴ μου δράση. Ἔργο μου δημοσιεύτηκε γιὰ πρώτη φορά στὴ «Λιτερατούρναγια γκαζέτα» τὸ 1958.

2-3. Βασικὸ πρόβλημα τῆς σημερινῆς λογοτεχνίας εἶναι ἡ θεώρηση σὲ βάθος, στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, στὸ ἐσωτερικὸ τῆς συνείδησης.

Ὁ κομμουνισμὸς ἔρχεται μὲσω τῆς καρδιάς. Ἡ καρδιὰ ὑπάγεται στὴ δικαιοδοσίαν τῆς ποίησης.

4. Δὲν νομίζω πὼς εἶναι ὠφέλιμες γιὰ τὸ συγγραφέα οἱ στενὲς σχέσεις μὲ τοὺς λογοτεχνικοὺς προκατόχους του. Ἡ «αἰμομιξία» ὀδηγεῖ στὸν ἐκφυλισμὸ. Ἐμένα μοῦ ἔδωσαν πολλὰ πράγματα ὄχι τόσο ὁ Μπάϊρον ὅσο ὁ Ρουμπλιόφ, ὁ Ζὰν Μιρὸ καὶ ὁ Κορμπυζιὲ τῆς τελευταίας περιόδου.

Ὅπως καὶ στὴν ἀρχιτεκτονικὴ, στὴν ποίηση ἡ τεχνικὴ ἔχει πετύχει τὸ ἅπαντο. Μπορεῖ νὰ στηρίξεις ἕνα κτίριο πάνω στὴ μύτη μιᾶς καρφίτσας. Ἡ ρίμα ἔγινε πιά βαρετὴ. Καταπληκτικὲς ὁμοιοκαταληξίες κάνουν ὄλοι οἱ μαθητὲς τῆς πέμπτης τάξης. Στὴν ποίησή μας τὸ μέλλον ἀνήκει στὶς ἀλληλουχίες. Ἡ μεταφορικότητα ἀντανაკλᾷ τὴν ἀλληλοσύνδεση τῶν φαινομένων, τὴ μεταστοιχείωσή τους.

Τέλος, τὸ ζήτημα δὲν εἶναι στὴ μορφή. Ἡ μορφή πρέπει νὰ εἶναι διαυγής, ἀπύθμενα

άνησυχη και γεμάτη βαθύτερο νόημα όπως ο ουρανός όπου μόνο το ραδιογωνιόμετρο μπορεί να συλλάβει την παρουσία αεροπλάνου.

5. Ο Μπορίς Λεονίντοβιτς Παστερνάκ. Ήταν ο μόνος ποιητής, που από τα σχολικά μου χρόνια του έδινα να κοιτάξει τους στίχους μου.

6. Η ποίηση είναι αυτοσχεδιασμός. Γι' αυτό δεν μπορεί να τη βάλεις εκ των προτέρων σε σχέδιο.

Ο ΕΒΓΚΕΝΙ ΕΒΤΟΥΣΕΝΚΟ

Πρώτ' απ' όλα χρειάζεται να καθορίσουμε την έννοια «πείρα της ζωής». Με τον όρο αυτό εγώ έννοω όχι τα έξωτερικά γεγονότα που συμβαίνουν στον άνθρωπο, αλλά την αντανάκλασή τους στην ψυχολογία του. Πριν αρχίσω να γράφω είχα δει αρκετά ήταν ο πόλεμος, ή δουλειά στο κολχόζ, στο ύλοτομείο, στις γεωλογικές αποστολές. Νόμιζα πως είχα αποκτήσει κάποια πείρα ζωής. Το πρώτο μου έργο οι «Άνιχνευτές του μέλλοντος», τυπωμένο σε βιβλιαράκι με γαλάζιο εξώφυλλο, που ταίριαζε στο περιεχόμενό του, ήταν γεμάτο από τέτοια αυτοπεποίθηση. Όμως την αληθινή πείρα της ζωής την αποκτήσα αργότερα, όταν η ζωή μου δωσε τα πρώτα μαθήματα με τα βάσανα, με αμβολίες για τον εαυτό μου, με απογοητεύσεις από πολλούς ανθρώπους. Έδω που τα λέμε ή ωριμότητα συχνά καθορίζεται από το πόσες φορές έχεις γελαστεί με ανθρώπους. Όμως ή ωριμότητα δεν συνίσταται μόνο σ' αυτό. Ωριμότητα σημαίνει επίσης και ικανότητα να διακρίνεις στους ανθρώπους το καλό και να παλεύεις γι' αυτό το καλό. Να γιατί παραμένω αισιόδοξος. Όμως ή αισιοδοξία μου δεν είναι πια γαλάζια ούτε ρόδινη. Συμπεριλαμβάνονται σ' αυτήν όλα τα υπάρχοντα χρώματα, μαζί και το μαύρο.

Γι' αυτό πρέπει να σημειώσω πως ή αληθινή μου πείρα ζωής δεν προηγήθηκε της λογοτεχνικής μου δημιουργίας αλλά με κάποια καθυστέρηση ήρθε κατόπι της.

Οι πρώτοι μου στίχοι δημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα «Σοβιετικός άθλητισμός» στα 1949. Ήταν αφιερωμένοι στη συγκριτική ανάλυση για τα ήθη των Άμερικανών και των Σοβιετικών άθλητών. Φυσικά οι στίχοι αυτοί είχαν πολύ μακρινή συγγένεια με την ποίηση. Η μόνη μου δικαιολογία είναι ότι ήμουν τότε δεκαπέντε χρονών και ήθελα πολύ να δώ έργο μου δημοσιευμένο.

2. Τον όρο «έπικαιρότητα» που τον έχουν διασύρει μερικοί χυδαϊστές κριτικοί θα ήθελα να τον αντικαταστήσω με την απλή λέξη «ζωτικότητα». Λοιπόν για μένα ζωτικό είναι το κάθε τι που στο σύνολό του καθορίζεται λακωνικά και πλείρια με την έννοια ζωή. Νομίζω πως δεν είναι αρκετό να περιοριζόμαστε στις λέξεις «μελετώ τη ζωή». Δεν μελετούσα ποτέ τη ζωή με κάποιο τάχα μικροσκοπιο, αλλά απλώς ζούσα. Καμμιά φορά έγραφα στίχους που κι αυτό, άλλωστε, εγώ

το βάζω μέσα στην έννοια «απλώς ζούσα».

3. Φαντάζομαι τον κομμουνισμό σαν ένα συμβολικό κράτος που θάχει για πρόεδρο την αλήθεια και υπουργούς την τρυφεράδα και την αυστηρότητα. Νομίζω πως για τον κομμουνισμό φτάνουν αυτοί οι δυο υπουργοί.

Λοιπόν ο συγγραφέας πρέπει να είναι το πρόπλασμα ενός τέτοιου κομμουνιστικού κράτους. Πρώτα απ' όλα ο συγγραφέας πρέπει να είναι τρυφερός με τους ανθρώπους, να τους αγαπά και να τους καταλαβαίνει. Απαραίτητο όμως είναι και το δεύτερο.: ο συγγραφέας πρέπει να είναι αδιάλλακτα αυστηρός τόσο απέναντι στον εαυτό του όσο και στα ελαττώματα των άλλων ανθρώπων. Θέλω όμως να υπογραμμίσω πως ο συγγραφέας τότε μόνο μπορεί να είναι τραχύς και άτεγκτος με τους ανθρώπους όταν ξέρει να ναι μαζί τους τρυφερός.

4. Εγώ προσπαθώ να διδάσκομαι απ' όλους ακόμα κι από τους μικρούς συγγραφείς. Μερικοί συγγραφείς ίσως να έζησαν μόνο και μόνο για να γράψουν μια μοναδική γραμμίτσα, που μπορεί κάποτε να μάς φανεί χρησιμη. Απ' αυτό και μόνο ή ύπαρξή τους δικαιώνεται με το παραπάνω.

Θα είμαι ευτυχής αν έστω και μια δική μου γραμμή θα βοηθήσει αυτούς που θάρθουν ύστερα από μάς.

Όσον αφορά τις έρευνες στον τομέα της καλλιτεχνικής μορφής, εγώ δεν έχω προσέξει αρκετά το ζήτημα αυτό και για τούτο λυπάμαι ελίκρινά. Η αποψη πως τάχα εγώ κάτι έχω ανακαλύψει, αποτελεί υπερβολή. Χαίρομαι όμως και ζηλεύω παρακολουθώντας τις μορφικές αναζητήσεις των άλλων. Τώρα δεν έχει εκτιμηθεί ή συμβολή του Σεμιόν Κιρσάνοφ για την ανάπτυξη της ποιητικής μορφής. Δεν έχει εκτιμηθεί και ή μεγάλη συνεισφορά του Αντρέι Βοζνεσένσκι στο πεδίο αυτό. Όμως οι μορφικές αναζητήσεις δεν πρέπει να γίνονται φετίχ. Κάποτε είπα σ' έναν ποιητή, χρησιμοποιώντας μουσική όρολογία:

—Στην ποίησή σου πετάνε πολύ οι Βογκυρίες και ακούγεται πολύ λίγο το τραγούδι της Σολβέϊγκ.

Ο ποιητής εύτυχώς δεν πειράχτηκε και νομίζω πως κατάλαβε.

Όταν συσσωρεύονται οι πιο καταπληκτικές ρίμες και ιλιγγιώδεις μεταφορικές εφράσεις και μέσα στο σωρό αυτό χάνεται ή λεπτή, πηγαία αγνότητα, τότε ή ποίηση γίνε νει εκείνο που αποτελεί γι' αυτήν αξίωμα — την ιδιότητα να αγγίζει την ανθρώπινη ψυχή. Στο πεδίο των μορφικών αναζητήσεων χαρακτηρίζεται να εκδηλώνει κανείς και τόλμη και περίσκεψη. Να αρνούμαστε όλες τις τεύξεις των προηγούμενων συγγραφέων έξ ίσου άστόχαστο όπως και το να τις απολουθούμε τυφλά. Όσον αφορά το έργο μου έστω κι αν αυτό που θα πω φαίνεται σαν έλεκτησμός, θα ήθελα να συνδυάσω στήν ποίησή μου όρισμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ποίησης του Μαγιακόφσκι, του Μαλίτσκοφ, του Έσένιν και του Παστερνάκ. Δεν έρω

φυσικά πώς και αν θα τα καταφέρω.

5. Ἡ ἀνώτερη δημιουργικὴ βοήθεια ποὺ μπορεῖ νὰ δώσει ὁ παλιὸς συγγραφέας εἶναι τὸ αὐστηρὸ καὶ στοργικὸ βλέμμα μὲ τὸ ὁποῖο αὐτὸς παρακολουθεῖ τὴ δουλειὰ τῶν νέων. Ἐγὼ νοιώθω πάντα προσηλωμένο ἀπάνω μου τὸ προσεκτικὸ καὶ καλοπροαίρετο βλέμμα τέτοιων διαφορετικῶν ποιητῶν ὅπως εἶναι ὁ Παστερνάκ καὶ ὁ Ζαμπολότσκι, ὁ Λουγκοφσκόϊ καὶ ὁ Κιρσάνοφ, ὁ Ἀντοκόλσκι καὶ ὁ Σιμών Τσικοβάντ. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ποιητὲς ποὺ ἀνέφερα δὲν ζοῦνε πιά, μολαταῦτα ἐγὼ τὸ βλέμμα τους τὸ αἰσθάνομαι.

Σοβαρὴ ἐπίδραση στὴν ποίησή μου ἄσκησε αὐτὸ ποὺ ἔχει πραγματοποιήσει ὁ Α. Μεζίροφ καὶ ἀκόμα περισσότερὴ ἐπίδραση ἐκείνο ποὺ αὐτὸς δὲν πραγματοποιῆσε. Τὸ πάθος καὶ ἡ ἐπίμονη κριτικὴ τοῦ Γ. Σμελιακόφ καὶ τοῦ Α. Τβαρντόφσκυ στὶς συζητήσεις τους μαζί μου εἶχαν ἐξίσου ἀνεκτίμητη ἀξία γιὰ μένα παρ' ὅλο ποὺ δὲν μπορῶ νὰ συμφωνήσω μὲ πολλὰς ἀπόψεις τους.

6. Νὰ ζήσω!

Ο ΓΙΟΥΡΙ ΚΑΖΑΚΟΦ

1. Ἡ πείρα μου, ὑποθέτω πὼς εἶναι ἡ ἴδια μὲ κείνη ποὺ ἀπόκτησαν οἱ περισσότεροι συνομήλικοί μου. Στὰ παιδικὰ καὶ νεανικά μου χρόνια — ὁ πόλεμος, ἄχαρη καὶ πεινασμένη ζωὴ, ὕστερα οἱ σπουδές, ἡ δουλειὰ καὶ πάλι σπουδές. Μὲ μιὰ λέξη ἡ πείρα μου δὲν ἔχει καὶ πολλὴ ποικιλία.

Ἡ προτίμησή μου ὁμῶς κλίνει πρὸς τὴν ἐσωτερικὴ βιογραφία. Γιὰ τὸ συγγραφέα αὐτὸ ἔχει ἰδιαίτερα σπουδαία σημασία. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει πλούσια ἐσωτερικὴ βιογραφία, μπορεῖ νὰ φτάσει στὸ ὕψος νὰ ἐκφράσει μέσα ἀπ' τὸ ἔργο του τὴν ἐποχὴ του, ἔχοντας ἐν τῷ μεταξύ ζήσει μιὰ ζωὴ, φτωχὴ σὲ ἐξωτερικὰ γεγονότα. Τέτοιος ἦταν, ἐπὶ παραδείγματι, ὁ Ἀλεξάντρ Μπλόκ.

Ἄρχισαν νὰ δημοσιεύονται ἔργα μου στὰ 1952. Σὲ κάποια συλλογὴ βγήκε τὸ μονόπρακτο ἔργο μου «Καινούργια μηχανή».

2. Ὡς τώρα δὲν ξεχώριζα ποτὲ κάποιο πρόβλημα εἰδικά. Νομίζω πὼς τὸν κάθε συγγραφέα, ποὺ θέλει νὰ ἀνήκει στὴν πραγματικὴ λογοτεχνία, ὀλη τὴ ζωὴ του τὸν ἀπασχολοῦν τὰ ἴδια προβλήματα.

Ἡ εὐτυχία καὶ ἡ οὐσία της, τὰ θάσσανα καὶ ὁ γλυτωμὸς ἀπ' αὐτά, τὸ ἠθικὸ χρέος ἀπέναντι στοῦ λαοῦ, ἡ ἀγάπη, τὸ πρόβλημα τοῦ νὰ νοιώσει κανεὶς τὸν ἑαυτό του, ἡ σχέση τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴ δουλειὰ, ἡ βιωσιμότητα τῶν βρωμερῶν ἐνοστίκτων — νὰ μερικὰ ἀπ' τὰ προβλήματα ποὺ μὲ ἀπασχολοῦν. Τὰ ἴδια προβλήματα, μὲ διαφορετικοὺς τρόπους ἐπιθετικότητας, τὰ συναντῶ πάντα στὰ ἔργα τῶν πεζογράφων καὶ ποιητῶν ποὺ εἶναι πραγματικὸ ταλέντο.

Τὴ ζωὴ δὲν τὴν μελετῶ εἰδικά καὶ ὕλικὸ δὲν μαζεύω ἐκτὸς ὅταν ταξιδεύω εἰδικὰ μὲ δημοσιογραφικὴ ἀποστολή. Καὶ γενικὰ δὲν καταλαβαίνω τὸν ὄρο «μελέτη τῆς ζωῆς». Μπορεῖ κανεὶς νὰ σκέπτεται τὸ νόημα τῆς

ζωῆς, νὰ στοχάζεται γι' αὐτὴν, ὁμῶς δὲν χρειάζεται νὰ τὴν «μελετᾶς» εἰδικά, πρέπει ἀπλῶς νὰ ζεῖς.

Ταξιδεύω πολὺ κ' ὕστερα ἀπὸ κάθε ταξίδι βγάζω ἓνα διήγημα ἄλλοτε καὶ δύο, κάποτε πολὺ καιρὸ καὶ μετὰ τὸ ταξίδι. Ὅμως αὐτὸ γίνεται ὅπως τύχει μόνο του.

3. Δὲν νομίζω πὼς ἡ λογοτεχνία ἐπιδρᾷ ἀκαριαία καὶ ἄμεσα στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ στὴν ἠθικὴ του κατάσταση. Παράδειγμα, πολλοὶ ἄδικοι καὶ ἀνυπόληπτοι κριτικοὶ ποὺ διάβασαν φυσικά καὶ Τολστόϊ καὶ Τσέχωφ καὶ Χεμινγκουέϊ, τοὺς διάβασαν καὶ δὲν διδαχθήκανε τίποτε.

Παρ' ὅλα αὐτά, ἐγὼ πιστεύω στὴ διαπαιδαγωγικὴ δύναμη τῆς λογοτεχνίας. Καὶ νομίζω πὼς ὁ συγγραφέας ποὺ σ' ὀλη τὴ ζωὴ διδάσκει τὸ καλὸ, τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ὁμορφιά στὸν ἄνθρωπο, ἐξυψώνει μολαταῦτα, τὶς ἠθικὲς ἀρετὲς τῶν συγχρόνων του καὶ τῶν ἀπογόνων, ἐκείνων φυσικά ποὺ ἔχουν ὄρεξη καὶ διαβάζουν καὶ σκέπτονται πάνω σ' αὐτὰ ποὺ διάβασαν. Τώρα, πόσο βαθειὲς εἶναι οἱ οὐσιαστικὲς ἀλλαγές ποὺ γίνονται στὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς λογοτεχνίας, γι' αὐτὸ δὲν ἀναλαμβάνω νὰ ἐκφέρω γνώμη. Μᾶλλον, στὸν καθένα εἶναι διαφορετικὲς.

Τὸ σπουδαῖο εἶναι πὼς ὁ συγγραφέας πρέπει ὁ ἴδιος νὰ τελειοποιεῖται ἠθικά, τότε μόνο θὰ μπορεῖ καὶ θὰ ἔχει τὸ δικαίωμα κάτι νὰ διδάξει στοὺς ἄλλους. Τὸ χαμηλὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο τοῦ συγγραφέα ἐκδηλώνεται μὲ ἀμείλικτο τρόπο στὰ βιβλία του. Ὅταν διαβάζεις τέτοια βιβλία νοιώθεις ἀδιαφορία ἢ μελαγχολία. Καμμιά φορὰ ντρέπεσαι.

4. Οἱ παραδόσεις τῆς τιμιότητος τοῦ συγγραφέα ἀπέναντι στὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς ἀναγνώστες.

Γιὰ ὅ,τι ἀφορᾷ τὶς ἔρευνες, ἡ μορφή πρέπει νὰ ὑπηρετεῖ τὴν ἰδέα. Πιο ἀποδοτικὲς εἶναι οἱ ἀναζητήσεις, ὅπου ὁ «ἐρευνητὴς» προσπαθεῖ νὰ ἐκφράσει αὐτὸ ποὺ συνέλαβε μὲ τὴ μεγαλύτερη πληρότητα καὶ δύναμη.

Τέλος, καθένας ποὺ ψάχνει, ἀν ἔχει ταλέντο, καταλήγει πάντα στὴν ἀπλότητα.

5. Ὁ Κ. Παουστόφσκι μοῦ ἔστειλε πρὶν τέσσερα χρόνια ἓνα γράμμα ποὺ μὲ συγκλόνησε. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτό, πολλὰ καλὰ λόγια ἔγραψαν καὶ εἶπαν γιὰ μένα ἡ Β. Πανόβα, ὁ Ε. Ντορός, ὁ Β. Σκλόφσκι, ὁ Η. Ἐρεμπουργκ, ὁ Μ. Σβετλόφ... Θεωρῶ περιττὸ νὰ ἀναφέρω τὸ πόσα καλὰ ἔκανε γιὰ μένα ὁ μακαρίτης Ν. Ζάμοσκιν ποὺ στὸ σεμινάριό του σπούδασα πέντε χρόνια.

Αὐτὰ τὰ καλὰ λόγια τὰ θυμᾶμαι πάντα καὶ χαίρομαι ποὺ εἶχα γιὰ δασκάλους μου ἀνθρώπους μὲ τέτοιο ταλέντο. Τοὺς χρωστῶ ἓνα μεγάλο εὐχαριστῶ!

6. Μὲ δέος καὶ μὲ ἐλπίδα ἀρχίζω νὰ γράφω μιὰ ἀντιπολεμικὴ νουβέλλα. Νὰ ἓνα σπουδαῖο πρόβλημα, ἴσως τὸ πιὸ σπουδαῖο γιὰ τώρα καὶ σὲ πιάνει δέος ἅμα σκεφθεῖς πὼς μπορεῖς νὰ γράψεις γι' αὐτὸ ὄχι μὲ τόση δύναμη ὅση χρειάζεται.

Θέλω πολὺ νὰ γράψω γι' αὐτὸ τίμια καὶ δυνατά.

ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ

Έκείνος που θα θελήσει να μιλήσει για τη σύγχρονη σοβιετική ποίηση στο ελληνικό κοινό, δεν μπορεί παρά να βρεθεί άμέσως σε πολύ δύσκολη θέση. Είναι τόση ή άγνοια γύρω απ' το θέμα ώστε η επικρατέστερη αντίληψη γι' αυτήν θα είναι, σίγουρα, η έντύπωση ενός λευκού χώρου στο χάρτη της παγκόσμιας ποίησης. Μια τέτοια άγνοια δεν ξεπερνιέται, αλλά ίσως μάλιστα επιδεινώνεται (γιατί παρεμβάλλεται το στοιχείο της σύγχυσης) με τις σποραδικές, τις περισσότερες φορές ανεύθυνες και μέσα από το πρίσμα της σκανδαλοθηρίας αλλοιωμένες πληροφορίες για μερικούς νέους ποιητές (Έβτουςένκο κ.ά.) που φτάνουν κάποτε από δυτική όδο στον ελληνικό τύπο. Η δυσκολία λοιπόν, για κείνον που πάει για πρώτη φορά να μιλήσει πιο ολοκληρωμένα για τη σημερινή σοβιετική ποίηση, βρίσκεται σε τούτη εδώ την αντίφαση: 'Από τη μια μεριά είναι αναπόφευχτο οι κρίσεις του για ένα τόσο σημερινό, ζωντανό, ρευστό φαινόμενο να φέρουν σε σημαντικό βαθμό τη σφραγίδα της υποκειμενικής του σκοπιότητας, των προσωπικών του προτιμήσεων. 'Από την άλλη μεριά, ακριβώς επειδή έχει το προνόμιο να μπορεί να μιλάει για ένα θέμα σχεδόν τελείως άγνωστο στο κοινό στο οποίο απευθύνεται, τα περιθώρια αυτά της επιτρεπτής υποκειμενικότητας περιορίζονται αυτόματα στο ελάχιστο.

Το ζήτημα περιπλέκεται ακόμα περισσότερο από το γεγονός ότι η σοβιετική ποίηση περνά σήμερα ένα ιδιαίτερα «δυναμικό» στάδιο, ένα προτσές διαμόρφωσης μιάς καινούργιας κατάστασης: Τα πάντα βρίσκονται σε κίνηση. Τα φύτρα του καινούργιου βρίσκονται συχνά παράδοξα μπλεγμένα με τα ξερόκλαδα του παλιού. Οι τάσεις δεν έχουν αποκρυσταλλωθεί και στις πολεμικές ανάμεσά τους το ούσιώδες (το πρόβλημα μιάς σύγχρονης ποιητικής έκφρασης) επισκιάζεται συχνά από δευτερεύοντα ζητήματα στιχουργικής τεχνικής. Οι αναζητήσεις καινούργιων δρόμων

παίρνουν κάποτε το χαρακτήρα αναδρομών σε παλιότερες παραδόσεις (της αρχικής περιόδου της σοβιετικής ποίησης), και σ' αυτές τις περιπτώσεις έχουμε να κάνουμε τόσο με νεκρές φιλολογικές απομιμήσεις παλιών μοντέλων, όσο και με γόνιμες μετασχεύσεις στοιχείων αυτών των παραδόσεων στο σήμερα της σοβιετικής ποίησης.

Όλα αυτά κάνουν εξαιρετικά δύσκολη, σχεδόν αδύνατη, κάθε προσπάθεια ολοκληρωμένης παρουσίασης της σύγχρονης σοβιετικής ποίησης σε ξένο αναγνωστικό κοινό. Δεν πρόκειται λοιπόν να δοθεί με το άρθελο αυτό μια εξαντλητική ανασκόπησή της. Θα προσπαθήσω μονάχα να επισημάνω μερικούς βασικούς, κατά τη γνώμη μου, δρόμους της να παρουσιάσω, σε μια αναπόφευχτα απόσπαστη σκιαγράφιση, εκείνους τους ποιητές που πάλι κατά την προσωπική μου γνώμη, τους βρίσκω περισσότερο αντιπροσωπευτικούς.

Όταν μιλούμε για σημερινή σοβιετική ποίηση, το όροσημο είναι αυτονόητο: Το 20ο συνέδριο. Και όχι, δέβαινα, μόνο από την άποψη της δημιουργίας νέων συνθηκών, νέου κλίματος για την πνευματική δημιουργία, αλλά και από την άποψη των βαθιών ανακατατάξεων στη σοβιετική κοινωνική ζωή των νέων διεργασιών στις συνειδήσεις των σοβιετικών ανθρώπων, που ζητούν την έκφρασή τους στην ποιητική δημιουργία. Το όροσημο αυτό δεν χωρίζει, φυσικά, τους ποιητές σε κείνους που γράφουν πριν το 20ο συνέδριο και σε κείνους που παραστάθηκαν μετά απ' αυτό. Μια τέτοια διαίρεση θα ήταν επιπόλαιη και σχηματική.

Θα μπορούσαμε ωστόσο να μιλήσουμε για τρεις γενιές στη σημερινή σοβιετική ποίηση. Είναι πρώτα-πρώτα ή προπομπική γενιά, ή γενιά των προπομπών που εμφανίστηκαν πριν τον πόλεμο: Λαϊκοφκόι, 'Ασέεφ, Τβάρντόφσκι, Σουρκόφ, 'Αντοκόλσκι, Προκόφιεφ, Σελίνσκι, Τίχονοφ, Σμελιακόφ κ.ά. Και σε αυτή έχει ουσιαστική σημασία αν ανάμεσά τους

Π Ο Ι Η Σ Η

Το ὕ Α. ΒΟΓΙΑΖΟΥ

Υπάρχουν σημαντικές διαφορές ηλικίας, γιατί άλλοι τους πρωτοπαρουσιάστηκαν σὰν ποιητές ἀπ' τὴς ἀρχῆς τῆς τρίτης δεκαετίας τοῦ αἰῶνα μας κι' ἄλλοι μιὰ καὶ μιάμιση δεκαετία ἀργότερα. Πολὺ οὐσιαστικώτερα εἶναι τὰ κοινὰ γνωρίσματα ποὺ τοὺς ἐνώνουν: εἶναι οἱ ποιητὲς ποὺ συνδέονται μὲ τὴν περίοδο τῆς «προσωπολατρίας». Ἀκολουθεῖ ἡ γενιά τοῦ πολέμου — οἱ ποιητὲς ποὺ τὸ ἔργο τους ἐκπηγάζει ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τοῦ μεγάλου πολέμου ἀκόμα κι' ὅταν δὲν ἀναφέρονται ἄμεσα σ' αὐτόν: Σλούτσκι, Ποζενιάν, Σαμόιλοφ, Ὁκουτζάβα κ.ἄ. Τέλος ἔρχεται ἡ νεώτερη γενιά, ποὺ θὰ μπορούσαμε νὰ τὴν πούμε γενιά τοῦ 20οῦ συνεδρίου, γιατί ἡ δημιουργία τῆς, ἄσχετα ἂν σὲ μερικές περιπτώσεις ἄρχισε πρὶν ἀπ' αὐτὴν τὴν ἡμερομηνία, ξεκινᾷ οὐσιαστικὰ ἀπ' τὴν καινούργια κατάσταση καὶ ἀτμόσφαιρα ποὺ δημιούργησε ἡ ἱστορική αὐτὴ καμπή. Εἶναι ἡ γενιά τῶν Βοζνεσένσκι, Ἐφουσένκο, Ροζντέστβενσκι, Ἀχμαντούλλινα, Τσίμπιν, Ποπερέτονι κ.ἄ.

Μιὰ τέτοια διαίρεση εἶναι, βέβαια, πολὺ χοντρική κι' ἔχει μόνο νόημα ἀπὸ τὴν ἄποψη ὅτι κάθε γενιά φέρνει κάτι τὸ δικό τῆς στὶς σημερινὲς ἰδεολογικὲς — μορφολογικὲς ζυμώσεις τῆς σοβιετικῆς ποίησης. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι μέσα στὰ ὄρια τῆς κάθε γενιάς δὲν ὑπάρχουν ζωηρότατες ἀποχρώσεις, ἀκόμα καὶ ἀντίρροπες τάσεις, κι' ὅτι ἀνάμεσα στοὺς ἐκπροσώπους τῶν διάφορων γενιῶν δὲν συντελοῦνται πολυποίκιλες ἀλληλεπιδράσεις. Ὡστόσο οἱ γενιὲς αὐτές, μὲ τὴν ἐννοια ποὺ τὴς προσδιορίσαμε παραπάνω, δὲν ἀποτελοῦν ἀπλῶς μιὰ βολική μεθοδολογικὴ ἀφαίρεση. Εἶναι μιὰ οὐσιαστικὴ πραγματικότητα, καὶ γι' αὐτὸ θὰ προσπαθήσουμε νὰ δοῦμε τὸ ἔργο τῶν ξεχωριστῶν ποιητῶν στὰ πλαίσια μιᾶς γενικώτερης σκιαγράφης τῆς γενιάς τους.

Ἡ γενιά τῶν «προπολεμικῶν ποιητῶν» εἶναι ὅπως εἶπαμε, παραπάνω, ἢ γενιά τῆς περιόδου τῆς «προσωπολατρίας». Ὁ χαρακτη-

ρισμός, δὲν ἔχει τὴν ἐννοια ὅτι ὅλοι αὐτοὶ οἱ ποιητὲς ἀσχολήθηκαν ἀποκλειστικὰ μὲ τὸ νὰ γράφουν θριάμβους καὶ ὠδές, ποὺ ὑμνολογοῦσαν τὴν προσωπικότητα τοῦ Στάλιν. Εἶναι ὁμως ἀναμφισβήτητο ὅτι οἱ ἀντιδημοκρατικὲς ἀλλαγὲς ποὺ ἔφερε στὴν κοινωνικὴ ζωὴ τὸ καθεστῶς τῆς «προσωπολατρίας» ἄσκησαν καταθλιπτικὴ ἐπίδραση στὸ ἔργο ὄλων τους, ἐπίδραση ποὺ σὲ μερικές περιπτώσεις ὁδήγησε σὲ ὀλοκληρωτικὴ σχεδὸν ἀπονέκρωση ἀπὸ δημιουργικὴ ἀποψη. Ἰδιαιτέρα αὐτὸ ἰσχύει γιὰ τοὺς παλιότερους τῆς γενιάς, ἐκείνους ποὺ στὶς χρονιὲς τοῦ «εἰκοσι» ἐπιδίδονταν σὲ κάθε λογῆς τολμηρὲς ἐκφραστικὲς ἀναζητήσεις στὰ πλαίσια διάφορων «ἰζμῶν» καὶ ποὺ στὸ καινούργιο κλίμα τοῦ «τριάντα», ἀπροετοίμαστοι καὶ σαστισμένοι, μεταπήδησαν ἀμέσως στὴν πιὸ συντηρητικὴ, «παραδοσιακὴ» πτέρυγα, ἀπαρνήθηκαν τὴν «τρελλή» νιότη τους κ' ἔγραφαν στίχους ποὺ, ὅσο κι' ἂν μιλοῦσαν γιὰ καινούργια ζωὴ, μύριζαν ἐπιμονα ναφθαλίνη. Ἀντίθετα, οἱ ποιητὲς ποὺ ἄρχιζαν τὴ σταδιοδρομία τους μέσα στὸ διαμορφωμένο ἤδη κλίμα τῆς σταλινικῆς περιόδου, ἔφερναν μιὰ πιὸ ζωντανὴ φωνὴ στὴ σοβιετικὴ ποίηση, χωρὶς βέβαια νὰ ἀνοίγουν καινούργιους δρόμους καὶ νὰ παραβιάζουν τὴ γενικὴ ἀτμόσφαιρα συντήρησης ποὺ ἐπικρατοῦσε ὄλο καὶ πιὸ πολὺ στὴ σοβιετικὴ τέχνη αὐτῆς τῆς περιόδου. Πολλοὶ ἀπ' αὐτούς, ἐξ ἄλλου, ἐπανέλαβαν τὴν πορεία «ἐξέλιξης» τῶν παλιότερων τους, κι' ἂν στὰ μέσα τῆς δεκαετίας «τοῦ τριάντα» ὁ Ἀλεξέϊ Σουρκόφ, λόγου χάρη, ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του μὲ σφριγηλοῦς, σφιχτοδεμένους νεανικούς στίχους ἀναμφισβήτητης ποιητικῆς γνησιότητας, στὶς χρονιὲς «τοῦ πενήντα» ὁ ἴδιος αὐτὸς ποιητὴς δημοσίευε πιά πλαδαροὺς στίχους μὲ ρητορικὲς γενικολογίες ποὺ δὲν ἐπιτρέπαν καν νὰ ὑποψιαστεῖς τὴν ὑπαρξὴ ποιητικοῦ ταλέντου.

Μὰ ἂς μὴ βιαζόμαστε νὰ βάλουμε τελεία καὶ παῦλα στὴ δημιουργικὴ σταδιοδρομία

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΑΛΙΓΚΕΡ

Ἡ Μαργαρίτα Ἀλιγκερ γεννήθηκε τὸ 1915. Ἄρχισε νὰ δημοσιεύει ποιήματα ἀπὸ τὰ 1933. Στὰ 1937 τέλειωσε τὸ Φιλολογικὸ Ἰνστιτούτο τῆς Μόσχας. Στὰ 1930-1940 ἐκδόθηκαν μερικὲς ποιητικὲς συλλογές της: «Ἔτος γεννήσεως» (1938), «Σιδηρόδρομος» (1939), «Πέτρες καὶ χορτάρια» (1940), «Στὴ μνήμη τῶν γενναίων» (1942), τὸ ποίημα «Ζώγια» (1942), «Τὰ πρῶτα σημάδια» (1948).

Τὸ ποίημα «Ζώγια» ἔγινε γνωστὸ σ' ὅλο τὸν κόσμο. Ἡ ποιήτρια ἔδωσε σ' αὐτὸ τὴ μορφή τῆς κοπέλλας-παρτιζάνας Ζώγια Κοσμοντεμιάσκαγια, ποὺ ἔκανε τὸν ἀθάνατο ἄθλο.

Ἡ Μαργαρίτα Ἀλιγκερ γράφει γιὰ τὸν ἔρωτα, γιὰ τὴ χαρὰ καὶ τὰ βάσανά του.

ΤΑΜΑΖ ΤΖΙΛΑΤΖΕ

Ὁ Ταμάζ Τσιλάτζε γεννήθηκε τὸ 1931. Δημοσίευσε τοὺς πρώτους του στίχους τὸ 1951 στὸ περιοδικὸ τοῦ λογοτεχνικοῦ ὁμίλου τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Τιφλίδας «Πιρβέλι σχίβι» («Πρώτη ἀκτίνα»). Τὸ 1956 κυκλοφόρησε ἡ πρώτη του ποιητικὴ συλλογή, τὸ 1958 τὸ δεύτερο βιβλίο του: «Ἀνοιχτὸ παράθυρο». Τὸ 1961 κυκλοφόρησε ἡ συλλογή του «Τὰ δίχτυα τῶν ἀστρῶν», μεταφρασμένη στὰ ρωσικὰ ἀπὸ τὸν Ε. Ἐφτουσένκο. Ὁ Τσιλάτζε ἔχει ἐπίσης πεζογραφικὸ ἔργο, διηγήματα, νουβέλλες.

Ὀποιοδήποτε ἀπὸ τοὺς ποιητὲς αὐτῆς τῆς γενιάς. Οἱ καιροὶ εἶναι «πονηροὶ» — καὶ ἐπιφυλάσσουν κάθε λογῆς ἐκπλήξεις. Εἶχα λογουχάρη, συνηθίσει νὰ θεωρῶ τὸν Ἀλεξάντρ Προκόφιεφ σὰν ἕναν ποιητὴ ποὺ ἔχει στεριέψει, ἱκανὸ στὴν καλύτερη περίπτωση νὰ δίνει ψυχρὲς, ἂν καὶ ἄψογες καλλιτεχνικὰ ἀπομιμήσεις τοῦ ρωσικοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ, καὶ στὴ χειρότερη — ἀκόμα ψυχρότερες μεγαλόστομες ᾠδὲς ποὺ, παρὰ τὸ σοβιετικὸ τους περίβλημα, ἔμοιαζαν μακρινοὶ ἀπόηχοι τῶν πρὸ τοῦ Πούσκιν αὐλικῶν ποιητῶν. Δὲν ἦταν λοιπὸν μικρὴ ἡ ἐκπληξή μου ὅταν πρὶν λίγον καιρὸ διάβασα στὸ περιοδικὸ «Γιούνοστ» (ποὺ δημοσιεύει κυρίως ἔργα νέων συγγραφέων) στίχους τοῦ Α. Προκόφιεφ ποὺ θὰ τοὺς ὑπέγραφε μὲ περηφάνεια ἕνας καλὸς νέος ποιητὴς. Τὸ φολκλорίστικο στοιχεῖο ὑπῆρχε κι' ἐδῶ βέβαια, μὰ ὄχι πιά σὰν βολικὸ ντύμα μιᾶς ἀπλοποιημένης καὶ ἄβαθης «λαϊκῆς» πνευματικῆς τροφῆς. Ἀπελευθερωμένο ἀπὸ τὸ νεκρὸ γράμμα τῆς παράδοσης, τὸ στοιχεῖο αὐτὸ ἔμπαινε ἐδῶ κατὰ ἕνα αἰφνιδιαστικὸ τρόπο στὴν ὑπηρεσία μιᾶς σύγχρονης, πρωτότυπης ποιητικῆς σκέψης.

Ἀπὸ τοὺς ποιητὲς τῆς παλιᾶς γενιάς, ποὺ παίζουν ζωντανό, οὐσιαστικὸ ρόλο στὴ σημερινὴ σοβιετικὴ ποίηση, θὰ ἤθελα νὰ σταθῶ πιὸ ἀναλυτικὰ σὲ δυὸ φυσιογνωμίας πρώτου μεγέθους: Τὸν Α. Τβαρντόφσκι καὶ τὸν Β. Λουγκοφσκόϊ.

Ἡ δυσκολία μιᾶς παρουσίας τοῦ Ἀ. Τβαρντόφσκι σὲ ξένο ἀναγνωστικὸ κοινὸ, δρῖσκειται στὸ βαθιὰ ἔθνικὸ χαραχτήρα τῆς ποίησής του. Ἡ δυσκολία αὐτὴ ἰσχύει βέβαια, στὸν ἕνα ἢ στὸν ἄλλο βαθμὸ, γιὰ κάθε ποιητὴ, μὰ στὴ περίπτωσή αὐτὴ ἔχει ἀποφασιστικὴ σημασία. Διάβασα στίχους τοῦ Τβαρντόφσκι μεταφρασμένους στὰ γαλλικὰ καὶ μπορῶ νὰ πῶ πῶς δὲν ἔχουν τίποτα τὸ κοινὸ μὲ τὸ πρωτότυπο, παρόλο ποὺ ἡ ἀπόδοσή τῶν νοημάτων ἦταν πέρα γιὰ πέρα πιστὴ. Ἡ γοητεία τῶν στίχων τοῦ Τβαρντόφσκι δὲν ξεπηδᾷ ἀπὸ τίς πρωτότυπες εἰκόνες ἢ τίς ἀπροσδόκητες στροφές τῆς ποιητικῆς σκέψης (παρόλο ποὺ αὐτὲς δὲν λείπουν), μὰ πρὶν ἀπ' ὅλα ἀπὸ ἕνα ἀκατανίκητο ἄρωμα τοῦ ρωσικοῦ λαϊκοῦ λόγου, ποὺ ὁ Τβαρντόφσκι τὸ κατέχει ὅσο λίγοι, ἀπὸ μιὰ μοναδικὴ ἀκρίβεια καὶ εὐστοχία ἔκφρασης ποὺ κάνει τὴν κάθε λέξη νὰ φαίνεται ἀναντικατάστατη καὶ τὸ στίχον νὰ χαράζεται βαθειὰ στὴ μνήμη.

Σὲ σύγκριση μὲ ποιητὲς τῆς νέας γενιάς, σὰν τὸν Βοζνεσένσκι καὶ τὴν Ἀχρατούλλινα ἢ ἀκόμα καὶ παλιότερους, σὰν τὸν Μαγιακόφσκι, ὁ Τβαρντόφσκι μπορεῖ νὰ φαίνεται «παραδοσιακός». Μὰ ὑπάρχει ἡ παραδοσιακότητά του καὶ «παραδοσιακότητάς» του. Ἡ ἐπιγονικὴ «παραδοσιακότητάς» του ἀποτελεῖ μιὰ ἀποστέρηση τῆς μορφῆς, ἀδύνατον πιά νὰ ἐκφράσει τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ἰδέες μιᾶς καινούργιας ἐποχῆς. Ἡ ἀπλοποιημένη μορφή τῆς ποίησής τοῦ Τβαρντόφσκι εἶναι ἄλλης φύσης — πηγάζει ἀπὸ μιὰ γνήσια

λαϊκότητα της ποιητικής του κοσμοαντίληψης, που είναι κάτι τελείως διαφορετικό από τον άβαθο και φτηνό «λαϊκισμό».

Όταν πρωτοδιάβασα το βιβλίο του «Βαίσιλη Τιόρκιν», ποιητική αφήγηση για ένα απλό σοβιετικό «άνθρωπο εν πολέμω», το δρήκα, κρίνοντάς το με τὰ κριτήρια της σύγχρονης δυτικής ποίησης, φοβερὰ ξεπερασμένο στην τεχνοτροπία του. Χρειάστηκε να αποκτήσω πολύ όξιτερο αίσθημα της σύγχρονης γλώσσας και ψυχосύνθεσης του ρωσικού λαού, για να ανακαλύψω εκ νέου τον «Βαίσιλη Τιόρκιν» και να καταλάβω γιατί στη ΣΕ έχει βρει γενική αναγνώριση σαν κλασσικό έργο και μπορείς να συναντήσεις ανθρώπους που θα σου μιλήσουν γι' αυτό με την ίδια αγάπη που εκφράζουν λογουχάρη για την ποίηση του Έλυαρ ή του Πρεβέρ.

Η «παραδοσιακότητα» της ποίησης του Τβαρντόφσκι είναι άπατηλή — κι' ακριβώς επειδή έχει τις ρίζες της στη ζωντανή πραγματικότητα της λαϊκής ψυχής, έχει ανοιχτές τις πόρτες της σε κάθε λογής εξελίξεις που την φέρνουν σε γόνιμες επαφές με τὰ μοντέρνα ρεύματα της σοβιετικής ποίησης.

Αυτό γίνεται ιδιαίτερα αίσθητο στο τελευταίο έργο του ποιητή «'Από όριζοντα σε όριζοντα». Το βλέπουμε πριν απόλα στη δομή του έργου, στην ειδολογική ιδιοτυπία του. Σαν λογοτεχνικό είδος το «'Από όριζοντα σε όριζοντα» είναι αυτό που στη ρωσική λογοτεχνία ονομάζεται «ποέμα», δηλαδή μεγάλο, αποτελούμενο από πολλά κεφάλαια, ποίημα. Στη σταλινική περίοδο το είδος αυτό (που είχε γίνει αληθινή μάστιγα για τη σοβιετική ποίηση, έκφραση μιᾶς όπισθοδρομικής κατάστασης) υπαγόρευε άτεγκτα καθορισμένες απαιτήσεις και πριν απόλα την ύπαρξη ενός σαφούς άφηγηματικού σκελετού, συχνά ειδυλλιακού χαρακτήρα, που έδινε στο ποίημα την όψη έμμετρου διηγήματος. Σ' αυτές τις απαιτήσεις του είδους πλήρωσε ως ένα βαθμό κι' ο Τβαρντόφσκι το φόρο του στον «Βαίσιλη Τιόρκιν» και άλλα μεγάλα του ποιήματα.

Στην άτμόσφαιρα της πνευματικής αναγέννησης που προκάλεσε το 20ό συνέδριο, το είδος του ποιήματος «με υπόθεση», βολικό για να ντύνει τὰ εύκολα σχήματα της σταλινικής περιόδου, φάνηκε άμέσως φοβερὰ άπαρχαιωμένο και δρέθηκε σε κρίση. Οί νέοι ποιητές το άποφεύγουν συστηματικά, προτιμώντας την άμεσο, ένεργητική λυρική έκφραση με σύντομα ποιήματα.

Μα και το «'Από όριζοντα σε όριζοντα» είναι κάτι τελείως διαφορετικό από τὰ «άφηγηματικά ποιήματα» της σταλινικής περιόδου. (Ο ίδιος ο Τβαρντόφσκι τὰ σιγουρίζει καλά στο τελευταίο κεφάλαιο του έργου του, μιλώντας με δηκτικό χλευασμό για τὰ ποιήματα που έχουν «δέση» και «λύση» και όπου ο ήρωας έρχεται στο καθυστερημένο κολχόζ, κουβαλώντας στις βαλίτσες του την άλλαγή της κατάστασης, ενώ ή ήρωίδα βρίσκεται «τυχαίως» εκείνη την ώρα στις πύλες του κολχόζ...). Ο ποιητής σπάει

ΜΠΕΛΛΑ ΑΧΜΑΝΤΟΥΛΙΝΑ

Το 1962 βγήκε το πρώτο βιβλίο με ποιήματα της νέας ποιήτριας Μπέλλας Άχμαντουλίνας «Χορδή». Μά, ή Άχμαντουλίνα ήταν γνωστή πολύ πριν εκδοθεί ή συλλογή της.

Η Μπέλλα τράβηξε την προσοχή από την εποχή που σπούδαζε στο Φιλολογικό Ίνστιτούτο της Μόσχας. Με την άριστοτεχνική ποιητική γλώσσα της ή Μπέλλα Άχμαντουλίνα έγινε εξαιρετική μεταφράστρια. Η Μπέλλα είναι 25 χρονών.

έδώ τον κλοιό της άφηγηματικότητας: Το μοναδικό άφηγηματικό στοιχείο — το ταξίδι του με το τραίνο από τη Μόσχα στη Σιβηρία — γίνεται απλώς άφορμή για μιᾶ ελεύθερη λυρική εξομολόγηση, κι ο ίδιος υπογραμμίζει ότι οί μοναδικοί ήρωες του βιβλίου είναι αυτός κι' αναγνώστης του. Τὰ πιο διαφορετικά θέματα — ή άναδημιουργία της Σιβηρίας κι' άγροτικές ρίζες της σημερινής βιομηχανικής Ρωσίας, ή έποποιία του περασμένου πολέμου και ή ιστορική τραγωδία της «προσωπολατρίας», ο γυρισμός του παλιού φίλου από τη σταλινική έξορία, ή πάλη του ποιητή με τον «έσωτερικό λογοκριτή» του, οί σχέσεις συγγραφέα και κοινού, συγγραφέα και κριτικής κ.ά. — σμίγουν στον ένα και μόνο λυρικό χείμαρρο της φωνής του ποιητή, που επιβάλλεται με την ανθρωπιά, την είλικρίνεια, το χιούμορ, και τη σιγουριά της.

ΝΙΚΟΛΑΪ ΑΣΕΓΙΕΦ

Ο Νικολάϊ Ασέγιεφ είναι μεγάλος τεχνίτης του στίχου, φίλος και συναγωνιστής του ποιητή Β. Μαγιακόφσκυ. Τα πρώτα του ποιήματα δημοσιεύθηκαν στα 1913, όταν ο Ασέγιεφ ήταν 24 χρονών. Τότε γνωρίστηκε με τον Μαγιακόφσκυ.

Η επανάσταση είναι το θέμα της πρώτης ποιητικής συλλογής του Ν. Ασέγιεφ με τον τίτλο «Βόμβα» (1921).

Υστερα από ένα ταξίδι του στο εξωτερικό έγραψε ένα βιβλίο με ταξιδιωτικές εντυπώσεις «Καλλονή χωρίς μακιγιάζ» (1928) και ένα κύκλο ποιήματα εμπνευσμένα από την Ιταλία. (1926 - 29).

Το πιο γνωστό έργο του ποιητή είναι το ποίημα «Ο Μαγιακόφσκυ αρχίζει», όπου ξαναζωντανεύει η αληθινή μορφή του Μαγιακόφσκυ.

Η τελευταία συλλογή με ποιήματά του «Αρμονία», εκδόθηκε στα 1961.

ΜΟΥΧΡΑΝ ΜΑΤΣΑΒΑΡΙΑΝΙ

Ο Μουχράν Ματσαβαριάνι γεννήθηκε το 1929 στο χωριό Αργχέτι της Γεωργίας. Στίχοι του πρωτοδημοσιεύθηκαν στο περιοδικό του Πανεπιστημίου της Τυφλίδας «Πιρβέλι σχίβι». Η πρώτη του ποιητική συλλογή εκδόθηκε το 1955. Έχουν κυκλοφορήσει οι συλλογές του «Κόκκινος ήλιος - πράσινο χορτάρι», «Ποιήματα», «Η γοητεία της γής» κ. ά.

Δέ είναι απλώς μια προσωπική εξομολόγηση — είναι ο άπολογισμός κι' η άπολογία μιας γενιάς, ακριβέστερα, της πιο ζωντανής, δεμένης με τις τύχες του λαού και της επανάστασης, μερίδας της. Κι' εδώ προβάλλει σε πρώτη γραμμή το θέμα της «προσωπολατρίας». Ο Τβαρντόφσκι του αφιερώνει ένα ολόκληρο κεφάλαιο του βιβλίου του, ίσως το δυνατότερό του («Έτσι έγιναν τα πράγματα»), μα το θίγει και σε πολλά άλλα σημεία του. Δεν είναι βέβαια αυτή η βαθύτερη και εξαντλητικότερη δυνατή ποιητική διείδυση στο μεγάλο τουτο θέμα — ο ποιητής το αντιμετώπιζει από το έσωτερικό της γενιάς που κυοφόρησε και υπέστη ταυτόχρονα αυτήν την κατάσταση, κι' αυτό δεν μπορεί παρά να θέτει ορισμένα όρια στο οπτικό του πεδίο. Μα απ' την άλλη μεριά αυτή ακριβώς ή σκοπιά «έκ των ένδον», σε συνδυασμό με την άνοθευτη ειλικρίνεια και την υψηλή ήθικη αυτεπίγνωση της εξομολόγησης, της προσδίδει την αξία μιας άνοθευτης κατάστατης ποιητικής μαρτυρίας.

Ο Τβαρντόφσκι δεν προσπαθεί να εξωραϊσει τις σκοτεινές πλευρές της σταλινικής περιόδου, να μειώσει τις διαστάσεις της ιστορικής τραγωδίας. Αντίθετα, θέτει τον δάκτυλον επί τον τύπον των ήλων με παρρησία και θα τη ζήλευαν πολλοί νέοι συγγραφείς. Ταυτόχρονα όμως έχει μια τάση παραδοχής αυτού του πολύπλοκου, αντιφατικού παρελθόντος, όπου η δόξα των πεντάχρονων και της αντιχιτλερικής νίκης συμβαδίζει με τη ντροπή των άδικων διωγμών και της προσωπολατρίας, βλέποντάς το σαν μια ιστορική αναγκαιότητα. Δεν είναι τυχαίο ότι επαναλαμβάνεται κάμποσες φορές το μοτίβο:

Έδω δεν έχεις να προσθέσεις
να αφαιρέσεις —
έτσι έγιναν τα πράγματα στη γή

Μια τέτοια στάση είναι ευνόητη (είναι χαρακτηριστική εξάλλου όχι μόνο για τον Τβαρντόφσκι, αλλά και για τον Λουγκοφσκόϊ και άλλους διελεχτούς εκπροσώπους της προπολεμικής γενιάς). Είναι η άσχημία της γενιάς αυτής μήπως ή φωτιά της κριτικής των σφαλμάτων και των διαστρεβλώσεων, που την αξία της και την ιστορική της αναγκαιότητα δεν άμφισβητεί, κάψει μαζί με το ξερό και το χλωρό, κρύψει για τις ανούργιες γενεές το μεγάλο έργο που έπιλέστηκε στα χρόνια αυτά, τις αξίες που δημιουργήθηκαν με τιτανικές προσπάθειες. Γι' αυτό ή μαρτυρία του Τβαρντόφσκι (όπως κι του Λουγκοφσκόϊ, του Σμελιακόφ κ.ά.), ο ρόλο που δεν εκφράζει σε όλη την ελευθεριότητα της την ιστορική αλήθεια, άπολύτως άσπαστο μια πολύτιμη και άπαραίτητη συμβολή στον ποιητικό διάλογο των γενεών ήρω από τα θεμελιακά, τα φλέγοντα κριτικά της σοβιετικής κοινωνίας.

Ο Βλαντίμηρ Λουγκοφσκόϊ δέ ζει ακόμα (πέθανε το καλοκαίρι του 1957), είναι όσο λίγοι μια ζωντανή παρουσία στη σοβιετική ποίηση, ένας «όγκολλος»

μπορείς να τον θαυμάζεις ή να τον πολεμάς, δεν μπορείς όμως να τον άρνηθείς ή να τον άποσιωπήσεις. Αυτό άφορά πριν άπ' όλα τo μεγάλο έργο τής ζωής του, τo βιβλίο «Στá μισά του αιώνα», που τo δούλεψε ως τες τελευταίες μέρες του. Να τί είπε o ίδιος γι' αυτό, λίγο καιρό πριν πεθάνει:

«Αυτό τo βιβλίο τo έγραφα άπό τo 1943, τo έγραφα με δάσανα, με ζέση, με ένδομους στοχασμούς για τες τύχες του καιρού μας, για τες τύχες τής χώρας μου, τες τύχες τής επανάστασης, Ήταν χρονιές που έφερναν κάμποσα κεφάλαιά του, κ' ήταν άλλες άκαρπες, με τo βιβλίο προχωρούσε συνεχώς. Και να που τo καλοκαίρι του 1956 τo ξανάγραψα δυο φορές, τá αναποδογύρισα όλα, τá ανακατάταξα, έμπασα νέα πρόσωπα, άλλαξα καταστάσεις, έφτιαξα άλλα τέλη κι άρχές... Πέταξα άπ' αυτό δώδεκα κεφάλαια κ' έγραφα πέντε καινούργια. Στá τέλη του χρόνου τo βιβλίο είχε γραφεί. Είναι μια «αυτοβιογραφία του αιώνα», όπως τήν έζησε στην ψυχή του ένας άπ' τους πολλούς που πήραν μέρος στα μεγάλα γεγονότα του αιώνα. Ή δράση μετατοπίζεται άπό τή Σοβιετική Ένωση στη Δυτική Εύρώπη, περνάει άπό τον εμφύλιο πόλεμο, τή ΝΕΠ, τá πεντάχρονα στο Μεγάλο Πατριωτικό πόλεμο και καταλήγει στο 1956 — στην περίοδο μετά τo 20o συνέδριο του ΚΚΣΕ. Οι σκέψεις και οι ιδέες, που εκφράστηκαν στο 20o συνέδριο του κόμματος, άσκησαν άναμφισβήτητα στο βιβλίο αυτό δυναμική επίδραση...»

Ή «δράση» του βιβλίου, για τήν όποία κάνει λόγο o ποιητής, πρέπει να γίνει αντιληπτή με καθαρά ποιητική έννοια, κι όχι σαν ενιαία αφήγηση «με υπόθεση» κλπ. Πρόκειται για κάθε λογής περιστατικά άπό τή ζωή του ποιητή, που όμως δεν άποτελούν άπλή είκονογράφηση αντίστοιχων ιστορικών περιόδων, αλλά φωτίζονται — κάποτε παράδοξα, λοξά — άπό έναν άνήσυχο φιλοσοφικό στοχασμό που άναζητά μέσα άπ' αυτά τo νόημα των τωρινών και των περασμένων και προχωρεί παραπέρα ως τες ρίζες τής ανθρώπινης ύπαρξης. Γιατί o Λουγκοφσκόϊ είναι ίσως o πιο φιλοσοφικός άπό τους σημερινούς Σοβιετικούς ποιητές, με τήν έννοια ότι προσπαθεί να εκπορθήσει τá «αίώνια μυστικά» τής ανθρώπινης ύπαρξης, όπως είναι: o άνθρωπος και o κόσμος, o άνθρωπος και ή ιστορία, τo όνειρο και ή πραγματικότητα, ή δημιουργία, o έρωτας, o θάνατος. Ή δύναμη και ή πρωτοτυπία του Λουγκοφσκόϊ βρίσκεται ακριβώς στο ότι δεν προσπαθεί να διεισδύσει στο χώρο αυτών των προβλημάτων με τá άμφίβολης αξίας άντικλειδία ενός άφηρημένου έξωϊστορικού στοχασμού, αλλά άνοίγει με πυρετικά χέρια δρόμο προς αυτά μέσα άπό τήν άνεπανάληπτη ιστορική εμπειρία του σοβιετικού λαού.

Θά ήταν ματαιοπονία να προσπαθήσει κανείς μέσα σε μια τόσο γενική επισκόπηση να δώσει μια λίγο-πολύ ολοκληρωμένη εικόνα του ποιητικού πλούτου, που κλείνει μέσα του το βιβλίο αυτό. Θά περιοριστούμε εδώ στο

ΑΝΤΡΕΪ ΒΟΣΝΕΣΕΝΣΚΥ

Ο Αντρέϊ Βοζνεσένσκυ, 26 χρονών, είναι πολυσύνθετος ποιητής. Οι Σοβιετικοί κριτικοί τον ονομάζουν δλο και πιο συχνά άμεσο συνεχιστή των παραδόσεων του κλασσικού τής σοβιετικής ποίησης Μαγιακόφσκυ.

Ο Α. Βοζνεσένσκυ έχει γράψει δυο ποιητικά βιβλία «Μωσαϊκό» και «Παραβολή», που έχουν εξαντληθεί. Οι άιθουρες συναυλιών του συχνά μιλάει o Βοζνεσένσκυ, είναι πάντα γεμάτες, προπάντων άπό νέους. Μετά τo ταξίδι του στις ΗΠΑ o Βοζνεσένσκυ έγραψε έναν κύκλο ποιήματα «Τριγωνικό άγλάδι», που δημοσιεύτηκε φέτος. Στá 1962 στην Ίταλία κυκλοφόρησε μια συλλογή ποιημάτων του με τον τίτλο «Αντικόσμοι». Στεις σελίδες του σοβιετικού τύπου συνεχίζονται οι συζητήσεις για τo έργο του.

να σημειώσουμε τή βασική αντίληψη ζωής που τo διέπει. Για τον Λουγκοφσκόϊ ή «αλήθεια τής επανάστασης» είναι πριν άπ' όλα ή αλήθεια του ήρωϊκού-δημιουργικού πνεύματος, τής έξαρσης και — ως μη φοβηθούμε τή λέξη — τής πίστης. Άπό δώ πηγάζει μια στάση βασικής παραδοχής τής πριν τo 20o συνέδριο περιόδου: o ποιητής βλέπει σ' αυτήν πριν άπόλα ένα ήρωϊκό πνεύμα ιστορικής δημιουργίας κ' έχει μια τάση παράβλεψης των αντιφάσεων τής, των σκοτεινών πλευρών τής. Γι' αυτόν ή δημιουργική δύναμη τής πίστης έχει μεγαλύτερη σημασία άπό τες ένδεχόμενες άρνητικές συνέπειές τής. «Χωρίς μύθο δεν ύπάρχει αλήθεια» — αυτός o στίχος περνάει σαν λάϊτ-μοτίβ μέσα άπ' όλο τo βιβλίο. Και σε ένα σημείο του o ποιητής κάνει τούτη τήν όμολογία πίστης:

ΡΙΑΣΟΥΛ ΓΚΑΜΖΑΤΟΦ

Ο Ρ. Γκαμζάτοφ γιός του λαϊκού ποιητή γεννήθηκε το 1923 στο χωριό Τσάντα. Ο Γκαμζάτοφ τραγουδάει στα ποιήματά του τη χαρά της ζωής, την ομορφιά της φύσης, την αγνότητα των ανθρωπίνων αισθημάτων. Τα περισσότερα ποιητικά έργα του Γκαμζάτοφ είναι αφιερωμένα στη ζωή των όρεινων κατοίκων του Ταγκεστάν.

Τα ποιήματά του έχουν μεταφραστεί ρωσικά, αλβανικά, ουγγρικά, πολωνικά, σλοβάκικα και σ' άλλες γλώσσες.

ΖΑΟΥΡ ΜΠΟΛΚΒΑΤΖΕ

Ο Ζαούρ Μπολκβάτζε γεννήθηκε το 1933 στο χωριό Γκουτούρι της Γεωργίας. Έπι μεγάλο διάστημα ήταν πρόεδρος του όμιλου των νεαρών συγγραφέων του Πανεπιστημίου της Τιφλίδας. Στίχοι του δημοσιεύτηκαν στο πανεπιστημιακό περιοδικό «Πιρβέλι σχίβι» και στα άλλα λογοτεχνικά περιοδικά της Γεωργίας. Το 1961 κυκλοφόρησε η πρώτη ποιητική του συλλογή: «'Αρχή της θύελλας».

Δέν θέλω τίποτα.

Θέλω

Μονάχα τὸ δικαίωμα τοῦ μύθου, τὸ δικαίωμα
(μα νὰ διασπῶμαι
Σὲ ἑκατοντάδες σκέψεις, εἰκόνες, συγκρίσεις,
Σὲ ἑκατομμύρια κατανοημένα πράγματα,
'Απ' ὅπου πλάθεται ξανὰ ἡ ἀκεραιότητα,
Τὰ μεγάλα χέρια στοργικῶν ἡρώων,
Γεμάτοι ἀλήθεια καὶ σοφία θρῦλοι.

Στὸ κεφάλαιο «'Η πόλη τῶν ὀνείρων», ποῦ ἀναφέρεται στὴν 'Αλμα - 'Ατά, κινηματογραφικὴ «πρωτεύουσα» στὰ χρόνια τοῦ πολέμου, ὁ Λουγκοφσκόϊ ἐπιβεβαιώνει τὴν ἀντίληψή του αὐτὴ σὲ σφοδρὴ πολεμικὴ μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ σκεπτικισμοῦ, ποῦ τὸ ἐνσαρκώνει ἐδῶ ἕνας μεγάλος μάστορας.

Κοιμάται ὁ μάστορας ποῦ διάβασε τὸ διβλίο τοῦ κόσμου,
Καὶ τὰ πάντα κατὰλαβε, κι ἀπὸ καιρὸ (κουράστηκε,
Καὶ περιχαρὰκώθηκε ἀπ' τὴς ἀνακαλύψεις (του
Μὲ κούφια καλαμπούρια, μὰ ὡστόσο
Θὰ μπορούσε μακριὰ νὰ πετάξει ὁ ἀτίθασος μάστορας,
Μὲ τὰ κοντὰ του δάχτυλα τυραννώντας τὴν (ταινία,
Μὰ δὲν τὸ ξέρουν οἱ ἄλλοι κι οὔτε χρειάζεται (ζεται

Νὰ τὸν ἀνησυχούμε τώρα χωρὶς λόγο.
Καλὰ κοιμάται μὲ τὰ μάτια σφαιλιχτά!
Κι ὅμως θὰ μπόραγε νὰ πράξει σ' αὐτὸν (τὸν κόσμο

Κάτι μεγάλο, μὰ εἶναι ἡ θέληση λειψή.
Κ' ἡ θέληση κίνησε κόσμους, ἄρπαξε
Κομήτες ἀπ' τὴν οὐρὰ καὶ πέταξε
Πάνω ἀπ' τὸ χάος.

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος,
Κι ὁ λόγος εἶναι θέληση, εἶναι εἰκόνα.
Ποῦ εἶναι τὸ μαῦρο οὐρλιαχτὸ τῶν σπινθηρίων (χειῶν στὴν ψυχὴ σου)

Δοκίμασε μὲ μιὰ εἰκόνα νὰ σκεπάσεις τὸ (μισὸν κόσμο,

'Απλή, σὰν θάνατο, καὶ τοὺς ἀνθρώπους (νὰ συμπονέσεις

Μὲ ἀψηλὴ βραχνὴ φωνὴ προφήτη.

Μπορεῖς ἢ ὄχι;

Ὁχι;

Τότε κοιμήσου ἤσυχα.

Διάλεξα ἀποσπάσματα ὅπου, κατὰ τὴ γνώμη μου ἐκδηλώνεται μὲ μεγαλύτερη κατηγορηματικότητα ἢ κοσμοαντίληψη τοῦ ποιητή. Τὴν ἀντίληψη αὐτὴ — τὴν υπεράσπιση τοῦ ἡρωϊσμοῦ, τῆς ἔξαρσης, τῆς πίστεως — πρέπει νὰ τὴ φανταστοῦμε διάχυτη σὲ διὰ τὸ διβλίο, στὸ πλουσιώτατο ἱστορικὸ ἔργο του.

Στὴν καινούργια γενιὰ μιὰ τέτοια ἀντίληψη δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ προκαλεῖ ἀντιπρακτικὲς ἀντιδράσεις: ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, σκεπάζει καὶ ἐπιβάλλεται μὲ τὴν προδοτικὴν τῶν ἡρωϊκοῦ - δημιουργικοῦ πνεύματος, ποῦ εἶναι

τὸ πνεῦμα τοῦ Ὀχτώβρη, μὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, στὸ βαθμὸ ποὺ ὑποτιμᾷ τὴν ἀξία τοῦ κριτικοῦ στοχασμοῦ, τῆς γόνιμης ἀμφιβολίας, δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ ἔρχεται σὲ διάσταση μὲ τὰ αἰσθήματα καὶ τὴ νοοτροπία τῆς, ὀριστικὰ σφραγισμένα ἀπὸ τὶς ἀποκαλύψεις καὶ τὴν ἐπανεξέταση ἀξιών τοῦ 20οῦ καὶ τοῦ 22ου συνεδρίου.

Ἀπὸ τὴν κοσμοαντίληψη τοῦ Λουγκοφσκόϊ ἐκπορεύονται ἄμεσα καὶ τὰ μορφολογικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ποίησής του: ἓνας τόνος ἐπιβλητικῆς, ἀποκαλυπτικῆς μεγαλοπρέπειας, ποιητικῆ σκέψη ποὺ ἀπὸ καθημερινὰ περιστατικὰ ἐκτινάσσεται στὰ ὕψη μιᾶς καθολικῆς θεώρησης τοῦ κόσμου, φωτίζοντας σὰν ἀστραπὴ στὰ σκοτάδια.

Τὸ «Στὰ μισὰ τοῦ αἰώνα» εἶναι γραμμένο σὲ λευκὸ στίχο (δηλ. ἔμμετρο, ἀλλὰ χωρὶς ὁμοιοκαταληξίες). Ὁ Λουγκοφσκόϊ ἐπανέρχεται ἔτσι σὲ μιὰ τεχνικὴ ποὺ εἶχε χρησιμοποίησει στὰ ἔργα τῆς νιότης του. Ἡ ἀτίθαση ποιητικὴ του σκέψη, μὲ τὶς ἀπότομες καὶ περίπλοκες στροφές τῆς, μὲ τὸν ἀκάθεκτο λυρικό χεῖμαρρο τῶν εἰκόνων, μὲ τὴν ἰκανότητα μιᾶς ἀπροσδόκητης, μὰ εὐστοχῆς καὶ γι' αὐτὸ συγκινησιακὰ πολὺ ἀποτελεσματικῆς χρησιμοποίησης τῶν ἐπιθέτων («τὸ μαῦρο οὐρλιαχτὸ τῶν στοιχειῶν», «γ ο ρ γ ἄ ὑποκατάστατα τῆς ζωῆς»), γιὰ τὸν κινηματογράφου («τὰ δροσερὰ θ ρ ι α μ β ι κ ἄ τῆς δόντια, κ' ἡ ἀρχαία μυρωδιὰ τοῦ κορμιοῦ στὸ σκοτάδι» — σταχυολογῶ τυχαῖα μέσα ἀπὸ ἀπειράριθμα παραδείγματα) ἀσφυκτιοῦσε μέσα στὰ ὄρια τοῦ «παραδοσιακοῦ» στίχου. Μὰ κι ὁ λευκὸς στίχος ἦταν, δυστυχῶς, μιὰ συμβιβαστικὴ λύση, ποὺ δὲν ἀπελευθέρωνε παρὰ μόνο ἓν μέρος τὸ ποιητικὸ δαιμόνιο τοῦ Λουγκοφσκόϊ καὶ τὸν καταδίκαιζε συχνὰ σὲ πολυλογία, σὲ πλαδαρότητες. Ἡ γνώμη μου εἶναι πὼς μονάχα ὁ ἐλεύθερος στίχος — σχεδὸν τελείως ἀναφομοίωτος μέχρι τώρα στὴ ρωσικὴ ποίηση — θὰ ἐπέτρεπε στὸν ποιητὴ νὰ ἐκφράσει μὲ ἀπόλυτη πληρότητα αὐτὴ τὴ μεγαλόπνοη σύλληψή του. Αὐτὸ δὲν σημαίνει πὼς ὁ «παραδοσιακὸς» στίχος εἶναι ξεπερασμένος καὶ καταδικασμένος νὰ ἀντικατασταθεῖ καὶ στὴ ρωσικὴ ποίηση ἀπὸ τὸν ἐλεύθερο — μιὰ τέτοια ἄποψη τὴ θρῖσκω ἀστήριχτη καὶ στὴν οὐσία τῆς δογματικῆς, ἀποσπασμένη ἀπὸ τὸ ζωντανὸ προτσές τῆς λογοτεχνίας. Τὸ ὅτι ὁμοίως στὴ σοβιετικὴ ποίηση ἔχει ὠριμάσει ἡ ἀνάγκη μιᾶς ἀποφασιστικῆς διεύρυνσης τῶν ἐκφραστικῶν τῆς μέσων, εἶναι γεγονὸς ἀναμφισβήτητο, κι αὐτὸ τὸ πρόβλημα θὰ τὸ δοῦμε παρακάτω, ὅταν θὰ μιλήσουμε γιὰ τὴ νεώτερη ποιητικὴ γενιά.

Ἄν ζοῦσε ἀκόμα ὁ Λουγκοφσκόϊ (ποὺ πέθανε ὅταν πούλι στὸ πέταμά του», ὅπως εἶπε γι' αὐτὸν ἓνας Σοβιετικὸς ποιητῆς), θὰ πρόσφερε ἴσως ἐδῶ μιὰ ἀποφασιστικὴ συμβολή. Καὶ τὸ κυριώτερο (ποὺ στὴν περίπτωσή αὐτὴ δίνει στὰ λόγια «ἀνεπανόρθωτη ἀπώλεια» ἓνα ὀδυνηρὰ οὐσιαστικὸ περιεχόμενο) — ἡ ἀνήσυχη ποιητικὴ του σκέψη, ποὺ δὲν μποροῦσε μὲ κανένα τρόπο νὰ πραγματοποιεῖ μὲ πληρότητα στὰ σταλινικὰ χρόνια

ΕΒΓΚΕΝΙ ΕΒΤΟΥΣΕΝΚΟ

Ὁ ποιητῆς Εὐγένιος Ἐβτουςένκο ἀνήκει στὴ νέα γενιά τῆς σύγχρονης σοβιετικῆς ποίησης. Εἶναι κοσμομάχητος στὴν ΕΣΣΔ, προπάντων ἀπὸ τοὺς νέους.

Ὁ Ε. Ἐβτουςένκο γεννήθηκε τὸ 1933 στὴ Σιβηρία, στὸ μικρὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ Ζιμά. Στὰ νεανικά του χρόνια δούλεψε σὲ κολχόζ καὶ σὲ ξυλουργικὸ ἐργοστάσιο, δυὸ φορές στάλθηκε ἀποστολὴ μὲ ἐπιστημονικὲς γεωλογικὲς ὀμάδες. Στὶς πρῶτες αὐτὲς ἐντυπώσεις του ὀφείλονται τὰ πρῶτα του ποιήματα.

Στὰ 1952 οἱ ἐκδόσεις «Σοβιετικὸς συγγραφέας» κυκλοφόρησαν τὴν πρώτη ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Ἐβτουςένκο «Ἀνιχνευτὲς τοῦ μέλλοντος». Στὰ 1955 βγήκε τὸ δεύτερο βιβλίο του «Τὸ τρίτο χιόνι». Ὑστερα ἀκολούθησαν οἱ συλλογές «Λεωφόρος πρωτοπόρων» (1956), «Ἵπόσχεση» (1957), «Τόξο καὶ λύρα» (ἐκδόθηκε στὴν Τιφλίδα στὰ 1957), «Παιήματα διαφόρων χρόνων» (1959) καὶ, τέλος, «Τὸ ἀνασφάλωμα τοῦ χεριοῦ» ποὺ τραβήχτηκε σὲ 100.000 ἀντίτυπα.

Τὰ τελευταῖα χρόνια ὁ Ἐβτουςένκο ἔδωσε καὶ πεζά, μετάφρασε διάφορα ποιήματα καὶ ἔγραψε σεναρία γιὰ τὸν κινηματογράφου.

Ἡ στὴ συγκεχυμένη ἀτμόσφαιρα τῆς πρώτης μετασταλινικῆς περιόδου, τώρα, σὲ γόνιμη ἀλληλεπίδραση μὲ τὸ κριτικὸ πνεῦμα τῆς νέας γενιάς, θὰ μποροῦσε νὰ δημιουργήσει ἀνυπολόγιστες αἰσθητικὲς ἀξίες.

Κ' ἐρχόμαστε τώρα στὴ «γενιά τοῦ πολέμου». Ἀμέσως μπορεῖ νὰ τεθεῖ τὸ ἐρώτημα — εἶναι δάσιμος ἓνας τέτοιος διαχωρισμός, 717

Ν. ΖΑΜΠΟΛΟΤΣΚΥ

Ο Ν. Ζάμπολοτσκυ είναι λυρικός ποιητής. Στα ποιήματά του τραγουδάει τη φύση, τη δύναμη του ανθρώπινου πνεύματος («Μπετόβεν»), την εσωτερική όμορφη του ανθρώπου («Ασχημη κοπέλλα»).

Ο πατέρας του ήταν αγρονόμος. Γεννήθηκε στην πόλη Καζάν του Βόλγα. Στα 1925 τέλειωσε το παιδαγωγικό Ίνστιτούτο του Λένινγκραντ. Άρχισε να δημοσιεύει ποιήματα από τα 1926.

Ο Ζάμπολοτσκυ πέθανε το 1958, σε ηλικία 55 χρονών.

ΓΚΕΟΡΓΚΙ ΛΕΟΝΙΤΖΕ

Ο Γεωργιανός ποιητής Γ. Λεονίτζε γεννήθηκε στα 1899 στη Γεωργία. Ο πατέρας του ήταν δάσκαλος σε χωριό. Στην αρχή σπούδασε στο Σεμινάριο της Τιφλίδας (1913-1918), κατόπιν στο πανεπιστήμιο της Τιφλίδας.

Ποιήματα άρχισε να γράφει πριν να καθίσει στο σχολικό θρανίο. Το πρώτο ποίημα του Λεονίτζε δημοσιεύθηκε όταν ήταν 12 χρονών. Από 16 χρονών ο Λεονίτζε άρχισε να δημοσιεύει ποιήματα σε διάφορα περιοδικά και εφημερίδες. Στην πρώτη του περίοδο, κυρίως έπηρεάστηκε από τα γεωργιανά λαογραφικά στοιχεία και τα γεωργιανά ιστορικά χρονικά.

Ο Λεονίτζε τραγούδησε την τάση της νεότητας, την όμορφη της ωριμότητας και τη σφαιρία των γηρατειών.

υπάρχει μιὰ τέτοια γενιά; Μήπως και για την προπολεμική γενιά ο πόλεμος δεν ήταν μιὰ πρωταρχικής σημασίας εμπειρία που άφησε βαθεία ίχνη στο έργο, λογουχάρη, του Τβαρντόφσκι, του Λουγκοφσκόϊ κ.ά.; Υπάρχει εδώ μιὰ ούσιαστική διαφορά: όταν μιλούμε για «γενιά του πολέμου» εννοούμε τους ποιητές εκείνους που ο πόλεμος τους βρήκε πολύ νέους και που η ποιητική τους ευαισθησία διαμορφώθηκε στα χρόνια της μεγάλης δοκιμασίας. Και την αποφασιστική αυτή επίδραση του πολέμου στη διάπλαση της νοοτροπίας τους, πρέπει να τη δούμε όχι μόνο με την άποψη των σκληρών πολεμικών βιωμάτων, αλλά και από μιάν άλλη, εξίσου σοβαρή πλευρά: Ο Μεγάλος Πατριωτικός πόλεμος, με την ανάταση και κινητοποίηση πλατύτατων μαζών, επέφερε μιὰ αναζωογόνηση του επαναστατικού πνεύματος στη σοβιετική κοινωνία, ενεργώντας σαν αντίρροπη τάση προς την γραφειοκρατική-αποστεωτική επίδραση του καθεστώτος της «προσωπολατρίας». Γι αυτό στους ποιητές της γενιάς του πολέμου δεν βρίσκει κανείς εκείνες τις περισσότερο ή λιγώτερο έντεχνες ρητορικές ύμνολογίες ή είδυλλιακά τιτίθισματα, που άφθονούσαν στους εκπροσώπους της παλιότερης γενιάς, αλλά μιὰ γνήσια ποίηση που διαπνέεται από ωμή και αυτρίκια ειλικρίνεια. Η αδιάλλακτη ήθικη απαιτητικότητα, το ανήσυχο κριτικό πνεύμα αποτελούν κοινά και βασικά χαρακτηριστικά αυτών των ποιητών και τους έκαναν να είναι μιὰ ζωντανή φωνή και στην πριν το 20ά σενέδριο σοβιετική ποίηση. Μά, φυσικά, μόνο στην περίοδο που έπακολούθησε, η γενιά αυτή βρήκε ευρύ πεδίο για το ξεδίπλωμα του ποιητικού της κόσμου, και εδώ αξίζει να σημειωθεί πώς τελευταία οι αναζητήσεις της δλο και πιο πολύ συναντιούνται και σμίγουν

μέ τις δημιουργικές τάσεις της «γενιάς του 20ού συνεδρίου». Δεν είναι τυχαίο ότι στις ποιητικές βραδιές που οργανώνονται, οι εκπρόσωποι των δυο αυτών γενιών εμφανίζονται συχνά μαζί.

Ο πιο χαρακτηριστικός, ίσως, ποιητής της «γενιάς του πολέμου» είναι ο Μπορίς Σλούτσκι. Στην ποίησή του βρίσκουμε ένα νευρώδη ήρωικό τόνο, που εκδηλώνεται, με απροσδόκητο κάποτε τρόπο, μέσα από το καθημερινό, το «ταπεινό», το «χυδαίο». Από την άποψη αυτή, αληθινό μανιφέστο του αισθητικού του πιστεύω στάθηκε το ποίημα «Λουτρά» (1947) που ξεκινά σαν «νατουραλιστική» περιγραφή της πελατείας συνοικιακών λουτρών («δυο κουλοχέρηδες με κέφι — τρίβουν την πλάτη ο ένας του άλλου» κλπ.) για να ξεσπάσει παρακάτω ξαφνικά με πάθος σε μια διακήρυξη της πίστης του ποιητή σ' αυτόν τον σημαδεμένο απ' τις δοκιμασίες των δύσκολων χρόνων απλό λαό, στη «χοντροκόκκαλη ράτσα των γιών της μεγάλης γής» του και να καταλήξει πάλι μ' έναν δῆθεν αδιάφορο, είρωνικό τόνο καθημερινής κουβέντας. Δεν είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς σε τί βαθμό το ποίημα αυτό, στις συνθήκες που γράφτηκε, αποτελούσε πρόκληση στην κολλαρισμένη καθωσπρεπωσύνη της καθιερωμένης ειδυλλιακής - ρητορικής ποίησης.

Στην τελευταία του συλλογή «Σήμερα και χθες» ο Σλούτσκι μένει πιστός σ' αυτήν την ήρωική και ταυτόχρονα αντιρητορική αντίληψη ζωής και ποιητική, που την προβάλλει με ταυτόχρονη πολεμική σε δυο μέτωπα: Από τη μια μεριά, επιτίθεται στους άκριτους έκστασιασμούς της «προσωπολατρίας», υπερασπίζοντας τα δικαιώματα της ελεύθερης κριτικής σκέψης («Ξέρω πώς δυο και δυο δεν κάνουν τέσσερα — όσο είναι στο χαρτί κι όχι στην πράξη», λέει κάπου). Κι από την άλλη,

ΛΕΟΝΙΝΤ ΜΑΡΤΙΝΟΦ

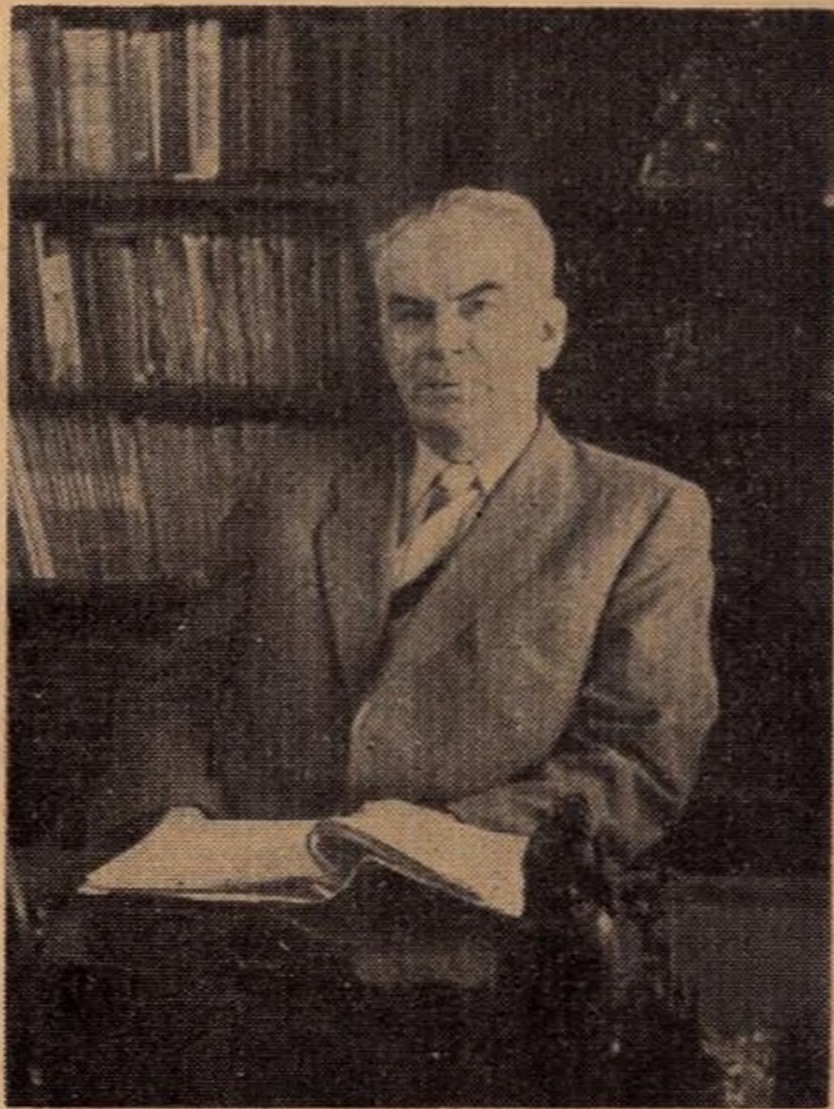
Ο Λεονίντ Μαρτίνοφ γεννήθηκε στη Σιβηρία, στην πόλη Όμοσκ το 1905. Από τα 1920 συνεργάζεται στις τοπικές εφημερίδες. Ταξίδεψε πολύ στη Σοβιετική Ένωση σαν ανταποκριτής. Έγραψε πολλά ποιήματα εμπνευσμένα από τα ταξίδια του, που έκαναν γρήγορα γνωστό τον Μαρτίνοφ.

Ο Μαρτίνοφ δεν έχει μεγάλα έργα. Τα ποιήματά του είναι σύντομα και καταλήγουν σε βαθιά φιλοσοφικά συμπεράσματα.

Β. ΛΟΥΓΚΟΒΣΚΟΪ

Όταν το 1957 στη Γιάλτα πέθανε απροσδόκητα ο Β. Λουγκοφσκόϊ, βρέθηκαν μερικά τετράδια με αδημοσίευτα ποιήματά του. Μετά το θάνατό του εκδόθηκαν στις συλλογές «Γαλάζια ένωση», «Θάρος και ανυπομονησία», «Τά μέσα του αιώνα». Παλιότερο έργο του είναι η «Περιγραφή 'Ηλίου», που δημοσιεύτηκε λίγο πριν από το θάνατό του. Στο «Τραγούδι του ανέμου» — το ανέμου της επανάστασης — που έγραψε ο Λουγκοφσκόϊ το 1926, τραγούδησε την επαναστατική νεολαία.

Ο Β. Λουγκοφσκόϊ γεννήθηκε το 1901 από πατέρα δάσκαλο. Άρχισε να δημοσιεύει ποιήματα στα 1924. Η πρώτη του συλλογή βγήκε το 1926 («Σπολόγη»), κατόπιν εκδόθηκαν τα βιβλία «ΜΥΣ» (1929), «Τά θάνατα των φίλων μου» (1930), «Μπολσεβίκοι της έρήμου και της βούρας» (1931), «Ευρώπη» (1932), «Νέα ποιήματα» (1941).

Ὁ Ε. Μεζελαΐτις εἶναι Λιθουανός. Γεννήθηκε τὸ 1919 ἀπὸ πατέρα ἐργάτη. Στὰ νεανικά του χρόνια ἦταν μέλος τῆς παράνομης ὀργάνωσης τῆς νεολαίας καὶ τὸ 1940-41 συντάχτης ἐφημερίδας τῆς κομμουνιστικῆς νεολαίας.

Στὰ 1935 ὁ Ε. Μεζελαΐτις δημοσιεύει τὰ πρῶτα του ποιήματα σὲ διάφορα περιοδικά. Ἡ συλλογή του «Λυρικά», ποὺ ἐκδόθηκε τὸ 1943, βλοκκληρώνει τὴν πρώτη περίοδο τῆς ποιησεῶς του. Ἀργότερα ἐβγαλε τὶς συλλογές «Ἄνεμος τῆς πατρίδας» (1946) καὶ «Ἐχερσωμένα χώματα» (1951). Μὰ τὸ κορύφωμα τοῦ Λιθουανοῦ ποιητῆ εἶναι τὸ ποίημα «Ἄνθρωπος» ποὺ γράφει τὰ τελευταῖα χρόνια. Στὸ ποίημα αὐτὸ γενικεύει τὴ μορφή τοῦ ἀνθρώπου τοῦ καιροῦ μας ποὺ μπόρεσε νὰ νικήσει μέσα του τὸ σκλάβο καὶ τὶς δυνάμεις ποὺ τὸν τραβοῦν στὴ γῆ. Τὸ ἔργο αὐτὸ τιμήθηκε τὸ 1956 μὲ τὸ βραβεῖο Λένιν.

στρέφει τὰ πυρὰ του στὶς εὐκόλα μηδενιστικές ἢ ἐπικουρικές, πολιτικὰ ἀδιάφορες τάσεις ποὺ ἐκδηλώνονται κάποτε στὴ νεώτερη γενιά. Τὴ «διμέτωπη» αὐτὴ πολεμικὴ μποροῦμε νὰ τὴ δοῦμε, λογουχάρη, σὲ τοῦτο τὸ τετράστιχο:

Πρέπει νὰ σκεφτόμαστε, κι ὄχι νὰ χαμο-
(γελοῦμε,
Πρέπει νὰ διαβάζουμε δύσκολα βιβλία,
Πρέπει νὰ δοκιμάζουμε — καὶ νὰ μωλω-
(πιζόμαστε,
Τὶς ξένες γνώμες νὰ μὴν πολυσεβόμαστε.

Ἄξιζει νὰ σημειώσουμε πὼς ἡ τάση πολεμικῆς πρὸς τὶς δυὸ αὐτὲς κατευθύνσεις διαποτίζει ἀκόμα καὶ τὴν ποιητικὴν τεχνικὴν τοῦ Σλούτσκι: συστηματικὰ προσφεύγει στὴν πεζολογία, στὴν καθημερινὴ κουβέντα σὰν ἀντίδραση στὸ ρητορικὸ στόμφο, καὶ ταυτόχρονα οἱ ρίμες του εἶναι συχνὰ προκλητικὰ πρωτόγονες σὲ ἀντιπαράθεση πρὸς τὴν περιτέχνη καὶ ἐξεζητημένη ἤχητικὴ ὀργάνωση τοῦ στίχου μερικῶν νέων ποιητῶν, ποὺ κρύβει κάποτε τὴν ἔλλειψη οὐσιαστικοῦ περιεχομένου.

Σὲ μερικὰ τελευταῖα ποιήματά του ὁ Σλούτσκι προσανατολίζεται σὲ μιὰ φιλοσοφικὴν διάθεση ποιήσεως, ποὺ δὲ συνδέεται πιά μὲ τὴν παρατήρηση τοῦ καθημερινοῦ. Εἶναι ἓνα ὀλισθηρὸ γι' αὐτὸν ἔδαφος ποὺ κάποτε τὸν κάνει νὰ ξεγλιστρᾷ σὲ μιὰ — ἔστω καὶ χωρὶς στόμφο — ρητορικότητα. Ὅταν ὅμως κρατιέται ἀπὸ μιὰ χαρακτηριστικὴ γενικὰ γιὰ τὴν ποιήσεώς του καὶ σωτήρια στὴν προκειμένη περίπτωσι εἰρωνικὴ διάθεση (ποὺ δὲν

ἀποτελεῖ τόσο ἐκδήλωσι σκεπτικιστικοῦ πνεύματος ὅσο ἄμυνα ἐνάντια στὴ μεγαλοστομία, δηλ. κάτι ἀνάλογο μὲ κείνο ποὺ συναντοῦμε στὸ Μαγιακόφσκι), τότε κινεῖται καὶ σ' αὐτὸν τὸν χώρο μὲ εὐχέρεια καὶ φτάνει σὲ ἀξιόλογα ἀποτελέσματα.

Μιὰ παρόμοια πορεία ἐξέλιξης — ἀπὸ τὴν ποίηση τῶν ἄμεσων, πολεμικῶν κυρίως, διωμάτων, σὲ μιὰ ποίηση γενικώτερου καὶ πρὸ φιλοσοφικοῦ προβληματισμοῦ, μπορούμε νὰ παρατηρήσουμε καὶ σ' ἓναν ἄλλο ἐνδιαφέροντα ποιητὴ τῆς «γενιάς τοῦ πολέμου», τὸν Γκρηγκόρη Ποζενιάν. Μόνο ποὺ ἡ πορεία αὐτὴ διαγράφεται ἐδῶ μέσα σ' ἓνα κάπως διαφορετικὸ κλίμα, ποὺ τὸ διακρίνει μιὰ διάθεση περισυλλογῆς μὲ ρομαντικὴ ἀπόκλιση καὶ μιὰ προτίμησι σὲ περισσότερο ἔμμεσους, συμβολικοὺς ἐκφραστικοὺς τρόπους.

Λογουχάρη, τὰ κοινὰ γιὰ τοὺς ποιητὰς τῆς «γενιάς τοῦ πολέμου» μοτίβα μιᾶς δραματικῆς αἰσιοδοξίας, δηλ. αἰσιοδοξίας ποὺ δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τοὺς ἀνυποψίαστους φανφaronικούς παλληκαρισμοὺς, ἀλλὰ πηγάζει ἀπὸ μιὰ πραγματικότητα σκληρῆς πύλης καὶ γι' αὐτὸ κλείνει μέσα της τὴν πικρὴ γαστήρ τῶν δυσκολιῶν, τῶν σφαλμάτων, τῶν ἀτυχιῶν, τὰ βρίσκουμε συχνὰ καὶ στὸν Ποζενιάν τῆς τελευταίας περιόδου, μὰ διασπείρονται μὲ μιὰ συγκινησιακὴν περισσώτερον λογικὴ ἀλληλουχία. Ἐνα ἀπ' αὐτὰ τὰ ποιήματά του, ὕστερα ἀπὸ μιὰ διαδοχὴ συμβολικῶν εἰκόνων, καταλήγει μὲ μιὰ νότα πολεμικῆς γιὰ τοὺς ἐπιπόλαια ἀπαισιόδοξους, γὰ κείνους ποὺ σπεύδουν νὰ ἐμφανιστοῦν ἐμπροστὰ τὴν κρίσι τῶν ἀνθρώπων, μὲ αὐτὴν

Το 1962 βγήκαν δυο νέα βιβλία με ποιήματα του νέου ποιητή Ρ. Ροζντεστβένσκυ «'Ακατοίκητα νησιά» και «Στόν συνομήλικο». 'Ο Ροζντεστβένσκυ είναι μόλις 30 χρονών και έχει γράψει κιόλας 7 ποιητικές συλλογές. 'Ιδιαίτερα γνωστό είναι το ποίημά του «Ρέκδιεμ» — συζήτηση του ποιητή με τόν αναγνώστη για τήν επανάσταση, τόν πόλεμο και τήν ειρήνη. 'Ο συνθέτης Δ. Καμπαλέφσκυ γράφει μουσική για τὸ ποίημα αυτό.

'Ο Ρ. Ροζντεστβένσκυ είναι και σεναριογράφος: τὸ ἔμμετρο ἔργο του «Μιλᾷει ὁ σπούτνικ» είχε ἐπιτυχία στὸ σοβιετικὸ κινηματογράφο και πρόκειται νὰ γυριστεῖ στὴ Μόσχα τὸ σενάριό του «Περισσότερο ἀπὸ τὸν ἔρωτα».

μονα τὰ χέρια, μὲ κρόταφους πού δὲν τοὺς ἔχει κάψει ὁ ἥλιος, μὲ θλίψη πού δὲν ἔχει γίνει λαγαρή».

'Αποφεύγω ἐπίτηδες νὰ παραθέσω ἀποσπάσματα σὲ στίχους ἀπ' αὐτὸ ἢ ἄλλα ποιήματα τοῦ Ποζενιάν, γιατί μιὰ πρόχειρη μετφράση μπορεῖ νὰ δώσει μιὰ πολὺ ἀνακριβὴ ἐντύπωση γι' αὐτούς: στὸ πρωτότυπο τοὺς χαρακτηρίζει μιὰ εὐστοχη ἐπιγραμματικότητα, πού συνδέεται μὲ ἰδιομορφίες τῆς ρωσικῆς γλώσσας, καὶ μιὰ ἔντονα ἐκφρασμένη μουσικὴ ὑφή τοῦ στίχου πού παίζει μάλιστα κάποτε τὸ ρόλο ὁδηγοῦ τῆς ποιητικῆς ἀκρίβειας (τὸ πέρασμα ἀπὸ εἰκόνα σὲ εἰκόνα ἐκτινάζεται ἀπὸ ἠχητικὲς ἀλληλουχίες).

Γενικὰ γιὰ τὸν Ποζενιάν θὰ ἤθελα νὰ πῶ πὺς πρόκειται γιὰ ἕναν ποιητὴ πού, χωρὶς νὰ σπᾷ τοὺς δεσμούς του μὲ τὴν «παράδοση», ὡστόσο ἡ ποιητικὴ του σκέψη τείνει νὰ ἀναζητᾷ σὲ μοντέρνους ἐκφραστικούς δρόμους.

Μιὰ ξεχωριστὴ θέση στὴ «γενιὰ τοῦ πολέμου» ἔχει ὁ Μπουλάτ 'Οκουτζάβα, Γεωργιανὸς στὴν καταγωγή, πού γράφει ὁμως στὰ ρωσικά. Ξεχωριστὴ, γιατί ἡ ἐμπειρία τοῦ ποίητός του βρίσκει στὴν ποίησή του μιὰ διαφορετικὴ ἐκφραση, σημαδεμένη ἀπὸ μιὰ τραυματικὴ εὐαισθησία καὶ ἀπὸ μιὰ πασιφιστικὴ θάλεγα, διάθεση. Μιὰ ἄλλη ἰδιομορφία τῆς ποίησής του εἶναι ὅτι παρουσιάζεται ὡς ζευγαρωμένη μὲ τὴ μουσικὴ — τὰ περισσότερα ποιήματά του τὰ κάνει ὁ ἴδιος τραγουδιὰ καὶ τὰ τραγουδᾷ μὲ τὴν κιθάρα σημειώνοντας μεγάλη ἐπιτυχία στὶς ποιητικές βραδιές τῆς νεολαίας. 'Απὸ μορφολογικὴ ἢ ποίηση τοῦ 'Οκουτζάβα ἔχει δυὸ διαφορετικὲς καταβολές: ἀπὸ τὴ μιὰ

μεριὰ εἶναι ἡ συμβολιστικὴ παράδοση, πού τὴ βλέπουμε ἐδῶ πρὶν ἀπ' ὅλα στὴν ὑποβλητικὴ μουσικότητα τοῦ στίχου, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸ ρωσικὸ «ρεμπέτικο» τραγούδι. 'Η διασταύρωση αὐτῶν τῶν δυὸ στοιχείων μὲ μιὰ καλοπροαίρετη εἰρωνεία καὶ μιὰ ζεστὴ ἀνθρωπιὰ σώζει πολλὲς φορές τὸν 'Οκουτζάβα ἀπὸ τὸν φτηνὸ συναισθηματισμὸ, παρόλο πού κινεῖται κοντὰ στὰ σύνορά του. Μιλήσαμε παραπάνω γιὰ πασιφιστικὴ διάθεση τοῦ 'Οκουτζάβα (τὴν πιὸ πετυχημένη ἴσως ἐκφρασὴ τῆς τὴν ἔχει βρεῖ στὴ «Μπαλλάντα γιὰ τὸ μολυβένιο στρατιωτάκι τοῦ γιοῦ μου», πού ὅπως καὶ νὰ τοῦ φερθεῖς, ἐκεῖνο «στρέφει πάντα τὸ ὄπλο καταπάνω σου...»). Μποροῦμε νὰ προσθέσουμε πὺς στὴν ποίησή του συναντοῦμε συχνὰ μοτίβα κούρασης, μόνωσης... Δὲν εἶναι μήπως ὦρα νὰ τὸν χαρακτηρίσουμε πιὰ «ποιητὴ παρακμῆς»; Εἶναι μερικοὶ πού ἕναν τέτοιο, ἐπιπόλαιο, χαρακτηρισμὸ δὲν παραλείπουν νὰ τὸν δώσουν. Μὰ ὁ ποιητὴς ἔχει φαίνεται διαφορετικὴ γνώμη γιὰ τὸν ἑαυτό του. Καὶ σ' ἕνα ποίημα μὲ τὸν χαρακτηριστικὸ τίτλο «Αἰσθηματικὴ ρομάντσα» γράφει:

Μὰ ἂν ἄξαφνα καμιὰ φορὰ μοῦ λάχει καὶ
(δὲ φυλαχτῶ,
ὅποια καινούργια ἀμάχη κι ἂν τραντάξει
(τὴν ὑδρόγειο,
ἐγὼ τὸ θάνατο θὰ βρῶ σ' ἐκεῖνον τὸν 'Εμ-
(φύλιο, τὸν παλιό, τὸν μακρινό,
καὶ κομισσάριοι σιωπηλοὶ μὲ σκονισμένα
(κράνη πάνω μου θὰ σκύβουν.

'Ενας ἀπὸ τοὺς πιὸ ἐνδιαφέροντες σημερινοὺς ποιητὲς τῆς Σοβιετικῆς 'Ενωσης, ὁ

ΜΠΟΡΙΣ ΣΛΟΥΤΣΚΥ

Ο χρόνος και ο άνθρωπος είναι το βασικό θέμα στη δημιουργία του ποιητή Μπορίς Σλούτσκω. Δεν είναι τυχαίο που ακόμα και οι τίτλοι των ποιητικών του συλλογών μιλούν για το χρόνο: «Μνήμη», «Χρόνος», «Σήμερα και αύριο».

Ο Σλούτσκω είναι Έβραϊος: γεννήθηκε το 1919 στην Ουκρανία, και σπούδασε στη Μόσχα, στο Φιλολογικό Ίνστιτούτο. Κατά τη διάρκεια του τελευταίου πολέμου ήταν πολιτικός καθοδηγητής στα νότια μέτωπα, όπου τραυματίστηκε μερικές φορές.

Ο Σλούτσκω επιβλήθηκε σαν εξαιρετικός μεταφραστής. «Οι μεταφράσεις είναι το πεζικό που συντρίβει τα όχυρά που υπάρχουν ανάμεσα στους λαούς» — λέγει ο ποιητής σ' ένα ποίημά του.

ΓΚΡΙΓΚΟΡΙ ΠΟΖΕΝΙΑΝ

Ο Γ. Ποζενιάν γεννήθηκε το 1922 στο Χάρκοβο. Ο πατέρας του ήταν υπάλληλος. Το 1939 κλήθηκε να υπηρετήσει στο ναυτικό και στον πόλεμο υπηρέτησε στο στόλο της Μαύρης Θάλασσας. Στα 1952 ο Ποζενιάν τέλειωσε το Φιλολογικό Ίνστιτούτο Γκόρκω και δασερα από τρία χρόνια έγραψε τη πρώτη του ποιητική συλλογή «Θαλασσινός άνεμος». Αργότερα εκδόθηκε άλλη μία ποιητική συλλογή με αναμνήσεις απ' τη θάλασσα. Γενικά η θάλασσα είναι το αγαπημένο θέμα του ποιητή.

Λεονίντ Μαρτίνοφ, είναι δύσκολο να καταταχθεί σε μία από τις ποιητικές γενεές που ξεχωρίσαμε παραπάνω. Γιατί αν από άποψη ηλικίας ή θέση του είναι ανάμεσα στους ποιητές της προπολεμικής γενιάς, το κυριότερο μέρος της ποιητικής του προσφοράς το έδωσε στα τελευταία χρόνια, μαζί με τους ποιητές της νεώτερης γενιάς. Αυτό τον κάνει να δρσκειται σε πλεονεκτική θέση, συνδυάζοντας μια ώριμη αντίληψη ζωής, πλούσια σε διώματα και ιστορική πείρα, με μια νεανική φρεσκάδα της ποιητικής του δράσης και έκφρασης.

Η ποίηση του Μαρτίνοφ, στις ευτυχέστερες στιγμές της, είναι, κατά τη γνώμη μου, ένα από τα πιο προωθημένα φυλάκια της σοβιετικής ποίησης του καιρού μας. Τη χαρακτηρίζει μια πραγματικά μοντέρνα αίσθηση της πραγματικότητας, σύνθετης, διαλεκτικά αντιφατικής και ρευστής, μια προσπάθεια να συλλάβει κάποτε τα πιο φευγαλέα μυστικά της. Σ' αυτού του είδους τα ποιήματα ή σκέψη του ποιητή προχωρεί σε άπλητητα μονοπάτια, απελευθερωμένη από τα δεσμά των «παραδοσιακών», τυπικά — λογικών σχημάτων. Να πώς υπερασπίζεται κάποιο ίδιος ο Μαρτίνοφ μια τέτοια ποιητική:

Υπάρχουν γύρω σου τέτοιοι ήχοι,
Άλλιώτικοι δε γίνονται,
Δε μεταφράζονται σε γράμματα,
Δεν αποδίδονται με πλήκτρα.
Αύθαιρετεί λοιπόν ο λόγος.
Χαλάει ή σειρά του πεντογράμματος,
Κι ανάποδα στέκουν οι νότες,
Παραφυλώντας τη φωνή του υπαρκτού.
Μα κάποιος κάπου χρόνια τώρα
Πασχίζει να λειάνει, να διορθώσει.
Τί να του πεις; Είθε να αφήσει
Χνάρι ψαριού σε πέτρα μαλακή.

Το περίεργο είναι πως μπορεί κανείς να βρει στον Μαρτίνοφ και στίχους που λένε ότι ο βαθμός συνειδητοποίησης του ποιητή μιας τέτοιας μοντέρνας έκφρασης αντίληψης δεν είναι κείνος που νομίζεται το παραπάνω ποίημα. Σ' αυτούς ή ποιητική σκέψη φυλακίζεται σε προκαθορισμένο σχήμα, και γι' αυτό, κι όταν είναι πρωτότυπη, ή έκφρασή της παύει ωστόσο να είναι έγκεφαλική και νει μάλιστα ένα ένοχλητικό διδαχτικό χτυπητό παράδειγμα είναι το ποίημα «ρό»: ο ποιητής μιλάει για το διύλισμα που λάμπει ολοκάθαρο, μα δε σου κείνο ξη ούτε να το πιεις, ούτε να πλυθείς μ γιατί «του λείπει ή ιτιά, το λυωμένο κ' ή πικρή γεύση των αγριολούλουδων, λείπει ή ζωή. Μα ή ίδια ή μορφή του ματος — διδαχτική αλληγορία — σε αντίφαση με την ιδέα του, προσπίπτει στις τόσες άλλες μία ακόμα περίπτωση λισμένου νερού!»

Ανάφερα αυτό το παράδειγμα ή να δείξω ότι ο Μαρτίνοφ έχει πλάι στα λούς του στίχους και κακούς — τέτα

δείγματα μπορεί να βρει κανένας σε κάθε ποιητή. Έδώ δεν πρόκειται γι' αυτό, πρόκειται για ένα πρόβλημα που αφορά όχι μόνο τον Μαρτίνοφ, μα γενικώτερα τη σοβιετική ποίηση στο σημερινό στάδιό της: είναι το ζήτημα ότι οι έπιτεύξεις του ενός ή του άλλου ποιητή στην αναζήτηση μιας μοντέρνας ποιητικής έκφρασης δεν έχουν ακόμα συνειδητοποιηθεί σε αρκετό βαθμό από τους ίδιους (έδώ είναι ελάχιστη κ' ή συμβολή της κριτικής), με αποτέλεσμα να ξαναπέφτουν κάθε τόσο σε άγονες «πεπατημένες» που οι ίδιοι τις έχουν ξεπεράσει σε άλλα τους έργα.

Παρόλα αυτά θα ήθελα να υπογραμμίσω ότι η αξία της λυρικής προσφοράς του Μαρτίνοφ δεν προσδιορίζεται από το ποσοστό των πετυχημένων στίχων του μέσα στο σύνολο του έργου του, αλλά από την ευρύτερη σημασία των δρόμων που ανοίγουν στη σοβιετική ποίηση τέτοιοι στίχοι, όπου αδέσμευτο από παλιά σχήματα το ποιητικό ένστικτο βρίσκει μια έκφραση που ανταποκρίνεται στη σύγχρονη σοβιετική πραγματικότητα.

Το κακό, σε μια παρουσίαση του Μαρτίνοφ, είναι ότι αυτοί ακριβώς, οι περισσότερο «μοντέρνοι στίχοι» του είναι εκείνοι που λιγώτερο προσφέρονται για μετάφραση. Κι αυτό γιατί η έκφραστική τους δύναμη είναι συνδεδεμένη όχι τόσο με την πρωτότυπη χρήση των πλαστικών μέσω (εικόνων), όσο με τη «μαγεία των λέξεων», τη μουσική τους. Μια ανάλογη δυσκολία συναντά, λογουχάρη, ένας μεταφραστής του Έλυάρ.

Δεν είναι τυχαίο, ίσως, που ήρθε εδώ στο νου μου αυτό ακριβώς το όνομα. (Θα μπορούσα μάλιστα να πω ότι την ίδια δυσκολία συναντά ένας μεταφραστής του Μπλόκ, και να παραμείνω έτσι στα πλαίσια της ρωσικής ποίησης). Αν θυμήθηκα τον Έλυάρ είναι γιατί, πέρα από μερικές μορφολογικές αναλογίες (που δεν πρέπει να υπερβάλλουμε βέβαια: ο Μαρτίνοφ δεν έχει περάσει το σουρρεαλιστικό παρελθόν του Έλυάρ) και χωρίς αυτό να σημαίνει οποιαδήποτε αξιολογική προσέγγιση, υπάρχει ωστόσο εδώ μια ουσιαστική συγγένεια στη στάση τους απέναντι στη ζωή, στην κοσμοαντίληψή τους. Πραγματικά βρίσκουμε στον Μαρτίνοφ, όπως και στον Έλυάρ, την ίδια στωϊκή ηπιότητα του τόνου κι ακόμα βαθύτερα — την ίδια ούμανιστική αντίληψη που τείνει επίμονα στη γενίκευση, προσπαθεί να συλλάβει, πέρα από το συγκεκριμένο, το ιστορικό, μια πιο καθολική και μόνιμη «φιλοσοφία του ανθρώπου». Και η προσπάθεια αυτή έχει τις δυνατές και τις αδύνατες πλευρές της. Κάποτε εκπνέεται σε έναν «άφηρημένο ούμανισμό», και τότε το ποιητικό της αποτέλεσμα είναι αναπόφευχτο στην ουσία του ρητορικό.

Έχει κι ο Μαρτίνοφ ποιήματα όπου η έννοια του ανθρώπου γίνεται μια ψυχρή αφαίρεση, κ' ένα τέτοιο κενό το υπογραμμίζει τότε η περίτεχνη ήχητική οργάνωση του στίχου. Μα εκεί όπου η ποιητική του διαίσθηση έρχεται σ' έπαφή με τη διαλεχτική της ιστορίας, ο ούμανισμός του άποχτᾶ υποβλητική

ΓΙΟΡΓΟΣ ΛΑΦ ΣΜΕΛΙΑΚΟΦ

Ο Σμελιακόφ γεννήθηκε στα 1913. Δούλεψε θυρωρός, θερμαστής, ρεπόρτερ. Ποιήματα άρχισε να γράφει από τα παιδικά του χρόνια. Στα 1931 ο Σμελιακόφ τέλειωσε την πολυγραφική σχολή, έγινε στοιχειοθέτης. Η πρώτη συλλογή του «Δουλειά και έρωτας» εκδόθηκε στα 1932. Ο Σμελιακόφ στοιχειοθέτησε μόνος του το διελλίο του. Ύστερα από δυο χρόνια ο νέος ποιητής έγινε μέλος της Ένωσης Σοβιετικών Συγγραφέων.

Το έμμετρο διήγημα σε στίχους «Δριμύς έρωτας», που γράφτηκε πριν 10 χρόνια, είναι το μεγαλύτερο και σημαντικώτερο έργο του Σμελιακόφ.

δύναμη και ζεστασιά, φέρνει μια αληθινή ανακάλυψη του σύγχρονου σοβιετικού ανθρώπου. Ανακάλυψη που εκφράζεται συνήθως όχι με την άμεση παρουσία των γεγονότων (ένα ποίημα σαν την «Μπαλαρίνα», όπου η αίσθηση της ιστορικής στιγμής δίνεται με ένα άνεκδοτολογικό πρόσχημα, αποτελεί απ' αυτή την άποψη εξαίρεση), αλλά μεταφορικά, με αλληγορίες είτε σύμβολα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αλληγορίας το ποίημα «Ήχώ»: ο ποιητής μιλάει στην αγαπημένη του, μα τα λόγια του επαναλαμβάνονται την ίδια στιγμή έξω απ' τους στίχους. Βέβαια, η αλληγορία είναι μια πρώτη, ή απλούστερη, βαθμίδα μεταφορικής σκέψης, και στην προκειμένη περίπτωση δεν μπορεί παρά μόνο μ' ένα λίγο - πολύ σχηματικό περίγραμμα να εκφράσει την καινούργια διαλεχτική της

ΒΙΚΤΩΡ ΣΟΣΝΟΡΑ

Είναι σήμερα 24 χρονών. Γεννήθηκε στην πόλη Άλεούπκα (στά παράλια της Μαύρης Θάλασσας). Παιδί, δρέθηκε στο πολιορκημένο Λένινγκραντ. Τόν πήγαν κατόπιν στο Κουμπάν. Στο Λόβφ, όπου σπούδασε, διάβασε άπληστα παλιά ρωσικά χρονικά, που πλάτυναν τις γνώσεις του και πλούτισαν τη γλώσσα του.

Από το 1958 κ' έδω ο Β. Σοσνόρα δουλεύει έφαρμοστής σε μηχανουργείο του Λένινγκραντ. Για την όρα δέν είναι μέλος της Ένωσης Σοβιετικών Συγγραφέων.

Το πρώτο ποιητικό βιβλίο του Β. Σοσνόρα «Γεναριάτικη νεροποντή» κυκλοφόρησε πριν από μερικούς μήνες. Τώρα ο Σοσνόρα δημοσιεύει ποιήματα σε μεγάλα περιοδικά κ' έφημερίδες.

ΒΛΑΝΤΙΜΗΡ ΣΟΛΟΟΥΧΙΝ

Δυό απ' τα πιο σημαντικά βιβλία του Σολοούχιν είναι: «Οι δρόμοι του Βλαντίμηρ» (1958) και: «Σταγόνα δροσιάς» (1960) έμπνευσμένα από τη ρωσική γη, τα ρωσικά χωριά, τους κολχόζνικους, τη φύση.

Ο συγγραφέας γεννήθηκε και μεγάλωσε σ' ένα χωριό κοντά στη Μόσχα. Είναι σήμερα 33 χρονών. Στα νεανικά του χρόνια έγραφε μόνο ποιήματα. Το πρώτο του βιβλίο ήταν ή ποιητική συλλογή «Βροχή στη στέππα» (1953).

Ο Β. Σολοούχιν ήταν συνεργάτης του περιοδικού «Όγκονιόν», ταξίδεψε πολλές φορές στη χώρα, επισκέφθηκε χώρες του έξωτερικού. Τα ταξίδια αυτά του έδωσαν πολύ υλικό για δουλειά. Το 1955-1956 δούλεψε τα δοκίμιά του: «Η γέννηση του Ζερνογκράντ», «Πέρα από τις γαλάζιες θάλασσες», «Χρυσός θυθός».

Τα τελευταία έξη χρόνια, εκτός από τους «Δρόμους του Βλαντίμηρ» και τις «Σταγόνες δροσιάς», ο Σολοούχιν έγραψε άλλα 4 βιβλία - ποιήματα και διηγήματα.

ιδιωτικής και κοινωνικής ζωής στο σοβιετικό άνθρωπο. Μά για τη σοβιετική ποίηση, όπου μετά το θάνατο του Μαγιακόφσκι οι σύγχρονοι μεταφορικοί έκφραστικοί τρόποι ούσιαστικά έξοστρακίστηκαν, αυτό αποτελεί ένα δήμα προόδου. Έξ άλλου τα παραπέρα δήματα προς μια πιο σύνθετη μεταφορική έκφραση τα κάνουν και άλλοι ποιητές, και ο ίδιος ο Μαρτίνοφ σε άλλα ποιήματά του.

Φτάνουμε έτσι στη νεώτερη γενιά των ποιητών, που αδίσταχτα μπορούμε να την πούμε «γενιά του 20ού συνεδρίου». Τόσο το γεγονός αυτό με τις συνέπειές του στάθηκε καθοριστικό για την ψυχολογία της, τις άνησυχίες της, τις αναζητήσεις της.

Νά μια — όχι, βέβαια, έξαντλητική, αλλά αρκετά χαρακτηριστική — αυτοβιογραφία αυτής της γενιάς, όπως την έδωσε πρόσφατα σε άρθρο του στη «Λιτερατούρναγια γκαζέτα» ο νεαρός πεζογράφος Βλαντίμηρ Άμλίνσκι: «Στην τρίτη τάξη άποστηθίζαμε και λέγαμε έν χορώ: «Εύχαριστούμε το σύντροφο Στάλιν για τα εύτυχισμένα παιδικά μας χρόνια», και στην ένατη ή δέκατη — στα χαράματα της άξέχαστης 6 του Μάρτη — τρέχαμε λαχανιασμένοι να παραταχθούμε στην πένθιμη σχολική συγκέντρωση και θεωρούσαμε μέσα από τα δάκρυσά μας τη φωτογραφία του μέσα σε κόκκινο-μαύρο πλαίσιο, και μάς φαίνονταν πως ή ζωή σταμάτησε πάνω στη γη. Άποδείχτηκε ωστόσο πως δέν σταμάτησε, μά συνεχίστηκε με καινούργια δύναμη κ' έγινε πιο άγνή, πιο άγαθή και πιο φυσική. Κ' ήρθε στη ζωή αυτή το 20ό συνέδριο, κ' εμείς είμασταν νεαρά παιδιά, φοιτητές, πολλά πράγματα τα μαντεύαμε, πολλά δέν τα ξέραμε και πολλά τα καταλαβαίναμε για πρώτη φορά. Τις καρδιές μας τις έσφιγγε θλίψη και πόνος, και από πολλούς από μάς έλειπαν κοντινά τους πρόσωπα που δέ χάθηκαν στο μέτωπο... Μά είχε ωστόσο ή γενιά μας και το δικό της άτσάλωμα, τα δικά της περιθώρια άντοχής. Αυτά τα πήραμε από τη χώρα μας, από τις νίκες και τα βάσανά της, από την επανάστασή της, που αντίλαλούσε στις καρδιές μας με τα πανίσχυρα και τραγικά συνθηματικά της Διεθνούς. Και τους χαρακτήρες μας τους διαμόρφωσε σε τελική άνάλυση όχι ο Στάλιν, που του λεγα «εύχαριστώ» για όλα, μά ή χώρα μας, οι οικόγενειές μας, ή Κομσομόλ, το κόμμα, ή ζωή μας, όπου έπιτελούνταν ο καθημερινός άθλος του λαού, καθώς αυτός προχωρούσε στο δρόμο μιας προτοαείδωτης κοινωνικής αναστάτωσης, μιας πρωτοείδωτης ανανέωσης των ανθρώπινων και κοινωνικών σχέσεων.

Οι ποιητές αυτής της γενιάς, βέβαια, δέν μπορούσαν παρά να έκφράσουν με έξυπνο τον πνευματικό και ήθικό σάλο που προέλεσε σ' αυτήν το 20ό Συνέδριο (έννοούμε με την πλατεία σημασία μιας άλυσίδας γεγονότων που το προετοίμασαν και το συνέχισαν). Η διάδοση στη νεολαία σκεπτικιστικών διαθέσεων, ένός πνεύματος κριτικού έλέγχου των όσων λέγονταν και γραφόταν βρήκε και στην ποίηση των νέων την έ-

φρασή της με μιὰ δυσπιστία πρὸς τὰ μεγάλα λόγια, μιὰ συστηματικὴ ἀποφυγὴ τῶν γενικῶν, ἀφηρημένων ἐνοιῶν ποὺ εἶχαν ξεφτίσει στὴν προηγούμενη βερμπαλιστικὴ «ποίηση» καὶ μιὰ ἀποφασιστικὴ στροφὴ πρὸς τὸν συγκεκριμένο ὕλικό κόσμο ποὺ τοὺς περιέβαλλε. Οἱ ποιητὲς ἔμοιαζαν νὰ ἀνακαλύπτουν ἀπ' τὴν ἀρχὴ τὴ γύρω τους πραγματικότητα, ξεκινώντας ἀπὸ τὰ πιὸ χειροπιαστά, ὑποπίπτοντα στὴν ἄμεση προσωπικὴ τους ἀντίληψη, στοιχεῖα της. Αὐτὴ τὴ στάση ὁ Ἐφτουσένκο τὴν ἔχει ἐκφράσει σὰν διάθεση, διαποτισμένη ἀπὸ ἑλαφρὴ εἰρωνεία:

Ρεμβάζω, κάτι ἀόριστο ζητῶ,
καὶ παγωμένα αἱματοστάλαχτα κομμάτια
ἀπὸ αὐγουστιάτικο καρπούζι τραγανό.

Αὐτὴ ἡ εἰσβολὴ στὴν ποίηση τοῦ ὕλικου κόσμου, χειροπιαστοῦ, ἀφτιασίδωτου, μετὰ τὸ βάρος του, τὰ χρώματα, τὴ μυρωδιά, τὴ γεύση του εἶναι χαρακτηριστικὴ καὶ γιὰ τὸ ἔργο τῶν ἄλλων νέων ποιητῶν. Μὲ ἰδιαίτερη «ἐπιθετικότητα» ἔχει ἐκδηλωθεῖ στὴν ποίηση τῶν Β. Τσίμπιν καὶ Α. Ποπερέντονι, δύο νέων ποιητῶν ποὺ τοὺς ἀναφέρουν συνήθως μαζί, γιὰτὶ πραγματικὰ τοὺς ἐνώνουν πολλὰ κοινὰ χαρακτηριστικά, καὶ πρὶν ἀπ' ὅλα ἡ προσήλωσή στὴν ὑπαιθρο, στὴ γῆ, σὲ μιὰ «γήϊνη» ἀντίληψη τῆς ζωῆς.

Οἱ δυνάμεις τῆς φύσης ὅπως τὶς συλλαμβάνουν ἄμεσα οἱ ἀνθρώπινες αἰσθήσεις, ἡ ζωὴ τοῦ σώματος, τῆς σάρκας, ὁ κόσμος τῶν ἀντικειμένων ποὺ περιτριγυρίζουν τὸν ἄνθρωπο τῆς ὑπαιθρου προβάλλονται ἀπ' αὐτοὺς μετὰ «νατουραλιστικὴ» ὠμότητα, καὶ αὐθρομητισμὸ ποὺ χάρη σὲ μιὰ ἀξιοθαύμαστη πλαστικὴ δύναμη καὶ σὲ ἕνα φανταχτερό πολύχρωμο, ζουμερὸ λαϊκὸ λόγο μετουσιώνονται σὲ ἀληθινὴ ποίηση. Ἐνας ἄλλος ποιητῆς (καὶ πεζογράφος) ἀγροτικῆς προέλευσης, ὁ Βλαντίμηρ Σολοούχιν, ἀφιερώνει ἕνα χαριτωμένο ποίημά του («Πῶς νὰ πιεῖτε τὸν ἥλιο») σὲ ὁδηγίες γιὰ τὸ ρούφηγμα τοῦ χυμοῦ τοῦ ροδιοῦ! Δὲν εἶναι δύσκολο νὰ δεῖ κανεὶς ἐδῶ μιὰ διάθεση πολεμικῆς ἐναντία στὴν «ἐξαιλωμένη» καὶ βερμπαλιστικὴ στὴν οὐσία της «ποίηση ἰδεῶν» τῆς προηγούμενης περιόδου. Στὸν Τσίμπιν καὶ τὸν Ποπερέντονι αὐτὴ ἡ διάθεση πολεμικῆς μετὰ τὴν ἐπιμονὴ της μετατρέπεται κάποτε σὲ μανιέρα, καὶ φαίνεται πῶς ἕναν τέτιο κίνδυνο αὐτοεπανάληψης ἄρχισαν νὰ τὸν συνειδητοποιοῦν οἱ δύο αὐτοὶ ἀξιόλογοι ποιητὲς ὅπως δείχνει ἡ διεύρυνση τοῦ ποιητικοῦ τους ὁρίζοντα σὲ τελευταῖα ἔργα τους.

Ἐνα ἄλλο στοιχεῖο πολεμικῆς τῆς νεώτερης γενιάς τῶν ποιητῶν πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς παλιότερης εἶναι μιὰ ἐντονη ἀντίδραση στὸ φτώχεια, τὸν ἀσκητισμὸ, τὴ μονοτονία μορφῆς ποὺ χαρακτήριζε σὲ μεγάλο βαθμὸ τὴν τελευταία. Οἱ νέοι ποιητὲς ἀναζητοῦν ἐνεργητικὴ ποιητικὴ ἔκφραση, καὶ γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ σπεύδουν νὰ πλουτίσουν τὸν ἀποστασιό τους μετὰ κάθε τρόπο, ἀνατρέχοντας καὶ στὴν πλοῦσια σὲ πειραματισμοὺς πε-

ΑΛΕΞΑΝΤΡ ΤΒΑΡΝΤΟΦΣΚΙ

Ὁ Α. Τβάρντοφσκυ γεννήθηκε στὰ 1910 στὸ Σμόλενσκ, ἀπὸ πατέρα σιδερά. Ποιήματά του ἄρχισαν νὰ δημοσιεύουν οἱ τοπικὲς ἐφημερίδες ὅταν ἦταν 14 χρονῶν. Ἀργότερα σπούδασε στὸ Παιδαγωγικὸ Ἰνστιτούτο, ἔγινε δημοσιογράφος. Τέλειωσε τὸ Ἰνστιτούτο Φιλοσοφίας, Φιλολογίας καὶ Ἱστορίας τῆς Μόσχας.

Τὸ πρῶτο μεγάλο ἔργο τοῦ Τβάρντοφσκυ εἶναι τὸ ποίημα «Ἡ χώρα Μουραδία» (1934-1936), ἀφιερωμένο στὰ κολχόζ ποὺ δημιουργοῦνταν στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση. Στὸ ποίημα «Βασίλη Τέρκιν», τὸ πιὸ λαϊκὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ, μιλάει γιὰ τὸν πολεμιστὴ — τὸν χαρούμενο, ἔξυπνο καὶ καλόκαρδο Ρῶσο πολεμιστὴ Βάσια Τέρκιν, ποὺ συμπυκνώνει τὸ θάρρος καὶ τὴν ἀνοιχτὴ καρδιά ὅλου τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ.

Βασικὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ τὰ τελευταῖα χρόνια ἦταν τὸ ποίημα «Πέρα ἀπὸ τὴν ἄκρη τοῦ κόσμου», ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὸ ταξίδι τοῦ ποιητῆ, στὴ Σιβηρία, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ μεταμορφώνουν τὰ δάση τῆς Σιβηρίας, ὅταν μπροστά τους ἀνοίγεται καινούργιος ὁρίζοντας. Τὸ ποίημα αὐτὸ τιμήθηκε πέρσι μετὰ τὸ βραβεῖο Λένιν.

Ἡ περίοδος «τοῦ εἴκοσι» πρὶν ἀπ' ὅλα βέβαια, στὸν Μαγιακόφσκι, μὰ καὶ στὸν Ἐσένιν, τὸν Χλέμπνικοφ, τὸν Μπαγκρίτσκι, τὴν Τσφετάεβα, τὸν Μαντελστάμ κ.ἄ.

Οἱ μορφικὲς αὐτὲς ἀναζητήσεις ἀφοροῦν σὲ πρώτη γραμμὴ τὴν ἠχητικὴ ὀργάνωση τοῦ στίχου. Στὴν ποίηση τῶν νέων ἡ παραδοσιακὴ «κανονικὴ» ρίμα ἐκτοπίζεται ἀποφασιστικὰ ἀπὸ τὴ συνήχηση (οἱ λέξεις ριμᾶρονται μετὰ βάση μόνο μιὰ κοινὴ συλλαβὴ, ἐκεῖνη ποὺ τονίζεται). Αὐτὸ ἀπ' τὴ μιὰ μεριὰ ἐξασφαλίζει μεγαλύτερη ἐλευθερία ἐλιγμοῦ τῆς ποιητικῆς σκέψης κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐπιτρέπει νὰ συναγεται ἕνα ὀρισμένο αἰσθη-

ΒΛΑΝΤΙΜΗΡ ΤΣΙΜΠΙΝ

Γιὰ τὸν ποιητὴ Β. Τσίμπιν πὺ εἶναι σήμερα 30 χρονῶν ἄρχισαν νὰ μιλοῦν σοβαρὰ τὸν τελευταῖο καιρὸ. Ὡς τὸ 1958 δούλευε στὴ Σιβηρία. Τώρα διευθύνει τὸ τμήμα τῆς ποίησης στὸ περιοδικὸ «Μολοντάγια Γκβάρντσια».

Ὁ Β. Τσίμπιν ἔχει γράψει δυὸ ποιητικὰ βιβλία «Ἡ μάνα - στέππα» καὶ «Ποτὸ ἀπὸ μέλι». Ἐτοιμάζεται ἡ νέα του συλλογὴ «Ἡ ἀγρύπνια τοῦ αἰῶνα».

ΤΖΑΝΣΟΥΡ ΤΣΑΡΚΒΙΑΝΙ

Ὁ Τζανσούρ Τσαρκβιάνι ἀνήκει στὴ νεώτερη γενιά τῶν Γεωργιανῶν ποιητῶν. Πρωτοεμφανίστηκε κι αὐτός, ὅπως καὶ ἄλλοι ποιητὲς τῆς γενιάς του, ἀπ' τὸ πανεπιστημιακὸ περιοδικὸ «Πιρβέλ: σχίβι». Ἔχουν κυκλοφορήσει οἱ συλλογές του «Ὀυρανὸς καὶ συντριβάνια», «Ποιήματα» κ.ά.

τικὸ ἀποτέλεσμα ἀπὸ τὴν ἠχητικὴ αὐτὴ προσέγγιση λέξεων τελείως ἀνομοιογενῶν. Ἡ ἀντικατάσταση ὁμῶς τῆς «ὀλοκληρωμένης» ρίμας ἀπὸ τὴ συνήχηση δὲν ἐπέφερε ἐξασθένιση τῆς ἠχητικῆς δυνάμης τοῦ στίχου, γιατί συνοδεύτηκε ἀπὸ μιὰ πιὸ λεπτὴ καὶ σύνθετη μουσικὴ ὀργάνωσή του, ἀπὸ μιὰ ἐπέκταση τῶν συνηχίσεων σὲ μεγάλο βάθος. Ὑπάρχουν περιπτώσεις πὺ ὀλοκληροὶ στίχοι ἀποτελοῦν ὁ ἓνας συνήχηση τοῦ ἄλλου. Ἰδιαιτέρως προτίμηση σὲ μιὰ τέτλια «βαθειὰ συνήχηση» δείχνει ἡ Μπέλα Ἀχμαντούλινα, μὰ παραδείγματα αὐτοῦ τοῦ εἴδους μποροῦμε νὰ βροῦμε ἄφθονα καὶ στὸν Βοζνεσένσκι, καὶ στὸν Ἐφτουσένκο, καὶ σ' ὄλους σχεδὸν τοὺς ποιητὲς τῆς νεώτερης γενιάς, ἀκόμα καὶ σὲ παλιότερους, σὰν τὸν Σλούτσκι καὶ τὸν Μαρτίνοφ. Αὐτὸ τὸ «κουδούνισμα» τῶν λέξεων ἀρχίζει ἤδη πὺ καὶ πὺ νὰ γίνεται μαγιέρα, μὰ στὶς ἀρχὲς ξεπηδοῦσε ἀπὸ ἓνα ἀφελές, ἴσως, μὰ αὐθόρμητο καὶ εἰλικρινὲς αἶσθημα ἀνακάλυψης ἑνὸς ὀλοκληροῦ ἀγνωμένου κόσμου — τοῦ ἠχητικοῦ πλοῦτου τῶν λέξεων — καὶ γι' αὐτὸ ἔφερνε ἓνα δροσερὸ ἀέρα ἀληθινῆς ποίησης. Χαρακτηριστικώτατο ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψη τὸ «Χαλάζι στὸ Χάρκοβο» τοῦ Ἐφτουσένκο, ὅπου τὸ τρελλὸ κέφι, τὸ σφρίγος τῆς νιότης ἐκφράζονται μέσα ἀπὸ ἓνα ζωρότερο παιχνίδι συνηχίσεων (καὶ γι' αὐτὸ στὴ μετάφραση τὸ ποίημα μπορεῖ νὰ χάσει ὄλη του τὴ συναρπαστικὴ γοητεία).

Θὰ ἦταν λάθος ὡστόσο ἂν τὸ γενικὸ ἐνδιαφέρον τῆς νέας σοβιετικῆς ποίησης γιὰ τὴν ἠχητικὴ ὀργάνωση τοῦ στίχου τὸ ἐξηγοῦσαμε ἀπλῶς μὲ μιὰ διάθεση ἐπίδειξης μορφῆς. Στὴν πραγματικότητά τὸ φαινόμενον αὐτὸ ἔχει τὶς ρίζες του σὲ θεμελιακὲς ἰδιομορφίες τῆς σοβιετικῆς ποίησης, ἰδιαιτέρως τῆς σύγχρονης. Γιατὶ ἂν εἶναι γεγονόςὸς ὅτι αὐτὴ πάντα ἀπευθύνονταν σὲ ἓνα εὐρύτατο ἀκροατήριον, σήμερα ὡστόσο ἡ λέξη «ἀκροατήριον» ἀποχτὰ μιὰ πολὺ πιὸ κυριολεκτικὴ ἔννοια: οἱ ποιητὲς γράφουν περισσότερο γιὰ ἀκροατὲς καὶ λιγώτερο γιὰ ἀναγνώστες, καὶ ποιήματά τους πρέπει πρὶν ἀπ' ὄλα νὰ προσφέρονται γιὰ ἀπαγγελία. Ἡ ποίηση ἔρχεται σ' ἐπαφὴ μὲ τὸ πλατὺ κοινὸ τῆς ὄχι μόνο καὶ ὄχι τόσο μέσω τοῦ βιβλίου (παρὰ τὰ ἀπὸ θανά γιὰ ἄλλες χώρες τὶράζ τῶν ποιητικῶν ἐκδόσεων στὴ ΣΕ), ὅσο μὲ ἓνα δίκτυον πιὸ ἄμεσων τρόπων ἐπικοινωνίας: Εἶναι οἱ ἀπειράριθμες ποιητικὲς βραδιὲς πὺ ὀργανώνονται σὲ λέσχες, ἰνστιτοῦτα, ἐργοστάσια, καὶ χορὸς κλπ. Εἶναι οἱ περιοδεῖες τῶν ποιητῶν σὲ διάφορες περιοχὲς τῆς χώρας. Εἶναι, τέλος, τὸ ραδιόφωνο καὶ ἡ τηλεόραση, ὅπου ἡ ποίηση διαθέτει ἓνα καθημερινὸ βῆμα.

Ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ τάχουμε ὑπόψη μὲς ἂν θέλουμε νὰ καταλάβουμε σωστὰ, χωρὶς προκαταλήψεις τὶς ἰδιομορφίες τῆς σύγχρονης σοβιετικῆς ποίησης. Καὶ στὶς ἰδιομορφίες αὐτὲς θὰ πρέπει νὰ κοιτάξουμε ὄχι μόνον τὴν ἐξέχουσα σημασία, πὺ ἀποδίνεται στὴν ἠχητικὴ ποιότητα τοῦ στίχου, ἀλλὰ καὶ τοὺς ποιοὺς τόνους κηρύγματος πὺ στὸν ὅσον τὸν ἄλλο βαθμὸ, εἴτε ἀπροκάλυπτα εἴτε ἐπὶ

κεκαλυμμένα, σαν υπόστρωμα, υπήρχαν σχεδόν πάντα στη σοβιετική ποίηση. Είναι κάτι που δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να ταυτίζεται με την αντιποιοτική ρητορεία και που απορρέει απ' αυτό ακριβώς το αίσθημα του πλατύτατου ακροατήριου στο οποίο απευθύνεται ο ποιητής.

Έδω θα πρέπει να βρούμε και τις αιτίες κάποιας δυσπιστίας ή επιφυλακτικότητας που δείχνουν οι νέοι ποιητές απέναντι στον ελεύθερο στίχο, παρ' όλο που οι ίδιοι σε άλλες μορφολογικές αναζητήσεις τους φτάνουν ακόμα και σε ακρότητες: είναι μια έλλειψη εμπιστοσύνης στις δυνατότητες χρησιμοποίησης του ελεύθερου στίχου σε ποίηση που προορίζεται για άπαγγελία. Για την ώρα υπάρχουν μόνο σποραδικές προσπάθειες εισαγωγής του σε μερικά ποιήματα νέων ποιητών, όπως του Σίντοροφ, του Σοσνόρα, της Έφσέεδα κ.ά. Μια κάπως πιο συστηματική απόπειρα χρησιμοποίησής του βρίσκουμε στην ποιητική συλλογή του Β. Σολοούχιν «Πώς να πιείτε τον ήλιο». Τα αποτελέσματά της είναι άνισα: υπάρχουν έδω όχι λίγοι πλαδαροί στίχοι (κυρίως εκεί όπου η προσφυγή στον ελεύθερο στίχο δεν απορρέει από οργανική εκφραστική ανάγκη), μα τα πετυχημένα ποιήματα της συλλογής διαφεύδουν αποστομικά εκείνους που ισχυρίζονται ότι η ρωσική γλώσσα δε σηκώνει τον ελεύθερο στίχο. Προσωπικά εγώ πιστεύω ότι ο στίχος αυτός θα βρει μια πιο αποφασιστική διάδοση στη ρωσική ποίηση (ήδη στην ποίηση πολλών εθνικών λογοτεχνιών της ΕΣΣΔ, όπως της λιθουανικής, της γεωργιανής, της αμερικικής, της μπουριατομογγολικής κ.ά. καταρχά συνεχώς πεδίο). Μά, όπως δείχνουν κιόλας οι πρώτες δοκιμές, θα πρόκειται για κάτι διαφορετικό απ' ό,τι στη δυτική ποίηση, γιατί έδω θα είναι αναπόφευχτα επηρεασμένος από κείνες τις ιδιομορφίες της σοβιετικής ποίησης για τις οποίες έγινε λόγος παραπάνω.

Ποιό είναι το πολιτικό - κοινωνικό πρόσωπο της νέας ποιητικής γενιάς; Στη Δύση γίνονται κακόπιστες προσπάθειες να την παρουσιάσουν σαν αδιάφορη πολιτικά ή ακόμα και έχθρικά διατεθειμένη προς το σοβιετικό καθεστώς. Πρόκειται για επινοήσεις που δεν έχουν καμιά σχέση με την πραγματικότητα. Η αντίδραση των νέων ποιητών (όπως και των νεώτερων της νέας γενιάς) στην καινούργια κατάσταση που δημιουργήσε το 20ο σύμβολο ήταν, απ' τη μια μεριά μια έντονα κριτική - σκεπτικιστική διάθεση απέναντι σε κάτι που σχετίζεται με την περίοδο της «προσωπολατρίας», μα από την άλλη, ταυτόχρονα, μια θερμή επίκληση των παραδόσεων του Όχτώβρη, των επαναστατικών θεμάτων της σοβιετικής κοινωνίας που αποτελούν τις κοινές ρίζες όλων τους. Αυτό το ενδιαφέρον στα νάματα του Όχτώβρη παίρνει τις πιο διαφορετικές αποχρώσεις — νοσταλγίας, όρκου πίστης, επιβεβαίωσης της επαναστατικής «συνέχειας», πολεμικής έναντι στον έκφυλισμό του επαναστατικού πνεύ-

ΒΑΣΙΛΙ ΦΕΝΤΟΡΟΦ

Ο ποιητής και πεζογράφος Β. Φέντοροφ γεννήθηκε το 1918 στη Σιβηρία από πατέρα εργάτη. Δούλεψε σε κολχόζ, κατόπιν για 10 περίπου χρόνια τεχνολόγος στα εργοστάσια διαφόρων πόλεων της Σιβηρίας.

Τα πρώτα ποιήματα και δοκίμια του Φέντοροφ δημοσιεύθηκαν στα 1939. Όταν ήταν νέος και δούλευε εργάτης, παρακολούθησε το Φιλολογικό Ίνστιτούτο με αλληλογραφία. Στα 1947 μετακόλησε στη Μόσχα.

Βασικά έργα του Φέντοροφ είναι: η ποιητική συλλογή «Λυρική τριλογία» (1947), τα διηγήματα «Ωριμότητα» (1953), «Εθελοντές» (1955), οι ποιητικές συλλογές «Αστέρια του Μαριέφσκ» (1955), «Πηγές του δάσους» (1955), «Άγριο μέλι» (1958), «Χρυσή φλέβα» (1959), «Λευκό χλωσό» (1958).

ματος, ακόμα και φυγής από μια περίπλοκη, αντιφατική πραγματικότητα. Μα σ' όλες αυτές τις περιπτώσεις ο Όχτώβρης αντιπροσωπεύει ότι πιο πολύτιμο, αγνό, σίγουρο έχει μέσα του ο καθένας.

Ένα πνεύμα νοσταλγίας, λόγου χάρη, εκφράζεται υποβλητικά στους «Κομισσάριους» του Έφτουσένκο. Στο μέγαρο των συγγραφέων, μέσα σε μια ατμόσφαιρα πεζής καθημερινότητας, παίζουν μπιλιάρδο. «Καθησυχαστικά, πηχτά πέφτει το σκοτάδι απ' άκρη σ' άκρη». Μα «του ούρανού κάτι σπουδαίο ολοφάνερα του λείπει». Κι ο ποιητής βλέπει

νά περνοῦν ἀνάμεσα στὶς σημύδες οἱ «αὐστηροὶ κομισσάριοι» ποὺ πέθαναν γι' αὐτόν, νά μπαίνουν μέσα ἀπ' τοὺς τοίχους στὴν αἶθουσα, «φέρνοντας μαζί τους τὰ ἄστρα», καὶ νά μένει μόνος αὐτὸς σὲ μυστική, σιωπηρὴ συνομιλία μαζί τους ὥσπου ν᾿ ἄρθει πάλι: ἡ ὥρα τοῦ χωρισμοῦ καὶ νά τοῦ ἀφήσουν τὸν ἦχο τῶν ἀπομακρυνομένων θημάτων τους.

Διαφορετικὸς εἶναι ὁ τόνος στὸ «Τραγούδι τῶν πατέρων» τοῦ Ποπερέτσι, ὅπου ὁ ποιητής, μὲ τὴ διαιότητα ποὺ διακρίνει γενικὰ τὸ ὕφος του, ὑπερασπίζεται τὴ «συνέχεια» τῆς παράδοσης τῶν κόκκινων μαχητῶν:

Ὅχι, δὲν ἀνημπόριασαν τὰ χέρια μας,
Ὅχι, κρύβουν οἱ ὦμοι ἀκόμα δύναμη,
Καὶ τὰ πόδια, στραβὰ σὰ γιαιταγάνια,
Δὲν τρέμουνε ἀκόμα στὸ ζεγκί.

Ὅχι, δὲν μπόρεσε ὁ καιρὸς ἀκόμα νά
(θαμπώσει

Τὸ ἀστέρι μας στὴ σκούφια τὴν παλιά.
Καὶ τὸ τραγούδι ποὺ ἔπλενε λαρύγγια
(ξεραμένα

Στοῦ εἴκοσι τὴ μακρινὴ καλὴ χρονιά,
Δὲν τὸ ξεχάσανε τὰ χεῖλια μας ἀκόμα,
Ἐχει ριζώσει πιά στὴ μοῖρα μας αὐτό,
Βαρύ, σὰν ὀπλὴ ἀλόγου,
Σὰν χάμουρο κουδουνιστό.

Αὐτὸ τὸ ρομαντικὸ προσκύνημα στὸν Ὀχτώβρη, ποὺ χαρακτηρίζει καὶ τοὺς ἄλλους νέους ποιητὲς, ἢ ἐπιστροφή στὶς ρίζες τῆς σοβιετικῆς κοινωνίας ἦταν, βέβαια, μιὰ φυσιολογικὴ, σχεδὸν ἐνστικτώδης, ἀντίδραση στὸ κλίμα γενικῆς ἐπανεξέτασης ἀξιών ποὺ γέννησε ἀναπόφευχτα τὸ 20ὸ συνέδριο. Μὰ ἡ ἐπὶ κληση τοῦ πνεύματος τοῦ Ὀχτώβρη ἀποδείχεται κάθε ἄλλο παρὰ ἀρκετὴ γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν σύνθετων προβλημάτων ποὺ βάζει ἡ σημερινὴ πραγματικότητα. Κ' ἐδῶ ἀκριβῶς ἡ νέα ποίηση μπαίνει σὲ μιὰ φάση δυσκολιῶν. Οἱ ἐκπρόσωποί της ἀντρώθηκαν, ἔχοντας πιά ἐξαντλήσει τὸ ποιητικὸ δυναμικὸ ποὺ ἔκλεινε μέσα της ἡ ἐφηβικὴ ἐξομολόγηση, ἢ πρώτη, ἐπιφανειακὴ, μὰ ἀπροκατάληπτη καὶ γι' αὐτὸ ἱκανὴ νά συγκινήσει τὸν ἀναγνώστη ἐπαφὴ μὲ τὴ γύρω τους πραγματικότητα. Καταλαβαίνουν ὅτι τώρα περιμένουν ἀπ' αὐτοὺς νά ποῦν κάτι οὐσιαστικώτερο, νά προχωρήσουν βαθύτερα στὴν ποιητικὴ ἀποκάλυψη τῆς σύγχρονης σοβιετικῆς πραγματικότητας. Μὰ τὰ ἐφόδια ποὺ διαθέτουν ἀποδείχονται ἐδῶ ἀνεπαρκῆ. Ἡ ἀντίδραση στὰ εὐκόλα ἰδεολογικὰ σχήματα τῆς προηγούμενης περιόδου δημιούργησε ἕνα κενὸ ποὺ δὲν μπορεῖ, βέβαια, νά τὸ καλύψει οὔτε μιὰ καθαρὰ ἐμπειρικὴ στάση μὲ τὰ ἀναπόφευκτα στενὰ ὄριά της, οὔτε μιὰ ρομαντικὴ ἀναπόληση τοῦ ἐπαναστατικῆς πνεύματος τοῦ Ὀχτώβρη. Τὸ κενὸ αὐτὸ μπορεῖ νά τὸ καλύψει μόνο μιὰ πιὸ ὄριμη κοινωνικὴ συνείδηση ποὺ θὰ ἔχει ἀφομοιώσει σὲ μεγάλο βάθος τὴν πλούσια ἱστορικὴ πείρα τῶν τελευταίων δεκαετιῶν. Μιὰ τέτια συνείδηση βρίσκεται σὲ ἕνα στάδιο διαμόρφωσης στὴ νέα γενιά, μὰ συναντᾶ καὶ ἀρκετὰ ἐμπόδια, ὅ-

πως εἶναι μιὰ ὀρισμένη δυσπιστία ποὺ ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχει ἀκόμα σὲ πολλοὺς πνευματικὸς ἐκπροσώπους της (σὰν κατὰλοιπα τῆς «σκεπτικιστικῆς» ἀντίδρασης) ἀπέναντι στὴ θεωρητικὴ σκέψη γενικὰ.

Σημάδια, λοιπόν, «μεταβατικῶν δυσκολιῶν» μπορούμε νά βροῦμε στὸ ἔργο τῶν περισσοτέρων νέων ποιητῶν — μὲ διαφορετικὴ ὀξύτητα καὶ διαφορετικὸ βαθμὸ ὑπερνίκησής τους. Μὰ εἶναι πιά ὥρα νά μιλήσουμε γιὰ ξεχωριστοὺς ἐκπροσώπους αὐτῆς τῆς ποιητικῆς γενιάς.

Στὴ Δύση εἶναι περισσότερο γνωστὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἐφτουσένκο — μιὰ μερίδα τοῦ τύπου, παραποιώντας τὸ κριτικὸ πνεῦμα μερικῶν ποιημάτων του, προσπάθησε νά δημιουργήσει γύρω τὴ σκανδαλώδη φήμη ἐνὸς «ἀντιπολιτευομένου» πρὸς τὸ σοβιετικὸ καθεστῶς! Πρόκειται γιὰ τόσο χονδροειδῆ διαστρέβλωση ποὺ δὲν θὰ ἦταν σοβαρὸ νά ἀσχοληθοῦμε μὲ τὴν ἀνασκευή της. Εἶναι ὅμως γεγονός, ὅτι τὸ στοιχεῖο τῆς διαφήμισης (ὄχι μόνο στὸ ἐξωτερικὸ, ἀλλὰ καὶ στὸ ἐσωτερικὸ) μεγαλοποιεῖ κάποτε τὶς πραγματικὲς διαστάσεις τῆς ποιητικῆς φυσιογνωμίας τοῦ Ἐφτουσένκο, παρουσιάζοντάς τον οὔτε λίγο οὔτε πολὺ σὰν σύγχρονο Μαγιακόφσκι, πρᾶγμα ποὺ ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια. Στὴ πραγματικότητα ὁ Ἐφτουσένκο εἶναι ἀπλῶς ἕνας ἀπ' τοὺς ποιητὲς τῆς γενιάς του, μὲ τολέντο βέβαια, ὄχι ὅμως μεγαλύτερο ἀπὸ ἄλλους συναδέλφους του.

Ἡ ποίησή του κατάχτησε τὴ συμπάθεια ἐνὸς πλατιοῦ ἀναγνωστικῆς κοινῆς, μὲ ἰδιαίτερη ἀπήχηση στὴ νεολαία, χάρις σ' ἕνα ζωτανό, μαχητικὸ πνεῦμα ἀνανέωσης καὶ μιὰ χαρακτηριστικὴ γιὰ τὴ σοβιετικὴ νέα γενιά (κάποτε μάλιστα ἀφελή, μὰ παρ' ὅλα αὐτὰ συμπαθητικὴ) διάθεση νοικοκύρη ποὺ πιστεῖ ὅτι προορίζεται νά βάλει τάξη στὴ ζωὴ τῆς χώρας του καὶ νά διορθώσει ὅλα τὰ κακά κείμενα. Οἱ μύδροι ποὺ ἐξαπόλυε ὁ Ἐφτουσένκο ἐναντίον τοῦ γραφειοκρατικῆς πνεύματος τῆς νοστοροπίας τῆς συντήρησης, τῆς καχυποψίας τῆς πνευματικῆς στενότητος, μὲ τὸν πλατὸν κοινωνικὸ τους ἀντίπαλο, ἔπαιξαν ἀναμφισβήτητα ἕνα εὐεργετικὸ ρόλο στὰ σοβιετικὰ γράμματα. Μὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κιόλας τῆς ποιητικῆς σταδιοδρομίας τοῦ Ἐφτουσένκο ἐδηλώθηκε καὶ μιὰ σοβαρὴ ἀρνητικὴ πλευρὰ τῆς ἰδιοσυγκρασίας του: ἕνα σχεδὸν πανταχοῦ παρὸν στὴν ποίησή του καὶ ὀλέθριο γιὰ καθεστῶς καλλιτεχνικὴ δημιουργία «αἴσθημα τοῦ κοινῆς» ποὺ τὸν κρατᾶ αἰχμάλωτο, μιὰ τάση νά ἀρέσει πάντα σ' αὐτὸ τὸ ἄλφα ἢ ἕτα κοινό, νά ἐντυπωσιάζει, τάση ἱκανὴ νά ἐπιθεύει καὶ νά ἀλλοιώνει ἀκόμα καὶ τὴν προσωπικῆς ἐξομολόγησης. Ἡ ἀπάθεια τῆς ποιητικῆς γνησιότητας σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις δὲν ἐπανορθώνεται οὔτε μὲ τὴν ὀψογὴ στιχουργικὴ δεξιότητά, οὔτε μὲ τὴν σίγουρη αἴσθηση τῆς λέξης ποὺ χαρακτηρίζουν πάντα τὰ ποιήματα τοῦ Ἐφτουσένκο.

Ἡ δημοτικότητα ποὺ ἀπόχτησε σὲ ἐξομολογήματα στρώματα τῆς νεολαίας ὁ Ἐφτουσένκο τοῦ δημιούργησε, ἴσως, τὴν ἐντύπωση ὅτι αὐ-

τός είναι ὁ πνευματικὸς ὁδηγὸς τῆς γενιάς του, ἡ φωνή της. Μιὰ τόσο υπεύθυνη ἀποστολή ἐπιβάλλει ὑποχρεώσεις: Ὁ λυρικός κύκλος τῶν ἄμεσων νεανικῶν διωμάτων γίνεται πιά γι' αὐτὸν στενός. Πρέπει νὰ περάσει στὸ χῶρο τῶν γενικώτερων προβλημάτων τοῦ καιροῦ μας, νὰ πει κάτι κοινωνικὰ οὐσιαστικώτερο. Ὁ Ἐφτουσένκο ταξιδεύει στὴν Ἀφρική, τὴν Εὐρώπη, τὴν Ἀμερική, τὴν Κούβα, τὶς ἐντυπώσεις του ἀπ' τὰ ταξίδια αὐτὰ προσπαθεῖ νὰ τὶς ἐκφράσει μὲ πολιτικὰ ποιήματα ποὺ ἀκολουθοῦν τὴν παράδοση τῶν «ποιημάτων τοῦ ἐξωτερικοῦ» τοῦ Μαγιακόφσκι. Μερικοὶ ἐπιπόλαιοι κριτικοὶ σπεύδουν νὰ χαιρετίσουν τὸ «κοινωνικὸ ὠρίμασμα» τῆς ποίησης τοῦ Ἐφτουσένκο.

Μιὰ ἔμμεση ὁμολογία τῆς κρίσης ὑπάρχει, κατὰ τὴ γνώμη μου, σὲ ἓνα πρόσφατα δημοσιευμένο ποίημα τοῦ Ἐφτουσένκο ποὺ ἔχει τὸν τίτλο «Μυστικά». Ὁ ποιητὴς παραπονιέται γιὰ τὸ ὅτι «διαλύονται τὰ μυστικὰ τῆς ἐφηβείας. σὰν καταχνιὰ στὶς ὄχθες» καὶ νοσταλγεῖ τὸν καιρὸ ποὺ «ξεπηδοῦσαν τὰ αἰνίγματα τοῦ κόσμου σὰν μπαλλόνια ἀπὸ τὸ στόμα σαγηνευτικοῦ φακίρη» καὶ ποὺ «φοβισμένο, σὰν μυστικὸ σὲ μυστικὸ, ἀκουμποῦσε ἄλλο χέρι τὸ χέρι». Τώρα, λέει, «προσβλητικὰ γυμνὸ ἀπὸ μυστήρια πέφτει στοὺς ὤμους μας τὸ χιόνι», «δὲν εἶναι πιά μυστήριο οἱ ἄλλοι, κι οὔτε καὶ μεῖς μυστήριο γι' αὐτούς».

Κι ἂν ἓνα χέρι κάποτε τυχαῖα
σ' ἀγγίξει μ' ἓνα χᾶδι ἐλαφρὸ,
εἶναι μονάχα χέρι, μὰ ὄχι μυστικὸ,
καταλαβαίνετε; — μονάχα χέρι!

Δόστε ἓνα μυστικὸ ἀπλὸ - ἀπλό,
μυστικὸ — δειλία καὶ σιωπή,
μυστικὸ ξυπόλητο, λιγνό...
Δόστε ἓνα μυστικὸ — ἄς εἶναι κ' ἓνα μόνο!

Νομίζω πὼς ὑπάρχει μιὰ ἀδιαμφισβήτητη εἰλικρίνεια σ' αὐτὴ τὴν ἐξομολόγηση. Τὸ πρόβλημα ἐδῶ εἶναι ὅτι τὸ κενὸ ποὺ ἄφησε τὸ ξεπέραςμα μιᾶς ἐφηβικῆς, ρομαντικῆς ἀντίληψης ζωῆς δὲν ἦρθε ἀκόμα νὰ τὸ καλύψει ἓνας βαθύτερος ἰδεολογικὸς προβληματισμὸς, ποὺ θὰ ἔφερνε ἀναπόφευχτα τὸν ποιητὴ σὲ ἐπαφή μὲ πολὺ πιὸ σύνθετα, περίπλοκα «μυστικά» τῆς γύρω του πραγματικότητας. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ στίχοι του, λογουχάρη, γιὰ τὴν Κούβα δὲν εἶναι «ἀποκάλυψη», ἀλλὰ ἀπλῶς «εἰκονογράφηση», τοὺς λείπει τὸ «μυστικὸ» τῆς ποίησης ποὺ ὑπάρχει στοὺς πολιτικούς στίχους τοῦ Μαγιακόφσκι. Ἡ κρίση αὐτὴ ἔχει τὶς ἐπιπτώσεις της καὶ στὴ μορφή τῶν ποιημάτων τοῦ Ἐφτουσένκο ποὺ ἐμφανίζεται τελευταία πιὸ «παραδοσιακὴ» (μὲ τὴν ἐπιγονικὴ σημασία τῆς λέξης), ἀνεκδοτολογικὴ, σχηματικὴ, πολὺλογη.

Θὰ ἦταν ἀνόητο νὰ κάνουμε εἰκασίες γιὰ τὸ ἂν καὶ πὼς ὁ ποιητὴς θὰ βρεῖ διέξοδο ἀπ' τὴν κρίση. Δὲν ἀποκλείεται μιὰ τέτια διαδικασία νὰ συντελεῖται ἤδη καὶ μάλιστα νὰ περνᾷ ἀπὸ κεῖ ποὺ δὲν θὰ τὴν περιμέ-

ναμε. Λογουχάρη, στὴν τελευταία συλλογὴ του «Τρυφερότητα» τὸ πιὸ τρωτὸ σημεῖο τῆς εἶναι, ἴσως, τὰ ποιήματα μὲ ἀνεκδοτολογικὴ - ἀφηγηματικὴ δάση, σχηματικὰ καὶ «προγραμματισμένα». Μὰ νὰ στὴν ἴδια συλλογὴ ἓνα ποίημα — «Παλιὸς λογιστὴς» εἶναι ὁ τίτλος του — ποὺ μοιάζει κι αὐτὸ ἀνεκδοτολογικὸ: πρόκειται γιὰ ἓνα ἠλικιωμένο λογιστὴ, γεροντοπαλλήκαρο, πρῶην ἐθελοντὴ στὸν πόλεμο τοῦ σαρανταένα, μὲ νοοτροπία τώρα ὑπαλληλίσκου, μὰ καὶ κριτικὸ μάτι, σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὴ συμπεριφορὰ τοῦ νεαροῦ προϊσταμένου του. Αὐτὰ περίπου εἶναι τὰ ἀνεκδοτολογικὰ στοιχεῖα τοῦ ποιήματος, μὰ κάθε ἄλλο παρὰ δίνουν μιὰ ὁποιαδήποτε ἰδέα γι' αὐτό, ἀκριβῶς γιὰτὶ τὸ περιεχόμενό του βρίσκεται πέρα ἀπ' αὐτά, στὴν ποιητικὴ (κι ὄχι ἀφηγηματικὴ) ἐπεξεργασία τους, ποὺ κατορθώνει νὰ ἐκφράσει ἓνα δραματικὸ κόμπω ἀντιθέσεων τῆς σύγχρονης σοβιετικῆς πραγματικότητας, τὸ θέμα τῆς ἀπώλειας τοῦ ἐπαναστατικοῦ πνεύματος σὲ μερικοὺς ἐκπροσώπους τῆς παλιότερης γενιάς. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἀποκλείουμε ὅτι μορφολογικὰ στοιχεῖα ποὺ φαίνονται ξεπερασμένα μποροῦν νὰ ἀποτελέσουν, χάρι σὲ μιὰ πιὸ ὠριμὴ κοσμοαντίληψη τοῦ ποιητῆ, ἀφετηρίες νέων ἐξελίξεων.

Τὸ πρόβλημα τῆς ἐξόδου ἀπὸ τὰ ὄρια μιᾶς ἀρχικῆς ρομαντικῆς συνείδησης ποὺ τροφοδοτεῖ τὶς πρῶτες λυρικὲς ἐκμυστηρεύσεις, μὰ ἀπὸ ἓνα σημεῖο καὶ πέρα βρίσκεται σὲ κρίση, γιὰτὶ γίνεται ἐμπόδιο σὲ μιὰ βαθύτερη καὶ εὐρύτερη ποιητικὴ ἀποκάλυψη τῆς γύρω πραγματικότητας — τὸ βρίσκουμε καὶ στὴ Μπέλλα Ἀχμαντούλλινα, μιὰ ἀπ' τὶς πιὸ ἐνδιαφέρουσες φυσιογνωμίες τῆς νέας ποίησης. Δὲν πρέπει ὡστόσο νὰ νομιστεῖ πὼς πρόκειται γιὰ ἀπλή ἐπανάλληψη τῆς «περίπτωσης Ἐφτουσένκο» — πέρα ἀπ' αὐτὸ τὸ γενικὸ κοινὸ χαρακτηριστικὸ, ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ συγκεκριμένα δεδομένα τοῦ προβλήματος εἶναι ἐδῶ διαφορετικὰ.

Πρῶτα ἀπ' ὅλα ἡ ἴδια ἡ ρομαντικὴ ἀφετηρία ἔχει ἐδῶ διαφορετικὸ χαρακτήρα. Θὰ μπορούσα νὰ τὴν πῶ φιλολογικὴ, μὲ κίνδυνο νὰ παρεξηγηθῶ: δὲν ἐνοῶ ὅτι ἡ Ἀχμαντούλλινα δίνει λιγώτερο ἢ περισσότερο ἐντεχνες ἀπομιμήσεις παλιότερων ποιητικῶν ὑποδειγμάτων (ἂν ἦταν ἔτσι, τότε δὲν θὰ ἄξιζε καν νὰ μιλήσουμε γι' αὐτὴν). Τὸ λέω αὐτὸ μὲ τὴν ἐννοια ὅτι τὸ ρομαντικὸ πάθος τῆς ἀναζήτησης τοῦ σπάνιου, τοῦ ἐξαιρετικοῦ, τοῦ «θαυμαστοῦ» ποὺ τὴ χαρακτηρίζει γενικά, προσανατολίζεται ἀρχικὰ ὄχι τόσο στὴν ἴδια τὴ ζωὴ, ὅσο σ' ἓνα χῶρο «φιλολογικῶν» ἐντυπώσεων, ἀναμνήσεων, φαντασιώσεων, χωρὶς ὡστόσο νὰ βρίσκει καὶ δῶ ἰκανοποίηση κι αὐτὸ εἶναι ποὺ σώζει τὴν ποίησή της ἀπὸ μιὰ πρόωρη φιλολογικὴ στείρωση.

Μιὰ χαρακτηριστικὴ ὁμολογία ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀποψη εἶναι τὸ ποίημά της «Ὑπνοβάτες»: Ἀπλώνοντας μπροστὰ τὰ χέρια, οἱ ὑπνοβάτες ἀκολουθοῦν σὰν κατάδικοι τὴ Σελήνη, ποὺ ἐκδικιέται ἔτσι γιὰ τὸ μαρτύριο τῆς «ἀλαζονικῆς τῆς ἀπομάκρυνσης». Ἔτσι

τραβᾶ καὶ τὴν ποιήτρια, μὲ τὸ «ψυχρὸ καὶ φειδωλὸ τῆς φέγγος», ἢ «μακρινὴ τέχνη» ποὺ «ἀπαιτεῖ τὴ συγκατάθεσή» τῆς, «χωρὶς νὰ ὑπόσχηται τίποτε σὲ ἀντάλλαγμα».

Τὰ βάσανά τῆς πῶς νὰ ξεπεράσω,
τὴ γοητεία τῆς νὰ σφετεριστῶ,
κι ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ νὰ πλάσω
ἓνα ἀντικείμενο βαρὺ, χειροπιαστὸ;

Στὸν ἓνα πόλο — τὸν πλησιέστερο πρὸς τὴ «Σελήνη» — τῆς ρομαντικῆς αὐτῆς συνείδησης βρίσκονται ποιήματα, σὰν τὸ «Παλαιῖκὸ πορτραῖτο»: οἱ ρομαντικὲς μορφές μιᾶς κυρίας τοῦ παλιοῦ καιροῦ, τοῦ ἔραστη τῆς, τοῦ τσιγγάνου μουσικοῦ κλπ., ὑπάρχουν ἐδῶ στερημένες ἀπὸ κάθε αὐτοτελῆ σημασία καὶ οὐσιαστικὸ περιεχόμενον ζωῆς, σ' ἓνα σχεδὸν ὄνειρικὸ συνειρμό, σὰν καθαρὰ φιλολογικὰ στοιχεῖα-σύμβολα, ποὺ ἀκριβῶς σὰν τέτοια γίνονται ἢ δραματικὴ ἔκφραση μιᾶς ἀγωνιώδους ἀναζήτησης τοῦ ἀσυνήθιστου, τοῦ ἀντικαθημερινοῦ.

Στὸν ἄλλο πόλο ἢ ποιήτρια μεταφέρει σὲ μιὰ ρομαντικὴ ἀτμόσφαιρα ἀντίπαλον τῆς πραγματικῆς ζωῆς. Τέτια εἶναι, λόγου-χάρη, ἢ ἱστορία τῆς Νάστιας («Θεὸς») ποὺ ἄλλαξε τὸν θεὸ τῶν ἀπλοϊκῶν ὀνείρων τῆς μὲ τὸν ἀρραβωνιαστικὸ τῆς κι ἀπόμεινε ἀπ' τὴν πίστη τῆς «μόνο ὁ σταυρὸς στὸ στήθος». Τὸ φιλολογικὸ στοιχεῖο εἶναι παρὸν καὶ δῶ, μὲ τὸ ὕφος τῆς λαϊκῆς μπαλλάντας, μὰ γιὰ ν' ἀνατραπεῖ στοὺς τελευταίους στίχους τοῦ ποιήματος ποὺ ἔρχονται νὰ ὑπογραμμίσουν, τὸν καθαρὰ ὑπηρεσιακὸ του ρόλο:

Κ' ἔγινε ἥλιος ἢ βροχούλα
καὶ δὲ γινόταν χαλασμός,
κ' ἐγέλα ὁ θεὸς μὲ τὸ κορίτσι,
κ' ἦταν ἀνύπαρχτος ὁ θεός.

Αὐτὸς ὁ θεὸς ποὺ «γελάει» καὶ ταυτόχρονα «δὲν ὑπάρχει» ἐκφράζει παραστατικώτατα τὴ στάση τῆς ποιήτριας ἀπέναντι στὰ ρομαντικὰ σύμβολα καὶ φιλολογικὰ στοιχεῖα ποὺ χρησιμοποιεῖ. Εἶναι εὐνόητο πῶς αὐτὴ δὲν εἶναι μιὰ στάση ἰσορροπίας ποὺ μπορεῖ νὰ κρατήσῃ πολὺ: εἶναι ἀναπόφευχτο ἓνα παραπέρα βῆμα εἴτε στὴ μιὰ κατεύθυνση (ἐνὸς φιλολογικοῦ - ρομαντικοῦ μανιερισμού), εἴτε στὴν ἄλλη (μιᾶς στροφῆς πρὸς τὴ γύρω πραγματικότητα). Ἡ Ἀχμαντούλλινα παίρνει (ἐκτὸς ἀπὸ σπάνιες ἐξαιρέσεις) τὸ δεύτερο δρόμο, καὶ στὴν ποίησή τῆς ἐμφανίζονται καινούργιοι τρόποι, τόνοι, χρώματα, ποὺ ἐκπηγάζουν ἀπὸ μιὰ βαθύτερη ἀντίληψη ζωῆς. Τὴν ἐξέλιξη αὐτὴ δὲν πρέπει νὰ τὴ φανταστοῦμε ἀπλουστευμένα, σὰν ἐγκατάλειψη ἐνὸς ρομαντικοῦ παρελθόντος καὶ κατάληξη σ' ἓναν κοινὸ παρονομαστὴ μὲ τοὺς ἄλλους ποιητὲς τῆς γενιᾶς τῆς. Ἡ Ἀχμαντούλλινα διατηρεῖ τὸ ρομαντικὸ πάθος τῆς, κι' ἀποκαλύπτει ἐκεῖνες ἀκριβῶς τὶς πλευρὲς τῆς πραγματικότητος ποὺ πέφτουν στὸ ὀπτικὸ πεδίο αὐτῆς τῆς σκοπιᾶς τῆς.

Δὲν εἶναι εὐκόλη μιὰ τέτια πορεία. Στὰ

ποιήματα τοῦ «Τετράδιου τῆς ξεχερωμένης γῆς» καὶ τοῦ «Τετράδιου τῆς Σιθηνίας», ἢ μερολόγιου ἐντυπώσεων ἀπὸ νευραλγικὰ κέντρα δουλειᾶς τῆς σοβιετικῆς νεολαίας, θὰ δοῦμε κάποτε τὴ φωνὴ τῆς νὰ γίνεται ἀβέβαιη, νὰ χάνει τὴ λυρικὴ πυκνότητά τῆς μπροστὰ σὲ μιὰ καινούργια πραγματικότητα ποὺ δὲ βολεύεται εὐκόλα στὸ γνῶριμο κλίμα τῆς ποιήτριας. Μὰ ἡ ἐμπειρία αὐτῆ, κι ὅταν ἀκόμα δὲ μετουσιώνεται σὲ ἄμεσο ποιητικὸ ἀποτέλεσμα, δὲν πάει χαμένη. Δίνει τοὺς καρπούς τῆς ἄλλου, σὲ ποιήματα ποὺ ἀπὸ θεματικὴ ἀποψη φαίνονται ἄσχετα μ' αὐτὴν. μὰ ὅπου ἢ Ἀχμαντούλλινα ἐμφανίζεται μὲ μιὰ πιὸ φιλοσοφημένη ἀντίληψη ζωῆς, ἀπόλυτα ἑναρμονισμένη μὲ τὴ ρομαντικὴ ἰδιοσυγκρασία τῆς, μὰ κι ἀπόλυτα ἐνσωματωμένη στὴν ἰδεολογικὴ συνείδηση τῆς γενιᾶς τῆς. Τέτια εἶναι, λογουχάρη, τὰ ποιήματα «Βγαίνει ὁ ἄνθρωπος στὸν κάμπο...», «Χειμωνιάτικη μέρα» κ.ἄ., διαποτισμένα ἀπὸ ἓνα ἰδιόμορφο συγκερασμένο μὲ γυναικεῖα εὐαισθησία πνεῦμα ὀραματισμοῦ, ἠρωϊσμοῦ, αἰσιοδοξίας ποὺ δὲ θαυκαλίζεται μὲ βολικὲς αὐταπάτες, ἀλλὰ ἀνανεώνεται συνεχῶς μέσα ἀπὸ ἀποδοκιμασίες, δυσκολίες, «ἀναποδιές». Κοντὰ στὴν κοσμοαντίληψη τῆς γενιᾶς τῆς βρίσκεται ἢ Ἀχμαντούλλινα καὶ μὲ μιὰ τάση διαλεχτικῆς σύλληψης τῆς ζωῆς, στὴν ἀντιφατικὴ ροή τῆς, χαρακτηριστικὴ γιὰ τὴν ὄριμη ποίησή τῆς. Γι' αὐτὸ ἓνα ποίημα σὰν τὸ «Μοτορόλερ», ποὺ μὲ καθαρὰ ἐπιφανειακὰ κριτήρια μπορεῖ νὰ μοιάζει «παραδοσιακό», στὴν πραγματικότητα εἶναι ἀληθινὰ «μοντέρνο», χάρη ἀκριβῶς στὴ διαλεχτικὴ ὑφὴ τῆς ποιητικῆς σκέψης.

Μοντέρνα εἶναι καὶ τὰ καθαυτὸ «γυναικεῖα» ποιήματα τῆς Ἀχμαντούλλινα («Νόμιζα πῶς ἦσουν ἐχθρὸς μου...», «Δεκαπέντε ἀγόρια», «Τὸ σπίτι σου», «Τρυφερότητα», «Σεπτέμβρης» κ.ἄ.) ἀκριβῶς γιὰτὶ εἶναι γνήσια ἔκφραση τοῦ συναισθηματικοῦ κόσμου μιᾶς κόρης τῆς χώρας τῆς καὶ τοῦ καιροῦ τῆς. Τὰ διακρίνει ἓνα διαρκῶς ἀνήσυχο, ἀσυμβίβαστο πνεῦμα ἀπόρριψης κάθε συμβατικότητος, φέματος, αὐταπάτης στὸν ἔρωτα, μιὰ ἀληθινὰ γυναικεῖα εὐαισθησία καὶ βαθιὰ δίψα τρυφερότητας ποὺ δὲν ἐγκαταλείπει ὡστόσο τὸ ἔδαφος μιᾶς περήφανης αἰσθητικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ δύναμης.

Τέλος, ἓνα χαρακτηριστικὸ τῆς ποίησης τῆς Ἀχμαντούλλινα, ποὺ ἀξίζει νὰ τονιστεῖ στὴ σύντομη αὐτὴ σκιαγραφία, εἶναι ἢ ὑποβλητικὴ μουσικότητα τῶν στίχων τῆς. Δὲν πρόκειται μονάχα γιὰ μιὰ πολὺ εὐστοχὴ χρησιμοποίηση τῶν συνηχίσεων σὲ ὄλο τὸ βάθος τοῦ στίχου, χαρακτηριστικὴ γιὰ πολλὰ ποιήματά τῆς, μὰ πρὶν ἀπ' ὅλα γιὰ ἓνα ἐκλεπτισμένο — καθαφικό, θάλεγα, γιὰ νὰ γίνω κατανοητὸς στὸν Ἕλληνα ἀναγνώστη — αἰσθημα τῆς λέξης ποὺ τῆς ἐπιτρέπει νὰ ἐνορχηστρώνει μουσικὰ σύγχρονα καὶ ἀρχαῖζοντα στοιχεῖα τῆς γλώσσας.

Ὁ πιὸ «ἐκρηχτικὸς» ἀπ' τοὺς νέους ποιητὲς εἶναι, δίχως ἄλλο, ὁ Ἀντρέι Βοζνεσένσκι.

που ξεκίνησε απ' την αρχιτεκτονική για να καταλήξει στην ποίηση. Νά ένα χαρακτηριστικό αυτοπορτραίτο του:

Είμαι οικογένεια.

Λέσα μου, σαν στο φάσμα, ζούν έφτά εγώ.
Ανυπόφορα, σαν έφτά θηρία,
του το πιο γαλάζιο τους σφυράει στο σου-
ράβλι.

Και την άνοιξη

όνειρεύομαι πώς είμαι το δγδοο.

Νομίζω πώς το πορτραίτο αυτό είναι πιστό από πολλές απόψεις. Και γιατί αποδίνει το όρμητικό ταμπεραμέντο του Βοζνεσένσκι, που τείνει πάντα να είναι ο «δγδοος» απ' τους έφτά εαυτούς του, μα και γιατί πρόκειται πραγματικά για ένα «θηρίο» που, αν και «ανυπόφορο» για μερικούς, ωστόσο συχνότερα «σφυράει στο σουράβλι» παρά δαγκώνει.

Η εμφάνιση του Βοζνεσένσκι στον ποιητικό χώρο προκάλεσε σκάνδαλο στους συντηρητικούς κύκλους των θεματοφυλάκων των «κλασσικών παραδόσεων», που είδαν την ποιησή του σαν μια τουλάχιστο ιερόσυλη καταπάτηση αυτών των παραδόσεων από έναν έξημμένο, θρασυ νεανία. Ο ίδιος ο Βοζνεσένσκι όχι μόνο δεν προσπάθησε να κρύψει η να μετριάσει την εικονοκλαστική του διάθεση, αλλά έκανε ό,τι μπορούσε για να την προβάλλει προκλητικά, με κέφι και αυτοπεποίθηση: σπάζοντας τα «παραδοσιακά» μέτρα και ρίμες, έξαπολύοντας στον άναγνώστη (ή, σωστότερα, στον άκροατή) έναν όργανιστικό καταρράκτη συνηρήσεων, σφυροκοπώντας τον με άπανωτές εικόνες όπου οι μεταφορικές άλληλουχίες περνούν απ' τους πιο άπρόοπτους δρόμους, τέλος, συνδέοντας την αισθητική του με τη μοντέρνα τεχνική κ' έπιστήμη απ' όπου άντλεί συχνά τα σύμβολά του... Όλα αυτά θυμίζουν πολύ το νεαρό Μαγιακόφσκι, μα ώστόσο δεν άποτελούν μίμησή του — τότε δε θα μπορούσε ο Βοζνεσένσκι να συναρπάσει όπως πραγματικά συναρπάζει. Πρόκειται άπλούστατα για όμοιότητες ταμπεραμέντου και στάσης ζωής. Μα αν συνεχίσουμε πιο προσεχτικά αυτόν τον παραλληλισμό, τότε δε θα δούμε πέρα απ' τις όμοιότητες και ουσιαστικές διαφορές, που εκφράζουν τις διαφορές ιστορικού περιβάλλοντος.

Στο νεαρό Μαγιακόφσκι η εικονοκλαστική διάθεση είναι περισσότερο όργανισμένη, φαρμακική — στον Βοζνεσένσκι τη διακρίνουν περισσότερο χαρούμενοι, κεφάτοι τόνοι. Ίσως γιατί διαφορετικός είναι πριν απ' όλα ο άντιπαλος: οι δυνάμεις της καθυστέρησης, της συντήρησης, της γραφειοκρατίας μέσα σε μια βιολογική κοινωνία που προχωρεί είναι, βέβαια, πολύ πιο αδύνατες και περιορισμένες απ' το κοινωνικό κακό που εύρισκε άντιμέτωπό του ο προεπαναστατικός Μαγιακόφσκι. Σχετική μ' αυτήν είναι και μια άλλη σημαντική διαφορά. Στο νεαρό Μαγιακόφσκι η προκλητική προβολή του «εγώ» του έχει και την άναποδη όψη της — ένα τραγικό αίσθημα

μόνωσης. Ο Βοζνεσένσκι μπορεί να λέει κι αυτός κάθε τόσο «εγώ» κ' «εγώ», κατά το παράδειγμα του Μαγιακόφσκι, μα είναι πάντα αισθητή η όργανική σύνδεση με τη γενιά του, απ' όπου άντλεί την όρμη και την άισιοδοξία του.

Η γνησιότητα αυτής της άσυγκράτητης όρμής, του ρωμαλέου σφρίγους είναι άκριβώς που δημιουργεί τη γοητεία της νεανικής ποιησης του Βοζνεσένσκι και που κάνει να ξεχνιούνται, να διαλύονται μέσα στο λυρικό χείμαρρό της άκόμα και οι ξένες έπιδράσεις, οι προκλητικές έπιδείξεις δεξιοτεχνίας, οι άφελείς λεκτικές ταχυδακτυλουργίες (λογουχάρη, στο ποίημα που άναφέραμε παραπάνω: σεμγιά - οικογένεια και σεμ για - έφτά εγώ!).

Μια ιδιομορφία αυτών των ποιημάτων του Βοζνεσένσκι είναι ότι η ένταση έδω παραμένει απ' την αρχή ως το τέλος ή ίδια, σε ένα επίπεδο κραυγής. Η ποιητική σκέψη δεν άναπτύσσεται σε πλάτος και σε βάθος, με τις αντίστοιχες μεταπτώσεις του τόνου, αλλά έπιβάλλεται βίαια με άλλεπάλληλες φανταχτερές εικόνες, συνηρήσεις κλπ. που χτυπούν στον ίδιο στόχο. Σε πολλά ποιήματα ένας τέτοιος τρόπος έκφρασης είναι άναρμονισμένος με το περιεχόμενο, με την άλυπομονησία ένός ζωντανού, ένθουσιώδους νέου που διάζεται να εκφραστεί, και γι' αυτό συναρπάζει, συγκινεί. Αρχίζει όμως να γίνεται μονότονος απ' την στιγμή που ο ποιητής πέφτει ολοκληρωτικά κάτω απ' την έπιρροή του και προσπαθεί να άνοίξει όλες τις πόρτες με το κλειδί που βρήκε μια φορά.

Πόσο μου χρειάζεται στην ποίηση
ή άγια άφέλεια,
μα γλιστράω κάπου άλλου
πάνω στού ξυραφιού την κόψη.

Η όμολογία είναι ένδειχτική: η «άγια άφέλεια» δεν σημαίνει, βέβαια, την «άπλότητα» των Κερβέρων της «παραδόσης», που προέρχεται σε τελευταία άνάλυση από φτώχεια ποιητικού περιεχομένου και που ο Βοζνεσένσκι δικαιολογημένα γι' αυτό άπεχθάνεται, αλλά άκριβώς την άποφυγή της μανιέρας που στα καλούπια της άθελά του «ξεγλιστράει» ο ποιητής.

Στο ποιητικό του έργο του τελευταίου καιρού ο Βοζνεσένσκι παρουσιάζει σημαντικά βήματα εξέλιξης, άνανέωσης, που όφείλονται άναμφισβήτητα σε μια ώριμότερη, πιο διαλεκτική άντίληψη ζωής. Από δώ πηγάζει γι' αυτόν η άνάγκη μιας πιο έλεύθερης άπό κοινόχρηστα σχήματα κίνησης της ποιητικής σκέψης, μιας μεγαλύτερης εύαισθησίας της άπέναντι στις περίπλοκες σχέσεις συνείδησης και πραγματικότητας. Άπαντώντας σε μια πρόσφατη έρευνα του περιοδικού «Ζητήματα λογοτεχνίας» ο Βοζνεσένσκι δήλωσε: «Στην ποιησή μας το μέλλον άνήκει στις άλληλουχίες. Η μεταφορικότητα άντανεκλά την άλληλόσύνδεση των φαινομένων, την άμοιβαία μεταστοιχείωσή τους». Κάπου άλλου, σε μια ύπερβολή πολεμικής, ο νέος ποιητής έφτασε

μάλιστα να μιλήσει για «σοσιαλιστικό συρρεαλισμό»!

Δεν θα πρέπει να πάρουμε τοίς μετρητοίς μια τέτοια δήλωσή του. Ο συρρεαλισμός δεν ήταν απλώς μια λογοτεχνική θεωρία, ήταν μια κοσμοαντίληψη (άρνησης, φυγής, ρήξης, με το κοινωνικό περιβάλλον) και σαν τέτοια δεν έχει τίποτε το κοινό με την κοσμοαντίληψη του Βοζνεσένσκι, όπως και όποιουδήποτε άλλου Σοβιετικού ποιητή. Αναφερόμενος στο συρρεαλισμό ο Βοζνεσένσκι ήθελε προφανώς να υπογραμμίσει την ανάγκη ενός μεγαλύτερου αυθορμητισμού της ποιητικής έκφρασης, να προβάλλει το ρόλο των συγκινησιακών «άλληλουχιών» σ' αυτήν.

«Η ταμιάς» είναι ένα χαρακτηριστικό απ' αυτήν την άποψη ποίημά του: με τον καθαρά όνειρικό συνειρμό των εικόνων του, θα μπορούσε επιτόλεια να χαρακτηριστεί συρρεαλιστικό. Στην πραγματικότητα όμως οι έφιαλτικές, όνειρικές «άλληλουχίες» του δεν αποτελούν παρά μεταφορική — πιο σύνθετη και γι' αυτό πιο ακριβή — έκφραση του συμπλέγματος αίσθημάτων που δοκιμάζει ο ποιητής μπροστά στις έπιβιώσεις του «μπακάλικου» πνεύματος. Η κοινωνική του συνείδηση είναι παρούσα εδώ σαν ενεργός δύναμη. Δεν πρόκειται, λοιπόν, για την περιβόητη «αυτόματη γραφή» (φυσιολογική κατάληξη κάθε συρρεαλισμού) που αναζητά στο υποσυνείδητο μια υποθετική «φυσική», έξωκοινωνική ουσία του ανθρώπου και χαλκείει έτσι για τον ποιητή καινούργια δεσμά στη θέση των «παραδοσιακών».

Το πόσο μακριά βρίσκεται ο Βοζνεσένσκι απ' το συρρεαλιστικό δόγμα έπιβεβαιώνεται κι από άλλα ποιήματά του («Ο τροχός του γέλιου», «Δρόμος με καταχνιά» κ.ά.), όπου ή ποιητική σκέψη ξετυλίγεται επίσης με «άλληλουχίες», που δεν είναι όμως πια εδώ όνειρικά πλέγματα, αλλά απλώς αναπτύσσουν σε διάφορες κατευθύνσεις τον κεντρικό συγκινησιακό πυρήνα του ποιήματος. Αυτό δείχνει ότι ο ποιητής δε σκοπεύει — για την ώρα τουλάχιστο — να φυλακίσει το ταλέντο του στα δογματικά πλαίσια μιας όρισμένης «τεχνοτροπίας», αλλά επιδιώκει πριν απ' όλα να εξασφαλίσει μια ελεύθερη από προκαθορισμένα σχήματα έκφραση του συγκινησιακού γεγονότος.

Αξίζει εδώ να σημειωθεί έξ άλλου ότι ανάλογους έκφραστικούς τρόπους συναντάμε και σε μερικούς νέους ποιητές περισσότερο «αυτοδίδαχτους», δηλ. λιγώτερο έπηρασμένους από οποιαδήποτε φιλολογική παράδοση, όπως είναι ο Λενινγκραντινός εργάτης-ποιητής Σασνόρα ή ή ποιήτρια Σφελάνα Έφσέεβα. Πράγμα που έπιβεβαιώνει ότι δεν πρόκειται εδώ για φορμαλιστικά γυμνάσματα, αλλά για όργανική έκφραστική ανάγκη της σύγχρονης σοβιετικής ποίησης.

Μια απ' τις «φωνές» που ξεχωρίζουν στην ποίηση των νέων είναι και του Ρόμπερτ Ροζντέστβενσκι. Η ποίησή του έχει έναν όργανικά πολιτικό χαρακτήρα, κι απ' αυτήν την ά-

ποψη είναι ίσως ο πιο κοντινός προς την παράδοση του Μαγιακόφσκι από τους νέους ποιητές. Σχεδόν σε κάθε ποίημά του είναι αίσθητη αυτή ή συγγένεια, παρόλο που είναι σχεδόν αδύνατο να αναχθεί σε συγκεκριμένα μορφολογικά στοιχεία.

Σπεύδω να αποτρέψω μια παρεξήγηση: Μίλησα παραπάνω για συγγένεια Βοζνεσένσκι-Μαγιακόφσκι, τώρα λέω κάτι ανάλογο για την ποίηση του Ροζντέστβενσκι. Με τη μαθηματική λογική θα πρέπει να συναχθεί πως και οι δυο αυτοί νέοι ποιητές παρουσιάζουν όμοιότητες ανάμεσά τους. Κάθε άλλο όμως. Πρόκειται για δυο έντελώς διαφορετικά ταμπεραμέντα, και πάντα μπορεί να ξεχωρίσει κανείς τις «διονυσιακές» συναισθηματικές εκρήξεις του Βοζνεσένσκι από τον ήρεμο, αυτοκυριαρχούμενο, ρατσιοναλιστικό τόνο της ποίησης του Ροζντέστβενσκι, που είναι πριν απόλα «ποίηση σκέψης». Και δώ δεν υπάρχει τίποτε το παράδοξο. Το έργο του Μαγιακόφσκι είναι ένα φαινόμενο τόσο πολυσύνθετο και περιεκτικό και παράλληλα τόσο συνδεμένο με θεμελιώδη χαρακτηριστικά της σοβιετικής ποίησης που έπιτρέπει στα πιο διαφορετικά ταμπεραμέντα να άντλούν απ' αυτό ό,τι προσιδιάζει στον καθένα τους.

Έκείνο που προσεγγίζει τον Ροζντέστβενσκι με τον Μαγιακόφσκι είναι ή ολοκληρωτική συγχώνευση «λυρισμού» και «πολιτικής», ή ικανότητα να μιλά για τα πιο φλέγοντα προβλήματα του τόπου του και του καιρού του σαν για κάτι απόλυτα προσωπικό. Έκείνο, δηλαδή, που είχε έκφράσει κάποτε έπιγραμματικά ο στίχος του Μαγιακόφσκι:

Αυτό συνέβηκε
στούς μαχητές
είτε στη χώρα
ή στην καρδιά
τη δική μου
συνέβηκε.

Στην ποίηση του Ροζντέστβενσκι το ήρωικό έπαναστατικό πνεύμα δεν είναι μια ρομαντική νοσταλγία, όπως για μερικούς άλλους νέους ποιητές, αλλά ένα μαχόμενο παρόν. Το ενδιαφέρον του ποιητή είναι στραμμένο πριν απ' όλα σε κείνες τις πλευρές, σε κείνα τα φαινόμενα της συγκαιρινής του πραγματικότητας όπου περνά ή διαχωριστική γραμμή της πάλης ανάμεσα στο παλιό και το καινούργιο, όπου πλάθεται ο καινούργιος άνθρωπος. Ακόμα κι όταν μιλά για καθαρά «τομικά» βιώματά του, για την αγάπη («Το παιχνίδι», «Μη σαλέψεις») είναι έντονα αισθητοί οι απόηχοι αυτού του αγώνα που δεν αποτελεί για τον ποιητή αντικείμενο παρατήρησης, αλλά όργανική του κατάσταση, τρόπο ύπαρξής του, κριτήριο των πάντων.

Ο ήθικός προβληματισμός κυριαρχεί στην ποίηση του Ροζντέστβενσκι, χωρίς όμως να έκφυλίζεται σε διδακτική ήθικολογία, ακριβώς γιατί είναι διαποτισμένος από ένα άηχο πνεύμα έρευνας, μάχης, πολεμικής. Ανάλογα είναι και ο τόνος των ποιημάτων του — τό-

νος άδίαστης, έγκάρδιας συζήτησης με τον άναγνώστη, που είναι σά να παραβρίσκεται έτσι σχεδόν πάντα στο ίδιο το ζετύλιγμα της ποιητικής σκέψης σαν κίνητρό του. Κάποτε, όταν όξύνεται το στοιχείο της πολεμικής, ό τόνος αυτός γίνεται περισσότερο ρητορικός (με την κυριολεκτική έννοια της λέξης), χωρίς όμως να ξενίζει και να δίνει την έντύπωση ψυχρής ρητορείας. Κι αυτό γιατί δεν αποτελεί έκδήλωση «πόζας», αλλά μέθοδο πολεμικής με συγκεκριμένο πάντα αντίπαλο. Νά, λογουχάρη, ένα παράδειγμα πολεμικής με τη «Χρυσή νεολαία», τους νεαρούς όπαδούς της «Γλυκειάς ζωής»:

Αυτό είναι το κέφι σας, κορίτσια;
Αυτό είναι το κέφι σας, παιδιά;
Δέν την πιστεύω την ίαχή της μουσικής
σας,

Δέν το πιστεύω

Τό φκιαχτό παιχνίδι σας.

Γιατί σάς τρώει ή πλήξη,

σαν τη μύγα

Που έχει ξυπνήσει ξάφνου τό Γενάρη
Και τριγυρνά όλομόναχη στον τοίχο,
Πάνω στην άβολη, άπέραντη έρημιά...
Πόσων αιώνων είσαστε, κορίτσια;
Πόσων λεπτών είσαστε έσεις, παιδιά;

Ό κίνδυνος της ρητορικότητας παραφυλά τον Ροζντέστβενσκι σε κείνες τις περιπτώσεις που ή ποιήσή του χάνει αυτό το αίσθημα του συγκεκριμένου αντιπάλου ή συνομιλητή και πέφτει σ' ένα γενικόλογό «κήρυγμα». Μά οί περιπτώσεις αυτές αποτελούν εξαίρεση. Η άληθινή φωνή του, αυτή που όλο και περισσότερο επικρατεί στο έργο του, είναι μιá φωνή ζεστής ειλικρίνειας και επαναστατικής ζωντάνιας, μιá άπ' τις πιό συμπαθητικές της νέας σοβιετικής ποίησης.

Στο άρθρο αυτό στάθηκα άναγκαστικά μόνο σε Ρώσους ποιητές, γιατί είναι οί μόνοι που ξέρω «άπό πρώτο χέρι». Μά αυτοί κάθε άλλο παρά έξαντλούν, βέβαια, την έννοια «σύγχρονη σοβιετική ποίηση», αν και δίνουν άπωςδήποτε μιá ιδέα για μερικά γενικά, βασικά χαρακτηριστικά της. Υπάρχει μιá πλουσιώτατη ποιητική προσφορά των έθνικών λογοτεχνιών της ΕΣΣΔ, που είναι δύσκολο να μιλήσει κανείς αναλυτικά γι' αυτήν, όταν την ξέρει μόνο άπό μεταφράσεις.

Πρέπει ώστόσο να σημειωθεί έδω πώς στα τελευταία χρόνια έχει ένταθεί ένα γόνιμο πρότεες επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης ανάμεσα στις διάφορες έθνικές ομάδες, που ή καθένα τους έχει τις δικές της ιδιομορφίες, τη δική της παράδοση.

Πλοσία και πολύμορφη έθνική παράδοση έχει, λογουχάρη, ή γεωργιανή ποίηση που στη σοβιετική εποχή έδωσε λαμπρούς τεχνίτες του στίχου σαν τον Γκαλακτιόν Ταμπίτζε, τους άδικοχαμένους στην περίοδο της «προσωπολατρίας» Πάολο Γιασβίλι και Τιμάν Ταμπίτζε και τόσοους άλλους. Σήμερα ή Γεωργία έχει να παρουσιάσει πολύ καλούς

νέους ποιητές, σαν την Α. Καλαντζάτζε, τον Ο. Τσιλάτζε, τον Τ. Τσιλάτζε, τον Τ. Ματσαβαριάνι κ.ά. Την ποιήσή τους τη διακρίνει μιá μοντέρνα έλλειπτικότητα της έκφρασης, που λείπει συχνά άπό τους Ρώσους συναδέλφους του. Επίσης μιá άρκετά έκδηλη προτίμηση προς το «ίμπρεσσιονιστικό» ποίημα που προσπαθεί να συλλάβει μιá φευγαλέα κατάσταση, μιá διάθεση. Άξίζει να σημειωθεί πώς οί νέοι Ρώσοι ποιητές, σαν τον Έφτουσένκο, την Άχμαντούλλινα κ.ά., μεταφράζουν συχνά τους Γεωργιανούς και υφίστανται άναμφισβήτητα κάποια επίδραση άπ' αυτούς.

Μιá άλλη μεγάλη «ποιητική οικογένεια» είναι οί ποιητές των χωρών της Βαλτικής που φέρνουν στη σοβιετική λογοτεχνία μιá δική τους άθρότητα και διαφάνεια ύφους και ταυτόχρονα μιá μεγαλύτερη επικοινωνία με τους μεταφορικούς έκφραστικούς τρόπους της σύγχρονης δυτικής ποίησης. Ό πιό γνωστός άπ' αυτούς στο εύρύτερο σοβιετικό κοινό είναι ό Μεζελάιτις: ή ποιητική του συλλογή «Άνθρωπος», που πήρε πέρυσι τό βραβείο Λένιν, μεταφράστηκε στα ρωσικά άπό ποιητές σαν τον Σλούτσκι, τον Μαρτίνοφ κ.ά.

Στην ποίηση των λαών, με παράδοση «άνατολίτικης» κουλτούρας είναι πολύ διαδομένη ή περίτεχνη, πολυσύνθετη ποιητική εικόνα - παρομοίωση. Οί πρωτοπόροι ποιητές αυτών των περιοχών τη θεωρούν μάλιστα «παραδοσιακό» στοιχείο συντήρησης που προσπαθούν να ξεπεράσουν κάτω άπό την επίδραση της ρωσικής κυρίως ποίησης. Άπ' την άλλη μεριά όμως, το στοιχείο αυτό, που είναι έδω ξεπερασμένο, περνώντας στην ποίηση άλλων λαών, μπορεί να άσκήσει άκόμα γόνιμη επίδραση.

Όλες αυτές οί σποραδικές παρατηρήσεις δέν αποτελούν, βέβαια, ούτε καν σκιαγράφιση της ποίησης των έθνικών λογοτεχνιών (που μερικές μόνο άναφέραμε παραπάνω), αλλά μιá άπλή υπόμνηση για έναν όλόκληρο ποιητικό κόσμο που μάς είναι άκόμα στο μεγαλύτερο του μέρος άγνωστος.

Καταλήγοντας θα ήθελα να τονίσω άλλη μιá φορά πώς ή σημερινή σοβιετική ποίηση είναι άποφασιστικά στραμμένη προς τό Αύριο: Οί άναζητήσεις, οί συζητήσεις, οί πολεμικές συνεχίζονται. Καινούργια ποιητικά όνόματα εμφανίζονται κάθε τόσο (είναι μάλιστα άξιοσημείωτο τό γεγονός πώς τα πρωτοπαρουσιάζουν στα περιοδικά και τις έφημερίδες ποιητές των παλιότερων γενεών), και όλα αφήνουν να ελπίζουμε ότι ή άνανέωση της σοβιετικής ποίησης θα συνεχιστεί με άκόμα μεγαλύτερη ένταση και βάθος. Μά και οί «άναγνωρισμένοι» ήδη νέοι ποιητές δέν θεωρούν ότι είπαν άκόμα τον άποφασιστικό τους λόγο.

Και τό ξέρω καλά για τό μέλλον». Δέν υπήρξα άκόμα. Θα υπάρξω» — γράφει ό Ρ. Ροζντέστβενσκι, και στη διαβεβαίωση αυτή

(Συνέχεια στη σελίδα 755)

ΜΙΚΡΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΑΛΙΓΚΕΡ

Ναί και "Όχι

"Αν τῶν δεκαοχτώ μου χρόνων
τώρα ἐδιάβαινα τὴν κόχη
θα ρῶ πῶς θὰ προτιμοῦσα
νὰ σοῦ ἀποκρινόμουν: "Όχι!

"Αν στὰ εἰκοσιδύο πατοῦσα,
μὲ τὴν τόλμη μου ὄληνε
θα ρῶ πῶς θὰ προτιμοῦσα
νὰ σοῦ ἀποκρινόμουν: Ναί!

Μὰ καθὼς σὲ τόσων χρόνων
ἔχω μπλέξει τὴν ἀπόχη
δύσκολο νὰ ξεστομίσω
τὰ μικρὰ τὰ «ναί» καὶ τὰ «ὄχι».

Τὴν ψυχὴ μου νὰ ἱστορήσουν
ποτὲ δὲν τὰ καταφέρνουν
Μὴ ρωτᾶς λοιπὸν νὰ μάθεις
σὰν τὰ χεῖλη μου σωπαινουν

Ἐπίδοση Κ. ΠΕΤΡΟΥ

Ν. ΑΣΕΓΙΕΦ

Τραγούδι γιὰ τὸ Λόρκα

Γιατί, μὰ πὲς μου ἐσύ, Ἴσπανία,
στὸν οὐρανὸ ἔστρεφες τὰ μάτια
"Όταν ἐσέριναν τὸ Λόρκα
στοῦ χάροντα τὰ μονοπάτια;

"Αραγε τῶξερές, Βαλένθια,
Ἄνδαλουσία, τῶξερές τάχα,
πῶς καὶ τὸ χῶμα κάτω ἀπὸ τὸ πέλημα
τῶν δήμιων δὲν ἔβγανε ἄχνα;

ΣΟΒΙΕΤΙΚΩΝ ΠΟΙΗΤΩΝ

“Όταν τῆς γῆς σας τὸ τραγούδι
πηγαίναν γιὰ ντουφεκισμόν, ὠϊμένα,
Πῶς μένατε μὲ χέρια σταυρωμένα
πῶς ἔμειναν τὰ χεῖλη σας σφιγμένα;

Σὲ τοῖχο δὲν τὸν ἔστησαν
μήτε καὶ στῆς πλατείας τῆ μέση.
μπαμπέσικα μὲς στὶς πορτοκαλιές
τὸν τράβηξαν κανεὶς νὰ μὴν μπορέσει
ν’ ἀκούσει. Κι αὐτὸς θάδιζε
περήφανος κ’ ἔκοθε πορτοκάλια
στοὺς νερολάκκους τὰ πετάει
μ’ ὄρμη κ’ ἐκεῖνα ὀμάλια
μὲς στὸ νερὸ χρυσίζουνε
κάτω ἀπὸ τὸ φεγγάρι
δὲ στέργουν νὰ βουλιάξουνε
μὴν ὁ θυθὸς τὰ πάρει
λὲς κ’ ἔκοψε ἀπ’ τὸν οὐρανὸ
πλανῆτες καὶ τοὺς σκόρπισε τριγύρα
ὡς κάνουν πάντα οἱ ποιητὲς
σὰν τῆ στερνῆ στιγμῆ ὀρίσει ἡ μοῖρα.

Στεγνώσαν οἱ νερόλακκοι
ζαρώσαν οἱ καρποὶ κουβάρια
καὶ τῶν περήφανων βημάτων του
σβηστήκανε τὰ χνάρια.
Μὰ οἱ χωροφύλακες μεθ’ ἄν
γλεντοκοποῦνε, νάτους,
μὲ λόγια ἀπ’ τὰ τραγούδια του
πίνουνε στὴν ὑγεία τους.

Ἐπίδοση : Π. ΣΠΥΡΑΔΗ

ΜΠΕΛΛΑ ΑΧΜΑΝΤΟΥΛΙΝΑ

Χωρισμός

Πῶς μ’ ἐχθρευόσουν νόμιζα. Πῶς ἦσουν
τὸ μαῦρο μου τὸ ριζικὸ καὶ τὸ στρυφνὸ.
Μὰ δὲν ἦσουν ἐχθρός. Ἄπλῶς κοροϊδεύεις
κι ὅλο σου τὸ παιχνίδι ἦταν φτηνὸ.

Ἐρριξες στὴν Πλατεία Μανέζναγια,
κορώνα - γράμματα στὸ χιόνι τὸ λευκὸ
ζητώντας νὰ σοῦ πεῖ τ' ἄψυχο νόμισμα.
τάχα μου, «σ' ἀγαπῶ ἢ δὲ σ' ἀγαπῶ;»

Τὰ πόδια μ' ἓνα σάλι μοῦ τὰ τύλιγες
στὸν Κῆπο Ἀλεξαντρόφσκι γιὰ νὰ μὴν κρυώνω.
Μοῦ ζέσταινες τὰ χέρια. Ὅλο μὲ γέλαγες.
Πρόσμενες κι ἀπὸ μὲ ψέμματα μόνο.

Ὁλόγυρα μὲ κύκλωναν ψευτιές
ὅμοια μὲ τῶν κοράκων τὶς κρωξιές.

Μὰ νὰ ποῦ γιὰ στερνὴ φορὰ ἀποχαιρετιόμαστε
Στὰ μάτια μας μήτε γαλάζιο μήτε μαῦρο
Ἔλα, μὴ σκαῖς, θὰ ζήσεις. Ὅσο και γιὰ μὲ
Δὲ δίνω ἓνα κατίκι. Κάποιον τρόπο θάβρω.

Κι ὅμως, πῶς πῆγαν ὅλα ἔτσι τοῦ κάκου!
Πῶς βγῆκαν χωρὶς νόημα, ἔτσι ζαθά!
Καὶ τώρα ἀπὸ δεξιά τὸν ἓνα δρόμο παίρνεις
ἐσύ, κ' ἐγὼ τὸν ἄλλο παίρνω ἀπὸ ζερβά.

Ἀπόδοση: Κ. ΠΕΤΡΟΥ

Βγαίνει ἓνας ἄνθρωπος

Βγαίνει ἓνας ἄνθρωπος στὸ καθαρὸ χωράφι καὶ πηγαίνει.
ἓνα τριφύλλι δροσερὸ μὲ τὰ δόντια του παίρνει.
Δὲν καταφέρνει στὴ ζωὴ του τίποτα σωστό.
Ὅ,τι νὰ κάνει ἀνάποδα τοῦ βγαίνει διαρκῶς.

Τίποτα στὴ δουλειὰ καὶ στὸν ἔρωτα ἀκόμα,
ἄτυχος ὅπως πάντοτε, ἄτυχος σὲ ὅλα.
Γιατί λοιπὸν στὸ καθαρὸ χωράφι αὐτὸς πηγαίνει
κ' ἓνα τριφύλλι δροσερὸ μὲ τὰ δόντια του παίρνει;

Γιὰ ποιό λόγο τὸ πρόσωπο γυρνώντας
χαμογελάει τὸν οὐρανὸ κοιτώντας;
Τί βλέπει ἐκεῖ ψηλά, τί τὸν τραβάει,
ποιό μέγα θάρρος στὴν ψυχὴ του μέσα φτερουγάει;

Σὰ νὰ μὴ σὲ χωράει τὸ χωράφι τῆς γῆς, Ἄνθρωπε, κάνεις,
ὅμως, ὄχι, περίμενε, μὴ διάζεσαι νὰ πεθάνεις.
Ἄλλὰ νάτος ποῦ πάλι, διψώντας ὡς μέσα, μέχρι πόνου σχεδόν.
θέλει, ἐπιμένει νὰ κοιτάει στὸν ἄσπρο οὐρανό.

Δὲν εἶναι δύσκολο τὸ αἰνίγμα, ἡ λύση εἶναι ἀπλή,
Ἐγνοία τὴν ἀνθρωπότητα δέρνει μοναδική,
ἀπ' ὅταν στὸ χῶμα γεννήθηκε κ' εἶδε τὸ φῶς,
τὸ ἀλόκοτο ἔργο της νὰ κάνει στὸν πλανήτη αὐτό.

Β. ΠΡΟΦΟΚΟΦ

*«Μην ξεχνάτε τη Χιροσίμα»
'Από τη σειρά «Αυτό δεν πρέπει να ξαναγίνει»
Τέμπερα — Χρωματιστό μολύβι*

ΜΗΝΑ ΑΒΕΤΙΣΙΑΝ

Αυτοπροσωπογραφία

Ν. Α. ΠΟΝΑΜΑΡΙΟΦ

Μετά την βάρδια

N. I. ANTRONOΦ

Περατάρηδες

Ἡ δυστυχία καὶ τὸ ταλέντο ἀδελφικὰ
δουλεύουν· κ' ἔτοιμος εἶσαι κάθε φορά
πάντοτε τὰ πανόρχαια μαρτύρια τοῦ Ταντάλου
στοὺς μεγάλους σου ὤμους νὰ δέχεσαι πάνου.

Στὴ λάμψη τῆ μεταλλικῆ τῆς κατασκευῆς
στὴν κίνηση τῆς βίδας τὴν περιστροφικῆ,
ὑπάρχει αὐτὴ ἡ αἰώνια δίψα: ν' ἀγγίξεις τὸν οὐρανό,
κ' εἶναι τῆς δίψας τὸ ἀνεβάσταγο βάρος φανερό.

Μπαίνοντας στὸ καινούργιο σου σπίτι νὰ κατοικήσεις,
γιορτάζοντάς το, ἐπιτυχία ἄλλη νὰ μὴ ζητήσεις,
ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἄτρωτη ἀπ' τὶς δυστυχίες ἐκείνη
τὴν ἀπαστράπτουσα σὰν ἄστρο θεῖο, ὀρθοφροσύνη.

Ἀπόδοση: ΠΕΤΡΟΣ ΑΙΓΑΙΟΠΕΛΑΓΙΤΗΣ

ΑΝΤΡΕΪ ΒΟΖΝΕΣΕΝΣΚΙ

Παραβολικὴ μπαλλάντα

Ἡ μοῖρα ἀκολουθᾷ παραβολικὴ τροχιά, σὰν πύραυλος
Συχνὰ διαβαίνει μέσα ἀπὸ σκοτάδια —

Καμιὰ φορά παίρνει τὸ δρόμο τοῦ οὐράνιου τόξου.

Ὁ ζωγράφος Γκωγκέν πού εἶχε κατακόκκινα μαλλιά σὰν τὴ φωτιὰ
ἔζησε μποέμικα. Ἄν καὶ στὸ παρελθὸν ἦταν χρηματιστής.

Γιὰ νὰ πέσει μὲς στὸ ἀνάκτορο τοῦ Λούβρου ἀπ' τὴ Μονμάρτη

Ἔδωσε

μιὰ

καὶ στροβιλίζοντας ἐδιάβηκε τὴ Γιάβα καὶ Σουμάτρα!

Φεύγοντας, τοῦ χρήματος τὴν τρέλλα λησιμονώντας

Τὰ κακαρίσματα τῶν γυναικῶν, τὴν πνιγερὴ ἀτμόσφαιρα τῆς Ἀζαδημίας

Ἐπερνίχησε

τὴν ἔλξη τῆς γῆς.

Τῆς τέχνης οἱ ἱεροφάντες χαχανίζανε μπροστὰ σ' ἓνα ποτήρι μπύρα:

«Ἡ εὐθεΐα εἶναι ἡ πιὸ σύντομη, ἡ παραβολὴ εἶναι ἡ πιὸ στρυφνὴ,

Δὲν πηγαινε καλύτερα νὰ ξεσηκώσει τὶς φυλλωσιές τοῦ παραδείσου;»

Ἐκεῖνος ὅμως ἔφευγε μακριὰ σὰν πύραυλος πού οὐρλιάζει

μέσα ἀπ' τὸν ἄνεμο πού τοῦ μαδοῦσε

κομμάτια ἀπ' τὸ σακκάκι του, τ' αὐτιά του,

καὶ βρέθηκε στὸ Λούβρο μέσα, ὄχι ἀπ' τὴν κυρία εἴσοδο,

μὰ παραβολικά,

ὀργισμένα

τρύπησε τὸ ταβάνι.

Καθένας φτάνει τὴν ἀλήθεια του ἄλλιῶς γενναῖα

Τὸ σκουλήκι — μὲς ἀπ' τὴ χαραμάδα, ὁ ἄνθρωπος διαγράφοντας παραβολή.

Μιὰ φορά κ' ἓναν καιρὸ ζοῦσε στὸ διπλάνο τετράγωνο ἓνα κοριτσάκι.

Μαζὶ πηγαίναμε σχολειό. Μαζὶ περνούσαμε τὶς ἐξετάσεις.

Ποῦ πῆγα κ' ἔφυγα λοιπόν;

Κι ὁ διάολος μὲ κουβαλοῦσε

ανάμεσα ἀπὸ τὰ βαριά καὶ διαφορούμενα ἄστρα τῆς Τυφλίδας!
Συχώρεσέ μου ἐκείνη τὴ σαχλὴ παραβολή.
Μικροὶ ὄμοι ξεπαγιασμένοι στὴν εἴσοδο ὑπηρεσίας...
Ὡ, πῶς ἀχολογοῦσες μὲς στῆς οἰκουμένης τὰ σκοτάδια
δονούμενη κ' εὐθεῖα σὰν κεραία πομποῦ!
Κ' ἐγὼ διαρκῶς πετάω
καὶ προσγειώνομαι
ἀκολουθώντας τὰ γῆϊνα σήματα ποὺ ἐκπέμπεις παγωμένη.
Τί δύσκολα ποὺ καταφέρνουμε τούτη δῶ τὴν παραβολή!...

Σαρώνοντας κανόνες, προγνωστικά καὶ παραγράφους
πορεύονται ἢ τέχνη, ὁ ἔρωτας κ' ἡ ἱστορία
ἀκολουθώντας παραβολικὴ τροχιά!
Μέσα στὴν ἀνοιξη τῆς Σιβηρίας βουλιάζουν οἱ γαλότσες...
Παρ' ὅλα αὐτά, μήπως εἶναι πιὸ σύντομη ἢ εὐθεῖα;

Ἀπόδοση : ΤΙΜΟΣ ΜΑΝΤΡΑΣ

ΡΑΣΟΥΛ ΓΚΑΜΖΑΤΟΦ

Ὀχτάστιχα

Καὶ βγῆκα κι ὁδοιπόρος δίχως μάλλινη κάπα,
Σὲ θουνὰ πῆγα ποὺ ξεσπάει πάντα ἢ μπόρα,
Καὶ στ' ἄλογο τυχαίνει κάπου νὰ γλιστρήσει —
Ὡ σίγουρα τότε ἀρχίζουν τὰ παθήματά μου.
Ὅταν χωρὶς νὰ πάρω τ' ὄπλο μου μπαίνω στὸ δάσο,
Τὰ πουλιὰ μαζί μου ξεθαρεύουν, γιὰ μένα τιτιβίζουν.
Ὅταν οἱ φίλοι ἀπομακρύνονται ἐγκαταλείποντάς με,
Οἱ ὄχτροι ξεδιάντροποι χασκογελοῦν μαζί μου.

Μὲ στόχαση εἶναι στὸ βιβλίο τῆς ζωῆς μας οἱ σελίδες,
Ὅλα μέσα σ' αὐτὸ μπῆκαν καλὰ, μπῆκαν μὲ τόση γνώση.
Πρέπε νὰ πέσει μέσ' τὴ γῆ πρῶτα νεκρὸς ὁ σπόρος,
Γιὰ νὰ μπορεῖ μετὰ ν' ἀναστηθεῖ ὠραῖο τὸ στάχυ.
Ὅπου ἀκουστεῖ τὴν Ἀνοιξη βροχὴ —
Ἐκεῖ καλὰ ἀντριεύει στὰ λιβάδια τὸ χορτάρι.
Ὅταν στοῦ ποιητῆ τὰ μάτια δεῖς τὸ δάκρυ —
Εἶν' ἢ στιγμὴ τοῦ ἀληθινοῦ του λόγου.

Ἐφυγε ὁ σύντροφός μου ἀπ' τὸ κατώφλι ἐδῶ,
Στὸ ξύπνιο μου ἔφυγε, ἦρθε στ' ὄνειρό μου,
Καὶ μὲ λουλούδια γιόμισ' ὅλη ἡ στοάτα,
Ἀπ' ὅπου ἡ χαρὰ φτάνει ξανὰ σὲ μένα.
Ἐφυγε ὁ σύντροφός μου, τί κατηγορία καὶ τί φῆμες,
Πῶς νὰ χαρῶ ζωὴ ἐγὼ καὶ πῶς νὰ τραγουδήσω τώρα;
Δὲν ἔχω καὶ δὲν ἔχω πιά τὸ δυνατὸ δεξί μου χέρι,
Τὰ δάκρυα νὰ σκουπίζει ἀργὰ μέσα στὴ λύπησή μου.

Οἱ κληρονόμοι τοῦ Στάλιν

Ἄφωνο τὸ μάρμαρο.

Ἄφωνα σπιθροβόλουσε τὸ γυαλί.

Ἄφωνα στεκόταν ἡ φρουρὰ

στὸ μπρούτζινον ἀγέρα.

Μὰ σὰν ἀχνὸς ἡ ἀνάσα του

κυλοῦσε ἀπὸ τὸ φέρετρο

καθὼς τὸ βγάζαν ἀπ' τὸ Μαυσωλεῖο.

Ἄργα τὸ φέρετρο κυμάτιζε

ἀνάμεσα στὶς λόγχες.

Ἄφωνος ἦτανε κι αὐτὸς —

κι αὐτὸς —

μὰ ἄφωνος ὑπούλα!

Σφίγγοντας ζοφερὰ

τὶς μπαλσαμωμένες γροθιές,

κοιτοῦσε ἀπὸ τὶς χαραμάδες

ὁ ἄνθρωπος, πὺν καμωνόταν τὸ νεκρό.

Ἦθελε νὰ θυμηθεῖ ὅλους αὐτοὺς

πὺν τὸν κουβαλοῦσαν:

τοὺς νεοσύλλεκτους ἀπὸ τὸ Κούρσκ

καὶ τὸ Ριαζάν,

γιὰ νὰ μπορέσει ἀργότερα

νὰ τοὺς παραλάβει στὴν ἔφοδο

ὅταν ἀπὸ τὴ γῆ θὰ σηκωθεῖ

καὶ θὰ τοὺς βρεῖ, τοὺς ἄμυαλους.

Αὐτὰ σκεφτόταν.

Τώρα ξεκουράζεται μονάχα.

Καὶ τὴν κυβέρνηση ἐγὼ παρακαλῶ:

Διπλές,

τριπλές

φρουρές νὰ βάλετε στὴν πλάκα

γιὰ νὰ μὴ σηκωθεῖ ὁ Στάλιν

καὶ μαζί μὲ τὸν Στάλιν —

τὸ παρελθόν.

Δὲ λέω γιὰ τὸ μεγάλο παρελθόν τὸ ἡρωϊκὸ καὶ ἱερό

τότε πὺν ὑπῆρχε τὸ Τουρκσίμπ

καὶ ἡ Μαγκνίικτα

καὶ ἡ σημαία ψηλὰ στὸ Βερολῖνο.

Μιλᾶω γιὰ τὸ συγκεκριμένο

παρελθόν, θέλω νὰ πῶ

γιὰ τοῦ λαοῦ μας τὸ καλὸ πὺν τὸ ξεχνοῦσαν,

γιὰ τὶς συκοφαντίες

γιὰ τοὺς ἀθῶους πὺν σύλλαμβάνονταν.

Τίμια ἐμεῖς ἐσπέρναμε τὴ γῆ μας

τίμια τὰ μέταλλά της λυώναμε

καὶ τίμια προχωροῦσαμε,

μὲς στὶς γραμμὲς τῶν στρατιωτῶν.

Μὰ ἐκεῖνος μᾶς φοβότανε,

Μεγάλος ὁ σκοπός, τὸν πίστευε χωρὶς νὰ βλέπει

πὺν καὶ τὰ μέσα

ἀντάξια καὶ μεγάλη πρέπει νᾶναι
 σὰν τὸ μεγάλο τὸ σκοπὸ.
 Πολὺ μακριὰ ἀγνάντευε.
 Σοφὸς στοὺς νόμους τοῦ ἀγῶνα,
 ἕνα σωρὸ στὴ γήϊνη σφαιρα κληρονόμους
 κατάφερε ν' ἀφήσει.
 Μοῦ φαίνεται
 τηλέφωνο στὸν τάφο του ἔχει στήσει:
 καὶ ὁ Ἐμβερ Χότζα
 ἀπὸ τὸ Στάλιν δέχεται ὁδηγίες.
 Κι ἄλλοῦ, ποιὸς ξέρει ποῦ, φτάνει ἡ γραμμὴ τοῦ τηλεφώνου!
 *Ὁχι — ὁ Στάλιν δὲν κατάθεσε τὰ ὄπλα
 ἀπόφαση δὲν ἔχει πάρει
 πῶς εἶναι πεθαμένος.
 Βέβαια ἐμεῖς
 τὸν βγάλαμε
 ἀπὸ τὸ Μαυσωλεῖο.
 Μὰ πῶς νὰ βγάλουμε τὸ Στάλιν
 ἀπὸ τοὺς κληρονόμους τοῦ Στάλιν!
 *Ἄλλοι κληρονόμοι, συνταξιούχοι, καλλιεργοῦν τριαντάφυλλα
 κι ἀπὸ μέσα πιστεύουν
 πῶς πῆραν σύνταξη προσωρινά.
 *Ἄλλοι πάλι,
 τὸ Στάλιν μαστιγώνουν ἀπ' τὸ βῆμα
 καὶ τὶς νύχτες
 κρουφὰ - κρουφὰ
 ὄνειρεύονται τὰ περασμένα.
 Οἱ κληρονόμοι τοῦ Στάλιν ἔμφραγμα φαίνονται βαρὺ
 σὰ νᾶχουν πάθει στὴν καρδιά.
 *Ἄλλοτε στυλοβάτες ἦτανε, καὶ τώρα
 δὲν τοὺς ἀρέσει ἡ ἐποχὴ μας
 ποὺ τὰ στρατόπεδα εἶν' ἄδεια
 κ' εἶναι κατάμεστες οἱ αἶθουσες μὲ κόσμο
 ποὺ ἀκούει τοὺς ποιητὲς του ν' ἀπαγγέλλουν.
 Κόμμα, μοῦ λές
 πῶς πρέπει
 νὰ μὴν ἀνησυχῶ.
 Μὰ ὅσο κι ἂν μοῦ τὸ λένε:
 «Νὰ ἡσυχάσεις!» — ἡσυχία
 δὲ δύναμαι νὰ βρω.
 *Ὅσο ὑπάρχουνε στὴ γῆ τοῦ Στάλιν κληρονόμοι
 ἐγὼ νομίζω πάντα πῶς ὁ Στάλιν
 στὸ Μαυσωλεῖο βρίσκεται ἀκόμα.

*Απόδοση ἀπὸ τὸ ρωσικὸ: ΔΙΟΝΥΣΙΑΣ ΜΠΙΤΖΙΛΕΚΗ

Ν. ΖΑΜΠΟΛΟΤΣΚΙ

Χρόνος 1959

«Εἰρήνη στοὺς λαοὺς!»
 «Ψωμὶ στοὺς πεινασμένους!»

Τρέχουν μέσ' απ' τὰ χρόνια
Οἱ λέξεις στὰ πλακάτ.
Γιὰ τὴν Εἰρήνη! —
 "Ὁχι μονάχα στὴ ρούσικη πατρίδα μας.
Γιὰ τὸ ψωμί! —
 "Ὁχι μονάχα στὸ δικό μας τὸ τραπέζι...
Κι' ἡ μαύρη Βιομανία ρουφάει τοὺς διαλεχτοὺς
Ρούσικους σπόρους, τοὺς σπόρους τοῦ Λένιν.
Καὶ τὸ τρακτέρ τοῦ Λένιν, κι αὐτὸ πλατεῖα ὀργώνει
Τὸν τροπικὸ τοῦ Καρκίνου, στὰ πλάτια τοῦ Σιρόκκο
Καὶ στὸ Μαρόκκο, στὴ Γιάβα
Μιὰ ἢ ἀλήθεια
 ποὺ κραυγάζει!
Αὐτὴ γίνεται στοὺς ἀνθρώπους ἠλεκτροικὴ ἀστραπή.
"Ένας μεγάλος στρόβιλος,
 Σὰν φτεροκόπημα ἀλευρόμυλου,
Αὐτὴ περνάει στὰ ραδιοκύματα μέσ' απ' τὸ σκοτάδι.
Αὐτὴ ἀνταμώνει τώρα τοὺς ἀνθρώπους.
Κ' οἱ ἀνθρωποὶ μ' αὐτὴ.
"Ὅσο περνᾶνε στὴν ἐπίθεση —
 σ' αὐτὴ πηγαίνουν,
"Ὅσο στυλώνουν πίσω ἀπὸ τ' ἀλέτρι —
 μ' αὐτὴ ἀνταμώνουν,
Μέσ' ἀπὸ τὴ δουλειὰ τοῦ κάτεργου, μέσ' απ' τὶς σφαῖρες
Τοὺς καλεῖ
Ἡ ὀλάνοιχτη
Κίνηση τοῦ χεριοῦ
Τοῦ Λένιν!

Ἀπόδοση: *ΙΑΣΟΝΑ ΔΕΠΟΥΝΤΗ*

ΓΚΕΟΡΓΚΙ ΛΕΟΝΙΤΖΕ

Μοιάζω μὲ ρυάκι

Μοιάζω μὲ ρυάκι
ποὺ εὐωδιάζει νούφαρα.
Χρόνια καὶ χρόνια ἀργοπορεῖομαι,
χωρὶς νὰ τρέχω.
Χαμομήλια μοῦ πετᾶνε ποῦ καὶ ποῦ
μὰ νὰ τὰ κόψω ἐγὼ τρόπο δὲν ἔχω.
"Ὁμως
θὰ δείξω πόσο ψεύτικη εἶναι τούτη ἡ εἰκόνα!
Καὶ θὰ σαστίσουν ὅλοι ὅταν πηλάλα φτάσω
στὴν ἄβυσσο τῶν ἄβυσσων ποὺ γέμουνε σκοτάδι
κεῖ ποὺ εἶν' τὰ σύννεφα σὰν ἄγριων κατσικιῶν κοπάδι.
Εὐτυχισμένα, ἀπὸ τὴν τύρβη ἀλάργα,
μὲ τ' ἄστρα συντροφιά
πίπα τσοπάνικη θ' ἀνάψω.
Γυμνὰ μέσα ἀπ' τὶς τρύπες ἄς φεγγίζουν
τὰ γόνατα ποὺ ἐγὼ σκοπὸ δὲν ἔχω νὰ τὰ κάμψω.

Ἀπόδοση: *ΚΩΣΤΑΣ ΠΕΤΡΟΥ*

Νύχτα τοῦ Μάη

Θυμᾶσαι τάχα
τὰ χνάρια τοῦ φεγγαριοῦ
ἀσημένιοι λεκέδες
πέρα ἀπ' τὴν πρύμη;
Θυμᾶσαι τάχα
πῶς στίς σημῦδες
τῶν λουλουδιῶν τὰ σκουλαρίκια
εἶδαμε ὀλοκάθαρα
κάτω ἀπὸ τὸ φεγγάρι;
Καὶ τὸ φιλι
κι ὁ θρόος ἀπὸ τὰ βήματα
στὸ δάσος
καὶ τὸ λαχάνιασμα τοῦ ἀηδονιοῦ
κι ὁ τρόπος πού τ' ἀστέρια
πίνουν τῆ δροσιά,
θυμᾶσαι τάχα
πῶς ὄλα αὐτὰ
ἤμουν ἐγώ;
Θυμᾶσαι τάχα
πῶς ἤσουν ἐσὺ
τὸ κάθε τί,
τὸ κάθε τί στὸν κόσμο;
κ' ἡ ἀχτίνα τοῦ ἀστεριοῦ
καὶ τὸ παιδικὸ μουρμούρισμα
τοῦ νυχτερινοῦ νεροῦ.
Ἐβάδιζες
καθὼς περνάει τ' ἀγέρι
φέροντας τὴν εὐωδιά τῶν σύδεντρων
Ἐσὺ ἀκέρια
ἤσουν ἢ γῆ κι ὁ οὐρανός
κι ἀκόμα
ἤσουν τὸ κερὶ
κι ἀκόμα ἤσουν ἢ πυρκαγιά
κι ἀκόμα
ὀλάκερη ἢ ἀνθρωπότητα

πού τόσο φλογερὰ
ἀγκάλιασα
περνώντας τὸ χέρι μου γύρω στοὺς ὤ-
(μους σου.)

Δὲ μετράω τὰ χρόνια
πού πέρασαν καὶ φύγανε.
Πανέμορφος
εἶναι ὁ σοφὸς κόσμος τῆς γῆς.

Παντοῦ καὶ πάντα
ἔτσι ζευγαρωτὰ πορεύονται
καὶ συλλογιοῦνται:

Ἡ πλάση ὀλάκερη εἶναι ἐδῶ
"Ὅλα — φτάνει τὸ χέρι σου ν' ἀπλώσεις
(— ὄλα εἶν' ἐδῶ —

"Ὅλα — φτάνει μὲ προσοχὴ νὰ ρίξεις τὴ
(ματιά σου — ὄλα εἶν' ἐδῶ

"Ὅλα — φτάνει σφιχτότερα ν' ἀγκαλιά-
(σεις — ὄλα εἶν' ἐδῶ.

Καὶ τραγουδοῦν τ' ἀηδόνια
Καὶ τὸ φιλι
Κι ὁ θρόος ἀπὸ τὰ βήματα στὸ δάσος.

Κουβαλῶ τὴν καρδιά σου
Μέσα στίς φουῦχτες
σὰ μιὰ γαλάζια φλόγα.

Ἄς πληρωθοῦν λοιπὸν οἱ αἰῶνες
ἀπὸ σένα.

Κ' ἔτσι ἄς πορεύονται οἱ ἄνθρωποι
χωρὶς φόβο, χωρὶς θλίψη
ἀγκαλιασμένοι, χέρι - χέρι.

Ἀθάνατα εἶναι τὰ βήματά μας
πλάι στὸ ποτάμι.

Μόνο πού τότε τὰ μαλλιά μου
ἤτανε μαῦρα

Καὶ τὸ φουστάνι σου
εὐώδιαζε ἀρμπαρόριζα. []

Ἀπόδοση: ΑΛΕΞΗΣ ΠΕΤΡΙΔΗΣ

Νυχτερινοὶ ἤχοι

Οἱ νυχτερινοὶ ἤχοι —
τὸ κλέφτικο σφύριγμα
τὸ γύρισμα τοῦ κλειδιοῦ στὴν πόρτα
τὸ σύντομο πούφ τοῦ γκαζιοῦ —
σκέπασαν ξάφνου τῆς φτελιᾶς τὸ θρόϊσμα.
Εἶναι τεράστιος
σκοτεινὸς καὶ πυκνὸς ὁ κόσμος τῶν φύλλων.

Ὁ νοῦς
ἀνησύχησε τόσο
πὺ δὲν γίνεται ἄλλο.

Τόσο ἀκίνητο εἶναι τὸ σύμπαν πὺ σήμανε
δγαίνοντας τὸ φεγγάρι· κι αὐτὴ ἡ κραυγὴ
πὺ ξεπετάχτηκε ἄξαφνα ὅταν
φώναξε μὲς στὸ μισοῦπνι του κάποιος
σὰν ἀνήσυχη ἐπιθεβαίωση τῆς γαλήνης ἀντήχησε.

Ἔφτασε,
τὸ ἀπὸ καιρὸ ἀναμενόμενο
πλήρωμα ἔφτασε.

Γιὰ μιὰ στιγμὴ ὅλα ἠρέμησαν
μέσα στὴ φύση
θαρρεῖς καὶ δρασκέλισε
— ὅπως ἔλεγε ὁ λαὸς —
ἕνας ἄγγελος τὸ κατώφλι.

Καὶ τὸ ἀγέρι
τὸ μόλις ἀκουόμενο ἀγέρι
φλοίσβιζε μόλις
κι ἀμέσως νεκρώθηκε
καθὼς ἡ σκανδάλῃ πὺ πέφτει
ἀκριδῶς
καθὼς ἡ σκανδάλῃ στὸν ἐπι-
κρουστήρα τοῦ ντουφεκιοῦ.

* * *

Ντιμένο καλοκαιριάτικα σ' ἄσπρο μετάξι
τὸ μεσονύχτι περνάει.
Στὴ Σαντόβαγκ κάπου στὶς παρόδους τῆς
ἕνας ἄνθρωπος τραγουδάει.

Μὰ ἀκοῦστε τον! Δὲν εἶναι μεγάφωνο, οὔτε
μεμβράνη πὺ χίλιους ἤχους σκορπάει.
Μεγάφωνο ἀληθινὸ καθαρότατο
ἕνας ἄνθρωπος τραγουδάει.

Σκεπάζει τὴ βοὴ τοῦ μοτέρ,
δὲν κουράζεται, δὲ σταματάει.
Τί σὰς νοιάζει, ἀφῆστε τον,
ἄς τραγουδάει.

Ὁ κάθε τοῖχος, ἐνῶ τραγουδάει μονάχος του
μὲ μιὰ ἤχῳ τοῦ ἀπαντάει.
Τώρα, ιδέστε τον, σώπασε, ξέσπασε
ξάφνου, γελάει.
Τὴν ἡσυχία φοβερίζοντας τοῦ ἀρέσει, γελάει
τραγουδάει σὰν κροινὸς ἀκένωτης βρύσης.
Δὲν εἶναι μεγάφωνο βλέπεις.
Τὸν διακόπτη γυρίζοντας δὲ μπορεῖς νὰ τὸν κλείσεις.

Σὲ βυθὸ θαλασσινὸ

Σὲ βαῖθὺ βυθὸ θαλασσινὸ βαδίζω,
σὲ ἀναμνήσεις ἀόριστες περιπλανιέμαι,
κ' ἢ ματιά μου πηδᾶ ἀπὸ ἄστρο σὲ ἄστρο,
σὰν κάποιος πὺν περνᾶ ποτάμι
— ἀπὸ πέτρα σὲ πέτρα.

Γυναίκα εἶναι τὸ πρωῖνὸ

Γυναίκα εἶναι τὸ πρωῖνὸ,
γυναίκα ἢ γῆ,
τὸ βράδυ,
κ' ἢ βροχὴ γυναίκα εἶναι.
Κι ἂν κάποιος
πιὸ καλὰ ἀπὸ μένα
τραγουδάει αὐτὸ πὺν θᾶρθει
θαροῶ
μοῦ κλέβει τὴ γυναίκα πὺν ἀγαπῶ.

᾽Απόδοση : ΝΙΚΟΣ ΚΑΡΒΗΣ

ΕΝΤΟΥΑΡΝΤ ΜΕΖΕΛΑΪΤΙΣ

Τὸ αἷμα

(᾽Απόσπασμα)

Τὸ αἷμα κυλάει στὶς φλέβες μου καθὼς σὲ ρεματιές
μὲ ρυακιῶν, νεροσυρμῶν, μεγάλων ποταμῶν διακλαδώσεις
σὰν τὰ νερὰ πὺν διάζονται στὴν ἀφρισμένη Βαλτικὴ
νὰ φτάσουνε καὶ κατευθύνουν τὴν πορεία τους πρὸς τὸ Νέμαν.

[[Τὸ αἷμα βουίξει, τραγουδάει μὲς στοῦ κορμιοῦ τὸ κάθε κύτταρο
τραγουδί για τὸν ἄνθρωπο - δημιουργό, κυρίαρχο τῆς γῆς
τραγουδί για τ' ἀλέτρι πὺν ζυμώνει τὸ χῶμα ὡς νᾶτανε ζυμάρι.
Βρύση ἀπ' τὶς φλέβες μου κυλάει ὄχι αἷμα ἀλλὰ τραγουδί.
Ναί, τραγουδάω τὸ μόχθο — ἀδημονοῦν προσμένοντας τὰ χέρια
νὰ λείψουν ἀπ' τὴ γῆς τὰ στερνὰ θάσανα, τὸ στερνὸ σύνορο.
Σὲ πράσινη πλημμύρα ἀλλάζουνε τὰ κόκκινα ρυάκια
κ' οἱ ἄλικες σταγόνες γίνονται κόμποι σίκαλης.

Λάμπει ἢ σταλαματιὰ σὰ σπίθα
στοῦ τραγουδιοῦ τὴν κάθε λέξη
στάλα γίνεται πὺν φλέγεται χωρὶς νὰ καίγεται —
Αἷμα τῆς γῆς καὶ τοῦ ἥλιου, πὺν ἔχει τρέξει
μὲς στὰ τραγοῦδια. Καὶ κυλᾶνε
ὄχι σὰν κόκκινα ρυάκια
μὲ λιγοστοὺς ἀφρούς, παρὰ σὰν καταρράχτες
πὺν ἀνοίγουνε για κοῖτες τους τρῖσβαθα αὐλάκια.

Δέν εἶναι μόνο ὁ ἥλιος

Δέν εἶναι μόνο ὁ ἥλιος τοῦ μεσημεριοῦ,
 Κάτι ἄλλο με φωτίζει ἀκόμα,
 Δέν εἶναι μόνο ὁ ψίθυρος τῆς γῆς,
 Κάτι ἄλλο ἀκόμα σιγανὰ με κουβεντιάζει. .
 Μπαίνουνε μέσα μου ἀπρόσκλητες δυνάμεις
 Ἄργα, εὐγενικά, κυριαρχικά...
 Δέν εἶναι μόνο ἡ δίψα, ἡ νοσταλγία,
 Κάτι ἄλλο ἀκόμα με ἀναγκάζει ἐπίμονα
 Νὰ σέ γυρέψω, νὰ ἀνεβῶ ὡς ἐσένα,
 Νὰ σκορπίσω ὀλόγυρά σου
 Κῦμα αἰώνια ἀνήσυχο.
 Δέν εἶναι μόνο τῶν ματιῶν σου τὸ ἀπρόσιτο,
 Κάτι ἄλλο ἀκόμα με τραβᾷ στὸν οὐρανό,
 Δέν εἶναι μόνο ὁ θάνατος, ἡ ζωὴ χωρὶς ἐσένα,
 Κάτι ἄλλο ἀκόμα με καλεῖ στὴ γῆ...

Ἄποδοση: ΝΙΚΟΣ ΚΑΡΒΗΣ

ΓΚΡΙΓΚΟΡΙ ΠΟΖΕΝΙΑΝ

Ἄν τὸ γαλάζιο

Ἄν τὸ γαλάζιο χρῶμα ἔπαιρνα
 ἀπ' τὴ θάλασσα,
 τὴ δίψα τοῦ φωτός —
 ἀπ' τὰ οὐράνια,
 κι ἀπ' τὸ ψωμί —
 τὴ γενναιόδωρη αὐταπάρνηση,
 κι ἀπὸ τὶς ἄγκυρες —
 τὴν πίστιν στὰ καρᾶβια.
 Ἄπὸ τὸ μέταλλο
 τῆς καρτερίας τὸ βάθος,
 ἀπ' τὸ νερὸ —
 τὸ σβήσιμο τοῦ πάθους,
 ἀπὸ τὸ θάνατο —
 τὸν ἄφρευκτο ἐρχομό.
 Κι' ἄν, σὰν τὸν Ἀββαζοῦμ
 ἐμοίραζα τὸ βίός μου,
 κι ἄν ἔκατὸ ζωὴς
 μοῦ μέλλονταν στὸν κόσμον,
 πάλι δὲ θᾶβρισκα ἀπ' τὰ χρέη μου λυτρωμό.
 Σ' ὄλους χρωστάω.
 Χρέη ὡς τὸ λαιμό.
 Καὶ χωρισμένος ἀπ' τὶς θάλασσες αἰώνια,
 εἶμαι σὰν ἔλατο σὲ γάτασπρο βουνό,
 κι' οὔτε καὶ ξέρω γιατί ἄπραγα κρατῶ
 τὰ πράσινά μου χέρια μὲς τὰ χιόνια.

Ἄποδοση: Α. ΒΟΓΙΑΖΟΣ

Πρὶν ἀπ' τὸ καινούργιο ἄλμα

Ἐμεῖς στὴν αἴθουσα ἀναμονῆς
ζοῦμε,
ὄλοι μας πάντα κάτι περιμένουμε...
Τὸν διευθυντὴ
μπρὸς στὸ σπίτι περιμένει ὁ σωφὲρ,
παίζοντας
 μὲ τὸ κλειδάκι τοῦ «Βόλγα»...
Νὰ ἕνας καλοβαλμένος γερούλης
μὲ γυαλιὰ στηριγμένα στὴ μύτη.
Περιμένει.
Πάει στὴ Βολογκνιὰ
 για τραγούδια...

Μιά γερόντισσα,
 μουρμουρίζοντας κάτι γιὰ τὴ σύνταξη,
χαμογελάει μακάρια στὸν ὕπνο της...
Τὸν καλόβολο ἄντρα της
 περιμένει ἡ γυναίκα,
ἡ κοπελιά περιμένει τὸν ἔρωτα
γεμάτη τρόμο.
Κι ὁ πρωτομάστορας
κοιτάει τὴν κοπελιά,
ἔχει καιρὸ μιὰν ὀλόκληρη ὥρα
μέχρι νὰ ρθῆι τὸ τραῖνο...
Περιμένει τὴ στροφὴ ὁ πλοηγός:
σὲ λίγο

 τὰ ρηχά!
Ὁ δάσκαλος περιμένει
 τὴ λύση τῶν ἀσκήσεων.

Τὰ παιδιὰ
περιμένουν
τὰ διαλείμματα.
Τὰ κολχὸς
περιμένουν
ἀλλαγές!...
Πάνω ἀπ' τὸν πολυθόρυβο κόσμο
βρέχει ἀπ' τὸ πρωί.
Πάνω ἀπ' τὸν πολυθόρυβο κόσμο
γλιστρᾶνε σύννεφα...
Περιμένουμε.
Εἶναι καιρὸς πιά νὰ περάσουμε
ἀπὸ τὴν αἴθουσα ἀναμονῆς
στὴν αἴθουσα
πραγματώσεων...
Περιμένουμε ἀνακαλύψεις.
Καλοῦμε τοὺς φίλους.
Λέμε ὁ ἕνας στὸν ἄλλον
 λόγια πικρά.

Ἐμεῖς στὴν αἴθουσα ἀναμονῆς
ζοῦμε!

Ὅμως τὰ χέρια
προσδοκώντας
δὲ σταυρώνουμε!

Πίσω μας —
ἡσυχία πού κρυφοβράζει!
Πίσω μας —
τὸ τράνεμα τῆς δύναμῆς μας.
Ἄφυπνισμένη χώρα
πού περιμένει.
Κι ὁλόκληρος ὁ κόσμος
ἀκίνητος στὴν προσμονή.

Ἀπόδοση: ΛΕΙΑ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ — ΚΑΡΑΒΙΑ

ΜΠΟΡΙΣ ΣΛΟΥΤΣΚΥ

Ἡ ὑπεροχὴ τῶν γηρατιῶν

Στοὺς εἰκοσάχρονους μορεῖς νὰ πεῖς:
«Ἦστερα ἀπὸ ἕνα χρόνο κουβεντιάσουμε:» Στοὺς σαραντάρηδες
συχωρεμένο εἶναι νὰ χάρτουν κούφια λόγια,
καὶ χωρὶς λόγο νὰ τὰ κάνουν μούσκεμα.
Μὰ τὰ γερόντια δὲν μοροῦν νὰ κάνουν λάθος
νὰ προσδοκοῦν ἢ νὰ πλανιῶνται.
Δὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ παρατηροῦν σωπαίνοντας
Μῆτε νὰ πέφτουν, νὰ χτυπᾶνε.
Ὅχι: Πάρα πολὺ πονάει τὸ σπασμένο κόκκαλο
στὸ γέρο, κ' ἔτσι πολὺ προσέχει μὴ χτυπήσει.
Ἐλάχιστες πιά τοῦ ἔχουν ἀπομείνει
μέρες
κ' εἶναι πάρα πολὺ κοντὰ
ἢ γραμμὴ
πού δὲν τὴν προσπερνάει κανένας.
Γι' αὐτὸ τόσο συχνὰ οἱ γέροι
βλέπουν τὰ πάντα ἀπὸ ψηλὰ καὶ τόσο φωτισμένα.

Ἀπόδοση: ΚΩΣΤΑΣ ΠΕΤΡΟΥ

ΓΙΑΡΟΣΛΑΦ ΣΜΕΛΙΑΚΟΦ

Ἀυστηρὸς ἔρωτας

(Νουβέλλα σὲ στίχους)

(Ἀπόσπασμα)

Ἀδιάλλαχτοι, πεισματικά, χτίζαμε νέες ἡμέρες,
καὶ στ' ὄνειρο, πού δένονταν ἀκέρια τότε ἡ σκέψη,
τοῦ ἔρωτα δὲν στοχάζονταν τὶς γλύκες, τὶς φοβέρες,
μὲς στὴν αὐγὴ τοῦ Νέου Καιροῦ, κανεῖς μας νὰ γυρέψει.

Προβλήματα σεξουαλικά, γάμους, σπιτίσια ειρήνη,
μη λερωθῶν με ὀνόματα μικροαστικά καὶ κούφια,
δὲν ἔμπαζαν τοῦ λόγου τους τὸ φλογερὸ καμίνι
τῆς Κοιμομὸλ οἱ ρήτορες μὲ τ' ἄταχτα τσουλούφια.

Τ' ἀτσάλινα κορίτσια μας, στὰ σοβαρὰ δεφτέρια,
κρουφὰ δὲ ζωγραφίζανε μὲ τὴ μικρὴ τους πέννα,
δίπλα σὲ σχέδια μηχανῶν, ζευγάρια περιστέρια
νὰ παίζουν μὲ τὰ ράμφη τους ἐρωτικά ἐνωμένα.

Ὡς τόσο, πράσινα κλαδιὰ κρατώντας στὴ μασχάλη,
κι ἀπὸ χελιδονίσματα σὰ νὰ 'ταν μεθυσμένη,
στὰ σχέδια τὰ πεντάχρονα καὶ τότε, νὰ την πάλι,
σὰν πάντα ἐρχόνταν ἡ Ἄνοιξη μὲ ὀρμὴ νὰ μᾶς προσμένει.

Τὸν τόπο ἀκόμα σκέπαζε συγνεφιασμένη ἡ μέρα
καὶ χιόνι ὑγρὸ καὶ σκοτεινὸ τὴ γῆς, τὰ καλντερίμια,
κι ὁμως οἱ ἀπόκοτοι Ἔρωτες, πὺ φτάνανε ἀπὸ πέρα,
ξεπαγιασμένοι στρίμωχναν ὄξω τὴ θεία τους γδύμια.

Ἐνας τους, μέσ' ἀπ' τὸ θολό, τὸ νοτισμένο τζάμι,
(ὅταν γιὰ τύχη μας κακὴ τὸ ἀνοίξανε, τί κοίμα),
σάμπως τὸν ἥλιο, ξαφνικά πὺ θγῆκε, νὰ προκάμει,
γοργοπετώντας τρύπωσε στὸ «οὐντάρνικο» τὸ τιῆμα.

Ἀπάνω στὰ ἐξαρτήματα καθένας μας δουλεύει,
μὰ στὸ μονότονο βουητὸ ποιὸς τὴ δουλειὰ θ' ἀφήκει;
—κι αὐτός, σὰν κοίταξε παντοῦ, τὴ Λίτζα σημαδεύει,
καὶ τῆς τραβᾷ, σιγὰ σιγὰ, τὴ φόρμα ἀπ' τὸ μανίκι.

Αὐτὴ γυρνᾷ (μαρτύρα το, ψυχὴ μου, πὺ τὴν εἶδες),
καὶ μαρμαρώνει ἀπὸ ντροπὴ. Δὲν ξέρει πὺ νὰ γείρει!
Μὲς στὸ τρεμάμενο τὸ φῶς, πὺ στέλναν οἱ ἠλιαχτίδες,
βλέπει τὸ Γιάσκα πὺ ἔστεκε μπροστὰ στὸ παραθύρι.

Αὐτὸς δὲν θὰ 'ναι — πίστεψε πὺς βλέπει κάποιον ἄλλο,—
ὄχι, δὲν εἶναι, τὸ 'ξερε, κρουφὰ τ' ὁμολογοῦσε,
τὸ παλικάρι πὺ ἄλλοτε, στὸ δρόμο τὸ μεγάλο,
πηγαίνοντας στὴ φάμπρικα τὶς θύελλες νοσταλγοῦσε.

Αὐτὸς δὲν θὰ 'ναι πὺ ἄλλοτε, μὲ τὴν ὀρμὴ τῆς νιότης,
τῆς ἔδειχνε στενάζοντας τὸ φλογερὸ του πάθος,
καὶ πὺ τὴν πῆγαινε ὡς τὸ τραῦμα, τὰ βράδια, ἀπ' τὸ σχολειὸ τῆς,
κάτω ἀπ' τὸ φῶς τῶν φαναριῶν, πὺ χάνονταν στὸ βάθος.

Αὐτὸς δὲν θὰ 'ναι τὸ παιδί, πὺ 'χε κι αὐτό, σὰν τόσοι,
μὲς στὰ βιβλία τῆς Κοιμομὸλ τὸν αὔξοντα ἀριθμὸ του.
Ξάφνου δικό τῆς, πὺ ἡ καρδιὰ μὲ πόνο νὰ ματώσει,
τὸν ἔνωσε — καὶ τ' ὄνειρο δικό τῆς καὶ δικό του.

Ὅλα ἀπ' τοῦ Γιάσκα τὴ μορφή καλοῦσαν τὴν κοπέλλα.
Χαμένη ἀπὸ μιὰ δύναμη, πὺ πιά δὲν τὴν ἀφήνει,
στὴ μπαλωμένη του ποθεῖ, τὴν ἀντροικὴ φανέλλα,
νὰ πέσει ἀπάνω, τρουφερά, γλυκά, μ' ἐμπιστοσύνη.

Τί νά 'γινε ἔτσι ξαφνικά κ' ἡ ἴδια. θαυρεῖς, δὲν ξέρει.
Σὰν ν' ἀκουε μιὰν ἀπόμακρη φωνὴ μισοσβησιμένη,
ἡ Λίτσα, ἀργὰ γλωμιάζοντας, στεκόνταν μὲ τὸ χέρι
πάνω στὸν πάγκο. Ἀκίνητος ὁ τόρνος τῆς σωπαίνει.

Βαθιά τῆς μὲ ἄλλη δύναμη μαζεῖει, λίγη λίγη,
κι ὅ,τι πιστεῦει ἀπὸ μικρῆ σὰν νὰ ἴκετεύει μοιάζει.
Ψυχώνει μόνη τὴν καρδιά. τὴν ταραχὴ τῆς πνίγει,
τὸν κόσμον μὲ τὰ μάτια τῆς ὀλόγυρα κοιτάζει.

τὸ τμῆμα τῶν Οὐντάρονικων μιὰ ζωὴ δική του ζοῦσε·
...Ἐμπρὸς ὁρμώντας, πάντα ἔμπρὸς, τρέχοντας μὲς στὸ χρόνο
κάνεις, κάνεις δὲν πρόσεξε τὴν πτώση τῆς, τὸν πόνο,
κάνεις γιὰ τρυφερότητα σκληρὰ δὲν θὰ μιλοῦσε.

Ντυμένο μ' ἄχαρα σκουτιὰ τὸ σφριγηλό τους σῶμα·
μὰ νὰ ποὺ ἀφήνουν μάκινες, ἀμόνια, μανιθέλες,
κι ἀποξεχνώντας τὴ δουλειά, κάθε τους πίστη ἀκόμα,
σὰν σμάρι ζώσανε τοὺς νιοὺς οἱ λιγεροὺς κοπέλλες.

Καὶ σὰν σὲ χτῆμα τους, παντοῦ, καὶ στὸ στιλπνὸ τ' ἀτσάλι,
κι ἀπάνω στὰ συνθήματα τῶν τοίχων, στίς μακέτες,
ξεδιάντροποι, χαρούμενοι, τρελλοί, σὲ θεία κραιπάλη,
τοῦ ἡλίου τῆς πρώιμης Ἄνοιξης χορεύαν οἱ ὑπηρέτες...

Ἄποδοση: ΕΥΗΝΟΣ ΝΙΚΟΧΑΡΗΣ

ΒΙΚΤΩΡ ΣΟΣΝΟΡΑ

Ἄπο τὰ «Ἐπεισόδια»

2

Βομβάρδισαν τὸ σπίτι.
Πάνω ἀπὸ τὰ συντρίμια
τὰ πάτερα
σὰ χαυλιόδοντες
στραμμένα κατὰ τὸν οὐρανό.

Πάνω ἀπ' τὸν πόλη
ποὺ κοιμόταν
Σμάρια τὰ «Μέσσερι»
Καμμιά ἑκατοστὴ
θὰ ἦταν στὴ γειτονιά μας.

Κάτω ἀπὸ τὰ χαλάσματα
βρέθηγε
τὸ ποτιστήρι
ἓνα τσακισμένο τσαγερό
μιὰ κοριτσίστικη κορδέλλα,
ἓνα πάλινο γατὶ
ἓνα παπούτσι, ἓνα σκουτέλι...

Κοντολογίς οί ἔρευνες
δὲν ἄξιζαν τὸν κόπο.

Ἀπόδοση: ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΑΚΩΒΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΤΡ ΤΒΑΡΝΤΟΦΣΚΙ

Μακρινοὶ ὀρίζοντες

(Ἀπόσπασμα)

Ὄταν χάρη στὰ τείχη τοῦ Κρεμλίνου
μὲ τὴ ζωὴ εἶχε χωριστεῖ ἀπὸ ζωντανὸς
σὰν ἄγριο πνεῦμα πάνω μας ἐπόπτευε
κι ὄνομα δὲν γνωρίζαμε ἄλλου κανενός.

Σπάζαμε τὸ μυαλό μας νᾶβρουμε ὕμνους
κι ἄλλο νὰ τὸν δοξάσουμε σὲ πόλεις καὶ χωριά.
Ἐδῶ τίποτα δὲν ἔχεις νὰ προσθέσεις
τίποτα καὶ νὰ ἀφαιρέσεις.

Ἔτσι ἦτανε στὴ γῆς τὰ πράματα βαριά.

Φίλε πὸν βόσκαμε μαζί τὰ πρόβατα
στὰ παιδικὰ μας χρόνια. Φίλε
τῶν δύσκολων τῆς νειότης ἡμερῶν
Δὲν εἶναι τόπος νὰ κρυφτοῦμε
ἀπὸ τὴ μνήμη τῶν ὠρίμων μας ὠρῶν.

Μήτε πάλι μᾶς ταίριαζε νὰ ποῦμε
καὶ νὰ παρηγοριόμαστε μ' ἐλπίδες τάχα
Ποῦ ξέρεις; Ἴσως νὰ πεθάνει, ἴσως νὰ φύγει
αὐτὸ πὸν τὴ ζωὴ διαπότισε ὡς τὰ βάθη.

Ὄχι! Ἐσὺ κ' ἐγὼ εἴμαστ' ἄλλη πάστα
Μέρα πὸν πέρασε δὲ μᾶς γίνεται ξένη.
Τοὺς ξέρουμε κι αὐτοὺς ἐδῶ καὶ κείνους κεῖ τοὺς χρόνους
κι ὁμοια τοὺς εἴμαστε δοσμένοι. [...]

Μὰ ὅ,τι κι ἂν ἔγινε ἐδῶ πέρα ἔχει περάσει
νὰ ξαναγίνει πιά δὲν εἶναι βολετό.

Ὄ,τι γίνεται τώρα, αὐτὸ βαραίνει.
Αὐτὸ γιὰ μᾶς εἶναι σπουδαῖο ἐδῶ. [...]

Πατρίδα μου σ' εὐχαριστῶ γιὰ τὴν εὐτυχία
ν' ἀκολουθῶ μὲ σένα ἴδια πορεία.

ΤΖΑΝΣΟΥΡ ΤΣΑΡΚΒΙΑΝΙ

Στιγμὴ ὑπαρξῆς

Κατάντικρά μου ὁ ἥλιος,
ὁ ἥλιος πίσω μου,
στὸ πλευρό μου ὁ ἥλιος.

Μεσημέρι.
Καταλάγιασαν στο δρόμο οί ἤχοι.
Στοὺς θάμνους κάποτε σαλεύει ἓνα πουλί.
Βλέπω τὸ λόφο.
Βλέπω τὸ δάσος.
Τὴν κοιλάδα.
"Ολα ἔχουνε μουνδιάσει.
Κρατάει τὴν ἀνάσα του ὁ αἶρας.
"Ανθρωπε,
περιμένουμε,
ἀνυπομονοῦμε,
σ' ἀκοῦμε — μίλα!

Ἔρχεται μέρα

Ἔρχεται μέρα,
ἔρχεται στιγμή
πὺ ζεῖς ἀληθινά, ἀναμφισβήτητα,
ὅταν σ' ὄλους μεταδίνεις τὴ γαλήνη,
κι' ἡ γαλήνη μέσα σου σαλεύει.
Εἶσαι ἥλιος,
εἶσαι γῆ,
ἀφουγκράζεσαι τὰ χελιδόνια,
κ' ἐσὺ ὁ ἄνθρωπος
γίνεσαι ὁ ἴδιος χελιδόνι,
γίνεσαι γιὰ μιὰ στιγμή μητέρα,
εἶτε σὰν ἄλογο πρὶν τὴ μάχη χλιμιντρίζεις,
γίνεσαι γλέντι,
θλίψη γίνεσαι,
βροχή,
θύελλα,
δὲν ἀνέχεσαι τὴν ἀνέχεια καὶ τὰ βάσανα,
νοσταλγεῖς τὰ ἀδέρφια σου,
δὲν κρατιέσαι,
ἕστερα σταυρώνεις ἀργὰ τὰ χέρια σου στὸ στῆθος,
καὶ γιὰ μιὰ στιγμή πεθαίνεις.
Μὰ ἀπ' αὐτὴ τὴ ζωὴ δὲ θὰ μπορέσεις νὰ ξεφύγεις.
Πάντα θὰ φορᾶς τὴν πανοπλία τῆς μεγάλης ζωῆς.
Θᾶσαι πατέρα,
θᾶσαι μάννα,
γιός,
καὶ θᾶσαι ὁ κόσμος ὅλος.

Ἔρχεται μέρα, στιγμή,
πὺ ζεῖς ἀληθινά, ἀναμφισβήτητα.

Ἐπίδοση: ΓΙΩΡΓΟΣ ΦΡΑΓΚΙΣΤΑΣ

ΤΑΜΑΖ ΤΣΙΛΑΤΖΕ

Δὲν εἶμαι τόσο...

Δὲν εἶμαι τόσο πολὺ περίπλοκος
Μήτε εἶμαι πάλι τόσο ἀπλός.

Κι ὁμοιος μὲ μένα
εἶν' ὁ στίχος μου.
Χρυσᾶ στάχια
μακρινῶν ἀστεριῶν
ἀλώνισα
μέσα στὶς κόρες τῶν ματιῶν μου.

Αὐτὰ τ' ἀστέρια
τὰ κουβαλῶ μὲς στὴν καρδιά μου
γιὰ σένα
σφαῖρα τῆς γῆς μου
Κι ἀπ' αὐτὰ
Μὲς στὴν καρδιά μου, καθὼς στὸ λόγγο τοῦ βουνοῦ
πότε τὸ ἓνα
πότε τὸ ἄλλο πιάνει πυρκαγιά...

Ἐπίδοση : Δ. ΡΟΜΠΟΥ

ΒΑΣΙΛΙ ΦΕΝΤΟΡΟΦ

Ὁ ποιητῆς

Οὔτε στὴ ράθυμη ἀπραξία καὶ στὴ ραστώνη,
προφητικὴ στὰ χέρια του σαμβύκη,
κ' ἓνα μόνο θυμᾶται, μὲ μαράζι, —
πῶς τὸ κακὸ τοῦ κόσμου, τόση φρίκη,
μὲς στὴν ψυχὴ του, νά, κατασταλάζει.

Παίρνει

οὔτε ἂν ἡ δόξα ἀστραφτερὴ τὸν στεφανώνει,
οὔτε στὸν ἴσκιό τραβηγμένος,
τώρα, πού ἀνήσυχτοι περνοῦν, γιὰ τὸν καθένα, οἱ χρόνοι,
ποιητῆς δὲν γίνεται νὰ μείνει εὐτυχισμένος.

Ἡ θάλασσα

Μοῦ ἔπαν:

Μονάχα ἡ Θάλασσα μπορεῖ, μονάχα αὐτὴ θὰ πλύνει,
τὴν πίκρα κάθε προσβολῆς, τὴ δημοσιὰ ἀπ' τὴ σκόνη.
Μοῦ ἔπαν, ἡ Θάλασσα θὰ φέρει τὴ γαλήνη,
ὅποια μεγάλη ἀνησυχία κι ἂν σὲ πληγώνει.

Νά τηνε τώρα ἡ Θάλασσα,
νά αὐτὴ μὲ τ' ἄγρια κύματα,
βογγᾷ, ξεσπάζει ἀφρίζοντας στὰ βράχια μανιασμένη,
μὰ τίποτε ἀπὸ μέσα μου, τὶς ἀγωνίες, τὸν πόνο,
τίποτε ἀπ' ὅσα μὲ πληγώσαν δὲν ξεπλένει
τ' ἀνακατεύει μόνο.

НИКОНОВ

Οι καθημερινές μας μέρες.

ΜΠΟΡΙΣ ΜΠΙΡΓΚΕΡ

Νεκρή φύση — Κανάτι

Β. ΛΕΜΠΟΡΤ—Β. ΣΙΝΤΟΥΡ—Ν. ΣΙΛΙΣ Η προτομή του Ναζίμ Χικμέτ
(Γρανίτης)

*B. ΛΕΜΠΟΡΤ-
-Β. ΣΙΝΤΟΥΡ-Ν. ΣΙΛΙΑΣ
"Έγγυος
(Ξύλο συμπίδας)*

Γιὰ τὴν «Ἡλέκτρα» τοῦ Κακογιάννη

Ἀγαπητὴ «Ἐπιθεώρηση Τέχνης»,

Στὸ τεύχος σου τοῦ Ὀκτωβρίου - Νοεμβρίου, ὁ κ. Μοσχοβάκης ἔρχεται μὲ τὴ σειρά του νὰ προσθέσει ἀκόμα μιὰ ὑμνητικὴ κριτικὴ στὴν ταινία τοῦ Μιχ. Κακογιάννη «Ἡλέκτρα».

Ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ προσθέσω καὶ τὶς δικές μου ἀπόψεις γιὰ τὴν ταινία ποὺ — αὐτὸ νομίζω ἀποτελεῖ καὶ τὴ βασικὴ αἰτία τῆς ἐπιστολῆς μου — εἶναι ἐκ διαμέτρου ἀντίθετες μ' ἐκεῖνες τοῦ κ. Μοσχοβάκη.

Ἡ γνώμη λοιπόν, τοῦ ἐπίσημα γνωστοῦ κριτικοῦ εἶναι, πῶς ὁ Κακογιάννης ἔδωσε τὶς πιὸ ὀρθές καὶ τὶς πιὸ θαυμαστὲς λύσεις στὸ πρόβλημα ποὺ παρουσιαζόταν.

Ποιό ἦταν αὐτὸ τὸ πρόβλημα: Ἡ μεταφορὰ μιᾶς ἀρχαίας τραγωδίας στὸν Κινηματογράφο.

Ποιές ἦταν οἱ ὀρθές καὶ θαυμαστὲς λύσεις τοῦ σκηνοθέτη: Τὸ ὅτι «πλούτισε» τὴν τραγωδίαν τοῦ Εὐριπίδη μὲ κιν)κὴ δράση (ὅπως ἡ «ἐντυπωσιακὴ» σκηνὴ τοῦ φόνου τοῦ Ἀγαμέμνονα), πρᾶγμα ποὺ θὰ εἶχε κάνει κι' ὁ Εὐριπίδης, ἂν ἤξερε πῶς τὸ ἔργο του θὰ γινότανε κάποτε ταινία. Κι ἀκόμα, ἡ μεταφορὰ τοῦ ἔργου σὲ χῶρο πιὸ «καθημερινό».

Πολὺ σωστά, ὁμως, ὁ Κακογιάννης σκέφτηκε, πῶς ὁ ἐμπλουτισμὸς τοῦ ἔργου μὲ τέτοια στοιχεῖα, θὰ κατάστρεφε τὸ «ὑψηλὸ ὕφος» τῆς Τραγωδίας, πρᾶγμα ποὺ θ' ἀποτελοῦσε ἀπιστία τοῦ σκηνοθέτη ἀπέναντι στὸν συγγραφέα. Ἐτσι, προτίμησε τὴ μέση ὁδὸ, ἀρχίζοντας τὴ νοθεία ἀπὸ τοὺς διαλόγους τοῦ ἔργου: Διατήρησε τὸ στίχο ἀλλὰ κατάργησε τὴν ἀπαγγελία.

Ὁ χορὸς μεταμορφώθηκε σὲ «γυναίκες ἀπ' τὸ Κορωπί» ἀλλὰ διατήρησε τὸ στυλιζάρισμα στὴν κίνηση καὶ στὴν ὁμιλία του.

Ἐτσι παρήχθη ἓνα τρίτο εἶδος, ποὺ δὲν ἦταν οὔτε χορὸς οὔτε χωριάτες, ἀλλ' Ἀρχοντοχωριάτες.

«Δραματοποίησε» τὰ περιγραφικὰ μέρη τοῦ Δράματος (ὅπως ἡ σκηνὴ τοῦ φόνου Λίγισθου) εἰσάγοντας — κιν)κὴ ἀδεία — καὶ ἄλλο φόνον ἐπὶ σκηνῆς.

Ἡ φωτογραφία: Ὁ ὀπερατέρ Γουώλτερ Λάσσαλου πέτυχε μιὰ καταπληχτι-

κὴ Σκανδιναυικὴ φωτογραφία, ἐν μέσῃ Ἑλλάδι.

Ἀκολουθώντας μὲ τὴ σειρά του τὶς ὁδηγίες τοῦ Κακογιάννη γιὰ τὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ ἔργου, κατάργησε τὸ σκληρὸ ἑλληνικὸ φῶς ποὺ ἡ ἀδυσώπητη καθαρότητά του γεμίζει τὸ Ἀρχαῖο Δρᾶμα, καὶ δημιούργησε γκρίζους, συνεφιασμένους οὐρανοὺς καὶ ἡλίους μὲ σκοτωμένο φῶς.

Ἡ ὑποκριτικὴ: Ποιὸς μπορεῖ νὰ ξεχάσει τὴν καταπληκτικὴ ἐρμηνεία τῆς Εἰρήνης Παπᾶ, ἢ τὴ βαθειὰ ἀνθρωπιὰ τοῦ Περγιάλη;

Καὶ ποιὸς μπορεῖ ν' ἀγνοήσει, πῶς βασικὸ μέλημα τοῦ σκηνοθέτη, δὲν εἶναι μονάχα ἡ ἐπὶ μέρους καλὴ ὑποκριτικὴ τῶν ἠθοποιῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐνιαιμία γραμμῆς ὑποκριτικῆς, σ' ἓνα ἔργο.

Ἐτσι, ὁ Περγιάλης θύμιζε Ἄκτορας Στούντιο μὲ τὴν ὑποτονικότητά του, ἢ Κατσέλη Σχολὴ Ράϊνχαρτ μὲ τὴν ἀπαγγελία της... κ.ο.κ.

Ἡ μουσικὴ: Κατ' ἀρχὴν μιὰ διευκρίνηση. Περισσότερο ἀπὸ μουσικὴ ὑπόκρουση, — ἂν ἐξαιρεθοῦν 2 - 3 σημεία τῆς ταινίας ὅπου ἀκούγονται δημοτικὲς μελωδίες — ὁ Θεοδωράκης «ἔγραψε» ἓνα εἶδος ποὺ ὀνομάζεται «μουσικὰ ἐφέ».

Πέρα ἀπ' τὶς ὅποιεςδήποτε ἀντιρρήσεις ποὺ θάχε κανεῖς, γι' αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς μουσικῆς σὲ μιὰ τέτοια ταινία, ὁ Θεοδωράκης πρόστεσε κι αὐτὸς «ἀτμόσφαιρα» στὸ ἔργο, χρησιμοποιώντας κάποτε καὶ ξύλινα κρουστὰ (ὅπως στὴ σκηνὴ τοῦ φόνου τῆς Κλυταιμνήστρας) ποὺ θύμιζαν ἄλλες χῶρες ξωτικές — καὶ πάντως ὄχι τὸν ἑλλαδικὸ χῶρο — καὶ φυσικὰ, ἄλλες ταινίες...

Τὰ κοστούμεια: Εἶναι φανερὸ πῶς ὁ Σ. Βασιλείου, ἐμπνεύστηκε τὰ κοστούμεια του ἀπὸ τὶς σύγχρονες χωριάτικες φορεσιές, κι αὐτὸ φαίνεται περισσότερο στὰ κοστούμεια τῶν ἀντρῶν (Ὁρέστης, Πυλάδης) ποὺ θύμιζαν Ἀραχωδίτικες φουστανέλλες.

Κι ἀκόμα κατόρθωσε — κι αὐτὸ νομίζω εἶναι τὸ πιὸ σημαντικὸ — νὰ «δώσει» τὴν διαφορετικὴ ὑφή ποὺ προσφέρει ὀπτικὰ κάθε ὕφασμα καὶ ἀντικείμενο. Καὶ ὅλα θὰ πήγαιναν καλὰ, ἂν δὲν ἐμφανίζόταν ἡ Κλυταιμνήστρα, λίγο πρὶν τὸ φόνον της, μὲ ντύσιμο καὶ καὶ κόμμωση, ἐλαφρῶς βαδυλωνιακά, πρᾶγμα

πού θακανε τὸν ἀπλοῖκὸ θεατὴ νὰ ὑποθέσει, πῶς ἡ Κλυταιμνήστρα ὑπῆρξε μιὰ βασίλισσα πού ντυνόταν κακόγουστα, ἀλλὰ καὶ πῶς αὐτὸ εἶναι μιὰ λεπτομέρεια ἔξω ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ἔργου, πού ἀπαιτεῖ ἓνα στυλιζάρισμα στὴν ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση τῶν ἡρώων.

Συμπέρασμα : Ἡ «Ἡλέκτρα» εἶναι ἓνα ἐπίτευγμα πού μπορεῖ νὰ τὸ δεχτεῖ κανένας, ἢ ἀντίθετα. Ἐκεῖνο ὅμως πού νομίζω πῶς ἔχει σημασία στὴν περίπτωση, δὲν εἶναι τόσο μιὰ κριτικὴ πάνω στὴν ταινία, ὅσο μιὰ κριτικὴ πάνω στὰ προβλήματα πού ἀντιμετώπισε ὁ σκηνοθέτης (πού εἶναι κι ὁ τελικὸς ὑπεύθυνος γιὰ ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ ἔργου) καὶ στὶς λύσεις πού τοὺς ἔδωσε.

Μὲ λίγα λόγια: Πότε κινδυνεύει ἀπὸ σκηνοθέτης, νὰ γίνῃ Προκρούστης. Γιατὶ φοβᾶμαι πῶς ἡ «Ἡλέκτρα» δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο, παρὰ ἡ ἔκφραση συμβιβασμοῦ ἀνάμεσα στὶς ἠθικὲς καὶ αἰσθητικὲς ἀπαιτήσεις ἐνὸς ἔργου, καὶ στὶς ἀπαιτήσεις τοῦ σύγχρονου Ἐμπορικῶν Κινηματογράφου.

Αὐτά, μ' ὅλο τὸν σεβασμὸ πού τρέφω ἀπέναντι στὸν ἓνα, ἀπὸ τοὺς δυὸ-τρὶς πραγματικὰ ὑπεύθυνους κι ἀξιόλογους σκηνοθέτες τοῦ Κινηματογράφου μας.

Ἄθῆναι 12 Δεκεμβρίου 1962

Μετὰ τιμῆς
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΤΑΥΡΑΚΑΣ

Ἡ Γ' Ἑβδομάδα Ἑλληνικοῦ Κινηματογράφου

Ἀγαπητὴ «Ἐπιθεώρηση Τέχνης»,

Στὸ ἀξιόλογο ἄρθρο τοῦ κ. Μοσχοδάκη γιὰ τὴν Γ' Ἑβδομάδα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κινηματογράφου θὰ ἤθελα νὰ κάνω μερικὲς ἀσημαντεῖς διορθώσεις — ἔτσι, γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ πράγματος μόνο.

Τὰ βραβεῖα τῆς Κριτικῆς Ἐπιτροπῆς δόθηκαν παμφηφεί μόνο γιὰ τὴν καλύτερη ταινία, γιὰ τὴν σκηνοθεσία καὶ γιὰ τὴ φωτογραφία, δηλαδὴ ἀπὸ 14 ψήφους. Τὸ βραβεῖο γυναικείου ρόλου μὲ 10 ψήφους στὴν Παππᾶ καὶ 4 στὴν Συνοδινοῦ. Τὸ βραβεῖο ἀνδρικοῦ ρόλου στὸν Βανδῆ μὲ 10 ψήφους, στὸν Κωνσταντᾶρα 2, καὶ Ἀλεξανδράκη καὶ Κατράκη ἀπὸ 1. Καὶ τῆς μουσικῆς στὸν Καπνίσση μὲ 11 (ὅπως σωστὰ ἀναφέρει ὁ κ. Μοσχοδάκης), στὸν Θεοδωράκη 2 καὶ 1 ἀποχή. Ὅσο γιὰ τὴν ταινία τοῦ μικροῦ μήκους, ἡ «Ἀθήνα ΧΨΞ» πήρε 10, «Ἡ Παράσταση Τελείωσε» 2, καὶ τὰ «Ἐγκαίνια» μὲ τὸ «Ναύπλιο» ἀπὸ 1.

Φιλικὰ
ΚΛΕΙΤΟΣ ΚΥΡΟΥ

Ἡ πνευματικὴ ἀντίσταση στὰ Γιάννενα

Ἀγαπητὴ «Ἐπιθεώρηση Τέχνης»,

754 Μεγάλῃ σου ἢ προσφορᾷ γιὰ τὸ μνημειῶδες τεύχος, τὸ ἀφιερωμένο στὴ μεγάλη μας

Ἐθνικὴ Ἀντίσταση. Σοῦ ἀξίζει κάθε ἐπαινος. Στὸ τεύχος ὅμως αὐτὸ δὲν εἶδα ν' ἀναφέρεται καθόλου ἢ πνευματικὴ ἀντίσταση στὰ Γιάννενα. Κι ὅμως τὰ Γιάννενα παρουσίασαν μιὰ πλούσια πνευματικὴ ἀντίσταση, πού φώτισε τὸ δρόμο τοῦ Ἑπειρώτικου λαοῦ καὶ βοήθησε στὸ σκληρὸ του ἀγῶνα.

Ἡ πνευματικὴ ἀντίσταση στὰ Γιάννενα κατὰ χρονολογικὴ σειρὰ εἶχε τὶς παρακάτω ἐκδηλώσεις:

Α' Ἐκδόσεις : Μιὰ ομάδα νέων μὲ πνευματικὲς ἀνησυχίες, πού καὶ προπολεμικὰ δημοσίευαν ποιήματά τους στὶς φιλολογικὲς σελίδες τῶν Γιαννιώτικων ἑφημερίδων «Ἑπειρος», πού ἔβγαζε ὁ πατέρας τοῦ Δημήτρη Χατζῆ καὶ «Ἑπειρωτικὸς Ἀγῶν», κυκλοφόρησαν τὸ Μάη τοῦ 1943 ἓνα τεύχος 32 σελίδων μὲ τὸν τίτλο «Νεώτερη Ἑπειρωτικὴ Μοῦσα». Στὸ τεύχος αὐτὸ προτάσσονται ἔξη ποιήματα τοῦ ποιητῆ, πού πέθανε πρόωρα, Νίκου Χάμου καὶ ἀκολουθοῦν οἱ ποιητὲς Χρυσάνθη Ζιτσαῖα, Γιώργος Κοτζιούλας, Τάκης Τσιάκος, Δ. Σαλαμάγκας, Ἄλκης Καστρίτης, Τάκης Σιωμόπουλος, Ὀλμος Περάνθης, Φάνης Ματσόπουλος, Βασίλης Μάκης, Θάνος, Γιάγκας, Περικλῆς Κακούρης, Φρίξος Τζιάβα, Μιχάλης Γάκης, Λάκης Κολδάτσος, Λέαντρος Παπαβρανούσης, Β. Μπέχλης, Πέτρος Λάμπρος, Νίκος Κοσμᾶς, Αὔρα Μυράντα, Λάκης Κέκεσης, Βασίλειος Βλέτσας, Γιώργος Χήτας, Χρήστος Χάμος καὶ Βάσος Μπάρμπας.

Ἐκεῖ πού κορυφώνεται ἡ πνευματικὴ ἀντίσταση στὰ Γιάννενα εἶναι ἡ ἔκδοση τοῦ μηνιαίου φιλολογικοῦ περιοδικοῦ «Ἑπειρωτικὰ Γράμματα», μὲ ἰδρυτὲς καὶ συντακτικὴ ἐπιτροπὴ τοὺς παρακάτω:

1) Χρῆστος Ι. Σούλης, 2) Κ. Δ. Στεργιόπουλος, 3) Δ. Β. Σιωμόπουλος, 4) Δ. Σ. Σαλαμάγκας, 5) Λ. Παπαβρανούσης, καὶ 6) Νίκος Σημηριώτης.

Ποιὸς ἦταν ὁ σκοπὸς τῆς ἔκδοσης τοῦ περιοδικοῦ; Μέσα στὴν ὠμὴ βία τῶν κατακτητῶν, στὸν βαρὺ ψυχολογικὸ καταναγκασμὸ τους καὶ στὴν ἐπιστημονικὰ δολερὴ προπαγάνδα τους νὰ τονώσουν τόσο τὸ ἔθνικὸ καὶ πατριωτικὸ Ἑπειρωτικὸ αἶσθημα ὅσο καὶ τὴν ἔθνικὴ ἀντίσταση, πού τόσο πηγαῖα καὶ τὰ δυὸ ἀναβλύζουν ἀπὸ τὶς παλιές κ' ἐνδοξές σελίδες τῆς πανάρχαιας ἱστορίας μας.

Ἡ ψυχὴ τοῦ περιοδικοῦ ἦταν ὁ μακαρίτης Χρῆστος Ι. Σούλης, γυμνασιάρχης τῆς Γεραρᾶς «Ζωσιμαίας Σχολῆς» κ' ἓνα ἀπὸ τὰ πιά φωτισμένα μυαλὰ τῆς Ἑπειρωτικῆς διανοήσεως. Γιὰ χρόνια ἀποτελοῦσε τὸν πυρῆνα καὶ τὸ κέντρο κάθε ἀξιόλογης πνευματικῆς κίνησης στὰ Γιάννενα. Μ' ἓνα του θαρραλέο ὑπόμνημα πρὸς τὶς ἰταλικὲς ἀρχές γιὰ τὴν Ἑλληνικότητα τῆς Ἑπείρου, ἀντιτάχτηκε στὴν προσαρτήση, πού ἦταν ἀπὸ παλιὰ ὄνειρο καὶ σχέδιο τοῦ ἰταλικοῦ ἰμπεριαλισμοῦ. Γιὰ τὴν ἑθνικὴ πνευματικὴ του δράση στὴν κατοχὴ φημισήθηκε δυὸ φορές ἀπὸ τὶς δυνάμεις τῆς κατοχῆς. Τὴ μιὰ ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς καὶ τὴν ἄλλη ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς.

Τὰ «Ἑπειρωτικὰ Γράμματα» πρωτοβγήσαν

τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1943 καὶ κυκλοφόρησαν ὡς τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1944. Στὶς σελίδες τους δημοσιεύτηκαν ποιήματα, διηγήματα, μελέτες φιλολογικὲς καὶ ἱστορικὲς βιβλιοκρισίαι, κριτικὰ σημειώματα, ἠπειρωτικὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ ξυλογραφίαι. Καὶ ὅλη αὐτὴ ἡ ἐργασία τῶν διανοουμένων τῆς Ἠπείρου. Ἀναφέρω τοὺς κυριώτερους: Χρῖστος Ι. Σούλης, Κ. Δ. Στεργιόπουλος, Δ. Β. Σιωμόπουλος, Ἄγγελος Παπακώστας, Γιώργος Κοτζιούλας, Χρυσάνθη Ζιτσαία, Γιάννης Δάλλας, Γιάννης Μπενέκος, Γιάννης Σαραλῆς, Λ. Παπαβρανούσης, Δ. Σαλαμάγκας, Φρίξος Τζιόβας, Μιχάλης Γάκης, Κίμων Τζάλας, Νίκος Κοσμάς, Πάνος Φάντης, Ἄρ. Γερωντικός, Νίκος Σημηριώτης.

Τὸ 1943, ποὺ ἦταν χρόνος ἐκδοτικοῦ ὀργασμοῦ στὰ Γιάννινα κυκλοφόρησαν καὶ τὰ παρακάτω βιβλία:

1) Δ η μ. Β. Σ ι ω μ ό π ο υ λ ο υ : «Ἡ Ἠλιογέννητη τοῦ Κωστή Παλαμᾶ, (κριτικὴ μελέτη).

2) Δ. Σ α λ α μ ά γ κ α : «Οἱ Θεοβάδιστοι τόποι» (ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις), «Νοσταλγίες» (ποιήματα), «Ἐκλογή ἀπὸ τὰ ἄνθη τοῦ κακοῦ τοῦ Κ. Μπωντλαίρ» (μετάφραση).

Β' Δ ι α λ έ ξ ε ι ς : Στὶς 8 Αὐγούστου τοῦ 1943 οἱ φοιτητὲς καὶ σπουδαστὲς τῶν Γιαννίνων διωργάνωσαν φιλολογικὸ μνημόσυνο τοῦ Παλαμᾶ με ὁμιλητὴ τοῦ Λ. Παπαβρανούση, ποὺ εἶναι ὁ σημερινὸς διευθυντὴς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Λέαντρος Βρανούσης, καὶ με θέμα: «Ὁ Παλαμᾶς καὶ ἡ Ἠπειρος».

Δὲν θυμᾶμαι ἄλλες ἐκδόσεις. Ἴσως νὰ ὑπάρχουν. Ὅποιος θυμᾶται ἄς τὶς φέρει στὸ φῶς τῆς δημοσίευσης, γιατί μόνον ἔτσι θὰ μπορέσουμε νὰ φτιάξουμε τὸ μνημεῖο τῆς πνευματικῆς ἀντίστασης.

Μὲ ἀγάπη
Ν. Β. Κ.

Ἕνας λαϊκὸς ἀντιστασιακὸς ποιητὴς

Ἀγαπητὴ «Ἐπιθεώρηση»,

Μὲ κάποια καθυστέρηση σοῦ στέλνω τὸ γράμμα μου αὐτὸ γιατί συνέβη νὰ ἀπουσιάσω γιὰ λίγο καιρὸ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Τὸ γεγονός ὅμως αὐτὸ ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ ἀποτελέσει ἔμπόδιο νὰ καταχωρήσεις, ἂν νομίζεις σκόπιμο, μερικὲς ἀπόψεις μου γύρω ἀπὸ ἕνα σημαντικό θέμα.

Στὸ τεῦχος, τὸ ἀφιερωμένο στὴν Ἐθνικὴν Ἀντίσταση, ποὺ τόσο διαβάστηκε καὶ τοῦ πράγματι τόσο συγκινεῖ, πρὸ παντός, ἴσως πῆραν μέρος σ' αὐτὴν, ἔχω κάτι νὰ προσθεσῶ:

Πρῶτα - πρῶτα, θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ ἐκφράσω τὸ θαυμασμό μου γιὰ τὸν ἐκδοτικὸ ἔργο, ὑπὸ τὶς σημερινὲς μάλιστα συνθήκες,

καὶ νὰ συγχαρῶ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων ποὺ πῆραν μέρος στὸν Μεγάλον Ἐθνικὸ Ἀγῶνα.

Στὴν τιτάνεια ὁμῶς αὐτὴ πάλιν ἐναντίον τοῦ κατακτητῆ πῆραν μέρος καὶ ἀγωνιστὲς ποὺ δὲν εἶναι γνωστοὶ στοὺς πνευματικούς μας ἀνθρώπους, μὰ ποὺ ἔγραψαν ποιήματα τοῦ ἀγῶνα ὑπέροχα, τὰ ἐτόνισαν οἱ ἴδιοι με μουσικὴ καὶ τραγουδήθηκαν σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ξενικῆς κατοχῆς, καὶ τὸν πρῶτο μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση καιρὸ. Μὲ τὰ τραγούδια αὐτὰ ξεσηκώνονταν οἱ νέοι καὶ φούντωνε ὁ ἀγῶνας. Μὲ τὰ τραγούδια αὐτὰ ξεκινούσαν γιὰ τὴν μάχη οἱ Ἑλασίτες καὶ νικούσαν τὸν κατακτητῆ.

Ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους γνώρισα τὸ 1942 - 43 στὸν Ὀλυμπο. Πρόκειται γιὰ τὸν κ. Λεωνίδα Οἰκονομίδη ἀπὸ τοὺς Γόνιους τῆς Λαρίσης. Τὰ τραγούδια του, ὅπως τὸ «Μοσχοβολαίη ἢ Ἑλλάδα μας», «Κρήτη πατρίδα μου γλυκειά», «Στὴ σπηλιὰ στὸ χωριὸ» καὶ πολλὰ ἄλλα ποὺ δὲν θυμᾶμαι, ἐνεθουσίαζαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὸ χωριὸ καὶ τὴν πόλη.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ τραγούδια ποὺ ὁ ἴδιος τὰ ἐτόνιζε, ἔγραψε καὶ διάφορα σκέτς ποὺ παίζονταν με ἐπιτυχία ἀπὸ τοὺς Ἑπονίτες καὶ Ἑπονίτισσες καὶ συγκινούσαν τὸν λαό.

Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι με τὴν μικρὴ ἢ μεγάλη συμβολὴ θὰ μείνουν ἄγνωστοι; Δὲν θὰ πρέπει κάποιος νὰ ἀναλάβει νὰ τοὺς βρεῖ καὶ νὰ συγκεντρώσει τὰ τραγούδια τους ποὺ μαζὶ με ὄλο τὸ ἄλλο πνευματικὸ ὑλικὸ ἀποτελοῦν ἕνα κεφάλαιο τῆς Ἐθνικῆς Ἀντίστασης.

Εὐχαριστῶ γιὰ τὴ φιλοξενία
Θ. Ζ.

ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελίδα 733)

ἔρχεται νὰ τὸν συναντήσῃ ἕνας ἄλλος ποιητὴς, ὁ Λ. Τιόμιν, με τὸ ποίημά του «Πιστέψτε με, παρακαλῶ, πιστέψτε με»:

Εἶμαι ὄλος στὸ ξεκίνημα,
Στὴν ἀρχὴ εἶμαι ἀκόμα:
Ὅλοι οἱ στίχοι μου —
Δὲν εἶναι ἀκόμα ὁ Στίχος,
Ὅλες οἱ ἀλήθειες μου —
Εἶναι μόνο προσβάσεις στὴν Ἀλήθεια
(Ἀκόμα καὶ σήμερα
Μοῦ φαίνονται κιόλας στενές)...
Πιστέψτε με —
Ἐγὼ θὰ ἀρχίσω μόνο αὔριο.
Ἔτσι ἀπ' τὸ μурμουρίσμα
Γεννιέται τὸ τραγούδι.

Μιὰ τέτοια αὐτοκριτικὴ συναίσθηση χαρακτηρίζει γενικὰ τὴ σύγχρονη σοβιετικὴ ποίηση, κι αὐτὸ ἀποτελεῖ ἕνα ἀδιάψευστο σημάδι ὑγείας καὶ γονιμότητος.

Ε Π Ι Θ Ε Ω Ρ Η Σ Η Τ Ε Χ Ν Η Σ

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ

15%

ΕΘΝΙΚΟΝ ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΝ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Ψηφίζω τὴν αὔξησιν τοῦ κονδου-
λίου διὰ τὴν Παιδείαν εἰς 150)ο ἐ-
πὶ τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ.

Δὲν ὑπάρχει πιὸ χειροπιαστὸ δείγμα τῆς ἀλλαγῆς ποὺ συντελεῖται αὐτῇ τῇ στιγμῇ στὸν τόπο μας καὶ στὸν πολιτιστικὸ μας κορμὸ ἀπὸ τὴ μεγαλειώδη πορεία τῶν φοιτητῶν μας καὶ τῶν σπουδαστῶν μας πρὸς τὸ μέλλον, καθὼς προχωροῦν μὲ ἀναπεπταμένα τὰ λάβαρά τους καὶ τὰ συνθήματά τους διεκδικώντας τὴν ἀναγέννησιν τῆς παιδείας μας.

Ὅλη ἡ Ἑλλάδα συμπορεύεται μαζί τους. Δὲν εἶναι ἓνα σχῆμα λόγου. Εἶναι μιὰ συγκλονιστικὴ πραγματικότητα, ποὺ συναγεῖρει συνειδήσεις, ποὺ σφυρηλατεῖ τὴν ὁμοψυχία τῶν Ἑλλήνων. Εἶναι μιὰ σταυροφορία πολιτισμοῦ, ἐποποιῖα ποὺ δύσκολα συναντᾶται στὶς ἐπικῆς ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύσιν τους σελίδες τῆς ἱστορίας μας.

Οἱ φοιτητῆς μας διεκδικοῦν τὰ 15% τοῦ προϋπολογισμοῦ γιὰ τὴν παιδεία μας. Δὲν ὑπάρχει ἀγώνας ἱερώτερος καὶ πιὸ δίκαιος, γιὰτὶ εἶναι ἀγώνας ἐθνικὸς ποὺ ἀποσκοπεῖ νὰ μπάσει τὴ χώρα μας στὴν οἰκογένεια τῶν

πολιτισμένων ἐθνῶν καὶ νὰ τὴν ἀποσπάσει ἀπὸ τὸ μαῦρο πῖνακα τῆς ἀγραμματοσύνης, ὅπου φιγουράρει μαζί μὲ τὴν Τουρκία, τὴν Πορτογαλία καὶ τὴν Ἰσπανία, τὶς χώρες δηλαδὴ ὅπου κυβερνᾷ ὁ ἀνοιχτὸς φασισμὸς. Ἐνωμένοι καὶ ἀδιάλλακτοι οἱ φοιτητῆς μας πρωτότυποι καὶ γιομάτοι χιούμορ στὰ συνθήματά τους ἔχουν κατακτήσει τὸ πανελλήνιο αἶσθημα. Καὶ μοναχὰ ὁ κύριος ὑπεύθυνος γιὰ τὴν κανιάντια τῆς παιδείας μας, ὁ ἀρμόδιος ὑπουργός, κληρονόμος ὄλων τῶν περτιπιῶν τῆς φαυλοκρατίας, προσπάθησε νὰ τοὺς διασπάσει. Ἡ ἀπάντησις «ΕΝΩΜΕΝΟΙ» ποὺ πήρε ἀπὸ τὴ φοιτητικὴ μᾶζα στὸ δημόσιο διάλογο μαζί τῆς δείχνει ὅτι εἶναι μάταιες οἱ προσπάθειές του καὶ ἄχρηστα τὰ κόλπα τῆς ἐποχῆς τοῦ Κωλέττη. Ἡ παιδεία εἶναι τὸ σύνθημα ποὺ ἐνώνει σήμερον οὖν τοὺς Ἕλληνας. Τὸ δείχνει ἄλλωστε τὸ φοιτητικὸ δημοψήφισμα. Οἱ ὑπεύθυνοι τῆς παιδευτικῆς μας κατάντιας δὲν αἰσθάνονται ὅραγε τὴ θλιβερὴ τους ἀπομόνωσιν;

Τὸ Β' Ἀρχιτεκτονικὸ Συνέδριο

Ὅρθά οἱ Ἕλληνες Ἀρχιτέκτονες συνεχίζοντας τὴν ὡραία τους παράδοση, ὅπως τὴν ἄρχισαν πέρυσι στοὺς Δελφούς, ἔθεσαν πρὸς συζήτηση καὶ στὸ Β' Συνεδριό τους τῆς Θεσσαλονίκης, ποὺ εἶχε τόση ἐπιτυχία, θέματα γενικώτερου καὶ ὄχι στενοῦ ἐπαγγελματικοῦ ἐνδιαφέροντος. Μὲ τὴ συζήτηση τοῦ προβλήματος τῆς λαϊκῆς κατοικίας - πολεοδομίας οἱ Ἕλληνες Ἀρχιτέκτονες δείξαν ἄλλη μιὰ φορά πῶς διαπνέονται ἀπὸ ὑψηλὰ ἐπιστημονικὰ ἰδεώδη καὶ ἀνησυχίες καὶ τὰ συντριπτικὰ στοιχεῖα καὶ τὰ συμπεράσματα ποὺ προκύψανε θέσαν ἐπὶ τάπητος τὸ ὄξυ αὐτὸ θέμα καὶ τὴν ἔλλειψη κρατικῆς ἀντιμετωπίσεώς του. Βέβαια οἱ ἀρχιτέκτονες ἐκτὸς ἀπὸ ἐπιστήμονες εἶναι καὶ ἐπαγγελματίες καὶ τὰ ἐπαγγελματικὰ τους προβλήματα εἶναι καὶ αὐτὰ ὀξύτατα καὶ ἐπιείγοντα. Μὰ πρέπει νὰ εἶναι βέβαιοι πῶς μὲ τὸ ἐπιστημονικὸ ἦθος τῶν Συνεδρίων τους προωθοῦν ἀποφασιστικὰ καὶ τὰ ἐπαγγελματικὰ τους πράγματα. Τὸ ἄμεσο καθήκον ποὺ ἀνακύπτει ὁμως μετὰ τὸ πέρασ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου εἶναι ἄλλο: Οἱ ἀρχιτέκτονες ἔθεσαν, μελέτησαν καὶ πῆραν βαρυσήμαντες ἀποφάσεις πάνου σ' ἓνα κεφαλαιῶδες πρόβλημα τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς. Μ' αὐτὸ εἶναι μόνο τὸ πρῶτο βῆμα. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα θὰ πρέπει ν' ἀγωνιστεῖ ὅλος ὁ ἀρχιτεκτονικὸς κόσμος γιὰ νὰ γίνουν οἱ ἀποφάσεις τοῦ Συνεδρίου τους πράξεις, γιὰ νὰ γίνουν ἐπίσημη κρατικὴ πολιτικὴ, γιὰ νὰ λυθοῦν οὐσιαστικὰ τὰ προβλήματα τῆς λαϊκῆς κατοικίας - πολεοδομίας σύμφωνα μὲ τὶς διαπιστώσεις του, πράγμα ποὺ θάχει ἄμεσο, εὐεργητικὸ ἀντίχτυπο καὶ γιὰ τὴ λύση τῶν ἐπαγγελματικῶν του προβλημάτων.

Τὰ μνημεῖα Λαϊκῆς Ἀρχιτεκτονικῆς

Τὸ Β' Ἀρχιτεκτονικὸ Συνέδριο ἐπισήμανε στὶς ἀποφάσεις του τὸν ἄμεσο κίνδυνο ποὺ διατρέχουν νὰ εξαφανιστοῦν εἴτε ἀπὸ λόγους φυσικῆς φθορᾶς εἴτε ἀπὸ ἀνοικοδομητικὲς ἀνάγκες τὰ κτίρια - μνημεῖα τῆς

Λαϊκῆς Ἀρχιτεκτονικῆς ὅσα διατηροῦνται ἀκόμα σὲ διάφορες ἐπαρχιακὲς πόλεις. Πολὺ ὀρθά. Φοβόμαστε ὁμως πῶς ἢ πραγματικὰ συγκινητικὴ εὐχὴ ποὺ ἐκφράστηκε, γιὰ συγκρότηση ἀπὸ τὸ Σύλλογο Ἀρχιτεκτόνων ἐπιτροπῆς, ποὺ θὰ ἐνεργήσῃ ἐράνους γιὰ τὴν ἀγορὰ καὶ συντήρηση αὐτῶν τῶν μνημείων, παρὰ τὴν καλὴ πρόθεση, εἶναι λιγάκι ἀνεδαφικὴ. Γιατὶ τὸ πρόβλημα δὲν εἶναι ἀπὸ κείνα ποὺ ἀντιμετωπίζονται μὲ τὴν ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία (ἢ τὴν καλοπροαίρετη παρέμβαση συλλόγων καὶ ὀργανώσεων). Αὐτὸ ποὺ χρειάζεται εἶναι νὰ ἐκδηλωθεῖ οὐσιαστικὸ, ρεαλιστικὸ καὶ ἀμέριστο τὸ κρατικὸ ἐνδιαφέρον. Καὶ οἱ ἀρχιτέκτονες μέσα στὶς δυνατότητες ποὺ ἔχουν σὰν ἄτομα καὶ σὰν Σύλλογος ἀπὸ κοινοῦ, μὲ τὰ ὄργανα τῆς τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως, τὰ τοπικὰ πνευματικὰ ἰδρύματα καὶ τοὺς τοπικοὺς κοινωνικοὺς, πολιτικοὺς καὶ πνευματικοὺς παράγοντες, νὰ ἀγωνιστοῦν γιὰ νὰ ὑποχρεωθεῖ τὸ κράτος νὰ ἐνδιαφερθεῖ καὶ νὰ χαρακτηρίσῃ ἱστορικὰ καὶ διατηρητέα τὰ μνημεῖα τῆς Λαϊκῆς Ἀρχιτεκτονικῆς ὅλης τῆς Χώρας καὶ παράλληλα νὰ διαθέσῃ ἀπὸ τὸν κρατικὸ προϋπολογισμό τὰ ἀπαιτούμενα κονδύλια γιὰ τὴ συντήρησή τους, γιὰ τὴ συντήρηση δηλαδὴ ἐνὸς πολύτιμου ἐθνικοῦ θησαυροῦ.

Ἐπιτροπὴ τῆς ὑστερίας

Ἡ περίπτωση εἶναι χαρακτηριστικὴ: Ὁ Ἑλληνοσοβιετικὸς Σύνδεσμος ὀργάνωσε στὴν αἴθουσα τῆς «Ἀρχιτεκτονικῆς» Ἐκθεση Σοβιετικοῦ Βιβλίου. Ἦταν μιὰ ἐνέργεια διπλᾶ χρήσιμη: καὶ σὰν πολιτιστικὸ γεγονός καὶ σὰν πράξη πνευματικῆς ἀνταλλαγῆς μὲ μιὰ μεγάλη χώρα, ὅπου πρὶν ἀπὸ λίγους μῆνες ἀκόμα εἶχε ὀργανωθεῖ Ἐκθεση Βιβλίου Ἑλληνίδων Συγγραφέων. Τὴν Ἐκθεση Σοβιετικοῦ Βιβλίου ἐπισκέπτονταν καθημερινὰ ἑκατοντάδες ἄνθρωποι — λογοτέχνες, καλλιτέχνες, ἐπιστήμονες, ὑπάλληλοι, φοιτητές, ἐργάτες. Μὰ ὅπως φαίνεται αὐτὸ ἦταν ἐκεῖνο ποὺ ἀνησύχησε τὸν κρατικὸ μας σκοταδιστικὸ μηχανισμό: καὶ γιὰ μιὰν ἀνάξια λόγου παράλειψη δόθηκε διαταγὴ νὰ κλειστεῖ ἡ Ἐκθεση. Βέβαια, μπροστὰ στὶς

διαμαρτυρίες που ξεσηκώθηκαν, ή διαταγή ανακλήθηκε άφου έμεινε ή "Εκθεση τρείς μέρες κλειστή. Μά ή ανάκληση τής διαταγής δέν ανακάλεσε ούτε τήν πρόθεση που τήν προκάλεσε ούτε τὸ ὀδυνηρὸ αἶσθημα που δημιουργήθηκε ούτε τήν ἐντύπωση που σχηματίστηκε πῶς δρισκόμαστε μπροστὰ σὲ μιὰν ὑποτροπή τής ἀντιπνευματικῆς ὑστερίας. Κ' ή ἐντύπωση ἐνισχύθηκε κι ἀπὸ μερικὰ μέτρα κατὰ τής ἐλευθεροτυπίας, ὅπως ή ἀπαγόρευση στὶς ἐφημερίδες νὰ βγάζουν παραρτήματα, ἀπαγόρευση που στηρίχθηκε σὲ μιὰ πεπαλαιωμένη διάταξη, ή ὁποία εἶχε περιπέσει οὐσιαστικά σὲ ἀχρηστία ἀπὸ τὸ τερματισμὸ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Μπροστὰ σ' αὐτὴ τήν κατάσταση, ὁ πνευματικὸς κόσμος, που στάθηκε πάντα φρουρὸς ἀκοίμητος τής πνευματικῆς ἐλευθερίας, δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ παρακολουθεῖ ἄγρυπνα, ἔτοιμος νὰ ὑψώσει τὴ φοβερὴ φωνή του. Γιατὶ καταχτήσεις που κερδήθηκαν μὲ σκληροὺς ἀγῶνες, δέν εἶναι δυνατὸ νὰ παραβιάζονται ἀδιαμαρτύρητα. Κι ὁ κίνδυνος δέν εἶναι καθόλου φανταστικός.

Ὁ μουσικὸς διαγωνισμὸς τοῦ Ε.Ι.Ρ.

Φαίνεται πῶς ή ἀρμόδια ἐπιτροπή που ἔκρινε, ὕστερα ἀπὸ μακρὰ καὶ ἐπώδυνη «κυσοφορία» τής κρίσης τής τὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων μουσουργῶν που ὑποβλήθηκαν στὸ διαγωνισμὸ τοῦ Ε.Ι.Ρ., ἀναζητοῦσε στὸ σημερινὸ ἑλληνικὸ κλίμα τούς... Μπετόβεν, γι' αὐτὸ καὶ ἀποφάνθηκε ὅτι δέν ὑπῆρξε κανένα ἄξιο μουσικὸ ἔργο νὰ πάρει τὸ πρῶτο βραβεῖο! Ἀλλιῶς δέν ἐξηγεῖται πῶς ἔκρινε τὰ ἔργα ὅπως τὰ ἔκρινε, καὶ τὸ σπουδαιότερο, πῶς τόλμησε νὰ στείλει στὸν τύπο μιὰ ἀνακοίνωση περὶ ἀναξιότητας ὅπου προσβάλλονταν καίρια τὸ δημιουργικὸ αἶσθημα τῶν μουσικῶν μας.

Ἡ ἄποψη αὐτὴ εἶναι ή πιὸ καλόπιστη ἐξήγηση, παρὰ τὴ βαρειά προσβολή που περικλείει γιὰ τοὺς μουσικοὺς μας. Γιατὶ στοὺς μουσικοὺς κύκλους πολλὰ λέγονται καὶ ἄδονται σὲ βάρος τής κρίσης τής ἐπιτροπῆς. Τὸ πρῶτο βραβεῖο, ἀθλοθετημένο ἀπὸ τὸν κ. πρωθυπουργό, προετοιμαζόταν γιὰ κάποιον ἐκλεκτὸ τήν εὐνοιοκρατίας που ἀποκλείστηκε γιὰ λόγους ἐξόφθαλμα ἀντίθετους πρὸς τὸ πνεῦμα τής προκήρυξης τοῦ διαγωνισμοῦ. Κι' ἀπὸ κεῖ καὶ κάτω ἀρχίζει ὁ ἀντιπνευματικὸς κατήφορος. Κατὰ «παράδοξον τής τύχης παιδιᾶν» ὅλοι οἱ διαγωνιζόμενοι που ἦρθαν στὶς πρῶτες θέσεις δέν εἶταν, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὁπαδοὶ τοῦ κυβερνητικοῦ κόμματος. Καὶ προκειμένου νὰ δοθεῖ τό... τίμιον χρῆμα τοῦ ἀρχηγοῦ σὲ χέρια μὴ ψηφοφόρων του προτιμήθηκε ή λύση τῶν δεύτερων βραβείων. Ἐάν ὑπάρχει κόκκος ἀλήθειας σ' αὐτό, πρέπει νὰ ντρεπόμαστε γιὰ τὸ κράτος μας καὶ τὸν πολιτισμὸ μας...

Ἡ Μικρὴ Ὀρχήστρα Ἀθηνῶν

Ἡ Μικρὰ Ὀρχήστρα Ἀθηνῶν εἶναι ἀναμφισβήτητα ἓνα ἔργο πολιτισμοῦ, που στηρίζεται στὶς νέες δυνάμεις τής μουσικῆς μας. Γι' αὐτὸ ή προσπάθεια αὐτὴ τοῦ Μίκη Θεοδωράκη πρέπει νὰ ἐπιζήσει καὶ νὰ γιγαντωθεῖ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ γενναία συμβολή τής στὸ μουσικὸ μας πολιτισμὸ, ἀνοίγει διάπλατα τὸ δρόμο τής ἑλληνικῆς μουσικῆς καὶ ἐξασφαλίζει τήν ἀνάδειξη νέων βιρτουόζων, που ὡς τὰ σήμερα χάνονται μπλεγμένοι στὰ γρανάζια τοῦ στεῖρου ἐπαγγελματισμοῦ στὶς ὀρχήστρες τῶν κέντρων.

Οἱ νέοι ἄς πάρουν τήν ὑπόθεση τής ΜΟΑ σὰν ὑπόθεση δικιά τους κι ἄς τήν ἐνισχύσουν μὲ ὄλη τους τὴ δύναμη. Εἶναι κάτι που βγαίνει μέσα ἀπὸ τὸ δικὸ τους δημιουργικὸ πνεῦμα που συγκλονίζει τὴν ἐποχὴ μας.

Ὁ θάνατος τοῦ Δάσκαλου

Κλάψαμε τούτες τὶς μέρες τὸ Δάσκαλο, που ἔπεσε ἀπὸ τὰ κεραμίδια τοῦ σχολείου ἐκεῖ κάτω στὸ ἀπομονωμένο κινουριακὸ χωριό, τὴ στιγμή που πάσχιζε νὰ «μπαλώσει» τὰ κεραμίδια τής στέγης τοῦ σχολείου γιὰ νὰ μὴ βρέχονται τὰ παιδιὰ.

Εἶναι ἓνας θάνατος στὰ προχωρημένα μετερίζια τοῦ ἀγῶνα γιὰ τὴν παιδεία που διεξάγει αὐτὴ τὴ στιγμή ὀλόκληρη ή Ἑλλάδα μὲ πρωτοπόρους τοὺς φοιτητὲς καὶ τοὺς σπουδαστὲς. Μά προπαντὸς εἶναι ὁ τραγικώτερος σχολιασμὸς τής ἐπίσημης θριαμβολογίας γιὰ τὴν παιδεία καὶ τὸ θερμὸ κρατικὸ ἐνδιαφέρον γι' αὐτή.

Εἶναι βαρὺ πλήγμα στὶς μέρες που περνᾶμε ὁ θάνατος τοῦ Δασκάλου. Εἶναι δμῶς καὶ μιὰ ἀνθρωποθυσία στὰ θεμέλια τοῦ οἰκοδομήματος τής παιδείας ὅπως τὴν ὀνειρεύεται ή σημερινὴ οἰστρηλατημένη ἀπὸ ἰδανικὰ νεολαία μας. «Ἐάν δέν στοιχειώσετε ἄνθρωπο, γεφύρι δέν στεριώνει», λέει ὁ λαϊκὸς μας στίχος. Καὶ ὁ ἐμπνευσμένος καὶ ταπεινὸς δάσκαλος τής ἑλληνικῆς ἐπαρχίας ἔδωσε τὸ αἷμα του γιὰ νὰ θρέψει τὸν τρυφερὸ ἀγωνιστικὸ βλαστὸ τής παιδείας μας, τὸ ἱερὸ αἷμα τοῦ που χύθηκε πάνω στὴν αἰχμηρὰ ἑλληνικὴ γῆ γιὰ νὰ σμίξει μὲ τὰ αἷματα χιλιάδων Ἑλλήνων καὶ χιλιάδων δασκάλων, που ὀνειρεύτηκαν μιὰ νέα αὐγὴ γιὰ τὸν πολιτισμὸ μας. Τὸ ἔθνος ἄς μὴν ξεχάσει ποτὲ τὴ θυσία του.

Ἡ ἐλεύθερη συνείδηση

Πολὺ μελάνι ἔχει χυθεῖ γιὰ νὰ πειστοῦν οἱ ἀπανταχοῦ τής γῆς ἀγαθοὶ ἄνθρωποι πρὸς τὸν καπιταλιστικὸ κόσμον βασιλεύει ἀπέλευτη ἐλευθερία, ἐλευθερία τής σκέψης καὶ τής συνείδησης. Καὶ νὰ που ἔρχεται ή τραγικὴ Μαίριλιν Μονρόε μέσα ἀπὸ τὸν τάφο της νὰ καταγγεῖλει αὐτὴ τὴν ἀπάτη. Σὲ τελευταία της συνέντευξη, που δημοσιεύτηκε μεταβα-

νάτια, λέει: «Μιά μέρα είπαν πώς ξόφλησα, πώς ήρθε τὸ τέλος τῆς Μαίριλιν: ὅταν πέρασε ὁ κ. Μύλλερ ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ τοῦ Κογκρέσσου, ἀρνήθηκε νὰ κατονομάσει τοὺς φίλους του ποὺ μπορεῖ νὰ εἶχαν σχέσεις με τοὺς κομμουνιστές. Ἐνας διευθυντῆς τῆς Κινηματογραφικῆς Ἐταιρίας ἦρθε, με βρῆκε καὶ μοῦ εἶπε: «Ἄν δὲν καταφέρετε νὰ πείσετε τὸ σύζυγό σας νὰ μιλήσει, ξοφλήσατε». Τοῦ ἀπάντησα: «Εἶμαι περήφανη γιὰ τὴ στάση ποὺ κράτησε ὁ ἄντρας μου. Θὰ τὸν ἀκολοθήσω ὡς τὸ τέλος».

Δὲν χρειάζεται κανένα σχόλιο.

Μανώλης Γλέζος

Τὸ τεῦχος ἦταν στὸ πιεστήριο ὅταν ἀγγέλθηκε ἡ χαρμόσυνη εἶδηση: Χαρίστηκε τὸ ὑπόλοιπο τῆς ποινῆς καὶ ἀποφυλακίστηκε ὁ Μανώλης Γλέζος. Ἡ «Ἐπιθεώρηση Τέχνης» συγκινημένη ὅπως κάθε τίμια ἑλληνικὴ καρδιά, ὅπως ἡ καρδιά ὀλόκληρης τῆς ἀντιφασιστικῆς ἀνθρωπότητας, χαιρετίζει τὸ γεγονός ὡς νίκη τῆς Δικαιοσύνης, τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς Ἀρετῆς καὶ σφίγγει με ἀγάπη τὸ χέρι τοῦ ἐθνικοῦ ἥρωα.

Ἡ ἀγορὰ βιβλίων

Ἡ ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται. Ὁ θεσμὸς τῆς ἀγορᾶς λογοτεχνικῶν βιβλίων χωρὶς κριτήρια γίνεται παράδοση. Ἔτσι στὴ χώρα τῶν τρισχιλιετῶν παραδόσεων προστίθεται ἄλλη μία.

Κάθε χρόνο ἡ Ἐπιτροπὴ ποὺ διορίζει τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας, ἐπιλέγει τὰ βιβλία ποὺ θὰ ἀγοραστοῦν με σκοπὸ τὴν ὑλικὴ ἐνίσχυση τῶν λογοτεχνῶν.

Ἄς δοῦμε τὰ πράγματα με τὴ σειρά τους. Ὅσο ἀνώτερος εἶναι ὁ σκοπὸς μιᾶς χειρονομίας — στὸ νοῦ μας πάντοτε ὁ θεσμὸς τῆς ἀγορᾶς βιβλίων ἀπὸ τὸ κράτος — τόσο μεγαλύτερη ἢ προσπάθεια κατασφάλισής της. Μάλιστα ἕνας τόσο βαρυσήμαντος θεσμὸς θὰ πρέπει ἐκ τῶν προτέρων νὰ ἐξουδετερῶναι κάθε τάση πρὸς ἐκμετάλλευσή του εἴτε ἀντικειμενικὰ εἴτε ὑποκειμενικὰ.

Στὴν περίπτωσή μας — μέσα στὶς ἐθνικὲς μας παραδόσεις καὶ αὐτὸ — ἡ κατάσταση εἶναι ὀλωσδιόλου διαφορετικὴ. Ἐνας θεσμὸς στὸν ἀέρα, ἕνας θεσμὸς, ποὺ δὲν διέπεται ὡς τὰ σήμερα ἀπὸ κανενὸς εἶδους νομοθετικὴ ρύθμιση, (:«Νομοθετικὴ ρύθμισις τοῦ θεσμοῦ δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ συντόμως θὰ εἰσηγηθῶμεν, ὡς καὶ διὰ τὰ Κρατικὰ Βραβεῖα, τὴν ἐκδοσὶν σχεικοῦ Διατάγματος διὰ τὴν παγίωσιν τοῦ θεσμοῦ». Γ. Κορνοῦτος (βλ. Ε.Τ. τεῦχος 84 σελ. 619), ἕνας θεσμὸς ποὺ ὁ τρόπος ἐφαρμογῆς του εἶναι ἐκ τῶν πραγμάτων στενὰ συνδεδεμένος με τὴν καλὴ ἢ κακὴ πίστη τῆς ἐκάστοτε ἐπιτροπῆς. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι καθόλου περίεργο γιὰ τὸν πολὺ ἀπλὸ λόγο ὅτι δὲν καθορίζονται καν σὲ γενικώτατες γραμμὲς τὰ κριτήρια βάσει

τῶν ὁποίων ἡ ἀρμόδια ἐπιτροπὴ θὰ πρέπει νὰ ἀποφασίζει τὴν ἀγορὰ τῶν λογοτεχνικῶν βιβλίων.

Τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς κρατικῶν βραβείων ποὺ διενεργοῦν καὶ τὴν ἐπιλογὴ τῶν ἀγοραζομένων βιβλίων (Ἄλκης Θρύλος, Πέτρος Χάρης, Ἄνδρ. Καραντώνης, Γ. Ζώρας, Κ. Δημαρᾶς, Β. Βαρίκας, Γ. Θεοδοκάς, Στρ. Μυριβήλης, Γ. Χατζίνης), θὰ ἔπρεπε ἀπὸ λόγους μιᾶς καλῆς εὐνοούμενης προσωπικῆς εὐθιξίας, ἂν ὄχι νὰ ἐξαιρέσω τὸν ἑαυτὸ τους ἀπὸ τὴν ἀγορὰ, πάντως ὁμως νὰ μὴ δώσουν τὴν ἐντύπωση τῆς προνομιακῆς μεταχείρισης. Ὅταν ὁμως κατὰ προτίμηση ἀγοράζονται δυὸ καὶ τρία βιβλία μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, μερικὰ μάλιστα ἐπανεκδομένα, ἐνῶ βιβλία ἄλλων ἀξιόλογων συγγραφέων δὲν ἀγοράζονται καθόλου, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ δημιουργηθεῖ σκέψη γιὰ προνομιακὴ μεταχείριση.

Φέτος λοιπὸν ἀγοράστηκαν:

Ἄλκη Θρύλου: «Συζητήσεις με τὸν ἑαυτὸ μου», «Μορφὲς καὶ θέματα τοῦ θεάτρου», ἐκδ. Δίφρος 1961. Πέτρου Χάρη: «Ἡ τελευταία νύχτα τῆς γῆς» (ἐπανέκδ.), «Δαλματικές ἀκτές», «Ἡ Κίνα ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη», ἐκδ. Φέξη, 1961. Ἄντρ. Καραντώνη: Τὸ τρίτο στερέωμα», ἐκδοσὴ τοῦ ἰδίου 1961. «Γύρω ἀπὸ τὴν σύγχρονη ἑλλ. Ποίηση», ἐκδοσὴ Φέξη 1961. Γ. Θεοδοκά: «Τὸ δαιμόνιο» (ἐπανέκδοσὴ), «Ταξίδι στὴ Μέση Ἀνατολή», «Πνευματικὴ Πορεία» ἐκδ. Φέξη 1961. Στρ. Μυριβήλη: «Ἡ δασκάλα με τὰ χρυσὰ μάτια», (ἐπανέκδοσὴ), «Ὁ Πᾶν» (ἐπανέκδοσὴ), «Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα» (ἐπανέκδοσὴ), ἐκδ. Ἐστίας ἁ. ἔ.

Ἐνῶ ἀκόμα ἐξαιροῦνται ἀπὸ τὴν ἀγορὰ βιβλία ζώντων συγγραφέων, ἀγοράζονται βιβλία νεκρῶν:

Κ. Οὐράνη: «Ποιήματα», ἐκδ. Ἐστίας ἁ. ἔ. Ν. Καζαντζάκη: «Ἀναφορὰ στὸ Γκρέκο», «Ταξιδεύοντας στὴ Ρουσία» (ἐπανέκδ.). Γ. Κονδυλάκη: «Ἐκλογὴ ἀπὸ τὸ ἔργο του». Μ. Πολυδούρη: «Ἄπαντα», ἐκδ. Ἐστία, ἁ. ἔ. Π. Δέλτα: «Τὰ ἀνεύθυνα», «Στοχασμοὶ» ἐκδ. Ἐστία ἁ. ἔ. Κ. Καρκαβίτσα: «Ζητιάνος», «Λόγια τῆς πλώρης» ἐκδ. Ἐστία. Ν. Καρβούνη: «Ἐκλογὴ ἀπὸ τὸ ἔργο του», ἐκδ. Ἐκλεκτὰ βιβλία 1960. Γρ. Ξενοπούλου: «Δύο τόμοι Ἀπάντων», ἐκδ. Μπίρη 1958 - 60.

Ἴδου καὶ ἕνας πρόχειρος κατάλογος ἀξιόλογων βιβλίων ποὺ παραμερίστηκαν:

Μ. Χαλθαντζίκη: «Ὁ Παπαδιαμάντης μέσα ἀπὸ τὸ ἔργο του». Λ. Χατζοπούλου — Καραβία: «Τὰ παιδιὰ τῆς Ἐστρέδα - Νάδα». Φ. Δαλαμάγκα — Νάκου: «Γκόλποστ χωρὶς δίχτυα». Σταύρου - Παπαϊωάννου: «Ἡ Ἑλληνικὴ Ποίηση Ἀνθολογημένη». Σ. Κουρήτη: «Τὰ βᾶκχεια καὶ τὰ νηπτικά». Σ. Βαλιούλη: «Ἐνας βασιλιάς χωρὶς τάκτ». Διδῶς Σωτηρίου: «Ματωμένα χῶματα». Σ. Τσίρκα: «Ἡ Λέσχη». Δ. Φωτιάδη: «Κολοκοτρώνης». Παν. Θασίτη: «Πράγματα». Ζήση Σκάρου: «Οἱ Κλοῦδες». Ἄσ. Πανσέληνου: «Στὴ Μόσχα με τὰ νειάτα τοῦ κόσμου». Ρῶτα - Δαμιανάκου: «Μνημόσυνο». Γ. Καφαταζή: «Ἡ Μπαλλάντα τοῦ φεγγαριοῦ». Μ. Ἀναγνωστάκη: «Ἡ Συ-

νέχεια 3». Μέλη - Νικολαΐδη: «Τῶ καιρῷ ἐκείνῳ». Δημ. Μάργαρη: «Πρόσωπα καὶ θέματα». Ἰάσ. Δεπούνη: «Ἀκατοίκητη νύχτα». Λ. Ζωγράφου: «Καὶ τὸ χρυσάφι τῶν κορμιῶν τους». Ζωῆς Καρέλλη: «Ἰκέτιδες». Ε. Βακαλό: «Ἡ ἔννοια τῶν τυφλῶν». Ν. Κονόμου: «Ζακυνθινὸι σατυρογράφοι». Εὐγ. Παλαιολόγου - Πετρώνδα: «Ἐξοδος». Μ. Φουρτούνη: «Ἐγγραφές καὶ προσωπεῖα». Φ. Ζαμπαθᾶ - Παγουλάτου: «Σταγόνες ἀπὸ φῶς». Βικτωρία Θεοδώρου: «Κατώφλι καὶ παράθυρο» καὶ ἄλλα.

Κατὰ σύμπτωση (μόνο σύμπτωση ὁμῶς:) τὰ 21 βιβλία ἀπὸ τὰ παραπάνω εἶναι ἔκδοσι τῶν ἰδίων τῶν συγγραφέων. Καὶ στὸ μεταξὺ ἀγοράζονται βιβλία ποὺ ἔβγαλαν ἔκδοτικοὶ οἴκοι: ΕΣΤΙΑ 24 βιβλία, ΦΕΞΗΣ 19 βιβλία, ΔΙΦΡΟΣ 11 βιβλία.

Συμπέρασμα: Οἱ ἀγορές γίνονται γιὰ ἐνίσχυση ὄχι τῶν συγγραφέων ἀλλὰ τῶν ἔκδοτῶν.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἀγορᾶς λογοτεχνικῶν βιβλίων δὲν εἶναι ἄμοιρη εὐθυνῶν. Κυρίως ὑπεύθυνος ὁμῶς εἶναι τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας.
Μ. Ο.

Ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη καὶ οἱ ταυτότητες

Κύριε Διευθυντά,

Καθὼς εἶναι γνωστό, ἡ Ἐθνικὴ μας Βιβλιοθήκη παρουσιάζει σημαντικὰ τρωτὰ καὶ σοβαρὲς ἑλλείψεις — ὅπως εἶναι, γιὰ ν' ἀναφέρω μερικὲς ἀπ' αὐτές: 1) Ἡ ἀνυπαρξία εὐρετηρίων κατὰ συγγραφέα τῶν ὑπαρχόντων εἰς αὐτὴν ἐντύπων καὶ χειρογράφων. 2) Ἡ ἑλλειψὶς εὐρετηρίων τῶν φακέλων ἀγωνιστῶν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος. 3) Ἡ ἑλλειψὶς πλείστων βασικῶν γιὰ μιὰ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη παλαιῶν καὶ νέων ἐντύπων ἐκδόσεων ἐξωτερικοῦ, ἀλλὰ, δυστυχῶς, καὶ παλαιῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ. 4) Ἡ ἑλλειψὶς συγχρονισμένης θερμάνσεως, ἐκτὸς ἂν οἱ πρωτόγονες δύο σόμπες τῆς μὲ τὰ σπασμένα τζάμια των καὶ μὲ τὰ καυσόξυλα ἀποτελοῦν τὸ καλύτερον σύγχρονον μέσον θερμάνσεως. 5) Τὸ τρομερὸ καθούρνισμα κατὰ τὸ καλοκαίρι προσωπικοῦ καὶ ἀναγνωστῶν μὲ τὴν ἀκάλυπτη γυάλινη στέγη τῆς βιβλιοθήκης, καὶ 6) Ἡ ἑλλειψὶς τοῦ ἀναγκαιοῦντος προσωπικοῦ, ἂν κρίνη κανεὶς ἀπὸ τὴν ἐμφάνισι βιβλίων μὲ σκόνη πάχους μέχρις ἐνὸς δακτύλου. Παρὰ ταῦτα ἡ Βιβλιοθήκη μας αὐτὴ ἔχει πλοῦτον ἐντύπων καὶ χειρογράφων, τὰ ὁποῖα ἀδιαμφισβήτητα ἐξυπηρετοῦν τοὺς φιλαναγνώστας καὶ ἐρευνητὰς καὶ γενικώτερα τοὺς πνευματικῶς ἐργαζομένους.

Ὁ ὑποφαινόμενος ἐπὶ δεκαετίας ὀλοκλήρους, διότι στεροῦμαι πολλῶν ἐκ τῶν ἀπαραιτήτων βοηθημάτων γιὰ τὴν συμπλήρωσι τῶν ἱστορικῆς φύσεως ἐρευνῶν μου, ἀναγκάζομαι καὶ διέρχομαι ἀρκετὸν χρόνον τῆς ζωῆς μου εἰς τὰ ἀναγνωστήρια τῆς ἐν λόγω βιβλιοθήκης, χωρὶς φυσικὰ ν' ἀποκλείεται ἡ χρῆσις καὶ τῶν λοιπῶν κοινοχρήστων βιβλιοθηκῶν μας ἀλλὰ καὶ μερικῶν ἰδιωτικῶν. Ἐ-

τσι τόσον ἐγώ, ὅσον καὶ ἓνας σημαντικὸς ἀριθμὸς ἐρευνητῶν καὶ φιλαναγνώστων, εἴμαστε γνωστοὶ εἰς τὴν Διεύθυνσιν τῆς Βιβλιοθήκης καθὼς καὶ εἰς τὸ προσωπικόν τῆς, τὸ ὁποῖον κατὰ πάντα πρόθυμον μᾶς ἐξυπηρετεῖ εἰς ὅ,τι τοῦ εἶναι δυνατόν. Ἀλλὰ ἐνῶ μέχρι τῆς χθὲς ἡ εἰσοδός μου ἐκεῖ ἦτο ἐλευθέρη, χθὲς διὰ πρῶτην φοράν κατὰ τὴν 25ετῆ μετὰ τῆς Βιβλιοθήκης συνεχῆ συνάλλαγμα μου, ἐζητήθη ἡ κατάθεσις τῆς ταυτότητός μου ἐντὸς κυτίου πλήρους ταυτοτήτων, μὲ τὴν ρητὴν δήλωσιν τοῦ ὑπαλλήλου ὅτι ἡ τυχὸν ἄρνησις μου θὰ συνεπαγόταν τὴν μὴ ἐξυπηρέτησίν μου.

Ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦσα νὰ ἐξηγήσω τὴν σκοπιμότητα τοῦ μέτρου, ποὺ εἶχε μὲν ληφθῆ πρὸ καιροῦ, ἀλλὰ μόνον διὰ τοὺς φοιτητὰς, ἐδήλωσα εἰς τὸν Διευθυντὴν τῆς Βιβλιοθήκης κ. Φωτιάδην ὅτι δὲν θὰ ἤθελα νὰ καταθέτω, μάλιστα πολλάκις δις τῆς ἡμέρας τὴν ταυτότητά μου διὰ πολλοὺς καὶ ποικίλους λόγους μὲ σοβαρώτερον τὸν φόβον τῆς ἀπωλείας τῆς, ἀλλὰ καὶ διότι εἰς οὐδεμίαν τῶν λοιπῶν ἑλληνικῶν βιβλιοθηκῶν ἐφαρμόζεται τὸ μέτρον τοῦτο, οὔτε δὲ καὶ εἰς εὐρωπαϊκὰς βιβλιοθήκας. Μάλιστα εἰς τὴν Μαρκεσιανὴν Βιβλιοθήκην, ὅπου ἐπὶ ἓνα μῆνα εἰργάσθην πρὸ ἐτῶν, μόνον τὴν πρῶτην ἡμέραν τῆς εἰσόδου μου μοῦ ἐζήτησαν καὶ συνεπλήρωσα δελτίον παρουσίας μου, χωρὶς ἔκτοτε οὐδεμίαν νὰ ὑποστῶ ὄχλησιν, καίτοι ἔκαμα χρῆσιν στανίων χειρογράφων καὶ ἐντύπων. Τυχὸν ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἔλεγχος στατιστικὸς τῶν εἰσερχομένων εἰς τὴν Ἐθνικὴν μας Βιβλιοθήκην θὰ ἤμποροῦσε εὐκόλως νὰ ἐπιτευχθῆ μὲ τὸν ἀπλούστατον τρόπο τῆς ὑπογραφῆς τῶν εἰσερχομένων σὲ εἰδικὸ βιβλίο. Τέλος, ὁ κ. Διευθυντὴς ἠρνήθη νὰ μὲ ἀπαλλάξῃ τοῦ, καθὼς εἶπε, γενικοῦ τούτου μέτρου, κατ' ἐμὲ ἐντελῶς ἀδικαιολογήτου, ἀφῆκεν ὁμῶς ὡς δυνατὴν λύσιν τὴν ὑπὸ τοῦ κλητῆρος εἰδοποίησίν του ὁσάκις εἰσέρχομαι εἰς τὸ ἀναγνωστήριον, διὰ νὰ προσέρχεται ὁ ἴδιος νὰ παραλαμβάνῃ τὴν ταυτότητά μου καὶ τὸ ἴδιον νὰ ἐπαναλαμβάνεται κατὰ τὴν ἀναχώρησίν μου πρὸς ἐπιστροφὴν τῆς ταυτότητός μου. Ἐρωτᾶται: Ὑπάρχει μήπως ἄγνωστος Νόμος ποὺ καθώρισε τὴν νέαν αὐτὴν διαδικασίαν μόνον διὰ τὸ ἀναγνωστήριον τῆς Ἐθνικῆς μας Βιβλιοθήκης ἢ εἰδικὸς κανονισμὸς τῆς, ἐγκεκριμένος ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργείου ἢ τὸ ἀνωτέρω, ἀδικαιολόγητον κατ' ἐμὲ, μέτρον καὶ καθόλου ἐπιβλαβὲς διὰ τὴν σκοπιμότητα καὶ ὑπαρξίν τῆς Βιβλιοθήκης, ὀφείλεται εἰς πρωτοβουλίαν τοῦ σημερινοῦ κ. Διευθυντοῦ τῆς; Δὲν θὰ ἦτο προτιμότερον ὁ κ. Διευθυντὴς τῆς νὰ ἐνδιεφέρετο περισσότερο διὰ τὴν κάλυψιν τῶν ἑλλείψεων τῆς Βιβλιοθήκης καὶ ὄχι διὰ τὴν ταυτότητα τῶν ἀναγνωστῶν τῆς, διότι καὶ ἡ ἀνωτέρω ποὺ ἐπρότεινε γιὰ τὴν περίπτωσί μου λύσις νομίζω ὅτι ἐκφεύγει τῆς καλῆς ἐννοουμένης σοβαρότητος.

Μετὰ τιμῆς
ΠΑΝΟΣ Ι. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΓΑΛΑΤΕΙΑ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

Το ὄ Κ. ΠΟΡΦΥΡΗ

Στὰ 1917 τὰ παιδιὰ τῆς δεύτερης τάξης τοῦ δημοτικοῦ σκολείου, ὕστερα ἀπὸ τὰ ἴα καὶ τὰ ρόδα καὶ τὰ ἡνία τοῦ ἀναγνωστικοῦ τους τῆς προηγούμενης χρονιάς, βρεθήκανε ξαφνικὰ μπροστὰ σ' ἓνα ζεστὸ βιβλίον, γραμμένο στὴ γλώσσα ποὺ εἶχανε θυζάξει ἀπὸ τὴ μάνα τους. Αὐτὸ τὸ βιβλίον ἦταν «Οἱ τρεῖς φίλοι», ἡ ἱστορία τριῶν παιδιῶν, ναυαγῶν σ' ἓνα ἄγριο, ἀφιλόξενο καὶ ἀκατοίκητο νησί, χαμένο στὸν ἀπέραντο ὠκεανό. Ἐκεῖ χτίζουν ἀπὸ ξαρχῆς τὴ ζωὴ τους, καὶ ἡ σκληρὴ τους ἐμπειρία τ' ἀτσαλώνει, τὰ γεμίζει αὐτοπεποίθηση καὶ τόλμη, τὰ δένει μεταξύ τους μὲ αἰσθήματα ἀλληλεγγύης καὶ τοὺς ξυπνάει τὴν ἀγάπη στὴν οἰκογένειά τους, στὴν πατρίδα τους, στοὺς ἀνθρώπους. Ἄφθαστες περιγραφές, τρυφερὲς σκηνές ποὺ κάποτε γίνονται δραματικές, καὶ προπαντὸς ἀνθρωπιά, ἀπέραντη ἀνθρωπιά. Ὅσοι ἔτυχε νὰ χουνε στὸ σκολεῖο αὐτὸ τὸ ἀναγνωστικὸ θὰ λογαριαζουσε πάντα τὸν ἑαυτὸ τους τυχερό. Κι ὅσοι ἔτυχε νὰ προσέξουσε τοὺς συγγραφεῖς του, θὰ θυμοῦνται πάντα μ' εὐγνωμοσύνη ἓνα ὄνομα: Γαλάτεια Καζαντζάκη. Ναί, ἡ Γαλάτεια ἦτανε ἓνας ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς ἐκείνου τοῦ ὠραίου ἀναγνωστικοῦ τῆς β' τάξης ποὺ μαζί μὲ τὸ ἀναγνωστικὸ τῆς γ', τὰ «Ψηλὴ βουνά» τοῦ Ζαχ. Παπαντωνίου, ὁμορφα λουλούδια καὶ τὰ δυὸ τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Μεταρρύθμισης, ἀφήσανε ἐποχὴ στὴν ἱστορία τῆς λαϊκῆς παιδείας μας.

Μερικὰ χρόνια πρὶν, φτάνοντας ἡ Γαλάτεια ἀπὸ τὴν Κρήτη, ὄχι μόνο ξάφνιασε τὴν ἐπαρχιώτικη ἀκόμα πρωτεύουσα μὲ τὴ δημιουργικὴ τῆς ἀνησυχία, μὰ καὶ τὴν γοήτεψε μὲ τὴν ἀρρενωπὴ ὁμορφιά τῆς καὶ τὴν ἐντονη κρητικὴ προφορὰ τῆς, ἐκείνη τὴ χαριτωμένη προφορὰ, ποὺ φύλαξε ζηλότυπα καὶ μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς μὲ κάποιο κρυφὸ καμάρι, ὡς τὴν τελευταία στιγμὴ τῆς ζωῆς τῆς. Στὰ ταβερνάκια καὶ στὰ καφεενδάκια ὅπου συγκεντρώνονταν οἱ νέοι λόγιοι τῆς ἐποχῆς, σύχναζε κι αὐτὴ: ἔπαιρνε μέρος στὶς φλογερὲς συζητήσεις τους, συμεριζόταν τὶς ἀνησυχίες τους, ἔγραφε τσουχτερὰ ἐπιγράμματα γιὰ νὰ τοὺς σατιρίζει. Ἦτανε βέβαια κάτι ἀσυνήθιστο, μιὰ νέα ζύπνια κι ὁμορφὴ γυναίκα, ἀντὶ νὰ βρίσκεται στὴν κουζίνα, νὰ ξημεροβραδυάζεται μὲ τοὺς λογίους καὶ μάλιστα νὰ γράφει κ' ἡ ἴδια!...

Βέβαια δὲν ἄνοιξε τὴ γυναικεία πεζογραφία ἡ Γαλάτεια. Πρὶν ἀπ' αὐτὴ ἦταν ἡ Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου κ' ἡ Πηνελόπη Δέλτα, κ' ἓναν αἰῶνα πάνω - κάτω νωρίτερα, ἡ Ἐλισάβετ Μουτζᾶ - Μαρτινέγκου καὶ ἡ Εὐανθία Καίρη. Μὰ ἐκεῖνο τὸν καιρὸ κανένας δὲ θυμότανε οὔτε τὴν Ἐλισάβετ, οὔτε τὴν Εὐ-

ανθία. Ἐντονη βέβαια ἦτανε ἡ ἀνάμνηση τῆς Παπαδοπούλου κ' ἡ παρουσία τῆς Δέλτα. Μὰ ἡ πεζογραφία τῆς πρώτης ξεπάγιαζε μέσα στὴν κρύα καθαρεύουσα τῆς ἐνῶ τῆς δεύτερης κινιόταν μέσα στὴ θολὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ Βυζάντιου, τοῦ παραμυθιοῦ καὶ τῆς Μεγάλης Ἰδέας. Μπορεῖ μερικὰ παραμύθια τῆς, ὅπως ἐκεῖνο τὸ θαυμαστὸ «Παραμῦθι χωρὶς ὄνομα» νὰ συμπορευόταν μὲ τὸν παλαμικὸ «Δωδεκάλογο», ν' ἀγωνιοῦσε γιὰ τὴν κατάντια τῆς ρωμιοσύνης καὶ νὰ λαχταροῦσε τὸ λυτρωμὸ — τὴν ἀστικὴ ἀναγέννηση. Μὰ γενικὰ ἔλειπε ἀπὸ τὴν πεζογραφία τῆς Δέλτα ἡ κοινωνικὴ ἀνησυχία. Αὐτὸ ἀκριδῶς ἔφερε ἡ Γαλάτεια στὴ γυναικεία πεζογραφία, καὶ μαζί μὲ τὸν Παρορίτη κ' ἓνα δυὸ ἄλλους στὴν νεοελληνικὴ πεζογραφία γενικώτερα: τὸν κοινωνικὸ προβληματισμό. Ξεκίνησε ἀπὸ τὸν ἀστικὸ προβληματισμό, κ' ἔφτασε ὡς τὸ σοσιαλιστικὸ. Ξέχωρα ἀπὸ τὴν καθαρὰ αἰσθητικὴ ἀξία τῆς πεζογραφίας τῆς — μὰ καὶ τοῦ θεάτρου καὶ τῆς ποιήσῆς — αὐτὸ τὸ στοιχεῖο θὰ βαραίνει θετικὰ στὴ γενικώτερη προσφορὰ τῆς στὴ νεοελληνικὴ σκέψη.

Μιὰ ὄψη τοῦ προβληματισμοῦ τῆς εἶναι ὁ τρόπος ποὺ εἶδε τὴ γυναίκα στὴν νεοελληνικὴ κοινωνία. Ἡ Γαλάτεια δὲ στάθηκε ποτὲ φεμινίστρια μὲ τὴν ἀστικὴ ἔννοια. Δὲν ἀντιπαράθεσε ποτὲ τὴ γυναίκα στὸν ἄντρα. Ἀντιπαράθεσε τὴ γυναίκα στὶς οικονομικὲς συνθήκες, ποὺ εἶναι τὸ ἴδιο καταθλιπτικὲς καὶ γιὰ τὸν ἄντρα καὶ γιὰ τὴ γυναίκα, τὴν ἀντιπαράθεσε στὴν οἰκογενειακὴ καταπίεση στὶς κοινωνικὲς προλήψεις, γενικώτερα στὴν κοινωνικὴ συγκρότηση. Κάπου ἀπὸ τὶς ἴδιες συνθήκες καταθλίβεται τὸ παιδί. Ἡ παιδικὴ δημιουργία τῆς Γαλάτειας Καζαντζάκη ἔχει τοῦτο τὸ χαρακτηριστικὸ, ποὺ τὴν ξεχωρίζει κι ἀπὸ τὴν πρὶν μὰ κι ἀπὸ τὴν ὕστερα ἀπ' αὐτὴ παιδικὴ μας λογοτεχνία: οἱ μικροὶ τῆς ἤρωες, ποὺ τσακίζονται μέσα σ' ἓνα περιβάλλον γιομάτο ψευτιά καὶ ὑποκρισία, καταχτοῦν τὴ χαρὰ μόλις βρεθοῦν μὲ τὰ φτωχόπαιδα, μὲ τὰ παιδιὰ τοῦ λαοῦ ποὺ δὲν κατοικοῦν σὲ μέγαρα, ποὺ τρέχουσε καὶ λένε τὰ κάλαντα, καὶ ποὺ εἶναι ἀγνά, γιὰ τὴν ζοὺν μέσα σὲ μιὰν τίμια οἰκογένεια.

Ἀπὸ τὸν ἀπλὸ αὐτὸ προβληματισμὸ ἡ Γαλάτεια πέρασε στὸν πιὸ σύνθετο κυρίως μὲ τὸ θεατρικὸ τῆς ἔργο «Ἐνῶ τὸ πλοῖο ταξιδεύει» καὶ τὸ μυθιστόρημά τῆς «Γυναίκες». Θὰ σταθοῦμε λίγο σ' αὐτὸ τὸ μυθιστόρημα.

Τὸν ἀρχικὸ καμβά τῆς τὸν πῆρε ἀπὸ ἀνάλογο μυθιστόρημα τῆς Κάρεν Μιχαέλιν. Μὰ πόσο διαφορετικὴ ἡ ἀγωνία τῆς Γαλάτειας. Στὸ μυθιστόρημά τῆς ἡ Μιχαέλιν θέτει τὸν ἀναγνώστη μπροστὰ στὴν ἐρωτικὴ «μοίρα»

κατὰ κύριο λόγο μερικῶν ἀδερφάδων — σύμ-
βολων χαρακτηριστικῶν γυναικείων περιπτώ-
σεων. Ἡ Γαλάτεια προχωρεῖ βαθύτερα. Οἱ ἀ-
δερφάδες πού εἶναι οἱ ἡρωίδες τοῦ δικοῦ της
μυθιστορήματος, συμπυκνώνουν γενικώτερες
κατηγορίες μέσα στήν ἀστική κοινωνία κ' ἡ
ἐρωτική τους «μοῖρα» προσδιορίζεται κι αὐτή
βασικά ἀπό τήν κοινωνική τους «μοῖρα».

Μιλήσαμε κάπως ἀναλυτικώτερα γι' αὐτό
τὸ βιβλίο τῆς Γαλάτειας, γιατί προκάλεσε δ-
ταν πρωτοβγήκε ἔντονες συζητήσεις στοὺς φι-
λολογικοὺς κύκλους. Μὰ εἶναι πολὺ νωπὸς ὁ
τάφος της ἀκόμα γιὰ νὰ ἐπιχειρήσουμε μιὰ κρι-
τικώτερη ἀξιολόγηση τοῦ συνολικοῦ δημιουρ-
γικοῦ της ἔργου. Ἐνα μόνο θέλουμε νὰ ὑπο-
γραμμίσουμε: τῆ θετική της προσφορά στήν
κίνηση ἰδεῶν στὸν τόπο μας, καὶ τῆ γενικώ-

τερη, ἰδεολογική ἐπίδραση πού ἄσκησε προ-
παντὸς στοὺς νέους. Ὅλοι θὰ θυμούνται, ἀ-
σφαλῶς μὲ συγκίνηση, πού σὲ δύσκολες ὥρες,
μέσα στὰ φασιστικὰ στρατόπεδα καὶ στὶς φυ-
λακές, μὰ καὶ στὶς ἀντιστασιακὲς συγκεν-
τρώσεις στὰ κατοχικὰ σπίτια, ἡ ἀπαγγελία
ἐνὸς ὀργισμένου ποιήματός της, μετάδιδε τὴν
ὀργή καὶ τὸ μῖσος κατὰ τῆς τυραννίας σὲ
πολλὰ στήθια. Γιατὶ τοῦτο εἶναι θαρρῶ τὸ
βασικὸ χαρακτηριστικὸ τῆς Γαλάτειας: ἡ ὀρ-
γή. Μὰ κάτω ἀπὸ κείνη τὴ σκληρή, πρωτό-
γονη, σχεδὸν ἀντρίκια ὀργή, κρυβόταν μιὰ
ἀπέραντα συγκλονιστικὴ, θηλυκιὰ τρυφεράδα:
ἡ Γαλάτεια ἦτανε κ' ἔμεινε στὸ ἔργο της —
μὰ καὶ στὴ ζωὴ της — ἕνα ἀγριολούλουδο
τῆς κρητικῆς γῆς.

ΦΙΛΙΚΗ ΚΟΥΒΕΝΤΑ ΜΕ ΤΟΝ ΜΠΟΡΙΣ ΠΟΛΕΒΟΪ

Τὸ βράδυ τῆς Τετάρτης 12 Δεκεμβρίου, ἡ
«Ε.Τ.» δεξιώθηκε στὰ γραφεῖα της τὸν Σο-
βιετικὸ συγγραφέα Μπόρις Πολεβόϊ καὶ τὸν
Κύπριο ποιητὴ Τεῦκρο Ἀνθία, πού παρεπι-
δημοῦσαν στήν Ἀθήνα. Μέσα σὲ μιὰ ζεστὴ
ἀτμόσφαιρα, οἱ δυὸ πνευματικοὶ ἄνθρωποι ἤρ-
θαν σ' ἐπαφή, κουβέντιασαν, ἀστειεύτηκαν,
τσούγκρισαν τὰ ποτήρια τους μὲ τοὺς Ἑλ-
ληνες συγγραφεῖς πού παρευρέθηκαν καὶ εὐ-
χήθηκαν γιὰ τὴν πνευματικὴ προκοπὴ τῆς χώ-
ρας μας.

Ὁ Πολεβόϊ δήλωσε ἀπὸ τὴν ἀρχή, πὼς
μποροῦν οἱ Ἕλληνες συνάδελφοί του νὰ τὸν
ρωτήσουν ὅ,τι θέλουν, χωρὶς νὰ φοβοῦνται μὴν
τοὺς παρεξηγήσει: «Δὲν ὑπάρχουν κακὲς ἐ-
ρωτήσεις, πρόσθεσε, ὑπάρχουν μόνο κακὲς ἀ-
παντήσεις».

Στὸν πνευματικὸ χῶρο τῆς Σοβ. Ἐνωσης,
εἶπε, παρουσιάζονται σήμερα καινούργια φαι-
νόμενα: «Δὲν ἀνῆκω σ' ἐκείνους πού δια-
γράφουν μὲ μιὰ μονοκοντυλιὰ τὶς ἐπιτυχίες
πού εἶχαμε παλιότερα, τόσο στὴ λογοτεχνία
ὅσο καὶ στὸν κινηματογράφο. Ἀλλὰ μετὰ τὸ
20ὸ Συνέδριο παρουσιάστηκε ἀλματώδης ἀ-
νάπτυξη σ' ὅλα τὰ εἶδη τοῦ λόγου καὶ τῆς
τέχνης».

Σὲ σχετικὴ ἐρώτηση ὁ Σοβιετικὸς πεζο-
γράφος εἶπε πὼς σήμερα, μετὰ τὸ 20ὸ Συ-
νέδριο, οἱ νέοι συγγραφεῖς εἶναι πραγματικὰ
νέοι, ἀνάμεσα στὰ 20 καὶ στὰ 30, ἐνῶ πα-
λιότερα «νέοι» θεωροῦνταν ἐκεῖνοι πού ἦταν
γύρω στὰ σαράντα.

Μετὰ τὸ 20ὸ Συνέδριο παρουσιάζονται στὸν
πνευματικὸ χῶρο φαινόμενα ἀνάλογα μὲ τῶν
πρώτων μετεπαναστατικῶν χρόνων. Αὐτὰ τὰ
φαινόμενά εἶχαν λείψει ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ
Μαγιακόφσκι. Ἡ ὕφεση τῆς ζωντανῆς πνευ-
ματικῆς δραστηριότητος, εἶναι συνδεδεμένη μὲ
τὴν προσωπολατρία. Στὴν περίοδο τῆς προ-
σωπολατρίας ἐνθαρρύνονταν ποιήματα μόνο
πρὸς μιὰ κατεύθυνση. Δὲν ὑπῆρχε ἄμιλλα.
Ἐνθαρρυνόταν μιὰ ζωγραφικὴ πού προσπα-
θοῦσε νὰ ἀφαιρῆ τὸ ἀνθρώπινο στοιχεῖο ἀπὸ

τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἔδινε ψεύτικους, μὲ
παράσημα καὶ πόζες.

Πολλοὶ καλοὶ γλύπτες πού δὲν θέλανε νὰ
προσαρμοστοῦν σ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ζοῦσαν
παραγκωνισμένοι. Οἱ καλλιτέχνες παραμορ-
φώνανε τὴν πραγματικότητα καὶ παρουσιάζ-
ανε τὸ σοσιαλισμὸ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο πού
μερικοὶ καθολικοὶ παπάδες παρουσιάζουν τὸ
Χριστιανισμὸ, ἔτσι πού ἂν ζοῦσε ὁ Χριστὸς
θὰ τὸν κάνανε ν' αὐτοκτονήσει.

Ὁ Πολεβόϊ ἀνάφερε διάφορα βιβλία πού
εἶχαν βραβευτεῖ πρὶν ἀπὸ τὸ 20ὸ Συνέδριο,
πού εἶχαν ἀγοραστεῖ καὶ ὑπῆρχανε σ' ὄλες
τὶς βιβλιοθήκες, μὰ πού κανένας δὲν τὰ διά-
βαζε. Τελευταία, εἶπε, οἱ καλλιτέχνες καὶ λο-
γοτέχνες δουλεύουν ἐλεύθερα. Οἱ ποιητὲς ἀ-
παγγέλλουν τὰ ποιήματά τους στὰ πάρκα,
ὅπως ἔκανε κι ὁ Μαγιακόφσκι κ' οἱ ζωγρά-
φοι ζωγραφίζουν ὅπως νομίζουν. Τελευταία ὀρ-
γανώθηκε μιὰ ἀναδρομικὴ ἔκθεση τῶν τελευ-
ταίων 30 χρόνων. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πίνακες
πού ἐκτίθενται ἀνήκουν στὴν ἀφηρημένη τέ-
χνη. Ὁ καθένας μπορεῖ νὰ κρίνει καὶ νὰ κα-
νακρίνει. Εἶναι δικαίωμά του. Αὐτὸ ἔκανε καὶ
ὁ Χρουστσώφ. «Μὰ ἡ κρίση του αὐτὴ γιὰ
τὴν ἀφηρημένη τέχνη δὲν ἔχει ἀπαγορευτικὸ
χαραχτήρα», διευκρίνισε ὁ Πολεβόϊ ὕστερα
ἀπὸ σχετικὴ ἐρώτηση. Καὶ συμπλήρωσε πὼς
αὐτὸ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ
ἀφηρημένοι πίνακες ἐκτίθενται ὡστόσο. Ὁ ἴ-
διος προσωπικὰ δὲν ἀγαπάει τὴν ἀφηρημέ-
νη τέχνη, καὶ εἶναι ὀπαδὸς τοῦ σοσιαλιστι-
κοῦ ρεαλισμοῦ. «Ὅταν κάποτε μὲ ρώτησε
κάποιος πὼς μπορούμε νὰ γράφουμε σύμφω-
να μὲ τὶς ἀρχές τοῦ σοσιαλιστικοῦ ρεαλισμοῦ,
τοῦ ἀπάντησα μὲ τὸ ρωσικὸ παραμῦθι τῆς
σαρανταποδαρούσας καὶ τῆς ἀκρίδας. «Πὼς
καταφέρνεις καὶ περπατᾷς μὲ τὰ σαράντα σου
ποδάρια;» ρώτησε τὴ σαρανταποδαρούσα ἡ
ἀκρίδα. Κ' ἡ σαρανταποδαρούσα ἀποκρίθη-
κε: «ἂν προσπαθοῦσα νὰ σκεφτῶ, τὴ στιγμὴ
πού ἀνοίγω τὸ πρῶτο μου ποδᾶρι τί κάνει
τὸ δέκατο, δὲ θὰ μπορούσα νὰ προχωρήσω»

Ύστερα από τον Πολεβόϊ, είπε λίγα συγκινημένα λόγια ο Τεύκρος Ἀνθίας:

«Αὐτὸ τὸ καλωσόρισμα, τόνισε, εἶναι τιμὴ γιὰ μένα καὶ δικαίωση τῆς δοκιμασίας πού πέρασα ἀπὸ δῶ καὶ 32 χρόνια. Ἐφυγα σὰν ἀλήτης ἀπὸ δῶ, διατήρησα τὴν ἀγνή ψυχὴ τοῦ ἀλήτη, πού τὴ σφυρηλάτησα δμῶς μέσα στὶς δοκιμασίες καὶ στοὺς ἀγῶνες. Κ' ἔτσι μπορῶ σήμερα νὰ ἀπαγγεῖλω — γιὰ νὰ ἰδεῖ κι ὁ φίλος μας ὁ Πολεβόϊ πῶς ἀπαγγέλλουμε κ' ἐδῶ ποιήματα — τοὺς στίχους τοῦ ἀλήτη».

Κι ὁ Ἀνθίας τέλειωσε μὲ τὸν γνωστὸ «Ἐ-

πίλογο» ἀπὸ τὴν πρώτη του ποιητικὴ συλλογὴ, τὰ «Σφυρίγματα τοῦ Ἀλήτη»:

Ἀλήτη! ἀπόψε εἶν' ἡ βραδυὰ τόσο καλή,
(τόσο καλή.

Μπορεῖς νὰ πᾶς νὰ κοιμηθεῖς σ' ἓνα παγκάκι Ἀλήτη!

Πλάτυνε ἢ σκέψη τὴ ζωὴ τόσο πολὺ, τό-

(σο πολὺ,
ποῦκανε ὁ ἄνθρωπος τὴ Γῆ κι' ὄλο τὸ Σύμπαν: σπῆτι.

Ω.

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΛΟΥΝΤΕΜΗ

Τὸ Σαββατοκύριακο 10 - 12 Αὐγούστου βρισκόμουν στὸ φλεγόμενο Βουκουρέστι. Ζέστη νὰ ἰδοῦν τὰ μάτια σας. Οἱ ἀχνοὶ τῆς παχειᾶς Βουκουρεστιάνικης καμπίσιας γῆς σὲ τυλίγουν νὰ σὲ πνίξουν. Ὑγρασία μαζὺ καὶ κουφόβραση πού κάνει τοὺς Βουκουρεστιάνους νὰ ἀερίζονται σὰν τρελλοὶ στοὺς δρόμους, στὰ τρόλλεϋ, στὰ κέντρα καὶ στὰ σπίτια τους.

Μέσα στὴ μεσημεριάτικη ἄπνοια, καθὼς προσπαθῶ νὰ δροσιθῶ στὰ λινὰ φίνα σεντόνια τοῦ «Ἀτενέ», χτυπάει τὸ τηλέφωνο δίπλα μου. Συνέρχομαι ἀπὸ τὴ νάρκη μου καὶ ἀρπάζω τὸ ἀκουστικὸ.

—Ποιός;

—Λουντέμης, ἐδῶ! Καλῶς ὤρισες στὸ Βουκουρέστι. Ντύνομαι κ' ἔρχομαι!

Πρὶν προφτάσω καλὰ καλὰ ν' ἀπαντήσω στὰ καλωσορίσματά του, τὸ τηλέφωνο κλείνει. Ρίχνω μιὰ ἀπελπισμένη ματιὰ στὰ ρούχα μου πού καίνε σὰν τὴν φλεγόμενη βᾶτο, σηκώνομαι, ντύνομαι.

Καὶ νάτος σὲ λίγο εἰσβάλλει ζωηρός, κεφάλτος, θορυβώδης, πηγαῖος, συγκινημένος. Ἀγκαλιαζόμαστε καὶ φιλιόμαστε σταυρωτά, ρωμέικα. Πῶς νὰ τὸ κάνεις τέσσερα χρόνια λείπει ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, μιὰ μικρὴ ζωὴ.

—Ἄντε τοιμάσου, φεύγουμε! μοῦ κάνει φουριάζος.

—Μέσα στὸ λιοπύρι;

—Ἰσα - ἴσα μέσα στὸ λιοπύρι. Θὰ σὲ πᾶω ἐγὼ κάπου νὰ δροσερέψει ὁ νοῦς σου καὶ τὸ κορμί σου!

Μπροστὰ στὴν πόρτα τοῦ ξενοδοχείου ἔχει παρκαρισμένο τὸ αὐτοκίνητό του, ἓνα «Μόσκοβιτς». Μὲ ρίχνει κυριολεκτικὰ μέσα καὶ βάζει μπρὸς ξεκινώντας σὰν σίφουνας. Ὁλοὶ οἱ «τροχαῖοι» τοῦ Βουκουρεστιῦ τὸν ξέρουν καὶ τοῦ χαμογελᾶνε μὲ ἐπιείκεια. Εἶναι ὁ «σκριτόρ Γκρέκου», ὁ Ἕλληνας συγγραφέας

—Λέγε! μοῦ κάνει.

—Σὰν τί θές νὰ μάθεις;

—Γιὰ ὄλα! Γιὰ τοὺς φίλους, γιὰ τὴν πατρίδα, γιὰ τὴν πνευματικὴ κίνηση, γιὰ τὸ λαό μας!

Ἐγὼ λέω κ' ἐκεῖνος ὀδηγεῖ τὸ αὐτοκίνητο προσεκτικὰ, πετώντας ἀνάκατα τὶς ἐρωτήσεις του. Πηγαίνουμε ἔξω ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι

καὶ παίρνουμε τὴ θαυμάσια «ἀουτομπάν», τὸ φαρδὺ αὐτοκίνητόδρομο πού τραβάει βορειοδυτικὰ. Ὁ ἀέρας μᾶς χτυπάει δροσερός, γύρω τὸ πράσινο ὀργιάζει. Οἱ περίφημες λίμνες τοῦ Βουκουρεστιοῦ εἶναι γεμάτες ἀπὸ κολυμβητές.

Κάπου δέκα χιλιόμετρα ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη εἶναι τὸ «Πάρκουλ Μπανιάσας», τὸ πάρκο τῆς Μπανιάσας. Πῶς νὰ σοῦ δώσω, Ἕλληνα ἀδελφέ μου, νὰ καταλάβεις τί θὰ πεῖ πάρκο ἐδῶ ἀφοῦ δὲν τόχεις πιάσει οὔτε στὶς πιὸ τολμηρὲς στιγμὲς τῆς φαντασίας σου; Ἀπέραντες ἀπλόχωρες ἐκτάσεις γιομάτες δέντρα, παρτέρια καὶ χλόη, ὅσο φτάνει τὸ μάτι σου. Τὸ σοφὸ ἀνθρώπινο χέρι καθοδηγώντας τὴ φύση ἔχει φτιάξει ἓνα ἀριστούργημα. Τὸ αὐτοκίνητο περνᾶει ἀπὸ θαυμάσιους ἀσφαλτοστρωμένους δρόμους, πού τοὺς σκιάζουν τὰ πανύψηλα δέντρα. Τὸ φῶς εἶναι πράσινο, φιλτραρισμένο ἀπὸ τὰ φύλλα. Τὸ μάτι ξεκουράζεται, ἡ καρδιὰ ἐλαφρώνει.

Ὁ Λουντέμης χαίρεται τὴ χαρὰ μου, λὲς κι' ὁ ἴδιος τᾶφτιαξε μὲ τὰ χέρια του τοῦτα τὰ θαύματα καὶ μοῦ τὰ προσφέρει μὲ τὴν καρδιὰ του.

Στὴν πιὸ πυκνὴ συστάδα τοῦ πάρκου ἓνα χαριτωμένο κέντρο μᾶς περιμένει. Παρκάρουμε καὶ καθόμαστε στὴ βεράντα γιὰ καφέ.

—Τώρα λέγε ἐσύ! τοῦ κάνω. Ὁ κόσμος κεῖ κάτω στὴν πατρίδα θέλει νὰ μάθει γιὰ σένα.

—Δούλεψα, γύρισα τὸν κόσμο, ἔχω χορτάσει τόπους καὶ ἀνθρώπους. Τώρα κυκλοφόρησε στὰ ρουμάνικα ἓνα καινούργιο μου βιβλίο, «Τὸ ρολοῖ τοῦ κόσμου χτυπάει μεσάνυχτα» καὶ τυπώνεται ἓνα δεύτερο «Ὁδὸς Ἀβύσσου ἀριθμὸς μηδέν». Ἐλπίζω μέσα στὸ χρόνο νὰ τελειώσω ἓνα τρίτο σὲ δυὸ τόμους συνολικοῦ ὄγκου χιλίων σελίδων.

—Δὲν νοστάλησες τὸν τόπο μας;

—Ἡ ψυχὴ μου τὸ ξέρει, λέει καὶ μελαγχολεῖ ἀπότομα. Ἐνας συγγραφέας ὅσο κι' ἂν ζεῖ ἄνετα ἐδῶ, ἀνήκει στὸν τόπο του καὶ τὸ λαό του.

Ὁ ἥλιος κατεβαίνει χαμηλὰ στὸν κάμπο. Τὸ πάρκο τῆς Μπανιάσας εὐωδιάζει. Μένουμε κάμποσο σιωπηλοί.

—Ἐλα μοῦ κάνει, μελαγχολήσαμε. Θέλω

νά σέ πάω, όσο είναι μέρα νά ίδεις ένα θαῦμα, «Τὸ σπίτι τῆς ἀνάπαυσης τῶν συγγραφέων». Περνῶ τρεῖς μῆνες τὸ χρόνο κι' ἐγὼ ἐκεῖ.

Ξεκινᾶμε ἀπὸ φαρδειοὺς δρόμους τραβάμε τώρα κατὰ τὸ νότο. Μπροστά μας προβάλλει ένα νέο πάρκο. Μιὰ πελώρια σιδερένια πόρτα κλείνει τὴν εἴσοδο. Ὁ Λουντέμης κορνάρει, βγαίνει ὁ θυρωρός. Τὸν ἀναγνωρίζει, τὸν χαιρετᾷ ἐγκάρδια καὶ ἡ πόρτα ἀνοίγει διάπλατα. Εἴμαστε στὸ παλάτι τῆς Μογκοσόγιας τοῦ παλιοῦ Ρουμάνου ἄρχοντα Μπραγκοβάνου, ένα ἀριστούργημα τοῦ 18ου αἰῶνα μὲ κόκκινα τοῦβλα καὶ σὰν τὰ δικά μας τὰ Βυζαντινὰ παλάτια τοῦ Μυστρά. Μόνο ἐδῶ ποὺ τὸ διατηροῦν ἀνέπαφο. Τὸ παλιὸ κτίριο (πέρασε κι ὁ Ρήγας ἀπὸ δῶ σὰ γραμματικὸς τοῦ ἄρχοντα στὰ 1790), ζεῖ καὶ σήμερα. Τὸ κεντρικὸ εἶναι Μουσεῖο. Τὰ γύρω παλάτια εἶναι τὸ «Σπίτι τῆς ἀνάπαυσης τῶν καλλιτεχνῶν». Καθὼς βαδίζουμε στὸ πάρκο ἔρχεται ἀπὸ ἀντικρὺ ένας γεράκος μὲ μπαστοῦνι. Εἶναι ὁ «μαέστρου» Τσυπριάν, μεγάλος ἀπόμαχος ἠθοποιὸς τῆς Ρουμανίας.

Ὁ Μενέλαος τοῦ κάνει χαρές:

—Τί τὸ θέλεις τὸ μπαστοῦνι μαέστρο;

—Γιὰ νὰ σκοτώνω φίδια! ἀπαντᾷ ὁ γεράκος μὲ ψεύτικη σοβαρότητα.

Καὶ κεῖ μπροστὰ στὰ μάτια μας, σ' ένα εὐθυμο διάλογο, συντελεῖται μιὰ ἐξαισία θεατρικὴ παράσταση.

Φύγαμε ἀπὸ τὴ Μογκοσόγια, μὲ τὸ σούρουπο. Ἀκολούθησε μιὰ «ἐλληνικὴ βραδιά» στὸ σπίτι τοῦ συγγραφέα Δήμου Ρεντῆ μὲ μελιτζάνες, κολοκυθάκια τηγανητά, σκορδαλιά, τσιροσαλάτα καὶ οὐζο. Τάχε φέρει ὅλα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ἢ μητέρα του ποὺ ἤρθε νὰ τὸν ἐπισκεφτεῖ. Καὶ φυσικὰ δὲν ἔλειψαν τὰ τραγούδια τοῦ Θεοδωράκη καὶ τοῦ Χατζηδάκι στὸ πικ - ἄπ.

Φεύγουμε ἀργά. Τὸ νυχτωμένο καὶ ἐργατικὸ Βουκουρέστι, ἡ σοσιαλιστικὴ πολιτεία, κοιμᾶται. Ἀποχαιρετῶ τὸ Λουντέμη ποὺ φεύγει τὰ ξημερώματα γιὰ τὴν ἐξοχή, στὴ θάλασσα, μὲ ένα ἀδελφικὸ ἀγκάλιασμα καὶ τὴν καλύτερη εὐχή ποὺ μπορεῖ νὰ δώσεις ἐδῶ στοὺς Ρωμιούς: «Καλὴ πατρίδα!».

ΤΑΣΟΣ ΒΟΥΡΝΑΣ

ΟΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ Β' ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Συνήλθε στὴ Θεσσαλονίκη τὸ Β' Πανελλήνιο Ἀρχιτεκτονικὸ Συνέδριο, μὲ κύριο θέμα: Λαϊκὴ Κατοικία - Πολεοδομία. Τὴν ἐναρξὴ τοῦ Συνεδρίου κήρυξε ὁ Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου Ἀρχιτεκτόνων κ. Μπίτσιος. Στὸ Συνέδριο παραβρέθηκαν καὶ μίλησαν ὁ ὑφυπουργὸς Δημοσίων Ἔργων κ. Θεοδοσιάδης, ὁ τ. Πρύτανης τοῦ Πολυτεχνείου καὶ βουλευτὴς κ. Ν. Κιτσίκης, ὁ δήμαρχος Θεσσαλονίκης κ. Παπαηλιάκης οἱ νομάρχες Θεσσαλονίκης καὶ Ἡμαθίας, ὁ καθηγητὴς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ Πολυτεχνείου Θεσσαλονίκης κ. Καραντινὸς κ.ἄ. Σὰν εἰσηγητὲς πήραν μέρος ὁ διευθυντὴς οἰκισμοῦ κ. Σπανός, ὁ ἀρχιτέκτων κ. Σκιαδαρέσης, ὁ πολεοδόμος κ. Κανδύλης, ὁ ἀρχιτέκτων κ. Π. Τσαλάκης καὶ μίλησαν ὁ ζωγράφος κ. Τσίγκος, ὁ κ. Οἰκονόμου τοῦ Πολεοδομικοῦ Γραφείου Ἀθηνῶν, ὁ γεν. διευθυντὴς πολεοδομικῶν μελετῶν κ. Βασιλειάδης, οἱ κ. κ. Τριποδάκης, Καραγιάννης, Σαλτός, Κύριου, κ.ἄ. Τὸ Συνέδριο στὸ τέλος τῶν ἐργασιῶν του ἐνέκρινε τὴν παρακάτω ἀπόφαση:

«Τὸ Β' Πανελλήνιον Ἀρχιτεκτονικὸν Συνέδριον τοῦ Συλλόγου Ἀρχιτεκτόνων Δ.Α.Σ. τὸ ὁποῖον συνεκλήθη εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν τὴν 30ὴν Νοεμβρίου, 1ην καὶ 2αν Δεκεμβρίου 1962 καὶ διεξήχθη εἰς τὸ Κεντρικὸν Ἀμφιθέατρον τῆς Φυσικομαθηματικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης μὲ θέμα: «Λαϊκὴ Κατοικία - Πολεοδομία», ἐγκρίνει καὶ ἀποφασίζει τὴν δημοσίευσιν τῶν ἐξῆς:

ρασμμάτων ἐπὶ τῆς ἐρεύνης τοῦ κεντρικοῦ θέματος τοῦ Συνεδρίου:

Γενικὰ συμπεράσματα

Διαπιστοῦται ἡ ὀξύτης τοῦ θέματος τῆς κατοικίας στὴ χώρα μας. Ἡ ὀξύτης αὕτη μὲ σαφήνειαν διαγράφεται ἀπὸ τὴν διαπίστωση ὅτι ἡ μέση πυκνότης τῆς οἰκίσεως ἀτόμων ἀνὰ δωμάτιον, κατατάσσει τὴν Ἑλλάδα στὴν προτελευταία βαθμίδα, ἀπὸ τὴς Εὐρωπαϊκῆς χώρες. Ἡ ἔλλειψις ἑκατοντάδων χιλιάδων κατοικιῶν δημιουργεῖ κενὸ ποὺ συμπληρώνεται μὲ ρυθμὸ ὁ ὁποῖος ἂν ἐξακολουθήσῃ μὲ τὰ σημερινὰ δεδομένα, δὲν θὰ ἱκανοποιήσῃ τὴς ἄμεσες στεγαστικῆς ἀνάγκες τοῦ λαοῦ μας, ἐντὸς λογικοῦ χρονικοῦ διαστήματος.

Εἰδικώτερα διαπιστώνονται τὰ ἐξῆς:

1) Ἡ ἔλλειψις ἐνιαίας οἰκιστικῆς πολιτικῆς, εἰς συνάρτησιν μὲ καταλλήλους ὁρους πολεοδομικῆς ἀναπτύξεως.

2) Ἐλλειψις ἐνιαίου προγράμματος, εἰς τὸν τομέα τῆς οἰκιστικῆς δραστηριότητος εἰς τὴν παραγωγὴν κατοικιῶν.

3) Σύγκρουσιν ἀρμοδιοτήτων εἰς τοὺς ὑπάρχοντας ὑπευθύνους φορεῖς ἐφαρμογῆς οἰκιστικῶν προγραμμάτων.

4) Ἀσαφῆς προσδιορισμὸς τῶν δικαιῶτων στεγάσεως, βάσει κριτηρίων εἰσοδήματος.

5) Ἀνεπαρκεστάτη συμμετοχὴ τοῦ Κράτους εἰς τὴν χρηματοδότησιν προγραμμάτων οἰκιστικῆς ἀναπτύξεως.

6) Ἀνάγκη ἐνισχύσεως τῆς ἰδιωτικῆς πρῶ-

τοβουλίας ὑπὸ τοῦ Κράτους εἰς τὴν ὀργανωμένην δόμησιν κατοικιῶν καὶ μὴ παρεμπόδι- σις αὐτῆς διὰ διαφόρων ἀνασταλτικῶν μέ- τρων.

Συμπληρωματικὰ διαφαίνεται, ὅτι τὸ πρό- βλημα τῆς στεγασέως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λυθῆ εἰς τὴν καθολικὴν του μορφή, παρὰ μὲ τὴν πρωτοβουλία τῆς Πολιτείας, ἡ ὁποία θὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευνα τοῦ θέ- ματος, τὸν μακρόπνοο προγραμματισμὸ καὶ τὴν συστηματικὴν ἐφαρμογὴν του.

Προϋπόθεσις τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἔργου τού- του, εἶναι ἡ θεμελίωσις του, ἐπὶ τῶν ἐπιστη- μονικῶν θέσεων ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὶς ἐρ- γασίαι τοῦ Β' Πανελλαδικοῦ Ἀρχιτεκτονι- κοῦ Συνεδρίου τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν ὑπεύ- θυνη ἐπιστημονικὴν ἔκφραση στὸ θέμα τῆς κατοικίας.

Β.' Τὴν συγκρότησιν Ἐπιτροπῆς ἐπεξερ- γασίας καὶ τελικῆς διατυπώσεως τοῦ πορί- σματος τοῦ Β' Συνεδρίου ἡ ὁποία θὰ ἀπο- τελεῖται ἀπὸ τοὺς Συναδέλφους: 1) Γ. Ἀ- ναιρούσην, 2) Π. Βασιλειάδην, 3) Π. Καραν- τινόν, 4) Κ. Μπίτσιον, 5) Α. Προδελέγγιον, 6) Ν. Σκουρμπέλον.

Γ.' Τὴν σύγκλησιν τοῦ Γ' Πανελλαδικοῦ Ἀρχιτεκτονικοῦ Συνεδρίου τὸ Φθινόπωρον τοῦ 1963 εἰς τὸ Ναῦπλιον μὲ θέμα: «Ἡ συμβολὴ τοῦ Ἀρχιτέκτονος εἰς τὴν ἀνάπτυ- ξιν τῆς χώρας». Καὶ

Δ.' Τὴν κατόπιν σχετικῆς εἰσηγήσεως δια- πίστωσιν, ὅτι εἰς τὶς ἐπαρχιακὰς πόλεις, ὁ ἱ- στορικὸς μας ἔθνικὸς πλοῦτος, ὁ ὁποῖος ἐκ- δηλώνεται εἰς κτίρια - μνημεῖα τῆς Λαϊκῆς Ἀρχιτεκτονικῆς, εἴτε ἀπὸ λόγους φυσικῆς φθο-

ρᾶς, εἴτε ἀπὸ ἀνάγκης ἀνοικοδομήσεως κα- ταστρέφεται καὶ ἐντὸς μικροῦ χρόνου οἱ ἐ- παρχιακὰς μας πόλεις θὰ ἔχουν χάσει τὸν προσωπικὸν τους χαρακτήρα. Ἐπ' αὐτοῦ ἐκ- φράζεται ἡ εὐχὴ ὅπως ὁ Σύλλογος Ἀρχιτε- κτόνων Δ.Α.Σ. συγκροτήσῃ Ἐπιτροπὴν διὰ τὴν συγκέντρωσιν συνεισφορῶν, πρὸς ἀγορὰν καὶ συντήρησιν τῶν κτιρίων αὐτῶν. Παραλλή- λως μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Κράτους λήψιν τῶν ἐν- δεικνυομένων νομοθετικῶν μέτρων, ὥστε τὰ κτίρια αὐτὰ νὰ χαρακτηρισθοῦν ἱστορικοῦ ἐν- διαφέροντος καὶ διατηρητέα.

ΕΥΡΙΠΙΔΗ

Μετάφραση καὶ Ἑρμηνευτικὴ

ΠΑΝΑΓΗ ΛΕΚΑΤΣΑ

Τόμος Α'.

ΚΥΚΛΩΠΑΣ - ΑΛΚΗΣΤΗ - ΜΗΔΕΙΑ

Κυκλοφορεῖ στὶς 15 τοῦ Δεκέμβρη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΔΙΟΝΥΣΟΣ»

Ἀκαδημίας ΕΣΣΔ

ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Θέωρηση : Μάρκου Δυγέρη
Μετάφραση: Ε. Μουρούζη

Περιεχόμενα: Σχέσεις τῆς Αἰσθητικῆς μὲ τὴν πραγματικότητα. — Ἡ τέχνη καὶ ὁ ρόλος της στὴ ζωὴ καὶ τὴν κοινωνία. — Ἱστορικὲς νομοτέ- λειες στὴν ἐξέλιξη τῆς τέχνης. — Λαϊκότητα, ταξικότητα καὶ κομματι- κότητα στὴν τέχνη. — Ὁ καλλιτέχνης.

Ἔκδοση «Φιλοσοφικῆς Σκέψης»

Ζητεῖστε το σ' ὅλα τὰ Βιβλιοπωλεῖα

Κεντρικὴ διάθεση «Βιβλιοεκδοτικῆ» Ἀκαδημίας 52 — Τηλ. 617.214

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΣΤΗΝ Ε.Σ.Σ.Δ.

● Η Σοβιετική Ένωση κατέχει την πρώτη θέση στον κόσμο στην έκδοση βιβλίων και στους ρυθμούς ανάπτυξης της έκδοσης βιβλίων. Στην ΕΣΣΔ εκδίδονται το 1)5 των βιβλίων που βγαίνουν στον κόσμο.

Οι σοβιετικοί εκδοτικοί οίκοι, και αυτοί ανέρχονται στους 300, εκδίδουν καθημερινά πάνω από 3 εκατομμύρια αντίτυπα βιβλίων σε 73 γλώσσες των λαών της Σοβιετικής Ένωσης και σε 47 ξένες γλώσσες.

● Το 1961 οι σοβιετικοί εκδοτικοί οίκοι εξέδωσαν 74 χιλιάδες βιβλία, σε τιράζ πάνω από 1.120.000.000 αντίτυπα.

● Στη Σοβιετική Ένωση εκδίδονται 950 πολιτικά, κοινωνικο-οικονομικά και λογοτεχνικά περιοδικά. Όρισμένα περιοδικά βγαίνουν σε τιράζ, που ξεπερνά το ένα εκατομμύριο αντίτυπα. Το μηνιαίο περιοδικό «Ραμπότνιτσα» έχει τιράζ 2.500.000 αντίτυπα, «Κρεστιάνκα» 2.200.000 αντίτυπα, «Όγκονιόκ» 1.800.000 αντίτυπα, το σατιρικό περιοδικό «Κροκοντίλ» 1.500.000 αντίτυπα.

Συνολικά στην ΕΣΣΔ βγαίνουν πάνω από 4.000 περιοδικά με ετήσιο τιράζ πάνω από 872 εκατομμύρια αντίτυπα και πάνω από 9.000 εφημερίδες με καθημερινό τιράζ 72 εκατομμύρια αντίτυπα.

● Στην ΕΣΣΔ γιορτάζεται κάθε χρόνο το Δεκαήμερο του παιδικού βιβλίου, ή Έβδομάδα του βιβλίου και η Ημέρα της ποίησης. Με την ευκαιρία των γεγονότων αυτών βγαίνουν σε μεγάλο τιράζ συλλογές ποιημάτων και διηγημάτων, βιβλία ορισμένων συγγραφέων. Στα βιβλιοπωλεία πωλούν βιβλία ποιητές και πέζογράφοι.

● Το 1961 πολλά σοβιετικά επιστημονικά κέντρα και επιχειρήσεις εξέδωσαν περίπου 25 χιλιάδες βιβλία σε τιράζ 87,5 εκατομμύρια αντίτυπα. Πρόκειται για έντυπους οδηγούς, οι οποίοι δίνονται δωρεάν και έχουν σκοπό να συντελέσουν στην πλατύτερη ανταλλαγή παραγωγικής πείρας και επιστημονικών πειραμάτων.

● Το 1961 εκδόθηκαν στην ΕΣΣΔ περίπου 313 εκατομμύρια εγχειρίδια και διάφορα σχολικά βιβλία. Η ζήτηση εγχειριδίων αυξάνει δι-

Ε Π Ι Θ Ε Ω Ρ Η Σ Η Τ Ε Χ Ν Η Σ

Τ Ο

Η Βιβλιοθήκη Λένιν

Η κρατική βιβλιοθήκη Λένιν της Μόσχας, μία από τις μεγαλύτερες του κόσμου, γιόρτασε φέτος τα 100 της χρόνια. Δημιουργήθηκε το 1862 με τα 100.000 βιβλία του κόμητος Ρουμιάντσεφ. Στην αρχή ήταν εγκατεστημένη στον «Όικο Πάσκοφ» και το αναγνωστήριό της είχε 20 μόνον θέσεις. Ο Ντοστογιέφσκη, ο Τολστόϊ, ο βιολόγος Μεντελέγιεφ, ο Λένιν κ.ά. μελέτησαν σ' αυτήν. Ύστερα από την επανάσταση έγινε κρατική και ονομάστηκε Βιβλιοθήκη Λένιν. Η αρχική της έκταση μεγάλωσε και σήμερα καταλαμβάνει επιφάνεια πάνω από 70 χιλιάδες τ. μ. Έχει 22 αναγνωστήρια με 2.330.000 θέσεις και περιέχει βιβλία σε 160 γλώσσες. Έχει ειδικό τμήμα συντηρήσεως των φθαρμένων κειμένων. Μικροφιλμάρει σπάνια βιβλία και χειρόγραφα. Έχει ειδικά αναγνωστήρια για παιδιά. Ανταλλάσσει βιβλία και δημοσιεύματα με 2.063 ιδρύματα σε 80 χώρες του κόσμου. Δέχεται έτσι κάθε χρόνο 212.000 βιβλία, εφημερίδες και περιοδικά, ανταλλάσσει μικροφίλμ με τις βιβλιοθήκες του Βερολίνου, του Λονδίνου, του Παρισιού, της Πράγας κλπ. Πολλοί επιστήμονες του εξωτερικού ενδιαφέρονται για φωτοαντίγραφα, έργων του Λένιν καθώς και για βιβλία που αναφέρονται στις πραγματοποιήσεις της Σοβιετικής επιστήμης. Η βιβλιοθήκη αποστέλλει σήμερα

Β Ι Β Λ Ι Ο

σε πολλές χώρες το επιστημονικό βιβλίο «Η αγωγή της κοσμικής εποχής». Δέχτηκε από το εξωτερικό διάφορα έργα: από την Τσεχοσλοβακία ένα βιβλίο για τα μουσικά όργανα όλου του κόσμου, από την Αγγλία ντουκουμέντα για την εξέγερση του θωρηκτού «Ποτέμκιν», από την Ινδία το μνημειακό έπικό ποίημα «Μαχαμπράτα», από το Παρίσι τετράτομο έργο με εργασίες των Γάλλων ατομικών επιστημόνων. Το τμήμα χειρογράφων περιέχει πάνω από 3.000 χειρόγραφα και πάνω από 300.000 αρχαιολογικά ντοκουμέντα. Στο τμήμα αυτό υπάρχει ανάμεσα σ' άλλα και το περίφημο «Ημερολόγιο των ετών του πολέμου 1914 - 1919», του Ρομαίν Ρολάν, σε 29 τετράδια.

Οί συζητήσεις των αναγνωστών

Στις σοβιετικές δημόσιες βιβλιοθήκες γίνονται συχνά συζητήσεις των αναγνωστών για τα βιβλία που έχουν μεγάλη απήχηση. Στις συζητήσεις αυτές παίρνουν γολοί μέρος και ανταλλάσσονται απόψεις για τα σύγχρονα λογοτεχνικά ρεύματα. Μια τέτοια συζήτηση έγινε τον περασμένο Αύγουστο, στη βιβλιοθήκη Πούσκιν, της Μόσχας, για το τελευταίο βιβλίο του νέου σοβιετικού ποιητή Αντρέϊ Βοζνεσένσκη, όπου παρευρέθηκαν και ο Ζαν Πώλ Σάρτρ και η Σιμόν ντε Μπωβουάρ.

«Μούκανε έντύπωση, είπε ο Σάρτρ, το εξαιρετικό ενδιαφέρον που η λογοτεχνία και μάλιστα η ποίηση προκαλούν στο σοβιετικό κοινό. Στη συζήτηση των αναγνωστών είδα φοιτητές, δασκάλους, εργάτες, να συζητούν τα προβλήματα της ποίησης, όπως στη Γαλλία συζητούν πολιτικά. Προτιμούν να είναι η ποίηση σοβαρή και να προκαλεί σκέψεις. Αυτή η συζήτηση μ' έπεισε πως οί σοβιετικοί αναγνώστες έχουν πολύ ανεβασμένο αισθητικό επίπεδο. Δέ μπορώ να φανταστώ παρόμοιες επαφές ανάμεσα στους ποιητές και τους πλατείς κύκλους αναγνωστών στη Γαλλία, όπου η ποίηση ενδιαφέρει μόνο ένα στενό κύκλο ειδημόνων».

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΣΤΗΝ Ε.Σ.Σ.Δ.

αρχώς. Από τα 220 εκατομμύρια πληθυσμό της ΕΣΣΔ τα 56 εκατομμύρια σπουδάζουν.

● Στην ΕΣΣΔ υπάρχουν 382 χιλιάδες βιβλιοθήκες με 1.888.000.000 βιβλία. Όλες οί βιβλιοθήκες ανήκουν στο κράτος και στις κοινωνικές οργανώσεις. Όλοι έχουν δικαίωμα να κάνουν χρήση των βιβλίων αυτών δωρεάν. Στις βιβλιοθήκες οργανώνονται συχνά συναντήσεις με συγγραφείς, φιλολογικές συζητήσεις, εκθέσεις.

● Οί σοβιετικές βιβλιοθήκες ανταλλάσσουν βιβλία με τις βιβλιοθήκες του εξωτερικού. Μόνο το 1960 οί βιβλιοθήκες της ΕΣΣΔ έλαβαν περίπου 710.000 ξένες εκδόσεις και έστειλαν στο εξωτερικό 890.000 σοβιετικά βιβλία και περιοδικά.

● Στην ΕΣΣΔ υπάρχουν μερικές επαγγελματικές δημιουργικές ενώσεις: η Ένωση συγγραφέων, συνθετών, ζωγράφων, αρχιτεκτόνων, κινηματογραφιστών, δημοσιογράφων. Οί Ένώσεις αυτές έχουν τους προϋπολογισμούς τους, τους εκδοτικούς τους οίκους και τα έντυπά τους όργανα.

● Στο ρεπερτόριο 503 θεάτρων της Σοβιετικής Ένωσης υπάρχουν τώρα πάνω από 200 έργα ξένων δραματουργών. Τα τελευταία πέντε χρόνια στα σοβιετικά θέατρα ανέβηκαν έργα 22 Γάλλων δραματουργών, 20 Αγγλων, 18 Αμερικανών, 9 Ιταλών.

● Στην ΕΣΣΔ υπάρχουν 130 χιλιάδες λέσχες, όπου έχουν δημιουργηθεί διάφοροι ερασιτεχνικοί κύκλοι: θεάτρου, χορωδίας, χορογραφίας, στούντιο, ζωγραφικής, ελαφράς μουσικής, τζαζ και ορχήστρας πνευστών οργάνων.

● Στους μεγάλους εκδοτικούς οίκους, στις συντάξεις των εφημερίδων και περιοδικών εργάζονται φιλολογικοί σύμβουλοι. Αυτοί μελετούν τα χειρόγραφα των μη επαγγελματιών φιλολόγων (ποιήματα, διηγήματα, δοκίμια, θεατρικά έργα) και τα συνιστούν για έκδοση. Τα χειρόγραφα μπορούν να σταλούν στις συντάξεις ταχυδρομικώς. Οί συντάξεις εξασφαλίζουν απάντηση στο συγγραφέα κάθε χειρόγραφου, ακόμα και στην περίπτωση που το έργο του δεν είναι κατάλληλο για έκδοση.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ: ΕΙΔΟΣ ΠΡΩΤΗΣ ΑΝΑΓΚΗΣ

Το ὄ ΔΗΜΗΤΡΗ ΦΩΤΙΑΔΗ

Τὸν περασμένο μήνα ὁ Ἑλληνοσοβιετικός Σύνδεσμος ὀργάνωσε ἐκθεση Σοβιετικοῦ βιβλίου. Στὰ ἐγκαίνια τῆς Ἐκθεσης μίλησε ὁ Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἐταιρίας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν, Δημήτρης Φωτιάδης τοῦ ὁποίου τὸ λόγο δημοσιεύουμε.

Φίλοι τοῦ βιβλίου,

Σὰς ὀνόμασα «φίλους τοῦ βιβλίου» γιατί φίλοι του βέβαια εἶμαστε ὅλοι ὅσοι δρισκόμαστε σήμερα ἐδῶ γιὰ νὰ χαροῦμε μιὰ ἐκθεσή του.

Κ' οἱ φίλοι τοῦ βιβλίου δὲ μπορεῖ παρά νὰ εἶναι καὶ φίλοι τοῦ ἀνθρώπου. Κ' οἱ φίλοι τοῦ ἀνθρώπου δὲ μπορεῖ παρά νὰ εἶναι καὶ φίλοι τῆς εἰρήνης. Γιατὶ μονάχα ὅταν κι ὅπου βασιλεύει αὐτὴ ἀνθίζουν τὰ γράμματα κ' οἱ τέχνες. Μέσα στοὺς τάφους, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, δὲν κατοίκησαν ποτὲ τίποτες ἄλλο ἀπὸ τὸ θάνατο.

Πέρα ὅμως ἀπὸ τὴν πρώτη τούτη διαπίστωση, πῶς τὸ βιβλίο εἶναι τέκνο τῆς εἰρήνης, θὰ κάνουμε καὶ μιὰν ἄλλη. Ἐνα ἀπὸ τὰ κριτήρια τῆς στάθμης τοῦ πολιτισμοῦ γιὰ κάθε τόπο εἶναι τὸ βιβλίο. Ὅπου λογαριάζεται σὰν εἶδος πρώτης ἀνάγκης στέκεται ὀλοφάνερο, πῶς ἡ χώρα αὐτὴ διψᾷ γιὰ φῶς κι ἀλήθεια. Ὅπου βρίσκεται σπᾶνιο καὶ περιφρονημένο, τότε σίγουροι εἶμαστε πῶς τὸ κράτος ὄχι μονάχα δὲ βοηθάει νὰ λυτρωθοῦν ἀπὸ τὴν ἀμάθεια οἱ μᾶζες, μὰ καὶ γυρεύει νὰ τὶς κρατήσει δυθισμένες μέσα στὶς προλήψεις καὶ στὰ σκοτάδια. Γνωστὴ εἶναι ἡ ρῆση τοῦ ἀρχαίου ρήτορα, πῶς «Ἕλληνες καλοῦνται οἱ τῆς παιδείας τῆς ἡμετέρας μετέχοντες». Γιὰ κείνους τοὺς προγόνους μας ποὺ φώτισαν τὸν κόσμο, ἕνα καὶ μόνο ἦταν τὸ σύνορο ποὺ τοὺς χώριζε ἀπὸ τοὺς καθυστερημένους λαοὺς — ἡ παιδεία.

Μερικοὶ ἔχουν νὰ ποῦν πῶς τίποτα πιὸ βαρετὸ δὲν ὑπάρχει ἀπὸ τοὺς ἀριθμούς. Κι ὅμως κάποτε εἶναι πιὸ εὐγλωττοὶ ἀπὸ κάθε λόγο. Θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε λοιπὸν νὰ σᾶς ἀναφέρω μερικοὺς ἀριθμούς, ποὺ εἶμαι βέβαιος πῶς θὰ σᾶς ἐντυπωσιάσουν πιότερο ἀπ' ὅσα μπορούσα ἐγὼ νὰ σᾶς πῶ.

Ἀπὸ τὸ 1918 ὠς τὸ 1961, μέσα σὲ 43 δηλαδὴ χρόνια, κυκλοφόρησαν στὴ Σοβ. Ἐνωση 1.670.000 βιβλία σὲ 25 δισεκατομμύρια περίπου ἀντίτυπα.

Σ' ἕνα μονάχα χρόνο, τὸ 1961, βγήκαν 74 χιλιάδες βιβλία, ποὺ κυκλοφόρησαν σ' ἕνα δισεκατομμύριο 119.000.000 ἀντίτυπα. Δηλαδή, σ' αὐτὸ τὸν χρόνο, βγαίνανε κάθε μέρα

200 καινούργια βιβλία καὶ κυκλοφοροῦσαν σὲ κάθε λεπτὸ 2.000 ἀντίτυπά τους.

Στὴ Σοβ. Ἐνωση ὑπάρχουν 400 χιλιάδες βιβλιοθήκες, μὲ 1½ δισεκατομ. τόμους καὶ 75.000.000 ταχτικοὺς ἀναγνώστες.

Πιστεύω πῶς τώρα θὰ συμφωνήσετε μαζί μου, πῶς κάποτε οἱ ἀριθμοὶ εἶναι πιὸ εὐγλωττοὶ ἀπὸ τὰ λόγια. Ἄν πάλι ἔχετε τὴν περιέργεια νὰ μάθετε ποιὲς εἶναι οἱ προτιμήσεις γιὰ τὸ λογοτεχνικὸ βιβλίο, τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ τῆς Σοβ. Ἐνωσης, σᾶς δίνω μερικοὺς χαρακτηριστικοὺς ἀριθμούς γιὰ τὴν πενταετία 1956 - 1960. Τὰ ἔργα τοῦ Λέοντα Τολστόϊ κυκλοφόρησαν σὲ 31 ἑκατομμύρια ἀντίτυπα, τοῦ Ἀλέξη Τολστόϊ σὲ 17, τοῦ Πούσκιν σὲ 16, τοῦ Μαγιακόφσκι σὲ 15, τοῦ Σολόχωφ σὲ 14 καὶ τοῦ Γκόρκι σὲ 11 ἑκατομμύρια.

Κοντὰ σ' αὐτὰ κυκλοφόρησαν σὲ μεγάλους ἀριθμούς, μεταφρασμένα στὰ ρωσικά, βιβλία κλασσικὰ καὶ σύγχρονα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς λογοτεχνίας, γιατί στὴ Σοβ. Ἐνωση ξέρουν πῶς ἡ μάθηση κ' ἡ τέχνη ἔχει πωανθρώπινα κι ὄχι ἐθνικὰ σύνορα.

Ἀνάμεσα στὶς μεταφράσεις αὐτὲς συγκαταλέγονται ὄχι μονάχα ἔργα ἀπὸ τὴ μεγάλη κι ἀθάνατη ἀρχαία ἑλληνικὴ πνευματικὴ κληρονομιά, μὰ καὶ σύγχρονων Ἑλλήνων συγγραφέων. Ἡ γνωριμία τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, ποὺ ὠς πρὶν μερικὰ χρόνια ἦταν σχεδὸν ὀλότελα ἀγνωστὴ στὴ Σοβ. Ἐνωση, γίνεται ὄλο καὶ μεγαλύτερη. Ἀπὸ τοὺς ποιητὲς μας μεταφράστηκαν ὠς τώρα ἔργα τοῦ Βάρναλη, τοῦ Ρίτσου καὶ τοῦ Βρεττάκου. Ἀπὸ τοὺς πεζογράφους μας ἔργα τοῦ Ξενόπουλου, τοῦ Καζαντζάκη, τοῦ Μυριβήλη, τοῦ Λοιυτέμη, τοῦ Κοτζιά κι ἄλλων. Καὶ στὸ θέατρο παίχθηκαν ἔργα τοῦ Σεβαστίκογλου, τοῦ Πάρμη καὶ τοῦ Περγιάλη.

Σὰν ἀντιπρόεδρος τῆς Ἐταιρίας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν εὐχομαί ἡ ὠραία αὐτὴ ἀπαρχὴ νᾶχει ἕνα λαμπρὸ μέλλον, γιὰ ν' ἀποχτήσει σύντομα τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ τῆς Σοβ. Ἐνωσης τὴ δυνατότητα μιᾶς πιὸ ὀλοκληρωμένης γνωριμίας μὲ τὴ σύγχρονη λογοτεχνία μας.

Τὴν ἀγάπη τοῦ σοβιετικοῦ λαοῦ γιὰ τὸ βιβλίο, τὴ γνώρισα ἀπὸ πρῶτο χέρι, ὅταν πρὶν ἀπὸ μερικὰ χρόνια ἐπισκέφτηκα τὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση. Θὰ σᾶς ἀναφέρω, μὲ τὸ πιὸ σύντομο τρόπο, μερικὲς χαρακτηριστικὲς ἐντυπώσεις μου. Καὶ πρῶτα-πρῶτα τὴν ἐπίσκεψή μου στὴ μεγαλύτερη βιβλιοθήκη τῆς Σοβ. Ἐνωσης στὴ Μόσχα, ποὺ φέρνει τ' ὄνομα τοῦ Λένιν. Ὅταν πρωτοχτίστηκε πρὶν ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια, τὸ 1862, ἦταν ἕνα μονόροφο χτίριο μὲ μιὰ μοναδικὴ αἶθουσα γιὰ 25 ἀναγνώστες

κ' είχε 100 χιλ. τόμους βιβλία. Τώρα είναι ένα χτίριο με δεκαοχτώ πατώματα, 22 αναγνωστήρια και 20 εκατομμύρια τόμους. Μένει ανοιχτή από τις 9 το πρωί ως τις έντεκα τη νύχτα, και τ' αναγνωστήριά της, όπως διαπιστώσαμε εμείς οι ίδιοι, είναι κατάμεστα πάντα από κόσμο. Το ειδικευμένο προσωπικό της φτάνει τις δυο χιλιάδες και για να διατρέξεις όλους τους διαδρόμους όπου βρίσκονται τοποθετημένα τα βιβλία, χρειάζεται να διανύσεις 206 χιλιόμετρα. Για να μεταφερθούν από τα διάφορα τμήματα στ' αναγνωστήρια τα βιβλία, υπάρχει ένα μικρό ηλεκτρικό τραινάκι.

Πιότερη όμως έντύπωση κι απ' αυτή ακόμα την βιβλιοθήκη που σάς περιέγραψα, μου κάνανε όλοι εκείνοι, κ' ήταν τόσο πολλοί, που έβλεπα στον υπόγειο σιδηρόδρομο και στα λεωφορεία, να κρατάνε βιβλία και να διαβάζουν. Δε θα ξεχάσω τη σερβιτόρισσα του ξενοδοχείου του Λένινγκραντ, που όταν, ανάμεσα στα δυο γεύματα, τέλειωνε τη δουλειά της, καθόταν σε μιὰ γωνιά και διάβαζε. Περιέργως να δώ ποιο ήταν το βιβλίο που τόσο την τράβαγε, πλησίασα και τη ρώτησα: ήταν ο «Πόλεμος κ' η Ειρήνη» του Τολστόϊ.

Δε θα θέλα όμως να δημιουργηθεί μιὰ παρεξήγηση ανάμεσά μας: πώς μ' όσα είπα σάς προσκαλώ να μετατραπείτε όλοι σας σε ποντικούς των βιβλιοθηκών. Πέρα απ' αυτά υπάρχει το μεγάλο κι απέραντο βιβλίο της ζωής, που ο καθένας μας το ξεφυλλίζει καθημερινό, άλλοτε ματώνοντας τα χέρια του, άλλοτε ξεδιψάζοντας από συγκίνηση την καρδιά του, άλλοτε χορταίνοντας με το φώς του νου του.

Μα ίσα-ίσα για να μπορέσουμε να γνωρίσουμε και να χαρούμε πιο πλέρια τη ζωή, μάς χρειάζεται το βιβλίο — γιατί αυτό, όπου ένας συνάνθρωπός μας είτε μόχθησε είτε πόνεσε για μάς — θα μάς αποκριθεί σε τόσα έρωτηματικά του νου και της καρδιάς μας και θα σταθεί ένας πραγματικός σύντροφος για μάς όπως δε μάς χαρίζει μονάχα τη μάθηση, μα και τη συγκίνηση και την έξαρση κι αυτή ακόμα, αν θέτε, τη φυγή από την καθημερινότητα των έντυπώσεών μας. -Ταξι-

δεύοντας μαζί του μέσα στο χρόνο και στο διάστημα, γνωρίζουμε άλλους τόπους, άλλους λαούς κι άλλες εποχές. Το άγνωστο και τ' απόμακρο γίνεται οικείο για μάς. Μας βοηθάει να δούμε πώς όλοι οι άνθρωποι, σ' όποια μήκη κι όποια πλάτη του πλανήτη μας κι αν κατοικούν, όποιο χρώμα κι όποια πίστη κι αν έχουν, αγαπάνε, χαίρουνται, πονάνε, κλαίνε, γελάνε, ελπίζουν, με τον ίδιο δικό μας τρόπο. Έτσι, σιγά-σιγά μέσα μας κατασταλάζει η αλήθεια, πώς όλοι μας — είτε Ευρωπαίοι, είτε Άσιάτες, είτε Αμερικανοί, είτε Αφρικανοί — είμαστε αδέρφια της ίδιας μεγάλης ανθρώπινης πατρίδας.

ΓΚΕΟΡΓΚΕ ΑΜΑΝΤΟ

ο συγγραφέας των Δρόμων τής πείνας

Η ΝΕΚΡΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

(μυθιστόρημα)

Βραζιλιανός Άκαδημαϊκός

Βραβεϊο ειρήνης

Δρχ. 20

Πωλείται στα κεντρικά Βιβλιοπωλεία

Φ Α Ρ Μ Α Κ Ε Ι Ο Ν

Ν. Ρ Ε Μ Π Ο Υ Τ Σ Ι Κ Α

Φ Α Ρ Μ Α Κ Α — Κ Α Λ Λ Υ Ν Τ Ι Κ Α — Ο Π Τ Ι Κ Α

(ΑΙΟΛΟΥ ΚΑΙ ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ ΓΩΝΙΑ)

(Έναντι Καταστημάτων Λαμπροπούλου)

ΔΥΟ ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΙΚΕΛΙΩΤΗ

Η ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΕΧΝΗΣ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ ΣΤΟΥΣ ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΥΣ ΔΥΟ
ΕΓΧΡΩΜΕΣ ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΕΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ
ΕΚΛΕΚΤΟΥ ΖΩΓΡΑΦΟΥ

ΜΙΑ ΤΕΤΡΑΧΡΩΜΗ Δρχ. 150

ΜΙΑ ΜΟΝΟΧΡΩΜΗ » 100

ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΟ ΜΑΖΙ » 200

Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου : «Τὸ παράθυρο τοῦ κόσμου»

Μέσα στὸ «Παράθυρο τοῦ κόσμου», βρίσκουμε τὶς καλύτερες στιγμὲς τοῦ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου σὰν ποιητῆ. Ἡ λυρική του συνείδηση — «εἴμαστε ἡ λυρική τοῦ κόσμου συνείδηση, ἀκατανόητη, ἀδιατύπωτη, ἔνοχη» γράφει ὁ ἴδιος — μεταρσιωμένη, φέρεται: ἐπὶ πραγμάτων καὶ καταστάσεων νέων, περιτριγυρισμένη ἀπὸ τὸ φλεγόμενο παρὸν ποὺ προβάλλει ἐναργέστερα καὶ ἀπαιτητικώτερα τὸ αἰώνιο ἀνθρώπινο πρόβλημα. Ὁ ποιητῆς ἀνασυντάσσει τὴν πείρα του, τὴ θλίψη του, τὴ διάνοιά του καὶ συνοψίζει στὸ ἐπιλογικὸ ποίημα (52) τῆς συλλογῆς του, αὐτὸ ποὺ νοιώθει νὰ εἶναι: «Περίτρομος, αἰσιόδοξος, ἀπελπισμένος». Βιάζεται νὰ ἐκφραστεῖ μέσα σ' ἕναν κόσμον καὶ μὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ συμβαίνουν μεγάλα πράγματα καὶ οἱ λέξεις δὲν ἀκούγονται, ἀναζητώντας μιὰ «νέα γλώσσα» ποὺ θὰ μπορούσε νὰ μεταδιβάσει τὸ νέο βᾶθος ἢ καὶ τὸ ἴδιο τὸ παλιὸ ἀνέκφραστο ἀνθρώπινο βᾶθος. Ὁ ἴδιος ὁ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος ποὺ ἀνήκει στὴν ἄρρυθμη γενιὰ τοῦ μεσοπολέμου, τὴ γενιὰ ποὺ διακριτικὰ τῆς ὑπῆρξαν ἡ ἀτονία, ἡ πλήξη, τὸ εὐθίσμα, δέχεται ἕνα ἰσχυρὸ σκούντημα ποὺ τὸν κάνει νὰ ἀνακαλύψει τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὸν κόσμον, νὰ βρεθεῖ κάτω ἀπὸ καινούργια πρίσματα.

Ἡ ζωὴ στὸν κόσμον, εἶναι μιὰ ὥρα. Τὴ ζεῖ κανεὶς ἀγναντεύοντας ἀπὸ ἕνα παράθυρο τὰ φαινόμενα τοῦ κόσμου, ἀγναντεύοντας τὴ διαβασμένη ἱστορία καὶ τὶς ἴδιες τὶς μνήμες του. Μιὰ «καλημέρα» προφτάνει νὰ εἶπει κανεὶς, μιὰ «καλημέρα», ἢ μιὰ «καληνύχτα». Ἀλλὰ ποῦ; καὶ πῶς; Ἐναζητῶ ἕνα κομμάτι στεριά, / νὰ πῶ «καλημέρα». Ὁ καιρὸς τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς αὐταπάτης ἔχει περάσει. Κάνει μιὰ ἀναδρομὴ στὸ χρόνο, βλέπει τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἀγωνίστηκαν νὰ «υπάρξουν».

Ζητιανεύουμε ὑπαρξῆ, / ὁ ἕνας μὲ τὸ σπαθί, / ὁ ἄλλος μὲ τὸ βιβλίον / ἕνας τρίτος πηγαίνοντας νὰ σκοτώσει τὸ λιοντάρι τῆς Ἀφρικής, / τὸ πεινασμένο λιοντάρι. (...) Τὸ προσώπειο σκεπάζει τὸ στόμα. / Πεῖνα καὶ δίψα. / Ἄλλο πρόσωπο δὲν ὑπάρχει.

Ὁ ποιητῆς ἀγωνίζεται νὰ ὑπάρξει, μέσα σ' αὐτὴ τὴν «καλημέρα» ἢ τὴν «καληνύχτα» ποὺ προσπαθεῖ νὰ ἀρθρώσει μὲ τὸ «Παράθυρο τοῦ κόσμου» ἕνα βιβλίον γιομάτο ἀπὸ συλλογισμούς, σπινθήρες ἀπὸ μιὰ συνείδηση ποὺ ἄρχισε ξαφνικὰ νὰ φλέγεται στὴν ἐπαφὴ τῆς μὲ τὴ μεγάλη πραγματικότητα καὶ ἀπὸ ποιητικὰ τοπία. Ἀρπάζοντας ἀπὸ τὰ τελευταῖα αὐτά, θὰ παραθέσω ἕνα μερικὸς ἀπὸ τοὺς γιομάτους διαύγεια καὶ τρυφερότητα στίχους του, τοὺς ἐμποτισμένους — ἐπὶ πλέον — στίς ἀποχρώσεις ποὺ ἀνακαλύπτει ἡ ἰκανότης τῆς νέας δράσεως.

Τὸ λυκαυγὲς εἶναι γιομάτο φόνους. (...) Ὅταν ὁ Ντεγκὰ σχεδιάζει τὴ χορεύτρια, δὲν ὑπάρχει ἄλλη χορεύτρια. / Ὁ Βενουὰρ ἦταν ἔλος ἀφῆ. / Μᾶς ἔμαθε πῶς ἔχουμε δάχτυλα. (...) Ποίηση, / ἀναψε τὸ φρύγανό σου / καὶ κάμε νὰ ζεσταθοῦν τὰ μάτια μας, / νὰ κοιτάξουν τὴν πλάση. (...) Ἡ πατρίδα εἶναι μιὰ δέσμη Κυριακῆς, / ἀπόλαμπρα, τὸ ἑαρινὸ καλαντάρι. / Παίρνω τὶς Κυριακῆς, τὶς δένω μ' ἕνα φιλί, / σοῦ τὶς στέλνω. / Ἀπὸ γυμνὴ ραχούλα βουνοῦ, ἀπὸ ἡσυχὴ πέτρα. (...) Θέλω νὰ ντύσω τὴ γύμνια σου / νὰ τὴν κάνω γυμνότερη. (...) Ἡ Σεπφώρα πηγαίνει νὰ πάρει νερό. / Τὸ κωμάτισμα τοῦ κορμιοῦ τῆς συντρίβει τὶς πλάκες τοῦ νόμου. / Ὁ Μουσσῆς ἀπλώνει τὸ χέρι νὰ χαϊδέψει τὰ γένια του. / Τὸ χέρι του φλέγεται, καθὼς ἡ βᾶτος...

Ἀλλὰ τὸ «Παράθυρο τοῦ κόσμου» δύσκολα θὰ μπορούσε νὰ κομματιαστεῖ καὶ νὰ ἰδωθεῖ ἔξω ἀπὸ τὸ σύνολο ἑνὸς ἐξομολογητικοῦ μονόλογου, ποὺ ἡ εἰλικρίνεια, ὁ γυμνὸς λόγος καὶ ἡ ἀπ' εὐθείας φωνὴ μιᾶς βουρκωμένης συνείδησης ποὺ ἐπιτάσσεται ἀπὸ τὰ κελεύσματα τῆς τελευταίας στιγμῆς, δὲν ἀρνιέται νὰ ὁμολογήσει τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν τραγικότητα τῆς μεγάλης ὥρας.

Ἡ μοναξιά εἶναι μιὰ μοίρα, ποὺ φορεῖ τὸ χιτῶνα τῆς νύχτας, / ἕνα μαῦρο φτερό. / (...) Ἡ μοναξιά εἶναι χτισμένη ἀπὸ μαύρη πέτρα, / μαύρη καὶ σκοτεινὴ. / (...) Ἡ μοναξιά εἶναι ὁ ἄνθρωπος. / Ἐρημικὸς, ἀκατανόητος, ἀνερμήνευτος, / καθὼς ὁ Θεός.

Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ἡ ἀτέρμονη αὐτὴ ἱστορία, περνᾷ κάτω ἀπὸ τὸ βλέμμα τοῦ ποιητῆ στὴν προσπάθειά του νὰ ὑπάρξει διὰ μέσου τῶν αἰώνων:

Ἐνα ὄνειρο ταξιδεύει ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ, / Ἐνα σκοτεινὸ φιλί ταξιδεύει ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ. / Ἐνας στεναγμὸς ταξιδεύει ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ...

Ὁ χρόνος σαρώνει τὰ πρόσωπα, δὲν ἀπομένουν παρὰ τὰ προσώπεια, τὰ ἴχνη ποὺ ἐπιμαρτυροῦν, ὅπως εἶναι τὰ ἴχνη τῆς Περσέπολης, τῶν Πασαργάδων, τῶν Μυκητῶν. Ἀλλὰ ἡ φιλοσοφία τοῦ χρόνου δὲν σταματᾷ ἐδῶ. Τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν δείχνουν πῶς καὶ αὐτὰ τὰ ἴχνη τὰ ἀπειλεῖ κάτι χειρότερο, γιὰ τὸ καραβάνι τῆς ἱστορίας ἔφτασε σ' ἕναν νέο σταθμὸ, σ' ἕνα νέο ὄροσημο, τὴ Χιροσίμα.

Ἡ Χιροσίμα εἶναι ἡ νεαρὴ μοίρα. / Ἡ Χιροσίμα ἀκυρώνει τὴν ἱστορία. / Θημωνιάζει τοὺς πολιτισμούς, καθὼς ὁ Σαρδανάπαλος

τους θησαυρούς του. (...) 'Η Χιροσίμα είναι: τὸ καινούριο μας δέρμα, ἡ καινούρια δορά, πὸ ἀχρηστεύει τοὺς Ἀργοναυτες. / 'Η Χιροσίμα εἶναι ἡ νέα φιλοσοφία. / 'Η χρονολογία τοῦ κόσμου, πὸ ἐρχεται.

'Η συνείδησή του, ἡ συνείδηση ἑνὸς σύγχρονου τοῦ Καρυωτάκη, ἔχει ἔλθει: σ' ἐπαφή μὲ τὸ καιόμενο χῶμα καὶ μὲ μιὰ θλίψη πὸ πηγάζει ἀπὸ μιὰ νέα πηγὴ, μιὰν ἄλλη πηγὴ βαθύτερη, συνομιλεῖ μὲ μᾶς τοὺς πιὸ σύγχρονους καὶ ἡ εἰλικρινειὰ του γεφυρώνει τὴν ἀπόσταση. 'Η μεγάλη ριπή δὲν βρῆκε τὴν ψυχὴ του νεκρὴ γιὰ νὰ τὴν ἀφήσει: ἀλώδητη.

Δὲν ἀλλάξαμε γλώσσα. Μποροῦμε νὰ λέμε: ἀδερφέ μου. / Περάσαμε τὸ Ἄουσιτις, τὸ Νταχάου καὶ λέμε ἀκόμα: ἀδερφέ μου. (...) 'Ο ἀδερφός μας πασιζεῖ νὰ τραγουδήσει καὶ τοῦ λείπει τὸ χεῖλος. / 'Ο ἀδερφός μας θέλει νὰ κλάψει καὶ τοῦ λείπουν τὰ μάτια. / 'Ο ἀδερφός μας θέλει ν' ἀγγίξει τὰ χέρια μας, / νὰ μᾶς προσπέσει, νὰ παραπονεθεῖ / καὶ τοῦ λείπουν τὰ χέρια. / Συμμαζώνει τὰ κόκκαλά του καὶ προχωρεῖ. / Εἶναι ὁ νέος ἀδερφός, πὸ γεννήθηκε στὰ χίλια ἐννιακόσια σαράντα τέσσερα στὸ Νταχάου, στὰ χίλια ἐννιακόσια σαράντα πέντε στὴ Χιροσίμα: μετὰ Χριστόν.

Δὲν ξέρω ὡς ποιο σημεῖο ἀνταποκρίνεται ὁ τόνος αὐτός σὲ ὅ,τι λέμε «καθαρὴ ποίηση». Ξέρω πὼς εἶναι ἕνας παλλόμενος τόνος πὸ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν «καλημέρα», πρὸς τὴ ζεστή κουβέντα δηλαδὴ πὸ νοιώθουμε τὴν ἀνάγκη ν' ἀφήσουμε πίσω μας, γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας πὸ θέλει νὰ ἐκφραστεῖ καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους πὸ ἔχουν ἀνάγκη νὰ μᾶς ἀκούσουν. Κι ἀνάμεσα σ' αὐτὴ τὴν κοσμογονικὴ ἐποχὴ τῆς δοκιμασίας, πὸ ὁ πόνος ἀπόμεινε ἡ ἐνδεδειγμένη καὶ ἡ μοναχικὴ πέτρα προσκυνήματος, ἡ συνείδηση μπορεῖ νὰ βασανίζεται ἀκόμα ἀπὸ τὴν ἀκαμψία, ἀπὸ τὴ διαιωνιζόμενη ἀπανθρωπιά, ἀπὸ τὴν ὑποκρισία τοῦ πολιτισμοῦ μὲ τὰ καμουφλαρισμένα δόντια. Ἀποτελεῖ κι αὐτὴ μιὰ περιοχὴ περιδιαβάσματος γιὰ τὸν ποιητὴ. Ἀπὸ τὸ παράθυρό του βλέπει:

Οἱ Ὀλλανδοὶ κοιτάζουν ἀπὸ τὸ θολὸ τους παράθυρο τὸ κανάλι καὶ διαβάζουν τὴ Βίβλο. Στὴν πρώτη σελίδα τῆς βρίσκεται ἡ γεωγραφία τους, ἡ Ἰνδονησία. / Οἱ Βέλγοι προσεύχονται: στὴν ἁγία Γουδούλη μὲ τὴ Βίβλο στὰ χέρια. Στὴν πρώτη σελίδα τῆς βρίσκεται ἡ γεωγραφία τους, τὸ Κογκό. / Οἱ Ἄγγλοι ταξιδεύουν στὸν Τάμεση. Εἶναι Κυριακὴ. Παίζουν κρικετ καὶ διαβάζουν τὴ Βίβλο. Στὴν πρώτη σελίδα τῆς βρίσκεται ἡ γεωγραφία τους, ἡ Οὐγκάντα, ἡ Κένυα, ἡ Ταγκανίκα, ἡ Ἀφρική. / 'Η Βίβλος εἶναι ἡ γεωγραφία τοῦ κόσμου: ἐδῶ ἡ Σαχάρα, ἐκεῖ ἡ Ἀγκόλα. Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὴν Ἰνδονησία, τὸ Κογκό, τὴν Κένυα, τὴν Οὐγκάντα, τὴν Ταγκανίκα, τὴν Ἀγκόλα καὶ τὴ Σαχάρα. / Οἱ λαοί, δὲν ἔχουν ἱστορία, κατασκευάζουν τὴν ἱστορία τῶν ἄλλων. / 'Η πρώτη ὕλη, ὁ στεναγμός.

Οἱ νύχτες εἶναι τὰ φέρετρα. / Οἱ νύχτες

δὲν ἔχουν ἀρχὴ, δὲν ἔχουν τέλος. / Ἀναριθμητες, ἀτελεύτητες, ἀφρούρητες, ἀπερίσπαστες, ἀκάματες. / 'Ο νέγρος ἀνοίγει τὸ ἀσπράδι του, τίς κοιτάζει, δὲν ἐννοεῖ. Δὲν ξέρει, γιὰ τὸν σκοτώνουν. (...) Γιατί τοῦ μαθαίνουν τὸ «Ἄδε Μαρία» καὶ τὸν σκοτώνουν.

'Ο ποιητὴς στρέφει τὸ βλέμμα του πρὸς τὸ μέλλον πὸ διανοίγεται πέρα ἀπὸ τὴ γῆ. «Τὸ πρόβλημα εἶναι, ἂν θὰ μπορέσουμε νὰ φυτέψουμε ἕνα γαρούφαλο στὴν παγερὴ Ἀφροδίτη». Μᾶς μεταδίνει τὸ δέος πὸ νοιώθει ὁ ἴδιος μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ ἀσύλληπτο τοῦ μέλλοντος, πὸ θὰ ἔχει ἀσφαλῶς, τίς ἐπιπτώσεις του καὶ πάνω στὴ γῆ.

Οἱ φαμίλιες μοιράζονται: / 'Ο ἕνας βρῖσκεται: στὸν Ἡνίοχο, / ὁ ἄλλος βολοδέρνει στὸν Ἡρακλῆ, / ὁ τρίτος ἐμπορεύεται: στὴν Ἄρκετο γουναρικά... (...) Οἱ ἄνθρωποι, πὸ ἐρχονται, εἶναι οἱ τιμωροί. / Θ' ἀντιστρέψουν τὸ νόημα τῶν πραγμάτων, / θὰ καταργήσουν τὸ μέγεθος μας, / θ' ἀγνοήσουν τὴ δόξα μας...

'Ο Λάο Τσέ, τρεῖς χιλιάδες χρόνια ἐλόκληρα, συλλογιόταν καὶ στὸ τέλος δὲν ἔμαθε παρὰ μόνον αὐτὸ: «ἔμαθε μόνο νὰ συλλογιέται». Καὶ ὁ ποιητὴς διαπιστώνει πὼς, πραγματικά, «ὁ στοχασμός εἶναι ἡ αὐταπάρνηση». Κ' εἶναι σωστό, ἀφοῦ ὁ στοχασμός ὁδηγεῖ τὸ ἀνθρώπινο πλάσμα στὸ ἀδιέξοδο.

Σηματοδύοντας τὴν ἱστορία μὲ πολλὰ ὀνόματα καὶ τόπους, πὸ ἀναφέρει στοὺς στίχους του (Λάο Τσέ, Ἀρσινόη, Ἀλεξάνδρεια, Θήβα, Ἡλένη, Τροία, Φίληθο, Ἀντιγόνη, Κιλικία, Παμφυλία, Μωϋσῆ, Σεπφώρα, Ἀλέξανδρο, Κλεῖτο, Λυκομήδη, Φοινίκη κλπ.) ζεῖ μέσα του ἕνα «πρὸς τί;» δραματιζόμενος καὶ τὸν τελευταῖο ἄνθρωπο νὰ ἐγκαταλείπει αὐτὸ τὸν πλανῆτη.

Τὸ τέλος εἶναι ἡ σιωπὴ. / Οἱ σταυρωμένοι πηγαίνουν ν' ἀναστηθοῦν στὸν Ὁρίωνα. / Ἀποκαμωμένοι, παραπονεμένοι ἀπαρηγόρητοι.

'Ο ποιητὴς φέρνει μέσα του τὰ κατάλοιπα μιᾶς ἀπελπισμένης ἐποχῆς κι' αὐτὸ τὸ «τέλος εἶναι ἡ σιωπὴ», εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἴδιο σκοτεινὸ ἀμετάθετο πὸ ἐξουθένωσε τὸν Καζαντζάκη. Ἀλλὰ ὁ I. M. Παναγιωτόπουλος, σωστὰ ἐκφράζεται δταν λέει: πὼς εἴμαστε μιὰ παρένθεση «μέσα στὸ χρόνο» καὶ «μέσα στὸν κόσμο». Ἀκριβῶς ἡ λαμπρότητα στὴν ὁποία ἔφτασε αὐτὴ ἡ «παρένθεση», ἡ μεταφέρουσα ἤδη τὴ νικητήρια σημαία τῆς πρὸς ἄλλους πλανῆτες, ἀποτελεῖ τὴ θετικὴ μοῖρα.

Ἀξίζει τὴν «καλημέρα» καθὼς καὶ τὸ θαυμασμὸ καὶ τὴν ἀγάπη γιὰ τὴ ζωὴ πὸ βρισκόμε στο «Παράθυρο τοῦ κόσμου», ἀξίζει ἔστω καὶ τὸ διχασμὸ αὐτὸ τῆς καρδιάς καὶ τοῦ λογικοῦ πὸ κάνει τὸν ποιητὴ «περίτρομο, αἰσιόδοξο, ἀπελπισμένο». Τὸ βιβλίον του εἶναι μιὰ κινούμενη μάζα ἀνησυχιῶν καὶ συναισθημάτων, πὸ ἐπιμαρτυρεῖ τὸ γεγονὸς τῆς ἐποχῆς, μιᾶς ἐποχῆς ὅπου ὁ λόγος δὲν χάνει τὴν ἀξία του κι' ὅταν ἀκόμα ἡ ποίηση χάνει τὴν ἐνότητά της, γιὰ τὴν εἶναι ζεσταμένος σὲ πολὺ βάθος.

Σπύρου Ξανθάκη: «Ο θάνατος με το άλλο πρόσωπο»

Σε δλους σχεδόν τους νεώτερους και τους νέους, βρίσκουμε τα νέα αυτά σήματα, να μην έχουν αφήσει αδιάφορο το ψυχικό τους δέχτη. Ο καθένας εμφανίζεται με μια δική του εκφραστική διέξοδο, ανάλογα με την πείρα που έχει και την έρμηνεία που δίνει σ' όλα αυτά τα δδυνηρά και μεγαλειώδη σύγχρονα φαινόμενα και στις τραγικές αντιφατικότητες της ζωής. Μέσα σ' αυτή την καθολική ατμόσφαιρα ο Σπύρος Ξανθάκης, βλέπει το θάνατο με το άλλο πρόσωπο, την άλλη μορφή, το θάνατο μέσα στην καθημερινότητα. Υπάρχουν πολλές μορφές θανάτου που μπορεί να συλλάβει κανείς. Δημοσιεύω τρία αποσπάσματά του, που μάς παρουσιάζουν τρεις απ' αυτές τις μορφές:

Ο μόχθος, η άβεβαιότητα, ο φόβος / του δολοφονούσαν τις μέρες. (...) Έβγαλε τότε την καρδιά του — την έγδυσε απ' τα λευκά της εσώρουχα, τα δνειρα, / άλλα λουσιμένα στην αυγή κι άλλα στο φεγγαρόλουστο, / την τοποθέτησε σ' ένα μικρό ξύλινο φέρετρο / και κάρφωσε δυο άσημένα χέρια / σπαραχτική μαρτυρία τέλους δριστικού...

(ΤΟ ΠΑΘΟΣ)

Ντρεπόταν να κυκλοφορεί / τώρα που υπέγραψε. (...) Στην αρχή σκέφτηκε ν' αλλάξει γειτονιά / κατόπι σκέφτηκε να κρυφτεί σ' ένα καπέλο. / Πώς όμως να το φορούσε / τώρα που σερνόταν στους δρόμους / μια υπογραφή δίχως πρόσωπο:

(ΤΟ ΚΑΠΕΛΟ)

Μά τώρα που η μέρα κατέβασε τα ρολά της / βλέπεις συσσωρευμένα τα γεγονότα / σαν τ' αζήτητα έμπορεύματα στα ράφια σου / και σου πιέζουν το στήθος χωρίς διέξοδο / δι-

χως ένα παράθυρο άνοιξης με μια χελιδονοφωλιά / δίχως μια πηγή μ' ένα ρίγος φτέρης στην επιφάνεια. / Έληξε μια συναλλαγματική της ανεπίτρεπτης μέρας / οι πιστωται χειρονομούν για να σου πάρουν την ψυχή / σαν τους ίσκιους των γυμνών δέντριων κάτω απ' το φεγγαρόφωτο...

(ΤΟ ΣΤΙΓΜΑ ΤΟΥ ΠΑΘΟΥΣ)

Διάφορες μορφές θανάτων υποδηλώνουν τα ποιήματά του «Έπαρχία: ώρα μηδέν», «Δολοφόνο:» κ.ά., ενώ «δλα τὰ βασανίζει το γλυκό άστέρι της λευτεριάς», ενώ:

Χέρια με σπασμένα δάχτυλα / χέρια με σπασμένους καρπούς / χέρια με σπασμένους άγκωνες / προσπαθούν / να σχηματίσουν άψίδα...

(ΕΙΡΗΝΗ)

Παρ' όλο που η ποίηση του Ξανθάκη δεν έχει ξεφύγει έντελώς από δρισμένα τυποποιημένα σχήματα «Δέν μάς ωφέλησαν τὰ χτυποκάρδια της αγαπημένης / δέν μάς ωφέλησαν τὰ μοιρολόγια της μητέρας» και δέν απάλλαξε έντελώς το λόγο του από ένα είδος λανθάνοντος καγχασμός τὰ μετάλλια! / μάς ντροπιάζουν / οι καγχασμός τὰ μετάλλια! / μάς ντροπιάζουν / οι τελετές σας κι' οι λόγοι σας!...» παρουσιάζεται στην καινούργια συλλογή ουσιαστικός, αξιόλογα διεισδυτικός και έπιγραμματικός όπως δείχνουν τὰ αποσπάσματα που παράθεσα στην αρχή. Πότε τρυφερός, με ζεστό ανθρώπινο δέμμα, πότε στυγνός στην αφαίρεση των προσωπείων της ζωής, εμφανίζεται στη συλλογή του «Ο θάνατος με το άλλο πρόσωπο» με ανανεωμένη φωνή, ξεκαθαρισμένη και ώριμη.

Μήτσου Κατσίνη: «Ειρήνη»

Ο Μήτσος Κατσίνης πάλλει δλόκληρος γύρω από το άπεράντο εκείνο που κλείνει μέσα της ή λέξη του τίτλου του, ή λέξη «Ειρήνη». Η Ειρήνη είναι, μάς λέει, «ή πιο δμορφη ζωγραφιά / στην άσημένα κορνίζα του κόσμου». Ζει νέος ποιητής το συγκλονιστικό αυτό δραματικό δημιουργημένο μέσα του από την ίδια του την κατασκευή, την ίδια του την ευαισθησία. «Έχουμε στα δάκρυά μας» γράφει και δέν άμφιδάλλεις γι' αυτό, διαδάζοντας τους πληθωτικούς του στίχους, που δέν γνωρίζουν την άρετή της οικονομίας, κινούμενοι θαρρείς από μια ευγενική φλύαρη παιδικότητα, ή οποία θέλει να ακουστεί πέρα από κάθε μέτρο κι από κάθε κανόνα. Αυτό το ποιητικό άνθος που θέλει να δει προσφέρει είναι: μέσα στο αίμα του, όπως δείχνουν οι παρακάτω στίχοι, άσχετα αν γενικά το λείπει ή ικανότητα οικονομίας, όπως είπα, και της διαλογής.

Τα στήθια μας δέν έχουν παράσημα. Έχουν πληγές / από σφαίρες. Έχουν δέντρα / για να καθήσουν τὰ πουλιά / να τραγουδήσουν.

Κάποτε ή φωνή του γίνεται καθημερινή, συγκινητική μέσ' στην απλότητά της, τόσο πειστική, που δέν αφήνει καμμιά άμφιβολία για την δλόφυχη συμμετοχή του στο χτεςινό ή και στο σημερινό ακόμη δράμα.

Το περιθώλι του κόσμου το χρύσωσεν ο ήλιος / (...) Έσύ αγαπημένη μου Τζώνη / γιατί έσκότωσες το άδερφάκι σου / το Σάμυ; / Ο μικρός Νέγγρος σ' αγαπούσε Τζώνη. / Ο Σάμυ δέν έπρεπε να πεθάνει...

Σε πολλά ποιήματά του, όπως το «Ένα λεπτό σιωπής», ανακαλύπτει κανείς μια ψυχή

μουσκεμένη από τή συγκίνηση, μιὰ ψυχή όμως που θά πρέπει νά πεισθεί πως ή συγκίνηση θά πρέπει νά πειθαρχήσει στους κανόνες του ποιητι-

κού λόγου, νά ήρεμήσει και, αποκαθαίροντας και πυκνώνοντας, νά εκφραστεί σε επιγραμματικώτερα σχήματα.

Άκη Δασκαλόπουλου: Τό σχήμα τής απουσίας»

Ο Άκος Δασκαλόπουλος δέν αφήνει τήν καρδιά του ελεύθερη όπως ο Κατσίνης. Είναι περισσότερο επιφυλακτικός, περισσότερο λογικός, λιγώτερο αυθόρμητος στην έκφρασή του. Έχει αρκετή αίσθηση τής φύσης, του φωτός, που κάτω από τους ωραίους τους συνδυασμούς συντελείται τό έργο του χρόνου, ή γέννηση και ή κατάλυση. Άνισος ο νέος ποιητής, έχει νά μάς παρουσιάσει ωστόσο ωραίους στίχους, τοποθετημένους με πολλή ακρίβεια. /

Ποιά νάσαι ή καταγωγή σου; / Ποιός ο πατέρας ο ανιδιοτελής; / Περίδεή μου αίσθησή σε τί νά σ' αποδώσω; (...) Φεύγεις, τον χρόνο φεύγοντας, όμως / είτε οδοιπορείς, είτε σ' ακινησία μένεις άπαθής / κι' αν ή φωνή ακούγεται απ' τον κήπο, / τό λόφο ή τή θάλασσα, / σ' αυτή τήν όχθη και τήν άλλη ανάμεσα / αποτραβιέται τό νερό και φαίνονται / οί άσπρες πέτρες, τά φαγωμένα γρίφια και τά κόκκαλα. (...) Νά μου βάλεις

στά δόντια τον όβολό, / νά διαβώ τήν ατέρμονη μοναξιά μου, / νά γίνω όνειρο ή καλύτερα / λίγος ήλιος στα παντζούρια σου / τις μελιχρές ήμέρες του χειμώνα...

Πρόκειται για τρία αποσπάσματα από τρία διαφορετικά ποιήματα (Άναζήτηση, Regina rosas amat, Μετάσταση) που τά θεωρώ αρκετά για νά τον χαρακτηρίσουν. Δείχνουν πως έχει τή δύναμη νά περιορίσει τις αδυναμίες του, — περισσότερο έμφανείς στο δεύτερο μέρος τής συλλογής του — που σου δίνουν τήν εντύπωση πως ο ποιητής δέν ξεχωρίζει τή στιγμή που τον εγκαταλείπει ή έμπνευση. Άς συγκρίνει με τους παραπάνω στίχους τά ποιήματά του «Άπέμεινα», «Μέρα κυρίαρχη σ' όλβιο καλοκαίρι», «Τραγούδι σε τόνο Έλάσσονα» και «Καντήλι». Θ' ανακαλύψει πως τους λείπει ή ποιητική κίνηση, πως δέν είναι στίχοι γραμμένοι σε άληθινά δημιουργική στιγμή.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

Μένη Κουμανταρέα: «Τά μηχανάκια»

Άπό τήν «όργισμένη γενιά» του 60 είναι και ο Μένης Κουμανταρέας που μάς παρουσίασε έφέτος ή νέα διβλιοθήκη Φέξη με τέσσερα δυνατά διηγήματα.

Άν δέν είναι κώμα, όπωσδήποτε ή στάση αυτή έχει τά γνωρίσματα μιās κοινής πνευματικής άφετηρίας και τήν όρμη μιās νέας κραυγής που πάει νά οργανωθεί σε έναρθρο λόγο.

Τό πόσο είναι «νέα» παίρνει βέβαια συζήτηση. Στο άνεπίσημο (δηλαδή στο μόνο ζωντανό) θέατρο είχαμε κιόλας μερικές αλλαγές που δέν εκλείσαν καθυσχαστικά. Στην ποίηση προπαντός, ή «ίδια» κραυγή έχει ήλικία δέκα χρόνων, μαζί με τή γενιά του 50. Οί αντίστοιχίες ανάμεσα στη δυσαρεστημένη ποίηση τής τελευταίας δεκαετίας και στην υστερότοκη πρόζα των «όργισμένων» είναι εκπληκτικές. Θά έλεγε κανείς πως ακούει τήν ίδια σπαραχτική κραυγή κατοικημένη από πρόσωπα — πρόσωπα τής αυτοβιογραφικής φαντασίας τής ποίησης — χτισμένη σε μύθο χωρίς στατικό ύπολογισμό, πειθαναγκασμένη κάπως στη στοιχειώδη πειθαρχία τής πρόζας.

Είναι όμως άλλο πράμα. Όσοι γράφουνε ξέρουν ότι εκείνο που μπορεί νά πει ή ποίηση είναι αδύνατο νά τό επαναλάβει αυτούσιο ή πρόζα, όπως και τό αντίθετο. Κάποια από τις δυο θά ήταν περιττή. Η ποίηση δίνει τό ύφος, τις άκρες συνέπειες μιās ψυχοπνευματι-

κής διάθεσης, ενώ ή πρόζα οργανώνει τά καθέκαστά της σ' ένα κοινό νοηματικό πλάτος. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, ή μετά δέκα χρόνια απήχηση στην πεζογραφία τής ίδιας αντίληψης τής πραγματικότητας σημαίνει, νομίζω, τήν δξυνση του προβλήματος, τή διάρκειά του, τήν ανάγκη των αποδείξεων. Και από τήν υποκειμενική πλευρά — των δημιουργών και γενικώτερα τής νέας διάνοησης — σημαίνει διάθεση πλατύτερης συζήτησης και ζύμωσης.

Πιο έντυπωσιακή είναι μιὰ άλλη έννοια κατά τής πρωτοτυπίας — και τής αυθεντικότητας επομένως — τής κραυγής: Έδώ και μερικούς αιώνες, όλες οί γενιές είναι όργισμένες ή σαστισμένες, εκτός από εκείνες που δέν είχανε καιρό για τήν «πολυτέλεια» τής αυτοδιάθεσης. Και βέβαια, ή διαμαρτυρία και ή όργή δέν είναι μεταπολεμικές έφευρέσεις ούτε, πολύ περισσότερο, ελληνικές. Άλλά όπως ή πραγματικότητα — δηλαδή οί αιτίες τής διάστασης — δέν είναι επανάληψη παρά εξέλιξη, έτσι και ή έκφραση τής διαφωνίας κάθε φορά παίρνει ιδιαίτερο νόημα, ένταση και χαρακτηριστικά. Έκείνο που τήν κάνει σήμερα ιδιαίτερα δραματική είναι ίσα-ίσα ή ύπαρξη τής διεξόδου, ή έγγύτητά της. Είναι ή παρουσία τής δυνατής ή τής πραγματοποιημένης επανάστασης που δέν αφήνει περιθώρια για ιδανισμούς και μύθους, και που δέν είναι βέβαια στα μέτρα τής έρεθισμένης προσωπικότη-

τας τῶν ἐπαναστατημένων. Ἐάν οἱ «Εὐρωπαῖοι» τοῦ 1920 - 30 μπορούσαν νά διατηροῦν ἕνα νηφάλιο τόνο συζήτησης, ἦταν γιατί φλερτάριζαν μέ τή γοητεία τῆς ἐπανάστασης κι ὄχι μέ τήν ἴδια. Στήν πραγματικότητα ἐξαγόραζαν τήν αὐταπάτη τῆς ἀνανέωσης καί τῆς προσδευτικότητας γιά νά μπορούν ν' ἀπογοητευτοῦν...

Ἀντίθετα σήμερα, οἱ ἐκπρόσωποι τῆς «ὀργισμένης γενιᾶς» δέν ἔχουν καμιᾶ δυνατότητα διπλοῦ παιγνιδιοῦ. Δέ βλέπουν καμιᾶ ἐλπίδα ἢ θέλγητρο στόν τουρισμό τῶν ἰδεῶν, αἰσθάνονται ἐξόριστοι καί ὄχι κοσμοπολίτες.

Δέν εἶναι σωστό λοιπόν νά κάνουμε μοιραίες ἀπλουστεύσεις ἀμφισβητώντας τή νεότητά καί τήν εὐλικρίνεια τῆς διαμαρτυρίας. Καί μόνο τὸ γεγονός ὅτι ἀντιπροσωπεύεται ἀπό νέους εἶναι μιᾶ ἀυταπόδειξη, δηλαδή μιᾶ ἀπόδειξη τῆς γνησιότητάς της. Μέ τήν ἴδια ἀντικειμενικότητα πρέπει νά ποῦμε ὅτι σέ καμιᾶ περίπτωση ἢ ἀρνήση δέ μπορεί νά ἀποτελέσει βασικά τὸ πνευματικό πρόσωπο μιᾶς γενιᾶς. Γιά τήν ὥρα της, ἔχει τήν ἀξία τῆς μελέτης τῆς πρώιμης κοινωνικῆς ψυχολογίας μιᾶς κρίσιμης ἐποχῆς καί μιᾶς πνευματικῆς διάθεσης κριτικῆς ἀντικομφορμιστικῆς. Ἀπό κεῖ καί πέρα ἔχει νά διαλέξει ἀνάμεσα σέ μιᾶ ὄλο καί στενωπτερη ἐσωτερική περιοχὴ, στόν ἐρμητισμό καί τήν κούραση ἢ στήν ἀνάληψη καθηκόντων κοινωνικῆς θέσης καί δράσης. Ἐξω ἀπ' αὐτὴ δέν ἔχουν νά ἐροῦν γιά ἔρεισμα τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τήν ἀδέξια θεωρία τῆς αἰώνιας ἐξέγερσης, τῆς μοντέρνας ἀντιϊστορικῆς κοσμοθεωρίας καί βιοθεωρίας, ὅπως περίπου τὴν πρότεινε ὁ Καμὺ - θεωρητικός.

Στὸ σημεῖο αὐτό, τὸ παράδειγμα δυὸ κορυφαίων τοῦ δυτικῆς στοχασμοῦ, τοῦ Σάρτρ καί τοῦ Ράσελ — τοῦ πρώτου μάλιστα πού θεωρεῖται εἰσηγητῆς τῶν σύγχρονων ἀντιϊστορικῶν θεωριῶν — πού πρωταγωνιστοῦν στὸ παγκόσμιο κίνημα εἰρήνης καί ἀναπτύσσουν ἄλλες κοινωνικὲς δραστηριότητες, εἶναι χαρακτηριστικό.

Τὰ διηγήματα τοῦ Μ. Κουμανταρέα — σὰ δεύτερη ἀξιόλογη ἐμφάνιση τοῦ κύματος αὐτοῦ στήν πρόξα, μετὰ τήν τριλογία τοῦ Β. Βασιλικῆ — σημειώνουν μιᾶ αἰσθητὴ σύμπτωση πρὸς τὰ μέσα. Ἐνῶ ὁ Βασιλικὸς ἀμύνεται στραμμένος δλόκληρος πρὸς τὰ ἔξω, οἱ ἥρωες τοῦ Κουμανταρέα μᾶς δίνουν τήν ἐντύπωση ὅτι παραδέρνουν μέσα σ' ἕνα μισοσκότεινο ὑπόγειο ἔχουν μεταφέρει τὴ διάσπαση μέσα τους καί κάνουν σὰ νά ὑποφέρουν ἀπὸ ναυτία ἢ λιγούρα. Γενικά, εἶναι ἀβουλοὶ καί ἀπρόσωποι, ψάχνουν σὰ σκοτεινὰ ὄχι σὰ νά διεκδικοῦν ἢ νά θέλουν κάτι, ἀλλὰ σὰ νά πονᾶνε στήν ὑπαρξή τους καί ν' ἀποροῦν βιολογικὰ σχεδόν. Μέσα σ' αὐτὴ τὴν παθολογικὴ δυστυχία τους, ὁ ἔξω κόσμος εἶναι ἀκατανόητος καί ἀθυγιαίνος, παραμορφωμένος καί παραμορφωτικός, κόλαση. Ἔτσι εἶναι τὸ καφενεῖο, τὸ σπίτι, ἢ πόλη τοῦ Ἀναστάση στὰ «Μηχανάκια», τὸ σπίτι καί ὁ στρατώνας στὸ «Λουτρό» καί ἡ ἐπαρχία Λοκρίδος στὸ ὁμώνυμο διήγημα. Στὴ θέση τῆς συγκεκριμένης διεκδίκησης ἑνὸς συνακτικῆς νοήματος στὶς ἀνθρώπινες καί κοινωνικὲς σχέσεις, περισσότερης ἀλήθειας καί ἀμεσότητας, ἔχουμε

ἀπελπισμένες χαιρονομίες πνιγόμενου γιά κάποιο στέρεο σημεῖο πού διαφεύγει ἢ ἀποδείχεται σάπιο. Ἐάν ἕνα τέτοιο σημεῖο μπορεί νά εἶναι ὁ ἔρωτας, ὁ ἔρωτας παρουσιάζεται εἴτε ἄφυγος καί ἀποτρόπαιος εἴτε ἀδύνατος φυσικά ἢ ψυχικά. Περνάει ἐδῶ κ' ἐκεῖ σὰν ἀστραπὴ ἐλπίδας καί σβήνει. Ἐάν στέρεο σημεῖο γυαλίζει ἀπλησίαστο ἀκόμα κάποιο ἰδανικό, — ὁποιοδήποτε — ἢ κάποιο ἰνδαλμα κοντινό, ἀποδείχεται ἀδυσώπητο καί ἀντικατοπτρικό, ἀφοῦ ἀπομακρύνεται πάντα τὴ στιγμή πού τὸ χρειάζεται ὁ ἥρωας. «Θὰ τὰ ποῦμε ἐπὶ τόπου», ἀπαντᾷ πάντα ἀόριστα ὁ Ζαφείρης, ὁ ἀντιπρόσωπος μιᾶς χριστιανικῆς ὀργάνωσης, ἀναβάλλοντας τὴ μύηση τοῦ νεαροῦ προσήλυτου. Καί εἰρωνικά: «Ἐπιμένεις ἀκόμα νά σέ γράψω στὸν ΟΧΑ;» δταν παρουσιάζεται σὰν ὀπτασία - προσωποποίηση τῶν τύψεων του σέ μιᾶ ἐφηβικὴ κρίση. Τὸ «στήριγμα» ἀποδείχεται κ' ἐδῶ φενάκη καί δὲ χρησιμεύει, ὅπως καί ὁ ἔρωτας, παρὰ γιά νά ἐπιδεινώνει τὸ σκοτεινὸ σύμπλεγμα ἐνοχῆς τοῦ ἀθώου.

Τί τύπος αὐτὸς ὁ Ἀναστάσης! Χρεωκοπημένος πρὶν ἀκόμα ἐπιχειρήσει τίποτα στὴ ζωὴ του, τρομαγμένος, ἀδέξιος, ἀβουλος μέσα στὸ ἴδιο του τὸ σπίτι, χωρὶς ἀγάπη καί ζεστασιά ἀπὸ πουθενά καί γιά τίποτα. Ἐξόριστος μέσα στὴ ζωὴ καί μέ πλήρη ὑποταγὴ μάλιστα: «Στὸ βάθος δέν ἤθελε, δέν τοῦ ἄρεζε νά εἶναι μόνο ὁ ἑαυτὸς του» — «Τοῦ ἄρεζε νά εἶναι θεατῆς, ἀκροατῆς... Φοβόταν πὼς ἂν ὁ ἴδιος ἄγγιζε κάτι θὰ τὸ χαλοῦσε» — «Ὁ Ἀναστάσης δέν τόλμησε νά ρωτήσῃ τί εἶδος ἀνησυχίας ἔπρεπε νάχει κανεὶς. Μέ τὴ δικιά του λογικὴ, τὸ καλύτερο ἦταν νά μὴν ἀνησυχεῖς καθόλου». Ἀνίκανος γιά ὁποιαδήποτε δουλειά, ἀλλὰ καί γιά τυχοδιωκτισμὸ ἢ διαφθορά. Μόνο κάποια δειλὰ ἀναρριπίσματα καρδιάς μπροστὰ στὶς κοπέλλες — πού κι αὐτὰ τελειώνουν ἐκεῖ, χωρὶς συνέχεια — τὸν ξεχωρίζουν ἀπὸ ὑπνοδάτη. Γύρω του, ὁ συγγραφέας δημιουργεῖ ἕνα κενὸ ἀέρος, θάλαγες. Οἱ ἄλλοι φέρονται σὰ νά μὴ τότε βλέπουν περίπου, σὰ νάνα: διαφανῆς. Ἡ κοινωνία παρουσιάζεται ἀδιάφορη σὰν φύση καί γενικά ἐπικρατεῖ μιᾶ ἐφιαλτικὴ πεζότητα. Ὁ συγγραφέας μένει παράξενα συγκρατημένος ἀπέναντι σ' ὄλα αὐτὰ πού δημιουργεῖ μέ πηγαιὰ δεξιότητα, βάζοντας ἕνα φύχραμο πάθος, κάτι σὰν κρῦο φῶς.

Ἰδιαιτέρα βαρειά εἶναι ἡ θέση πού ἔχουν οἱ γονεῖς στὸν κόσμο τοῦ Μ. Κ. Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι αὐτοὶ συμπυκνώνουν ὄλη τὴν ἀκατανόηση, τὴν κατὰθλιψη τῆς δοσμένης μορφῆς τοῦ κόσμου, τὴ νοσηρότητα τῶν σχέσεων καί τῶν αἰσθημάτων. Ὅπωςδήποτε εἶναι τὰ μόνα πρόσωπα πού κατηγοροῦνται ἀνοιχτὰ γιά κάτι. Ἐνας ἀπὸ τοὺς δυὸ γονεῖς πάντα (στὰ τρία διηγήματα) εἶναι εἶδος δράκου ἢ ἕνας Κρόνος ἀρσενικός ἢ θηλυκὸς πού τρώει τὸν μονογενῆ του (πάντα). Στὰ «Μηχανάκια», ὁ Ἀναστάσης, δταν ἄκουγε τὰ ἔηματα τοῦ πατέρα του, ἀπὸ μικρὸς «ζάρωνε», εαστοῦσε τὸ στομάχι του, κ' ἡ λίγη ζωὴ πού εἶχε πάνω του, τοῦφευγε κι αὐτὴ. Ἀλλὰ στὸ δεύτερο διήγημα, «Τὸ λουτρό», ἔχουμε μιᾶ κλινικὴ περίπτωση μητρικῆς ἀγάπης, ἀδηφάγας, καννιβαλικῆς σχεδόν. Ἡ μά-

να έχει μεγαλώσει το γιό οά μιὰ λέαινα διαρκώς εξαγριωμένη από τήν παρουσία φανταστικών έχθρων. Ἡ λατρεία της έχει χτίσει γύρω του φοβερά τείχη, οἱ φροντίδες της τοῦ έχουν μουδιάσει κάθε ικανότητα πρωτοβουλίας καί ἀναμέτρησης μέ τήν πραγματικότητα. Καί τὸ εἶδωλό της έχει ἐπιβληθεῖ στήν ψυχὴ του, στερώντας του τὴ δυνατότητα τοῦ ἔρωτα: «Κάθε φορά πού μιὰ κοπέλλα τοῦ ἄρεζε, ἤθελε ν' ἀπλώσει τὸ χέρι του καί νὰ τὴν ἀγγίξει. Μὰ κάθε φορά τὰ μαλλιά της δὲν ἦταν στυλιπνά, μελαχροινά, τὰ μάτια της μυγαλωτά, τὸ κορμί της στέρεο, δυνατό, εὐλογημένο ὡς τῆς μάνας του».

Στὸ κέντρο ἐκπαιδεύσεως ὅπου πᾶει οά νεοσύλλεκτος, ἡ μοιραία ἀναμέτρηση μέ τήν ὠμὴ πραγματικότητα ἐπέρχεται. Ὁ Χαράλαμπος γίνεται ὁ ἀποτυχημένος στὸ ἀγροῖκο καί ζωϊκὸ περιβάλλον τοῦ στρατοῦ, κέντρο πειραγμάτων καί προπηλακισμῶν, ὁ «ἀνίκανος». Ἡ κρίση ἐκδηλώνεται ὅταν γυρίζοντας μέ ἄδωρη ἄδεια σπίτι του, βρίσκει ξαναμμένη τὴν ἄγρια μητρικὴ ἀγάπη. Σὲ μιὰ τελευταία ἐφιαλτικὴ σκηνὴ πού ἐπέρχεται οά μοιραία συνέπεια. Ὁ γιός ἐπιτίθεται ἐρωτικά στὴ μάνα, ἀποδεσμεύοντας τὸ οἰδιπόδειο σύμπλεγμα πού φαίνεται ὅτι διέπει τίς σχέσεις του, καί τὴ σέρνει στὸ κρεβάτι του γυμνός, μπροστὰ στὰ μάτια τῶν ἐργατῶν τοῦ χτήματος πού βλέπουν ἀπὸ τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο.

Τὸ διήγημα, παρὰ τὸ ἀποτρόπαιο τέλος του, ἔχει μιὰ καταπληκτικὴ ἐνάρχεια καί στερεότατη συγκρότηση. Ὁ συγγραφέας ξέρει ἀκριβῶς ἐκεῖνο πού θέλει νὰ πεῖ καί φτάνει σ' αὐτὸ ἄμεσα, χωρὶς σκηνοθετικὰ ἐφφέ.

Παραλλαγή τοῦ ἴδιου θέματος κεντρικὰ εἶναι καί τὸ τελευταῖο καί μεγαλύτερο διήγημα, «Στὴν ἐπαρχία Λοκρίδος»: Ἡ ἀποτυχία τῶν σχέσεων ἀνάμεσα σὲ πατέρα καί γιό, πού ἐδῶ ὅμως οά νὰ παίρνει τὴ γενικώτερη σημασία τῆς μὴ συνεννόησης, τοῦ ἀδύνατου τῆς εἰρή-

νης μεταξύ δυὸ γενεῶν. Στὴ θέση πάλι τῆς ἐξαλλης, μανιακῆς ἀγάπης τῆς μάνας, ἔχουμε ἐδῶ ἕνα πατέρα μέ πλατιῆς ἀντιλήψεις καί παιδαγωγικὲς ἀπόψεις μάλιστα — εἶναι καί δάσκαλος. Ἐννοεῖ ὅμως νὰ τίς ἐφαρμόσει στὸ ἀκέραιο, κόνοντας τὸ γιό του ἄντρα - ὑπόδειγμα δύναμης, πρωτοβουλίας καί ἀρετῆς. Τί φταίει ἀκριβῶς στὴν ἀποτυχία; Ἡ δογματικὴ νοοτροπία τοῦ δάσκαλου; Ἡ πληχτικὴ, μονότονη, μικρόχαρη ἀτμόσφαιρα τῆς ἐπαρχίας; Ἡ μιὰ φοβερὴ παρεξήγηση πού εἶναι ἀναπόφευκτη, μοιραία στίς σχέσεις τῆς νέας γενιᾶς μέ τοὺς παλιούς; Δὲ δίνεται συγκεκριμένη ἀπάντηση στὸ διήγημα. Ἀκόμα, ὁ γιός φωτίζεται ἀπὸ ἕνα κρυφὸ φωτοστέφανο πού τοῦ κρατάει ὁ συγγραφέας πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μέ ἀκατανίκητη συμπάθεια.

Ἐνα ἀκόμα διήγημα στὴ συλλογὴ, τὸ «Παραμῦθι», φαίνεται: οὐκ ἔξομο ἢ οὐκ ἀπὸ πρῶτο πού μπήκε γιὰ νὰ συμπληρώσει τίς σελίδες.

Ὁ Μ. Κ., μέ τὴν πρώτη του κιόλας ἐμφάνιση, κατορθώνει νὰ ἔχει μιὰ δική του προσωπικότητα, κι αὐτὸ εἶναι τὸ θετικώτερο στοιχεῖο τοῦ βιβλίου. Ἀναζητᾶει ἀποτελεσματικὰ καί διαμορφώνει τὸ ὕφος του καί ὀπωδότησε ἔχει ἀπορρίψει τὴν κουρασμένη ἀναλυτικὴ πρόζα. Ἡ ἐκφρασὴ του εἶναι τολμηρὴ, οἱ λέξεις του μπήγονται πολλές φορές οὐκ ἀκαριαί, ξαφνιάζουν, ξυπνᾶνε μιὰ ἀπροσδόκητη αἴσθηση τοῦ πράγματος πού δὲν τὴν εἶχε ὑποπτευθεῖ. Τέλος, ξέρει νὰ κρατάει μιὰ ἰσορροπία στὴ σύνθεση, ὡς κι ἂν ξεφεύγει — στὸ πρῶτο καί στὸ τελευταῖο διήγημα — ἀπὸ τοὺς κλασικοὺς κανόνες τοῦ διηγήματος. Δὲν ταυτίζει τὴν πειθαρχία τῆς σύνθεσης καί τὴ νοηματικὴ διαύγεια τοῦ λόγου μέ τὴ δική του ἐσωτερικὴ ταραχὴ ἢ μέ τὴν ἀνατρεπτικὴ διάθεση, παρὰ μόνο σὲ ἐλαφρὸ θεμιτό. Ἀποφεύγει δηλαδὴ τὴν κατάχρηση αὐτοῦ τοῦ γοητευτικοῦ λάθους πού ὅταν παραγίνεται φτάνει στὴ διάλυση καί τὴν ἀχρηστία τοῦ λόγου.

ΔΗΜ. ΡΑΓΤΟΠΟΥΛΟΣ

Μήτσου Ἀλεξανδρόπουλου: «Νύχτες κι αὐγές»

Τὸ τεράστιο θέμα τῆς Ἀντίστασης μέ τὰ μοναδικὰ στοιχεῖα ἐξάρσης ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, συγκίνησε μέχρι τώρα πολλοὺς λογοτέχνες. Μόνο, του ὅμως τὸ ἱστορικὸ ὕλικό ὡς καί ἂν εἶναι ἐπιβλητικὸ σὲ ὄγκο, δὲν φτάνει γιὰ νὰ δικαιολογήσει κάθε ἀνεπάρκεια τεχνικὴ ἢ καί περιεχομενικὴ. Ἴσως καί τὰ χρόνια πού πέρασαν μετὰ ἀπὸ τίς διαφορὰς φάσεις τοῦ ἀγῶνα, νὰ μὴν ἦταν ἀρκετὰ γιὰ μιὰ ὀριμὴ ἐπεξεργασία τοῦ ὕλικου ἔτσι πού νὰ ἐπιτρέψει τὴν ἐν δυνάμει ἀποκρυστάλλωση ἐκείνης τῆς περιόδου μέσα στὴν ἀνθρώπινη συνείδηση πού εἶναι τὸ ἀπαραίτητο περιβάλλον, ἢ θερμοκοιτίδα γιὰ νὰ ἀναπτυχθεῖ καί νὰ διατηρηθεῖ ἡ ἱστορία σὲ μορφή τέχνης.

Τὸ μυθιστόρημα «Νύχτες καί Αὐγές» τοῦ Ἀλεξανδρόπουλου ἔχει τὰ ἀπαραίτητα ἐκεῖνα στοι-

χεῖα λογοτεχνήματος πού δικαιώνουν ἀπόλυτα τὴν πρόθεση τοῦ συγγραφέα καί ἀποδείχνουν τὸν βαθύ του σεβασμὸ γι' αὐτὴ τὴν περίοδο. Ὁ σεβασμὸς αὐτὸς προεκτείνεται πέρα ἀπὸ τὰ πρόσωπα, δηλωτικὰ μιᾶς ὀρισμένης κατάστασης καί πρὸς ἐκείνην τὸν ἄνθρωπο πού σ' ὅλες τίς δύσκολες ὥρες στάθηκε ἔτσι ἢ ἄλλιῶς, ἔπραξε σωστὰ ἢ λαθεμένα, δοκιμάστηκε. Μέσα ἀπὸ μιὰ ἀπρόσωπη στηλίτευση τῶν καταστάσεων ἀναδειχναί ἡ ἀντίρροπη πρὸς τὴν πτώση, δύναμη τοῦ ἀνθρώπου μέ τὰ σεμνὰ μέτρα τοῦ στατιστικοῦ τύπου, πού κάτω ἀπὸ ὀρισμένες προωθητικὲς συνθήκες παίρνει θέση ἥρωα. Εἶναι μιὰ διαλεκτικὴ ἐξήγηση τῆς ἥρωϊκῆς στάσης χιλιάδων

(Συνέχεια στὴ σελίδα 779)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

"KULTURA"
BUDAPEST - HUNGARIA

**ΟΙ ΠΕΡΙΦΗΜΕΣ
REPRODUCTIONS
ΟΥΓΓΑΡΙΑΣ**

GRECO — MUNKACSY — COROT — LOTZ — ZORN — MONET — GAUGUIN κλπ.

Πίνακες που για πρώτη φορά κυκλοφορούν στην Ελλάδα

- Για το σπίτι σας
- Για το γραφείο σας
- Για δώρα

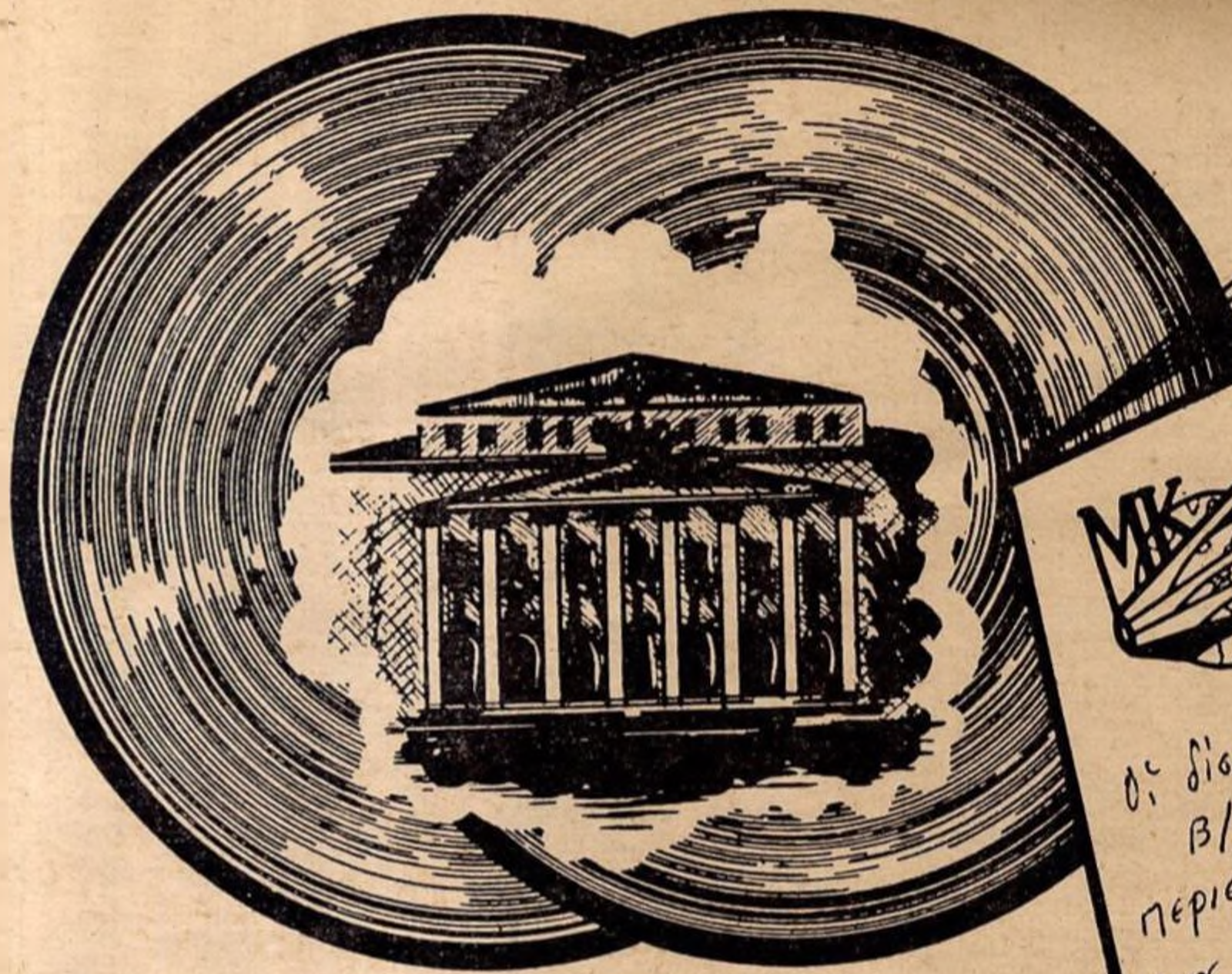
ΣΕ ΤΙΜΕΣ 50% ΦΤΗΝΟΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΑΝΤΙΠΡ ΣΩΠΕΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ — ΜΕΣΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

"ARTS," ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 57

Βος ΟΡΟΦΟΣ — ΓΡΑΦΕΙΟΝ 218 — ΤΗΛ. 615.876

ΣΟΒΙΕΤΙΚΟΙ ΔΙΣΚΟΙ ΓΡΑΜΜΟΦΩΝΟΥ

Ἀγαπητέ μου φίλε
 Ὁ Β/Ο "ΜΕΖΝΤΟΥΝΑΡΟΝΤΝΑΓΙΑ ΚΝΙΓΚΑ"
 διαθέτει εὐρεία συλλογὴ δίσκων γραμμο-
 φώνου.
 Οἱ δίσκοι γραμμοφώνου πού ἐξάγει ὁ ὄργανισμός
 Β/Ο "ΜΕΖΝΤΟΥΝΑΡΟΝΤΝΑΓΙΑ ΚΝΙΓΚΑ"
 περιέχουν μουσική τῶν παγκοσμίων γνωστῶν ρώσ-
 των καὶ ξένων συνθετῶν - κλασσικῶν καδῶ καὶ
 διακεκριμένων σοβιετικῶν συνθετῶν.
 Στὸς δίσκους περιέχεται ὁ μουσικὸς πλοῦτος
 τῶν λαῶν τῆς ΕΣΣΔ, εὐρωπαικῶν τραγουδιῶν.
 Ὁ Β/Ο "ΜΕΖΝΤΟΥΝΑΡΟΝΤΝΑΓΙΑ ΚΝΙΓΚΑ"
 ἐκδίδει καὶ ἀποτέμνει δωρεάν στὴν βιβλιοφ-
 πορικὴ ἐταιρεία τὸς καταρτοχόνους
 "Σοβιετικοὶ Δίσκοι Γραμμοφώνου
 ἐν Ρωσικῇ καὶ ἀγγλικῇ γλώσσῃ."

Ἡ διεύθυνσή μας:
 ΕΣΣΔ, ΜΟΣΧΑ, Γ - 200
 Β/Ο "ΜΕΖΝΤΟΥΝΑΡΟΝΤΝΑΓΙΑ ΚΝΙΓΚΑ"

Μ. Ἀλεξανδροπούλου : «Νύχτες κι Αύγες»

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελίδα 776)

ἀνθρώπων ποὺ δὲν εἶχαν ποτὲ τὴν φιλοδοξία νὰ λάμπουνε, ἀλλὰ ποὺ γι' αὐτὸ ὁ ἥρωϊσμός τους φάνηκε πεντακάθαρος καὶ λαμπερός. Ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος αὐτῆς τῆς ἀντιηρωϊκῆς ἀντίληψης εἶναι ὁ Κοσμάς, ποὺ ὁ συγγραφέας τοῦ δίνει τὶς σοφές διαστάσεις ἥρωα κλασσικοῦ μυθιστορήματος. Καὶ αὐτὸ τὸ περίεργο συμβαίνει ὅταν γιὰ τὴν ἀτομικὴ του δραστηριότητα παραχωρεῖται ἓνα ἐλάχιστο μέρος τοῦ βιβλίου καὶ ὁ ἴδιος χρησιμοποιεῖται ὡς καθρέφτης ὅπου ἀντικατοπτρίζονται τὰ γεγονότα μὲ τὴ σημασία καὶ τὴν ἐξήγηση ποὺ τοὺς ἀποδίνει ὁ συγγραφέας, χωρὶς ὁ δρόμος τους νὰ ἀλλάξει ἀπὸ τὴν ὅποια ἀποφασιστικὴ κίνηση τοῦ ἥρωα. Ἔτσι ὁ ἀνγνώστης παρακολουθεῖ σὲ τεράστια τοιχογραφία

τὴν ἀλλαγὴ τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν, τὴν διαφοροποίηση τῶν συνειδήσεων, τὴν ἀνακατάταξη τῶν ἀξιών, τὴν ἠθικὴ δοκιμασία καὶ τὶς ποικίλες ψυχικὲς ἀντιδράσεις τῶν καταστάσεων ἐκείνης τῆς ἐποχῆς.

Τὸ μυθιστόρημα ἀνήκει ὡς μορφή στὴν ρεαλιστικὴ παράδοση, μὰ μὲ κάποιο ἐλλειπτικὸ τρόπο παρουσιάζει καὶ κλείνει τὰ κεφάλαιά του. Ἡ φραστικὴ λιτότητα, ἡ ἀπουσία ὡραολογίας καὶ ἡ ἀπομάκρυνση κάθε στοιχείου ναρκισσομοῦ εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς αἰσθητικῆς ὀριμότητος τοῦ συγγραφέα καὶ μαζί μὲ τὸ πυκνὸ νόημα καὶ τὴν σωστὴ διάρθρωση τοῦ περιεχομένου τοποθετοῦν τὸ βιβλίο αὐτό, σὰ καλύτερα τῆς Ἀντιστασιακῆς Λογοτεχνίας.

ΒΕΑΤΡΙΚΗ ΣΙΗΛΙΑΔΗ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

1. Γιώργου Ζήση: «Στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ». Αὐτοβιογράφημα. Ἀθήνα 1962, 8, σ. 104.

Μὲ μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἀναμνήσεις καὶ ἐπεισόδια πραγματικὰ καὶ φανταστικά, ὁ Ζήσης θέλει νὰ κρατήσει τὸ λόγο ποὺ ἔδωσε στὸν ἑαυτό του νὰ φωνάξει τὴν ἀλήθεια ποὺ πιστεύει, σ' ὅλο τὸν κόσμο. Ὅμως ἡ εὐγενικὴ του πρόθεση δὲν ἔδωσε τὸ ἀντίστοιχο ἀποτέλεσμα. Ὁ Γ.Ζ. δὲν διηγεῖται ἀπλὰ ὅ,τι θυμᾶται ἀπὸ τὴ ζωὴ του στὴν ἐξορία καὶ τὴ δύσκολη μεταπολεμικὴ κατάσταση στὸ χωριό του, καὶ δὲν ἀφήνει νὰ μιλήσουν τὰ γεγονότα μὲ τὴν ἄμεση γλώσσα τους, παρὰ μιλάει ὁ ἴδιος μὲ ἀρκετὴ φιλολογία.

Β.Τ.Σ.

2. Παύλου Παπασιῶπη: «Ἡ αἶθουσα» διηγήματα. Θεσσαλονίκη 1962, 8, σελ. 184.

Ὁ ἄνθρωπος ποὺ κινεῖται μέσα στὸ ἐφιαλτικὸ κλίμα τῶν διηγημάτων, ἔχει χάσει τὴ γεύση τῆς ζωῆς, βασανισμένος ἀπὸ τυραννικὴ ἐγκεφαλικότητα καὶ σκληρὲς μνήμες ἀπὸ τὴν Ἀλβανία καὶ τὰ στρατόπεδα συγκέντρωσης. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἡ ναησιαρχικὴ του τάση κι ἀπ' τὴν ἄλλη τὰ βιώματά του διαλύουν κάθε στοιχεῖο ἀξίας τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου μὲ συνέπεια τὴ στροφὴ πρὸς τὴν ἐνδοσκόπηση καὶ τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸ περιβάλλον. Οἱ διάφορες ἀντικειμενικὲς καταστάσεις (σχηματικὰ παρουσιασμένες) δὲν ἐπιδρῶν καθόλου στὸν ἐσωτερικὸ μύθο ποὺ ἐξελίσσεται μὲ αὐτάρκεια. Βαθμιαῖα ἡ αὐτοανάλυση γίνεται σκοπὸς σχηματίζοντας μιὰ καμπύλη *decrescendo* μέχρι τὴν ἄρνηση καὶ τὸ χάος. Ὁ συγγραφέας δὲν προσφέρει κανένα στήριγμα στὸν ἄνθρωπο. Μόνο του ὄπλο ἔχει τὴν ἀδυσώπητη εἰλικρίνεια καὶ ἄρνηση ἐξωραϊσμοῦ τῶν καταστάσεων, ποὺ κι αὐτὸ τελικὰ στρέφεται ἐναντίον τῆς ψυχικῆς του ἰσορροπίας.

Ἡ συνέπεια τῆς ψυχολογικῆς παρατήρησης δίνει μορφή δοκιμίου σὰ διηγήματα τοῦ Παπασιῶπη, ποὺ τὸ λεκτικὸ τους εἶναι πλούσιο

καὶ διαλεγμένο ἂν καὶ μὲ κάποια ροπή στὴν ἐπανάληψη, π.χ. ἡ λέξη ἀποκρυστάλλωση, ἐνδεικτικὴ τοῦ ὕφους του, ἐπαναλαμβάνεται πεισματικὰ σὲ ὅλα τὰ διηγήματα.

Β.Τ.Σ.

3. Κώστα Κοβάνη: Ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου. Ποιήματα. Ἀθήνα 1962 (Σχ. 8, σελ. 32).

Τρίτη κατὰ σειρὰ ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Κ. Κοβάνη, ὅπου ἡ ὁμοιογένεια δείχνει τὴν κατάκτηση τῶν στόχων του. Στὰ εἴκοσι τέσσερα ποιήματα τῆς συλλογῆς ἐκφράζονται οἱ συναισθηματικὲς ἀντινομίες τῶν ἀνθρώπων μέσα στὸ σύγχρονο κοινωνικὸ χῶρο, ἡ ψυχικὴ καταπίεση ἀνθρώπου ἀπὸ ἄνθρωπο καὶ γενικὰ οἱ δυσκολίες προσέγγισης τῶν προσώπων μεταξύ τους. Ἐντονα σὰν θέματα καὶ ἀκατέργαστα συχνὰ στὴ μορφή, μὲ ἐλλειπτικότητα στὴν ἀνάπτυξή τους τὰ ποιήματα τοῦ Κ. Κοβάνη θέτουν καὶ σὲ πολλὲς περιπτώσεις ἐπιλύουν νέα προβλήματα ἔκφρασης μιᾶς γνωστῆς ἀλλὰ ἐπικίνδυνης καὶ ὀδυνηρῆς πραγματικότητας ποὺ πολλοὶ σύγχρονοι ποιητὲς διαστάζουν νὰ ὁμολογήσουν.

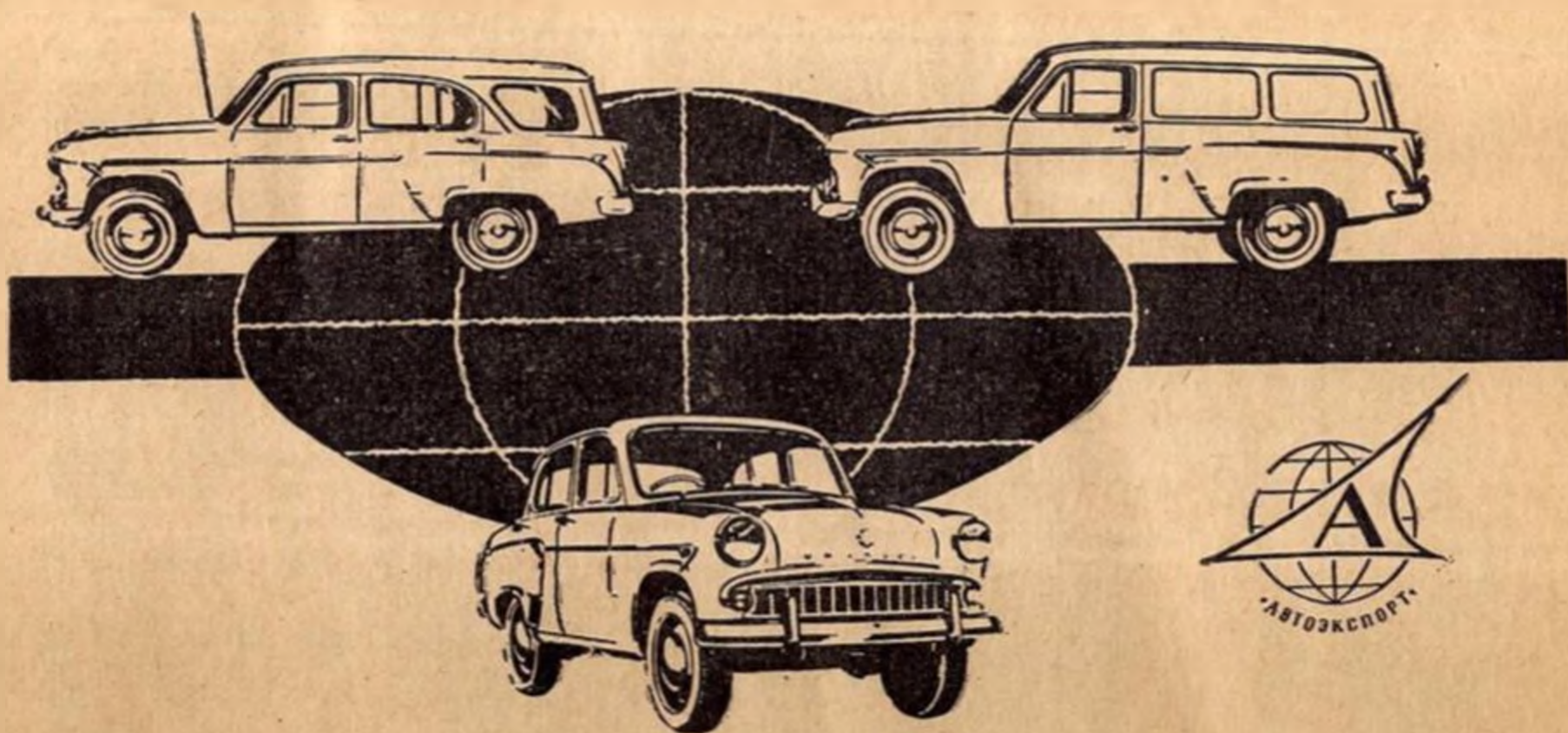
Β. Λ.

4. Θανάση Παπαθανασόπουλου: Πυρίμορφον ὄχημα. Ποιήματα. Ἀθήνα 1962. (Σχ. 8, σελίδες 32).

Στὸ στάδιο ἀκόμα τῆς ἀνίχνευσης τῶν ποιητικῶν του προσανατολισμῶν ὁ Θανάσης Παπαθανασόπουλος κατορθώνει νὰ μετουσιῶνει σὲ αἰσθητικὲς φόρμες πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀλληλοσυνωθούμενα βιώματά του. Ἡ ἀναζήτησις ἐνὸς στηρίγματος γιὰ ζωὴ, δράση καὶ καλλιτεχνικὴ δημιουργία σπονδυλώνει, ἀδύναμα ἀκόμα, τὴ συλλογὴ του, μὲ σίγουρη ὅμως προοπτικὴ κατασταλάγματος σ' ἓνα ὀλοκληρωμένο κοσμοθεωρητικὸ καὶ αἰσθητικὸ πιστεύω.

Β. Λ.

5. Βαγγέλη Σκουβαρά: Μετέωρα, ἀρχαιο-λογικὸς καὶ τουριστικὸς ὁδηγός, ἔκδοση «Κ.

Τ Α Σ Ο Β Ι Ε Τ Ι Κ Α
Ε Π Ι Β Α Τ Ι Κ Α
Α Υ Τ Ο Κ Ι Ν Η Τ Α

Εἶναι γνωστὰ στὴν παγκόσμια ἀγορὰ
σὰν τὰ στερεώτερα καὶ οἰκονομικώτερα
ἐλαφρὰ στὸ χειρισμὸ

μὲ ἐξαιρετικὴ δυναμικὴ
καὶ ὠραία ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση

Εἶναι αὐτοκίνητα σύγχρονης κατασκευῆς καὶ
ἀποβλέπουν στὸ νὰ ἐξυπηρετήσουν πληρέστερα
τὶς ἀπαιτήσεις καὶ τὰ γούστα τῶν ἀγοραστῶν

ΠΑΡΑΚΑΛΟΥΜΕ ΑΠΕΥΘΥΝΘΗΤΕ ΣΤΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ
ΕΤΑΙΡΙΑ "ΓΕΜΣΟΦ," LTD
ΛΕΩΦΟΡΟΣ ΑΜΑΛΙΑΣ 32 — ΑΘΗΝΑΙ

Παρασκευοπούλου & Υίων», Βόλος 1961, τ. 93, + εικόνες, σχ. 80.

Περιεχόμενα: Α' Τὰ Μετέωρα (σ. 7 - 14). Β' Σύντομη ιστορία του μοναχισμού των Μετεώρων (σ. 15 - 38). Γ' Περιγραφή των μοναστηριών: 1 Μετέωρον η μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος (σ. 39 - 54). 2 μονή Βαρλαάμ (σ. 55 - 72). 3 μονή Ρουσάνου (σ. 73 - 78). 4 μονή 'Αγίας Τριάδος (σ. 79 - 84). 5 μονή 'Αγίου Στεφάνου (σ. 85 - 91).

'Από τις λίγες περιπτώσεις που συνδυάζεται σε έναν τουριστικό οδηγό λογοτεχνική έκφραση με επιστημονική ακρίβεια. 'Ο συγγραφέας ξέρει να μεταδίδει στον αναγνώστη, ότι προσφέρεται σε μια ουσιαστική γνωριμία με τὰ Μετέωρα στο βαθμό που αυτά αφορούν στην ιστορία η στην τέχνη. 'Ενδιαφέρον το κεφάλαιο για τὸ μοναχικὸ τῶν Μετεώρων. Τὸ κείμενο διανθίζεται με ὑμνογραφικὰ ἀποσπάσματα, με χωρία ἀπὸ τὸ βίο τοῦ 'Αθανασίου — τοῦ ἰδρυτῆ τοῦ Μετεώρου, — ἐπιγραφές κ.ἄ. πὺ μποροῦν ὑποβλητικὰ καὶ εἰσάγουν τὸν ἀναγνώστη στὸ κλίμα τῆς περιγραφόμενης ἐποχῆς, ἐνῶ συγχρόνως τοῦ παρέχουν πληροφορίες ἀπὸ τὸ πρῶτο χέρι. Πρέπει νὰ σημειωθεί ἄλλωστε, ὅτι οἱ πολὺ καλὲς φωτογραφίες τοῦ Δημ. Τλούπα, τὰ διακοσμητικὰ σχέδια τοῦ χαρακτῆ Π. Κατσουλίδη καὶ ἡ προσεγμένη δουλειὰ τοῦ βολιώτικου τυπογραφείου ἐξασφάλισαν στὸ βιβλίο ἱκανοποιητικὴ ἐμφάνιση.

Σ. Γ.

6. 'Ερας Λ. Βρανούση: «Κομισκόρτης ὁ ἐξ 'Αρβάνων» σχόλια εἰς χωρίον τῆς 'Αννης Κομνηνῆς. 'Εκδόσεις 'Εταιρίας 'Ηπειρωτικῶν Μελετῶν, 'Ιωάννινα [Ἀθήνα] 1962, σ. 29, σχ. 80.

Εὔστοχη ἀποκατάσταση χωρίου τῆς 'Ανας Κομνηνῆς ('Αλεξιάς, βιβλ. Δ', κεφ. 8, § 4: Leib)· σύμφωνα με τὴν ἀποκατάσταση αὐτῆ ὁ φερόμενος στὴ βιβλιογραφία Ἀλβανὸς — «ἐξ 'Αρβάνων» — ἄρχοντας τοῦ 11ου αἰ. Κομισκόρτης ἦταν ἀπλούστατα ἕνας ἀξιωματοῦχος — (Κόμισ καὶ Κόρτης) Κομισκόρτης — προερχόμενος ἀπὸ τὴν πόλη Ἀρβανα ('Αρβανον).

Σ. Γ.

7. 'Ερμάνου Λούντζη: 'Ανέκδοτα Κείμενα. Α' Αὐτοβιογραφία, Β' Ἀλληλογραφία. Εἰσαγωγή καὶ σχόλια Ντίνου Κονόμου. Σύλλογος πρὸς διάδοσιν 'Ωφελίμων Βιβλίων, Περίοδος Δευτέρα, ἀριθ. 12. Ἀθήναι 1962, 8, σ. 144.

'Ο 'Ερμάνος Λούντζης ἀνήκει στὴν πλειάδα τῶν 'Επτανησίων ἱστορικῶν ποὺ θεμελιώσανε τὴ ρεαλιστικὴ ἱστορικὴ ἐρευνα στὴν 'Ελλάδα. Μὰ ξέχωρα ἀπὸ τὰ καθαυτὰ ἱστορικὰ καὶ λογοτεχνικὰ ἔργα του, ὁ Λ. ἄφησε καὶ μιὰν ἀτέλειωτη αὐτοβιογραφία, γραμμὴν ἑλληνικά, ποὺ μόνο μερικὰ ἀποσπάσματά της εἶχαν δημοσιευτεῖ παλιότερα ἀπὸ τὸ Δεβιάζη. 'Ο ἱστοριοδίφης Ντ. Κονόμος δημοσιεύει τώρα ὅλο τὸ κείμενο, μαζί με μιὰν ἐπιλογή ἀπὸ γράμματα τοῦ Λ. προσφέροντας ἔτσι πραγματικὴ ὑπηρεσία στὶς νεοελληνικὲς σπουδές. 'Η αὐτοβιογραφία καὶ τὰ γράμματα φωτίζουν

με καινούργιο φῶς τὶς ἱστορικὲς ἀντιλήψεις τοῦ Λ. καὶ παρέχουν στοιχεῖα γιὰ τὴν προέλευσή τους.

'Ο ἐκδότης Ν. Κ. μᾶς πληροφορεῖ πῶς ἡ Αὐτοβιογραφία τοῦ Λ. συνεχίζεται στὸ χειρόγραφο ἀπὸ τὸ γιό του, καὶ πιθανολογεῖ πῶς θάναι μετάφραση ἀπὸ μιὰν ἄλλη αὐτοβιογραφία του, γραμμὴν ἰταλικά, ποὺ μνημονεύει ἐπίσης ὁ Δεβιάζης καὶ ποὺ ἔχει ὅμως χαθεῖ. 'Ο ἐκδότης δὲ δημοσιεύει τὴ συνέχεια αὐτῆ — ὄχι σωστὰ κατὰ τὴ γνώμη μας — με τὸ δικαιολογητικὸ πῶς «δὲν προσθέτει στὴν οὐσία ἄγνωστα στοιχεῖα». 'Ο Κονόμος προτάσσει κατατοπιστικὴ εἰσαγωγή γιὰ τὸν Λ. χωρὶς νὰ ἐπιχειρεῖ μιὰ γενικώτερη θεώρηση καὶ κριτικὴ ἀξιολόγηση τοῦ ἱστορικοῦ του ἔργου.

Κ. Φ.

8. Ντίνου Κονόμου Κουτουζικά: Κείμενα καὶ Μελέται Νεοελλ. Φιλολογίας. Δ)ντῆς Καθηγητῆς Γεώργιος Ζώρας. Ἀθήναι, 1962. 8, σ. 26+2 λ.

'Ανέκδοτα ἔγγραφα ἀπὸ τὴ δίκη τοῦ σατιρικοῦ ποιητῆ καὶ ζωγράφου στὸ ἐκκλησιαστικὸ δικαστήριον, καὶ ἕνας πρῶτος κατάλογος τῶν ζωγραφικῶν του ἔργων. 'Αξιόλογη προσφορὰ γιὰ τὴ μελέτη τῆς ἰδιότυπης φυσιογνωμίας τοῦ Κουτούζη.

Κ. Φ.

9. Μανῶλη Γιαλουράκη: 'Ιστορία τῶν 'Ελληνικῶν Γραμμάτων στὴν Αἴγυπτο. Ἀλεξάνδρεια 1962, 16, σ. 120.

Παρὰ τὸν τίτλο τοῦ βιβλίου, ὁ Μ. Γ. παρουσιάζει τὰ ἑλληνικὰ γράμματα στὴν Αἴγυπτο, χωρὶς ἐξέλιξη, χωρὶς ἀνάπτυξη, χωρὶς ἱστορία. Τὸ χωρίζει σε ἀνεξάρτητα κεφάλαια γιὰ τοὺς ποιητῆς, τοὺς κριτικούς, τοὺς πεζογράφους κλπ., δίνοντας τὶς πνευματικὲς μορφές σαν ξεχωριστὲς περιπτώσεις ξεκομμένες ἀπὸ τὸ γενικώτερο φαινόμενο τῆς ἱστορικῆς καὶ πολιτιστικῆς πορείας τοῦ αἰγυπτιώτη ἑλληνισμοῦ. 'Ορισμένες προκαταλήψεις, συμπάθειες καὶ ἀντιπάθειες, ὀδηγοῦν σε ἄδικες τοποθετήσεις, ὑπερβολικὲς ἐξάρσεις ἢ καὶ παρασιωπήσεις. 'Αρκετὲς εὔστοχες κριτικὲς παρατηρήσεις, ποὺ δὲν συγκροτοῦν ἕνα ὁλοκληρωμένο συνθετικὸ ἔργο. Χρήσιμο βιβλίο, σαν εἰσαγωγή καὶ πρῶτο κοίταγμα τῶν 'Ελληνικῶν Γραμμάτων στὴν Αἴγυπτο.

Κ. Φ.

10. Μνήμη Γιάννη Κορδάτου: "Ενας Χρόνος. 'Εκδ. Φίλων Γ. Κορδάτου. Ἀθήναι 1962, 4, σ. 8.

'Αναμνηστικὸ φυλλάδιο στὸν α' χρόνο ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ Κ. με δύο του κείμενα.

11. Κ. Θ. Δημαρᾶ. Φροντίσματα. Μέρος πρῶτο. Ἀπὸ τὴν Ἀναγέννηση στὸ Διαφωτισμό, Ἀθήνα 1962, σ. 15' + 110, σχ. 80.

Περιεχόμενα: Πρόλογος (σ. θ' - 15'), (1) 'Η Φωτισμένη Εὐρώπη (σ. 3 - 23), (2) Σημείωμα γιὰ τὴ «Βοσκοπούλα» (σ. 24 - 38), (3) 'Επαφὲς τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς λογοτεχνίας με τὴν ἀγγλικὴ (1780 - 1821) (σ.

ΤΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΤΗΣ ΣΕΧΡΑΖΑΤ

ὠχριοῦν μπροστὰ σ' αὐτὰ πού θὰ δεῖτε στὴ Σοβιετικὴ Μέση Ἀσία. Ἐδῶ θὰ ἔρθετε μὲ τὸ ἀναπνευστικὸ ὑπερταχύτατο ἀεριοθούμενο ἀεροπλάνο TY-104.

Δίπλα στοὺς μιναρέδες τῶν ἀρχαίων τζαμιῶν καὶ στὰ μανσωλεῖα τῶν Χάνων καὶ τῶν πριγκήπων στίς πόλεις τῆς Μέσης Ἀσίας χτίστηκαν μετὰ τὴν Ὀκτωβριανὴ ἐπανάσταση θαυμάσια μαρμάρινα παλάτια πολιτισμοῦ, θέατρα, μουσεῖα... Σ' αὐτὰ θὰ γνωρισθεῖτε μὲ τὸν πολιτισμὸ τῶν λαῶν τοῦ Οὐζμπεκιστάν, Τατζικιστάν, Τουρκμενιστάν καὶ Καζαχιστάν.

Οἱ πόλεις τῆς Μέσης Ἀσίας — Σᾶς περιμένουν.

ΑΛΜΑ — ΑΤΑ

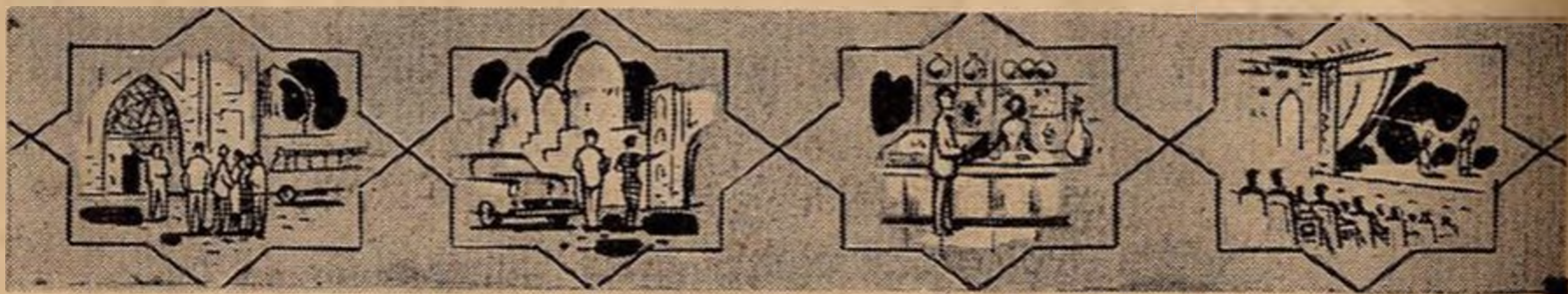
ΑΣΧΑΜΠΑΝΤ

ΝΤΟΥΣΑΜΠΑ

ΤΑΣΚΕΝΔΗ

ΣΑΜΑΡΚΑΝΔΗ

ΜΠΟΥΧΑΡΑ

Σ' ὅλες αὐτὲς τίς πόλεις ὑπάρχουν Τμήματα καὶ Πρακτορεῖα τῆς Πανερωσιακῆς Μετοχικῆς Ἑταιρίας «ИНТУРИСТ», ἡ ὁποία θὰ Σᾶς βοηθήσει στὸ ταξίδι Σας.

Γιὰ νὰ ἀποκτήσετε εἰσιτήρια γιὰ τὸ ταξίδι Σας στὴν ΕΣΣΔ καὶ γιὰ νὰ πάρετε τίς ἀπαραίτητες πληροφορίες μπορεῖτε νὰ ἀπευθυνθεῖτε στίς τουριστικὲς ἐταιρίες — ἀντιπροσώπους τοῦ «ИНТУРИСТ» στίς πρωτεύουσες καὶ στίς μεγαλύτερες πόλεις τοῦ κόσμου ἢ ἀπ' εὐθείας στὴ

Διεύθυνση τοῦ «ИНТУРИСТ»
ΜΟΣΧΑ, Λεωφόρος Μάρξ, 16

Intourist

39 - 66), (4) Προτομή του Κοδρικᾶ (σ. 67 - 88), (5) Γρηγόριος Κωνσταντᾶς (σ. 89 - 102), Εύρετήριο (σ. 103 - 110).

Συναγωγή μελετῶν δημοσιευμένων κατὰ τὰ ἔτη 1945 - 1952, πού ξαναπαρουσιάζονται ἐδῶ σὲ νέα θεώρηση ἀπὸ τὸ συγγραφέα. Τὰ θέματα, μὲ μιὰ μόνο ἐξαιρέση (2), ἀφοροῦν στὴν περίοδο καὶ στὰ πρόσωπα τοῦ ἑλληνικοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ ἐκτείνονται σὲ εὐρεία κλίμακα: τὸ πρόβλημα τῶν σημασιολογικῶν μεταβολῶν τῶν λέξεων στὴ νεοελληνικὴ γραμματεία τῆς Ἀναγέννησης καὶ τοῦ Διαφωτισμοῦ. Προβλήματα συγκριτικῆς φιλολογίας καὶ τέλος ἀντιπροσωπευτικοὶ τύποι τοῦ Διαφωτισμοῦ. Τὰ μελετήματα τοῦ τόμου δὲν προσφέρουν ἀπλῶς ἀκριβεῖς πληροφορίες, ἀλλὰ κυρίως πραγματοποιοῦν ἀξιολογήσεις σὲ καίρια ζητήματα τῆς νεοελληνικῆς παιδείας, συγκεκριμενοποιοῦν τὶς τάσεις καὶ τὶς πηγές

τῆς καὶ τελικῶς θέτουν σίγουρες ἀφετηρίες γιὰ τὴν ὀρθῶς ἐννοούμενη ἱστορία τῆς παιδείας μας.

Σ. Γ.

10. Ἀποστόλου Σπήλιου, Φροντιστήριον Ξένων Γλωσσῶν. Πολιτικὲς καὶ Λογοτεχνικὲς Ἐκδόσεις. 1962, 16, σ. 71+1 λ.

Σάτιρα τῆς «ἐθνικόφρονος» ἡγεσίας, πού εἶναι πρόθυμη νὰ ὑπηρετήσῃ ὄλους τοὺς ξένους, κατακτητὲς εἴτε «συμμάχους». Πρόκειται γιὰ ἓνα χρονικὸ σὲ θεατρικὴ μορφή, πού καλύπτει μιὰ γενιὰ περίπου. Τὰ πρόσωπα συμπυκνώνουν πιὸ πολὺ ἰδέες παρά ἀνθρώπινες καταστάσεις καὶ ἡ ἐξέλιξη εἶναι εὐθύγραμμη. Ἀλλὰ ἡ σάτιρα εὐστοχη. Κάτω ἀπὸ μιὰν εὐθυμὴ διάθεση κρύβεται ἓνας λυγμὸς γιὰ τὴν τραγικὴ μοῖρα τῆς Ἑλλάδας.

Κ. Φ.

Τ Ο Ξ Ε Ν Ο Β Ι Β Λ Ι Ο

Paul Eluard : Lettres de Jeunesse avec poèmes inédits. (Νεανικὰ Γράμματα μὲ ἀνέκδοτα ποιήματα) Editions Seghers.

Ἡ δημοσίευση ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις Seghers στὸ Παρίσι τοῦ βιβλίου «Νεανικὰ γράμματα μὲ ἀνέκδοτα ποιήματα» τοῦ Paul Eluard, ἀποτελεσε σημαντικὸ φιλολογικὸ γεγονός. Ἡ συγκέντρωση τῶν γραμμάτων καὶ ἡ παρουσίαι τους ἔγινε ἀπὸ τὴν κόρη τοῦ ποιητῆ καὶ τὸν Robert Valette. Τὸ βιβλίο αὐτὸ θὰ χρησιμεύσει σὰν ἀπαραίτητο βοήθημα στοὺς μελετητὲς τῆς πνευματικῆς πορείας καὶ ἐξέλιξης τοῦ ποιητῆ.

Ἡ προσωπικότητά του, ὅπως διαγράφεται ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία του, οἱ ἀνέκδοτες φωτογραφίες τῆς νεανικῆς ἡλικίας, οἱ παλιῆς καρτ-ποστάλ, ὁ χαρακτηριστικὸς γραφικὸς του χαρακτήρας συντείνουν ὅλα στὸ μεγαλύτερο πλησίον τοῦ ἀναγνώστη μὲ τὸν συγγραφέα.

Ἡ περίοδος πού καλύπτει ξεκινᾷ ἀπὸ τὸ 1911 ὡς τὸ 20. Μαθαίνουμε τοὺς συγγραφεῖς πού τοῦ ἔδωσαν τὴν πρώτη πνευματικὴ τροφή (Bourget, Klingsor, Henri Bataille καὶ ἄλλοι), ἐκείνους πού ἀγάπησε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη (Verhaeren, Anatol France, Apollinaire) ὁ ἐνθουσιασμός του γιὰ τὸν Block τὸν ὁποῖο καὶ μεταφράζει, ἡ συμβολή του στὸν σουρρεαλισμό, τέλος οἱ πρώτες δύο συλλογές του «Πρῶτα ποιήματα» καὶ «Διάλογοι τῶν ἀχρηστων» τὸ 1913. Μετὰ ἔρχεται ἡ ἐπιστράτευση, τὸ νοσοκομεῖο, ἡ ἀπόγνωση, ἡ ἐναλλαγὴ τῆς ἐλπίδας. Ἡ κα-

θοριστικὴ σφραγίδα πού ἄφησε πάνω του ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος, καλύπτει τὴν ἀλληλογραφία του ἀπ' τὸ 14 ὡς τὸ 18. (:«...ἀκόμα καὶ ἡ χαρὰ δὲν εἶναι παρά δάκρυα», — «...δὲν ἔχω μὲ ποιὸν νὰ μιλήσω», γράφει). Ὁ πόλεμος τὸν κάνει νὰ δεῖ σωστὰ φωτισμένα τὰ γεγονότα: «...Ἄλλοι μάχονται γιὰ τὴ ζωὴ. Αὐτοὶ εἴμαστε μεῖς. Ἄλλοι εἶναι ὑπεύθυνοι γιὰ τὸ θάνατο καὶ πρέπει νὰ εἶναι οἱ μόνοι μας ἐχθροί», γράφει.

Ἐπηρεάζεται παροδικὰ ἀπὸ τὴ θρησκεία. Παντρεύεται. Γεννιέται ἡ κόρη του. Συνεχίζει νὰ γράφει:

Οἱ ρίζες μου εἶναι τὰ δάκρυα
καὶ ἡ κούραση καὶ ὁ πόνος

(Poesie Ininterrompue)

Στὰ τελευταῖα γράμματα τῆς ἀλληλογραφίας του βλέπουμε τὴν ὀριμότητα ἐκείνη, πού θὰ τὸν διακρίνει ἀργότερα. Εἶναι πιά ὁ συγγραφέας πού μιᾷ.

Στὰ ἀνέκδοτα ποιήματα τοῦ βιβλίου βρισκουμε ἐνδιαφέρουσες παραλλαγές στίχων πού θὰ ἐμφανίσῃ ἀργότερα τὶς συλλογές του «Proverbe», «Exemples», «La Pyramide Humaine» κλπ.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀκρίβεια τῶν ἀφηγήσεων σχετικὰ μὲ τὴ ζωὴ, καὶ τὴν ἀμεση ἐπαφὴ μὲ τὴ φρεσκάδα καὶ ἀπλότητα τοῦ νέου τότε ποιητῆ πού μᾶς δίνει, αὐτὸ τὸ βιβλίο, εἶναι καὶ πολὺτιμο βοήθημα μελέτης καὶ γνώσης τοῦ ποιητικοῦ ἔργου ἐνὸς «μεγάλου Γάλλου ποιητῆ».

Μ. Ο.

Ω Ρ Α Ι Α Δ Ω Ρ Α

**ΟΙ ΔΥΟ ΚΑΙΝΟΥΡΙΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗΣ ΤΕΧΝΗΣ**

Α'.

ΑΝΤΡΕΑ ΦΡΑΓΚΙΑ

Η

ΚΑΓΚΕΛΟΠΟΡΤΑ

Μυθιοτόριμα -- σελ. 420

Β'.

ΔΗΜ. ΧΑΤΖΗ

ΤΟ ΤΕΛΟΣ

ΤΗΣ ΜΙΚΡΗΣ ΜΑΣ ΠΟΛΗΣ

Διηγήματα -- σελ. 400

**ΠΩΛΟΥΝΤΑΙ ΣΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΜΑΣ
ΚΑΙ Σ' ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ**

ΕΝΑ ΩΡΑΙΟ ΔΩΡΟ

ΤΟ ΒΑΘΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΤΟΥ

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ

Τὰ τελευταῖα ἀντίτυπα πωλοῦνται στὸ Βιβλιοπωλεῖο Κολλάρου.

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ

ΠΑΝΩ

ΣΤΟ ΕΡΓΟ

ΤΟΥ

ΓΙΩΡΓΟΥ

ΜΠΟΥΖΙΑΝΗ

Τῆς

ΑΛΕΞ. ΚΟΤΤΟΥ - ΓΡΑΙΚΙΩΤΟΥ

Γ. Μπουζιάνης :

Σχέδιο

Ὅτι χαρακτηρίζει ιδιαίτερα τὴ ζωγραφικὴ τοῦ Μπουζιάνη, εἶναι ὅτι πάλτεται ἀπὸ συγκίνηση καὶ ζωὴ, ὅτι βασίζεται πάντα σὲ μιὰ πηγαία ἐμπνευση. Βλέπεις ἕνα ὁποιοδήποτε ἔργο του καὶ δὲν σοῦ περνᾷ ἀπὸ τὸ μυαλό ὅτι εἶναι προϊόν σκέψης. Ἔχεις ἀντίθετα τὴν ἐντύπωση, ὅτι εἶναι ἀποτέλεσμα μιᾶς ἐσωτερικῆς ἀνάγκης τοῦ ζωγράφου, ὅτι ἔχει δημιουργηθεῖ μὲ πόνον καὶ ἀγάπη, ἀκριβῶς ὅπως γεννιέται τὸ παιδί ἀπὸ τὴ μητέρα του.

Καὶ ὁμως, ὁ Μπουζιάνης ἦτανε πρῶτ' ἀπ' ὅλων ἕνας σκεπτόμενος ἄνθρωπος. Φαίνεται ἀπίστευτο μὰ εἶναι ἀληθινό. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ χρόνου ποῦ διέθετε γιὰ τὴν ἐργασία του, ἐξοδεύτανε στὴ μελέτη τῶν προβλημάτων ποῦ τοῦ δημιουργοῦσανε τὰ θέματά του. Ἔτσι, πολὺ λίγος χρόνος τοῦ ἔμενε γιὰ τὴν καθαυτὴν ἐργασία του, τὴν ἴδια του τὴ ζωγραφικὴ. Τοῦτος ὁμως ὁ λίγος χρόνος τοῦ ἔφθανε καὶ τοῦ περισσεύε. Γιατὶ ὁ Μπουζιάνης ἐζωγράφιζε γρήγορα καὶ γιατί κυρίως δὲν ἔπιανε πινέλο στὸ χέρι του παρά μόνο τὴν ὥρα ποῦ βρισκότανε σὲ δημιουργικὸν ὄργανο.

Ὁ στοχασμὸς τοῦ Μπουζιάνη ἦτανε βαθὺς καὶ πηγαῖος ὅπως καὶ ἡ ζωγραφικὴ του δὲν ἐστρεφότανε μόνο γύρω ἀπὸ θέματα αἰσθητὰ ἢ καθαρὰ τεχνικά, ποῦ ἦτανε φυσικὸ νὰ τὸν ἀπασχολοῦνε σὰ ζωγράφου. Ἀλλὰ ἐπήγαζε καὶ

ἐστρεφότανε ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ, ποῦ τὴν ἐξοῦσεν ἐντονα ὁ ζωγράφος καὶ ποῦ αὐτὴν κυρίως, σχεδὸν ἀποκλειστικά, ἤθελε νὰ δώσει στὸ ἔργο του. Τὸ στοιχεῖο τῆς ζωῆς στὴ ζωγραφικὴ καὶ τὴν τέχνη γενικὰ ἦτανε γιὰ τὸν Μπουζιάνη ὀχι μόνον οὐσιώδες, ἀλλὰ κυρίαρχο, πρωταρχικό. «Ἡ ζωγραφικὴ, γράφει σ' ἕνα του ἀφορισμό, εἶναι ζωὴ. Κατὰφερες νὰ τὴνε δώσεις, νὰ τὴν αἰχμαλωτίσεις μέσα στὸ ἔργο σου; Τότε, ἔκανες τέχνη».

Πῶς τὴν ἐννοοῦσεν ὁμως τὴ ζωὴ ὁ Μπουζιάνης; Εἶναι γνωστό, ὅτι ὁ Μπουζιάνης σὰν ἄνθρωπος, ἦτανε γεννημένος τύπος μοναχικός. Μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του γυρισμένα πρὸς τὰ μέσα, ἐζοῦσε καὶ ἐδούλευε ξέχωρα ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ του περιβάλλον. Δὲν ἔδλεπε, δὲν μπορούσε νὰ ἰδεῖ τὸν ἄνθρωπο σὰ σύντροφο στὴ ζωὴ, μὲ κοινωνοὺς σκοποὺς καὶ ἰδανικά, ἀλλὰ σὰν ξένον, ἀδιάφορο καὶ συχνὰ ἐχθρικό πρὸς τὸ ἔργο του. Γι' αὐτὸ καὶ ὅλη του ἡ δημιουργία εἶναι τραγικὴ. Σὰν καλλιτέχνης ὁμως ὁ Μπουζιάνης ἦτανε ἀγνὸς καὶ τίμιος. Καὶ τὸ μυαλό του, καθαρό καὶ ἀνεπηρέαστο ἀπὸ κάθε εἶδους προκατάληψη, ἔφαχνε, ὁποιοδήποτε πρόβλημα καὶ ἂν τὸν ἀπασχολοῦσε, καὶ συχνὰ εὑρισκε τὴ σωστότερη λύση. Ἔτσι ὁ Μπουζιάνης δείχνει μέσα ἀπὸ τὴ ζωγραφικὴ του μιὰ διπλὴ προσωπικότητα. Ἀπαισιόδοξος καὶ παρακμιακὸς ἀπὸ τὴ

μιά μεριά, ζωντανός και υγιής από την άλλη, που βλέπει και μπορεί να εκφράζει τον κόσμο στην διαλεκτική του ανέλιξη.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα τούτης της άποψης είναι από τη μία μεριά οι συνθέσεις του με ανθρώπινες φιγούρες, που, τραγικές καθώς είναι όλες τους, δεν κλείνουν μέσα τους παρά τα στοιχεία της ζωής μόνο και του θανάτου. Και τα τοπία του και οι *natures mortes* από την άλλη, που δίνονται τόσο ζωντανά, ώστε να διακρίνεις μέσα τους όλη την πορεία της ζωής από τη θέση στην αντίθεση κι απ' αυτή στη νέα σύνθεση. Γι' αυτό τα δέντρα π.χ. σε κάποια θορυβιά τοπία του Μπουζιάνη ή και σε πάρκα, σου δίνουνε την εντύπωση ότι ζούνε τη ζωή τους, μια ζωή μάλιστα δραματική, όπως την ένοιωθε τη ζωή ο Μπουζιάνης — ζωή όμως που συνεχίζεται και πέρα από τον θάνατο.

Τα φρούτα, ακόμα και τα λουλούδια στις *natures mortes* του Μπουζιάνη ζούνε και αυτά την εφήμερη ζωή τους, με έκδηλα τα σημάδια του σφρίγγου που κλείνουνε μέσα τους, του θανάτου που τα περιμένει, και μαζί του σπέρματος της νέας ζωής που θα ανακύψει από τον θάνατό του.

«Η ζωγραφική δεν πρέπει να έχει για σκοπό να γίνει εικόνα», γράφει σ' ένα του άφορισμό ο Μπουζιάνης. «Πρέπει να μπορεί να συνεχίζεται, όπως το σύμπαν». Το περίεργο είναι ότι η διαλεκτική στην τέχνη, σε θεωρία, εξένιζε τον Μπουζιάνη. «Αν επιχειρούσες μάλιστα, να τότε πείσεις, ότι πολλά έργα του βασίζονται σ' αυτήν, αντιδρούσε, δεν ήθελε να το παραδεχτεί. Αλλά όχι μόνο τούτος ο θαυμάσιος πραγματικά άφορισμός του, αλλά και ένα σημαντικό μέρος από το έργο του αποδείχνουνε το εναντίο.

Αλλά στοιχείο, ουσιώδες και πρωταρχικό για τη ζωγραφική και την τέχνη, ήτανε για τον ζωγράφο ή έκφραση. Είναι γνωστό, ότι ο Μπουζιάνης από πολύ νωρίς, από την εποχή δηλ. που χειραφετήθηκε από τον ακαδημαϊσμό και τον δψιμο ρομαντισμό των Ελλήνων δασκάλων του, προσελκυστήκε μόνον για λίγο καιρό από τον εμπρεσιονισμό, δεν εϋρήκεν όμως το δρόμο του παρά όταν τον εγκατέλειψε κι αυτόν, κ' επροχώρησεν οριστικά στον εξπρεσιονισμό. Ο Μπουζιάνης από πολύ νέος κατάλαβε, ότι ο άνθρωπος, το ζώο, το πράγμα ακόμα, δεν αποχτούνε οντότητα για τη ζωγραφική από το φως που θα πέσει επάνω τους μιάν ορισμένη στιγμή και από την εντύπωση που θα προκαλέσουνε την στιγμήν αυτή στα μάτια του ζωγράφου, όπως ισχυρίζονταν οι εμπρεσιονιστές. Όλος ο κόσμος, επίστευεν αντίθετα ο Μπουζιάνης, ο ζωτικός και ο ανόργανος, ζει τη δική του τη ζωή, που είναι σεβαστή και αξιοθαύμαστη και που ο ζωγράφος δεν έχει παρά να σκύψει από πάνω τους με ενδιαφέρον και αγάπη, να την ανακαλύψει και να την δώσει στο έργο του να εκφράσει δηλ. το βαθύτερο της νόημα.

«Ο άνθρωπος, το ζώο, το αντικείμενο, όλα ξέρουνε να μιλάνε σε κείνα που μπορεί να ακούει», λέει σ' ένα του άφορισμόν ο Μπουζιάνης. «Η ζωγραφική είναι έκφραση», λέει σ' έναν άλλο. «Για ποιό λόγο λοιπόν να μιλάει κανείς, όταν δεν έχει τί να ειπεί;» Γι' αυτό

ή νότια ή η ξένη κριτική πολύ σωστά κατατάσσει το έργο του Μπουζιάνη στον εξπρεσιονισμό, και μάλιστα τον γερμανικό.

Ο Μπουζιάνης επίστευε, πως δεν χρειάζονται άλλοι κανόνες για τη ζωγραφική, γιατί κάθε αξίος ζωγράφος φτιάχνει τους δικούς του. «Δεν υπάρχει νόμος για την τέχνη», γράφει σ' ένα του άφορισμό, «άλλος από την φύση. Όλα τ' άλλα είναι άνοησίες. Οι κανόνες της ζωγραφικής είναι ειδικοί για τον καθένα, προσωπικοί. Δεν υπάρχει παρά μόνον αίσθημα, ένστικτο, και ικανότητα του δημιουργού να πείθει...» Έτσι ο Μπουζιάνης καθιέρωσε με τον καιρό ειδικούς κανόνες για τη ζωγραφική του, βασισμένους στη γνώση και την πείρα που είχε αποκτήσει μελετώντας τον κόσμο γύρω του και προσπαθώντας να τον εκφράσει.

Ο κυριώτερος από τους προσωπικούς αυτούς κανόνες, που ο Μπουζιάνης τον έτηρούσεν απαρρέγκλιτα σ' όλο το ώριμο έργο του, ήταν να καθαρίζει την σύνθεσή του από κάθε στοιχείο ασήμαντο ή και απλά επουσιώδες, ώστε να μη χάνεται το κύριο θέμα του μέσα στη λεπτομέρεια. Είχε το αίσθημα του περιττού στην τέχνη αναπτυγμένο, όσο λίγοι ζωγράφοι έχουνε στην εποχή μας. «Έχουμε τόσο πολύ φορτωθεί» έγραφε «που μας κάνει λιγότερο κόπο να φορτωνόμαστε ακόμα παραπάνω, παρά να ξεφορτωνόμαστε. Όμως το κάρρο πρέπει ν' αδειάζει...» Σε τούτο το αίσθημα του περιττού βασίζεται η συνήθεια του Μπουζιάνη να μη ζωγραφίζει το περιβάλλον γύρω από τις φιγούρες του, το τοπίο, ή και την καρέκλαν ακόμα όπου κάθονται, και να εάζει στη θέση τους μια χρωματική αρμονία, που δεν αποσπάει την προσοχή του θεατή, αλλά αντίθετα την συγκεντρώνει στο κύριο θέμα. Δύο τόνοι από ζωηρό πράσινο π.χ. που έχει βάλει πίσω από τη φιγούρα μιας θλιμμένης γυναίκας που περίμενε μάταια τον φίλο της σ' ένα πάρκο, δίνουνε, αυτοί και μόνο, όλη την οργιαστική ελάστηση, όλη τη ζωή που εσφυζει γύρω της την ώρα που ο Μπουζιάνης την ζωγράφιζε. Άλλες χρωματικές αρμονίες δίνουνε άλληνη ατμόσφαιρα, άλλο κλίμα στις φιγούρες του, αυτό ακριβώς πάντα, που χρειάζεται κάθε σύνθεση για να αναδειχτεί, όπως της ταιριάζει.

Σ' αυτό το ίδιο αίσθημα του περιττού, που χεν ο Μπουζιάνης τόσο αναπτυγμένο, οφείλεται η συνήθειά του να μη ζωγραφίζει τα χέρια και τα πόδια στις φιγούρες του και να συγκεντρώνει την προσοχή του θεατή στο πρόσωπό τους και στην κίνησή τους, που δίνεται όμως και αυτή με μέτρο και σοφία, και όταν ακόμα ο Μπουζιάνης ζωγραφίζει χαρεύτερες. Φτάνει μάλιστα στο σημείο να μην ζωγραφίζει δυο μάτια στη φιγούρα του, όταν το ένα της αρκεί, για να ειπεί εκείνο που θέλει να πει, ή και να βάζει στη θέση του μια μουντζούρα, όπως στην αυτοπροσωπογραφία του (εικ. 2), που είναι όμως τόσο εκφραστική που λες, πως δεν υπάρχει τεκμήριο πιο συγκλονιστικό για την τραγική ζωή του Μπουζιάνη και το πάθος, που τότε κατείχε, όταν έδλεπε το μοντέλο του και αγωνιζότανε να το εκφράσει.

Ένα σωρό εϋρήματα, χαριτωμένα και αξιοθαύμαστα εϋρισκεν η ανήσυχη και πάντα ανικανο-

ποίητη ψυχή του Μπουζιάνη, στο πάθος της να ζωγραφίζει μόνο ό,τι αξίζει να ζωγραφιστεί, θγάζοντας από κάθε πίνακα, πετώντας χωρίς έλεος, ό,τι αισθανότανε πώς δεν χρειάζεται. Σε μιιά σύνθεση π.χ. που έχει τον τίτλο «Κυρία με καπέλλο» δεν βλέπεις από το καπέλλο του τίτλου παρά μόνο μιιά γραμμή, μιιά σκιά πάνω από τα μάτια της φιγούρας. «Ό,τι έχειιάστηκε δηλ. για να δοθεί ή έκφραση που παίρνει το πρόσωπο μιιάς φιλάρεσκης γυναίκας, κάτω από ένα κομψό, στραβά φορεμένο καπέλλο. Το ίδιο χαριτωμένη και έκφραστικώτατη είναι μιιά γραμμή που δίνει το χέρι μαζί και την όμπρέλλα ενός μικρού παιδιού. (Είκ. 3). Τούτη ή γραμμή και δυό-τρεις άλλες, απλές και αυτές και μεστές σε περιεχόμενο, δίνουνε όλη την κίνηση και τη χάρη ενός παιδιού. Παιδιού, που μπορεί να είναι το ίδιο Έλληνόπουλο και Κινεζάκι, του παιδιού γενικά, που το βλέπει παντού και πάντα ό άνθρωπος και γεμίζουνε τα μάτια και ή ψυχή του από όμορφιά.

Ένας άλλος κανόνας που έτηροῦσεν ό Μπουζιάνης πάντα στη ζωγραφική του και που, μόνον αυτόν, έπερίμενε να εφαρμόζουνε όλοι όσοι θέλανε να λέγονται ζωγράφοι, ήτανε ή άποφυγή από κάθε είδους έκζήτηση. «Ή τέχνη δεν πρέπει να ναι τέχνη» έλεγε συχνά. Δεν πρέπει, μ' άλλα λόγια, να ναι έξεζητημένη, περίτεχνη, έγκεφαλική, αλλά αυθόρμητη και να πηγάζει πάντα από μιιά πηγαίαν ανάγκη. «Ή ζωγραφική της έποχής μας δεν είναι άλλο από ευρήματα» γράφει σ' ένα του άφορισμό ό Μπουζιάνης. «Σπάνια ζωγραφίζει κανείς από έσωτερικήν ανάγκη». Και άλλου: «Παντού βλέπει κανείς ζωγραφιές, παντού ζωγραφιές. Πρέπει όμως κάτι άλλο να θγαίνει από τον πίνακα, που εγώ λιγώτερο από τον καθένα μπορώ να προσδιορίσω...» Το προσδιόρισεν όμως ό Μπουζιάνης αυτό που πρέπει να θγαίνει από κάθε ζωγραφικό πίνακα ζωγραφίζοντας όπως έζωγράφιζε με συγκίνηση δηλαδή, απλότητα και ειλικρίνεια. Τίποτα λιγώτερο, τίποτα περισσότερο.

Τούτη ή άποφυγή από κάθε είδους έκζήτηση και ψευτιά, που ήτανε για τον Μπουζιάνη νόμος, ή φυσική του ακόμα άγνότητα, ή τιμιότητά του πιο πολύ σαν έπαγγελματία, και ή συνήθειά του να μη ζωγραφίζει παρά ό,τι αισθανότανε βαθειά ό ίδιος, έδυνάμωνε την τραγικότητα του έργου του. Γιατί ό Μπουζιάνης δεν ήτανε μόνο από φυσικού του τύπος μοναχικός, όπως αναφέρεται παραπάνω, αλλά και έξαιρετικά ευαίσθητος. Δεν νομίζω ότι ό ζωγράφος έγνώριζε στη ζωή του περισσότερες πίκρες από όσες δοκιμάζει συνήθως κάθε ευαίσθητος άνθρωπος. Και όμως, από πολύ νέος ως τα τελευταία του, έλε-

γεν ό Μπουζιάνης, ότι οι άνθρωποι τον έπλήγωσαν πολύ και άσχήμισαν τη ζωή του. Κ' έφτασε στο σημείο να γράψει: «Ζητάω βοήθεια από όλα τα στοιχεία της φύσης, την καταιγίδα, τις άστραπές, τους άνέμους, για να με σώσουνε από το φοβερώτερο στοιχείο της φύσης, τον άνθρωπο».

Με τέτοιαν ίδιουσυγκρασία και ψυχούσνθεση που είχεν ό Μπουζιάνης, ήτανε φυσικό να φοβάται τους ανθρώπους και, το χειρότερο, να τους βλέπει και αυτούς σαν μονάδες, ξεκρέμαστους και ξεμοναχιασμένους από το κοινωνικό τους περιβάλλον και, φυσικά, τραγικούς. Πολύ χαρακτηριστικές της μοναξιάς που εύρισκε σε κάθε άνθρωπο ό Μπουζιάνης, είναι οι περισσότερες συνθέσεις του με δυό ή τρεις φιγούρες. Αν τις παρατηρήσει κανείς με προσοχή, θα ιδεί ότι τα πρόσωπα αυτά δεν συνδέονται μεταξύ τους με κανέναν έσωτερικό δεσμό. Καθένα τους αντίθετα ζει χωριστά το δικό του δράμα και μόνον ή σύνθεση του πίνακα και κάποτε ή κοινή μοίρα τα συνδέει.

Αν λογαριάζει τώρα κανείς ότι ό Μπουζιάνης έζησε πολλά χρόνια ανάμεσα σε πλούσιους αστούς, στη Γερμανία ιδίως, κουρασμένους από τον πόλεμο και συχνά χαλασμένους, που έχτιμούσαν όμως το έργο του, το αγοράζανε όσα-όσα, και του παραγγέλνανε να φτιάχνει τα πορτραίτα τους. Αν λογαριάζει κανείς ακόμα ότι ό Μπουζιάνης δεν μπορούσε από ψυχικήν άναπηρία να βλέπει την άνοδική πορεία της άνθρωπότητας στην έποχή που ζούμε προς μιιά καλύτερη αύριο, θα καταλάβει, γιατί ή τέχνη του δεν ήτανε, δεν μπορούσε να είναι, παρά τραγική.

Δεν ξέρω τί άριστουργήματα θα μπορούσε να ζωγραφίσει ό Μπουζιάνης, αν ήτανε τρόπος να ιδεί και να έκφράσει τον άνθρωπο, όχι σαν μονάδα, ξεκρέμαστο δηλ. από το κοινωνικό του περιβάλλον και δυστυχισμένο, αλλά δεμένο με τον συνάνθρωπό του, να άγωνίζεται για τα ιδανικά του φωτισμένος από την έλπίδα. Μά εκείνο που είναι να θαυμάζει κανείς, είναι το πως ένας καλλιτέχνης τόσο αδύναμος από ίδιουσυγκρασία, τόσο μόνος, τόσο δυστυχισμένος, μπόρεσε να δημιουργήσει ένα τέτοιο έργο.

Γιατί όσο και αν είναι τραγικό το έργο του Μπουζιάνη, όσο κι αν δέ δίνει παρά ένα μόνο περιορισμένο μέρος από τους ανθρώπους της έποχής μας, την άστική τάξη που καταρρέει, είναι πάντα, καθώς λέγει μιάν αλήθεια της έποχής του, με τρόπο μάλιστα πρωτότυπο, δημιουργικό και άφεγάδιστο από τεχνικήν άποψη, ένα έργο σημερινό και αυριανό, ευρωπαϊκό και πανανθρώπινο. Έχει με άλλα λόγια άπάνω του τη σφραγίδα της καθολικότητας και του αιώνιου.

Intourist

ΤΟ ΠΙΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΚΑΙ ΕΛΚΥΣΤΙΚΟ
ΕΙΝΑΙ ΕΝΑ ΤΑΞΙΔΙ ΕΤΗΝ ΕΣΣΔ

ΜΟΣΧΑ

ΛΕΝΙΝΓΚΡΑΝΤ

ΚΙΕΒΟ

ΒΟΛΓΟΓΚΡΑΝΤ

ΤΑΣΚΕΝΔΗ

ΤΥΦΛΙΔΑ

ΣΟΤΣΙ

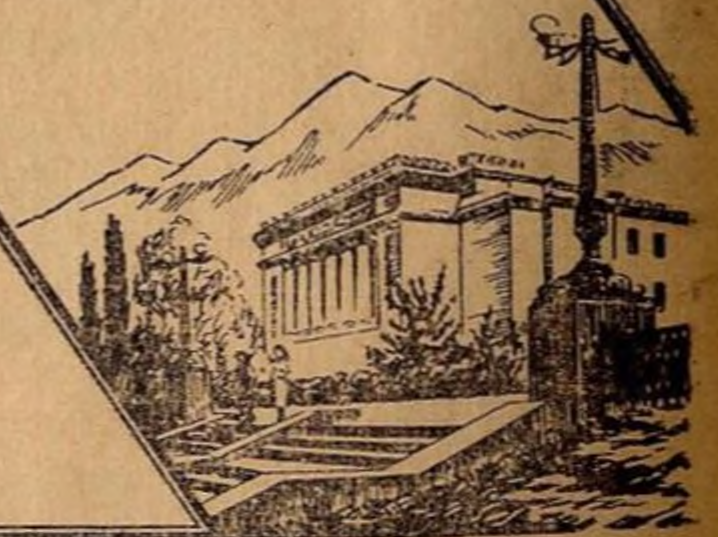
καί δεκάδες ἄλλες πόλεις τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσης Σᾶς περιμένουν, γιά νά Σᾶς δείξουν τά ἀξιοθέατά τους καί τά πολυάριθμα ἱστορικά καί ἀρχιτεκτονικά τους μνημεῖα, γιά νά Σᾶς ὑποδεχθοῦν μέ τήν πατροπαράδοτη φιλοξενία τους.

Γιά νά ἀποκτήσετε εἰσιτήρια γιά τὸ ταξίδι σας στήν ΕΣΣΔ καί γιά νά πάρετε τίς ἀπαραίτητες πληροφορίες μπορεῖτε νά ἀπευθυνθεῖτε στίς τουριστικές ἐταιρίες - ἀντιπροσώπους τοῦ «ΙΝΤΟΥΡΙΣΤ», στίς πρωτεύουσες καί στίς μεγαλύτερες πόλεις τοῦ κόσμου ἢ ἀπ' εὐθείας στήν Δ/νση τοῦ «ΙΝΤΟΥΡΙΣΤ».

Θυμηθεῖτε τή διεύθυνσή μας:

ΛΕΩΦΟΡΟΣ ΜΑΡΞ 16
ΜΟΣΧΑ
«ΙΝΤΟΥΡΙΣΤ»

Γιά τὸ ταξίδι Σας, τίς ἀνέσεις καί τήν ὀργάνωση τῶν ἐκδρομῶν θά φροντίσει ἡ Πανενωσιακή Μετοχική Ἐταιρία Ξένου Τουρισμοῦ «ΙΝΤΟΥΡΙΣΤ».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΙΣΤ' ΤΟΜΟΥ

A' "Αρθρα

Η Επιθ. Τέχνης: Πίστη στο Σύγ- ταγμα	3
Η επίθεση κατά της παιδείας	131
Όχι μνημεία κατασχόνης	259
Έκκληση των πνευμ. ανθρώπων	387
Τὸ ἀφιέρωμα στὴ σοβιετικὴ λογοτε- χνία	563

B' Μελέτες

I. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ — ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ — ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ

Ζάν Πώλ Σάρτρ (Μετ.: Κ. Κουλουφά- κου): Ἡ ἀποστρατιωτικοποίηση τῆς κουλτούρας	34
Γιάννη Ἰμβριώτη: Ἡ μαγεία στὴν πολιτικὴ	132
Γιάννη Παναγιώτου: Ἡ ψυχικὴ ὕγεινὴ καὶ οἱ ἐφαρμογές τῆς στὴν Ἑλλάδα	198, 337, 475
Αραγκὸν (Μετ.: Κ. Κουλουφάκου): Ἡ ἐνότητα θεωρίας καὶ πρακτικῆς στὴ Λογοτεχνία	482

II. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ — ΚΡΙΤΙΚΗ

Δημ. Ραυτόπουλου: Ἐνα πρῶτο κοίταγμα στὰ «Ματωμένα Χώματα» ..	155
Μέλπως Ἀξιότιη: Ἡ ποίηση καὶ οἱ περιπέτειές τῆς	327
Αλ. Ἀργυρίου: Ἡ λογοτεχνικὴ ζωὴ τῆς Θεσσαλονίκης	390
Μιχ. Κουζνετσόφ (Μετ.: Δ. Μπι- τζιλέκα): Τὸ καινούριο στὴ σοβ. λο- γοτεχνία	564
Α. Βογιάζου: Μαρτυρίες στὴ σοβιετικὴ ποίηση	710

III. ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ — ΙΣΤΟΡΙΑ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ — ΧΡΟΝΙΚΑ

Παναγιῆ Λεκατσᾶ: Ἡ καταγωγὴ τῶν θιάσων	41
Ν. Φυρούκης: Τὰ αἷτια τῆς Μικρασια- τικῆς Ἐκστρατείας	260
Χρονολογικὸ διάγραμμα τῆς Μικρασια- τικῆς Ἐκστρατείας	274
Δεσπ. Κουτζίκη, Χρ. Φανου- ράκη, Εὐτ. Καλαντζή, Κ. Μαμέλη, Χ. Χαραλαμπίδη, Ἐμ. Τσαλίκογλου: Χρονικὰ τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς	282
Γεράσ. Γρηγόρη: Ἐνας λαϊκὸς χρονικογράφος	300
Ἀρη Πουλιανού: Τὸ ἀνθρωπολο- γικὸ ὄλικὸ πηγὴ ἱστορικῶν μελετῶν ..	346
Γ. Ἰμβριώτη: Τὸ Πανεπιστήμιο Θεσ- σαλονίκης	465

IV ΠΑΙΔΕΙΑ — ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Λίζας Κόντου: Κριτικὴ τῶν Νεοελ- ληνικῶν Ἀναγνωσμάτων	187
Ι. Μπούζενμπερκ: Τὸ νομοσχέδιο γιὰ τὴν παιδεία	205

V ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ

Γ. Πετρή: Χρήστος Καπράλος	158

VI ΘΕΑΤΡΟ — ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Σολ. Μακρή: Ἡ Ἑρμηνεία τῆς Τρα- γωδίας	181
Μ. Λυγίζου: Ἡ ἀδοξὴ ἀπελπισία τῶν «πρωτοποριακῶν»	240
Ν. Ἀνδρέου: Τὸ θέατρο τῆς Θεσσα- λονίκης	471
Ἀντ. Μοσχοβάκη: Ἡ τρίτη Ἑ- βδομάδα Ἑλλ. Κινηματογράφου	489

VII ΜΟΥΣΙΚΗ

Μίχης Θεοδωράκης: Ἡ τέχνη τοῦ Μαέστρου	167
Χάνς Ἀϊσλερ (Μετ.: Τ. Ἀλκουλή): Ἡ ζωὴ μου	501

Γ' Λογοτεχνία

I. ΠΟΙΗΣΗ

Γιαν. Σκαρίμπα: Ὁ θερμαστής ..	25
Δημήτρη Δούκαρη: Ὁ νόμος	63
Κ. Βρεττάκου: Πέντε ποιήματα	64
Τάκη Σινόπουλου: Σοφία καὶ ἄλλα	135
Μάριου Ἀφεντόπουλου: Πρό- λογος στὸ σπαθί	179
Μιχ. Ἀργυρόπουλου: Τὸ μερά- κι μου, Ὁ Καβάσης, Ὁ σκοτωμὸς ..	277
Ὀλγας Βατίδου: Προσκύνημα στὴ Σμύρνη	278
Ἀπ. Μαμέλη: Γρήγορο Τρεχαντήρι	279
Ἑλλης Παπαδημητρίου: Χαλα- σμός (Ἀνατολή)	279
Σπ. Σκιαδᾶ: Σμύρνη	281
Νίκηφ. Βρεττάκου: Ἐπίκληση Β'	338
Γιαν. Ἀδραστού: Ἀρετὴ	416
Μαν. Ἀναγνωστάκη: 7 ποιήματα	416
Ν. Ἀσλάνογλου: 3 ποιήματα	419
Γ. Βαφόπουλου: Ὁ χρόνος καὶ τὸ φᾶρι, Τὸ καλαντάρι	420
Τ. Βαρβιτσιώτη: 3 ποιήματα	422
Τ. Γκοσιόπουλου: Θὰ ἔχομε	424
Ἀν. Εὐαγγέλου: 2 ποιήματα	425
Α. Εὐστρατιάδη: 4 ποιήματα	425
Χρ. Ζιτσαία: Βυζαντινὴ ἀρχόντισσα	426
Η. Θασίτη: 5 ποιήματα	427
Γ. Θέμελη: 3 ποιήματα	428
Γ. Ἰωάννου: 2 ποιήματα	430

ΕΝΝΙΑ ΜΕΡΕΣ ΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΥ

Παραγωγή «ΜΟΣΦΙΛΜ» μούρο-άσπρο, 3022 μ.

Σεναριογράφοι: Μ. ΡΟΜΜ, Δ. ΧΡΑΜΠΡΟΒΙΤΣΚΥ

Σκηνοθέτης: Μ. ΡΟΜΜ — Όπερατέρ: Γ. ΛΑΒΡΟΦ

Παίζουν οι: ΑΛ ΞΕΙ ΜΠΑΤΑΛΟΦ, ΙΝΝΟΚΕΝΤΙΟΣ ΣΜΟ-
ΚΤΟΥΝΟΦΣΚΥ, ΤΑΤΙΑΝΑ ΛΑΒΡΟΒΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Οι νέοι άτομικοί επιστήμονες Δημήτρη Γκούσεφ και Ήλια Κούλικοφ έρευνούν νέους τομείς της πυρηνικής φυσικής. Είναι μεγάλοι φίλοι, μα στον έρωτα αντίζηλοι...

Ό Δημήτρη κάνει μια μεγάλη επιστημονική ανακάλυψη, κατά τη διάρκεια όμως των πειραμάτων πέφτει στη ζώνη της ραδιενεργού ακτινοβολίας και αρρωσταίνει βαρεια.

Ή θέληση για τη ζωή, ή αγάπη για τους ανθρώπους και το φλογερό πάθος της δουλειάς βοηθούν το Δημήτρη να υπερνικήσει την άθεράπευτη αρρώστεια.

Ή ΣΟΒ-ΕΞΠΟΡΤ-ΦΙΛΜ

έξάγει και εισάγει ταινίες έγχρωμες και σε μαύρο άσπρο μικρής και μεγάλης διάρκειας

« ΣΟΒ-ΕΞΠΟΡΤ-ΦΙΛΜ »

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: ΜΟΣΧΑ. Κ-9 οδός Μάλι Γκνεζνικόφσκι 7, τηλ. 29-32-02
ΤΗΛΕΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: ΜΟΣΧΑ - ΣΟΒΕΞΠΟΡΤ ΦΙΛΜ - ΤΕΛΕΤΑ: Π 120

Z. Καρέλη :	4 ποιήματα	431
'Ηλ. Κατσογιάννη :	'Απόφαση	433
Γ. Καφταντζή :	4 ποιήματα	434
Κλ. Κύρου :	3 ποιήματα	435
Μ. Μέσκου :	2 ποιήματα	436
'Αλ. Παραφεντίδου :	Χέρσα γής καμμιά	437
Σαρ. Παυλέας :	4 ποιήματα	437
Ν. Πεντζίκη :	Πάνω στα βάζανα	438
Χρ. Σαμονωλίδης :	'Ελεύθερος	439
Γ. Στογιαννίδης :	3 ποιήματα	440
Ντ. Χριστιανόπουλος :	3 ποιή- ματα	441
Μ. 'Αλιγκερ (Μετ.: Κ. Πέτρου) :	Ναι καί όχι	734
Ν. 'Ασέγιεφ (Μετ.: Π. Σπυράδη) :	Τρα- γούδι για τὸ Λόρκα	734
Μπ. 'Αχμαντουλίνα (Μετ.: Κ. Πέ- τρου) :	Χωρισμός — Βγαίνει ἕνας ἄν- θρωπος	736

II. ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

'Ανδρ. Νενεδάκη :	'Οδὸς Νικοδή- μου	26
	Στὸ «'Ιόνιον»	30
Μιγκέλ ντέ Σαλαμπέρτ (Μετ.: Διον. Μπιζιλέκη) :	'Εσωτερικὴ 'Εξο- ρία	66, 211, 349, 503
Δημήτρης Χατζής :	Μαργαρίτα Περ- δικάρη	137
'Ορέστη Πέτρου :	Τοῦ Κουτρούλη ὁ γάμος	170
'Ηλία Βενέζη :	Νούμερο (ἀπόσπα- σμα)	304
Στρ. Δούκα :	'Ιστορία ἑνὸς Αἰχμαλώ- του (ἀπόσπασμα:	306
Φώτης Κόστογλου :	'Ανθρωπος 'Αβρα- μιαῖος	309
Στρ. Μυριβήλη :	Δασκάλα μὲ τὰ χρυσᾶ μάτια (ἀπόσπασμα)	313
Τ. Σταύρου :	Μὲ τὴ βροχὴ	315
Δ. Σωτηρίου :	Ματωμένα Χώματα	320
Τηλ. 'Αλαβέρα :	Παραισθήσεις	442
Στ. Βαλιούρη :	'Ο Αἴας ἀπολογεῖται	445
Γ. Δέλιος :	Τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς	448
Γ. Κιτσόπουλος :	Σχέδιο 1	452
Ν. Πεντζίκη :	'Ο Πεθαμένος - Πρα- γματογνωσία	458
Π. Παπασιῶπης :	Οἱ Γερμανοὶ	463
Σ. 'Αντόνοφ (Μετ.: Σ. Ζορμπαλά) :	Στὸ ἥσυχο χωριουδάκι	458
Β. 'Αξιόνοφ (Μετ.: Γ. Σεβαστίκο- γλου) :	Μπαμπά, τί γράφει;	588
Γκ. Βλαντίμοφ (Μετ.: Α. Μουσού- ρη) :	'Η μεγάλη φλέβα	600
'Ηλ. 'Ερεμπουργκ (Μετ.: 'Αρ. 'Α- λεξάνδρου) :	Στὸ μέτωπο	610
Ε. Καζάκεβιτς (Μετ.: Μ. 'Αλεξαν- δρόπουλου) :	'Εχθροὶ	619
Γ. Καζάκοφ (Μετ.: Γ. Σεβαστίκο- γλου) :	Οἱ δύο τους τὸ Δεκέμβρη	627
Γ. Κουράνοφ (Μετ.: Γ. Σεβαστίκο- γλου) :	'Η φωτογραφία	634
'Ολ. Μπέργκολτς (Μετ.: Α. Μου-		

σούρη) :	'Αστέρια τῆς μέρας	636
Γ. Μπόνταρεφ (Μετ.: Α. Μουσού- ρη) :	Οἱ τελευταῖες μπαταρίες	643
Β. Νεκράσοφ (Μετ.: Μ. 'Αλεξαν- δρόπουλου) :	'Η δευτέρα νύχτα	650
Β. Πάνοβα (Μετ.: Π. 'Ανταίου) :	Βα- λόντια	659
Κ. Πουστόφσκυ (Μετ.: Γ. Σεβαστί- κογλου) :	Ζώνη γαλήνης	667
Κ. Ρέκεμτσουκ (Μετ.: Γ. Σεβαστί- κογλου) :	'Ανώδυνα	672
Κ. Σιμόνοφ (Μετ.: Π. 'Ανταίου) :	Συζήτηση στὴν αὐλὴ	681
Β. Τεντριακόφ (Μετ.: Π. 'Ανταίου) :	'Η δίκη	690
Κ. Φέντιν (Μετ.: Π. 'Ανταίου) :	'Η φωτιά	698

Δ' Συζητήσεις

Γακτικοῦ ἀναγνώστη :	'Η πνευμ. 'Αντίσταση στὸ Βόλο	95
Χρ. Ζιτσαία - Α. Παραφεντί- δου :	'Η δράση τοῦ Λυκείου 'Ελλη- νίδων Θεσσαλονίκης στὴν κατοχὴ	96
'Ανδρ. Τέσα :	'Η πνευματικὴ κίνηση στὴ Λάρισα	97
Θ. Δίξελου :	Τὰ εἴματα τῆς 'Ελλην. δραματουργίας	99
Α. Ποταμιάνου :	Γιὰ τὴν ψυχικὴ ὑ- γιεινὴ	221
Δημ. Εὐριππου :	'Η πνευματικὴ 'Αν- τίσταση στὴν Εὐβοία	224
Γ. Νικολαΐδη :	'Η προσφορὰ τοῦ Κ. Θρακιώτη στὴν 'Αντίσταση	225
Φ. Ταξιάρχης :	Λίγα γιὰ τὸν Αἰμ. Βεάκη καὶ τὸν Κνούτ Χάμσουν	225
Α. Κοσκούλα :	'Ο ἐκσυγχρονισμὸς τῆς τραγωδίας	353
Στ. Αθηναίου :	'Η παιδεία τῶν ἡθο- ποιῶν	355
Γ. 'Αποστολίδης - Θ. Φωτιάδης :	'Η πνευμ. 'Αντίσταση στὴ Θεσ/νίκη	356
Σολ. Μακρῆ :	'Ο ἐκσυγχρονισμὸς τῆς Τραγωδίας	507
Δ. Πάλλα - Σπ. Γιαννοῦλη :	Βι- βλιογραφικὲς ἐλλείψεις	509
Ν. Κωστή :	'Η «Συζήτηση» γιὰ τὸν Μπρέχτ	513
Κλ. Κύρου - Μ. 'Αναγνωστάκη - Π. Θασίτη :	'Η πνευμ. 'Αντίσταση στὴ Θεσσαλονίκη	515

Ε' Ἔρευνες

Θ. Δίξελου :	Οἱ νέες δυνάμεις τοῦ θεά- τρου μας καὶ τὰ προβλήματά τους	74

ΣΤ' Συνεντεύξεις

Δημ. Ραυτόπουλου :	Μὲ συζήτηση μὲ τὴ Λιδώ Σωτηρίου:	151

Η ΜΟΣΧΑ

είναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ πρώτου στὸν κόσμο κράτους ποὺ χτίζει τὸν κομμουνισμό.

Η ΜΟΣΧΑ

είναι ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα στὸν κόσμο κέντρα πολιτισμοῦ

Τὰ ἑκατομμύρια τῶν κατοίκων τῆς πρωτεύουσας τῆς ΕΣΣΔ καὶ οἱ χιλιάδες τῶν ξένων τουριστῶν ἀπολαμβάνουν καθημερινὰ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς.

Παγκόσμια φήμη ἔχει ἀποκτήσει τὸ ρωσικὸ μπαλέτο. Κόβεται ἡ ἀνάσα τῆς τεράστιας αἰθουσας τοῦ Μπολσόι, ὅταν βγαίνει στὴ σκηνὴ ἡ Μάγια Πλισέτσκια. Χαριτωμένες, συγκινητικές, ἀνάλαφρες, οὐράνιες εἶναι οἱ κινήσεις τοῦ μαγικοῦ χοροῦ τῆς.

Ἡ ἐκφραστικότητα, ἡ ὀμορφιὰ τῶν λαϊκῶν χορῶν τοῦ Κρατικοῦ Ἀνσάμπλ Μωϋσέγιεφ αἰχμαλωτίζουν τὸν θεατῆ.

Στὴ Μόσχα γίνονται τακτικὰ Παγκόσμιοι διαγωνισμοὶ πιανιστῶν, βιολιστῶν καὶ βιολοντσελίστων ποὺ φέρουν τὸ ὄνομα τοῦ Τσαϊκόφσκυ, καὶ ἐδῶ γιὰ πρώτη φορὰ ἔλαμψε καὶ ἐκτιμήθηκε τὸ ταλέντο τοῦ Ἀμερικανοῦ Βὰν Κλίμπερν.

Ἡ Κρατικὴ Πινακοθήκη Τρετιακόφ ἀποτελεῖ ἀνεκτίμητη συλλογὴ τῶν καλύτερων ἔργων τῶν Ρώσων ζωγράφων. Στὸ Μουσεῖο Πούσκιν ἔχουν συγκεντρωθεῖ ἔργα τέχνης τῆς Ἀρχαίας Ἀνατολῆς, τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης.

Στὴ Μόσχα ὑπάρχουν δεκάδες μουσεῖα, θεάτρα, αἰθουσες κοντσερτῶν, ἐκθέσεων, βιβλιοθηκῶν, στὶς ὁποῖες μπορεῖτε νὰ γνωρισθεῖτε μὲ τὴν πολυεθνικὴ κουλτούρα ὅλου τοῦ σοβιετικοῦ λαοῦ.

Τὸ ταξίδι στὴ Μόσχα θὰ εἶναι τὸ πιὸ ἀξιομνημόνευτο γεγονός ἐστὶν τῆς ζωῆς σας. Μπορεῖτε νὰ κάνετε τὸ ταξίδι αὐτὸ μὲ τὴ βοήθεια τῆς Πανερωσιακῆς Μετοχικῆς Ἐταιρίας «ИНТУРИСТ».

Γιὰ νὰ ἀποκτήσετε εἰσιτήρια γιὰ τὸ ταξίδι σας στὴ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ καὶ γιὰ νὰ πάρετε τὶς ἀπαραίτητες πληροφορίες μπορεῖτε νὰ ἀπευθυνθεῖτε στὶς τουριστικὲς ἑταιρίες—ἀντιπροσώπους τοῦ «ИНТУРИСТ», στὶς πρωτεύουσες καὶ στὶς μεγαλύτερες πόλεις τοῦ κόσμου ἢ ἀπ' εὐθείας στὴ διεύθυνση τοῦ «ИНТУРИСТ».

ΜΟΣΧΑ, ΛΕΩΦ. ΜΑΡΕ 16

Intourist

Θάνοου Γραμμένου: Γνωριμία με τὸν Ἀρμπούζωφ	541
—Οἱ γέοι Σοβιετικοὶ συγγραφεῖς γιὰ τὸ ἔργο τους	706

Z' Σχόλια καὶ Γεγονότα

—Ἡ ἀντίδραση τῶν διανοουμένων στὸ φασιστικὸ νομοσχέδιο	4
Ἡ Ε.Τ. ὑπὸ ἀπαγόρευση	102
Νὰ συνεργάζεται	102
Τὸ Ἐθνικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο	102
Ἡ περίπτωση τοῦ Πειραϊκοῦ Θεάτρου	103
Μία ἱστορία ἡρωϊκῆ καὶ θλιβερῆ	103
Τζώρτζ Τόμσον	104
Τὸ φυχογράφημα τοῦ Ἑλληνα πολίτη	105
Ἁ διαγωνισμὸς ἀντιστασιακοῦ διηγήματος	104, 229, 520
Τὸ πόρισμα Ἀρχιτεκτόνων γιὰ τὸ Πνευματ. Κέντρον	109
Φιλίπ Σουπώ: Οὐίλ. Φῶκνερ (Μετ.: Κ. Πορφύρη)	113
—29 Αὐγούστου 1922 - 1962	227
Τὸ πνεῦμα στὴν ὑπηρεσία τῆς Εἰρήνης	227
Δῆμος καὶ πολεοδομία	228
Καὶ κρατικὸς αὐτοσχεδιασμὸς	228
Δυσπιστία καὶ περιφρόνηση	228
Ἱστορικὸ Μουσεῖο Κερκύρας	228
Τὰ αἰτήματα τῶν ἡθοποιῶν	229
Φ. Περδίου: Ποίηση καὶ κοινὸ	235
—Ἁ Ὄργανισμὸς Σχολικῶν Κτιρίων	359
Τὰ ζητήματα τῶν Λογοτεχνῶν	359
Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Παλαμᾶ	360
Ἡ Μικρὴ Συμφωνικὴ Ὀρχήστρα	360
Νὰ πάφουν οἱ ἀπαγορεύσεις	360
Ἡ Ε.Ε.Α. καὶ τὸ πνευμ. κοινὸ	361
Θλιβερὴ ἐκδήλωση	362
Ἐχει ψευδώνυμο	362
Ἀνακοίνωση Συλ. Ἀρχιτεκτόνων	362
Ρ. Ἰμβριώτη: Τὸ ἀγροτικὸ καὶ τὸ ἀστικὸ στοιχεῖο στὴ ρουμανικὴ Λογοτεχνία	363
Π. Νικηφόρου: Ἡ πνευμ. κίνηση στὴ Θεσσαλονίκη	473
—Ἐθνικιστικὸς ὑστερισμὸς	518
Ἡ ἐκκλήση τῆς «Μικρῆς Ὀρχήστρας»	518
Πολιτιστικὸ κληρίχ.	519
Οἱ κινηματογραφικὲς λέσχες	519
Ἀλέκος Δούκας	520
Πέθανε ἡ Γαλ. Καζαντζάκη	520
Α. Βογιαζοῦ: Τὸ ἀνανεωτικὸ ρεῦμα στὸν σοβιετικὸ κινηματογράφο	521
—Τὸ Ἀττικὸ Κουαρτέττο	523
Ἡ μουσικὴ κίνηση στὴν Τσεχοσλοβακία	549
Τὸ δημοφῆρισμα γιὰ τὴν ἀναγέννηση τῆς παιδείας — Τὸ β' ἀρχιτεκτ. συνέδριο—Τὰ μνημεῖα λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς — Ἱποτροπή τῆς ὑστερίας — Ἁ μουσικὸς διαγωνισμὸς τοῦ ΕΙΡ — Ἡ μικρὴ ὀρχήστρα Ἀθηνῶν — Ἁ θάνατος τοῦ δασκάλου — Ἡ ἐλεύθερη συνείδηση — Μανώλης Γλέζος — Ἡ ἀγορὰ βιβλίων — Ἡ Ἐθν. Βιβλιοθήκη καὶ οἱ ταυτότητες	753—760

Κ. Πορφύρη: Γαλάτεια Καζαντζάκη	761
Ω.: Φιλικὴ κουδέντα με τὸν Μπ. Πολεβότ	762
Τ. Βουρνᾶ: Συνάντηση με τὸ Λουντέμη	763
—Οἱ ἀποφάσεις τοῦ β' Ἀρχιτεκτονικοῦ Συνεδρίου	764

H' Τὸ Βιβλίον

I. ΘΕΜΑΤΑ — ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἡ Σύνταξη: Τὸ χρονικὸ τοῦ βιβλίου	114, 230, 367, 761
Ἁ Μπαλζάκ εἶνα: πάντα ἐπίκαιρος στὴ Γαλλία	114
Ἁνα βιβλίον-ντοκουμέντο	230
Οἱ συνέπειες	367
Τὸ βιβλίον στὴν ΕΣΣΔ. Ἡ Βιβλιοθήκη Λένιν — Οἱ συζητήσεις τῶν ἀναγνωστῶν	761
Δημ. Φωτιάδης: Τὸ βιβλίον εἶδος πρῶτης ἀνάγκης	768

II. Η ΚΡΙΤΙΚΗ

Νικηφ. Βρεττάκου: Μ. Φουρτούνη «Ἐγγραφές καὶ προσωπεῖα», Γ. Μυράλη «Κλεψύδρα», Ἁγ. Παυλοπούλου «Ἁ ὁδὸς με τὰ τριαντάφυλλα»	116
—Τ. Πορφύρη «Νεμέρτσκα», Ν. Καραχάλιου «Περιστροφή», Τ. Ὀλύμπου «Ἡ Ντόννα τοῦ Ὁρεγκόν», Ε. Ζουμπακάρη «Δομή», Γ. Παπαλεονάρδου «Μπαλάντα»	231
—Γ. Θέμελη «Φωτοσκιάσεις»	524
Β. Α.: Η. Μάρκογλου «Ἐγκλειστοί»	525
Δ. Ραυτόπουλου: Γ. Μπεράτη «Στρόβιλος»	526

III. ΤΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κ. Πορφύρη: Βιβλιογραφικὸ Δελτίο	117, 233, 368

IV ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἁ ομάδα Συνεργατῶν: Βιβλία τῶν Ἐλ. Ἀλεξίου, Μ. Ρεθυμνωτάκη, Σ. Γεράκη, Μ. Πέπα, Πλαπούτα, Μ. Μαυρίδη, Ρ. Περίτη, Ε. Φερεντίνου, Ντ. Κονόμου	527

Θ' Τὸ Θεᾶτρο

I. ΘΕΜΑΤΑ — ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἡ Σύνταξη: Οἱ πρῶτες τοῦ μήνα	122, 237, 370, 533
—Ἡ Ἐβδομάδα Κρητικοῦ Θεάτρου	122
Τὰ τοπικὰ Φεστιβάλ	122
Ἡ μάρη ἀγορὰ καὶ τὸ ξεπούλημα	237
Ἁνα καλὸ στοιχεῖο	237
Οἱ θεατρικὲς σελίδες τῶν ἑφημερίδων	238
Ἁ θεατρικὸς διαγωνισμὸς τοῦ Ἱπουργείου	239

ΑΓΟΡΑΖΕΤΕ ΣΟΒΙΕΤΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΑ

Ο οργανισμός Β/Ο «ΜΕΖΝΤΟΥΝΑΡΟΝΤΝΑΓΙΑ ΚΝΙΓΚΑ» δέχεται παραγγελίες για χονδρική πώληση γραμματοσήμων από φιλοτελιστικές εταιρίες, αφιερωμένων στο Διάστημα, στο γεωγραφικό έτος, στην επιστήμη, στην τέχνη, στον αθλητισμό κ.τ.λ.

Ο οργανισμός Β/Ο «ΜΕΖΝΤΟΥΝΑΡΟΝΤΝΑΓΙΑ ΚΝΙΓΚΑ» εξάγει πλήρεις και σύντομες σειρές σφραγισμένων και μη γραμματοσήμων, καθώς και φακέλλους πρώτης ημέρας κυκλοφορίας και γραμματόσημα με ειδικό φιλοτελικό σφράγισμα.

Ο οργανισμός Β/Ο «ΜΕΖΝΤΟΥΝΑΡΟΝΤΝΑΓΙΑ ΚΝΙΓΚΑ» δέχεται από φιλοτελιστικές εταιρίες διαρκείς παραγγελίες για νέα γραμματόσημα, αποστελλόμενα την ημέρα τής κυκλοφορίας τους.

Απευθύνετε τις ερωτήσεις και παραγγελίες σας στη διεύθυνση:

Β/Ο «ΜΕΖΝΤΟΥΝΑΡΟΝΤΝΑΓΙΑ ΚΝΙΓΚΑ»

ΜΟΣΧΑ, Γ-200 ΕΣΣΔ

ΤΟ ΛΕΝΙΝΓΚΡΑΝΤ

είναι η πόλη του μεγάλου Λένιν και τής Οκτωβριανής Έπανάστασης.

Φημίζεται για τις λευκές του νύχτες, για τη μεγαλόπρεπη ροή του ποταμού Νέβα, τα μεγαλειώδη του ανάκτορα, τα αρχιτεκτονικά ανσάμπλ, τα θέατρα, τα μουσεία, τα πάρκα...

Το μεγαλύτερο μουσείο τής Σοβιετικής Ένωσης είναι το Κρατικό Έρμιταζ του Λένινγκραντ, πού αποτελεί μια από τις πλουσιώτερες στον κόσμο συλλογές εξαιρετικών έργων τέχνης.

Οί θαυμάσιοι πίνακες και τα γλυπτά, τα πλουσιώτατα αρχαιολογικά σύνολα και τα μοναδικά μνημεία πολιτισμού των μουσείων του Λένινγκραντ θα πλουτίσουν τις γνώσεις Σας και θα σās δώσουν μεγάλη αισθητική απόλαυση.

Για τὸ ταξίδι Σας στὸ Λένινγκραντ θὰ φροντίσει ἡ Πανενωσιακὴ Μετοχικὴ Ἑταιρία «ΙΝΤΟΥΡΙΣΤ».

Γιὰ νὰ ἀποκτήσετε εἰσιτήρια καὶ γιὰ νὰ πάρετε τὶς ἀπαραίτητες πληροφορίες μπορεῖτε νὰ ἀπευθυνθεῖτε στὶς τουριστικὲς ἐταιρίες — ἀντιπροσώπους τοῦ «ΙΝΤΟΥΡΙΣΤ» στὶς πρωτεύουσες καὶ στὶς μεγαλύτερες πόλεις τοῦ κόσμου ἢ ἀπ' εὐθείας στὴ Διεύθυνση τοῦ «ΙΝΤΟΥΡΙΣΤ».

ΜΟΣΧΑ, Λεωφόρος Μάρξ, 16

«ΙΝΤΟΥΡΙΣΤ»

Intourist

Κακό χιούμορ	239
Γιά κάθε φίλο του θεάτρου	370
Ἀπαράδεκτη ἐνέργεια	371
Τ.Α., Φ.Α., Θ.Δ., Σ.Μ.: Τὸ θεατρικὸ κα- λοκαίρι τοῦ 1962	372
Καρ. Κούν: Γιά τὴν «Ἀνδόρρα»	377
Κ. Μπράουν (Μετ.: Χρ. Λαμπρινού): Ποιὸς εἶναι ὁ Μάξ Φρίς	378
Μάξ Φρίς: Ἡμερολόγιο (ἀπόσπασμα) — Ἀπαράδεκτης ἐνέργειας ἀποτέλεσμα	378 533
Τὸ Ἑθν. Θέατρο καὶ τὸ νεοελλ. ἔργο	533
Τὰ προγράμματα τῶν θεάτρων	533
Στὸ Ε.Ι.Ρ. οἱ Γερμανοί... ξανάρχονται	534
Θέατρο «Αἰμ. Βεάκη»	535
Ἡ ἐπαφὴ μὲ τὸ κοινὸ	535
Δημ. Θεοῦ: Ὁ Ζάν Ζενέ καὶ ὁ «Σω- σίας» του	536

II. Η ΚΡΙΤΙΚΗ

Β. Μανιάτη: «Ὁμορφὴ Πόλη», «Ὁ- δὸς Ὀνειρῶν»	123
— Γ. Σταύρου — Α. Φραγκιᾶ, «Πέντε στρέμματα παράδεισος»	249
Μ. Φρίς «Ἀνδόρρα»	545
Ν. Ἀνδρέου: Ζ. Νεβέ «Τί εἶναι ὁ Ζα- μόρ», Μπ. Σὼ «Καίσαρ καὶ Κλεοπά- τρα», Λ. Βερνέϊγ «Κρατικὲς ὑποθέσεις», Μπ. Ἐχτ καὶ Το. Μάκ Ἄρθουρ «Τὸ θέμα τῆς ἡμέρας», Τζ. Πατρόνι Γκρίφι «Ἄνιμα Νέρα»	547

I' Οἱ πλαστικὲς Τέχνες

I. ΘΕΜΑΤΑ — ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἡ Σύνταξις: Εἰδήσεις τοῦ μή- να	125, 250, 381, 551
Ἡ Πανελλήνια	125
Νὰ ἀναθεωρήσουν	125
Χρειαζόνται εἰδικοί	250
Ἡ πρώτη ἐκθεσὴ Πικασσό	381
Τὸ εἰσιτήριο	551
Δύο μέτρα	551
Γ. Πετρῆ: Τρία χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Μπουζιάνη	553
Π.: Ὁ Θεόφιλος στὴν πατρίδα του	554
— Ἡ ἐκθεσὴ τῆς Ἄ. Κινδύνη στὸ Πα- ρίσι	555
Γ. Κούγελου: Ἡ Ἐκθεσὴ Πικασσό	556

II. ΚΡΙΤΙΚΗ

Γ. Πετρῆ: Ἐκθέσεις Ν. Παπαδόπου- λου, Νέων ζωγράφων, Μ. Χατζηγιάκη, Κ. Πασχάλη	552

III. ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Μ. Βαλίσκου (Μετ.: Τζ. Πορφύρη): Τὸ μνημεῖο τῆς φωτιᾶς	126
Α. Ὁσέκα (Μετ.: Γ. Πετρῆ): Μία ἐκθεσὴ διβλίου καὶ εἰκονογράφησης στὴ Βαρσοβία	251

Γ. Πετρῆς: Δυὸ λιθογραφίες τοῦ Γ. Σικελιώτη	382
Η. Λυκούργος Μεταξᾶς	383

ΙΑ' Εἰκόνες

I. ΤΑ ΕΞΩΦΥΛΛΑ

Γ. Βακιρτζῆ: 114	Τεῦχος	91
Χρ. Καπράλου: Νίκη	»	92
Φ. Κόντογλου: Μάρτυρες	»	93
Βυζαντινὸ ψηφιδωτὸ	»	94 - 95

II. ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Μίνου Ἀργυράκη: Ὁ θερμαστής	25
Γ. Βαλαβανίδη: στὸ μυθιστόρημα «Ἐσωτερικὴ ἐξορία»	213
Φ. Κόντογλου: Ἄιθαλ!	310, 311

III. ΕΝΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Β. Χριστοδούλου: Γελοιογραφία	5
Φ. Δημητριάδη: Γελοιογραφία	7
Ν. Κουτούζη: Αὐτοπροσωπογραφία	10
Ἄγγύστου: Διον. Σολωμὸς	11
Οὐντόν: Βολταῖρος	12
— Ἄλεξ. Τασόνι	13
Ὅ εἰκόνες στὴ μελέτη «Ἡ καταγωγὴ τῶν θιάσων»	40
Ντωμιέ Ντελακρουά: Μπαλτζάκ	114, 115
Θαδ. Λοτζιάννα: Τὸ μνημεῖο τῆς φωτιᾶς	126, 127
Χρ. Καπράλου: Οἰκογένεια	159
Μάνα	160
Δύο φιγούρες	161
Μάνα	162
Φιγούρα	163
Ἄρμα	164
Καλάδρυτα	165
Οἱ δυὸ ἐποχές	166
Γκ. Γκρούϊκσχανκ: «Διουλανοί»	230
Μ. Ἰσπάνσκα: «Τριστάνος καὶ Ἰζόλ- δη»	251
Γ. Μλοντοζέν:εκ: «Τορπίλλα Φλάτ»	251 253
Γ. Βίλκου: Παραμῦθι	252
Ντ. Μπρόζ: Ἐσώφυλλο	252
Σ. Νταρόφσκα: Κουβερτούρα	252
Β. Γιαβορόφσκυ: «Ντολαρές»:	253
Πικασσό: Ταῦρος	556
Παιχνίδι καὶ ἀνάγνωση, Αουλούδια	557
— Κωνσταντίν Φέντιν	698

IV ΕΚΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Πικασσό: Ἀφίσα μὲ τὸ περιστέρι γιὰ τὸ Συνέδριο Εἰρήνης	254
Φ. Κόντογλου: Οἱ μάρτυρες	303
Μπ. Μπίργκερ: Πορτραῖτο ποιητῆ	689
Β. Βασίλιεφ: Χαιρετίσματα στὸν Πι- κασσό	705

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ - ΑΜΦΙΒΙΟ

Παρογωγή τής «ΛΕΝΦΙΛΜ», έγχρωμο, 2637 μ.
Σεναριογραφοί: Α. ΞΕΝΟΦΟΝΤΟΦ — Α. ΚΑΠΛΕΡ — Α. ΓΚΟΛΜΠΟΥΡΤ
Σκηνοθέτες: Γ. ΚΑΖΑΝΣΚΥ — Β. ΤΣΕΜΠΟΤΑΡΕΦ. Όπερατέρ: Ε. ΡΑΖΟΦΣΚΥ

Με τή συμμετοχή
τῆς **ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΣ ΒΕΡΤΙΝΣΚΑΓΙΑ**
καί **ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΥ ΚΟΡΕΝΙΕΦ**

Φασαρία στό κατάστρωμα τῆς σκούνας. Ό πλοιοκτήτης Πέντρο Ζουρίτα πρόσβαλλε μέ τή χοντροειδή του συμπεριφορά τή γοητευτική Γκουτιέρε. Ἡ κοπέλλα έπεσε στή θάλασσα. Ἐμφανίστηκε ένας καρχαρίας. Τήν κοπέλλα άπειλεί ό άναπόφευκτος χαμός. Μά τήν σώζει ό «διάβολος τῆς θάλασσας», ό «άνθρωπος άμφίβιο», ό θαυμάσιος νέος Ἰχθύανδρος. Ἡ Γκουτιέρε καί ό Ἰχθύανδρος άγαπήθηκαν μά ή άγάπη αύτή δέν τούς έφερε εύτυχία.

Ἡ ΣΟΒ-ΕΞΠΟΡΤ-ΦΙΛΜ

έξάγει καί εισάγει ταινίες έγχρωμες καί σέ μαύρο άσπρο μικρās καί μεγάλης διάρκειας

« ΣΟΒ-ΕΞΠΟΡΤ-ΦΙΛΜ »

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: ΜΟΣΧΑ. Κ-9 οδός Μάλι Γκνεζνικόφσκι 7, τηλ. 29-32-02
ΤΗΛΕΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: ΜΟΣΧΑ - ΣΟΒΕΞΠΟΡΤ ΦΙΛΜ - ΤΕΛΕΤΑ'Π 120

V ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ — ΦΩΤΟΤΥΠΙΕΣ

Z. Π. Σάρτρ	35	B. 'Αξιόνοφ	588
B. 'Ανδρέοπουλος	74	Γκ. Βλαντίφοφ	600
Γ. 'Ανδρίτσος	75	'Ηλ. 'Ερεμπουργκ	611
B. Γκούφας	76	E. Καζάκεβιτς	618
A. Γαλανός	77	Γ. Καζάκοφ	627
Στ. Ζαχίδης	78	'Ολγα Μπέργκολτς	636
B. Ζιώγας	79	Γ. Μπόνταρεφ	643
K. Κοτζιάς	80	B. Νεκράσοφ	650
M. Κρίσπης	81	Τρεις Σοβιετικοί γλύπτες	658
N. Περγιάλης	82	B. Πάνοβα	659
Ντ. Ταξιάρχης	83	K. Παουστόφσκυ	667
Φώκνερ	112	'Αλ. Ρέκεμτσουκ	672
Διδώ Σωτηρίου	151	K. Σιμόνωφ	680
'Ο Μικρασιατικός πληθυσμός στην άκρογιαλιά	281	B. Τεντριάκοφ	690
Τò καράβι σαλπάρει	285	M. 'Αλιγκερ	712
Μαμέλης και Παλαμᾶς	294	Mπ. 'Αχμαντούλινα	713
'Επιστρέφεται ή E.T.	361	N. 'Ασέγιεφ	714
Μᾶξ Φρις	377	A. Βοζνεσένσκυ	715
Παράσταση τῆς «'Ανδέρρας» στη Φρανκ-φούρτη	378	P. Γκαμζάτοφ	716
'Από τὴν παράσταση «Σίδυλλας»	470	E. 'Εβτουςένκο	717
Τò Μέγαρο τῶν Μακεδονικῶν Σπουδῶν	471	N. Ζαμπολότσικυ	718
'Η ἀνακήρυξη τοῦ 'Αραγκὸν ἐπιτίμου διδάκτορα στοῦ Παν)μιο τῆς Πράγας	485	Γ. Λεονίτζε	718
Σκηνές ἀπὸ τὴν «Πολιορκία» καὶ «'Αθήνα ΧΕΨ	488	A. Μαρτίνοφ	719
Σκηνές ἀπὸ τὴν «'Ηλέκτρα» τοῦ Κακογιάννη	492, 493	B. Λουγκοβοσκόϊ	719
Σκηνές ἀπὸ τὸν «Οὐρανὸ» καὶ «Τὰ χέρια»	494, 495	E. Μεζελάϊτις	720
Σκηνές ἀπὸ τὸν «Καβαλλάρη», «'Εγκαίνια», «Εἰρήνη»	498, 499	P. Ροζντετσόβενσκυ	721
Σ. 'Αντόνοφ	570	Mπ. Σλούτσικυ	722
		Γ. Σμελιάκοφ	723
		B. Σόσνοβα	724
		A. Τθαρντόφσκυ	725
		B. Ταίμπλιν	726
		B. Φεντόροφ	727
		ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ	226, 354
		ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ	128, 255

Η ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΕΧΝΗΣ

Προσφέρει δυὸ λιθογραφίες

Τοῦ

Γ. ΣΙΚΕΛΙΩΤΗ

Μία μονόχρωμη	Δοχ.	100
Μία τετράχρωμη	»	150
Οἱ δυὸ μαζί	»	200

Τὸ καλύτερο δῶρο γιὰ τοὺς ἐορτάζοντες φίλους μας

“Ένα πνευματικό γεγονός

Κυκλοφορεῖ τὸ περιοδικὸν

ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΘΕΜΑΤΑ

Ἐπιστήμη - Φιλοσοφία - Ἀνθρωπιστικὲς Σπουδὲς - Παιδεία - Οἰκονομία - Τεχνικὴ

Σελίδες 130 — Τιμὴ δρχ. 10

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Ὁ Συνεταιρισμὸς «ΚΥΨΕΛΗ» γιὰ νὰ δώσει τὴ δυνατότητα στὸ πλατὺ ἀναγνωστικὸ κοινὸ νὰ ἀποκτήσῃ τὴ δεκάτομη ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ, παρὰ τὸ μεγάλο σχῆμα τῆς καὶ τὸ πολυδάπανο ἐν γένει τῆς ἐκδόσεως τῆς, ὀρίζει τὴν τιμὴ τῶν ἐβδομαδιαίων τευχῶν σὲ Δραχ. 5.

Ἡ «ΚΥΨΕΛΗ» δηλώνει ὅτι μὲ τὸν ἐπιταχυνόμενον ρυθμὸ πού θὰ δοθεῖ στὴν Ἐκδοση τῆς Σοβ. Ἐγκυκλοπαιδείας, τὸ ὅλο ἔργο μαζί μὲ τὸν ἐθνικὸ τόμο ΕΛΛΑΣ θὰ ὀλοκληρωθεῖ σὲ 30 μῆνες.

Μὲ τὸν καθορισμὸ τῆς τιμῆς τῶν τευχῶν σὲ Δρχ. 5 (ἢ συνήθους τιμῆς ἐβδομαδιαίων τευχῶν μικροτέρου σχήματος εἶναι 6 Δρχ.) ἔχει γίνει ἤδη γενικὴ ἐκπτώση σὲ ὅλους τοὺς ἀγοραστὲς τοῦ ἔργου.

Ἐκτὸς τῆς γενικῆς ἐκπτώσεως πού πραγματοποιεῖται μὲ τὸν καθορισμὸ τῆς τιμῆς τῶν τευχῶν σὲ 5 Δρχ., οἱ ἀναγνώστες, ἀγοράζοντες τὸ ἔργο σὲ ἐβδομαδιαία τεύχη εξασφαλίζουν μιὰ ἀκόμη ἐκπτώση 20 % τουλάχιστον, ἐν σχέσει πρὸς ἐκείνους οἱ ὅποιοι θὰ ἀγοράζουν τὸ ἔργο σὲ βιβλιοδετημένους τόμους μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσίν τους.

Ὁ κάθε τόμος δερματόδετος θὰ κοστίζει 320 δραχμές.

Γιὰ τοὺς ἀγοράζοντες τὸ τεύχος ὁ κάθε τόμος θὰ στοιχίσει μαζί μὲ τὴ βιβλιοδεσία Δρχ. 250.

Ἐγγράφονται συνδρομητὲς τοῦ ἔργου μὲ 50 δρχ. τὸ μῆνα, μὲ εἰδικὴ καρτέλλα τοῦ Συνεταιρισμοῦ.

Οἱ συνδρομητὲς πού θὰ προπληρώνουν τὴν ἀξία τοῦ κάθε ἐκδιδομένου τόμου θὰ ἔχουν ἐκπτώση 30 %

Εἰδικὰ γιὰ τοὺς σπουδαστὲς ὄλων τῶν σχολῶν, φοιτητὲς, μαθητὲς, ἐργαζομένους νέους τὸ τεύχος θὰ δίνεται ἀπὸ τὸ βιβλιοπωλεῖο μας μὲ 4 δραχμές.

Οἱ πλασιέ, ἐκδότες καὶ βιβλιοπωλεῖα Ἀθηνῶν — Πειραιῶς καὶ ἐπαρχιῶν θὰ ἔχουν τὴν προνομιακὴ ἐκπτώση πού παίρνουν καὶ οἱ συνεταῖροι.

Ὁ ἐθνικὸς τόμος ΕΛΛΑΣ τὸν ὁποῖο ὁ Ἐκδοτικὸς Συνεταιρισμὸς «ΚΥΨΕΛΗ» θὰ προσφέρει στοὺς ἀναγνώστες τῆς Παγκόσμιας Σοβιετικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας ἐτοιμάζεται ἀπὸ ἐπιτελεῖο ἐκλεκτῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων.

Ἡ τιμὴ του θὰ εἶναι ἡ ἴδια μὲ τὴν τιμὴ τῶν τόμων τῆς Σοβιετικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας.

Συν)σμὸς Ἐκδόσεων «ΚΥΨΕΛΗ» Μαυρομιχάλη 3 (καὶ Ἀκαδημίας)—Τηλ : 624.629

‘Ο Συν)ομὸς Ἐκδόσεων «ΚΥΨΕΛΗ» κατόπιν ὑπο-
γραφείας συμφωνίας μετὸν ἐκδοτικὸ ὀργανι-
σμὸ ΜΕΖΗΤΟΥΝΑΡΟΤΝΑΓΙΑ ΚΝΙΓΚΑ (Μόσχας)

ΤΗΝ 9^Η ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1963

Κυκλοφορεῖ σὲ ἐβδομαδιαῖα τεύχη τὴν

“ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ,,

**ΚΡΑΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ 1960-ΣΥΜ-
ΠΛΗΡΩΜΕΝΗ ΜΕ ΝΕΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΑΡΘΡΑ
ΑΠΟ ΤΗ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΗ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1962**

ΔΕΚΑ ΤΟΜΟΙ — 14.000 ΣΕΛΙΔΕΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΧΗΜΑΤΟΣ — 1.255
ΧΑΡΤΕΣ — 9.000 ΕΙΚΟΝΕΣ OFFSET ΚΑΙ ΒΑΘΥΤΥΠΙΑΣ — 217
ΧΑΡΤΕΣ ΜΕ 12 ΧΡΩΜΑΤΑ. — ΠΡΩΤΟΦΑΝΗΣ ΣΕ ΕΜΦΑΝΙΣΗ
ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΕΚΔΟΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ἡ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ἀπεικονίζει τὴν ἐπιστημο-
νική, τεχνική καὶ πολιτιστική ζωὴ τῶν λαῶν ὅλου τοῦ κόσμου. Στὴν σύν-
ταξή της συνεργάσθηκαν: ἡ Ἀκαδημία Ἐπιστημῶν τῆς Ε.Σ.Σ.Δ., οἱ
ἐθνικὲς Ἀκαδημίαι ὄλων τῶν Δημοκρατιῶν τῆς Ε.Σ.Σ.Δ., Πανεπιστήμια καὶ
Ἐπιστημονικὲς Ὁργανώσεις ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν χωρῶν καὶ 3.000 εἰδι-
κοί, κατὰ κλάδους, ἐπιστήμονες τῆς Ε.Σ.Σ.Δ. καὶ ἄλλων χωρῶν.

● Στὴν ἐλληνική ἐκδοση τῆς ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙ-
ΔΕΙΑΣ καταχωροῦνται ΝΕΑ ἄρθρα, γραμμένα ἀπὸ τὴ σύνταξη τῆς σοβιε-
τικῆς ἐκδοσης, ποὺ ἀφοροῦν τὰ ΝΕΩΤΑΤΑ ἐπιτεύγματα τῆς σοβιετικῆς
καὶ παγκόσμιας ἐπιστήμης καὶ τεχνικῆς ἀπὸ τὸ 1960 ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ.

Τὸ σοβιετικὸ κείμενο ἀποδίδεται εἰς τὴν ἐλληνική γλῶσσα ἀπὸ ἐπιτελεῖο εἰδι-
κῶν Ἑλλήνων ἐπιστιμόνων, τεχνικῶν, λογοτεχνῶν κλπ.

Παράλληλα μετὴν ὠλοκληρωμένη ἐκδοση τῆς Π.Σ.Ε. ὁ Συνεταιρισμὸς Ἐκδό-
σεων «ΚΥΨΕΛΗ» θὰ κυκλοφορήσῃ καὶ τὸν ἐθνικὸ τόμο «ΕΛΛΑΣ» (1.600 σελί-
δες) γραμμένο ἀπὸ τοὺς ἀνεγνωρισμένως πιὸ εἰδικοὺς Ἑλληνας ἐπιστήμονες
μετὰ βᾶση τὰ τελευταῖα δεδομένα τοῦ 1962.

**Ἡ 3η ΕΚΔΟΣΗ 1960 ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΕΓΚΥ-
ΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑΣ ΕΙΝΑΙ Ἡ ΝΕΩΤΕΡΗ ΚΑΙ Ἡ ΠΙΟ ΕΝΗΜΕΡΩΜΕΝΗ
ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΠΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΕΙΣ ὍΛΟ
ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ**

Ἡ «ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ» εἶναι τὸ πιὸ ἀπαραίτητο
καὶ ὙΠΕΥΘΥΝΟ βοήθημα στὸν μαθητὴ, σπουδαστὴ, ἐπιστήμονα, τεχνικό, τὸν
καλλιτέχνη, διανοούμενο, τὸν ὑπάλληλο, ἀγρότη, ἐργάτη, ποὺ θέλουν νὰ ἔχουν ὑ-
πεύθυνη ἐνημέρωση γιὰ ὅλα τὰ θέματα τῆς ἐπιστήμης, τεχνικῆς καὶ κουλτούρας.

«ΚΥΨΕΛΗ» Μαυρομιχάλη 3 — Τηλ. 624 629

ΑΠΑΝΤΑ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ

ΤΟΜΟΙ 55

**ΜΕ 40 ΔΡΧ. ΜΗΝΙΑΙΩΣ ΗΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΑΠΟΚΤΗΣΕΤΕ
ΟΛΟΚΛΗΡΗ ΤΗ ΣΕΙΡΑ ΤΩΝ ΑΠΑΝΤΩΝ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ**

Ἐκυκλοφόρησαν καὶ παραδίδονται ἀμέσως ὁ 1ος καὶ ὁ 2ος τόμος τῆς σει-
ρᾶς τῶν ΑΠΑΝΤΩΝ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ. Ἐντὸς ὀλίγου θὰ κυκλοφορήσει ὁ 3ος τόμος,
καὶ ἐν συνεχείᾳ, κατὰ κανονικὰ διαστήματα, οἱ ὑπόλοιποι τόμοι, ὥστε νὰ συντο-
μευθῇ ἡ ὀλοκλήρωση τοῦ ἔργου. Ἡ ἔκδοσις εἶναι πολυτελής, πλουτισμένη μὲ εἰκό-
νες ἐκτὸς κειμένου. Κάθε τόμος εἶναι ΑΥΤΟΤΕΛΗΣ, ἀποτελεῖται ἀπὸ 700 σελί-
δες περίπου καὶ τιμᾶται δεμένος δραχ. 120.

Τὰ ΑΠΑΝΤΑ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ ἀποτελοῦν τὴν μεγαλύτερη ἐκδοτικὴ προσπάθεια
τοῦ ἡμετέρου Οἴκου καὶ ἀνήκουν εἰς τὴν σειρὰν τῶν ΜΕΓΑΛΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ του.
Τὸ δωδεκάτομον ἱστορικὸν ἔργον τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Διονουσίου Κοκκί-
νοῦ «Ἡ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ» καὶ τὸ εἰκοσάτομον, ἐπίσης, ἱ-
στορικὸν ἔργον τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς ΕΣΣΔ «ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ»
εἶναι τὰ φωτεινότερα δείγματα τῆς ἐκδοτικῆς προσπάθειας τοῦ ἡμετέρου Οἴκου.
Προηγεῖται πάντοτε μελέτη καὶ συντονισμένη προεργασία ὥστε νὰ ἐξασφαλίζεται
ἀπὸ κάθε ἄποψη ἡ ἐγκυρότητα τῶν ἐκδόσεών μας καὶ ἡ καλαίσθητη ἐμφάνισίς τους.

Τὰ ΑΠΑΝΤΑ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ μεταφράζοντα ἀπὸ τὴν τελευταία 5ῃ πλήρη σο-
βιετικὴ ἔκδοσις ἀπὸ ἐπιτελεῖο ἐκλεκτῶν καὶ δοκίμων ρωσομαθῶν μεταφραστῶν μὲ
τὴν συνεργασία εἰδικῶν ἐπιστημόνων καὶ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ ἐπιστήμονα καὶ λογο-
τέχνη Μάρκου Αὐγέρη. Πρὶν κυκλοφορήσῃ ὁ τόμος γίνεται καὶ δεύτερος
ἔλεγχος τοῦ τυπωμένου πλέον κειμένου.

Ὁ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ — ἰδρυτὴς τοῦ πρώτου Σοβιετικοῦ σοσιαλιστικοῦ κράτους
— εἶναι μιὰ καταπλήσσομα γιὰ τὴν πολιτικὴ δράσις καὶ τὴν τεράστια θεωρητικὴ
ἐργασία παγκόσμια ἡγετικὴ φυσιογνωμία. Ἀρχηγὸς μὲ ἀπέραντη δημοτικότητα,
ὀργανωτὴς ἀκούραστος καὶ πρωτότυπος, πολιτικὸς διορατικὸς καὶ δραστήριος, μα-
χητὴς τῶν ἰδεῶν του ἀκατάβλητος, πανεπιστήμονας μὲ ἀπέραντες σὲ βάθος καὶ
πλάτος γνώσεις, συγγραφέας προικισμένος μὲ σπάνια χαρίσματα δίνει στὰ ἔργα
του ἀπάντησις ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ - ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗ-
ΜΑΤΑ. Τὰ ἔργα τοῦ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ τὰ διάβασαν καὶ τὰ διαβάζουν ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ
ἄνθρωποι σὲ ὅλες τὶς χώρες τοῦ κόσμου, ἀνεξάρτητα ἀπὸ πολιτικὴ ἰδεολογία.

Στὰ ΑΠΑΝΤΑ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ περιλαμβάνονται ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ ἔργα τοῦ
μεγάλου θεωρητικοῦ καὶ πρωτεργάτη τῆς Ὀκτωβριανῆς Ἐπανάστασις.

Ἐπίσης περιλαμβάνονται ὅλα τὰ ἄρθρα του, συνεντεύξεις, εἰσηγήσεις στὰ
διάφορα συνέδρια κλπ., ὁμιλίαι του, ἐπιστολές του καὶ καθετὶ ποὺ ἔγραψε σὲ ὅλη
τὴ ζωὴ του.

Περιλαμβάνεται ἀκόμη λογιῆς - λογιῆς προπαρασκευαστικὸ ὑλικὸ ποὺ ΓΙΑ
ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ ἔρχεται στὸ φῶς τῆς δημοσιότητος.

Τὰ ἔργα τοῦ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ ἀποτελοῦν μιὰ ἀνεξάντλητη πηγὴ
γνώσεων γιὰ τοὺς νόμους τῆς κοινωνικῆς ἐξέλι-
ξίς. Στὰ ἔργα τοῦ Β. Ι. Λένιν ἀναπτύχθηκαν παραπέρα τὰ τρία συστατικὰ μέ-
ρη τοῦ μαρξισμοῦ — ἡ φιλοσοφία, ἡ πολιτικὴ οἰκονομία
καὶ ἡ θεωρία τοῦ ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ.

ΔΩΡΕΑΝ Ἡ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΠΑΝΤΩΝ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ

Στοὺς Συνδρομητὰς - ἀγοραστὰς θὰ δοθῇ ΔΩΡΕΑΝ μιὰ ὠραιότατη βιβλιοθή-
κη, εἰδικὰ γιὰ τοὺς τόμους τῶν ΑΠΑΝΤΩΝ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ. Ἡ βιβλιοθήκη θὰ πα-
ραδοθῇ μετὰ τὴν ἐξόφλησις τοῦ 15ου τόμου τῶν ΑΠΑΝΤΩΝ καὶ κατὰ σει-
ρὰν προτεραιότητος ἐγγραφῆς.

Διὰ τοὺς συνδρομητὰς τῶν ἐπαρχιῶν ἰσχύουν ἀκριβῶς οἱ ἴδιοι ὅροι. Μόλις
λάβομεν ταχυδρομικῶς τὶς 40 δραχ. ἀποστέλλομεν ἀμέσως τοὺς δύο ἐκδοθέντας
τόμους. Ἐγγραφήτε ἀπὸ σήμερα συνδρομηταὶ εἰς τὴν σειρὰν

τῶν ΑΠΑΝΤΩΝ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ

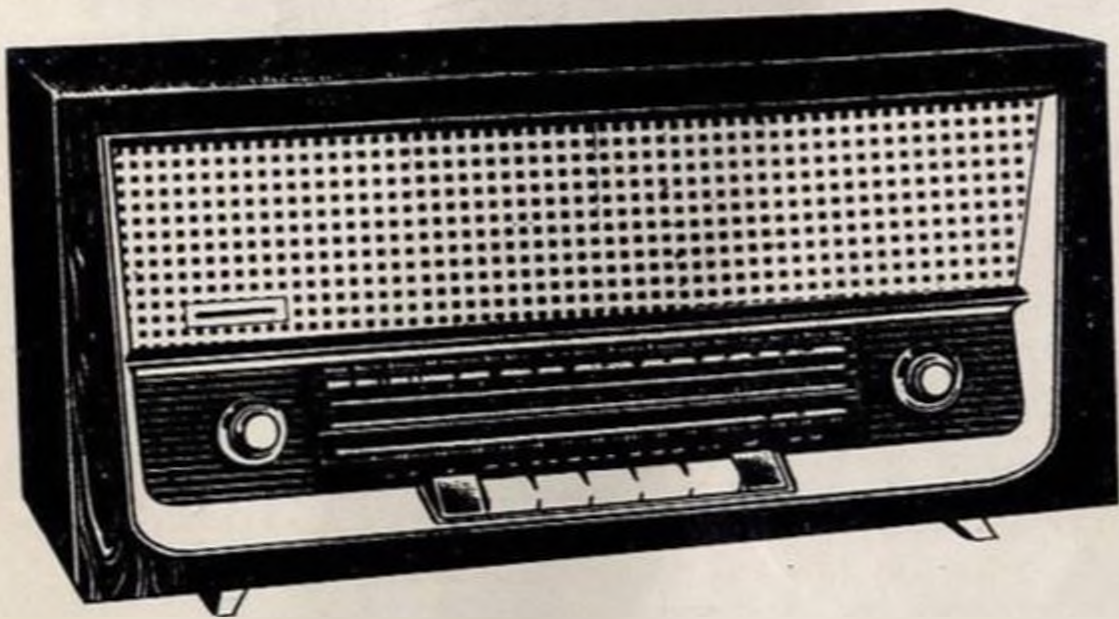
Εἰς τὸν ἐκδοτικὸν οἶκον «ΜΕΛΙΣΣΑ»

Βιβλιοπωλεῖον: Πανεπιστημίου 34. — Τηλ. 611.692

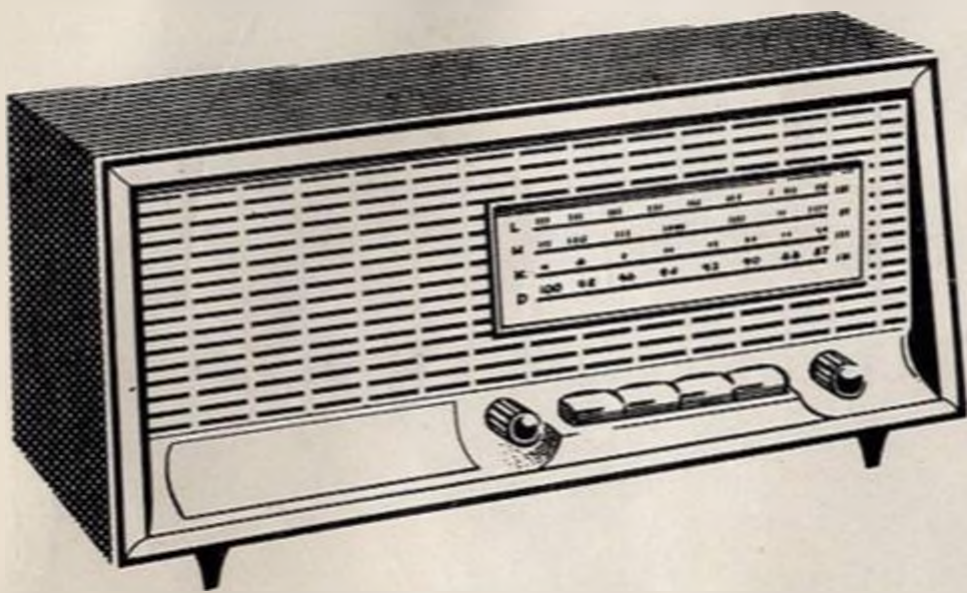
Εἰς τὸ ὑποκαταστήμα Θεσσαλονικῆς: Τσιμισκῆ 41 τηλ. 29.010

ΕΧΕΤΕ ΤΗΝ ΟΡΧΗΣΤΡΑ ΔΙΠΛΑ ΣΑΣ

Modella 1963

μέ ένα

Ilmenau 5010
4660
4950

- * Τελεία λήψεις μακρών, μεσαίων με 2 κλίμακες βραχέων.
- * Πιστή απόδοσις.
- * Πολυτελής εμφάνισις, μοντέρνα γραμμή. Επίπλο από καρυδιά.

ή μέ τὸ ἀσύγκριτο

Rostock 493

- * Ἄφθαστος λήψις
- * Τελεία ἀπόδοσις
- * Μοντέρνα εμφάνισις

ΕΙΣΑΓΩΓΕΥΣ·

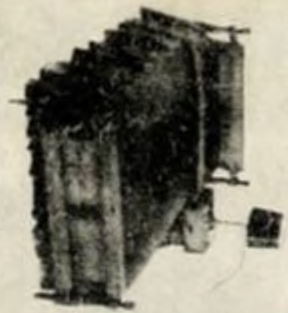
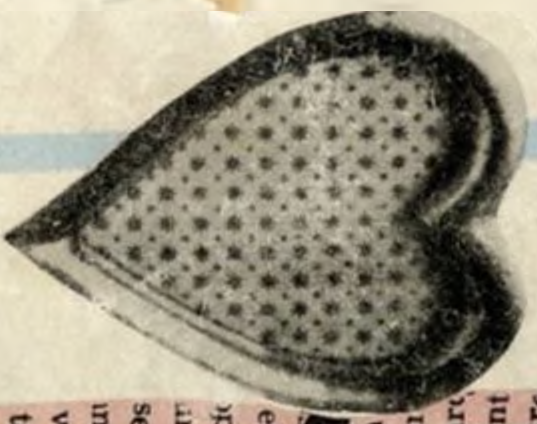
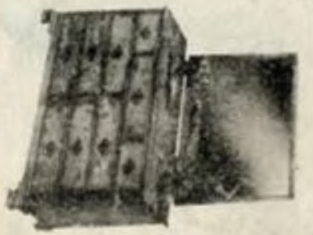
HEIM ELECTRIC

DEUTSCHE EXPORT- UND IMPORTGESELLSCHAFT M. B. H.
BERLIN C 2 - ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

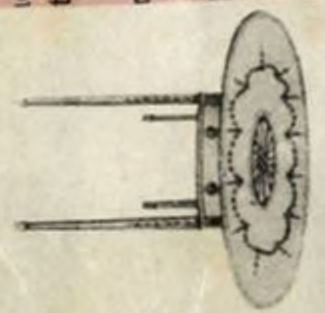
ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΟΙ
ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ - ΕΙΣΑΓΩΓΕΙΣ :
"Γ. ΣΑΛΛΙΑΡΗΣ,, Α.Ε.
ΣΤΟΥΡΝΑΡΑ 36 - ΤΗΛ. 526.308-525-218

ΥΠΟΚ/ΤΗΜΑ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ: ΕΡΜΟΥ 71

ΕΠΙΛΟΓΗ

ΤΣΑΛΑΜΑΤΑΣ
 ΑΙΘΡΟΥ 89
 —ΣΤΟΔ—
 Βουλαγαμένης
 235

Ἐπι-
 τὰ κομ-
 ψά, στε-
 πέδ, φθη-
 νά, ἰον-
 τέρνα

Στὸ
 χαρτῶν-
 ματὰ μᾶς θὰ
 βρῆτε τὴν με-
 γάλυτερον ἡ
 τοικίδια
 ἐπιτηδίων

Ἡ
 πολυτελής
 μᾶς τρεῖς μᾶς
 ὑπέδειξε τὸ κα-
 λύτερο οὐστη-
 μα εὐκοιλίων
 τῆληπο-
 μῆς

et
 du Grand
 me tout le
 c, en revan
 ellement plu
 me alon une conversation
 ui vi ment d'ache
 rateu qui ne n
 pou xeran
 e no a qu
 > — erre
 de fem
 in je de
 itôme and
 ns ap in je
 us ra
 ore, and
 gue, qu
 plet
 — ap Amsterdam
 » ? — vous entendez
 ement la noyade
 eune patron
 ravi de

ΕΠΙΠΛΟΠΟΙΙΑ
ΤΣΑΛΑΜΑΤΑ